علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل

در نیولا بفضل خالق جل و علا و تایید حضرات ائمه هدی علیهم آلاف التحیة والثنا

جلد اول از کتاب

نجوم السماء

در تذکرهٔ علما و فضلای فرقهٔ امامیه اثناعشریه کثرهم الله فی البریه

تالیف

فاضل ادیب الفائز من الفضل بالمعلی والرقیب نخبة الاماثل والاقران

سبقة الافاضل فی هذا المیدان ذی المجد البهی والشرف العلی

مولوی میرزا محمد علی صانه الله تعالی

بجاه محمد و علی

در مطبع جعفری واقع نخاس جدید لکهنو مطبوع طباع گردید

سنه ۱۳۰۲ هجری

تقریظ جناب قدسی القاب استاذ الکل فی الکل ہادی الوری الی خیر السبل حجة الاسلام آقا سید محمد عباس الشوشتری ادام اللہ ایامہ بر کتاب نجوم السماء فی تراجم العلماء

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی جعل العلماء نجوم السماء و ورثة للانبیاء و رجح مدادہم علی دماء الشہداء والصلوة علی نبیہ المصطفی واٰلہ اعلام التقی ومصابیح الہدی اما بعد فقد طالما اساء الدہر الی سادته و رمی بسہام المصائب الی اولیائه و ذوی دیانته وکان ذلک من قدیم عادته واستمر العلماء یشکون رواج الجہل فی کل جبل وسہل و لو انہم کانوا فی ہذا الزمان لتمنوا زمانہم و علموا انہم وصفوا الوجدان بالاعواز وحملوا شکواہم علی المجاز فکانہم نعوا الینا العلم فی حیاته ولم یدرکوا زمن وفاته والان قد تحقق نعیہم حیث لا یشکر سعیہم والیوم مات العلم وماله ناع ولا الیه ساع وداع او ارتحل من غیر وداع فمن المغتنم وافضل النعم ذکر الماضین الاساطین فان ذکر النعم بضاعة المساکین وممن جد فی تجدید عہودہم واحضار سعودہم واخطار صعودہم الحبیب اللبیب الادیب الاریب الفائز من الفضل بالمعلی والرقیب النائل من الشرف اوفر نصیب الالمعی الزکی الذکی الاریحی الاحوذی الواقف علی اخبار الفقہاء وحالات العلماء والباحث عن حقائق الانباء زبدة الاحباب وسلالة الانجاب المقتفی باثار السادة الاطیاب الناظر فی الحدیث والکتاب الفطن اللوذعی والصفی الوفی المولوی میرزا محمد علی رقاه اللہ الی اوج الکمال ووقاه عین الکمال وہو ممن قرء علی بعض الکتب الادبیة وشطرا من کتابی روائح القرآن فی فضائل امناء الرحمن فقد الف کتابا رائقا رائعا ابان له فضلا شائعا فیه للناظرین تذکرة وللمحصلین تبصرة فانه بذل وسعه ومجہودہ فی تتبع اخلاقہم المحمودة واحوال ولادتہم ووفاتہم وکیفیة انسابہم واحسابہم وصفاتہم وذکر مؤلفاتہم ومصنفاتہم بتدقیق النظر وتعمیق الفکر

والرّاكنون الى كل خير معتبراحياءً لذكرهم وانتقاءً لآثرهم فجاء بحمد الله بين تراجم اهل العلوم
كالشمس بين النجوم يستفيض منه المجتدى ويستضئ به المهتدى فيالها من مجموعةٍ
كانّها فى حسنها وصفائها وخلودها وبقائها جنّة عالية فيها سررٌ مرفوعة واكواب
موضوعة ونمارق مصفوفة وزرابى مبثوثة حلّ فيها اماجد من العلماء العاملين
اخوانًا على سررٍ متقابلين فجزاه الله خير الجزاء عن هؤلاء المصطفين واقرّ به العين
فى الدارين نمقه اضعف الناس السيّد محمد عباس عفى عنه

لا اله الا الله القوى
بن على الموسوى
عبده السيد عباس

عبارت جناب مستطاب ملائک نصاب فخر المتکلمین آیة الله فی العالمین ناصر شریعة
جدّه خیر المرسلین جناب آقا سید حامد حسین دام علاه ومدّ فی بقاه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى اوزع خاصة عباده العروج الى معارج الفضل والكمال والصلوٰة
والسلام على محمد واٰله خير اٰل وبعد فان الفاضل السّعيد الولى الرّشيد
الصفىّ الحميد الالمعى الزكى اللوذعى الذكى المولوى سيدنا محمد على ممن حاز
قصب السّبق فى العلم والبراعة واحكم مراير التحقيق واتقن الصناعة واخذ العلوم
من الاعلام الجلّة وراق الاكابر الذين هم روساء الملّة وهولى بالخصوص قديم
الوداد والمقة والمختص برافقتى والمنوّه بالاعتماد والركون والثقة وقد صنف
بالتماسى كتابا رائعا وسفرا حافلا فى تاريخ علماء الشيعة اعلى الله مراتبهم
الرّفيعة فجاء بحمد الله بحيث يعجب النظار ويروق الابصار وقلما يلفى نظيره فى

الاعصار والامصار وهو دليل على سعة اطلاعه وطول باعه فالله تعالى يصونه عن عين الكمال ويقيه من المخاوف في الاهوال كتبه حامد حسين عفا الله عنه في ١٩ من ربيع الآخر سنة ١٢٩٠ه

حامد حسين ١٢٧٩

تقريظ جناب ملائك آداب شرف السادة الاطياب فخر الواعظين قدوة العلماء الربانيين آقا سيد حسين الطباطبائي اليزدي ادام الله ايام افاضاته

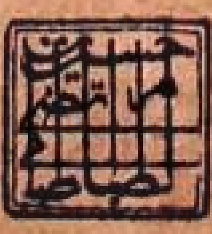
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي زين ما فوق الارض بوجود العلماء كما زين ما دون العرش بنجوم السماء وجعل العلماء ورثة الانبياء لهداية الجهلاء في البادية البيداء كما جعل النجوم خليفة البيضاء لنشر الضياء في الليلة الظلماء وصير هؤلاء العالمين العاملين حججا في العالمين بعد الائمة الطاهرين عليهم السلام في احكام الدين كما اشار اليه بقوله وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا فيها قرى ظاهرة وقدرنا فيها السير سيروا فيها ليالي واياما آمنين فصلى الله على نبينا محمد وعلى آله الطيبين وعليهم اجمعين ما قام بهم الشرع المبين والدين المستبين ثم اني لما كنت رأيت في زماننا هذا انه قد عفت الديار ومحيت الآثار وتناثرت النجوم وتراكمت الغيوم وقل العلماء وكثر اللاواء وعظم البلاء فطال ما احببت الاطلاع على الاخبار والآثار من هؤلاء الاحبار الاخيار وذكر اعمارهم الخالية واسمائهم السامية واعصارهم الماضية وانبائهم الشافية لما علمت ان الماء اذا لم يوجد تيمموا وان الورد اذا ذهب من مائه يستشم فلم اجد كتابا في ذلك يجمع الشتات ويحتوي على الاشتات من ذكر سلفنا الصالحين وبقاياهم المعاصرين من علمائنا الراشدين وفقهائنا المجتهدين رضوان الله عليهم اجمعين حتى اتفق لي المسير بحكم التقدير الى بلدة لكهنؤ صانها الله عن كل سوء فرأيت فيها كتابا شريفا جامعا لذلك ووجدت

[illegible] ١٢ منه

ما ارى دت هنالك يسمى بنجوم السماء فى تراجم العلماء مما الفه الاخ السديد والمرشد الرشيد ذو البصر الحديد والباع الطويل البعيد العالم اليلمعى الفاضل النحرير الالمعى نخبة الاماثل والاقران وسبقة الافاضل فى هذا الميدان المولى الوفى الملى ميرزا محمد على الكشميرى اصلا ثم اللكهنوى دام الله فضله وعلاه وبلغه الى ما يتمناه فى دنياه وعقباه فوجدت هذا الكتاب كمؤلفه بحرا ذاخرا وذخرا وافرا ونورا ظاهرا وضياء زاهرا فان شبهت هذا المؤلف الشريف ببحار الانوار فلمثل مؤلفه ينبغى ان يكون فيها غائصا وان شاكلته بجامع الاخبار فهو الاحرى بها فاحصا ولله دره حيث جمع فاوفى ونقد واصفى وكتب واملى وفاز فى ذلك بالنصيب الاعلى والقدح المعلى فكانه لما راى قد انحل عقد اللئالى انظم هذا العقد من اصفى درر اللئالى حتى يكون لجيد الزمان شذرا ولاهله ذكرى وليؤلفه ذخرا ولعمرى لقد اتى بما اتى وكيف لا وهو من اهل بيتهم واهل البيت بما فى البيت ادرى وقد انتهى فى ذكر هؤلاء النجوم الباهرة والاقمار الزاهرة بمن طلع فى الالف الثانى من اقاصى مشارق البلاد والادانى وذكر نجما مع نجم وبعد نجم فانه لما غاب نجم طلع نجم وقل فى كتابه هذا من لا يخبر بخيره وبركات باثره فجزاه الله وايانا عن الاسلام واهله خير جزاء المحسنين والحمد لله رب العالمين وكتبت هذه بيدى الجانية الفانية لان لا ينسانى بالدعاء لحسن العاقبة والعافية وانا احقر السادة بل الخليقة حسين الطباطبائى اليزدى اصلا والنجفى مدفنا ان شاء ربى وهو حسبى وكان ذلك فى شهر شوال من سنة ۱۲۹٦ من الهجرة النبوية المباركة

والحمد لله اولا واخرا

قال الله تعالےٰ فی کتابہ المکنون

وعلامات وبالنجم هم یهتدون

کتاب نجوم السماء فی تراجم العلماء

در مطبع جعفری واقع نخاس جدید

باهتمام میرزا محمد مهدی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذی رفع درجات العلمآء حتی فضّل مدادهم علی دماء الشهدآء وجعلهم
مواریث الانبیآء ورفع اقدار حملة الاخبار ورواة الاثار الائمة الاخیار
حتی انّ العالم له اجر الصّائم القائم المجاهد وراویه لحدیث اهل البیت افضل
من سبعین الف عابد وصلی الله علی نبیّه الّذی اتاه الله من العلم مالم یؤت
احدًا من العالمین الامیّ الذی زکّیهم وعلّمهم الکتاب والحکمة وان کانوا من
قبل لفی ضلال مبین وعلی علیّ باب مدینة العلم وسیّد الوصیّین
وعلی الهما الطیّبین الطّاهرین المعصومین الذین ارشدونا الی الطّریق المستبین
ونصبوا العلمآء منارًا لنا لنهتدی بهم الی معالم الدین فهم للشرع حفظة وحمدة
ینفون عن الدین تحریف الغالین وانتحال المبطلین فاصبحت حدائق العلم بد روسهم
ناضرة ورضحت ریاض المسائل بذکرام مخضرة ومناهل الفقه بافاداتهم
مترعة ومناهج التحقیق ببیانهم واضحة وقام بهم عماد الاسلام وشاعت بهم قواعد
الاحکام واستنار بلوامع ارشادهم حق الیقین واضمحل بسطوات صوارمهم القاطعة
اباطیل الجاحدین اما بعد بر ضمائر صافیهٔ ارباب عرفان واصحاب بصیرت وایقان پوشیده نخواهد بود

که حقوق علمای دین و حافظان شریعت مقدسه حضرت سید المرسلین و ائمه معصومین سلام الله
علیهم اجمعین بر کافه مؤمنین موقنین بیش از آنست که زبان خامه ثنایش سر آید و خامه زبان از
عهده شکرش بدر آید و اندازه رفعت مدارج و بلندی مراتب ایشانرا سوای حضرت ملک علام
احصا و استقصا از قبیل محالات و ممتنعات قال الله تعالی یرفع الله الذین آمنوا والذین اوتوا العلم درجات
هرگاه که درجات عالیه و مراتب فائقه برای مطلق آنکس که مؤمن بحق باشد نزد حق سبحانه و تعالی
بوده باشد بطریق اولی برای کسانیکه بفضیلت این هر دو سعادتین و شرافتین علم و ایمان محلی و
پیراسته اند بمدارج از کسیکه مخصوصیت ایمان و ایقان داشته عالی و فائق خواهد بود و بالجمله بنا بر مفهوم نصوص
آیات کریمه و منطوق متون احادیث کثیره فضل و رتبه هیچ طائفه بعد از حضرات انبیا و مرسلین و ائمه
معصومین صلوات الله علیهم اجمعین بعلو منزلت و مرتبت ایشان نمیرسد بلکه بفحوای ارشاد نبی جلیل
علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل مماثل و معادل درجه رفیع ایشان هست و در امثال این زمان که انوار
جمال با کمال امام ثانی عشر حجة الله المنتظر تالی مرتبه رسالت خاتم فص امامت فاتح ابواب هدایت
خاتم دوره وصایت خلیفة الرحمن صاحب العصر والزمان علیه و علی آبائه سلام الله الملک المنان اللهم
عجل فی خروجه و ظهوره واملأ المشارق والمغارب من عدله و تجلی نموده از انظار انام مختفی و نهانست و همچو خورشید عالمتاب
زیر سحاب پنهان تحصیل احکام الهی و متابعت شریعت رسالت پناهی منحصر در رجوع بنائبان امام علیه الاف
التحیة والسلام است که اساطین دین و خازنان علوم ائمه طاهرین اند و معرفت تفاصیل احوال ایشان
مشتمل بر منافع عظیمه و مرابح جسیمه ست لهذا علمای روزگار و فضلای اعصار و امصار کتب بسیار درین باب
تصنیف فرموده و دفاتر بیشمار در علم ضبط احوال علمای عالی تبار بحیز تحریر در آورده و علمای هر زمانرا
شمرده اما احوال متأخرین فضلا و علما که در الف ثانی بوده اند باستقصای تام و تتبع کامل یافته نمیشود
اگرچه بعضی از ازکیای قریب العصر رحمه الله کتابی فارسی مشتمل بر احوال سلف صالحین و اندکی از
احوال متأخرین نوشته اما بسیاری از متأخرین را ذکر نفرموده بنابرین فقیر کثیر الذنب والتقصیر المعتصم
بحبل الله و کرمه و غفرانه محمد بن صادق بن مهدی انجاه الله من فلتات لسانه و زلات قدمه [illegible]

عدم لیاقت و استعداد و کم مایگی و قلت مواد بامتثال فرمان واجب الاذعان بعضی از علمای
اعیان و متکلمین عظیم الشان ادام الله تعالی ایام افاضاته و افاداته در سنه یکهزار و دو صد و هشتاد و
شش هجری بتالیف این کتاب مبادرت نمود و جمعی که ذکر ایشان در کتب متداوله یافته نشده ذکر
ایشان هم پرداخت و ذکر علما را مقصور بمجتهدین اعلام و فقهای اهل بیت علیهم السلام نساخته ام بلکه
بضبط اسامی جمعی از اعیان محصلین که در علوم عربیه و ادبیه یا فنون عقلیه حکمیه ید طولی و منزلت علیا
داشته اند نیز پرداخته و قاعده در ذکر علمای هر مائه چنین گذاشته ام که کسیکه غالب زمان او در مائه
عاشره باشد اما در اوائل مائه حادی عشر وفات یافته او را در ذیل فضلای مائه حادی عشر نوشته ام
و در تمام کتاب که تا آخر مائه ثالث عشر است بنا بر همین منوال کرده ام لیکن احوال مولانا السید محمد صاحب
المدارک را که وفاتش از قبل مائه حادی عشر واقع شده ببعض مصالح داخل این رساله نموده شد
امید از اصحاب فضل و دانش و ارباب فهم و بینش آنکه اگر در تتبع احوال و تفحص اقوال و معرفت رجال
لغزش قلمی یا زلت قدمی ببینند باصلاح فاسد کوشند و بذیل عفو پوشند اللهم اجعله خالصا لوجهک
الکریم و تقبل منا انک انت السمیع العلیم و این رساله را مرتب بر سه نجم و یک خاتمه ساختم **نجم اول** در ذکر بعضی از
اکابر متکلمین و فقهاء مجتهدین و افاضل محدثین و مفسرین و اعیان محصلین و مشتغلین که در مائه حادی
عشر بوده اند **السید محمد بن علی بن الحسین بن ابی الحسن الحسینی الموسوی العاملی** صاحب مدارک
لقب او شمس الدین و دخترزاده شهید ثانی زین الدین رحمه الله بود و پدرش از افاضل تلامذ
شهید ثانی بود و نسب شریف او بنا بر مشهور بحضرت امام موسی کاظم علیه السلام میرسد و در کتاب در منثور
از کتاب شیخ محمد بن الحسن العودی الجزینی تلمیذ شهید ثانی علیهما الرحمه منقول است که سید امام علامه خلاصة
السادات الابرار و عین العلماء الاخیار سلالة الائمة النقباء سید عز الدین علی بن الحسین بن ابی الحسین عاملی
رحمه الله از شاگردان شهید ثانی بود و شهید ثانی تربیت او فرموده او را بمدارج عالیه علوم رسانید و دختر
خود را باو تزویج نمود و او را از خواص ملازمان صحبت خود گردانید و او بسیاری از علوم فقهیه و
ادبیه و غیر آن بخدمت شهید ثانی خوانده و بتشرف اجازه جمیع کتب از و مشرف شده بود و سید مصطفی

تفرشی در کتاب نقد الرجال آورده که سید محمد بن علی بن ابی الحسن حسینی عاملی ره سیدی از سادات ما و بزرگی از بزرگان علمای ما و فقیهی از فقهای ما بود و درین نزدیکی وفات یافته است ولکن او در شام بود و مرا اتفاق ملاقات او بهم نرسید و از تصانیف او کتابهاست انتهی مؤلف گوید که جناب سید محمد مذکور را پسرے بود مسمی بسید حسین که صاحب امل آمل ذکرش فرموده و درین کتاب هم در ذیل تلامذهٔ شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه احوالش مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی و در لؤلؤة البحرین مسطور است که شیخ بزرگ اعلم شیخ عبد النبی بن سعد جزائری از سید افضل و اعلم اکمل سید محمد مذکور روایت داشت صاحب لؤلؤه بعد نقل این عبارت آورده که شاید این همان شیخ عبد النبی مؤلف کتاب حاوی الاقوال در علم رجال باشد که شیخ یوسف در رساله مزبوره و صاحب منتهی المقال در کتاب خود کلام او را نقل کرده اند و هم بجاے دیگر در رساله مذکوره آورده که شیخ عبد النبی بن سعد جزائری شاگرد شیخ علی بن عبد العالی الکرکی بود و پس شاید که از زمان شیخ علی تا زمان سید محمد مذکور در حیات بوده و شرف صحبت و تلمذ هر دو ایشان را دریافته باشد و الله العلیم و ایضاً در لؤلؤه مسطور است که ولادت سید محمد مذکور در سنه نهصد و چهل و شش هجری بود و بتاریخ سیزدهم ماه ربیع الاول سال هزار و نه هجری وفات یافت برین تقدیر مدت عمرش شصت و دو سال بوده باشد و از مصنفات او کتاب مدارک الاحکام شرح شرائع الاسلام است که از انجمله آنچه متعلق بعبادات است بقالب تصنیف درآمده و حاشیهٔ تهذیب الاحکام و حاشیهٔ ارشاد و حاشیه بر الفیهٔ شیخ شهید علیه الرحمه و شرح مختصر نافع که آن را صاحب امل آمل ذکر نموده است و من بر شرح مذکور سوای آنچه متعلق بکتاب النکاح تا کتاب النذر است واقف نشده ام و بعض علمای معاصرین هم ذکر کرده که سوای از ان شرح باقی ابواب کتاب مذکور از تصانیف او بنظر نرسیده و از احدی از علما شنیده نشد دیگر از تصانیفش کتاب شواهد ابن الناظم است که آن را در خراسان دیده ام انتهی

صاحب المعالم

الشیخ جمال الدین ابو منصور الحسن بن زین الدین بن علی بن احمد العاملی از اکابر علمای دین و فقهای بارعین بود فضل و کمالش از نهایت اشتهار مستغنی از اظهار است ولادت باسعادتش علی ما نقل سبطه الشیخ علی بخطه الشریف فی الله المنشور در شب جمعه بست و هفتم ماه رمضان سنه نهصد و پنجاه و نه هجری واقع شده و ایضاً شیخ علی مزبور بعد ذکر فضائل و محامد و بعض حالات شیخ حسن مذکور آورده که او خواهرزادهٔ ش

سید محمد صاحب مدارک در تحصیل علم شریک یکدیگر بودند مثل دو اسپ گره بسته که در یک میدان مساوی
هم باشند و دو بچه شیرخوار که از یک مادر شیر نوشند و هر دو ایشان در عمر متقارب هم بودند و او بعد از
وفات سید محمد مذکور بقدر مدتی که تفاوت میان سن ایشان بود زنده ماند و بر قبر سید محمد این آیه کریمه را
نوشت من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ینتظر وما بدلوا تبدیلا

و ابیاتی چند در مرثیه اش گفته بر قبرش نوشت و آن اینست

لهفی لرمس ضریح صار کالعلم	للجود والمجد والمعروف والکرم
قد کان للدین شمسا یستضاء به	محمد ذو المزایا طاهر الشیم
سقی ثراه وحیاه الکرامة والر	یحان والروح طرا بارئ النسم

و حق آنست که میان هر دو ایشان فرقی در فضل و کمال بود چنانکه بر کسیکه در تصانیف ایشان تأمل
کند ظاهر میشود و شیخ حسن دقیق النظر تر بود و جامعیت انواع علوم زیاده از سید محمد داشت و عادت
هر دو ایشان چنان بود که هرگاه یکی پیشتر بمسجد رفته مشغول نماز بجماعت میشد دیگری آمده در نماز با او
اقتدا مینمود و هرگاه یکی جزوی تصنیف آورده می نوشت اجزای کتاب خود را پیش دیگری می فرستاد و
بعد از بحث و تحریر ایشان تصحیح قرار میگرفت مجتمع میشد و هرگاه یکی از ایشان در مسئله از مسائل فقهیه اختلافی
تحریر فتوی مینمود و مردم از دیگری حکم آن مسئله را می پرسیدند میگفت که باو رجوع کنید که او کفایت مؤنت
من درین مسئله نموده است و صاحب نقد الرجال آورده که شیخ حسن مذکور یکی از اکابر علمای امامیه بود و ثقه
عین و صحیح الحدیث و واضح الطریقه و نقی الکلام و جید التصانیف بود انتهی و ایضاً صاحب در منثور آورده
که چون پدرش شهید شد سید علی الصائغ و سید علی بن ابی الحسن که هر دو از تلامذه پدرش بودند متولی تربیت او
شدند تا آنکه بزرگ شد و بخدمت هر دو ایشان خصوصاً بخدمت سید علی صائغ اکثر علوم از معقول و منقول
و فروع و اصول و عربیت و ریاضی و غیر آن را که ایشان از پدرش استفاده نموده بودند قرائت نمود و
سید محمد شریک قرائت بود و چون سید علی فوت شد ملا عبدالله یزدی شارح تهذیب بآن بلاد رسید شیخ حسن
پیش او قرائت علوم منطق و معانی و امثال آن نمود و او در آنوقت حاشیه تهذیب می نوشت و قرائت
علم حدیث و فقه بخدمت شیخ حسن و سید محمد میکرد و بعده شیخ حسن و سید محمد بسوی عراق سفر کردند و در

بنجف اشرف بخدمت ملا احمد اردبیلی رسیده کتب علم اصول و منطق و کلام و غیر آن را قرائت نمودند و
ملا احمد مرحوم در آنوقت بتالیف شرح ارشاد مشغول بود و اجزای آنرا بایشان میداد و می فرمود که در
عبارتش نظر کنید و آنرا اصلاح نمائید زیرا که میدانم که بعض عبارات آن غیر فصیح است و جماعتی از شاگردان
ملا احمد مدتی طولانی بود که شرح مختصر عضدی میخواندند و هنوز بسیاری از آن باقی بود و شیخ حسن و سید محمد
در وقت خواندن بخدمت مولانا مذکور اوراق بسیار را مطالعه می کردند و سوال و بحث بمیان نمی آوردند
از صحبت آن جماعت از راه استهزا بر ایشان تبسم میکردند ملا احمد بر حال ایشان متألم شده و فرمود که قریب
است که هر دو ایشان متوجه بلاد خود خواهند شد و تصانیف ایشان نزد شما خواهد آمد و شما در قرات همین
شرح مختصر خواهید بود پس هر دو ایشان مدت قلیل نزد ملا احمد اقامت داشتند چون بوطن خود مراجعت
کردند شیخ حسن کتاب معالم و کتاب منتقی الجمان را تصنیف کرد و سید محمد کتاب المدارک بمعرض تصنیف
در آورد و بعضی ازین کتابها قبل از وفات مولانا مذکور بسوی عراق رسید و ایضاً صاحب در منشور آورده
که جد من شیخ حسن در قریه کرک نوح علیه السلام با شیخ بهاء الدین عاملی را ملاقات کرد و در زمانیکه او بسوی
آن بلاد سفر کرده بود و چون شیخ حسن مذکور از عراق مراجعت نمود بتدریس و تصنیف مشغول شد و
ایضاً صاحب در منشور آورده که بمن رسیده است که خلیفه سلطان از اکابر فضلای عجم بود و کتاب معالم و شرح
لمعه را بمردم درس می داد و می گفت که شنیده ام که شیخ حسن در اثنای تصنیف کتاب منتقی الجمان
کتاب معالم وفات یافت و هر کس که فکر و تحقیق او باین درجه باشد عجب نیست که در حال فکر نمودن در چنین
تصانیف وفات یابد و ایضاً صاحب در منشور آورده که از بعض اساتذه خود و از بعض غیر ایشان نیز
شنیده ام که هرگاه شیخ حسن از برای حج رفت باصحاب خود گفت که از خدای عز و جل امید دارم
که بزیارت جمال باکمال حضرت امام صاحب العصر و الزمان علیه الصلوة و السلام مشرف شوم زیرا که آنحضرت
هر سال بحج تشریف می آرد پس چون شیخ حسن در مناسک حج وقوف عرفه را بجا آورد و خواست که
در گوشه تنهائی بفراغ خاطر مشغول ادعیه عرفه شود باصحاب خود فرمود که از خیمه بیرون روید و بر در خیمه
نشسته مشغول دعا باشید درین اثنا شخصی داخل خیمه شد که شیخ حسن او را نمی شناخت و سلام گفت و

نشست شیخ حسن مذکور گوید از آمدن او هیبت بر من غالب شد و مبهوت شدم و قدرت بر سخن
گفتن نداشتم پس او با من سخن گفت و بکلامی که یاد ندارم تکلم نمود و برخاست و چون از خیمه بیرون
رفت چیزی که امید آن داشتم بخاطرم رسید و بعجلت تمام برخاستم پس او را ندیدم و از اصحاب خود
پرسیدم گفتند که ما هیچکس را ندیده ایم که داخل خیمه تو شده باشد انتهی محصله و صاحب کتاب امل الامل
اولاً نقل فرموده که شیخ حسن در وقت شهادت پدر خود چهار ساله بود بعد از آن گفته که این تاریخ همچنین
یافته ام لکن از شهادت پدرش ظاهر میشود که او در آنوقت هفت ساله بود والله یعلم و بعضی از مؤرخین در تالیف خود
آورده که اجازه بخط فاضل کامل سید علی بن الحسین بن ابی الحسن العاملی که از برای شیخ حسن مذکور نوشته بود
بر پشت نسخه از نسخهای شرح لمعه بنظر حقیر کثیر التقصیر رسید خلاصه کلامش آنکه ولد صالح فاضل کامل تقی نقی
ورع خلاصة الفضلاء یعسوب الاتقیاء شیخ حسن ولد مبرور اعلم العلماء افضل الفضلاء شیخ زین الدین شهید
ثانی نزد من قراءت و سماعت علوم فقه و اصول بتحقیق و تنقیح تمام نمود و من او را از برای روایت
جمیع علوم شرعیه که از پدرش روایت آن دارم اجازه دادم انتهی و تاریخ کتابت اجازه مذکوره ماه
جمادی الاخری سنه نهصد و هشتاد و چهار هجری بوده است و ایضاً در ذیل آن اجازه بخط شیخ حسن مذکور
از برای پسران خودش مکتوب یافته شد خلاصه اش آنکه من از برای دو فرزندان سعادتمند خود که یکی
فخر الدین محمد ابو جعفر و دیگرے رضی الدین علی ابو الحسن است اجازه دادم که روایت کنند از جمیع
آنچه استاد من سید علی مرا اجازه آن داده است و همچنین آنچه را دیگر علما مرا اجازه داده اند از آنجمله
شیخ حسین بن عبد الصمد عاملی و سید عابد نور الدین علی بن سید فخر الدین هاشمی وغیره اند که همه ایشان
از پدرم روایت دارند انتهی و تاریخ این اجازه اوائل سنه نهصد و نود هجری است و شیخ یوسف بحرانی در
لؤلؤه آورده که شیخ حسن مذکور اشعار رائقه و قصائد فائقه دارد و بسیاری از آنرا در کتاب انیس المسافر
و جلیس الحاضر نقل کرده ام و صاحب امل الآمل نقل کرده که او دیوان اشعار داشته که آنرا تلمیذش شیخ
نجیب الدین علی بن محمد بن مکی عاملی جمع نموده است و از تصانیف شیخ حسن مذکور کتاب منتقی الجمان
فی الاحادیث الصحاح والحسان دو مجلد است که در آن ابواب عبادات به تصنیف آمده و کتاب

معالم الدین و ملاذ المجتهدین که از انجمله مقدمه‌اش در اصول فقه و بعضی از فروع در احکام طهارت بعرض
تالیف رسیده و حاشیه بر کتاب مختلف الشیعه است و کتاب مشکوة القول السدید فی تحقیق معنی الاجتهاد
والتقلید و کتاب الاجازات و کتاب التحریر الطاوسی در علم رجال و رساله اثنی عشریه در طهارت و صلوة
و کتاب مناسک الحج و کتاب جواب المسائل المدنیات الاولی و جواب المسائل الثانیه و جواب المسائل الثالثه
انتهی و ابوعلی در منتهی المقال بعد ذکر تصنیفات او گفته که اصل کتاب تحریر طاوسی از مؤلفات سید احمد
بن طاوس بود که آنرا بر منوال رجال شیخ کشی ره تالیف کرده و بکتاب حل الاشکال فی معرفة الرجال موسوم
نموده بود پس شیخ حسن تجرید و تهذیب آن نموده به تحریر طاوسی موسوم ساخت و صاحب کتاب در منثور
بعد ذکر تصانیف او آورده که وفاتش در سال هزار و یازده هجری واقع شد و ماه وفاتش بیادم نیست
و او در بلده جبع مدفون شد پس مدت عمرش پنجاه و دو سال و کسری باشد والله یعلم

السعید الشهید و المتکلم الفرید و المناظر الوحید المجاهد فی الله القاضی نور الله بن شریف بن نور الله الحسینی الشستری الملقب بالشهید الثالث

از مشاهیر متکلمین امامیه و مجاهدین فرقه ناجیه اثنی عشریه و از اعاظم مجتهدان شوشتر و اکابر موالیان
و سلاله دودمان امیر المؤمنین حیدر ناشر ناموس هدایت کاسر ناقوس غوایت ضمیر منیر الهام پذیرش در
اعلای لوای احکام عترت و کتاب و صریر خامه حقائق تصویرش فتح الباب احباب و صراخ عذاب
ذوی الاذناب است وجود شریف آن نور الهی و مفخر دودمان نبوی آتش شهابست سامریان عدوی ناصبیان
اموی را حامی قوی و برهان دعوی تابعان طریق سوی مرتضوی را ید بیضای موسوی بود نسب
شریف و شجره پر ثمره منیف او بر وجهی است که آنجناب در کتاب مجالس المؤمنین در ضمن احوال جد خود سید
نور الله مرعشی حسینی ذکر فرموده و آن اینست ضیاء الدین سید نور الله بن محمد شاه بن مبارز الدین منده
بن الحسین بن نجم الدین محمود بن احمد بن الحسین بن الحسین بن محمد بن ابی المفاخر بن علی بن احمد
بن ابیطالب بن ابراهیم بن یحیی بن الحسین بن محمد بن ابی علی بن حمزه بن علی المرعش بن عبدالله بن
محمد الملقب بالسیلق بن الحسن بن الحسین الاصغر بن الامام علی زین العابدین بن الامام الحسین الشهید المظلوم

ست شعر نسب تضاءلت المناسب دونه . والبدر من فخره فی بهجة وضیاء . مولد شریف
آنجناب شوشتر که معرب آن تستر ست و آبای کرام و اجداد عالی مقام قاضی مذکور از شرف و جلالت
از مشاهیر انام و مرجع خاص و عام جدش سید نور الله مذکور از علمای ارباب تصنیف و تالیف در حکمت
وغیر آن بود چنانکه شرح احوالش در مجالس المومنین مرقوم ست و پدر بزرگوارش سید شریف بن سید
نور الله از اهل علم و فضل و از تلامذه شیخ ابراهیم قطیفی بود چنانکه در کتب رجال مسطور ست سید علامه
موصوف در خاتمه کتاب احقاق الحق عبارتی نوشته چونکه مشتمل بر بعض احوال محنت و مصائب اشتمال
آن سلالۀ آل ست درینجا بعینه نقلش مناسب نمود و آن این ست هذا اخر ما قصدته من ایضاح
مقاصد الکتاب المستطاب وانجاح مسئول الاحبة والاصحاب من الرد علی رؤساء
ذوی الاذناب خصوصا الناصب الشقی المرتاب الزائغ عن طریق الصواب وذلک من جلائل
نعم الله الوهاب علی عبده الاواب الراجی للشهود العینی المجاهد اعداءه بالسیف
القینی والرمح الردینی نور الله بن شریف المرعشی الحسینی کان الله له اجری علی نهج الحق
عمله والمسئول من فضله العظیم وکرمه العمیم ان یجعل مقاسلتی فی نصرة هذا المعشر ذریعة مخلفة
لزاد المحشر ووسیلة مزلفة الی سید البشر واله الائمة الاثنی عشر وان یرزقنی طلب ثارهم
مع امام مهدی یدعو الی اقتفاء اثارهم وان یحشرنی فی زمرة احبائهم وانصارهم ویبوئنی
فی دار القرار فی جوارهم والمامول من افاضل المؤمنین الذین هم فی حب الدین امین
ان یدعونی بدعاء الانتظام فی زمرة الامنین اذا وقفوا علی ما قاسیته فی نظم هذا
العقد الثمین من عرق الجبین وکد الیمین فانه سبحانه لا یضیع اجر المحسنین وان
یصلحوا ما فیه من الفتور والتقصیر ومظان المواخذة والتعییر فان قلة بضاعتی
لائحة واضاعة وقتی فی الشواغل الدنیویة واضحة مع ما انا فیه من غربة الوطن
وغیبة الکتب وضیق البال بمفارقة الاهل والال اذ بعد ما رکبت غارب
الاغتراب فی مبادی الشباب لتحصیل الحکم وتکمیل الفیوض والنعم

من وطنی شوشتر المحروسة الی المشهد المقدسة الرضویة المانوسة رمانی
زمانی الی الهند المنحوسة قامت تلك الشوهاء المایوسة علی ازدیاد غمی واهتمت
فی عداوتی واعدادهمی حتی ظننت انها هندی اللاکئة لکبد عمی لکن الله سبحانه ببرکات
محبة اهل البیت علیهم السلام احیی قلبی المیت واجری بنانی علی صنوال وما رمیت
اذ رمیت فانتصرنا للمصنف العلامة حاشرین ووسمنا علی جاعرة الاشاعرة القاهرین
والناصبة الفاجرة الخاسرین فانتقمنا من الذین اجرموا وکان حقا علینا نصر المؤمنین والله
الناصر والمعین وقد اتفق نظم هذه اللئالی التی وشحت بها عوالی المعانی فی سبعة اشهر من غیر اللیالی
لما شرحت من کثرة ملالی وضعف القوی ونحول البدن کالشن البالی وکان اخرها اخر ربیع الاول
المنتظم فی سلك شهور سنة الف واربع عشر فی بلدة اگره اکره بلاد اتخذها الکفر وکره واستعمرها الشیطان
بمکره صان الله المؤمنین عن مکره وحیله واخرجهم عن سواد الهند حزنه وسهله بحق الحق واهله

مجمل احوال جناب قاضی آنکه چون اکبر شاه بادشاه هندوستان منصب قضا باو تفویض نموده بود
منسوب بر قاضی شد وشهادتش مثل شهادت اول وشهید ثانی بعلت تشیع بر دست ظلم پرست
نواصب واقع شد لهذا اهل حق ازو بشهید ثالث تعبیر میکنند وخاصه وعامه ومعاصرین او اعتراف و
اذعان بکمال علم وفضل وجلالت وتقوی وعدالت او داشتند ملا عبد القادر که از جمله معاصرین او
از متعصبین اهل سنت وجماعت بود در کتاب منتخب التواریخ بتقریب ذکر علمای عهد اکبر شاهی نوشته که
قاضی نور الله شوشتری اگرچه شیعی مذهب ست اما بسیار بصفت نصفت وعدالت ونیک نفسی وحیا و
تقوی وعفاف واوصاف اشراف موصوف ست وبعلم وحلم وجودت فهم وحدت طبع وصفای قریحه
وذکا مشهور ست صاحب تصانیف لائقه ست توقیعی بر تفسیر مهمل شیخ فیضی نوشته که از حیز تعریف وتوصیف
بیرون ست وطبع نظمی دارد واشعار دلنشین می گوید بوسیله حکیم ابو الفتح بملازمت شاهی پیوست وزمانیکه
موکب منصور بلاهور رسید وشیخ معین قاضی لاهور را در وقت ملازمت از ضعف پیری وفتور قوی
سقطه در دربار واقع شد رحم بر ضعف او آورده فرمودند که شیخ از کار مانده بنابران قاضی نور الله را

عہدہ منسوب و منصوب گردید الحق مفتیان ماجن و محتسبان بدنفس لاہور را کہ بعلم الملکوت سبق می دہند خوش انضباط درآوردہ و راہ رشوت را بر ایشان بستہ و در پوست ایشان گنجانیدہ چنانچہ فوق آن متصور نیست و میتوان گفت کہ قائل این بیت او را منظور داشتہ و گفتہ کہ ع تو بی آنکس کہ نکردی بہمہ عمر قبول * در قضایا ہیچ زکس غیر شہادت زگواہ * انتہی موضع الحاجۃ من التاریخ المذکور و در تذکرہ ریاض الشعرا تالیف علی قلیخان والہ مسطور ست کہ قاضی نور اللہ شوشتری از افاضل زمان و اعاظم دوران بود و طنطنہ دانشش از قاف تا قاف رسیدہ و صیت فضلش شرق و غرب را فرو گرفتہ تصانیف عالیہ اش در عالم مشہور و شرح جلالت شانش در السنہ جمہور مذکور ست در عہد اکبر بادشاہ ہندوستان قاضی القضاۃ بود آخر در سن ہفتاد و سالگی در عہد جہانگیر بادشاہ بن اکبر بادشاہ بسبب تصنیف کتاب مجالس المومنین بضرب درۂ خار دار بدرجۂ شہادت رسید و در فن شاعری کمال قدرت و مہارت داشت تخلص وی نوری بود در جواب قصیدہ سید حسن غزنوی قصیدہ گفتہ کہ این چند بیت از آنجاست

ع شکر خدا کہ نور الٰہی ست رہبرم	و زنار شوق اوست فروزندہ گوہرم
اندر حسب خلاصۂ معنے و صورتم	واندر نسب سلالۂ زہرا و حیدرم
دارای دہر سبط رسول پدر بود	بانوی شہر دختر کسری ست مادرم
بانی ہی خلک چو این پدرانم بکی بیاد	یا سر بہ بندگے نہ دہ وارا دہی برم
شکر خدا کہ چون حسن غزنوے نیم	یعنی نہ عاق والد و نہ ننگ مادرم
بادم زبان بریدہ چو آن ناخلف اگر	مدح مخالفان علے بر زبان برم
داند جہان کہ او بدروغش گواہ ساخت	در آنکہ گفت قرۃ عین پیمبرم
شائستہ نیست آنہم از آن ناخلف کہ گفت	شائستہ میوۂ دل زہرا و حیدرم
مو زندرا کہ طبع پدر در نہاد نیست	پاکی ذیل مادر او نیست باورم

انتہے ما اردنا ایرادہ راقم الحروف را بسیاری از اشعار آبدار آن سلالۃ الاخیار بنظر رسیدہ اگرچہ شعر و شاعری ادون مراتب عالیۂ اوست اما ذوق طبع خدام جناب قاضی بران داشتہ معلوم می شود

که اکثر احیان تنشیطاً و تفریحاً للطبع الاقدس میل بآن می فرمود فقیر درینجا خوفاً للاطالة و بسبب آنکه
خارج از مبحث این کتاب ست ترک نموده ولادت باسعادتش در سنه نهصد و پنجاه و شش هجری
واقع شده و شهادتش از کلمه سید نور الله شهید شد که سنه یکهزار و نوزده هجری میشود بر می آید برین
تقدیر مدت عمر شریفش شصت و چهار سال می شود مخفی نماند که آنچه قاضی سید نور الله شوشتری
در مجالس المومنین وغیره اظهار مدح و حسن ظن خود نسبت بجمعی از صوفیه نموده مثل حسین بن منصور
حلاج که توقیع حضرت صاحب الزمان علیه السلام مشتمل بر لعن او در کتب معتبره امامیه منقول ست و مثل سفیان ثوری
و بایزید بسطامی و محی الدین عربی و دیگر صوفیه از متقدمین و متاخرین که بد مذهبی ایشان در میان علمای
امامیه ثابت ست مستلزم تصوف جناب سید نور الله نیست زیرا که مدح شخصی منحصر در اختیار مسلک او
نمی باشد بلکه مدح جمعی از علمای کبار امامیه مثل شیخ ابن بابویه و شیخ مفید و امثال ایشان که فرقه متصوفه
را لعن و طعن کرده اند در تصانیف سید مذکور مشعر براءت او از طریقه مبتدعه صوفیه ست و ایضاً از تصانیف
او کتاب احقاق الحق که مشتمل بر سائر مباحث معرفت ذات و صفات الهی و نبوت و امامت ست هرگز
اعتقاد او مطابق اقوال اهل تصوف و مخالف اصول امامیه مثل قول بوحدت وجود وغیر ذلک نیست
بلکه بدلائل وافیه و براهین شافیه اثبات عقائد امامیه نموده و آن منافات بتصوف دارد و موید
اینمعنی آنست که بعض اعاظم بر ظهر نسخه مجالس المومنین بعد از نقل عبارت تذکره علیقلیخان که گذشت
افاده نموده که الحق که مساعی جمیله جناب سید نور الله در اعلای مذهب حق امامیه زیاده از آنست
که احتیاج بیان داشته باشد بل هو اظهر من الشمس و ابین من الامس و بر صاحبان علم و کیاست و
فهم و فراست علو مراتب تصانیفش بوجه من الوجوه مخفی و محتجب نیست و نیز مخفی نماند که تصوف جناب
سید مرحوم بنهجی از مطاوی کلام و تضاعیف مرام مستفاد نمیشود آری حسن ظن ببعضی از متصوفه
یافته میشود و این هذا من ذاک لان مدح بعض الاشخاص لاینحصر فی اختیار مسلکه چه اغراض و غایات بحسب اختلاف
ازمنه و اوقات متفاوت می باشد و مدح کردن جناب سید مذکور لاعنین متصوفه را اول دلیل بر مدعای
ماست علی ان علو درجته یقینی والیقین لا یزول الا بیقین مثله و احتمال بعض محتملات بل ظن غیر کافی

ولا تقف ما لیس لک بہ علم ان بعض الظن اثم وتفصیلہ فی محلہ انتہی کلامہ ونیز جناب غفرانمآب
مولانا السید دلدار علی طاب ثراہ در کتاب شہاب ثاقب ودر رسالہ فارسیہ کہ در جواب
سوالات مولوی سمیع صوفی قلمی فرمودہ برارت جناب قاضی نور اللہ مرقدہ الشریف
فرمودہ اند کہ در تصانیف ایشان با دیگر مؤیدات مذکورست من شاء فلیرجع الیہا وجناب سید العلماء
قدس اللہ نفسہ الزکیہ در بعض مصنفات خود آوردہ کہ قاضی سید نور اللہ را بسبب بعض
اوہام حسن ظنی این طائفہ واستیناسی بانیفرقہ حاصل بودہ وازان فساد اعتقادش
غیر لازم آیا نمی بینی کہ قاضی مذکور در مجالس المومنین دربارہ محی الدین عربی بتقریب
ذکر قولش سبحان من اظہر الاشیاء وھو عینہا کہ مشعر اعتقاد بوحدت وجود است
میفرماید کہ محتمل است کہ لفظ عینہا بالغین منقوطہ وبای موحدہ بعد از یای مثناۃ مشددہ
بصیغہ ماضی باشد ومعنی آن اخفاہا باشد الی آخر ما قال وبامثال این توجیہ کلامش
را از مخالفت شرع بری مینداشتہ پس اگر قاضی بوحدت وجود معتقدی بود چرا تصحیح
در کلام ابن عربی قرار میداد وباصلاحش سے پرداخت ازینجا واضح گردید کہ بعض
دیدہ این بزرگان را بر بدی اعتقاد ابن عربی وامثالش اطلاع نبود وحسن ظن
بآنہا داشتند وکلمات آنہا را ماول بتاویلات صحیحہ می پنداشتند اگرچہ مظنہ شان فاسد
ومصداق لن یصلح العطار ما افسد الدہر بودہ باشد نہ اینکہ در عقیدہ فاسدہ آنہا شریک
باشند انتہی کلامہ الشریف وقصہ شہادتش علی ما نقلہ صاحب التذکرۃ عن بعض الثقات
انیست کہ سید مذکور ہمیشہ درمیان مخالفین تقیہ میکرد ومذہب خود را از ایشان مخفی
میداشت ودر علم مسائل فقہیہ مذاہب اربعہ سنیہ مہارت ودستگاہ بسیار داشت لہذا
اکبر بادشاہ واکثر مردم اورا سُنّی مذہب می پنداشتند وچون اکبر بادشاہ حال
علم وفضل ولیاقت اورا دریافت اورا قاضی القضاۃ ساخت جناب سید گفت
من بشرطے اینخدمت را قبول میکنم کہ موافق ہر یک از مذاہب اربعہ یعنی شافعیہ وحنفیہ

وحنبلیه و مالکیه که رای و اجتهاد من مقتضے شود فتوی در قضایا خواهم داد و چون قوت نظر و
استدلال دارم در جمیع مسائل و احکام پابند یکی از مذاهب نیستم لکن در اجتهاد خود از مذاہب
اربعه بیرون نمیروم بادشاه قبول کرد پس قاضی علیه الرحمه پیوسته در مسائل قضایا و احکام
بر طبق مذهب امامیه فتوی میداد و اگر کسے اعتراض میکرد جناب قاضی ثابت میفرمود که
این فتوای من مطابق فلان مذهب از مذاهب اربعه سینه است پس بعضے از فتاوی
او مطابق مذهب شافعیه و بعضی مطابق حنفیه و بعضی مطابق مالکیه و بعضی مطابق حنبلیه
واقع میشد و قاضی در حال تقیه بهمین ذریعه اجرای احکام امامیه می نمود و در خفیه مشغول
تصانیف بود چون اکبر بادشاه وفات یافت و جهانگیر بادشاه بر تخت سلطنت نشست جناب قاضی
بدستور گذشته بعهده خود قیام داشت تا آنکه بعضے از علمای مخالفین که مقرب جهانگیر بادشاه
بودند دریافتند که او مذاهب امامیه دارد پیش بادشاه سعایت او کردند که او شیعه مذہب
است چنانچه در فتوای خود پابند مذهبی از مذاهب اربعه نیست و در هر مسئله بموجب
هر مذهبی که در آن مسئله مطابق مذهب امامیه باشد فتوی میدهد بادشاه ازین سخن اعراض
نمود و گفت که ازینقدر تشیع او ثابت نمیشود زیرا که او در روز اول شرط کرده است که مطابق
هر مذهبی از مذاهب اربعه که رای او مقتضی شود فتوی دهد پس علمای مخالفین در کمین او
افتادند تا بوجهے اثبات تشیع قاضی نموده حکم قتل او از بادشاه حاصل کنند پس شخصی را
پیش قاضی فرستادند تا خود را شیعه وا نموده تصانیف قاضی را بدست آرد آن شخص
بخدمت قاضی رفته اظهار تشیع خود و اختیار تلمذ پیش او نمود تا مدتی برین گذشت و نهایت
اعتبار پیش جناب قاضی بهم رسانید تا آنکه بر کتاب مجالس المومنین آگاهی یافت و
بنهایت سعی و الحاح آن کتاب را از نزد قاضی گرفته بخانه خود برد و نقل برداشته
مخفی بنظر علمای مذکورین در آورد پس ایشان آن کتاب را ذریعه اثبات تشیع او پیش
بادشاه نمودند و گفتند که این رافضی چنین و چنان نوشته است و سزاوار حد زدن است

بادشاه گفت چه سزا می باید گفتند که دره خاردار لغلان مقدار بایدش زد بادشاه گفت اختیار
دارید پس ایشان بعجلت تمام این ظلم را نسبت بجناب قاضی بعمل آوردند تا آنکه شهید شد
شهادتش در اکبرآباد اتفاق افتاد و مرقدش هم در آن شهر واقعست و مردم در انجا بسعادت
زیارتش مشرف میشوند و **فهرست تصانیف** جناب قاضی سید نور الله طاب ثراه مشتمل
بر ذکر کتب و رسائل و حواشی کثیره بنظر رسیده و آن اینست - کتاب احقاق الحق مجالس
المومنین کتاب مصائب النواصب صوارم مهرقه رد صواعق محرقه حاشیه بر تفسیر بیضاوی
حاشیه تهذیب الاحکام حاشیه بر شرح شمسیه حاشیه بر شرح هدایه حاشیه بر شرح جامی
حاشیه بر حاشیه قدیمه حاشیه دیگر بر بیضاوی حاشیه شرح تهذیب الاصول حاشیه بر حاشیه
شرح تجرید حاشیه بر قواعد علامه حلی علیه الرحمه حاشیه بر الهیات شرح تجرید حاشیه
بر شرح عضدی حاشیه بر مختلف فقه شرح اثبات واجب قدیم حاشیه اثبات واجب جدید
و حاشیه درر د حاشیه چلپی بر شرح تجرید حاشیه بر بحث عذاب قبر از شرح عقائد شرح
بدیع المیزان شرح حاشیه تشکیک از حواشی حاشیه قدیم کتاب نور العین کتاب
کشف العوار رساله دافعة النفاق کتاب نهایة الاقدام رساله انس التوحید رساله
رفع القدر کتاب حل العقال رساله بحر الغدیر رساله لمعه فی صلوة الجمعه رساله ذکر الاتقیے
رساله عدة الابرار رساله تحفة العقول رساله موائد الانعام حاشیه بر رساله اجوبه فاخره
رساله عشره کامله حاشیه بر حاشیه تهذیب ملا جلال رساله سبعه سیاره رساله در تفسیر
آیه انما المشرکون نجس رساله بحث تحذیر رساله ادعیه رساله جلالیه رساله لطیفه رساله
دربیان عرض انواع کم رساله در حقیقت عصمت و رساله فی ان الوجود لا مثل له جواب
اسوله سید حسن رساله اثبات تشیع سید محمد نوربخش و کتاب دیوان قصائد رساله
در رد شبهات شیطان حاشیه بر تحریر اقلیدس حاشیه خلاصه و رساله انموذج رساله
در رد مقدمات ترجمه صواعق محرقه رساله سحاب المطیر و شرح خطبه حاشیه عضدی قزوینی

حاشیه بر بحث اعراض شرح تجرید حاشیه بر مطول شرح بحث حدوث عالم بر انموذج دوانی
حاشیه بر شرح مختصر حاشیه بر حاشیه ختائی رساله الظفر السلیم رساله در تفسیر آیه رؤیا رساله گوهر شاهوار
رساله خیرات حسان و رساله در نجاست خمر رساله فی مسئلة الکفارة رساله فی غسل الجمعة رساله
در رد رساله تصحیح ایمان فرعون رساله فی رد رساله الکاشی رساله فی رکنیة السجدتین
و رساله در تعریف ماضی حاشیه بر رساله تحقیق کلام بدخشی حاشیه بر شرح خطبه مواقف
رساله گل و سنبل رساله فی مسئلة لبس الحریر و شرح رباعی شیخ ابو سعید ابو الخیر و کتاب
دیوان اشعار کتاب منشآت حاشیه بر بحث جواهر شرح تجرید رساله فی رد شبهة فی تحقیق
علم الالهی رساله فی رد ما کتب بعضهم فی نفی عصمة الانبیاء شرح بحث جواهر حاشیه قدیمه
رساله فی رد ما الفه ابن الهمام انتهی علی ما وجدته و ایضاً از تصانیف آنجناب است منتخب
کتاب محلی ابن حزم اندلسی و تعلیقات بر شرح قاضی ایجی شافعی بسط فیه الکلام علی ابطال
القیاس و رساله در جواب سؤالات میر یوسف علی حسینی اخباری در باب اطلاع
حضرت پیغمبر بر ضمائر جمیع مردمان در جمیع احوال و ازمان و حاشیه کتاب میبذی السید
احمد بن نظام الدین ابرهیم بن سلام الله وی از احفاد استاد البشر امیر غیاث الدین
منصور شیرازی و جد سید علیخان مدنی شارح صحیفه کامله است و ملقب به سلطان الحکما و سید
العلما بود و سلسله نسب او به امیر غیاث منصور شیرازی علی ما ذکره السید علیخان فی السلافة
و الشیخ الحر العاملی فی الامل بدین طریق است۔ سید احمد بن سید نظام الدین بن ابراهیم
بن سلام الله بن عماد الدین بن مسعود بن صدر الدین محمد بن غیاث الدین منصور الحسینی
بالجمله سید مذکور از افاضل اهل زمان و اعاظم اعیان بود صاحب امل الآمل آورده که سید
احمد ملقب به سلطان الحکما و سید العلما فاضل عالم بود از تصانیف اوست کتاب
اثبات الواجب سه نسخه کبیر و متوسط و صغیر و دیگر از کتب و رسائل و وفاتش در سنه یکهزار
و یازده هجری واقع شده مولانا السید تقی الدین محمد النسابه از افاضل

السید احمد بن نظام الدین

السید تقی الدین النسابة

شیخ عبدالصمد برادر شیخ بهائی

محققین ومعاصر شیخ بهاء الدین عاملی بود وفاتش علی مانقله صاحب امل الآمل وصاحب
السلافة در ۱۰۱۹ سنه تسع عشرة بعد الالف است الشیخ عبدالصمد بن حسین العاملی الحارثی
فاضل کامل وعالم عامل وبرادر شیخ بهاء الدین عاملیست شیخ حر عاملی در امل الآمل ذکر او نموده
واو را به فاضل وعالم ستوده ودر شذور العقیان مسطور است که شیخ عبد الصمد از والد ماجد
خود شیخ حسین اجازه روایت دارد وشیخ حسین موصوف آنرا در مشهد مقدس حضرت امام رضا
علیه آلاف التحیة والثناء روز سه شنبه در ماه رجب الاصب سنه احدی وسبعین وتسعمائة
همراه اجازه برادرش شیخ بهاء الدین عاملی ظهر نسخه اجازه که شهید ثانی برای شیخ حسین
مزبور نوشته بود تحریر فرموده واز جمله عبارات اجازه مزبوره اینست اما بعد فقد
اجزت لولدی بهاء الدین محمد واخیه ابی تراب عبد الصمد حفظهما الله تعالی
بعد ان قرء علی ولدی الاکبر جملة کافیة جمیلة من العلوم
العقلیة والنقلیة جمیع ما تضمنته هذه الاجازة واحتوت علیه
بالطرق المقررة فیها وبهذالک اجزت لهما اسبغ الله نعمه علیهما جمیع ما یجوز لی روایته
من طرق الخاصة والعامة وجمیع ما الفته نظما ونثرا انتهی وشیخ بهاء الدین عاملی
رساله در مسائل نحو موسوم به فوائد صمدیه که بین المحصلین والطلبه شایع ومشتهر گردیده برای
شیخ عبد الصمد مذکور تصنیف فرموده ووفاتش علی ماذکره الشیخ یوسف البحرانی فی لؤلؤة البحرین
در سنه عشرین بعد الالف در حوالی مدینه منوره اتفاق افتاد واز آنجا نقل کرده بنجف اشرف
دفن کردند ملا عبدالله بن الحسین التستری طاب ثراه از علمای عظام وفقهای

ملا عبدالله شوشتری

عالیمقام واز اساتذه آخوند ملا محمد تقی مجلسی ودیگر از فضلای کرام بود ومصنف کتاب
نقد الرجال از شاگردان او بوده چنانچه در کتاب مذکور ذکرش چنین آورده که عبدالله
بن الحسین شوشتری مدظله العالی شیخ واستاد من است وعلامه ومحقق ومدقق جلیل القدر
عظیم المنزلة یکتای عصر خود وپرهیزگارترین اهل زمان خود است هیچکس را ثقه تر از او ندیده ام

فضائل و مناقبش را احصا نتوان نمود روزها روزه میداشت و شبها بنماز بسر میکرد و از
تصانیف او کتابها است از انجمله شرح قواعد است و آخوند ملا محمد تقی مجلسی در کتاب
لوامع میفرماید که خبر داد مرا بکتب احادیث شیخ العلماء استاد الفضلاء بل الشیخ الاعظم
بل الوالد المعظم مولانا عبد الله بن الحسین التستری که او از شیخ نعمة الله بن خاتون تلمیذ
شیخ نور الدین علی بن عبد العالی الکرکی روایت داشت و ایضا آخوند مذکور در مجلد رجال
روضة المتقین فرموده که مولانا عبد الله بن الحسین الشوشتری رضوان الله علیه
استاد من و استاد طائفه امامیه در عصر خود بود و علامه زمان خود و محقق مدقق زاهد و
عابد ورع بود و اکثر فوائد این کتاب یعنی روضة المتقین از جمله افادات اوست و او
تحقیقات احادیث و رجال و اصول بحدی نمود که مزیدی بران متصور نیست و از
تصانیف او کتابها است از انجمله تتمیم شرح شیخ علی بن عبد العالی کرکی بر قواعد علامه
هفت مجلد است که از آن حاصل فضل و تحقیق و تدقیق او را توان شناخت و او از
برای من بلکه برای جمیع مؤمنین بمنزله پدر مهربان بود و فاتش در عشر اول محرم
واقع شد و روز وفاتش از کثرت گریه کنندگان در مفارقت او بمنزله روز عاشورا بود
و قریب صد هزار کس بر جنازه اش نماز کردند و چنین اجتماع بر جنازه دیگری از فضلا
ندیده ام و در جوار مزار سید اسمعیل بن زید بن الحسن علیه السلام مدفون شد پس
بعد از یک سال بسوی کربلای معلی بمشهد حضرت امام حسین علیه السلام نقل کردند
همچنان جسم مقدس او را در وقت نقل کردن یافتند که متغیر نشده بود و او از جمله انچه
دیده ام و شنیده ام کرامات کثیره داشت و بخدمت شیخ طائفه امامیه و زاهد ترین مردم
در زمان خود مولانا احمد اردبیلی علیه الرحمه قرائت احادیث نموده بود و هم بخدمت شیخ
اجل شیخ احمد بن نعمت الله بن احمد بن محمد بن خاتون عاملی رحمه الله و بخدمت
پدر شریفش [illegible]ت الله قرائت کرده بود و از ایشان اجازه روایت احادیث داشت

و مرا اجازه بآن داد میتوان گفت که انتشار و ترویج علم فقه و حدیث از ذات مقدس او در
اصفهان واقع شد اگرچه سوای او دیگر علما هم موجود بودند لکن ایشان اشتغال بسیار داشتند
و مدت درس ایشان اندک بود بخلاف مولانا عبدالله مذکور که او چون از کربلای معلی بسوی
عجم آمد قریب چهارده سال در اصفهان اقامت فرمود و در وقتیکه او داخل اصفهان شد
عدد طالبان علم در آنجا به پنجاه رسیده بود و در وقت وفاتش زیاده از هزار کس از فضلا
و غیر ایشان از طلبه علم موجود بودند شمار فضائل و مدائح او در مختصرات ممکن نیست
انتهی ملخص کلامه و در تاریخ عالم آرای عباسی تالیف منشی اسکندر بیگ که از منشیان
عهد شاه عباس صفوی بود بتقریب ذکر متوفیات سال یکهزار و بیست و یک هجری مسطور
است که افضل العلماء المجتهدین مولانا عبدالله شوشتری که چند سال بود که از نجف اشرف
بولایت عجم آمده و در دار السلطنه اصفهان اقامت داشت در روز جمعه بیست و چهارم
ماه محرم سنه ۱۰۲۱ مذکور اندک عارضه او را طاری شد روز شنبه میر محمد باقر داماد و شیخ لطف الله
میسی که از انتی بجهت مباحثات علمیه و مسائل اجتهادی فیما بین ایشان غبار ارتفاع یافته بود بعیادت
او رفتند جناب مولانا با ایشان معانقه کرده در کمال شکفتگی صحبت داشت شب یکشنبه
بیست و ششم ماه مذکور قریب بصبح بعد از اقامت نماز تهجد و نوافل بیرون آمد که ملاحظه
وقت نماز نماید چون عود نمود در رفتن از پای افتاده بی آنکه مهلت سخن گفتن یابد دعوت
حق را اجابت نموده مرغ روحش از قفس بدن پرواز کرد و جناب مولانا در کمالات
نفسانی و تقوی و پرهیزگاری و بی تعلقی دنیا درجه عالی داشت و از اشربه و اغذیه و
تنعمات دنیا بسد رمقی قناعت نموده اکثر اوقات صائم بود و بشوربای بی گوشت افطار
میکرد مدت سی سال در نجف اشرف و کربلای معلی ساکن گشته در خدمت مجتهد مغفور مولانا
احمد اردبیلی استفاده علوم دینیه نمود و از مولانا مذکور اجازت نماز جمعه و جماعت و
تلقین مسائل اجتهادیه یافته بود و در روز فوت او صدای ناله صغیر و کبیر خلائق باوج آسمان

میر سید اشراف و اعیان زمان آرزو میکردند که به تیمن و تبرک دستی بزیر جنازهٔ مغفرت اندازه اش رسانند از غلوی خلائق میسر نشد نعش او را در آستانهٔ امامزادهٔ واجب التعظیم و التجلیل سید اسمعیل گذاشتند و از آنجا بکربلای معلی نقل نمودند ارباب نظم و استعداد تواریخ مرغوبه در سلک نظم کشیدند میر محمد تفرشی این تاریخ یافته بود ؎ آه و آه از مقتدای شیعیان * و دیگری گفته بود ؎ حیف از مقتدای ایران حیف و شیخ محمود عرب جزائری گفته ؎ مات مجتهد الزمن * انتهی نقلاً من التاریخ المذکور و شیخ یوسف بحرانی در اجازهٔ خود آورده وفات مولانا عبد الله مذکور در سال هزار و بست و یکم هجری واقع شد امیر نصیر الدین حسین بن ابرهیم بن سلام الله الحسینی جد سید علیخان مدنی و برادر سید احمد سابق الذکر است شیخ حر عاملی او را به فاضل و عالم و ادیب ستوده و گفته که سید علی صاحب سلافة العصر آورده که امیر نصیر مزبور جد من است و مدح و وصف بسیار در حق او کرده و گفته که هر دو برادر امیر نصیر و برادرش سید احمد به سید رضی و سید مرتضی علیهما الرحمه شباهت داشتند و آورده که وفاتش در سنه ثلاث و عشرین بعد الالف واقع شد و ایضاً صاحب سلافة العصر آورده که شیخ عبد القادر طبری صاحب بدلعیه از تلامذهٔ امیر نصیر بود و شیخ مزبور قصیدهٔ بدلعیهٔ خود را در معارضه بدلعیهٔ ابن حجه گفته و شرح لطیف بر قصیدهٔ خود نوشته الفاضل اللاثانی مولانا السید ظهیر الدین میرزا ابرهیم بن حسین الهمدانی از علمای محققین و کملای مدققین و از جملهٔ معاصرین شیخ بهاء الدین عاملی بود و جناب شیخ معترف بفضل و کمال او بود و در مجالس و مدارس خود مبالغه در توصیف و تعریف او میفرمود بالجمله میرزای موصوف از شیخ اجل محمد بن نعمت الله بن خاتون عاملی روایت داشته آخوند ملا محمد تقی مجلسی از او روایت دارد کما صرح به فی الشذور و صاحب سلافه بمدائح بالغه او را ستوده چنانچه بعض فقراتش و رنجانت میگردد المیرزا ابرهیم الهمدانی برهان العلم القاطع و قمر الفضل الساطع

امیر نصیر الدین

میرزا ابراهیم همدانی

ومنار الشريعة ومنير جمالها * ومحقق الحقيقة ومفصل اجمالها * وجامع
شمل العلوم وناسق نظامها ومعلي كلمة الحق ومضاعف اعظامها * المقتني
نفائس جواهرها * والمجتني ازاهير بواطنها وظواهرها * ملك اعنة الفضائل
وتصرف * وبين غوامض المسائل فافهم واعرف * واجرى ينابيع
الحكمة فتفجر * وبكر الى نيل الزلفى لدى ربه وهجر * بيت

وناد به الدين الحنيف رفعة	وشاد دروس العلم بعد دروسها
واحيى موات العلم منه بهمة	يلوح على الاسلام نور شموسها

وفي رسالة مسطورة اخبر غير واحد ان الشاه عباس قصد يوما زيارة الشيخ بهاء الدين محمد فراى بين الكتب
ما يزيد على الالوف فقال له السلطان هل في العالم عالم يحفظ جميع ما في هذه الكتب فقال له الشيخ لا و
ان يكن فهو الميرزا ابرهيم وناهيك بها شهادة بفضله واعترافا بسمو مقداره ونبله ومولانا اشاد ميرزا اندكوري شيخ محمد بن
احمد بن نعمة الله بن خاتون عاملي در اجازه خود كه براى وى در روز جمعه چهار دهم محرم سنه ثمان
بعد الالف نوشته بمدح وثناى بسيار او را ستوده وبعد وصف فضائل ومحامد وكمالات سيد فريد فلقد رايته
وان كنت معترفا بقصوري عن ادراك لطيفة فضائله جامعا في العلوم الادبية والحكمية العقلية والشرعية
ما تقصر اواخر الزمان على اوائله فلله دره ما افضله ولله دراية وهيهات ان يسع مسطورة سطرون الكمال
ما جمع ولقد انس بحبه عبد الفقير او مخلصه بلا مرا تماما سبعة بعد الف فيا لله ما اسعد ايام رؤيته والتذ
المقول في خدمته وناهيك به من الف فرايته دام ظله وخرقت له العادة بطول البقا قلب فلك العليا ولب
اهلية المحبة والاصطفا للاخاء مركز دائرة الفضلاء والعلماء وخريدة ذوي الهمم العالية
بالامرا احببت ان اكون ايام مهلتي ودوام نقلني والخلاق ربقة اخاه واختصاصه وان اتشرف بمحبته و
ارادته ومودته واخلاصه راجيا ان تهب على نفحة من نفحات فلكيات دعواته وان لا ينسى المملوك
المقصر في خدمته عطف لطفه وشفقاته وان اجيزه معترفا باني لم اعدك في طبقاته ان يعمل
بما العله يجاح بجدية الصائب وذوقه الثاقب على نهج الثواب مما الفه الخاطر الفاتر

من قبل او حاشية او كتاب وكذلك مما الفه الفضلاء والفقهاء الاماميون بل كلما جمع وصنفه علماء الاسلام المؤالفون والمخالفون علماً او رواية كما شاء واحب متى شاء واحب لمن شاء واحب بالطرق التى لى اليهم بحق القراءة او السماع او المناولة والاجازة انتهى ما اردنا نقله

وفات ميرزاى موصوف در سنه ست وعشرين والف واقع شد ملا عبد الله بن حسين يزدى منسوب است بسوى يزد كه بلده از بلاد فارس است مولاناى مذكور از مشاهير فضلاى كاملين ونحارير علماى عاملين واز جمله اساتذهٔ مولانا شيخ بهاء الدين است قرات علم فقه وحديث بخدمت شيخ حسن وسيد محمد صاحب مدارك فرموده وشيخ حسن مذكور استفاده علوم منطق ومعانى وامثال آن پيش او ميكرد واو در آنوقت بتصنيف حاشيه بر تهذيب المنطق مشغول بود وآن بشرح تهذيب مشهور ودرس آن ميان طلبه معمول است وصاحب تاريخ عالم آراى عباسى آورده كه شيخ بهاء الدين عاملى مرتبه كمال در حكمت وكلام وبعضى علوم معقول از فيض صحبت مولانا عبد الله يزدى بدست آورد انتهى و در سلافة العصر آورده كه مولى عبد الله بن حسين يزدى استاد شيخ بهاء الدين عاملى بود وعلامه زمان خود بود وهيچكس نزاع همسرى با او نداشت واحدى در جلالت قدر وعلو منزلت وكثرت ورع وپرهيزگارى باو نمى رسيد واو را تصانيف مفيده است مثل شرح قواعد در فقه وشرح عجاله وشرح تهذيب المنطق وحاشيه بر حاشيه خطائى وحاشيه بر شرح شمسيه وغير اينها وصاحب تذكره آورده كه پسر ملا عبد الله يزدى كه ملا حسن على است عالم صالح وقدوهٔ فضلاى كرام بود ودر سنه يكهزار وشصت ونه هجرى وفات يافت

ميرزا محمد بن على بن ابرهيم الاسترابادى مولف كتب الرجال

منسوب است بسوى بلدهٔ استراباد كه يكى از بلاد مازندران است از اكابر علماى رجال واعاظم اصحاب فضل وكمال است در تحقيق علم رجال وضبط احوال ايشان ميان متاخرين اماميه ممتاز بود وكتاب منهج المقال كه مشهور برجال كبير است جامع مضامين اكثر كتب رجاليه است ودر آن

استیعاب نقل عبارات رجال کشی ونجاشی وفهرست شیخ طوسی وغیر ایشها بعینها فرموده حتی که کتابی باین وصف در تصانیف دیگر علمای متاخرین بنظر نرسیده صاحب خلاصة الاثر فی اعیان المائة الحادی عشر که از معتمدین اهل سنت است در ترجمه آنجناب نوشته محمد بن علی بن ابراهیم الاسترابادی نزیل مکة المشرفة العالم العلامة صاحب کتب الرجال الثلاثة المشهورة له مولفات کثیرة منها شرح آیات الاحکام ورسائل عدیدة وصیته بالفضل التام شائع ذائع وکانت وفاته بمکة لثلاث عشرة خلون من ذی الحجه سنه ثمان وعشرین والف انتهی صاحب لؤلؤه سیفرماید که میرزا محمد بن علی بن ابراهیم استرآبادی فاضل محقق ومدقق وعابد وپرهیزگار وعارف باحادیث واحوال رجال بود واز تصانیف او در علم رجال سه کتابست رجال کبیر ورجال وسیط که این هر دو درین زمان موجود است وسوم کتاب رجال صغیر است که بر آن واقف نشده ام ودیگر از تصانیف او شرح آیات الاحکام و حاشیه بر تهذیب حدیث ودیگر رسائل متعدده است ووفاتش در مکه معظمه بتاریخ سوم ماه ذیقعده سنه یکهزار وبست وهشت هجری واقع شد واو از شیخ ابراهیم پسر شیخ عبد العالی میسی روایت داشت ومحمد امین استرابادی مصنف فوائد مدنیه از میرزا محمد موصوف روایت دارد انتهی وسلسله روایت او که بجنیدین واسطه بسوی علامه حلی میرسد چنانچه در آخر کتاب منهج المقال وکتاب تلخیص المقال ذکر نموده وتاریخ تصنیف رجال کبیر ونام ونسب خود را در آخر باب زای معجمه کتاب مذکور چنین نوشته تم الجزء الاول من کتاب منهج المقال فی تحقیق احوال الرجال علی ید مؤلفه الفقیر الی الله الهادی محمد بن علی بن ابرهیم الاسترابادی فی ثانی عشر ربیع الاول سنة اربع وثمانین وتسعمائة وسید مصطفی تفرشی مؤلف نقد الرجال که معاصر او بوده ذکرش باین عنوان آورده محمد بن علی بن ابرهیم الاسترابادی مد الله فی عمره وزاد الله شرفه عالم وفقیه ومتکلم است واز جمله ثقات وزهاد وعباد طائفه امامیه است تحقیقات علم رجال وتفسیر وحدیث بحدی نموده که مزید بر آن تصور نیست قبل ازین از اجاد ران آستانه

علیه غرویه علیه آلاف التحیة والاثنیة بود الکنون از مجاورین بیت الله الحرام است و در آنجا
بعبادت الهی مشغول است انتهی از تلامذه اوست سید فاضل ثقه امیر شرف الدین علی
حسینی که استاد آخوند ملا محمد تقی مجلسی است و علامه آخوند ملا محمد باقر مجلسی در مجلد سیزدهم
بحار الانوار جناب میرزا موصوف را از جمله کسانیکه حضرت صاحب العصر حجة الله المنتظر
عجل الله فرجه را در زمان غیبت کبری دیده اند ذکر فرموده است بدینگونه که جماعتی بمن
نقل کرده اند که سید سند فاضل کامل میرزا محمد استرابادی نور الله مرقده گفته است
که من شبی در طواف خانه کعبه بودم ناگاه جوانی نیکو منظر در رسید و شروع بطواف کرد
پس قریب بمن آمد یک گل سرخ که در آن وقت موسم آن نبود بمن عطا فرمود پس آنرا
از دست او گرفتم و بوئیدم و گفتم که ای سید من این گل از کجا است فرمود که از خرابات
این بگفت و از نظر من غائب شد و باز هرگز او را نیافتم سید حسین بن حیدر الحسینی
الکرکی از اکابر متقیان دین و حافظان ملت سید المرسلین و علمای عالمین و فقهای
بارعین بود شیخ یوسف بحرینی در لؤلؤة البحرین آورده که او سید حسیب بوده در عصر خود مفتی
اصفهان بود ملا محمد تقی مجلسی از او روایت داشت و او از سید شجاع الدین محمود بن علی حسینی
مازندرانی که بواسطه شیخ حسین بن عبد الحمید و شیخ کریم الدین شیرازی از شیخ ابراهیم قطیفی
روایت میکند روایت داشت و ایضا سید حسین مذکور بواسطه شیخ محمد بن حبیب الله
از سید مهدی بن سید محسن رضوی که از ابن ابی جمهور روایت داشت روایت دارد و در
کتاب عالم آرای عباسی بتقریب ذکر علمای عهد شاه طهماسب صفوی مذکور است که میر
سید حسین حسینی کرکی مجتهد جبل عاملی دخترزاده خاتم المجتهدین شیخ علی بن عبد العالی کرکی بود
در زمان حضرت شاه مزبور از جبل عامل آمده مدتی در دار الارشاد اردبیل بتدریس و قطع و فصل
مهام شرعیه قیام داشت بعد از آن بدرگاه سلطانی آمده بر وساده اجتهاد نشست و
منظور نظر حضرت شاه جنت بارگاه گردید و صاحب نفس پاک و فطرت عالی و حافظه

بود گاهی متوجه فصل قضایای شرعیه میشد جمعی کثیر بمجلس عالیه اش رجوع مینمودند و در اسانید
شرعیه کاتبان محکمه حسب فرمود جناب میر رفیع او را سید المحققین و سند المدققین وارث
علوم الانبیاء و المرسلین خاتم المجتهدین مرقوم میکردند اگرچه علما درین باب سخن داشتند
اما هیچ یک از فحول علما در معرض این گفتگو نتوانستند بر آمد بغایت فصیح و ملیح اللسان بود
و شاه جنت مکان هر عقده که هیچ یک از ارکان دولت حتی شاهزادگان نمیتوانستند گشاد
بجناب میر توسل میجست ملتمس او در خدمت شاهی باجابت مقرون بود و امدادش بخلق الله
خصوصا گرفتاران حادثه روزگار بسیار میرسید تصنیفات معتبره در فقه و حقیت مذهب
اثنا عشریه و بطلان مذهب مبتدعه دارد خاتم المجتهدین مولانا الشیخ بهاء الدین محمد
بن الحسین بن عبد الصمد الحارثی الهمدانی الجبعی العاملی رضوان الله علیه
نسب شریفش بحارث بن عبد الله الاعور الهمدانی که از اصحاب کرامت اختصاص جناب
امیر المؤمنین علیه الصلوة و السلام و از راویان احادیث سید المرسلین و از کبار علمای
تابعین و فقهای عالمین بود کما اعترف به المخالفین و الموالفین منتهی میشود در کتاب شیخ ابو عمرو کشی ره
مسطور است که حارث شبی بخدمت حضرت امیر رفت آنحضرت پرسیدند که چه چیز ترا درین شب
پیش من آورده حارث گفت والله دوستی که مرا با تست پیش تو آورده انگاه آن حضرت
فرمودند که بدان ای حارث که نمی میرد آنکسی که مرا دوست دارد الا آنکه در وقت جان دادن
مرا به بیند و دیدن من امید وار رحمت الهی گردد و همچنین نمیمیرد کسی که مرا دشمن دارد
الا آنکه در وقت مردن مرا به بیند و از دیدن من در عرق خجالت نا امیدی نشیند
و مضمون این روایت نیز در بعضی از اشعار دیوان معجز نشان آنحضرت مذکور است اشعار

شیخ بهاء الدین عاملی

یا حار همدان من یمت یرنی	من مؤمن او منافق قبلا
یعرفنی طرفه و اعرفه	باسمه والکنی و ما فعلا
و انت عند الصراط معترضی	فلا تخف عثرة و لا زللا

اقول للنار حين توقف للعرض	ذريه لا تقربي الرجلا
ذريه لا تقربيه ان له	حبلا بحبل الوصي متصلا
اسقيك من بارد على ظمأ	تخاله في الحلاوة العسلا

جناب شیخ از راه سکن بقریه جبع بجیم مفتوحه وبای موحده وعین مهمله که از قریه های جبل عامل است بعین مهمله ومیم مکسوره نسبت دارد وسید علیخان مدنی در کتاب سلافة العصر آورده که ولادت شیخ بهاء الدین مذکور در بلده بعلبک روز چهارشنبه هفتدهم ماه ذی الحجه در سال نهصد پنجاه وسه هجری بود وهمراه والد ماجد خود در صغر سن بسوی دیار عجم آمد ودر آنجا نشو ونما یافت وبخدمت والد ماجد خود ودیگر علمای عصر خود تحصیل علوم نمود تا آنکه بمرتبه کمال علم وغایت و فضل رسیده بمنصب شیخ الاسلامی در عجم ممتاز گشت بعد ازان بسوی درویشی وسیاحت رغبت نمود وترک اموال ومناصب کرد ومسافرت را بر اقامت اختیار فرمود پس به حج بیت الله الحرام وزیارت حضرت رسول انام وائمه اهل بیت کرام علیهم الالف الصلوة والسلام مشرف گردید بعد ازان تا مدت سی سال در سیاحت ومسافرت بسر برد وبخدمت بسیاری از اهل فضل وکمال رسیده از فیض صحبت ایشان بهره وافی برداشته بسوی دیار عجم مراجعت نمود وهمدر آنجا رحل اقامت انداخت وباران فیض علم وفضل او بر آن دیار بارید پس متوجه تالیف وتصنیف شد وعلمای اعصار بسوی او رجوع نمودند وهمه علمای اعصار ایشان بر اذعان فضل وکمال او متفق شدند وبمیامن ذات بابرکات او عهد دولت سلطان عجم شاه عباس صفوی در انتظام در آمد وشعاع رای بیضا ضیای او ساحت مملکتش منور گشت سلطان مذکور در سفر وحضر مفارقت او گوارا نداشت وبنوعی عدول از جناب او جائز نمی پنداشت ویتیمان وبیوه زنان وحاجتمندان بسیار از اطراف بلاد بسوی آن مملکت التجا می آوردند وبجهت توجه وغوررسی شیخ پرورش می یافتند وادا تکفل حال ایشان می بود واز نزد خود توسعه کفاف ایشان میفرمود وبا این همه متمسک

بعروة الوثقای ورع و تقوی بود و آخرت را بر دنیا در جمیع امور مقدم داشت و بار دیگر راغب
غربت و مسافرت بود و همیشه از سلطان رخصت سیاحت میخواست لکن نتوانست رفت
تا آنکه بمنزل عمرش بآخر رسید و ازین دار فانی بهشت جاودانی رحلت فرمود آخوند ملا
محمد تقی مجلسی رحمه الله علیه ذکر مشارالیه در آخر کتاب روضة المتقین که شرح رجال من لا یحضره
الفقیه است فرموده وفاتش در ماه شوال سنه یکهزار و سی هجری در بلده اصفهان واقع
شد و از آنجا او را بسوی مشهد مقدس نقل کردند و در خانه اش که بپهلوی روضه مقدسه
حضرت امام رضا علیه السلام است دفن کردند و مردم در آنجا بزیارت او مشرف میشوند مدت
عمرش هفتاد و یک سال یا هشتاد و دو سال بود بدرستیکه من در حیات او حال سن شریف
او پرسیده بودم فرمود که از هشتاد و سال یکی کم است پس بعد از آن به دو سال وفات
یافت و در روزی قبل از وفات خود به شش ماه آوازی از جانب قبر بابا رکن الدین اصفهانی
شنید و من در آنوقت قریب او بودم پس بسوی ما نظر کرده فرمود که شما این صدا را
شنیدید گفتیم یا هیچ نشنیدیم پس بگریه و تضرع در آمده متوجه بسوی امور آخرت شد
چون آنرا بمبالغه پرسیدیم که چه شنیدی فرمود که مرا خبر داده اند با آنکه مستعد مرگ شوم و بعد از آن
بشش ماه تقریباً وفات یافت و من بنماز جنازه اش مشرف شده ام با جمیع طلبه و
فضلا و بسیاری از مردم که قریب پنجاه هزار کس بودند انتهی محصل کلام منشی اسکندر بیگ
مصنف کتاب عالم آرای عباسی که مشتمل بر احوال شاه عباس صفوی و اجدادش است
در صحیفه اول کتاب مزبور بتقریب ذکر جمعی از علما که در وقت وفات شاه طهماسب صفوی
موجود بودند آورده است که شیخ بهاء الدین محمد خلف صدق شیخ حسین بن عبد الصمد
عاملی در صغر سن با والد خود بعجم آمد و از روی جد و جهد تمام در تحصیل علوم اشتغال نمود و
در علم تفسیر و حدیث و فقه و عربیت و امثال آن ببرکات انفاس پدر بزرگوار خود مرتبه
کمال یافت و در حکمت و کلام و بعضی علوم معقول از فیض صحبت مولانا عبد الله یزدی

بدست آورده ودر فنون ریاضی نزد ملا علی مذهب وملا افضل قاینی وبعضے دیگر از اهل آن فن تلمذ نموده
ودر علم طب با حکیم اعتماد الدین محمود طرح ساخته اندوخته بهره کامل از آن یافت بالجمله در اندک
زمانی در علم معقول ومنقول ترقیات عظیم رو نموده ودر هر فن سر آمد فضلای عصر شد وتصانیف
معتبره اش در هر فن از رشحات دانشش منظور نظر علمای ذوی اعتبار گردید صاحب تاریخ در انجا
تصانیف جناب شیخ را ذکر کرده وبعد ازان گفته که بعد ارتحال شیخ علی منشار که فاضل وفقیه و
شاگرد ارشد شیخ عبد العالی بود شیخ بهاء الدین بمنصب شیخ الاسلامی رسیده وتقدی امور
شرعیه اصفهان باو مرجوع شد چندی بدان شغل پرداخته آخر شوق ادراک حج بیت الله
الحرام وذوق سیاحت مانع آمده متوجه سفر خیر اثر شد وبعد از استسعاد بآن سعادت
فقر ودرویشی بر مزاج شریفش غلبه کرده جریده در کسوت درویشان مسافرت اختیار کرده
مدتها در عراق وعرب وشام ومصر وبیت المقدس سیاحت نموده وبصحبت بسیاری از علما
ودانشمندان وصوفیه وارباب سلوک رسید الکنون باعتقاد سائر علما وفضلا رتبهٔ عالی
اجتهاد دارد ودرین زمان اعلی شاهی یعنے شاه عباس صفوی وجود شریفش را مغتنم دانسته
اکثر اوقات در حضر وسفر نزد او تشریف قدوم ارزانی داشته از صحبت فیض بخش او مسرور
میگردند اگرچه شعر وشاعری پائین مراتب عالی اوست اما ذوق سخن پردازی بسیار دارد
ودر فنون سخن پروری گوی سبقت از اقران ربوده بعربی وفارسی اشعار آبدار ونکات
شیرین ودلنشین دارد ومجموعهٔ در ضمن هفت مجلد از سخنان رنگین وعبارات دلنشین
ترتیب داده وبکشکول موسوم گردانیده وجمعی کثیر از طلبه علوم وافاضل از استفاده کامیاب اند
والیضاً در صحیفه دوم از تاریخ مزبور بتقریب ذکر متوفیات سال یکهزار وسی هجری بعد القاب
واوصاف جناب شیخ چنین آورده که جناب شیخ درین سال روزی در مقابر مشهور بتربت
عارف ربانی بابا رکن الدین اصفهانی باداے صلوة مشغول بود آوازی از قبر بگوش شیخ
رسید که در عالم روحانی یکے از اهل قبور با او متکلم در آمده گفته که این همه غفلت چیست حالا

وقت تکلم تیقظ و هنگام آگاهی است و قائل اسم و نسب خویش اظهار نموده بود و از اسرار
خفیه حرفی چند بر زبان آورده اما حضرت شیخ آنها را با مردم تقریر ننمود و زیاده از حرف غفلت
ایما بآگاهی و انتباه اظهاری نکرد و بعد از وفات شیخ یکی از احبا که محرم اسرار شیخ بود دو سه کلمه گفته بود الحاصل
بعد از وقوع این واقعه سر بجیب تفکر فرو برد و چند روز معاشرت احباب و مباحثه طلبه علم ترک نموده آماده سفر
آخرت میگردید و تا در صدد ارتحال ازین دار ملال و تفحص ماه شوال بود در لحظه بفراغ خاطر نمی غنود تا آنکه
طلبه علوم که همه روزه از و مستفیض بودند براهین عقلیه و دلائل نقلیه شیخ را ترغیب نمودند که در باطن
با خدا بوده در ظاهر فیض القای علوم را از طلبه باز ندارید و مثوبات آنرا علاوه طاعات و عبادات
شمارید از تکرار اینگونه مقالات خاطر شریفش فی الجمله آرام گرفته رفته رفته با خلق الله
بدستور آمیزش نموده تا سه ماه دیگر ظاهر اوقات را بمباحثه علوم و افاده تلامذه صرف نموده
در اتمام نسخه شریفه جامع عباسی اهتمام داشت و در باطن با آسودگان عالم ارواح
دمساز بود تا آنکه در چهاردهم شهر شوال این سال مریض گشت هفت روز پهلو بر بستر ناتوانی
داشت و در روز هشتم که سه شنبه دوازدهم ماه شوال بود طایر روحش از تنگنای قفس بدن
بیرون خرامید و بعالم قدس پرواز نمود حضرت شاهی یعنی شاه عباس صفوی در ایلاق
تشریف داشتند جمعی از اعیان که در شهر مانده بودند در پیش و پس جنازه مغفرت
اندازه اش قدم بر خاک نهاده وضیع و شریف در برداشتن بیکدیگر سبقت می جستند
ازدحام خلائق بمرتبه بود که از میدان با همه وسعت و فسحت از غایت هجوم عوام بردن
جنازه دشوار بود و در مسجد جامع قدیم علما و فضلا بر آن جنازه مغفور برحمت حی لا یموت
نماز گذارده در بقعه شریفه منسوب بحضرت امامزاده زین العابدین دفن نمودند و از آنجا
نقل بجانب مشهد مقدس معلی نموده بر وفق وصیتی که خود کرده بود در پایین پای امام انام
حضرت امام رضا علیه السلام در منزلی که در ایام اقامت مشهد مقدس مدرس شیخ بوده است
مدفون گشت رحمه الله ارباب استعداد تاریخ مرغوب یافته و در سلک نظم کشیده اند

از انجمله میرزا ابوطالب را این تاریخ از ریاض طبع وقاد سر زده **قطعه تاریخ**

رفت چون شیخ زدار فانی + گشت ایوان جنانش ماوی + دو بی جستم من تاریخش + گفتمش شیخ بهاء الدین وا

بعد ازین مصنف تاریخ عالم آرای عباسی گوید که محمد صالح برادرزاده ام چنین گفته ؎

افسوس ز مقتدای دوران + و میرزا محمد طاهر اصفهانی در تذکرة الشعرا آورده که شیخ بهاء الدین محمد خلف مجتهد الزمانی شیخ حسین بن عبد الصمد جبعی است که قریه ایست از قرای جبل عامل حقا که شیخ المحققین و قدوهٔ ارباب یقین و واسطة العقد گوهر عرفان و بحر مواج معرفت و ایقان بود ایضاً صاحب تذکره مذکوره بعضی از محامد حالات و تصانیف مشهوره آنش ذکر نموده گفته است که مجملاً قریب بصد تصنیف و تالیف دارد جمیع مختصر مفید قبل از فوت شاه عباس صفوی ماضی در سنه یکهزار و سی هجری مرغ روحش بقصد بهشت جاوید بال پرواز گشاد و تاریخ وفات او ازین مصراع یافته اند ؎ افسر فضل او فتاد بی سرو پا گشت شرع + انتهی یعنی هرگاه حرف اول از لفظ فضل و حرف اول و آخر از لفظ شرع ساقط کنند در بقیه حروف ثلثه عدد تاریخ بر می آید و میر لوحی تاریخ این واقعه را چنین یافته ؎ بهاء الدین محمد شد مه شوال از عالم + و ایضاً ملک حمزه سیستانی بطریق تعمیه گفته ؎ بی بها شیخ بهاء الدین گو + و سید نعمة الله جزائری نقل کرده که شیخ بهاء الدین علیه الرحمه را با یکی از علمای مصر که اعلم و افضل علمای سنیه بود مباحثه عجیبه واقع شد و شیخ پیش او اظهار تسنن نموده بود پس پرسید که رافضیان که در شهر شما میباشند در حق ابوبکر و عمر چه میگویند شیخ فرمود که دو حدیث مبین ذکر نمودند که از جواب آن عاجز شدم گفت آن چیست شیخ فرمود میگویند که در صحیح مسلم منقول است که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود من اذی فاطمة فقد اذانی من اذانی فقد اذی الله و کفر بعد ازین بفاصله پنج ورق در آن کتاب منقول است که حضرت فاطمه ع از دنیا رفت و در حالیکه بر ابوبکر و عمر غضبناک بود آن عالم گفت که مرا مهلت ده که یک شب در آنکتاب نظر کنم چون صبح شد عالم مذکور نزد شیخ رفت

که آیا من نگفته بودم که رافضیان دروغ میگویند مطالعه آن کردم و در میان هر دو حدیث
مذکور فاصله زیاده از پنج ورق یافتم این سخن انتهای اعتذارش از معارضه مذکوره بود
شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین آورده که بعضی طعن بر شیخ بهاء الدین علیه الرحمه
میکنند بسبب آنکه در بعض کلمات و اشعارش قول بتصوف یافته میشود و حق در جواب ایشان
آنست که محدث علامه سید نعمت الله جزائری افاده فرموده که شیخ مذکور با هر فرقه داخل هر ملت
و مذهبی که مقتضی طریقه و مذهب ایشان بود صحبت میداشت حتی آنکه یکی از علمای عامه دعوی کرد
که شیخ از جمله ایشان بود و سید مذکور گوید که من کتاب مفتاح الفلاح را که نزد من در آن وقت
بود ظاهر کردم پس آن شخص بملاحظه آن کتاب بر تشیع شیخ مطلع شده تعجب نموده و سید
مذکور چندین حکایات مؤید این مطلب ذکر نموده باین اشعار از قصیده شیخ مزبور که موسوم
بوسیلة الفوز والامان که در مدح حضرت صاحب العصر والزمان علیه السلام گفته بود
استدلال نموده

شعر

وانی امرؤ لا یدرک الدهر غایتی	ولا تصل الایدی الی سبر اغواری
اخالط ابناء الزمان بمقتضی	عقولهم کی لا یفوهوا بانکاری
واظهر انی مثلهم تستفزنی	صروف اللیالی باحتلاء وامرار

وایضاً مؤید مطلب مذکور آنست که شیخ حر عاملی در رساله اثنا عشریه فی رد الصوفیه آورده
که جمیع شیعه انکار بر صوفیه داشته اند و تکفیر ایشان نموده اند و روایات در مذمت ایشان
از ائمه معصومین علیهم السلام نقل کرده اند از انجمله جمعی از علمای اعلام اند که رد بر صوفیه
نموده اند و تصریح بکفر و ضلالت ایشان فرموده اند و درین مقام چندین علمای امامیه را
نام برده از انجمله میفرماید که شیخ جلیل ما شیخ بهاء الدین عاملی در کشکول خود حدیثی در مذمت
و تکفیر صوفیه نقل کرده و در چندین مواضع در کتاب مذکور و غیر آن صریحاً انکار بر ایشان
فرموده است و اما آنچه شیخ مذکور چیزهای که متعلق بزهد و امثال آن و متضمن تفاوت درجات

مردم در معرفت است از کلام صوفیه نقل میکند منافاتی در آن نیست و مخفی نتوان بود که شیخ
مزبور عمر شریف خود را در تحصیل علوم شریعت و در قراءت حدیث و تحقیق و تالیف کتب فقهیه
صرف فرموده و همینه منافی طریقهٔ تصوف است قطعاً انتهی ملخصاً و از بعض تلامذهٔ آقا باقر
بهبهانی منقولست که آقای موصوف میگفت که جناب شیخ بهاء الدین علیه الرحمه اهل تصوف
را بانمرتبه از اسلام بی بهره میدانست که هرگاه در مجلس شیخ بعضی از آن فرقه حاضر میشد
بعد از بیرون رفتن او جناب شیخ تطهیر فرش امر میفرمود از تلامذه جناب شیخ جمعی کثیر
و جمعی غفیر اند اگرچه عثور بر احوال تمامی ایشان متعسر است اما احوال جمعی از ایشان که
بنظر جامع اوراق در آمده خواه بالاجمال و خواه بالتفصیل در مقام خود ثبت خواهد نمود —
انشاء الله تعالی از جمله تصانیف شریفهٔ آنجناب است کتاب حبل المتین فی احکام الدین
مبحث طهارت و صلوة از آن تالیف شده کتاب مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین مجلد
طهارت از آن تصنیف شده و کتاب عروة الوثقی در تفسیر قرآن از آن تفسیر سورهٔ فاتحه
تصنیف شده و کتاب حدائق الصالحین فی شرح صحیفه سید الساجدین علیه السلام که حدیقه هلالیه
در شرح دعای هلال از آن بنظر رسیده لظاهر نوبت شرح دیگر ادعیه نرسیده و حاشیه
بر شرح مختصر الاصول عضدی و کتاب زبدة الاصول دیگر رساله در مواریث رساله در فن
درایت موسوم به وجیزه رساله در ذبائح اهل کتاب رساله اثنی عشریه در طهارت و در صلوة
و در صوم و در حج و رساله از آن در زکوة کتاب خلاصة الحساب کتاب کشکول در پنج مجلد
کتاب مخلاة کتاب جامع عباسی در فارسی رساله فوائد صمدیه در نحو رساله تهذیب النحو
و کتاب بحر الحساب و توضیح المقاصد در ایام سنه و حاشیه من لا یحضره الفقیه ناتمام
جواب مسائل شیخ صالح جزائری که بیست و دو مسئله اند ایضاً جواب سه مسئله عجیبه و جواب
مسائل مدنیات شرح فرائض محقق خواجه نصیر الدین طوسی علیه الرحمه ناتمام رساله در
بیان اعظم جبال بنسبت قطر ارض و تفسیر آن که موسوم به عین الحیات است و رساله

تشریح الافلاک و رساله در بحث کر و رساله در اصطرلاب موسوم به صفیحه رساله دیگر در اصطرلاب بزبان فارسی موسوم بتحفه حاتمیه و حاشیه بیضاوی ناتمام و حاشیه بر مطول ناتمام و کتاب شرح اربعین دیگر رساله قبله و سوانح سفر حجاز از اشعار و انشاء اوست و کتاب مفتاح الفلاح و حواشی کشاف و حاشیه خلاصة الاقوال در علم رجال شرح رساله اثنی عشریه شیخ حسن حاشیه قواعد شهید علیه الرحمه رساله قصر و تخییر در سفر رساله در اثبات اینکه انوار سائر کواکب مستفاد از شمس اند رساله در حل اشکال عطارد و قمر رساله در احکام سجود تلاوت رساله در استحباب سوره و وجوب آن و شرح الشرح رومی بر ملخص ذکره فی الحدیقة الهلالیة و حواشی زبده و حواشی تشریح الافلاک و حواشی شرح تذکره و غیر آنها از کتب و رسائل و اجوبه مسائل و از منشآت جناب شیخ اشعار بسیار اند از عربی و فارسی و شیخ حر عاملی در امل الامل گفته که اکثر اشعار متفرقه شیخ را السید محمد رضا جمع نموده و دیوانی لطیف مرتب شده و فاضل ادیب شیخ ابراهیم که یکی از تلامذه جناب شیخ بود این قصیده در مرثیه شیخ گفته

قصیده

شیخ الانام بهاء الدین لا برحت	سحائب العفو ینشیها الله الباری
مولی به اتضحت سبل الهدی و غدا	لفقده الدین فی ثوب من العار
والمجد اقسم لا تبدو نواجذه	حزناً و شق علیه فضل اطمار
والعلم قد درست آیاته و عفت	عنه رسوم احادیث و اخبار

سید ماجد بحرینی

السید ماجد بن هاشم بن علی بن مرتضی بن علی بن ماجد البحرانی الصادقی الجد حفصی کنیت او ابو علی است و منسوب است بوی جد حفص بفتح جیم قبل از دال مهمله مشدده و فتح حاء مهمله قبل از فاء و صاد مهمله که نام قریه از قرای بلاد بحرین است و بحرین نام جمیع بلادی است که بر ساحل دریا میان بصره و عمان واقع است و لبنات وسیع و مشتمل بر شهرهای مشهور و قریه های نامحصور است و علمای امامیه بسیار در انجا بهم رسیده اند صاحب سلافة العصر آورده که

سید ماجد در بحرین نشو و ما — یا بود و متولی منصب قضا در بحرین
شد پس از انجا بسوی شیراز آمد و اهل عراق و حجاز بذات سبارکس افتخار نمودند و در شیراز
امامت نماز و خطابت جمعه و عیدین باو متعلق شد و صیت فضائل او اشتهار یافت
و اکابر علما باو مباهات میکردند و پیوسته در آنجا بود تا آنکه مرگش در رسید و در یکهزار و بیست
و هشت هجری برحمت حق واصل گردید از جمله فضل او انست که در صغر سن بوجع چشم مبتلا شد
و در آن عارضه بینائی از یک چشم او زائل شد پس حضرت پیغمبر را بخواب دید که آنجناب
در حق او میفرمود که اگرچه بصر او را فرو گرفتند لکن بصیرت در علم باو عطا کرده اند همچنان
شد و ظهور فضل و علم او در بحرین مصداق این کلام معجز نظام شد انتهی محصل کلامه
و دیگر از جمله انچه دلالت بر بزرگواری او وارد اشعار دیوان حضرت امیر المومنین علیه الصلوة
و السلام است که بر وقت تفاؤل گرفتن ملا محسن کاشانی بعزم مهاجرت بسوی او شعر احتمال
صحبت فیضمد رجبت او برآمد تفصیل این اجمال آنکه وقتی که ملا محسن کاشانی که تلمیذ جناب
سید ماجد مذکور بود شنید که سید موصوف در شیراز تشریف آورده است خواست که برای
تحصیل علوم از سید موصوف بسوی شیراز سفر کند پس والد ملا محسن در رخصت دادن او
تامل کرد آخر کار بنای رخصت و عدم آن بر استخاره قرار یافت و چون قرآن بجهت استخاره
درین باب کشادند این آیه برآمد فلولا نفر من کل فرقة منهم طائفة لیتفقهوا فی
الدین ولینذروا قومهم اذا رجعوا الیهم لعلهم یحذرون یعنی اینکه چرا
بسفر نمیروند از هر فرقه از ایشان گروهی برای آنکه تحصیل علوم فقه در دین کنند و بترسانند
قوم خود را وقتیکه بسوی ایشان مراجعت نمایند شاید که قوم ایشان از منهیات الهی حذر
کنند و آیتی صریح تر از آیه مذکوره برین مطلب نیست بعد از ان ملا محسن مذکور تفاؤل گرفت
بدیوان اشعاری که منسوب بسوی حضرت امیر المومنین علیه السلام است پس این ابیات برآمد اشعار

تغرب عن الاوطان فی طلب العلی	وسافر ففی الاسفار خمس فوائد

تفرّجُ همٍّ واکتسابُ معیشةٍ ... وعلمٌ وآدابٌ وصحبةُ ماجدِ

یعنی غربت اختیار کن از وطن برای طلب مدارج عالیه و سفر کن زیراکه در سفرها پنج فائده است گشایش اندوه و اکتساب معاش و تحصیل علم و آداب و صحبت بزرگوار و این ابیات هم بمطلوب مناسبتی بسیار دارند خصوصاً لفظ صحبت ماجد که در آخر بیت ثانی واقع است پس ملا محسن بسوی شیراز بخدمت جناب سید رسیده تحصیل علوم شرعیه از و نمود چنانچه ملا محسن مذکور در اوائل کتاب وافی گفته است که من کتب اربعه را از استاد خود سید ماجد بن سید هاشم صادقی بحرانی روایت دارم و او آنکسی است که استناد من در علوم شرعیه بسوی او است و او از شیخ بهاء الدین محمد عاملی روایت داشت در لؤلؤة البحرین مذکور است که سید ماجد مذکور محقق مدقق شاعر ادیب بود و در جودت تصنیف و بلاغت و فصاحت و دقت نظر عدیل و نظیر خود نداشت و شعرهای او در بلاغت فائق است و خطبهای جمعه او بسبب بلاغت و حسن اسلوب تاثیری عظیم در قلوب دارد و او است اول کسی که علم حدیث را در بلده شیراز ترویج نموده و از تصانیف او کتابها است از انجمله کتاب سلاسل الحدید و رساله یوسفیه که وجیزه بدیعه است و رساله در مقدمه واجب و از جمله اشعار او قصیده بدیعه مشهور است که در مرثیهٔ امام حسین علیه السلام گفته اول آن قصیده اینست ه

ابکی و ابیس علی صبّو بمعذور ٭ و منجمله قصائد او است قصیده در قتل عمر بن خطاب اولش اینست قصیده

یا نعمة اسدت ید الدهر	جلت صنیعها عن الشکر
هی نعمة افضت الی نعم	کفرانها ضرب من الکفر
قد احسن الدهر المسیٔ وان	جلت اساتُه عن الحصر

وهم در قتل عمر بن خطاب قصیده دیگر گفته قصیده

الیوم قرت عین فاطمة	وسری لها روح الی الغبراء

شیخ محمد سبط شهید ثانی

وفاتش در شیراز در یکهزار و بست و هشت هجری واقع شد و در قرب مزار فائض الانوار سید احمد بن حضرت امام موسی
کاظم علیه السلام که مشهور بشاه چراغ است مدفن یافت و قبرش در انجا معروف است از تلامذه
سید ماجد مذکور شیخ محمد بن علی بن یوسف بن سعید المقشاعی اصلاً و الاصبعی مسکناً و شیخ محمد
بن حسن بن رجب المقابی اصلاً و الرویسی منزلاً بود قاله الشیخ یوسف البحرانی الشیخ محمد بن
حسن بن الشیخ زین الدین المعروف بالشهید الثانی لقبش فخر الدین و کنیتش ابو جعفر
و از مشاهیر فقهای دقیق النظر و عمیق الفکر بود جد امجدش عالم ربانی شیخ سعید شهید ثانی
علیه الرحمه بود ولادتش در روز دوشنبه تاریخ دهم ماه شعبان سنه نهصد و هشتاد هجری
واقع شد کما فی الدر المنثور فرزند ارجمند او شیخ علی در کتاب در منثور گفته که والدم شیخ محمد
قدس الله روحه عالم عامل و فاضل کامل و پرهیزگار عادل و طاهر و پاکیزه و عابد و تقی و
زاهد پسندیده بود و از دنیا و اهل دنیا بیگریخت مثل کسیکه از شیر گریزان باشد و از مواضع شبهات
اجتناب میفرمود و جامع حافظه و ذکا بود بحدی که انچه میدید فراموش نمیکرد و فکر دقیق و غور
عمیق او در مسائل بمرتبه بود که منتهی بحدی و غایتی نمیشد و اعمال او منوط بقصد طاعت و
رضای باری و اقوال او مربوط بمراعات عدم مخالفت فرمان یزدانی بود و اوقات عمر شریف
خود را در تصنیف و تدریس و عبادت و افاده و استفاده صرف نمود در اول حال بخدمت
والد خود شیخ حسن و هم بخدمت سید محمد مؤلف مدارک باشتغال و تحصیل علوم پرداخت
و کتب فقه و حدیث و اصولدین و اصول فقه را پیش ایشان قرائت نمود و او را با هر دو
از ایشان مباحثات شریفه واقع شد که او را در مصنفات خود ذکر نموده است و کتاب
منتقی الجمان و کتاب معالم و شرح شرائع را تمام بخدمت پدر خود خوند و کتاب مدارک را
تمام و شرح مختصر نافع تصنیف سید محمد قرائت نمود و اکثر مقروات مذکوره بخط خود نوشت
و همچنین کتاب استبصار را بخدمت ایشان خوند و نوشت و هر دو ایشان بر آن کتب بلاغات
و اجازات برای او نوشتند و بعد از وفات هر دو ایشان همیشه شیخ محمد مشغول مطالعه و تدبر [illegible]

پس بسوی مکه معظمه سفر کرد و در آن جای اقدس پنج سال مجاورت نمود و در آن وقت میرزا
محمد استرآبادی در مکه معظمه بود و میان شیخ محمد و میرزا مذکور اختصاص زائد و محبت
بسیار بود و شیخ محمد بخدمت او بمقابله بعض کتب احادیث پرداخت و افاده اش زیاده از
استفاده بود و کتاب رجال کبیر او را تهذیب و تبویب فرمود و باحسن ترتیب مرتب ساخت
و آنرا بخط خود نوشت و بسوی بلاد خود مراجعت نمود مدتی اقامت فرمود و بعد ازان بسبب
خوف و اضرار کسانیکه از راه حسد و عداوت باو کردند بسوی عراق سفر کرد و مدتی طولانی بکربلای
معلی اقامت کرد و جماعتی از عرب و عجم بخدمت او چندین علوم خصوصا فقه و اصول را قرائت
نمودند و با وصف تدریس مشغول بتصنیف بود و کتابهائی که ذکرش می آید در آنجا تصنیف فرمود
سوای آنچه در بلاد خود تصنیف کرده بود و در کربلای معلی روزی بالای بام مشغول نماز بود ناگاه
شخصی تیری بسوی او انداخت و آن تیر از محاذی سینه او گذشت و حق تعالی او را ازان نگاه
داشت پس او بسوی مکه معظمه سفر کرده و در آنجا مدتی قیام نمود بعد ازان بسوی عراق مراجعت
نموده مدتی اقامت ورزید پس بار دیگر بسوی مکه رفته در آنجا ماند تا آنکه حق تعالی دار جاودانی
را برای او اختیار فرمود و در زمانیکه در بلاد خود بود گاهی بسوی دمشق میرفت و مدتی مقیم آنجا
میشد و با فضلای عامه ملاقات و مصاحبت نیکو میداشت و قرائت چندین علوم پیش ایشان
نمود و شیعیان در آنجا بسوی او آمد و رفت میداشتند شیخ علی مزبور بسیاری از کرامات والد خود
در اینجا ذکر کرده و گفته که من در آخر شرح استبصار که از تصانیف شیخ محمد مزبور نزد من موجود است
بخط شیخ حسین بن حسن بن حسین عاملی مشغری که مصاحب و تلمیذ او در مکه معظمه بود دیده ام
چنین نوشته است که مؤلف این کتاب شیخ سعید حمید بقیة العلماء الماضین و خلف الکملاء
الراسخین شیخ من و مولای من و استاد من در علوم شرعیه از حدیث و فقه و رجال و غیرها
شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی در روز دوشنبه بتاریخ دهم شهر ذی قعده سنه یکهزار و سی هجری
ازدار فانی بعالم سرور جاودانی رحلت نمود و من قبل از وفات او بایام قلیل بالمشافهه ازو شنیدم

که سفر سود که انّی انتقل فی هذه الایام و همچنین دیگران هم از و شنیدند و این سانحه در مکه معظمه
واقع شد و او را در آن بلده مشرفه در محلی قریب مزار فائض الانوار حضرت خدیجة الکبری رضی الله
عنها دفن کردیم انتهی محصل کلام الشیخ حسین المشغری و ایضا شیخ علی مزبور آورده که زوجه
شیخ محمد مذکور دختر سید محمد بن ابی الحسن ره و هم کنیز او بمن خبر داد که چون شیخ مزبور وفات یافت
ما نزد او در طول آن شب صدای تلاوت قرآن می شنیدیم و ایضا آورده که از تصانیف شیخ محمد
مذکور کتب جلیله دقیقه و تحقیقات عظیمه انیقه و تدقیقات منیفه رشیقه است از آنجمله شرح استبصار
که سه مجلد کبار تصنیف در آمده و دیگر حاشیه بر شرح لمعه دو مجلد است که در آن تا کتاب الصلوة رسیده
و بر کلام جد خود شهید ثانی و دیگر علما ابحاث طویله دارد و حاشیه بر اصول معالم تصنیف
پدر خود دارد و دیگر حاشیه بر ابواب عبادات کتاب من لا یحضره الفقیه یک مجلد است و
حاشیه بر کتاب تهذیب الاحکام یک مجلد شیخ یوسف بحرانی بجای حاشیه تهذیب شرح تهذیب
نوشته و رساله در طهارت در تصانیفش افزوده و از تصانیف اوست شرح اثنی عشریه تالیف
پدرش که مجلد مبسوط است و حاشیه بر کتاب مختلف الشیعه و حاشیه بر مدارک و حاشیه بر
مطول و کتاب روضة الخواطر و نزهة النواظر مشتمل بر فوائد و اشعار بسیار است و رساله
تحفة الدهر در مناظره غنا و فقر است و رساله در بیان عدالت راوی حدیث و رساله در مسئله
سلام گفتن در نماز و رساله در مسئله تخییر میان فاتحه و تسبیحات اربعه در رکعت سوم و چهارم
و دیگر کتابی مشتمل بر مسائل و احادیث و فوائد متفرقه است و کتابی که در آن مسائل و فوائد را
از چندین کتب نقل کرده است و کتابی مشتمل بر اشعار و مراسلات میان او و معاصرین او است
و کتابی جامع اکثر اشعارش مشتمل بر مواعظ و نصائح و حکم و مراثی و مدائح و الغاز و مراسلات شعریه
و غیرها است السید محمد بن حسن بن قاسم الحسینی العاملی العیناثی الجبعی
از اکابر علما و اعاظم فضلا و صلحا بود شیخ حر عاملی او را به فاضل و صالح و ادیب و زاهد و عابد
و شاعر ستوده و گفته از تصانیف شریفه اوست کتاب اثنی عشریه فی المواعظ العددیه و دیگر

سید محمد مولف
اثنا عشریه فی
المواعظ العددیه

از تصانیف اوست کتاب حدائق و کتاب ادب النفس و کتاب منظوم فصیح و منثور صحیح و کتاب فوائد العلما و فرائد الحکما مؤلف گوید که کتاب اثنی عشریه فی المواعظ العددیه بنظر فقیر رسیده و آن کتابیست ضخیم باسلوب جدید و نهج سدید در آن مواعظ را ترتیب اعداد بیان فرموده و شیخ حر عاملی آورده که مادر سید محمد موصوف دختر شیخ زین الدین بوده والله یعلم

شیخ صالح

الشیخ صالح بن حسن الجزائری فاضل صالح و معاصر شیخ بهائی علیه الرحمه بود و از جناب شیخ موصوف اجازهٔ روایت داشته چنانچه در امل آورده که شیخ صالح بن حسن جزائری فاضل عالم و صالح بود و او را رسائل و مسائل اند که بسوی شیخ بهائی علیه الرحمه فرستاده بود و از شیخ جواب آنها یافته و هم شیخ مذکور را اجازتش داده که از من روایت حدیث نماید

علی بن نصر الله

مولانا علی بن نصر الله الجزائری از اکابر فقها و اجلاء فضلاء و معاصر شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه بود صاحب امل آورده که علی بن نصر الله عالم و فاضل جلیل القدر و فقیه مشهور و از معاصرین شیخ بهائی بود الشیخ محمد بن احمد بن محمد العاملی

شیخ محمد عاملی

از علمای عاملین و فقهای صالحین و معاصر شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه بود امل آمل آورده که شیخ محمد مذکور فاضل و عالم و فقیه و صالح جلیل القدر معاصر شیخ بهائی بود در شهر کشمیر متوطن شد و هم در انجا وفات یافت السید زین الدین علی بن الحسن بن

زین الدین الحسینی

شدقم الحسینی المدنی از افاضل کاملین و معاصرین مولانا الاجل شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه بود در کتاب امل آمل آورده که سید زین الدین مذکور عالم و فاضل و محقق و ادیب و شاعر بود او را مسائل اند که بجدمت شیخ بهاء الدین علیه الرحمه فرستاده

خلیفة بن مطلب الحویزی

السید خلیفة بن مطلب بن حیدر الموسوی المشعشعی الحویزی در امل آمل آورده که سید جلیل القدر خلیفة بن مطلب بن حیدر موسوی مشعشعی حویزی که حاکم بلده حویزه بود فاضل و عالم و محقق جلیل القدر و شاعر و ادیب بوده صاحب تصانیف بسیار است از انجمله کتاب سیف الشیعه در علم حدیث و کتاب حق الیقین در علم کلام و برهان الشیعه

در بحث امامت و کتاب حجة البالغة در کلام و کتابی کبیر در منطق و کلام و رساله در علم نحو و منظومه
در نحو و شرح دعای عرفه و دیوان اشعار عربی و دیوان اشعار فارسی و غیر اینها از معاصرین شیخ ما
بهاء الدین عاملی بود السید حسن بن علی بن شدقم الحسینی المدنی
از تلامذه شیخ حسین والد شیخ بهاء الدین عاملی و علامه شیخ نعمة الله بن احمد بن خاتون عاملی
بود و هم از ایشان روایت حدیث داشته شیخ حر عاملی او را به فاضل صالح و عالم جلیل القدر
و محدث و شاعر و ادیب ستوده از تصانیف شریفه اوست کتاب الجواهر النظامیه من حدیث
خیر البریه که آنرا برای نظام شاه والی حیدر آباد و لقالب تالیف و ترصیف در آورده و سید علیخان
مدنی در سلافة العصر مدح و وصف او بسیار نموده و آورده که سید حسن مذکور وقتی که در شهر
حیدر آباد تشریف ارزانی داشت والد من با او بغایت مودت و خلت داشته و اکثر اوقات
با والد من مصاحبت و مجالست می ورزید مولانا حسین بن موسی الاردبیلی
در امل آمل آورده که مولانا حسین بن موسی الاردبیلی ساکن بلده استرآباد بود و او فاضل و
فقیه و صالح و معاصر شیخ بهائی است از تصانیف او کتب کثیره اند از انجمله شرح رساله صوم
اثنا عشریه شیخ بهائی علیه الرحمه و مولانا حسین وقتیکه خبر وفات شیخ بهاء الدین علیه الرحمه
شنید و اینکه شیخ در بلده اصفهان انتقال کرد و از انجا نعش مطهرش را بمشهد امام رضا علیه السلام
نقل کردند مصروف بتصنیف شرح مزبور بوده و در اثنای شرح رساله خبر وفاتش را بنحویکه بسمع
مولانای موصوف رسیده بسلک تحریر کشیده ملا محمد امین بن محمد شریف الاسترابادی
صاحب الفوائد المدنیه از مشاهیر محدثین و رئیس فرقه اخباریین است شیخ یوسف بحرانی آورده
که ملا محمد امین فاضل محقق و مدقق و ماهر علم اصول دین و اصول فقه و حدیث بود و اخباری
صلب بود اوست اول کسیکه دروازه طعن بر مجتهدین کشاد و فرقه ناجیه امامیه اثنا عشریه را
بدو قسم منقسم گردانید یکی اخباری و دیگری مجتهد و در کتاب خود فوائد مدنیه طعن و تشنیع بسیار در
حق مجتهدین نمود بلکه گاهی ایشان را بسوی تخریب دین نسبت کرده است لکن سخن نیک

سید حسن بن شدقم

حسین بن موسی اردبیلی

ملا امین استرآبادی صاحب فوائد مدنیه

نگفته است و کلام خوب نکرده و بموافقت صواب و سداد نرسید زیرا که فسادی عظیم برین
مترتب شده است که من آنرا در کتاب درر نجفیه و مقدمات کتاب حدائق واضح ساخته ام
از تصانیف اوست کتاب فوائد مدنیه و شرح اصول کافی و شرح تهذیب الاحکام و کتابی
دیگر که در آن بر ملا جلال دوانی و ملا صدرا در بارهٔ حواشی شرح جدید تجرید رد کرده است
و دیگر کتاب فوائد دقائق العلوم است و اینها را در کتاب فوائد مدنیه ذکر فرموده است
و صاحب امل آمل آورده که از تصانیف اوست شرح تهذیب الاحکام و شرح استبصار
ناتمام و رساله در بیان مسئله بدا و جواب مسائل شیخ حسین طبری عاملی و رساله در مبحث
نجاست خمر و غیر اینها و دیگر رسائل است باز شیخ یوسف بحرانی میفرماید که من بخط ملا محمد امین
مذکور حاشیه بر کتاب مدارک دیده ام که متعلق ببعض ابواب طهارت است و آن بر فضیلت
و دقت نظر و حسن تقریرش گواهی میدهد و او در مدینه منوره اختیار مجاورت نموده بود
و بعد از ان در مکه معظمه رحل اقامت انداخت و در آن جاے اقدس در سال یکهزار و
سی و سه هجری وفات یافت و صاحب امل آمل از صاحب سلافة العصر نقل کرده است
که وفاتش در سال یکهزار و سی و شش هجری واقع شد و ظاهر انست که آن غلط است
و محمد امین مذکور از استاد خود سید محمد مصنف مدارک و هم از میرزا محمد استرابادی روایت
داشت و شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی ازو روایت دارد
انتهی محصله و آخوند مجلسی علیه الرحمه در بحار الانوار آورده که کتاب فوائد مکیه و فوائد مدنیه
هردو از تصانیف رئیس المحدثین مولانا محمد امین استرابادی است و جلالت و
بزرگواری مصنف آنها معلوم و مشهور است انتهی صاحب تذکره آورده که دیگر از تصانیف
ملا محمد امین رساله فارسیه موسوم بدانشنامه شاهی است و در سلافه بعد ذکر احوال میرزا محمد
استرابادی صاحب کتاب رجال آورده و منهم صهره المولی محمد امین الجرجانی صاحب الفوائد المدنیة
جاور بمکة المشرفة و توفی بها انتهی ❊ الشیخ احمد بن یوسف السلودی العاملی العیناثی

شیخ احمد عاملی بن یوسف

شیخ حر عاملی آورده که شیخ احمد مذکور فاضل و فقیه بود و نزد من کتابی بخط شیخ احمد موصوف
هست از آخر آن ظاهر میشود که او از تلامذه شیخ محمد بن الحسن بن الشهید الثانی بود و تاریخ
تحریر کتاب مزبور ۱۰۲۱ سنه احدی و عشرین و الف بود السید اسمعیل بن علی العاملی
الکفرحونی در امل آمل مذکور است که سید اسمعیل مزبور عالم و فاضل و فقیه
بود روایت حدیث از شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه داشته و ایضا از سید محمد
بن علی بن ابی الحسن عاملی روایت میکرد شیخ حر علیه الرحمه آورده که دیده ام من از کتب قریب
بصد کتاب که از آنها آثار علم و فضل و فقاهت او ظاهر میشود الشیخ علی بن معالی
العاملی فاضل صالح و ادیب و عارف بعلوم عربیت از تلامذه شیخ حسن بن شهید
ثانی بود و شیخ مزبور خطی بنهایت خوب داشته کذا فی الامل السید ابو الصلاح علی بن
السید نجم الدین بن محمد العاملی از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه بود
صاحب امل آمل آورده که ابو الصلاح از فضلاء عصر خود و فقیه و عابد و صالح و از تلامذه
شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه بود و قتی که از شیخ موصوف درخواست اجازه نمود
ایشان برای او و برای پدر و برادر او هم نوشته و مؤلف تنزور آورده که والد ماجد
سید علی موصوف برای وی درخواست اجازه از شیخ حسن نمود و او اجازه روایت
حدیث بوی داده بود الشیخ زین العابدین بن محمد بن احمد بن سلیمان العاملی
النباطی از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه بود در امل آمل آورده که شیخ زین العابدین
مذکور فاضل صالح و عابد زاهد ورع و فقیه و محقق جلیل القدر بود شیخ حر عاملی گفته عم
من شیخ محمد حر عاملی جبعی پیش او تحصیل علوم نموده و هم از و روایت حدیث داشته و
شیخ زین العابدین از شیخ حسن بن شهید ثانی السید بدر الدین محمد بن ناظر الدین
العاملی الکرکی بے ریب علم و دین و قدوه علمای عالمین و فقهاے صالحین
بود از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی است چنانچه صاحب امل آمل آورده و گفته که سید

بدر الدین مذکور فاضل و فقیه صالح ست و از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی است الشیخ حسن
بن عبد النبی بن علی بن احمد بن محمد العاملی النباطی از تلامذه شیخ حسن بن
شهید ثانی بود فاضل و فقیه و عالم و ادیب و شاعر و منشی بود و شیخ محمد بن علی بن محمد
الحر عم شیخ حر عاملی از و روایت حدیث داشته کذا فی الامل الشیخ حسن بن علی
العاملی الحانینی از تلامذه شیخ حسن و سید محمد صاحب مدارک بود و از هر دو ایشان اجازه روایت
داشته صاحب امل الآمل او را به فاضل و عالم ماهر و ادیب و شاعر و منشی و فقیه و محدث و صدوق
و معتمد جلیل القدر ستوده اخذ علوم از والد خود و از جماعتی از علمای عاملین که از ایشان
شیخ نعمة الله بن احمد بن خاتون عاملیست و شیخ مفلح کونینی و شیخ ابراهیم میسی و شیخ محمد
بن سلیمان تحصیل فرموده و از جناب شیخ حسن فرزند شهید ثانی علیهما الرحمه و جناب سید محمد
بن علی بن ابی الحسن موسوی طلب اجازه نموده بعد از آنکه بخدمت هر دو بزرگوار قرائت
فرموده ایشان برای او تحریر اجازه فرموده اند از تصانیف شیخ حسن مزبور کتب کثیره
اند از انجمله کتاب حقیقة الاخبار و جهینة الاخیار در فن تاریخ و کتاب نظم الجمان در تاریخ
اکابر و اعیان و رساله ایست موسوم بفرقد الغربا و سراج الادبا و رساله در باب شفاعت
و رساله در نحو و دیوان اشعار که تقریبا هفت هزار بیت بوده باشد و غیر اینها صاحب امل
بعد ذکر کتب آورده که نسخه کتاب فرقد الغربا از خط مصنف بنظرم رسیده که بر ظهر آن انشای
لطیف بخط استادش شیخ حسن علیه الرحمه متضمن مدح کتاب و صاحبش بوده نوشته بود
الامیر فیض الله بن عبد القاهر الحسینی التفریشی از مشایخ کبار
و فقهای نامدار بود صاحب کتاب امل الآمل آورده که امیر فیض الله مذکور فاضل و محدث
جلیل القدر بود کتب بسیار دارد و از انجمله شرح کتاب مختلف علامه حلی علیه الرحمه و کتابی
در اصول خبر داده مرا از این هر دو کتاب خال والدم شیخ علی بن محمود عاملی از امیر موصوف
و شیخ علی قرائت علوم در نجف اشرف پیش نموده و اجازه روایت حدیث یافته و شیخ علی مزبور

شیخ حسن نباطی

شیخ حسن عاملی جاینی

امیر فیض الله

وصف فضل و عمل و صلاح و عبادت او بیفزود و سید مصطفی تفرشی در رجال خود ذکر و
وصف او باین عبارت فرموده سیدنا الطاهر کثیر العلم عظیم الحلم متکلم فقیه
ثقة عین کان مولده فی تفریش و تحصیله فی مشهد الرضا علیه السلام
والیوم من سکان عتبة جده بالمشهد المقدس الغروی علی مشرفه السلام حسن الخلق سهل الخلیقة لین العریکة کان فقیه
الصلحاء و العلماء و الاتقیاء فقیه له حاشیة علی المختلف و شرح الاثنی عشریة انتهی امیر موصوف روایت حدیث از
شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی عاملی داشته و از تلامذه امیر موصوف امیر شرف الدین علی بن حجة القدسی الحسینی
شولستانی نجفی بوده الشیخ علی بن محمد الحر العاملی المشغری از افاضل زمان
و ادبای اوان خود بود از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی و علامه سید محمد صاحب المدارک
بوده شیخ حر عاملی در امل آورده که شیخ علی مزبور جد مؤلف این کتاب است فاضل عالم
و عابد کریم الاخلاق جلیل القدر عظیم الشان و شاعر و ادیب و منشی بود قرائت علوم پیش
شیخ حسن و سید محمد رحمهما الله و غیرهما فرموده و بواسطه والد خود از شیخ علی موصوف روایت
دارم و او شعر خوب داشت این وقت بخاطرم چیزی از آن نماند در نجف اشرف مسموم گشته
وفات او شد الشیخ عبدالسلام بن محمد الحر العاملی المشغری
والد شیخ حر بود چنانچه در امل آورده الشیخ عبدالسلام بن محمد الحر العاملی المشغری
عم والد مؤلف هذا الکتاب و جده لامه و گفته که شیخ مزبور عالم عظیم الشان جلیل القدر
و زاهد و عابد ورع و فقیه و محدث و ثقه بود نظیر خود نداشت در عصر خود در زهد و عبادت
تحصیل علوم پیش والد ماجد خود و برادر خود شیخ علی و شیخ حسن بن شهید ثانی عاملی فرموده
و هم بخدمت سید محمد بن ابی الحسن عاملی و غیرهم استفاده علوم و فنون فرموده از تصانیف
او رساله الست موسوم به بضعة البصیر الی طریق الجمع بین اخبار التقصیر و رساله در تقطرات
و رساله در جمعه و غیر ذلک من الرسائل و الفوائد المفردة بالجمله شیخ مذکور در فقه و عربیت
ماهر بود صاحب امل آمل گوید که خوانده ام من پیش وی در زمانیکه عمرم ده ساله بوده لغایت نیکو

شیخ علی بن محمد

عبدالسلام بن محمد والد الشیخ حر العاملی

تقریر و حافظ مسائل و نکات بود و در آن زمان سن شریفش بهشتاد سال رسیده بود و بینائی
از چشم او کم شده بود و شیخ مذکور در همان ایام حفظ قرآن مجید فرموده تا اینکه عمر شریفش زیاده
از نود سال گذشته بود که وفات یافت شیخ حر عاملی آورده که روز وفات شیخ عبد السلام مزبور
قصیدهٔ طویله در مرثیهٔ او گفته ام و اینجا اشعار خود را ذکر فرموده و گفته که اشعار شیخ مذکور
انجبر والدین نقل سفیه بود اشعار قلیل اند که محفوظ ندارم و بواسطهٔ شیخ مذکور از جملهٔ
مشائخ او روایت دارم السیّد محمّد باقر بن الامیر شمس الدین محمد الحسینی [illegible]
الاسترابادی الملقب بداماد دخترزاده شیخ علی بن عبد العالی کرکی بود چون پدرش همین
جهت معروف بداماد بود او معروف بسید باقر داماد است مجمع شرافت و حذاقت و مرجع
کلام و حکمت و حامی دین و ملت و حاوی فقه و شریعت بود کافهٔ عقلای ذوی الافهام از
خاص و عام معترف علوم و کمالات و دقائق و افادات اویند تصانیف او مشتمل بر تحقیقات
دقیقه و تدقیقات انیقه مشهور و معروف است صاحب لؤلؤة البحرین آورده که جناب
میر در اصل استرابادی بود و در اصفهان توطن اختیار نمود و معاصر شیخ بهاء الدین عاملی
بود فاضل جلیل و متکلم ماهر در معقولات و شاعر بعربی و فارسی بود امیر مذکور از خال خود
شیخ عبد العالی کرکی پسر شیخ علی مذکور اجازه روایت داشت و هم از جناب شیخ حسین والد
شیخ بهاء الدین علیه الرحمه اجازه یافته و ملا صدرای شیرازی که از علمای حکمت است تلمیذ
امیر مذکور است در تاریخ عالم آرای عباسی مسطور است که فخر السادات و العلما میر محمد باقر
داماد المتخلص باشراق خلف صدق مرحوم سید محمد داماد استرابادیست دخترزاده مجتهد
مرحوم مبرور شیخ عبد العالی ست پدرش بدین جهت بداماد اشتهار یافته و او بجدی فهم
و جودت طبع اتصاف دارد و در صغر سن در مشهد مقدس رضوی رفته در خدمت مدرسان و
افاضل سرکار فیض آثار اکتساب علوم نموده و در اندک زمانی ترقی عظیم نمود و در زمان نواب
سکندر شان یعنی سلطان محمد بن شاه طهماسب صفوی بصحبت علما و افاضل درگاه معلی شرف

گشته مدتی با میر فخر الدین سماکی استرآبادی و سایر دانشمندان مباحثات نموده در علوم معقول و منقول سرآمد علمای روزگار گشت الیوم که سید موصوف در دار السلطنه اصفهان ساکن است پرتو اشراقات انوار فضائل و کمالاتش بر ساحت آمال طلبه علوم درخشان و لمعات کوکب طبع آفتاب مثالش بر عالمیان تابان است از تاریخ ارتحال شاه جنت مکان یعنی شاه طهماسپ صفوی الی الآن که سنه خمس و عشرین و الف هجریست لحظه از مباحثه و مطالعه فارغ نبوده و لمحه اوقات شریفش بیطالت نگذشته و الحق که جامع کمالات صوری و معنوی و کاشف دقائق انفسی و آفاقی است در اکثر علوم از حکمت و کلام و فنون عربیت و ریاضی و طب و فقه و تفسیر و حدیث درجه علیا یافته رتبه عالی اجتهاد دارد و فقهای عصر فتاوای شرعیه را بتصحیح آنجناب معتبر می شمارند در اکثر علوم تصانیف دارد و در ینجا صاحب تاریخ مذکور تصنیفات جناب میر که معلوم داشته بقلم آورده و نوشته که حافظه جناب میر بمرتبه ایست که از اول حال و مبادی نشو و نما تا غایت هر نقد عبارتی که بخازن طبیعت سپرده در حفظ آن شرط امانت کما ینبغی بجا آورده چیزی از آن از خاطر وقادش فوت نشده در طاعت و تقوی و عبادت درجه عالی و رتبه متعالی دارد و خلاصه اوقاتش صرف مطالعه و مباحثه و عبادت الهیه شده و میشود و گاهی بنظم اشعار که پائین مراتب عالیه اوست ملتفت شده اشراق تخلص می نماید و از منظومات او این رباعی که در نعت حضرت خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله در رشته بلاغت انتظام داده تیمناً و تبرکاً درین صحیفه ثبت افتاده رباعی

ای ختم رسل دو کون پیرایه تست	افلاک یکی منبرچه پایه تست
گر شخص ترا سایه نیفتد چه عجب	تو نوری و آفتاب خود سایه تست

علی قلیخان واله داغستانی ششش انگشتی در ریاض الشعرا آورده که میر محمد باقر داماد اشراق علیه الرحمة و المغفرة قدوه فضلای عالی مقدار و زبده حکمای روزگار

بوده است صیت فضل و دانشش عرصه عالم را فرا گرفته و آوازه جاه و منزلتش از قاف
تا قاف رسیده وی را ثالث المعلمین گویند تصانیف عالیه اش مدار علیه فضلای نامدار
و حکمای والاقتدار و از فرط شهرت محتاج بتفصیل نیست جناب میر ثمره شجره وجود مسعود
میر شمس الدین محمد الشهیر بداماد است یعنی داماد مجتهد مغفور شیخ علی بن العالی و جناب
شیخ در خواب حضرت سید الاوصیا امیر المومنین علیه السلام را دید که بشیخ میفرمود که
دختر خود را بمیر شمس الدین عقد کن که از و فرزندی متولد خواهد شد که وارثه علوم انبیا
و اوصیا باشد شیخ بموجب اشارت صبیه خود را بوی عقد کرد بعد از انقضای مدتی
صبیه شیخ بجوار رحمت ایزدی پیوست و طفلی از ان بوجود نیامد شیخ اندیشه مند شد
که اثر آن خواب بظهور نیامد باز حضرت امیر المومنین علیه السلام را بخواب دید که میفرمود
که ما این دختر خود را نگفته بودیم بلکه غرض ما فلان دختر بود شیخ همان دختر را بحباله نکاح
میر شمس الدین درآورد و آن دختر والده ماجده میر محمد باقر است و جناب میر مدتها
در خراسان و عراق در خدمت دانشمندان مشغول تحصیل علوم شد طنطنه دانشش عرصه
آفاق را فرو گرفته در عهد شاه صفی صفوی مغفور باتفاق وی بزیارت عتبات عالیات
رفته در نجف اشرف وفات یافته در جوار آن امام البشر آسود انتهی ملتقطاً
سید علیخان مدنی در کتاب سلافة العصر ثنای بسیار و مبالغه در مدائح و فضائل
سید باقر مذکور نموده گفته است که شاه عباس صفوی را بارها از و اندیشه بخاطر رسید
و حیلها در حق او برانگیخت زیرا که خوف خروج او بر خود داشت و از رجوع قلوب مردم
بسوی او و درباره مملکت خود می ترسید پس حق تعالی بفضل عمیم و قدرت کامله خود شاه عباس
را از بدگمانی در حق او باز داشت و منت و احسان بی پایان بر او گماشت و همیشه
عزت و جاه سید موصوف در ترقی بود و پیوسته سالک سبیل خوف و نجات میماند تا انکه
مدت عمرش باخر رسید و خدای عز و جل مزاج عالم جاودانی را از برای او اختیار نموده

و آیهٔ کریمهٔ یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة را تلاوت نمود پس بسوی بهشت رحلت فرمود وفاتش در سال یکهزار و چهل و یک هجری واقع شد قدس الله سره بعد ازین صاحب سلافة العصر بعضی از تصانیف او را نام برده و رساله مختصره مشتمل بر حکایت بعض مناماتِ عجیبه او که مسمی بجلیه را ذکر نموده نسبت آن باو داده و گفته است که این از غرائب رسائل اوست که بر تقدس سیرت او دلالت دارد انتهی محمد طاهر نصرآبادی در احوال میر داماد آورده که جناب میر در علوم عقلی و نقلی سر آمد علما و زبدهٔ فضلا بود و در تزکیهٔ نفس نفیس و تصفیهٔ باطن شریف نهایت سعی نموده چنانچه مشهور است که چهل سال شب پهلو بر بستر استراحت نگذاشته بود نوافل شب و روز در مدت عمر ازو فوت نشده از جمیع علما بصفات حمیده و صلاح امتیاز داشت باتفاق شاه جنت مکان شاه صفی صفوی بزیارت عتبات عالیات رفته در آنجا فوت شده و در نجف اشرف مدفون شد تصانیفش مثل قبسات و جذوات عالم را روشن دارد و ایضاً در همان تذکره این ابیات مشتمل بر تاریخ وفاتش از کلام ملا عبد الله کرمانی متخلص بامانی نقل کرده قطعه تاریخ

فغان از جور این چرخ جفاکیش — کز و گردد دل هر شاد ناشاد
ز اولاد نبی دانای عصری — که شاگردش بادر ایام کم زاد
محمد باقر داماد کز وی — عروس فضل و دانش بود دلشاد
خرد از ماتمش گریان شد و گفت — عروس علم دین را مرده داماد

لکن برین تقدیر سال یک هزار و چهل هجری میشود از تصانیف عالیة القدر و غالیة المهر آن علامهٔ عصر و یگانهٔ دهر در فن حکمت کتاب قبسات و کتاب صراط المستقیم و کتاب افق المبین و در علم فقه کتاب شارع النجاة و حواشی بر کافی و حواشی بر کتاب من لا یحضره الفقیه و حواشی بر صحیفهٔ کامله و رساله در نهی از تسمیهٔ حضرت امام صاحب الزمان

علیه السلام بعلانیه موسوم به شرعة التسمیة فی زمان الغیبة و کتاب عیون المسائل و کتاب
نبراس الضیاء و کتاب خلسة الملکوت و کتاب تقویم الایمان و کتاب الرواشح السماویة فی شرح
احادیث الامامیة که شرح کافی کلینی است و کتاب سبع شداد و کتاب ضوابط الرضاع و کتاب الایماضات
والتشریقات و شرح استبصار و غیر اینها از کتب و رسائل و اجوبه مسائل و شیخ یوسف آورده که از
تصانیف میرداماد رساله دیده ام در بیان آنکه کسیکه از جانب مادر انتساب بهاشم داشته باشد
داخل سادات است و آن رساله جیده است و از تصانیف اوست حاشیه بر خلاصة الاقوال علامه
کما یظهر عن کتاب الرواشح و از بعض مواضع کتاب منتهی المقال ظاهر میشود که از تصانیف جناب
میر است حاشیه بر کتاب اختیار الرجال ۴۲ الامیر محمد زمان بن محمد جعفر الرضوی امیر محمد زمان
المشهدی از مشایخ کبار و فقهای ذوی الاعتبار بود و در آمل آمل مسطور است که امیر محمد زمان
بن محمد جعفر رضوی مشهدی فاضل و عالم و فقیه و حکیم و متکلم بود از تصانیف او کتابهاست
از آنجمله شرح قواعد الاحکام و استاد من شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی
علیه الرحمه پیش او تحصیل و استفاده علوم فرموده بود و ایضاً آورده که شیخ زین الدین مذکور
مبالغه بسیار در وصف وی نموده و ثنای بلیغ در کمال فضل و علم امیر محمد زمان نموده و صاحب
سلافه هم امیر موصوف را مدح و ثنا یاد فرموده و گفته که آنجناب از اعاظم اهل عصر خود بود و در سنه چهل
و اربعین بعد الالف برحمت حق پیوست بعضی از تلامذه امیر موصوف تاریخ وفاتش را درین دو بیت یافته

خطب اصاب المسلمین فارخوا	صدعت بموت محمد اسلامها

وقال ایضاً

نظروا الافاق السما فارخوا	فتحت لروح محمد ابوابها

امیر شرف الدین علی بن حجة الله الحسنی الحسینی الشولستانی از افاضل ثقات مجتهدین و مشاهیر امیر شرف الدین
علمای متاخرین و اکابر محدثین و اعاظم محققین و مدققین است از تلامذه میرزا محمد استرآبادی صاحب کتب
رجال و امیر فیض الله تفرشی بود و از جمله مشایخ آخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه بوده چنانچه آخوند مجلسی

مذکور در کتاب روضة المتقین بتقریب تحقیق احوال بعضے از رجال آورده که سید فاضل فقیه
امیر شرف الدین علی الحسنی الحسینی متع الله المسلمین بطول حیاته که درین ایام ساکن مزار
فائض الانوار جناب سید الاوصیاء امیر المومنین علی بن ابیطالب علیه من الصلوة
افضلها و من التحیات اکملها میباشد از تلامذهٔ میرزا محمد استرآبادی است انتهی کلامه
و فاضل ربانی مولانا محمد باقر خراسانی در اجازهٔ خود که برای ملا محمد شفیع قلمی فرموده بتقریب
ذکر مشائخ خود می فرماید و روایت میکنم از سید فاضل جلیل القدر امیر شرف الدین علی بن
حجة الله الحسنی الحسینی الشولستانی و ملا حیدر علی مجلسی هم در اجازه خود از امیر موصوف
روایت میکند و میفرماید که امیر مذکور از جناب معظم امیر فیض الله بن عبد القاهر الحسینی
التفرشی از شیخ اعظم محمد بن الحسن الشهید الثانی علیه الرحمه روایت حدیث داشته انتهی
و صاحب امل آمل آورده که سید امیر شرف الدین حسنی شولستانی عالم و فاضل و محدث
و شاعر و ادیب بود اخوند ملا محمد باقر مجلسے ازو روایت دارد انتهی مولف گوید که در
اواخر بعض نسخ کتاب من لایحضره الفقیه اجازه بخط امیر شرف الدین مذکور که برای بعض
تلامذه اش بود بنظر رسیده در آخر جلد اول این عبارت مرقوم است ثم بلغ سماعا ایده
الله تعالی مع تحقیق و تدقیق متنا و سندا و اجزت له روایة عنی لمن یحب و یرضی و انا الفقیر
الی الله الغنی شرف الدین علی بن حجة الله الحسنی الحسینی و در آخر مجلد ثانی این عبارت
تحریر فرموده ثم بلغ سماعا ایده الله تعالی فی مجالس متعددة اخرها یوم الاثنین عشرین شهر
رمضان المبارک سنة ست و اربعین و الف بقراءة تحقیق و تدقیق و اجزت له روایته لمن یحب
و یرضی و انا اقل خلق الله الغنی شرف الدین علی بن حجة الله الحسنی الحسینی الشولستانی
غفر الله له و لوالدیه و در شذور العقیان مسطور است که امیر شرف الدین فاضل و
عالم و محدث و عارف بفن رجال بود السید نور الدین علی بن السید علی بن
ابی الحسن الحسینی الموسوی العاملی مصنف الشواهد المکیة

برادر سید محمد صاحب مدارک و برادر مادری شیخ حسن بن شهید ثانیست شیخ یوسف بحرانی
آورده که پدرش سید علی بن ابی الحسن عاملی دختر شهید ثانی را در حیاتش بعقد نکاح خود
آورد و سید محمد صاحب مدارک ازان دختر متولد شد و شهید ثانی را سوای مادر دختر مذکوره
زوجهٔ دیگر بود که مادر شیخ حسن بود چون شهید ثانی از دنیا رفت سید علی بن ابی الحسن مذکور
مادر شیخ حسن را در تزویج خود آورد و سید نور الدین علی ازو متولد شد ولادت سید مذکور
در سال نهصد و هفتاد هجری اتفاق افتاد نور الدین مذکور از هر دو برادر خود که یکی علامهٔ اوحد
شمس الدین محمد صاحب مدارک برادر پدری او بود و دیگری محقق جمال الدین ابی منصور
الشیخ حسن صاحب المعالم بن شهید ثانی برادر مادری او بود روایت داشت و قرائت
علوم پیش والد ماجد و هر دو برادران مذکور خود نموده بود در سلافة العصر آورده که سید
نور الدین علی مذکور کوه علم منیف و بازوی دین حنیف و مالک ازمهٔ تالیف و تصنیف با
الروایة والدرایة رافع جیش حسن مکارم و اعظم الرایه بود در اول امر سکانی با اعزاز و
تمکین در شام داشت بعد ازان عنان عزیمت بسوی مکهٔ معظمه معطوف ساخت و در ان
جای اقدس رحل اقامت انداخت و من او را در مکه دیده ام در حالیکه سن شریف او
از نود سال گذشته بود و با این همه مردم ازو اعانت میجستند و او از کسے اعانت نمیخواست
و پیوسته مقیم آنجا بود تا آنکه داعی حق را لبیک اجابت فرمود وفاتش در هفدهم ماه
ذی حجه سنه یکهزار و شصت و هشت هجری واقع شد رحمه الله تعالے ملا شفیعا وفاتش را
در سنه یکهزار و شصت و دو هجری ذکر نموده و ایضاً صاحب سلافه آورده که از کلام او
اشعار لیست که دلالت بر علو منزلتش وارد و از مصنفات شریفهٔ اوست کتاب شواهد المکیه
که دران بعض اغلاط ملا محمد امین استرابادی صاحب فوائد مدنیه را رد فرموده و دیگر کتاب
عزر الجامع فی شرح مختصر النافع و کتاب انوار بهیه بر اثنا عشریه صلوتیه شیخ بهاء الدین
عاملی علیه الرحمه و رساله انیقه در تفسیر آیهٔ کریمهٔ قل لا اسئلکم علیه اجراً الا المودة فی القربیٰ

ودر رساله مجموعه معروف ببغیة المسافر مشتمل بر فوائد و اخبار و اشعار است و بعضی حواشی بر کتب
فقه و اصول حدیث و اجوبه سوالات وارد انتهی ماذکره السید نور الدین المذکور من مصنفاته
فی اجازته للفاضل الشیخ صالح بن عبد الکریم البحرانی طاب ثراهما و سید محمد مومن حسینی
استرآبادی صاحب کتاب الرجعة از و روایت و از دو از اولاد سید نور الدین مذکور عالم فاضل
کامل سید جمال الدین بن سید نور الدین و دیگر فاضل فقیه و عالم نبیه سید حیدر بن سید
نور الدین که صاحب امل ذکر او فرموده و هم از کتاب امل الآمل ظاهر میشود که از فرزندان
اوست سید زین العابدین کما ذکره الحر العاملی ترجمته فی کتابه چنانچه مجمل احوال سید زین العابدین
در ذیل معاصرین شیخ حر عاملی علیه الرحمه در ضمن این رساله هم خواهد آمد الشیخ
زین الدین بن الشیخ محمد بن الشیخ حسن بن الشهید الثانی نور الله مراقدهم
اسم مبارکش همچنین مثل اسم جدش زین الدین شهید ثانی بصورت لقب یافته شده و او
در علم و فضل گوی سبقت از اقران ربوده چنانکه برادرش شیخ علی در کتاب در منثور گفته که
برادرم شیخ جلیل زین الملة والدین رحمه الله فاضل ذکی و عالم لوذعی و کامل رضی و عابد
متقی بود در اول حال در بلاد خود پیش شاگردان پدر و جد خود اشتغال علوم نمود بعد از آن
بسوی عراق سفر کرد در ایامی که پدرش شیخ محمد در انجا اقامت داشته و شیخ زین الدین مذکور
دران زمان سن شباب داشت پس بسوی بلاد عجم سفر کرد چون بانجا رسید شیخ مرحوم مبرور
شیخ بهاء الدین عاملی او را در منزل خود فرود آورد و اکرام تمام بجا آورد و شیخ زین الدین مذکور
مدتی طویل در انجا ماند و درین مدت بخدمت شیخ بهاء الدین علیه الرحمه مشغول قرائت و سماعت
مصنفات او ماند و هم بخدمت دیگر فضلای آن بلاد قرائت علوم میکرد و چون شیخ بهائی
در سالی که وفات پدرش شیخ محمد واقع شد انتقال فرمود و آن سنه یکهزار و سی هجری بود
شیخ زین الدین مذکور بسوی مکه معظمه سفر کرده همانجا اقامت ورزید و مشغول مطالعه علوم
گردید و صاحب در منثور گوید که بعد ازان من بسوی مکه معظمه رفتم و با او بسوی بلاد خود مراجعت

کردم و بخدمتش کتب علم اصول و فقه و هیئت را قرائت نمودم پس او مرتبه دیگر بسوی بلاد عجم
سفر فرمود و بسرعت مراجعت بوطن نمود و من در خدمتش مدتی استفاده میکردم تا آنکه مرا اتفاق
سفر بسوی عراق افتاد و او بسوی مکه رفت و او فوائد متفرقه بر بعض کتب نوشته و اشعار خوب
در فنون شعر گفته و مراثی و الغاز و قصیده مخمسه در مرثیه حضرت امام حسین علیه السلام دارد
و ولادتش در سال یکهزار و نه هجری واقع شده و در روز نوزدهم ماه ذی حجه سنه یکهزار و شصت
و چهار هجری در مکه معظمه وفات یافت و من هم در آنوقت بمکه معظمه حاضر بودم و در روز
عرفه بخدمت او رسیده بودم و تا روز وفاتش در آنجا بودم و او در جوار مزار پدر خود مدفون
شد صاحب سلافة العصر بعد وصف و ثنای شیخ مذکور و ذکر حسن اخلاق او گفته که من
او را در مکه معظمه دیده ام آثار فلاح از سیمای او هویدا و روشن بود مدت مجاورت او
در آنجای اقدس بطول نکشید تا آنکه وفاتش در سال یک هزار و شصت و دو هجری در
رسید و شیخ یوسف بحرانی آورده که شیخ مذکور فاضل جلیل القدر بود و شیخ حر عاملی که
از تلامذه اوست در امل الآمل آورده که استاد من شیخ زین الدین مذکور عالم فاضل
و کامل و متبحر و محقق و مدقق و ثقه و صالح و عابد و پرهیزگار و شاعر و منشی و ادیب و حافظ
احادیث و جامع فنون علوم از معقولات و منقولات و جلیل القدر و عظیم المنزله بود
نظیر خود در عصر خود نداشت و بخدمت پدر خود شیخ محمد و شیخ بهاء الدین عاملی و مولانا
محمد امین استرابادی و دیگر علمای عرب و عجم قرائت علوم نمود و بعد از آن مدتی بمکه معظمه
مجاورت فرموده همانجا وفات یافت و نزدیک مزار فائض الانوار حضرت ام المومنین
خدیجة الکبری مدفون شد و من چندین کتب عربیه در ریاضی و حدیث و فقه و غیر اینها را
بخدمت او قرائت نموده ام او شعر خوب و فوائد و حواشی کثیره دارد و دیوان شعر او در اکه
صغیر است بخط او دیده ام و او کتابی مرتب تصنیف نکرد بجهت آنکه شدت احتیاط و خوف
شهرت داشت چون علمای متاخرین کتب بسیار تصنیف کرده اند و در مصنفات ایشان

سقطات کثیره مانده وازین جهت نوبت قتل جمعی از ایشان رسید و شیخ زین الدین گر
از حال علامه حلی و شهید اول و جد خود شهید ثانی التعجب میکرد که ایشان پیش علمای مخالفین
قرائت کتب بسیار نمودند و کتب فقه و حدیث و اصول ایشان را بسیار تفحص نمودند و انکار
بر ایشان در غیاب میکرد و میگفت که برین حال مترتب شد آنچه مترتب شد عفی الله عنهم

الشیخ محمد بن علی بن احمد الحرفوشی الحریری العاملی الشامی

شیخ محمد حرفوشی

از اکابر علمای عاملین و اعاظم فقها و محدثین و افاخم ادبای کاملین و از رشید تلامذه مولانا
سید نور الدین موسوی عاملی بوده صاحب امل الآمل آورده که محمد بن علی مذکور فاضل
و عالم و ادیب و ماهر و محقق و مدقق و شاعر و منشی و حافظ بود و از اعاظم اهل عصر خود بود
در علوم عربیت و تحصیل فقه و حدیث در مکه معظمه پیش سید نور الدین عاملی فرموده و هم پیش
جمعی از فضلای عامه و خاصه استفاده کرده بود مصنفات شریفه او کثیر الفوائد اند از انجمله
کتاب اللآلی الثمینه فی شرح الآجرومیه و کتاب مختلف النحاة ناتمام است و شرح
زبدة الاصول و شرح تهذیب النحو و شرح صمدیه و شرح الشرح قطر الندا اللفاکهی و شرح
بر شرح کافیجی بر قواعد الاعراب و کتاب طرائف النظام و لطائف الانسجام فی محاسن
الاشعار و شرح قواعد شهید علیه الرحمه و رسالة المحال و دیوان اشعار عربیه و دیگر رسائل
متعدده دارد و نیز شیخ حر عاملی آورده که مولانا محمد حرفوشی مذکور را دیده بودم ایامیکه در
بلاد ما تشریف داشت تا آنکه بسفر اصفهان رفت و در وفات مولانا محمد بن علی مذکور
قصیده طویله در مرثیه او گفته ام و صاحب سلافه در وصف او میفرماید منار العلم السامی
و ملتزم کعبة الفضل و رکنها الشامی و مشکوة الفضل و مصباحها المنیر بمساؤها و
صباحها خاتمة ائمة العربیة شرقا و غربا والمرهف من کهام الکلام شبا و غربا ابان عن
المشکلات نقابها و ذلل صعابها و ملک رقابها و الف بتالیفه شتات الفنون و صنف بتصانیفه الدر المکنون
بالجمله صاحب سلافه بمدائح جلیله و مناقب فخیمه او را ستوده و گفته که مولانا محمد مذکور از دیار شام

بسوی بلاد عجم رفته همانجا اقامت ورزید تا آنکه در ماه ربیع الآخر سنه تسع و خمسین رحلت فرمود

شیخ علی ملقب بام الحدیث

الشیخ زین الدین علی بن سلیمان بن حسن بن درویش بن حاتم البحرانی القدمی المعروف بام الحدیث از تلامذهٔ شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه بود شیخ یوسف آورده که شیخ علی ملقب به زین الدین البحرانی اول کسی است که علم حدیث را در بلاد بحرین منتشر ساخت و ترویج و تهذیب آن نمود و قبل از زمان او در آن بلاد رواجی از برای آن نبود و چون او ممارست و ملازمت بحدیث بسیار داشته بر کتاب تهذیب الاحکام و کتاب استبصار حواشی و قیود و فوائد بسیار نوشت در بلاد عجم بام الحدیث اشتهار یافت و او در بلاد بحرین رئیس و مشار الیه و متولی امور ریاست بود و آنرا به نیکوترین قیام بجا آورد و غلبه حکام اهل فساد را برطرف ساخت و بساط عدل و انصاف میان خلائق منبسط داشت و بدعتهای چند را که ظالمان جاری داشته بودند دفع فرمود از تصانیف شریفه اوست رساله در صلوة و رساله در جواز تقلید و حاشیه بر کتاب مختصر نافع شیخ علی مزبور در اول حال پیش شیخ محمد بن حسن بن رجب بحرانی تلمذ فرموده پس چون بسوی عجم سفر کرد بخدمت شیخ بهاء الدین عاملی رسیده علم حدیث را از و تحصیل نمود و بسوی بحرین مراجعت فرمود و در بلاد آنجا آن علم شریف را رواج داد و در آن زمان شیخ محمد بحرانی مذکور در حلقه درس او حاضر میشد پس مردم او را سرزنش کردند که او دیروز شاگرد تو بود و اکنون تو چگونه شاگرد او شدی شیخ محمد بحرانی که در غایت ورع و تقوی و انصاف بود گفت که او بر من و بر دیگران فائق شده است بسبب آنکه اکتساب علم حدیث فرموده و شیخ یوسف بحرانی آورده که شیخ سلیمان بن علی بن سلیمان بن راشد بحرانی از جمله تلامذهٔ او بود و وفات شیخ علی بن سلیمان مذکور در سنه یکهزار و شصت و چهار هجری واقع شد قبر مقدس او در قریه قدم مزاری معروف است و او را سه پسر بودند یکی از ایشان صاحب ورع و صلاح شیخ صلاح الدین که فاضل در علم حدیث و ادب بود دیگری شیخ حاتم که او نیز فاضل فقیه بود و سوم شیخ جعفر که در اجرای امر معروف

سید حسین معروف به خلیفه سلطان

و نهی عن المنکر بغایت صلب و سخت و صاحب شدت بود و احوال این هر سه بزرگوار

در مقام خود خواهد آمد انشاء الله تعالی مولانا السید حسین بن الامیر

رفیع الدین محمد صدر بن الامیر شجاع الدین محمود ده

الاصفهانی المازندرانی المرعشی المعروف

بخلیفه سلطان و الملقب بسلطان العلماء و علاء الدین از مشاهیر فضلاء و حکماء

علما بود و از اکابر سادات و امراء عجم و داماد شاه عباس صفوی ماضی بود در عهد شاه

و بعد از او منصب وزارت داشت پدرش امیر رفیع الدین محمد بعهده صدارت در زمان

بادشاه مذکور منصوب بود و جدش میر شجاع الدین محمود بسیار فاضل و صاحب فطرت عالی

و در علوم متداوله سرآمد روزگار بود و ایشان از سادات مرعشیه اصفهان و بسادات

خلیفه مشهور و مازندرانی الاصل بودند نسب ایشان بسید امیر قوام الدین مشهور

بمیر بزرگ والی طبرستان و مازندران میرسد و سلسله نسب میر بزرگ مذکور بنا بر آنچه

در کتاب مجالس المومنین مسطور است بحضرت امام زین العابدین علیه السلام منتهی میشود

برین نهج سید قوام الدین بن سید صادق بن سید عبد الله بن سید محمد بن ابراهیم

بن سید حسن بن سید علی المرعش بن سید عبد الله بن سید محمد بن سید حسن بن سید

حسین الاصغر بن الامام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام و صاحب تاریخ

عالم آرای عباسی بتقریب وقائع سنه یکهزار و سی و سه هجری آورده که درین سال

منصب وزارت دیوان اعلی شاهی یعنی شاه عباس صفوی بسلطان العلماء خلیفه

سلطان بن رفیع الدین محمد صدر تفویض شد و تاریخ وزارتش درین مصراع است ع

وزیر شاه شد سلطان داماد * و ایضاً در تاریخ مزبور بتقریب ذکر وزرای شاه عباس

ماضی که در زمان وفاتش موجود بودند مسطور است که سلطان العلماء دستور الوزراء خلیفه

سلطان خلف میر رفیع الدین محمد صدر که شرف مصاهرت حضرت اعلی دارد و بیدمی بته

گرامی معزز و سربلند گردید و من حیث الاستقلال بامر وزارت پرداخت والحق سید
بزرگ عالی شان و فاضل دانشمند نیکو اخلاق است و از عهد صبی و اوان تمیز و نشو و نما
تا زمان ارتفاع بمدارج علیا و منصب مذکور خلاصه عمر گرامی را صرف مطالعه و مباحثه کرده
و در علوم معقول و منقول سرآمد روزگار گردید در اندک زمانی بو فور فهم و فطرت عالی و طبع
مستقیم در علم حساب و انی مهارت کامل یافته تصرفاتش در علم حساب و قانون و نتایج
ارقام او از حرف حطا مصئون ذات کامل الصفاتش جامع کمالات صوری و معنوی و
حاوی فضائل و استعداد معنوی و شائستگی این رتبه والا از جبهه اش ظاهر و هویدا و
الی غایت من حیث الاستعداد شاغل این مشغله عظیمه است الی اخر المدح فی اخلاقه و
محامد خصاله و سید علیخان مدنی در سلافة العصر آورده که سید حسین مشهور بخلیفه داماد سلطان عجم
بود و در سال یک هزار و شصت و شش هجری وفات یافت و مولانا خلیل خلیل بن غازی
قزوینی کتاب مسمی بشافی شرح کافی کلینی را برای سید حسین موصوف تصنیف فرموده و در
کتاب مذکور مدح و ثنای بلیغ در حق او گفته و باین الفاظ ستوده مفخر العلماء واعظم
السادات و العظماء و نور الهدی و بدر الدجی ملجاء الضعفاء والمساکین مرجع
العلماء فی العالمین اعتماد الدولة العالیة الحسینیة الموسویة الصفویة خلیفه سلطان الحسینی
و میرزا محمد طاهر نصرآبادی اصفهانی در تذکره خود آورده که خلیفه سلطان اسم شریفش علاء الدین حسین
خلف میر رفیع الدین محمد مشهور بخلیفه نسب شریفش منتهی میشود از جانب پدر بمیر بزرگ که از اکابر
سادات مازندران و فرمان فرمای آن ملک است اما والده اش از سادات شهرستان است
و در عهد سلطان جنت مکان شاه عباس صفوی ماضی والد ماجد آنجناب بمنصب صدارت
و خود کشش بسعادت مصاهرت و منصب وزارت سرافرازی داشت در ازمنه سابقه هیچ سلسله
باین دو سعادت و منصب عالی سربلندی نیافته سید معزی الیه در فنون علوم بهره کامل برده
در قواعد اصول دین مبین در نهایت متانت و فطانت بوده لحظه تعطیل در اوقات خود

روانه اشتی بعد از وفات شاه عباس ماضی در اوائل جلوس شاه صفی علیه الرحمه بسعایت
بدگویان بجهت معزول شد مدتی در قم متوطن بوده و بعد از ان باز در عهد سلطنت شاه عباس
ثانی مسند وزارت اعظم بوجود ان یگانه مزین شد و در تاریخ شهور سنه یکهزار و شصت و چهار
هجری در ولایت مازندران طائر روح پرفتوحش بقصد مأمن جاوید بال پرواز گشود
انتهی و در تذکره علی قلیخان مسطور است که سید مزبور در علم و فضل سرآمد فضلای زمان
و علمای دوران بود و فاضل کامل آقا حسین خونساری از تلامذه سید حسین موصوف بود
از تصانیف او است حاشیه مدونه بر کتاب معالم الاصول و حاشیه غیر مدونه بر شرح لمعه و دیگر
رسائل کثیره دارد **اخوند ملا محمد تقی بن مقصود علی المجلسی الاصفهانی**
چون والد ماجد او ملا مقصود علی ملقب و متخلص به مجلسی بود لهذا اولاد او هم باین لقب مشهور
شدند اخوند ملا محمد تقی از افاضل تلامذه شیخ محمد بهاء الدین عاملی و ملا عبد الله شوشتری
است در فضل و کمال و تقدس شهره آفاق است داو در بلاد عجم فقیه زمان و مرجع امثال
و اقران خود بود و تصنیفات و تالیفات او بغایت کثیر النفع خصوصاً مصنفاتش در فارسی
فیضی عام برای خواص و عوام است و سبط فاضل او ملا حیدر علی بن عزیز الله بن محمد تقی بن
ملا محمد کاظم بن ملا عزیز الله بن مولانا محمد تقی مجلسی در رساله سلسله نسب خود آورده که اخوند
ملا محمد تقی مجلسی از خانه اباده علم بوده اند چنانچه از اجازات آن مرحوم معلوم میگردد و از مجلسه
در اربعین که باستدعای میرزا شرف الدین علی گلستانه نوشته است و در سائر اجازات اینکه
جد ما درویش ملا درویش محمد اصفهانی فاضل و از تلامذه شهید ثانی بود و والد ملا درویش محمد
شیخ حسن عاملی فاضل و عارف بود و والد ملا محمد تقی مجلسی ملا مقصود علی عارف صاحب کمال و
مقدس بود و اشعار خوب میفرموده و تخلص بملا مجلسی بود و خال آن مرحوم ملا محمد قاسم از
جمله فضلا بود بلکه والده آنجناب نیز مقدسه و عارفه بود و ایضاً صاحب رساله مذکوره نقل
کرده است که والد اخوند مرحوم در وقتیکه اراده سفر نموده دو فرزند خود ملا محمد تقی و ملا محمد صادق

را در خدمت علامهٔ مقدس آخوند ملا عبد الله شوشتری علیه الرحمه از برای درس گذاشته مخارج
ایشان با تمر حوم نموده روانهٔ سفر گردید در آن اوان موسم عیدی رسید ملا عبد الله مذکور سه
تومان نقد با آخوند ملا محمد تقی داد که صرف ضروریات خود نماید آخوند گفت که بدون اجازت والده
نخواهم گرفت چون بوالدهٔ خود اطلاع نمود والده اش فرمود که پدرت دکانی دارد که کرایه اش
فلان مقدار است و آنرا بر اخراجات خود منقسم گردانیده ایم و باین عادت شده است و
اکنون اگر این مبلغ را بگیریم توسعه بهم خواهد رسید و انهم معلوم است که تمام خواهد شد
و عادت اول رفع شده احتیاج اظهار حال بخدمت ملا و دیگران خواهد افتاد این صلاح
ما نیست ملا عبد الله باستماع این سخن ایشان را دعا فرمود انتهی ترجمهٔ کلامه آخوند موصوف
در اوائل کتاب لوامع جمعی از اساتذهٔ خود را ذکر نموده فرموده است که از جمله کسانیکه مرا اجازه
کتب احادیث داده اند استاد من شیخ بهاء الدین عاملی است که بواسطه پدر خود شیخ حسین
بن عبد الصمد از شهید ثانی روایت داشت و او از شیخ نور الدین علی بن عبد العالی و
دیگر استاد من مولانا عبد الله بن حسین شوشتری است که بواسطه شیخ نعمت الله بن
خاتون عاملی از شیخ نور الدین علی بن عبد العالی کرکی روایت داشت و دیگر قاضی
معز الدین محمد و شیخ یونس جزائری اند که بواسطه شیخ عبد العالی بن شیخ نور الدین علی
بن عبد العالی از پدرش روایت داشتند و دیگر قاضی ابو الشرف پسر عمه من شیخ عبد الله
بن جابر عاملی و خال من ملا محمد قاسم بوده اند که همه ایشان از شیخ علمای زمان خود
ملا درویش محمد اصفهانی عاملی که جد من است روایت داشتند و او از شیخ نور الدین علی
بن عبد العالی کرکی روایت داشت همچنین سلسله روایت را بوسائط علمای اعصار
بچندین طریق بسوی شیخ صدوق ابن بابویه مصنف کتاب من لا یحضره الفقیه منتهی ساخته
است و ملا حیدر علی مجلسی در رساله اجازه خود آورده که علامه فهامه محمد تقی بن مجلسی
فاضل و عالم و محدث و پرهیزکار و ثقه بود و در سال یکهزار و سه هجری متولد شد و در

سال یکهزار و هفتاد هجری وفات یافت دختر زاده اش ملا محمد سعید اشرف خلف ملا صالح مازندرانی در کلیات منظومه خود تاریخ وفات اخوند را چنین آورده ۵

گفت در تاریخ هجرانش دل حسرت نصیب	وعدهٔ دیدار یارب جنت الماوی بود	

از جمله تصانیف او شرح کتاب من لایحضره الفقیه است بعربی موسوم به روضة المتقین و شرح دیگر بفارسی موسوم به لوامع صاحبقرانی و شرح صحیفه کامله سجادیه و کتاب حدیقة المتقین در احکام عبادات و رساله در احکام رضاع و رساله مبسوطه در احکام حج و ظاهر التصنیف اکثر کتب اخوند علیه الرحمه در اواخر عمر شریفش واقع شده چنانکه از دیباچه کتاب روضة المتقین ظاهر میشود که در سن شصت سالگی بتصنیف آن پرداخت و در مجلد آخر از کتاب مذکور گفته است که من از عمر خود زیاده از پنجاه سال در تحقیق احادیث حضرت سید المرسلین و ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین صرف کرده ام و اولا کتب متداوله در علم کلام و اصول و فقه را قرائت نمودم و هر آنچه علمای امامیه و غیر ایشان تصنیف کرده اند مطالعه کردم و ایضاً در مجلد مذکور که شرح احوال رجال راویان است بعضی از خوابهای خود را نقل کرده است که دلالت بر علو مرتبه اش دارد از آنجمله خوابیست که بتقریب ذکر سند صحیفه کامله سجادیه نقل کرده و خلاصه اش آنکه حضرت صاحب الامر علیه السلام او را در خواب برای گرفتن کتابی از شخصی دلالت فرمود و آخوند علیه الرحمه در همان حال آن کتاب را از آن شخص یافته ملاحظه نمود دید که صحیفه کامله است چون بیدار شد و چیزی نیافت تا صباح بتضرع و زاری بود پس در تفحص آن شخص میگردید تا آنکه در همان روز تعبیر خواب ظاهر شد که در عین تفحص نسخه صحیفه کامله که بخط شیخ شهید علیه الرحمه بود از دست شخصی اصفهانی بدست او آمد و همان نسخه بود که آنرا در خواب دیده بود مؤلف گوید که همان نسخه صحیفه کامله که بخط شهید علیه الرحمه است تا این زمان در کتب خانه مجتهد اوحد لمعی ممتاز العلما سید محمد تقی بن سید العلما آقا سید حسین ادام الله ایامه موجود است

راقم سطور نیز بزیارت آن نسخهٔ شریفه مشرف شده مشهور است که آنرا شخصی در عهد جناب غفرانمآب مولانا السید دلدار علی طاب ثراه درین بلده برای بیع آورده اتفاقاً احدی بخوبی آن نسخه مطلع نشد تا آنکه بآنجناب رسانید و بقرائن بسیار واضح شد که همان نسخه است و از کتاب اخوند علیه الرحمه که موسوم به لوامع صاحبقرانی است ظاهر میشود که چون او از تصنیف شرح عربی کتاب من لا یحضره الفقیه مسمی بروضة المتقین فارغ شد آنرا بجهت ترویج آن از راه تحفه بنظر سلطان شاه عباس ثانی که بادشاه عصر او بود گذرانید و سلطان مذکور فرمائش تصنیف شرح فارسی باو نمود لهذا شرح دیگر مسمی بکتاب لوامع صاحبقرانی را بفارسی بنام شاه عباس در چندین مجلدات تصنیف نمود شرح مذکور تا کتاب الحج در دو سه مجلد دیده شد و زیاده از ان بنظر نرسیده ظاهرا نوبت بشرح تمام ابواب آن نرسیده باشد و صاحب تذکره آورده که از چندین مواضع کتاب لوامع بوضوح می پیوندد که کتابی در تفسیر قرآن هم فارسی از تصانیف اوست و تاریخ تصنیف کتاب حدیقة المتقین چنانکه در بحث صوم ذکر نموده است سنه یکهزار و شصت و چهار هجری است و در آن کتاب پنج باب و خاتمه قرار داده است لکن تا چهار باب که مشتمل بر احکام طهارت و نماز و زکوة و روزه است مشهور است و باب پنجم و خاتمه کتاب در هیچیک از نسخ مشهوره یافته نشد شاید که ببیاض نرسیده باشد لکن از بعض مومنین مسموع شد که باب پنجم آن که در احکام حج است نیز علحده مدون یافته اند اما نسبت تصنیف آن بسوی اخوند علیه الرحمه بحد ثبوت نرسیده والله العلیم و نیز از مولفات آن مرحوم سوای کتب و رسالهای مذکوره رسائل دیگر است از انجمله رساله وجوب نماز جمعه است چنانکه در کتاب حدیقه اشاره بآن فرموده است و رسالهای چند در آداب نماز شب است چنانچه فرزند ارجمندش خاتم المحدثین مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه در کتاب عین الحیات میفرماید که کیفیت نماز شب و دعاهای آن در کتابهای والد مذکور است باید که بآنها رجوع نمایند و والد من

رسالهای کبیره و صغیره درین باب تالیف نموده است انتهی و میان اولادش دیگر از اهل علم و فضل
نیز بهم رسیده اند چنانچه در رساله نسب ملا حیدر علی مجلسی مذکور است که آخوند ملا محمد تقی مجلسی را
سه پسر بحد کمال رسیدند اکبر اولادش ملا عزیز الله نام داشت و پسر دوم ملا عبد الله
و پسر سوم علامه مجلسی صاحب بحار الانوار طاب ثراهم و احوال هر یکی از ایشان در مقام
خود خواهد آمد انشاء الله تعالی و ایضاً در رساله مزبوره مسطور است که آخوند موصوف را چهار
دختر بودند یکی آمنه فاضله زوجه علامه ملا محمد صالح مازندرانی شارح اصول کافی است
و سیجیئ احوالها انشاء الله تعالی دیگری زوجه فاضل ملا محمد علی استرابادی است و سوم زوجه فاضل
علامه میرزا محمد بن الحسن الشیروانی مشهور بملا میرزا و چهارم زوجه فاضل متبحر میرزا
کمال الدین فسوی شارح شافیه است و احوال فاضلین اخیرین در مقام خود خواهد آمد
انشاء الله و تفصیل احوال سائر اسباط و احفادش موکول بر رساله مذکوره است مولف
گوید که فاضل جلیل و محدث نبیل ملا محمد طاهر قمی نجفی که مجملی از احوالش بعد ازین
انشاء الله تعالی تحریر میشود از معاصرین آخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه بود رساله در
تشنیع بر اعمال و اقوال صوفیه تالیف نموده و آخوند علیه الرحمه بنابر آنچه بسوی آنجناب
نسبت میکنند رساله در جواب آن بر نهج حواشی از جانب صوفیه مشتمل بر مناظره در تائید
طریقه فاسده و اعمال کاسده آن فرقه مبتدعه و حمایت جمعی از اسلاف ایشان و ادعای
تشیع آن بدکیشان نوشته ملا طاهر مذکور بار دیگر رد جواب مذکور نوشته و حجج ساطعه بنقض کلام
ایشان پرداخته بر وجهی که عامه مومنین را از برای اطلاع و آگاهی بر حال ضلالت مآل
صوفیه کافی است و بر تقدیریکه جواب رساله مذکوره از حیثیتی که متداول است آخوند مذکور تالیف
کرده باشد واضح میشود که آخوند در اوائل حال خود طریقه صوفیه و اعمال مبتدعه ایشان را
نیکو میدانست یا آنکه طریقه تقیه و مماشاة و تالیف قلوب آن قوم ضلالت شعار بنیت هدایت
و مجادله حسنه کما شهد به ولده العلامة المجلسی مقصور همت عالی داشت و اهل البیت ادری بما فی البیت

اما نسبت تالیف جواب مذکور بسوی او ثابت نیست و دیگر کتب او که در اواخر عمر خود تصنیف
کرده است نسبت تصنیف آنها بسوی او متواتر است بر تبحر عظیم او در علم فقه شیعه و احادیث
امامیه دلالت دارد و اگرچه از بعض مواضع آنها حسن ظن او بصوفیه ظاهر میشود لکن سلوک
او بمسلک فاسده صوفیه در عقائد و اعمال یافته نمیشود بلکه خلاف آن از کتب مذکوره مستفاد است
پس بعید نیست که جواب رساله مزبوره را شخصی از صوفیه آن زمان نوشته باخوند علیه الرحمه
منسوب نموده باشد تا کلامش را معتبر شمارند و در حقیقت در این حال اخوند مرحوم از لوث
چنین اقوال فاسده پاک بود و ایضاً خودش در لوامع بتقریب معنی حدیث قدسی که در
فضیلت مومن متعلق بنوافل مشتمل بر لفظ کنت سمعه الذی یسمع به و امثال آن وارد است
میفرماید که چنان مؤمن بقوت الهی میکند هرچه میکند و این معنی نه بحلول و اتحاد است بلکه
بمحض ارتباط است پس بنابرین ثابت شد که اخوند علیه الرحمه از متابعت اقوال فاسده
صوفیه از وحدت وجود و غیره منزه بوده است و بالجمله برائت او از چنین مزخرفات
مستغنی از اظهار است مولانا محمد طاهر بن محمد حسین الشیرازی
ثم النجفی ثم القمی از مشاهیر علمای امامیه و اکابر محدثین فرقه ناجیه بود شیخ حر عاملی و
خاتم المجتهدین ملا محمد باقر مجلسی صاحب بحار الانوار از انجناب روایت دارند و در امل الآمل
آنجناب را به عالم محقق و مدقق و ثقه و فقیه و متکلم و محدث جلیل القدر و عظیم الشان ستوده
و گفته که از تصانیف شریفه اش کتابها است از انجمله شرح تهذیب الحدیث و کتاب
حکمة العارفین فی رد شبهة المخالفین و کتاب بهجة الدارین و کتاب تحفة الاخیار شرح قصیده
مونس الابرار و کتاب الاربعین فی فضائل امیر المومنین و امامة الائمة الطاهرین و رساله
حق الیقین و رساله جمعه و رساله فوائد مدنیه فی الرد علی الحکماء و الصوفیه و کتاب حجة الاسلام
و غیر ذلک من الکتب و الرسائل و شیخ حر عاملی آورده که من از وی روایت حدیث دارم انتهی
و رساله در رد بر اقوال و اعمال صوفیه و چون بعض معاصرینش رد بران رساله و حمایت طریقه

ملا محمد طاهر قمی

صوفیه کرده بود ملای مذکور بار دیگر رد بر آن نوشت چنانچه در رجال آخوند ملا محمد تقی مجلسی ره بیان
آن کرده شد مولانا نظام الدین محمد بن حسین الساوی القرشی از فضلای
مشهورین و تلامذه حضرت خاتم المجتهدین شیخ بهاء الدین است از تصانیف اوست کتاب
نظام الاقوال فی معرفة الرجال و آن کتابیست مشهور که در آن راویان احادیث کتب
اربعه را بیان فرموده و دیگر از تصانیف مشهوره اوست پانزده باب از آخر کتاب جامع عباسی
که بعد وفات استادش شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه بحکم خاقان معظم شاه عباس صفوی
بجمع و تصنیف آن پرداخته السید ابراهیم بن قوام الدین حسین بن عطاء
الله الحسنی الحسینی الهمدانی در عقلیات سرآمد فضلای کاملین و اجلای بارعین بود تصانیف
شریفه آن مقبول بارگاه اله بر مبلغ فضل و مقدار علم او شاهد و گواه اند بالجمله مدح و وصف
آنجناب بالاتر از آن ست که در تحریر گنجد از تصانیف اوست حاشیه تفسیر کشاف و حاشیه
بر شفا و حاشیه بر شرح اشارات و حاشیه بر رساله اثبات واجب تعالی که از فاضل محقق
جلال دوانی مشهور و متداول است سید موصوف از جناب شیخ الاسلام و المسلمین بهاء الملة
والحق والدین محمد عاملی اخذ حدیث فرموده و از آنجناب اجازه مبسوطه یافته وفات او
علی ما قاله مولانا عبد العلی الطباطبائی فی حاشیة کتاب امل الآمل مولانا السید حسین
بن السید محمد بن السید علی الموسوی العاملی الجبعی فرزند ارجمند سید محمد صاحب
مدارک است شیخ حر عاملی ترجمه اش بدین عنوان آورده که سید حسین عالم فاضل و فقیه
ماهر و جلیل القدر و عظیم الشان بود در خدمت والد ماجد خود صاحب مدارک و مولانا الاجل
شیخ بهاء الدین عاملی رحمهما الله و دیگر علمای عصر تحصیل و قرائت علوم نموده و بسوی خراسان
سفر کرده در انجا اقامت ورزید و در مشهد مقدس امام رضا علیه آلاف التحیة والثنا بعهده
شیخ الاسلامی و قاضی القضاة منصوب بود و در سمت شرقی روضه رضویه بدرس و افاده
محصلین اوقات شریف می گذرانید از جمله تصانیف اوست شواهد ابن الناظم و حاشیه بر الفیه

شهیدیه وفاتش در سال هزار و شصت و نه هجری واقع شد و جمعی از علما مدح و وصف او فرموده اند از جمله ایشان سید محمد بن محمد عاملی عیناثی است و نیز شیخ ابراهیم بن فخر الدین العاملی البازوری که از تلامذه شیخ بهائی علیه الرحمه است قصیده در مدح او گفته و این اشعار از جمله قصیده مذکوره اند اشعار

لله اية شمس للعلی طلعت	من افق سعد بها الحالی لمن هدی
وای بدر کمال فی الوری سطعت	انواره فانجلت سجل العمی بدا
قد اصبحت کعبة العافین حضرته	نطوف من حولها آمال من وفدا
لا زلت انسان عین الدهر ما شغفت	شمس الضحی من ثغور الدهر یوم ندی

الشیخ شریف الدین محمد الرویدشتی

شریف الدین رویدشتی

صاحب امل آمل آورده که شیخ شریف الدین فاضل عظیم الشان و جلیل القدر از تلامذه شیخ بهاء الدین عاملی است مؤلف شذور العقیان فی تراجم الاعیان آورده که فاضل صالح مولانا محمد شریف بن شمس الدین محمد الرویدشتی از مشائخ آخوند محمد باقر مجلسی است و از شیخ الاسلام حضرت شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه اجازه یافته و تاریخ کتابت اجازهٔ مزبوره عشره آخر ماه جمادی الاولی سنة اثنین و عشرین بعد الالف بوده شیخ مغفور در اجازه مذکوره در وصف او میفرماید که قرائت نمود نزد من اخ اعز زبدة الافاضل و خلاصة الاماثل زکی ذکی المعی لوذعی حاوی برتری و کمال جامع محامد خصال و فائز بدرجه استدلال و افاده و افاضه و تقوی شریف الدین محمد وفقه الله سبحانه للارتقاء الی ارفع الدرجات الی آخر ما قال

مولانا السید جواد بن سعید العاملی از تلامذه خاتم المجتهدین مولانا شیخ بهاء الدین عاملیست فاضل عالم و محقق جلیل القدر بود از تصنیفات اوست شرح آیات الاحکام و شرح خلاصة الحساب و دیگر کتب کذا فی الامل و مولانا عبد العلی طباطبائی بر حاشیهٔ امل آمل میفرماید که سید جواد مذکور از اکابر فضلا است و اسم شریف او سید جواد

سید جواد بن سعید عاملی

وپدرش سعد بن جواد است نه سعید چنانکه مصنف آورده واز تصانیف اوست کتاب غایة المامول فی شرح زبدة الاصول ومسالک الافهام الی باب الاحکام مولانا عبد العلی نوشته که از کتاب مسالک مستفاد میشود که از تصانیف اوست شرح کتاب دروس والله العالم

السیّد احمد بن عبد الصمد الحسینی البحرانی

صاحب امل الآمل آورده که شیخ جلیل احمد بن عبد الصمد مذکور عالم فاضل وشاعر ادیب بود واز تلامذهٔ شیخ اجل بهاء الدین محمد عاملی است واز شیخ موصوف روایت داشت. وصاحب سلافة العصر در وصفش سخن سرایه- السید احمد بن عبد الصمد البحرانی هو للعلم علم وللفضل رکن ومستلم مدید فی الادب باعه کریم خیمه وطباعه خلد فی صفحات الدهر محاسن آثاره وقلد جید الزمن قلائد نظامه ونثاره فهو اذا قال صال وعنت لشبا لسانه النصال ولا یحضرنی من شعره غیر ما انشدنیه له شیخنا العلامة جعفر بن کمال الدین البحرانی- شعر

لا بلغتنی الی العلیا عارفتی	ولا دعتنی العلا یوماً لها والدا
ان لم اعلّ علی الاعدا مشربها	مرارة لیس یحلو بعدها ابداً

السید حسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی

والد میرزا حبیب الله عاملی است که ذکرش می آید از افاضل زمان وعلمای اقران بود در امل آمل آورده که سید حسین مزبور والد میرزا حبیب الله عاملی بود وفاضل وعالم جلیل القدر بود در بلده اصفهان متوطن گردیده بود تا آنکه در آنجا برحمت حق پیوست

السید احمد بن الحسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی

برادر میرزا حبیب الله عاملی است واز تلامذه شیخ بهاء الدین بود واز شیخ مذکور روایت داشته صاحب امل آمل گفته السید احمد اخو میرزا حبیب الله العاملی کان فاضلاً فقیهاً معاصراً لشیخنا البهائی قرء علیه وروی عنه انتهی

میرزا حبیب الله بن الحسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی

از علمای کاملین وفقهای بارعین بود ویدر نامدار وجد عالیمقدار آن بزرگوار از فضلای ذوی الاعتبار

بوده اند میرزای موصوف برادر سید احمد سابق الذکر است ظاهر الشرف استفاده از شیخ
بهاء الدین عاملی مشرف گشته شیخ حر عاملی در امل الآمل می فرماید - السید میرزا حبیب الله بن الحسین
بن الحسن الحسینی الموسوی العاملی الکرکی کان عالماً جلیل القدر عظیم الشأن کثیر العلم سافر
الی اصفهان و تقرب عند الملوک حتی جعلوه صدر العلماء و الامراء و اولاده و ابوه و جده
کانوا فضلاء ریاتی ذکر بعضهم و تقدم ذکر اخیه السید احمد و کانا معاصرین لشیخنا البهائی و قابلا
عنده الحدیث انتهی کلامه اعلی الله مقامه **مؤلف گوید** که جد سید حبیب الله مذکور سید حسین
ملقب به سید نور الدین که او هم از فقهای نامدار و مشایخ ذوی الاعتبار و صاحب تصانیف بسیار و مؤلفات
کبار بود و از جمله مشایخ و اساتذه شیخ اعظم شیخ زین الدین الشهید الثانی طاب ثراه بوده
کما یظهر من کتاب امل الآمل و سید حسن مذکور پسر خاله شیخ علی بن عبد العالی کرکی بود و در روایت
حدیث هم از شیخ علی مزبور داشته چنانچه شهید ثانی در اجازهٔ خود که برای شیخ حسین والد
شیخ بهاء الدین عاملی تحریر کرده است مذکور ساخته از تصانیف سید حسن موصوفست -
کتاب العمدة الجلیة فی الاصول الفقهیة که شهید ثانی آنرا در کرک نوح در سنه ۹۳۳ هجری پیش او
خوانده و کتاب محجة البیضا که مبحث طهارت او در چهل جزو است و کتاب مقنع الطلاب و آن
کتابیست ضخیم در علم نحو و تصریف و معانی و بیان و دیگر کتب هم دارد میرزا علی رضا بن میرزا — میرزا علی رضا عاملی
حبیب الله الموسوی العاملی فاضل عالم و محقق مدقق و فقیه و متکلم جلیل القدر
عظیم الشأن بود و در شهر اصفهان بمنصب شیخ الاسلامی قیام داشت و فاتش در سنه ۱۰۹۲ یکهزار و نود و دو هجری
اتفاق افتاد هکذا فی الامل میرزا محمد مهدی بن میرزا حبیب الله الموسوی
العاملی فرزند ارجمند میرزا حبیب الله سابق الذکر است شیخ حر عاملی در امل الآمل ذکرش نموده
در کتاب مذکور آورده و گفته میرزا محمد مهدی بن میرزا حبیب الله الموسوی العاملی الکرکی کان — میرزا مهدی عاملی
عالماً فاضلا جلیل القدر عظیم الشأن اعتماد الدولة فی اصفهان انتهی کلامه الشیخ محمد بن الحسین
بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی برادر میرزا حبیب الله سابق الذکر است و از علمای زمان فقهای — شیخ محمد موسوی

دوران بود کما قال الشیخ الحر العاملی فی الامل ما هذا لفظه الشیخ محمد بن الحسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی اخو میرزا حبیب الله السابق کان عالما فاضلا جلیلا فقیها سکن اصفهان انتهی کلامه

(سید محمد معصوم)

مولانا السید محمد معصوم بن محمد مهدی بن حبیب الله الموسوی العاملی الکرکی

جد او میرزا حبیب الله عاملی و پدرش میرزا مهدی سابق الذکر بود سید مذکور فاضل عالم و محقق جلیل القدر بود در بلده اصفهان بمنصب شیخ الاسلامی قیام داشت و فاتش در سنه خمس و تسعین و الف واقع شد کذا فی امل الآمل

(بدر الدین عاملی)

مولانا السید بدر الدین بن احمد العاملی الانصاری

از تلامذه مولانا شیخ بهاء الدین عاملی است عالم محقق و فاضل مدقق بود چنانچه در امل آمل مذکور است که سید بدر الدین بن احمد عاملی انصاری در شهر طوس سکونت دارد و از مدرسین انجاست و نیز موصوف عالم فاضل و محقق ماهر و فقیه محدث و عارف بالعربیه و ادیب و شاعر بود و پیش شیخ بهاء الدین عاملی و غیر ایشان از علما قرات نموده از تصانیف اوست حاشیه لطیفه بر اصول کافی و هم از افاداتش حواشی کثیره بر احادیث مشکله است و رساله در عمل بخبر واحد که دران استقصار ادله درینباب فرموده و تتبع اخبار و احادیث نموده و هیچ چیز از قسمی که ازان استدلال درباب مذکور توان کرد فرو نگذاشته و از جمله اشعار او این چند بیت است

اشعار

یا لیلة قصرت وبانت زینب	تجلو بها علی کؤس عتاب
لو انها ترضی مشیبی والهوی	یرضی لقاء من وداً حجاب
وجلوتها دار تهدر دیمها	وقضی علیها ربها بخراب
لا اطلت لیلتنا باسؤ ناظر	وسواد عین مع سواد شباب

وفاتش در بلده طوس در ایامیکه مدرس آنجا بود اتفاق افتاد شیخ حر عاملی آورده که سید بدر الدین مذکور از جمله معاصرین بود و دیده ام من او را مگر از تلامذه او روایت دارم

(شیخ ابراهیم باذوری)

الشیخ ابرهیم بن فخر الدین العاملی الباذوری منسوبست بسوی قریه باذور

شیخ مزبور از تلامذه حضرت خاتم المجتهدین مولانا شیخ بهاء الدین عاملیست در کتاب امل الآمل مذکور است که شیخ ابراهیم فاضل صدوق و صالح و ادیب و شاعر و از جمله معاصرین است از شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه تحصیل علوم نموده و هم بخدمت مولانا شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی قدس الله اسرارهم تحصیل و استفاده فرموده بود و هم صاحب امل الآمل میفرماید که شیخ ابراهیم مذکور درین زمان در شهر طوس وفات یافت و ندیدم من او را ونه اتفاق ملاقات او شده و از تصانیف اوست نزد من دیوان اشعار او که بخط خود قلمی فرموده و دیوان مزبور از جمله آن کتابها است که از کتب آن مرحوم خریده ام و از تصانیف اوست رساله موسومه برحلة المسافر و غنیة المسافر و خبر داد باین کتاب مرا جماعتی که از جمله ایشان سید محمد بن حسین عاملی عیناثی است و از جمله قصائد و اشعار اوست قصیده در مرثیه شیخ و استاد خود شیخ بهاء الدین محمد عاملی طاب ثراه که در ترجمه آنجناب مرقوم گردید و ایضاً از اشعار اوست قصیده در مدح شیخ زین الدین بن محمد بن حسن بن شهید ثانی طیب الله مراقدهم الزکیه که این چند بیت از آنست قصیده

لمولای زین الدین لا زلت راکبا	سوابق مجد فی یدیه زمامها
اذا انقض منکم کوکب لاح کوکب	به ظلمات الجهل یجلی ظلامها
فما نال مجداً نلتم من سواکم	ولا انفک منکم للبرایا امامها
مطایا العلی ما انقدت یوما بغیرکم	وموضعکم دون البرایا سنامها
حللتم بفرق الفرقدین وشدتم	رسوم علا قد طال منها انهدامها
محط رحال الطالبین جنابکم	وما ضربت الا لدیکم خیامها
اذا انکرت فی الناس آیات فضلکم	لما سجدت اخیار هلو طغامها

وایضاً از قصائد شریفه اوست قصیده در مدح سید حسین بن علامه سید محمد صاحب مدارک که در ضمن احوالش چند بیت از آن مندرج گردید السید محمد تقی

ابی الحسن الاسترابادی از افاضل تلامذه مولانا الاجل شیخ بهاء الدین عاملی و سید محمد باقر
داماد بود شیخ حر عاملی علیه الرحمه در امل آمل او را به فاضل عالم و فقیه جلیل ستوده و گفته که وی
صاحب تصانیف لائقه است از انجمله کتاب الطهارة و رساله در وجوب صلوة جمعه و رساله در
شرح خطبه شرائع الاسلام **السید نظام الدین احمد بن زین العابدین العلوی**
العاملی الجبلی از تلامذه شیخ بهاء الدین و مولانا السید محمد باقر داماد بوده و صبیه
میر داماد در عقد سید احمد موصوف بود صاحب امل آمل او را به عالم فاضل و محقق و متکلم ستوده
و آورده که وی داماد و شاگرد میر باقر داماد بود و از میر سرور اجازه یافته و در آن توصیف
و تعریف سید احمد فرموده و گفته که پیش من بعض کتاب شفا را خوانده و دیگر از کتب را در پیش
گرفته و مؤلف شذور العقیان بعض عبارت اجازه مذکوره که تاریخ کتابتش منتصف
جمادی الاولی سنه سبع عشرة بعد الالف است نقل نموده و آن اینست - ان الولد
الروحانی والحمیم العقلانی السید السند الاید المؤید الالمعی اللیمعی اللوذعی الفرید الوحید
العالم العامل والفاضل الکامل ذو النسب الطاهر والفضل الزاهر لطاما للشرف والعقل
والدین والحق والحقیقة احمد احسینا افاض الله علیه رشائح التوفیق و مراشح التحقیق قد
انسلک فیمن تختلف الی شطر من العمر لاقتناص العلوم و یحتفل بین یدی لارة الدهر
لاقتناء الحقائق فصاحبنی ولازمنی وارتاد واصطاد و استفاد و استعاد و قرا و سمع و امعن
والتقن قد صادفته سندنا فاقهنی و فقهته علی امد بعید فی سلامة الناقدة و باع طویل
من صراحة العزیزة الواقدة فما القیت الی ذهنه من غامضات هی مهمات العقول
این وسع قریحته فی حل اعبائه وما افرغت علی قلبه من عویصات هی سمات الفحول لم یعی
وجد شکیمته باخذ ضنائه ولقد تناه نبیل ما تاهت فی تهائه سبله المدارک وما فاه الا بما
اماه العقل الصریح الحائر بالمسالک وقد قرأ فی العلوم العقلیة من تصانیف الشرکاء الذین
سبقونا بریاسة الصناعة قراءة لیبا بها لا قراءة لا یؤبه لها الفن الثالث عشر من کتاب الشفاء

و ہو الالٰہی منہ اعنی حکمۃ ما فوق الطبیعۃ و ہو الیوم مشتغل بقراءۃ من قاطیغوریاس منہ و اخذ
سماعا فیمن یقرء و یسمع التعلیمین الاول و الثالث من کتاب الاشارات و التنبیہات للشیخ الرئیس
ضوعف قدرہ و شرحہ لخاتم المحققین نور سرہ و من کتبی و صحفی کتاب الافق المبین الذی ہو دستور
الحق و فرجار الیقین و کتاب الایماضات و التشریقات الذی ہو الصحیفۃ الملکوتیۃ و کتاب
التقدیسات الذی فیہ فی سبیل التمجید و التوحید آیات بینات کذلک قراءۃ فاحصۃ و استفادۃ
باحثۃ و فی العلوم الشرعیۃ کتاب الطہارۃ من کتاب القواعد لشیخنا العلامۃ جمال الملۃ و الدین
الحلی و شرحہ لجدی المحقق القمقام اعلی اللہ مقامہما و طرفا من الکشاف للامام العلامۃ الزمخشری
و حاشیۃ الشریفۃ و ہو مشتغل ہذہ الاوان لقواعد شیخنا المحقق الشہید قدس لطیفہ و انی اجزت
لہ ان یروی عنی جمیع ذلک لمن شاء و احب الخ و در سنہ تسع عشرۃ بعد الالف اجازۂ
ثانیہ از میر داماد یافتہ در اجازہ مذکورہ میفرماید ۔ و بعد فان السید الاید المؤید المتبحر
المتجر الفاخر الذاخر العالم العامل الفاضل الکامل الراسخ الشامخ الفہامۃ الکرامۃ افضل
اولاد الروحانیین و اکرم العشائر العقلانیین قرۃ عین القلب و فلذۃ کبد العقل نظاما
للعلم و الحکمۃ و الافادۃ و الافاضۃ و الحق و الحقیقۃ احمد الحسینی العاملی حفظہ اللہ تعالی بانوار
الفضل و الایقان و خصہ بانوار الفضل و العرفان قد قرا علی انولوجیا الثانیۃ و ہی فن
البرہان من حکمۃ المیزان من کتاب الشفاء لسہیمنا السالف و شریکنا الدارج الشیخ الرئیس
ابی علی الحسین بن عبد اللہ بن سینا رفع اللہ درجتہ و اعلی منزلتہ قراءۃ بحث و فحص و تدقیق
فلم یبرح شاردۃ من الشوارد و الا و قد اصطادہا و لا فائدۃ من الفوائد قد استفادہا و انی
قد اجزت لہ ان یروی عنی ما اخذ و ضبط و اختطف و التقط لمن شاء کیف شاء و لمن احب
کیف احب الخ ۔ و در ربیع الآخر سنۃ الثامنۃ عشرۃ بعد الالف از مولانا الشیخ بہاء الدین
عاملی طاب ثراہ اجازت یافتہ و در آن اجازہ فرمودہ ۔ اما بعد الحمد و الصلوۃ فقد اجزت
للسید الاجل الفاضل التقی الزکی الذکی الصفی الوفی الالمعی اللوذعی شمس سماء السیادۃ

والافادة والاقبال وغرة سيماء النقابة والنجابة والكمال سيدنا السند نظام الدين احمد العلوى العاملى وفقه الله سبحانه لارتقاء ارفع المعارج فى العلم والعمل وبلغه غاية المقصد والمراد والامل ان يروى عنى الاصول الاربعة التى عليها مدار محدثى الفرقة الناجية الامامية رضوان الله عليهم انتهى ـ صاحب شذور العقيان آورده كه از تصانيف سيد احمد مذكور است كتاب معارف الهية وكتاب كشف الحقائق وكتاب مفتاح الشفاء وكتاب عروة الوثقى وديگر كتب هم دارد وصاحب تكملهٔ امل آمل آورده السيد احمد بن السيد زين العابدين العلوى صهر السيد الباقر وتلميذه كان عالما فاضلا متقنا فقيها وله تاليف مشهورة فى الفنون انتهى واليضاً از تصانيف او كتاب لفحات را ذكر فرموده ـ الامير

محمد باقر الاسترابادى از تلامذه شيخ بهاء الدين عاملى است صاحب امل آمل آورده السيد الامير محمد باقر الاسترابادى المشهور بالطالبان عالم جليل و فاضل صالح از تلامذه شيخ ما بهاء الدين عاملى رحمه الله بود از تصانيف اوست شرح زبدة الاصول وغير آنها از كتب ـ

ميرزا محمد قاسم بن محمد عباس الجيلانى تحصيل معقول ومنقول واخذ فروع واصول از علماء مشهد مقدس نموده پس از آن رجوع بخدمت شيخ جليل مولانا شيخ بهاء الدين وسيد محمد باقر داماد حسينى طاب ثراهما فرموده در حلقهٔ شاگردى ايشان حظ وافر واستفادهٔ كامل برداشت بدرجهٔ قصواے علم وعمل رسيده واز جملهٔ ائمهٔ اعلام وعمدهٔ فقهاء كرام گرديد انتهى محصل ما ذكره مولانا عبد الباقى فى تذكرة ـ

الشيخ صفى الدين محمد القمى از تلامذهٔ شيخ بهاء الدين عاملى است واز آنجناب اجازه روايت دارد وصورتش اينست

اما بعد حمد الله سبحانه على نعمه الغامرة والصلوة على سيدنا محمد وعترته الطاهرة فقد اجزت للاخ الاعز الامجد الفاضل الالمعى ذى الطبع النقاد والذهن الوقاد ذو النفس الزكية والسمات المرضية صفياً للافادة والافاضة والاخوة والمجد والدنيا والدين محمد ارقاه الله

ارفع معارج الکمال و بلغہ جمیع الامانی والامال ان یروی عنے الاصول الاربعۃ علیہا المدار
فی ہذہ الاعصار و بعد ذکر طرق روایت خود فرمودہ فلیرو الاخ الاجل المشار الیہ وفقہ
اللہ غایۃ الارتقاء اوج السعادتین جمیع تلک الاصول التے ہی العمدۃ بین الفرقۃ الناجیۃ
بما تضمنتہ من الاسانید المتصلۃ باصحاب العصمۃ سلام اللہ علیہم و یبذل ذلک لمن ہو
اہل لسلوک تلک المسالک من اخوان الدین و طلاب الحق و الیقین و التمس منہ ادیمت
ایام فضائلہ ان یجرینی علی خاطرہ الشریف لصوالح سوانح الدعوات المعطرۃ مشام
الاجابۃ البالغۃ ارفع مدارج الاستجابۃ وکتب ہذہ الاحرف بیدہ الفانیہ اقل الانام
وا حوجہم الی عفو اللہ الغنی محمد المشتہر بہاء الدین العاملی وفقہ اللہ للعمل فی
یومہ لغدہ قبل ان یخرج الامر من یدہ فی اوائل العشر الثانی من الشہر الاخیر من السنۃ
الخامسۃ من العشر الثانی لبعد الالف مولانا ملک حسین بن علی التبریزی از فضلاء
کاملین و از تلامذہ خاتم المجتہدین مولانا شیخ بہاء الدین است و از جناب شیخ بر ظہر نسخہ
شرح اربعین او کہ بدست خود کتابت فرمودہ اجازہ روایت یافتہ راقم الحروف بزیارت
نسخہ مزبورہ مشرف گردیدہ خطش بغایت خوب و مرغوب است فاضل مذکور در آخرش گفتہ
وانا اتمام ہذہ النسخۃ الشریفہ علی ید احقر الطلبۃ و احوجہم الی توفیق الملک الغنی ملک حسین
بن ملک علی التبریزی عفی عنہما بمحروسۃ اصفہان بدار مؤلفہ دام ظلہ لیلۃ الاربعاء غرۃ
شہر ذیقعدۃ الحرام سنہ تسع وتسعین وتسعمائۃ ہجریۃ و نسخہ اجازہ کہ مرقوم قلم مشکین رقم
جناب شیخ در آخر اربعین بود اینست ۔ بسم اللہ الرحمان الرحیم اما بعد الحمد والصلوۃ
فقد قرأ علی الاخ الاعز الفاضل التقی الالمعی محبوب القلوب و مرغوب الاسلوب ذو الفہم
الوقاد والطبع النقاد مولانا ملک حسین التبریزی ادام اللہ تعالی بقاءہ و یسر الی درج الکمال
ارتقاءہ مع ہذا الکتاب الذی ہو من تالیفاتی قراءۃ فہم و ایقان و تدقیق و امعان وقد اجزت
لہ وفقہ اللہ ان یرویہ عنی و یروی ما انطوی علیہ من الاحادیث باسانیدی المتصلۃ باصحاب

ملک حسین بن ملک

العصمة صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین بحسبما تضمنه صدر الحدیث الاول من الاربعین مل
اجزت له ان یروی الاصول الاربعة التی هی المدار فی هذه الاعصار اعنی الکافی والفقیه
والتهذیب والاستبصار باسانیدی الواصلة الی مؤلفیها قدس الله ارواحهم واجزت له فی
النقل مناحجهم وکذا اجزت له ان یروی جمیع الکتب الفقهیة التی الفها فقهاؤنا رضی الله عنهم
الذین تضمنت سلسلة الحدیث الاول اسمائهم فلیرو ذلک لمن شاء واحب مراعیاً شروط الروایة
المقررة عند اهل الدرایة قال ذلک بلسانه وحرره ببنانه الفقیر الی الله تعالی محمد المشتهر
بهاء الدین العاملی اصلح الله تعالی شانه فی شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنة ثمان وتسعین
وتسعمائة من الهجرة ۹۹۸ھ والحمد لله اولاً واخراً وباطناً وظاهراً۔ الشیخ محمد

شیخ محمد حویزی

بن نصار الحویزی از جملهٔ فضلاء کاملین وارشد تلامذهٔ مولانا شیخ بهاء الدین عاملی
است شیخ حر علیه الرحمه در امل الآمل شیخ محمد مذکور را به عالم وفاضل جلیل ستوده وگفته
از تصانیف اوست کتابے در اصول ودیگر رسائل هم دارد امیر معین الدین

امیر معین الدین

اشرف الحسینی از تلامذهٔ شیخ بهاء الدین عاملی بود واز جناب شیخ اجازه یافته صاحب
شذور آورده الامیر معین الدین اشرف الحسینی کان عالماً عابداً زاهداً قرء علی الشیخ
البهائی وغیره رأیت بخط الشیخ البهائی اجازة له علی کتابه مفتاح الفلاح وهذه صورتها
قرء علی السید الاجل الفاضل الزکی التقی الالمعی شمس فلک السیادة والنقابة وبدر
سماء الافاضة والنجابة امیر معین الدین اشرف الحسینی لا برح موفقاً فی ارتقاء درج الکمال
کتاب مفتاح الفلاح وقد اجزت له ان یرویه عنی لمن هو اهل له من اهل الایمان والتمست
منه ان یجرینی علی خاطره الشریف فی مظان الانابة ومظان الاجابة وکتب هذه الاحرف
مؤلف الکتاب اقل الانام محمد المشتهر ببهاء الدین العاملی غرة شهر رمضان المبارک
سنة احدی وعشرین لبعد الالف حامداً مصلیاً الشیخ عبد اللطیف بن
علی بن احمد بن ابی الجامع العاملی صاحب شذور العقیان شیخ عبد اللطیف را

شیخ عبد اللطیف عاملی

به فاضل عالم و محقق و فقیه ستوده و گفته که تحصیل علوم پیش شیخ بهاء الدین عاملی و پیش
شیخ حسن بن شهید ثانی و سید محمد بن علی بن ابی الحسن العاملی و غیرهم نموده و از مشائخ
مذکورین اجازات یافته صاحب تصانیف بسیار است از انجمله کتاب رجال که کتاب
خوب و لطیف نوشته و کتاب جامع الاخبار فی ایضاح الاستبصار و غیر ذلک انتهی

شیخ محیی الدین عاملی

الشیخ محیی الدین بن عبد اللطیف بن ابی جامع العاملی فرزند ارجمند
شیخ عبد اللطیف سابق الذکر است فاضل و عالم و عابد و ورع بود روایت حدیث از
پدر خود داشته و از شیخ بهاء الدین عاملی کذا فی امل الآمل الشیخ نجیب الدین

شیخ نجیب الدین

علی بن محمد بن مکی العاملی الجبلی ثم الجبعی از تلامذهٔ شیخ بهاء الدین عاملی
و صاحب مدارک و شیخ حسن و غیرهم رضوان الله علیهم بود و شیخ حر عاملی او را به عالم و
فاضل و فقیه و محدث و محقق مدقق و متکلم و شاعر ادیب و منشی جلیل القدر ستوده و گفته که
وی پیش مشائخ ثلثه مذکورین قرائت نموده از تصانیف اوست شرح رسالهٔ اثنی عشریهٔ
شیخ حسن مذکور و هم دیوان شیخ حسن مذکور را جمع نموده و از تصانیف اوست منظومهٔ لطیفه
تقریباً دو هزار و پنج صد بیت بوده باشد و رساله در حساب خطائین شیخ حر عاملی آورده
که از تصانیف اوست شعرهای خوب و جید که در اوائل سن خود دیده ام آنها را مگر
اتفاق خواندن من پیش شیخ مزبور نشده روایت حدیث از مشائخ مذکورین می نمود و
هم از والد خود و از پدر خود از شهید ثانی رحمهم الله روایت داشت شیخ مزبور در حسن خط
و حفظ یکتای زمان خود بود و او را اجازه ایست برای پسر خود و برای جمیع معاصرین
خود و سید علیخان مدنی در سلافة العصر ذکر او نموده و به فضائل و مناقب بسیار ستوده

سید علی بن علوان

السید علی بن علوان الحسینی العاملی البعلبکی سید موصوف
از تلامذهٔ شیخ بهائیست و از وی اجازه روایت داشته چنانچه صاحب امل الآمل بعد وصف آنجناب
به فاضل صالح مذکور ساخته. شمس الدین ابو المعالی محمد بن علی بن

محمد بن خاتون عاملی

خاتون العاملی العیناثی از اکابر فضلاے زمان خود بود و تلمیذ و معاصر مولانا بہاء الدین عاملیست محمد بن شرف الدین حسینی کہ یکے از تلامذهٔ اوست در جوامع الکلام ذکرش باین عبارت نمودہ۔ المولے الاعظم و الشیخ الاکرم جامع صفات مکارم الاخلاق و الشیم حاوی سمات اعاظم اہل الآفاق علے الوجہ الاتم — اشعار

جواد ماجد ندب کریم	تقی فاضل مولی همام
محاسن لا یحیط بها نظام	ومجد لا ینام ولا یرام
وفضل لو قسمت البعض منه	علی جهل الخلائق لاستقاموا
وعن شامخ الاطواد تهوی	بجانبه الکواکب والغمام

ذلک عز الاسلام و فخر المسلمین بل اعتضاد اعظم الملوک و السلاطین شمس الملة والدنیا والدین ابو المعالے محمد بن المرحوم المبرور علی بن خاتون الطوسی العاملی خلد اللہ ایام دولتہ و اقبالہ و انعم بالسعود ابداً عیشہ و بالہ و در امل آمل مسطور است الشیخ محمد بن علی بن خاتون العاملی العیناثی سکن حیدر آباد کان عالماً فاضلاً ماہراً و محققاً ادیباً عظیم الشان جلیل القدر جامعا الفنون العلم از مصنفات شریفہ اوست شرح ارشاد و ترجمہ کتاب اربعین شیخ بہائی علیہ الرحمہ فارسے کہ معروف بقطبشاہے است و حاشیہ فارسیہ بر کتاب جامع عباسی پنج بابے وفاتش درین زمان اتفاق افتاد و ندیدہ ام سن اورا او معاصر شیخ بہائی علیہ الرحمہ بود جناب شیخ الشائی لطیف بر نسخہ ترجمہ شرح اربعین کہ از تالیف اوست در سنہ یکہزار و بست و ہشت ہجری قلمی فرمودہ کہ مشتمل بر مدح و ثناے او و وصف کتاب مذکور است انتہے محصل کلامہ مولانا معز الدین محمد شاگرد خاتم المجتہدین مولانا بہاء الدین عاملی است صاحب امل آمل او را بہ فاضل جلیل ستودہ و گفتہ کہ او روایت حدیث از شیخ بہاء الدین عاملی دارد الشیخ علی بن محمود العاملی المشغری خال شیخ حر عاملی و تلمیذ مولانا شیخ بہاء الدین عاملی و دیگر

معز الدین محمد

شیخ علی مشغری

مشائخ عظام است کما یستفاد من بعض عبارات کتاب امل الآمل بالجملہ شیخ علی مذکور از اعاظم
علما و صاحب تالیف و تصانیف لائقہ است شیخ حر عاملی در امل آمل ذکر شریف او باین عنوان
آوردہ کہ شیخ علی بن محمود مشغری عاملی خال والد مصنف یعنی حر عاملیست عالم و فاضل و
فقیہ صالح بودہ از تصانیف شریفہ اوست رسالہ موسوم بہ امتحان الافکار فی مسئلة
الدار و رسالہ در منطق و دیگر رسائل دارد و چند کتب فقہیہ و عربیہ پیش او خواندہ ام و
اجازۂ عامہ بمن دادہ و او پیش شیخ محمد بن حسن بن زین الدین العاملی و شیخ محمد بن
علی عاملی تبنینی و مولانا الشیخ محمد الحرفوشی و امیر فیض اللہ التفرشی و غیر ایشان
قرائت علوم نمودہ بود الشیخ لطف اللہ بن عبد الکریم بن ابرهیم
بن علی بن عبد العالی العاملی المیسی ازاکابر فقہا و اعاظم علما و
فضلا است از معاصرین مولانا شیخ بہاء الدین عاملی بود و از ایشان اجازہ یافتہ تاریخ
کتابتش اول عشرۂ آخر ماہ شوال سنہ الف و عشرین بود جناب شیخ در اجازۂ مذکورہ
میفرماید۔ و بعد فان الاخ الاعز الامجد صدر صحیفة الفقہاء العظام و دیباجة جریدة
الفضلاء الکرام و نتیجة اعاظم العلماء الاعلام مرتقی ذروة المجد و المعالی ممتطی صہوة
الفخر بین الافاخم و الاعالی جامع اسباب الفضائل العلمیة و العملیة حاوی اسباب
المزایا الصوریة و المعنویة شمس سماء الافادة و الافاضة و الاقبال الشیخ لطف اللہ
العاملی وفقہ اللہ لارتقاء ارفع الکمال و بلغہ جمیع الامانی و الامال وقد التمس منی
تلطفا منہ و تعطفا من لدنہ اجازة ما یجوز لی بروایة و یعزی الی درایة فقابلت
التماسہ سلمہ اللہ بالامتثال و قارنت اشارتہ بمزید التوقیر و الاجلال و اجزت لہ
ادام اللہ فضلہ و افضالہ و کثر فی علماء الفرقة الناجیة امثالہ ان یروی عنی جمیع
مایحق لی ان ادویہ من المعقول و المنقول سیما الاصول الاربعة الی آخر الاجازة صاحب
امل آمل ذکرش باین عنوان آوردہ الشیخ لطف اللہ بن عبد الکریم بن ابرهیم

شیخ لطف اللہ عاملی المیسی

ج

بن علی بن عبد العالی العاملی المیسی کان عالماً فاضلاً صالحاً فقیهاً شیخاً محققاً عظیم الشأن
جلیل القدر ادیباً شاعراً معاصراً لشیخنا البهائی و کان البهائی یعترف له بالعلم والفضل
والفقه و یأمر بالرجوع الیه انتهی کلامه السید قوام الدین جعفر قوام الدین عاملی
بن الشیخ لطف الله العاملی فرزند ارجمند شیخ لطف الله سابق الذکر و از تلامذه شیخ بهاء الدین
عاملیست مؤلف کتاب شذور آورده که سید قوام الدین فاضل عالم و تقی نقی صفی
وفی بود از شیخ بهاء الدین عاملی طاب ثراه اجازه یافته و در اجازه مذکوره بعد نقل
اجازه والد ماجد شیخ جعفر که جناب شیخ اجازه بنام وی هم نوشته بود می فرماید- وکذلک
اجزت جمیع ذلک لقرة عینی و عینه اعنی الولد الاعز الفاضل التقی النقی الزکی الذکی
ذا الذهن الوقاد و الطبع النقاد و الفطرة المقتضیة و الفطنة اللوذعیة انموذج السلف
وزبدة الخلف ثمرة شجرة الفضائل و العز و العلی و غصن دوحة المکارم و العلم و التقی
الشیخ قوام الدین جعفر طول الله عمره فی ظل والده و هناه بطارف الفضل و تالده
و در آخر اجازه میفرماید کتب هذه الاحرف بیده الفانیة الجانیة اقل الانام محمد
المشتهر ببهاء الدین العاملی وفقه الله للعمل فی یومه لغده قبل ان یخرج الامر من یده
فی اول العشر الآخر من شوال سنة الف و عشرین و الحمد لله اولاً و آخراً و باطناً
وظاهراً الشیخ ابو البحر جعفر بن محمد بن حسن بن علی بن ناصر بن
عبد الامام الخطی البحرانی در امل الآمل مسطور است که وی عالم و فاضل و
ادیب و شاعر جلیل است و از معاصرین ماست و از شیخ بهاء الدین عاملی روایت دارد
و او را دیوان شعری است بغایت خوب که دیده ام من آنرا و سید علی خان مدنی در
سلافة العصر بعد مبالغه در توصیف و تعریف وی گفته که با وجود قرب عهد او دیوان
اشعار ابدارش اشتهاری تمام در گرفته و بسیاری از خرائد افادات وی را که بعد وقته
ما لا عین رأت ولا اذن سمعت توان گفت دیده ام و بر آن اطلاع یافتم و تجلیه شیخ

موصوف داخل بلاد عجم گردید از ذات والاتش ریاض ادب را رونقی تازه بهم رسید و بهمان بلاد اقامت ورزید تا آنکه بجوار رحمت ایزد منان در روضهٔ رضوان شتافت در وقتیکه شیخ جعفر موصوف با جناب شیخ بهاء الدین محمد عاملی طاب ثراه صحبت و اجتماعی بهم رسانید و پایهٔ خود را که در ادب داشت بروی عرض کرد جناب شیخ با و اقتراح معارضهٔ قصیده رائیهٔ خود را که مطلع آن اینست فرمود۔

سری البرق من نجد فجدد تذکاری	عهودا بحزوی فالعذیب وذی قار

شیخ مزبور باین قصیده غراء معارضه جناب شیخ فرمود

قصیده

هی الدار تستسقیک مدمعک الجاری	فسقیاً فخیر الدمع ما کان للدار
ولا تستضع دمعا تریق مصونه	لعزته ما بین نؤی واحجار
فانت امرء قد کنت بالامس جارها	وللجار حق قد علمت علی الجار
عشوت الی اللذات فیها علی سنی	سناء شموس ما یغبن واقمار
فاصبحت قد انفقت اطیب ما مضی	من العمر فیها بین عون و ابکار
نواصع بیض لو افضن علی الدجی	سناهن لاستغنی عن الانجم الساری
حرائر یصبرن الاصول باوجه	تغص بامواه النضارة احرار
معاطیر لم تغمس یدا فی لطیمة	لهن ولا استعبقن جونة عطار
ابحنک ممنوع الوصال نوازلا	علی حکم ناه کیف شاء و امار
اذا ابت تستسقی الثغور مدامة	انثت فحیتک الخدود بازهار
امور هم لذاتی وسوق مآربی	یجنی لباناتی و منهب اوطاری
سقتک برغم المحل اخلاف مزنة	تلف اذا جاشت سهولا باوعار
وفج کما شاء المجال خشونة	بعزمة عواد علی الهول کرار

تمرّس بالاسفار حتی ترکته ... لدقته کالقدح ارهفه الباری
الی ماجد یعزی اذا انتسب الوری ... الی معشر بیض اماجد اخیار
ومضطلع بالفضل زر قمیصه ... علی کنز آثار وعیبة اسرار
سمیّ النبی المصطفی وامینه ... علی الدّین فی ایراد حکم واصدار
به قام بعد المیل واستصبت به ... دعائمه قد کانت علی جرف هار
فلما اناخت بی علی باب داره ... مطایای لوازم صعبة اسفار
نزلت بمغشی الرّواقین داره ... مثابة طواف وکعبة زوّار
فکان نزولی اذ نزلت بمغدق ... علی المجد فضل البرد عاص العار
اساغ علی رغم الحوادث مشربی ... واعذب ورد العیش لی بعد امرار
وانقذنی من قبضة الدهر بعدما ... الحّ بانیاب علیّ واظفار
جهلت علی معروف فضلی فلم یکن ... سواه من الاقوام یعرف مقداری

وچون این بیت را خوند جناب شیخ اشاره بسوی جماعتی از سادات واعیان بحرین که در آنوقت شریک مجلس بودند فرموده گفت وهؤلاء یعرفون قدری انشاء الله تعالی

علی انه لم یبق فیما اظنه ... من الارض شبر لم تطبق اخباری
ولا غرو فالاکسیر اکبر شهرة ... وما زال من جهل به تحت استار
متی بلّ بی کف فلیس باسف ... علی درهم ان لم ینله ودینار
فیابن الاولی اثنی الوصی علیهم ... بما لیس تثنی وجهه ید انکار
بصفین اذ لم یلف من اولیائه ... وقد عضّ ناب للوغا غیر فرّار
وابصرهم حین حرب تهافتوا ... علی الموت اسراع الفراش الی النار
سراعا الی داعی الحروب یرونها ... علی شربها الاعمار مورد اعمار
اطاروا اغمود البیض فی الکلّوا علی ... مفارق قوم فارقوا الحقّ فجّار

وارسوا وقد لانوا على الركب الجبى	بردّ كا كهدى ابركوه لجزار
فقال وقد طابت هنالك نفسه	رضى واقرّوا عينه اىّ اقرار
فلو كنت بوابا على باب جنّة	كما فصحت عنه صحيحات اثار

وتمام قصیده در دیوان شیخ موصوف مسطورست بالجمله وقتی که از انشاء قصیده فارغ شد جناب شیخ این نسخه تقریظ را برای او نوشت ایها الاخ الاعز الفاضل الالمعی بدر سماء ادباء الاعصار وغرة سیماء بلغاء الامصار ایم الله انی کلما سرّحت برید نظری فی ریاض قصیدتك الغراء وروّیت رائد فکری من حیاض خریدتك العذراء زادبها ولوعی وهیامی واشتد الیها ولهی واوامی فکانما عناها

فوز

قصیدتك الغرّاء یا فوز دهره	تنوب عن الماء الزلال لمن یظما
فنروی متى نروی بدائع لفظها	ونظما اذا لم نروِ یوما لها نظما

ولعمری لا اراك الا اخذ فیها بازمتا وابداللس تقودها حیث اردت وتوردها انی شئت وارتدت حتی کان الالفاظ تتحاسد على التسابق الی لسانك والمعانی تتغایر فی الانثیال على جنانك والسلام وفات شیخ جعفر مذکور در سنه ثمان وعشرین والف واقع شد الامیر محمد مومن الحسینی الاسترابادی از سادات فضلای کرام وعلمای عالیمقام است در لؤلؤة البحرین بتقریب ذکر اساتذه شیخ احمد بن محمد بن یوسف خطی البحرانی مذکورست که از جمله ایشان محدث علامه سید محمد مومن استرآبادی مصنف کتاب الرجعة است که از سید نور الدین علی بن سید علی ابن ابی الحسن العاملی روایت دارد شیخ حر عاملی در امل آمل ذکر شریفش بدین عنوان آورده السید الجلیل امیر محمد مومن الاسترآبادی ساکن مکة فاضل عالم فقیه محدث صالح عابد شهید له رسالة فی الرجعة من المعاصرین و در مجلد اول کتاب عالم آرای عباسی بتقریب ذکر علمائیکه در زمان وفات شاه طهماسب صفوی موجود بودند مسطورست که میر محمد مومن استرآبادی از سادات عظام استرآباد

و خواهرزادهٔ میر فخر الدین سماکی است بسیار فاضل و متدین و نیکو اخلاق و صاحب طبیعت بود
گاهی بنظم اشعار میل مینمود و قصائد و رباعیات مرغوب دارد و در علم عروض رسالهٔ تصنیف کرده
که تا غایت در آن علم مثل آن رساله تالیف ننموده اند و در صلاح و تقوی درجهٔ عالی داشت
و بتعلیم شاهزادهٔ عالمیان حیدر میرزا قیام مینمود و بعد از قضیهٔ هائلهٔ میرزا و استیلای اسمعیل
میرزا تاب مقاومت ایران نیاورده بجانب هند و دکن رفت و بجهت وفور تشیع ملازمت
سلطان محمد قلی قطبشاه اختیار نمود و در انجا لغایت معتبر شد و مرتبه وکالت و پیشوائی
یافت اکنون که تاریخ هجری بخمس و عشرین و الف رسیده در قید حیات است و مستحقین دیار
که بوسیلهٔ او ازان سلسله تمتع می یابند و محمد قاسم معروف بفرشته در تاریخ خود بتقریب
ذکر قطبشاهیه از سلاطین دکن آورده که میر محمد مومن استرآبادی که ابا و اجدادش نزد سلاطین
ایران معزز و مکرم بودند و خود نیز در عهد شاه طهماسب صفوی معلم شاهزاده سلطان حیدر میرزا
بود از قریب بست و پنج سال وکیل السلطنت این درگاه است و سید معزی الیه در جمیع
علوم معقول و منقول متبحر و اعلم علمای عصر خود است در تقوی و زهد و نیک نفسی و حسن خلق
عدیل و نظیر خود ندارد و شعر نیک میگوید و کمال اهلیت دارد و از همه خوشتر آنکه سلطان محمد قلی
قطب شاه بواجبی قدر و مرتبه آن بزرگوار شناخته مرید وار سلوک مینماید و دقیقه از لوازم
تواضع و تکریم او فرو نمیگذارد و چون اعتماد تمام بر اصابت رای آن روشن ضمیر دارد جمیع
مهمات خصوص کارهای بزرگ باو رجوع کرد الشیخ محمد بن حسن بن رجب المقابی
اصلا و الرویسی منزلا منسوب است بسوی قریه رویس بتصغیر و بضم رای مهمله است
در لؤلؤة البحرین بعد ذکر اسم و نسب او گفته که شیخ مذکور فاضل و فقیه و امام جمعه و جماعت بوده
و او اول کسی است که در بحرین بعد فتح شدن آن در دولت سلاطین صفویه نماز جمعه را انجا
آورده شیخ مذکور از تلامذه سید ماجد بحرانیست الشیخ محمد بن علی بن یوسف بن سعید
المقشاعی اصلا الاصبعی مسکنا از ارشد تلامذه سید اجل امیر ماجد بحرانیست در لؤلؤة

آورده که وی عالم جلیل القدر بود از تصانیف اوست شرح باب حادی عشر که ناتمام مانده گویند که
آن از جمیع شروح باب مذکور بهتر و نیکوتر است و او را دو پسر بود یکی مسمّی بشیخ احمد که فاضل محقق بود
و دیگری شیخ عبد الصمد که جد شیخ علی بن عبد الله بن عبد الصمد صبعی است الشیخ احمد بن محمد بن
علی بن یوسف بن سعید المقشاعی اصلاً الاصبعی مسکناً از افاضل محققین و
واکابر مدققین بود فرزند ارجمند شیخ محمد سابق الذکر است و با شیخ علی بن سلیمان قدمی بحرانی
که ذکرش گذشت معاصر بود و بموجب امر شیخ علی مذکور متولی منصب قضای بحرین شد پس
روزی قضیه و اختلافی میان شیخ احمد و شیخ علی در مسئله طلاق واقع شد شیخ علی مزبور او را
از منصب قضا معزول نمود و هر دو ایشان صورت مسئله را بسوی علمای شیراز و اصفهان
نوشتند پس علمای آن بلاد هم بموافقت شیخ احمد مذکور حکم کردند و تخطیه شیخ علی بحرانی در آن
مسئله نمودند شیخ یوسف بحرانی در تتمه مقام فرموده که شک نیست که مشهور در کلام علمای فقه همانست
انچه شیخ احمد در آن مسئله فتوی داده است و من در کتاب دُرر نجفیه تحقیق کلام در مسئله مذکوره
نموده ام الشیخ صالح بن عبد الکریم البحرانی صاحب امل الآمل او را به فاضل عالم
و فقیه محدث و صالح و زاهد و عابد ستوده و گفته که وی از معاصرین است الحال در بلدهٔ شیراز
اقامت دارد در لؤلؤة البحرین مسطور است که شیخ صالح فاضل و پرهیزگار و فقیه بود در اجرای
احکام الهی صلب بود در شیراز متوطن شد و ریاست آن بلاد بسوی او منتهی میگشت و در باب امر
بمعروف و نهی از منکر بنحو بهترین قیام اقامت نمود رعایا و حاکمان انجا همه بسبب ورع و تقوایش
مطیع و منقاد او بودند رواج علم و تدریس را در آن بلاد بحدی برپا داشت که هیچ کتابی از فنون مختلفه
ببلاد شیراز غالبا یافته نمیشود مگر آنکه بتبلیغ او بمقابله بر آن کتاب می یابند وی بامر شاه سلیمان صفوی
متولی منصب قضا شد و چون خلعت و سند منصب مذکور از جانب بادشاه باو رسید پوشیدن
آن خلعت را قبول نکرد پس مردم التماس پوشیدن آن کردند و او را از سطوت غضب سلطان
تخویف نمودند ناچار خلعت را بر پشت خود انداخت از تصانیف اوست رساله در تفسیر اسماء الله الحسنی

ورساله خمریه ورساله دربیان جبائر است وفات او در بلدهٔ شیراز واقع شد قبرش در انجا بجوار سید
علاء الدین حسین مشهور ومعروف است وی از سید نور الدین عاملی وشیخ علی بن سلیمان بحرانی روایت
داشت وشیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی از شیخ صالح مذکور روایت دارد ومؤلف گوید در آخر
نسخه کتاب اکمال الدین واتمام النعمة صدوق علیه الرحمة که در کتبخانه بعض اعلام موجود است عبارتی
از خط شیخ صالح مذکور بنظر رسیده که آنرا بعد فراغ از قرائت ملک احمد خفری که یکی از شاگردان
شیخ وکاتبان کتاب مزبور است تحریر فرموده چون مشتمل بر سنین قرائت بود دراینجا ثبت نمود
انهاه ایده الله تعالی سماعاً صاحب الکتاب الاعز الاجل الاوحد الامجد مولانا ملک احمد
الخفری هداه الله تع سواء الطریق من اوله الی آخره وکان ذلک فی یوم مبعث خیر البریه السابع
والعشرون من شهر رجب لـ۱۰۹۵ وکتب داعیه اقل خلق الله تعالی واحقرهم الیه صالح بن
عبد الکریم البحرانی عفا عن والدیه وعنه ولله الحمد وحده وصلی الله علی محمد وآله الاعلام الشیخ
جعفر بن کمال الدین البحرانی در لؤلؤة البحرین مسطور است که شیخ جعفر مذکور از تلامذه سید
نور الدین علی بن علی بن ابی الحسن عاملی است وهم از شاگردان شیخ علی بن سلیمان بحرانی بود
واز ایشان روایت داشت وایضاً آورده از پدر خود شنیدم که شیخ جعفر مذکور وشیخ صالح بن
عبد الکریم که ذکرش گذشت هردو بسبب ضیق معیشت از بلاد بحرین بسوی بلاد شیراز بیرون رفتند
ودر انجا مدت قلیلی ماندند وبلاد شیراز در آن زمان از فضلا واعیان مملو بود پس این هردو بزرگوار
اتفاق نمودند بر انکه یکی از ایشان بسوی هند سفر کند ودیگری در بلاد عجم اقامت ورزد پس
هریکی که اول جاه وثروت یابد دیگری را اعانت کند پس شیخ جعفر بسوی بلاد هند مسافرت نموده
در بلدهٔ حیدرآباد توطن گرفت وشیخ صالح در بلدهٔ شیراز ماند پس از توفیقات ربانیه چنان اتفاق
افتاد که هریکی از ایشان پیشوای عباد ومرجع آن بلاد شدند وزمام امور در انقیاد ایشان در آمد
وبسعادت دنیا ودین فائز شدند شیخ جعفر در بلدهٔ حیدرآباد حشمتی معتبر در حق وارد وصادر
بود هرکه بسوی او میرفت بامطلوب ومراد مراجعت میکرد وشیخ یوسف میفرماید که بر چیزی از تصنیفات

او مطلع نشده ام وفاتش در حیدرآباد در سنه یکهزار و هشتاد هجری واقع شد سید علیخان مدنی
صاحب سلافة العصر از جمله شاگردان شیخ جعفر مذکور بود چنانچه در بعض مقامات
آن کتاب ضمناً او را استاد خود خوانده است لیکن ترجمه احوال او علیحده در آن کتاب بنظر نرسیده
شاید که او نظم شعرے نداشته لهذا در آن کتاب که موضوع آن ذکر تراجم کملای فن شعر است
بذکر احوالش پرداخت مؤلف گوید که احتمال کردن صاحب تذکره باینکه شیخ جعفر مذکور شاید نظم
شعری نداشته غلط است چه آنکه شیخ حر عاملی علیه الرحمه که از جمله معاصرین اوست او را از شعرای
ماهرین ذکر فرموده چنانچه در امل الآمل ذکرش بدین الفاظ آورده الشیخ جعفر بن کمال الدین البحرانی
فاضل عالم شاعر ماهر معاصر رایته بمکة توفی بحیدرآباد الشیخ احمد بن الحسین بن محمد
بن احمد بن سلیمان العاملی النباطی از فضلاے زمان و نحاریر عالیشان بود شیخ حر عاملی
علیه الرحمه در امل الآمل گفته که وے عالم فاضل و ادیب صالح و عابد ورع است شریک درس
من بوده وقتی که پیش شیخ زین الدین بن محمد بن الحسن الشهید الثانی العاملی قدس الله ارواحهم
میخواندیم و هم وقت درس من پیش شیخ حسین بن الحسن الظهیری العاملی و پیش عمم شیخ محمد
بن علی حر عاملی و غیر الشان شریک من بوده و شیخ احمد موصوف در مکه معظمه پیش سید نور الدین بن
عاملی هم قرائت نموده وفاتش در سنه یکهزار و هفتاد و نه هجری در قریه عباطیه اتفاق افتاد
رحمه الله تعالی الشهید السعید الامیر محمد بن دوست محمد الاسترآبادی از اکابر
علمای عاملین و اعاظم فقها و مجتهدین صاحب قوت قدسیه و ملکه ملکیه بود و از اساتذه علامه
مجلسی بود ملا حیدر علی در رساله خود ذکر شریفش بدین عنوان آورده که عابد زاهد و عالم کامل و
فاضل عامل امیر محمد بن دوست محمد الاسترآبادی از مشائخ علامه مجلسی علیه الرحمه است و از امیر
موصوف اجازه روایت داشت و شهادت او در مسجد الحرام واقع شد از سید نور الدین علی بن
ابی الحسن العاملی روایت دارد مولانا محمد محسن بن محمد مومن از افاضل تلامذه مولانا
السید نور الدین عاملی است و از آنجناب اجازه روایت داشت مؤلف کتاب شذور العقیان

اجازه مذکوره را که بر ظهر کتابی که محمد محسن مذکور پیش استاد موصوف خوانده بود نوشته دیده و

بعض عبارات اجازه مذکوره نقل فرموده و آن اینست انهاه احسن الله توفیقه و سهل الیه

کل خیر طریقه مقابلة و تحریراً و مراجعة و تقریراً فی اوقات مدیدة و ساعات عدیدة آخرها نهار

الاربعاء الثامن من شهر ربیع الآخر فی عام احدی و خمسین بعد الالف من الهجرة ثم انه لما کان

المشار الیه بالنهایة هو المولی الجلیل الفاضل الاثیل المتقن محمد محسن بن محمد مومن من

اجلاء الاخوان علما و اغزرهم فهما و وافق شرف الاجتماع به فی مکة المشرفة و طلب من الفقیر

الاجازة له فی روایة ما صح عنی و لی روایته عن مشائخی بالطریق المعهودة فی الاجازة فاجبته

الی سواله و تحقیق اماله لوضوح اماله و استحقاق اکرامه و اجلاله فاقول بعد الحمد و الصلوة علی

اشرف الانبیا و خیر الاوصیا انی قد اجزت له الخ الاجازه ملا صدر الدین محمد بن ابراهیم

الشیرازی معروف بملا صدرا از تلامذه میر باقر داماد و از مشاهیر فضلای زمان صاحب

تصانیف مشهوره است مانند شرح هدایه حکمت وغیره است در لؤلؤة البحرین مسطور است

که ملا صدرا شاگرد میر باقر داماد و حکیم فلسفی و صوفی بحت بود و فاتش در بصره وقتیکه او متوجه

حج بود در سال هزار و پنجاه هجری واقع شد از تصانیف مبسوطه اوست کتاب الاسفار در

چهار مجلد و کتاب شرح اصول کافی و کتاب شواهد الربوبیه و المشاعر و العرشیه و المبدء و المعاد

و کتاب مفاتیح الغیب در تفسیر بعض آیات و مسائل فلسفه باو لی وغیره و کتاب اسرار الآیات

کما ذکره فی شرح اصول الکافی و رساله در رد دلائل فخر رازی در اثبات فاعل مختار کما فی شرح

الکافی فی کتاب العقل و الجهل و حاشیه بر حکمة الاشراق و رساله در اثبات شوق هیولی

بطرف صورة و تفسیر سوره حدید ملا عبد الرزاق بن علی بن الحسین اللاهیجی از افاضل حکما

و ارباب اهل کلام شاگرد رشید ملا صدرا است در تذکره نتائج الافکار مسطور است مرد کامل

و مرتاض ملا عبد الرزاق فیاض که اصلش از لاهیج است و در قم سکونت داشته و از

تلامذه حکیم صدرای شیرازی در علوم عقلیه و نقلیه از عالی دستگاهان ذی استعداد بوده

ملا صدر الدین

ملا عبد الرزاق
لاهیجی

ومصنف کتاب گوهر مراد است سمند فکرش در میدان سخن هم گرم عنانی داشت و طبع موزونش بمضامین تازه و تلاش رنگین لیاقت خوش بیانی و دیوانش مشتمل بر انواع نظم است و قصاید طولانی متعدده در مدح حضرات ائمه عظام و استاد خود حکیم صدرای شیرازی و استاد الاستاد میر باقر داماد و در توصیف شاه صفی صفوی و امرای آن روزگار دارد در عشره خامس مائه حادی عشر رخت هستی بر بست از وست ـ

بیت

قسمت ما زین چمن بار تعلق بود و بس　　　سرو را نازم که آزاد آمد و آزاد رفت

و دیگر از تصانیف او است شرح تجرید الکلام موسوم به شوارق الالهام و شرح حدیث حقیقه که آنرا کمیل بن زیاد نخعی از جناب امیر علیه السلام سوال نموده و سرمایه ایمان در اصول دین و حواشی بر شرح جدید تجرید گویند که از ملا عبد الرزاق پرسیدند که اگر کلاغ در چاه افتد چند دلو باید کشید در جواب گفت کلاغ مرغ زیرکی است در چاه نمی افتد **میرزا ابراهیم الشیرازی** پسر ملا صدرا است وی عالم عامل و فاضل کامل در اکثر علوم و فنون سیما در معقولات یکتای زمان و از جمله اساتذه سید نعمة الله جزائری بود بالجمله میرزا از علمای متبحرین و بخلاف پدر خود سالک مسالک حق و یقین بوده چنانچه سید نعمة الله موصوف در بعض تصانیف خود آورده که چون وارد بلده شیراز شدم بخدمت کسی نرسیدم سوای میرزا ابراهیم پسر ملا صدر الدین شیرازی که جامع علوم عقلیه و نقلیه بود و بسیاری از حکمت و کلام را بخدمت وی قرائت نمودم و حاشیه او را که بر حاشیه شمس الدین خفری بر شرح تجرید است پیش او خواندم اعتقادش در اصول دینیه بهتر از اعتقاد پدرش بود و میگفت که اعتقاد من در اصول دین مثل اعتقاد عوام مؤمنین است و درین تشبیه سخنش بر صواب بوده در لؤلؤة البحرین مسطور است که ملا صدرا را پسری بود میرزا ابراهیم فاضل عالم متکلم جلیل نبیل و جامع اکثر علوم بود خصوصاً در عقلیات و ریاضیات ید طولی داشت و بعضی از علمای مابعد مدح و ثنای او گفته اند که او در حقیقت مصداق یخرج الحی من المیت بود و پیش جمعی از علما قرائت علوم نموده از جمله ایشان پدر او است و باوجود

اینهمه مسلک پدر خود نداشت بلکه بخلاف طریقه پدر در باب تصوف و حکمت بود شیخ عبد النبی
قزوینی در تکمله امل الآمل ذکرش آورده و بعد مدح و ثنای بلیغ در حق وی گفته که میرزا ابراهیم
آیت الهی در تحقیق و حجت خدا بر اصحاب تدقیق از اعاظم علما و فضلا بود و بسا مسائل عویصه مشکله
و دقائق خفیه از فکر خود حل نموده اگر گوییم که بر پدر خود فائق بود تصلّف نیست و اگر گوییم که از جمیع افاضل
و اماثل خود بهتر بود مبالغه نباشد و همچنین در مدح وی فقرات بسیار آورده و گفته که از تصانیف اوست
حاشیه بر حاشیه خفری و رساله انیقه و عجاله رشیقه و تفسیر آیة الکرسی که آنرا بنام سلطان عصر خود
نوشته و او بخلاف پدر خود مسلک داشته زیرا که والد او با سلاطین و ملوک ربط و ارتباطی روا نداشت
و میرزا بخلاف پدر خود با ملوک حسن سلوک می ورزید و تفسیر آیة الکرسی بر آن گواهی میدهد و الله
العلیم بواطن خلقه و از تصانیف اوست حاشیه بر شرح لمعه تا کتاب الزکوة و حاشیه بر رساله
اثبات واجب محقق دوانی و حاشیه بر الهیات شفا و تفسیر عروة الوثقی وفات او در عهد
دولت شاه عباس ثانی صفوی در شیراز بسال یکهزار و هفتاد هجری واقع شد سید الحکما

میرزا رفیع الدین محمد بن الامیر حیدر الحسینی الطباطبائی النائینی معروف به
میرزا رفیعا منسوب است بسوی نائین بر وزن صاحب بنون قبل از الف و کسر یای
دو نقطه پائین قبل از نون اخیر که نام قریه یا شهری قریب اصفهان است کما یظهر عن الاتحاف
والقاموس وی از اکابر متکلمین و افاضل متبحرین و اعاظم حکمای متمهرین و از مشائخ علامه اخوند
ملا محمد باقر مجلسی بود کما فی کتب الرجال در اجازه شیخ یوسف بحرانی بتقریب ذکر جمعی از فضلای
کرام که مولانا محمد باقر مجلسی از ایشان روایت داشت مذکور است که از انجمله عالم علامه میرزا
رفیع الدین نائینی است که از شیخ بهاء الدین عاملی و ملا عبد الله شوشتری روایت داشت و
در سلافة العصر مذکور است که میرزا رفیع الدین مشهور بمیرزا رفیعا افضل اهل عصر خود در سنه
یکهزار و هشتاد و یک هجری وفات یافت از تصانیف شریفه اوست تعلیقات جلیله بر کتاب
کافی وغیره است صاحب تذکره آورده که کتابی فارسی و مسائل فقه طهارت و صلوة مشتمل بر

فتاوای میرزا رفیع الدین مذکور بنظر حقیر رسیده یکی از تلامذه اش محمد مهدی بن سید محمد رضا
مشهدی جواب هر یکے از مسائل را ازو حاصل نموده دران جمع کرده است واز ان ظاهر میشود
که میرزا رفیع الدین از سادات طباطبائی بوده و فاضل فقیه و افضل مجتهدین عصر خود بوده
جامع کتاب مذکور مدح وثنای بسیار در حق او ذکر نموده چنانکه گفته است که چون در زمان غیبت امام
علیه السلام بر هر مکلف لازم است که در صورت تعذر اجتهاد خود در تحقیق احکام فقه بر فتاوای مجتهد
حی عادل عمل کند لهذا من بجهت تحصیل مسائل ضروریه عبادات و تحقیق اینمعنے که افضل علمای عصر
کیست که تقلید او توان نمود در مشهد مقدس رضویه و دار السلطنة اصفهان و دار الفضل شیراز
و مکه معظمه و مدینه مشرفه و سائر بلاد عربستان رفته بملازمت اکثر فضلای عصر رسیده تفحص می بودم
تا آنکه در اصفهان بخدمت عالی حضرت سیادت و نقابت منقبت افادت و افاضت مرتبت
قطب سپهر معرفت و حقیقت مرکز دائره شریعت و طریقت مشید اساس شریعت ممهد قواعد
حقیقت زبده اولاد مصطفوی خلاصه احفاد مرتضوی افضل الفضلا اعلم العلما میرزا رفیع الدین
محمد الحسنی الطباطبائی النائینی که بسیاری از فضلای عصر اذعان افضلیت و اعلمیت و جامعیت
او نموده اند مشرف شدم والتماس درس و استدعای مسائل ضروریه عبادات بطریق سوال
عرض نمودم توجه فرموده جواب هر سوال من عنایت نمود مؤلف گوید که از تصانیف لطیفه
شریفه میرزا رفیع مذکور رساله ایست در مباحث اصول دین بفارسی موسوم بشجرة الالهیة دران
اکثر مباحث لطیف بجو تقسیم موجود و ابطال تسلسل و اثبات واجب تعالی شانه و ما یتعلق به
و تقسیم اسم و ذکر اسمای حسنی و همچنان دیگر مباحث که متعلق نبوت و امامت و معاد و حشر اجساد
و غیر ذلک بنهج خوب در آن مندرج ساخته و رساله مذکوره را بنام بادشاه اسلام پناه شاه صفی بهادر
خان تصنیف فرموده و بعد دیباچه رساله مذکوره میفرماید اما بعد چون عظیم ترین نعمتے که انسان
بآن اختصاص یافته معالم دینیه و معارف یقینیه است که نجات و فلاح نشاتین بتحصیل آن
منوط است و خسران عظیم و عقاب الیم بفقدان و کتمانش مربوط بنده قلیل البضاعت [illegible]

محمد بن حیدر المدعو برفیع الدین الحسینی الطباطبائی نبذی از مسائل متعلقه بمعرفة القبله را در سلک تحریر و بیان منتظم گردانیده بر نهجی ایراد نموده که هر یک از مبتدی و منتهی علی اختلاف المراتب از آن منتفع گردند و این رساله را بالشجرة الالهیه موسوم گردانیده السیّد محمد المدعو بمیرزا ابن شرف الدین علی الجزائری در شذور العقیان مسطور است که وی عالم و محدث و از تلامذه سید نور الدین عاملی است و از وی روایت حدیث داشته و مولانا آخوند محمد باقر مجلسی علیه الرحمه از سید محمد موصوف روایت حدیث دارد الشیخ محمد بن علی بن احمد بن عبد الله العاملی الطبرانی فاضل کامل و فقیه صالح بود شیخ حر عاملی او را از معاصرین خود شمرده کما فی الامل الشیخ محمد بن محمد بن الحسین الحرّ العاملی المشغری از تلامذه شیخ بهاء الدین عاملیست و در امل الآمل آورده که شیخ محمد مذکور عم والد مؤلف این کتاب است عالم و فاضل و محقق و مدقق و ماهر در علوم عربیت و دیگر فنون آن و شاعر و منشی و ادیب و یگانه عصر خود بود و در علم و حفظ و حسن کلام و جودت شعر بی نظیر بود قرائت علوم پیش والد ماجد خود و پیش شیخ بهاء الدین عاملی و شیخ حسن و سید محمد صاحب مدارک و غیر ایشان فرموده و سید محمد مذکور در وصف او قصیده فرموده و شیخ حسن مذکور در وفات او مرثیه گفته از تصانیف اوست نظم تلخیص مفتاح سکاکی و رساله در اصول فقه و رساله در علم عروض و فاتش در سنه ثمان و تسعین و الف واقع شد الشیخ علی بن احمد بن موسی العاملی النباطی صاحب امل الآمل او را به فاضل جلیل القدر و عالم و صالح و عابد ستوده و گفته که او از ساکنین نجف اشرف و از جمله تلامذه شیخ محمد بن شیخ حسن عاملی و سید محمد بن ابو الحسن عاملی بود و از تصانیف اوست شرح اثنا عشریه صلوتیه شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه السید علی بن خلف بن مطلب بن حیدر الموسوی المشعشعی الحویزی از سلاطین بلده حویزه بود و در کتاب مجالس المومنین مسطور است که حویزه صاحب معجم گفته تصغیر حوزه است و آن موضع میان واسط و بصره و خوزستان واقع است صاحب امل الآمل آورده که سید جلیل عالم

بن خلف که حاکم حویزه بود از فضلای عصر و علمای جلیل القدر و شاعر و ادیب و معاصر است
صاحب تالیفات و تصنیفات لائقه است در اصول و امامت و دیگر مباحث و علوم از انجمله
کتاب نور المبین در فن حدیث در چهار مجلد است و تفسیر القرآن در چهار مجلد و خیر المقال
در شرح قصیده خودش در چهار مجلد در آداب و نبوت و امامت و نکت البیان در یک مجلد و
دیوان اشعار جیده یک مجلد است و سید علیخان مدنی در مدح او مبالغه بسیار فرموده و گفته

السید علی بن خلف بن مطلب بن حیدر المشعشعی ملک الحویزة فی هذا العصر اخبرنی بعض الوافدین

علینا من تلک الدیار قال کانت بینه و بین السید حسین الشهیر بخلیفه سلطان رابطة محبة

فلما بلغه انه ولی الوزارة لسلطان العجم انشد ہ

بشرت بالخیر یا بشری	وجئت بالوفق من ضمیری
لو طار احد بالسرور	لطرت من شدة السرور

الشیخ حسین بن علی بن محمد الحر العاملی المشغری شیخ حر عاملی علیه الرحمه در
امل آمل آورده که شیخ حسین مذکور عم مؤلف این کتاب فاضل و عالم و فصیح اللسان
و شاعر و صالح بود بسوی اصفهان سفر نموده در خدمت شیخ بهاء الدین عاملی رسیده
جناب شیخ اورا در خانه خود جا داده به تدریس و تعلیم وی پرداخت تا وقتیکه جناب شیخ
در قید حیات بود بخدمتش برای استفاده مشغول بود بعد چندے از وفات جناب
شیخ حسین او هم انتقال نمود روایت حدیث از جناب شیخ داشته و من بواسطه پدر خود
از وی روایت حدیث دارم و شهید ثانی علیه الرحمه جد مادری او بود باین سبب که شیخ حسین
مزبور فرزند دختر شیخ حسن بن شهید ثانی بوده و همچنین برادرش شیخ محمد حر عاملی انتهی

السید ابو المعالی بن القاضی نور الله بن شریف المرعشی الشوشتری خلف ارشد
جناب شهید ثالث قاضی نور الله شوشتری بود صاحب امل آمل آنجناب را به فاضل عالم
و حکیم و متکلم ماهر ستوده و گفته که ابو المعالی موصوف صاحب تصانیف و تالیف است

و دیده ام بن خط او را که تاریخ کتابتش سنه ست وعشرین بعد الالف بود انتهی کلامه از بعض
اعلام مسموع گردیده که از تصانیف سید ابو المعالی مذکور رساله ایست در احوال شهادت پدر
خود قاضی نور الله نور الله مرقده مولانا عبد الله بن شاه منصور القزوینی مولداً
و الطوسی مسکناً فقیه و محدث بود از تصانیف اوست شرح الفیه ابن مالک فارسی و
رساله در اثبات امامت امیر المومنین علیه السلام فارسی موسوم به غدیریه و از معاصرین
شیخ حر عاملی است کما فی الامل الشیخ عبد الله بن عباس الرباحی فاضل صالح
و معاصر شیخ حر عاملی است کما فی الامل الشیخ عبد الله بن عبد الواحد العاملی
فاضل صالح و از جمله معاصرین شیخ حر عاملی است تا مدت دراز مجاور نجف اشرف بود۔
الشیخ عبد الله بن محمد القبعانی العاملی شیخ حر عاملی او را به عالم و فاضل
و عابد و زاهد و صالح و محقق ستوده و گفته که شیخ عبد الله همسبق من بود وقت درس
من پیش جماعتی از مشائخ ما که از جمله ایشان عم معظم شیخ محمد حر بود و فی الحال در بلده اصفهان
سکونت دارد مولانا عبد الله بن محمد التونی البشروی از ساکنین مشهد مقدس
روضه رضویه علیه آلاف التحیه بود صاحب امل آمل آورده که مولانا عبد الله مذکور عالم
و فاضل و ماهر و فقیه صالح زاهد و عابد و معاصر من است از تصانیف اوست کتاب
شرح ارشاد علامه حلی علیه الرحمه و رساله در اصول و رساله در جمعه و غیر ذلک من الرسائل
و الکتب الشیخ حسین بن شهاب الدین خاندار بن حسین العاملی الکرکی عالم
و فاضل و ماهر و ادیب و شاعر و منشی از جمله معاصرین شیخ حر عاملیست کذا فی الامل از
جمله مصنفات اوست شرح کبیر بر نهج البلاغة و عقود الدرر فی حل ابیات المطول و المختصر
و کتاب کبیر در علم طب و کتاب مختصر الشفا در طب و حاشیه تفسیر بیضاوی و دیگر رسائل
در طب و غیره و کتاب هدایة الابرار در اصول دین و مختصر کتاب الاغانی ابو الفرج اصبهانی
و کتاب الاسعاف و رساله رائقة العمل و دیوان اشعار عربی و غیر اینها از کتب وی شعر خوب و جید بسیار دارد

خصوصاً اشعاری که در مدح اہل بیت علیہم السلام واقع گردیده ودر بلده اصفہان مدتی اقامت
داشته از انجا بحیدرآباد سفر نموده سالی چند در انجا بوده که برحمت حق پیوست وی بغایت فصیح
اللسان وحاضر جواب ومتکلم وحکیم تیز فکر وکثیر الحفظ وعظیم الاستحضار بود صاحب سلافة العصر
اسم ونسب اورا باین عنوان آورده شیخ حسین بن خاندار شہاب الدین بن حسین بن محمد بن محمد
حسین بن خاندار الشامی العاملی الکرکی وفاتش در روز دوشنبه نوزدهم شهر صفر سنه ست
وسبعین والف اتفاق افتاد عمر شریفش تقریباً به شصت وچهار سال رسیده بود مولف
کتاب شذور العقیان آورده که شیخ حسین مزبور اجازه روایت از شیخ بہاء الدین عاملی
علیه الرحمه داشته چنانچه نقل اجازه اش در آنکتاب مسطور است الشیخ حسین بن
عبد اللطیف بن ابی جامع العاملی از معاصرین شیخ حر عاملی است چنانچه در
امل آمل اورا به فاضل عالم وفقیه ستوده روایت حدیث را بواسطه پدر خود از شیخ بہاء الدین
عاملی ره داشته از تصانیف اوست شرح قواعد الاحکام وکتابی در فقه وکتابی در طب
ودیوان اشعار دارد طیغور بن سلطان محمد البسطامی صاحب شذور
العقیان آورده که طیغور بن سلطان محمد مذکور عالم وفاضل ومحدث وعارف بود از
تالیفات او مجموعه ایست در اخبار واحادیث وحکایات مفیده که آنرا از کتب معتمده مثل
علل وخصال وعیون اخبار الرضا علیه السلام جمع نموده تاریخ فراغ وی از جمع آن کتاب
روز چهارشنبه بیستم شهر رمضان المبارک سنه احدی وستین بعد الالف بود السید
حیدر بن علی بن نجم الدین الموسوی العاملی السکیکی والد با جد او از
تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه بود واو از پدر خود اجازه روایت یافته چنانچه در
امل آمل آورده که سید حیدر مذکور فاضل وعالم وفقیه وصدوق وشاعر واو جب ومفتی
ومعاصر بود واز پدر خود اجازه روایت یافته وپدرش از شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه
روایت حدیث داشت شیخ حر عاملی آورده که من در حجه ثانیه در مکه معظمه بودم در انجا با وی

ملاقات نمودم آنوقت سنہ یکهزار و بست و شش از ہجرت شده بود پس بعد ازین
بمدت یک سال یا دو سال سید حیدر مذکور وفات یافت السید محمد بن علی الحسینی
العاملی عالم عامل و فقیه صالح و از معاصرین شیخ حر عاملی بوده در بلدهٔ کشمیر اقامت
داشت چنانچه در امل آمل آورده که سید محمد بن علی حسینی عاملی ساکن کشمیر عالم و فاضل
و فقیه و نحوی و شاعر و صالح و از معاصرین من است الشیخ محمد بن علی الشخوری
العاملی صاحب امل آمل او را به فاضل و عالم و صالح و عابد ستوده و گفته که وی در
حیدرآباد دکن بود از تصانیف اوست کتاب تحفة الطالب فی مناقب علی بن ابی طالب و نزد من از کتاب
مذکور نسخه ایست از خط مصنفش تاریخ فراغ وی از تصنیف آنکتاب در سنه یکهزار و دوازده
ہجری بوده الله یعلم الشیخ جعفر بن صالح البحرانی از معاصرین شیخ حر عاملی است
چنانچه در امل آمل مسطور است شیخ جعفر فاضل و صالح ورع و فقیه و محدث و از معاصرین
است الشیخ محمد بن حماد الجزائری در امل آمل او را به عالم و فاضل ستوده
و از جمله معاصرین خود شمرده السید جمال الدین بن عبد القادر الحسینی البحرانی
فاضل صالح و شاعر و ادیب ماهر بود و از جمله معاصرین شیخ حر عاملی علیه الرحمه بوده و شعار
او را در امل آمل آورده السید زین العابدین بن نور الدین علی بن الحسین بن
ابی الحسن الموسوی العاملی الجبعی در امل آمل مسطور است که سید زین العابدین عالم
و فاضل و عابد عظیم الشان جلیل القدر و حسن الشعر و کریم الاخلاق و از جمله معاصرین است
قرارت علوم پیش والد ماجد خود نموده و هم پیش مشائخ من و دیگران مستفید گردید در
روز وفاتش برادرم شیخ زین العابدین بن الحسن الحر قصیدهٔ طویله در مرثیه وی
گفته از جمله قصیده این بیت در تاریخ وفات او گفته شعر

وقلنا تاریخه سیدا		قد البس الدهر ثیاب الحداد	

۱۰۴۳

السید جمال الدین بن السید نور الدین الحسینی الموسوی العاملی

فرزند ارجمند مولانا سید نورالدین صاحب شواهد مکیه است صاحب امل آمل که همدرس او بود
او را به عالم فاضل و محقق مدقق و شاعر ستوده وگفته که سید جمال مذکور بخدمت جمعی از اساتذه
شریک درس من بوده تا آنکه بسوی مکه معظمه سفر کرد و مجاورت آن بقعه اختیار فرمود بعد چندی
بسوی مشهد مقدس رضوی علی راقدها آلاف التحیة و الثنا رفته اقامت ورزید و از انجا بسوی
حیدرآباد رفته اقامت ورزید اکنون در انجا مرجع اکابر و اصاغر از علما و فضلاست السید
حیدر بن السید نورالدین الحسینی الموسوی العاملی از فضلاء صالحین و فقهای کاملین
و برادر نامدار مولانا جمال الدین سابق الذکر است صاحب امل آمل عالم فاضل و فقیه صالح
و جلیل القدر در حق او فرموده وگفته که سید حیدر موصوف برادر جمال الدین بن سید
نورالدین عاملی اکنون در اصفهان اقامت وارد الشیخ احمد بن الحسین بن محمد بن احمد
بن سلیمان العاملی النباطی از فضلاء متبحرین و علمای عاملین و ارشد تلامذه مولانا
السید نورالدین عاملی است در امل آمل مسطور است که شیخ احمد مذکور عالم و فاضل ادیب و
صالح و عابد ورع بود در ایامیکه پیش استاد شیخ خود شیخ زین الدین محمد بن الحسن بن الشهید
الثانی درس می گرفتیم وی بدرس من شریک میبود و همچنین وقت قرائت من پیش شیخ حسین
بن ظهیری عاملی و پیش عم من شیخ محمد بن علی حر عاملی و غیر الشان از مشائخ و اساتذه
شریک بدرس من بوده و شیخ احمد در مکه معظمه از سید نورالدین عاملی هم تحصیل علوم
فرموده در ۱۰۷۹ سنه یکهزار و هفتاد و نه در قریه نباطیه برحمت ایزدی پیوست رحمه الله تعالی
السید رضی بن حسین بن محیی الدین العاملی الشامی المکی صاحب امل آمل آورده
که سید رضی مذکور فاضل و شاعر و ادیب معاصر ماست تا حال در شهر جیلان اقامت دارد
الشیخ احمد بن علی السبیلی العاملی صاحب امل آمل از معاصرین خود شمرده
و به فاضل و واعظ و عابد و حافظ و فقیه و محدث ستوده وگفته که در مرثیه شیخ احمد موصوف
وقت وفاتش این قصیده گفته ام مرثیه

لقد جائنی خبر ساءنی   واحرق قلبی بنار الحزن
مصاب اخ عالم عامل   فتی فاضل کامل ذی لسن
فما ذاق قلبی طعم السرور   ولا ذاق جفنی طعم الوسن
فصار بغیضاً لدی الحبیب   وصار قبیحاً لدی المحسن
رماه ردی هد رکن الهدی   واوهن منی المنا والمنن
فاه واه من فقد من   فقدنا فمن ذا فقدنا ومن
لقد کان عونی علی مطلبی   ومن یعین بالامر مثلی یعین
وذاک هدایة اهل الضلال   الی سنن هو خیر السنن
فاین فصاحة ذاک اللسان   بشرع الفروض وشرح السنن
اناخ الحمام فناح الحمام   یبدی فنون الاسی فی فنن
ویبکی فیرتع تلك الربوع   ویدمن تذکار تلك الدمن

الشیخ حسین بن علی بن محمد بن الحسن بن زین الدین الشهید الثانی العاملی الجبعی فرزند ارجمند شیخ علی مصنف کتاب در منثور است در امل آمل آورده که شیخ حسین مذکور فاضل وصالح ومحقق بود قرائت علوم پیش والد خود نموده وفاتش در اصفهان واقع شد ودر مشهد مقدس دفن شده والد ماجد او شیخ علی در کتاب در منثور احوال مصیبت شیخ حسین مزبور ذکر کرده وگفته که صاحب علم وتقوی ومروت بود ودر سن بست ودو سالگی بتاریخ بست ویکم شهر ذی حجه سنه یکهزار وهفتاد وهشت هجری درگذشت ولادت او آخر روز سه شنبه هجدهم ذی حجه سنه ست وخمسین بعد الالف بود

فخر الدین حیدر بن محمود الحسینی اللنگری از تلامذه ملا محمد امین استرابادیست در سنه احدی وثلاثین بعد الالف کتاب فوائد مدنیه را پیش وی خوانده کذا فی الشذور

الامیر زین العابدین بن الامیر نور الدین مراد بن علی الحسینی از تلامذه ملا محمد امین استرآبادی

صاحب فوائد مدنیه است مولانا شیخ عبدالرزاق مازندرانی پیش امیر موصوف تحصیل علوم فرموده واز امیر مذکور اجازه یافته کذا فی الشذور الشیخ عبد علی بن ناصر بن رحمة الحویزی جامع کمالات وصاحب تصنیفات عالیه است ودر امل آمل مسطور است که عبد علی مذکور فاضل عارف بعربیت وعلم عروض وغیرها بود وشاعر ادیب ومنشی بلیغ صاحب دیوان اشعار جیده است جماعتی از اکابر عصر خود را مدح فرموده وبسیاری را هجو نموده از تصانیف اوست کتاب قطر الغمام فی شرح کلام الملوک ملوک الکلام در فن ادب وحاشیه بر تفسیر بیضاوی وشرح شواهد مطول موسوم به معول وکتاب در نحو وکتاب در حکمت وکتاب در عروض ورساله در رمل وکتاب در موسیقی ودیوان شعر فارسی ودیوان شعر عربی موسوم به مجلی الافاضل ودیوان شعر ترکی تحصیل علوم بخدمت شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه وشیخ عبد اللطیف بن علی بن ابی جامع عاملی نموده وسید علیخان مدنی در سلافة العصر مدح وثنای بسیار او را ستوده وقدرے از اشعار آبدار او نقل فرموده من شار فلیرجع الیه الشیخ عبد علی بن جمعة العروسی الحویزی ساکن شیراز از اکابر علمای عالمین واعاظم فقهاء مفسرین وافاخم ثقات ومحدثین واز معاصرین شیخ حر عاملی علیه الرحمه بود چنانچه در امل آمل ذکر شریفش بدین نمط مسطور است شیخ جلیل عبد علی بن جمعة العروسی الحویزی ساکن شیراز عالم فاضل وفقیه ومحدث ثقه وپرهیزگار وشاعر وادیب است وجامع علوم وفنون از جمله معاصرین من هست از تصانیف شریفه او است کتاب نور الثقلین در تفسیر قرآن مجید در چهار مجلد وایضاً شیخ حر عاملی ره در وصف تفسیر مذکور میفرماید وقد احسن فیه واجاد حیث نقل فیه احادیث النبی والائمة علیهم السلام فی تفسیر الایات من اکثر اهل الحدیث ولم ینقل عن غیرهم وقد رایته بخط واستکتبته منه وله شرح لامیة العجم وغیر ذلک من التصانیف ابو المحاسن امیر فضل الله بن محب الله دست غیب از تلامذه میرزا محمد استرآبادی صاحب الرجال وعلامه سید ماجد بن هاشم بحرانی است مؤلف شذور العقیان

آورده سید اجل امیر فضل الله ابو المحاسن بن محب الله دست غیب فاضل و عالم و عابد
زاهد و ورع و صالح جلیل القدر عظیم الشان بود شاگرد میرزا محمد استرابادی و سید ماجد بحرانی است
و سید ماجد مذکور در اواخر شوال یا در اوائل ماه ذی قعده سنه ثلث و عشرین بعد الالف
برای او بر ظهر نسخه تهذیب الاحکام اجازه روایت نوشته و در اجازه مذکوره مسطور است
ولما تشرفت بلقاء السید السند الفاضل الامجد الجامع بین حسب الفضل و کرم المحتد الواقف
نفسه علی اماء اعلاق الکمال و القاصر همته علی اکتساب العلوم و الاعمال عز الشریعة والدین
ابی المحاسن فضل الله بن السید الحسیب النسیب الآخذ من کرم الاصول و الفروع باوفر
نصیب السید محب الله دست غیب استجازنی فاجبته الی ذلک و ان لم اکن اهلا لسلوک
هذه المسالک فاقول انی قد اجزته رفع الله علوه و ضاعف سموه الی آخر الاجازه۔
السید قاسم بن محمد الطباطبائی الحسنی الحسینی الزواری القهپائی مولداً
مولف جامع الروات اورا باین الفاظ ستوده جلیل القدر عظیم الشان رفیع المنزله
فاضل کامل بارع فی العلوم العقلیة و النقلیة وله خصائل حسنة و آورده که او از وطن خود
بسوی اصفهان سفر کرد و در آنجا از شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه سماعت حدیث نمود
از تصانیف شریفه اوست تعلیقات بر کتب اربعه مشهوره و جمله کتب فقهیه و کلامیه و اصولیه
دیگر از تصانیف او رسائل کثیره اند از انجمله رساله در مبحث بدا و رساله در فلاحت کذا قاله عبد العلی
الطباطبائی فی حواشیه علی امل الآمل و مولف شذور العقیان آورده که سید قاسم موصوف
از آخوند ملا محمد تقی مجلسی روایت دارد و مولانا ابو القاسم جرفادقانی از سید قاسم مذکور
روایت داشته الشیخ حسین بن الحسن العاملی المشغری از تلامذه شیخ بهاء الدین
عاملیست شیخ حر عاملی در امل الآمل آورده که شیخ حسین مزبور فاضل و صالح جلیل القدر
و شاعر و ادیب بود و قرائت علوم و استفاده فنون از حضرت شیخ بهاء الدین عاملی فرموده
و ایضاً پیش شیخ محمد بن الحسن بن الشهید الثانی استفاده فرموده و اولا بجانب هند سفر کرده

بعد از آن بسوی اصفهان آمد و از انجا بسوی خراسان و هم در انجا رحل اقامت انداخت
تا اینکه انتقال نمود و شیخ حر عاملی آورده که عموی من شیخ محمد بن علی بن محمد الحر العاملی المشغری
مبالغه بسیار در وصف فضل و علم و فصاحت و بزرگیش می فرموده و از جمله کتب او انچه دیده ام
کتاب النکاح از تذکرة الفقها است و بر آن نسخه بخط شیخ بهای علیه الرحمه اجازه برای شیخ حسین
مزبور نوشته دیده ام و شیخ حر عاملی آورده که من بواسطه عم خود شیخ محمد مذکور از شیخ حسین
عاملی مشغری روایت دارم انتهی ترجمه کلامه السید حسین بن الحسین بن یونس بن محمد
بن ظهیر الدین علی بن زین الدین بن الحسام الظهیری العاملی العیناثی
استاد شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل آمل آورده که سید حسین مذکور فاضل و عالم و ثقه و صالح
و زاهد و عابد ورع و فقیه ماهر و شاعر بود اکثر فضلاء معاصرین بخدمتش مستفید شدند بلکه جماعتی
از مشایخ سابقین از افاداتش بهره مند شده اند و اکثر تلامذه اش ببرکت انفاس او محسوب
در زمرهٔ علما و فضلا گردیده شیخ حر عاملی آورده که اکثر کتب عربیه و فقهیه و دیگر فنون را پیش
استاد خود سید حسین موصوف خوانده ام و از جمله انچه که خوانده ام کتاب مختلف علامه حلی است
از تالیفات او کتب و رسائل متعدده اند از انجمله کتابی در حدیث و کتابی در عبادات و دعاها
و او اول کسی است که اجازه بمن داده و در قریه جبع سکونت داشت و هم در انجا وفات
یافت ملا حسن علی بن ملا عبد الله شوشتری فرزند ارجمند ملا عبد الله شوشتری و از مشایخ ملا حسن علی شوشتری
اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بود روایت حدیث از والد ماجد خود و از شیخ بهاء الدین
عاملی داشته چنانچه صاحب امل آمل بعد وصف و مدح او نقل فرموده و میرزا محمد طاهر
نصرآبادی در تذکرة الشعرا آورده که ملا حسن علی یگانه گوهر بحرین علوم عقلی و نقلی ملا عبد الله
شوشتری که مثل خورشید محتاج بتوصیف و التعریف نیست نیر سپهر فضیلت و بدر فلک
فطانت و جامع علوم و حاوی فروع و اصول بود بجودت طبع و حدت ذهن امتیاز تمام از
اقران و امثال خود داشت و نیز در آن تذکره این مصراع مشتمل بر تاریخ وفات ملا حسن علی مذکور

نقلکرده اند افسوس از مقتدای اہل ایران برین تقدیر وفاتش در سنه یکہزار و شصت و ہشت ہجری بوده باشد و صاحب سلافة العصر سال وفاتش را در سنه تسع وستین و الف گفته سؤلف شذور العقیان آورده که ملا عبد الله تستری در سنه عشرین بعد الالف برای فرزند ارجمند خود ملا حسن علی تستری اجازه نوشته و در آن سفر باید بعد الحمد و الصلوٰة فقد اجزت لولدی و فلذة کبدی المترقی من حضیض التقلید الی اوج الیقین السالک مسالک التقی الصاعد معاعد الاجتهاد و الناسک مناسک السداد ابو الحسن الشہیر بحسن علی احسن الله الیه فی الدارین و اعلی مقامه فی النشاتین بعد ان قرء علی فی فنون العلم کتبا کثیرا و صحفا غزیرا سیما فنون علوم الدین من الاصول و الفروع و الحدیث و بلغ مع صغر سنه اعلی المراتب و فاز فی اوائل عمره باسنی المطالب مد الله تعالی فی عمره و وقاه جمیع الشرور و جعلنی فداه من کل محذور ان یروی عنی ما صح لی روایته من فنون العلم سیما العلوم الدینیه و ما یتعلق بها من اصول و فروع و معقول و شروع الی آخر الاجازة و از سلطان الحکما و برہان العلما معز الدوله قاضی معز الدین محمد معاصر علامه مجلسی علیه الرحمه اجازه روایت یافته تاریخ کتابتش در ماه ذی حجه سنه خمس و ثلاثین بعد الالف بود و در سنه ثلاثین بعد الالف از شیخ بہاء الدین عاملی علیه الرحمه اجازه یافته و نقل بعض عبائر آنہا در شذور مسطور است الفاضل الجلیل ملا خلیل بن غازی القزوینی از شارحین کتاب کافی کلینی و مشاہیر فضلا و شاگرد شیخ بہاء الدین علیه الرحمه بود شیخ حر عاملی او را به فاضل و عالم و علامه و حکیم و متکلم و محقق و مدقق و محدث و فقیه ستوده از جمله تصانیف اوست شرح کافی کلینی در فارسی و شرح دیگر عربی و شرح عدة الاصول و رساله در جمعه و حاشیه بر تفسیر مجمع البیان و رساله نجفیه و رساله قمیه و غیر ذلک و نیز آورده که من او را در حجه اولی در مکه معظمه دیده ام مجاورت آن بقعه شریفه اختیار نموده بود وی در آن ایام بتالیف حاشیه تفسیر مجمع البیان مشغول بود و سید علیخان مدنی در

ملا خلیل قزوینی

سلافة العصر که ابتدای تالیفش سنه یکهزار و هشتاد و یک هجری است آورده که ملا خلیل مذکور
از فضلای اهل این عصر و علمای موجودین این زمان است از تصانیف او دو شرح
بر کتاب کافی کلینی است یکی فارسی و دیگری عربی و شرح عدة الاصول در اصول فقه و
کتابهای دیگر است و هر دو شرح عربی و فارسی بنظر مؤلف رسیده و شرح عربی که موسوم
بشافی ست در سال یکهزار و شصت و چهار هجری بشغل آن پرداخته و چون در سال مذکور
شاه عباس ثانی صفوی وارد قزوین شد فرمایش شرح دیگر بزبان فارسی باو نمود
پس او شرح فارسی هم مسمی بصافی در همان سال شروع فرموده و آنرا در عرض مدت
بیست سال در مجلدات سی و چهارگانه باتمام رسانیده و تاریخ اتمام مجلد اول از شرح
فارسی ماه محرم سنه یکهزار و شصت و شش هجری است و تاریخ تمام جلد آخر از شرح کتاب
مذکور که شرح کتاب الروضه از کافی است سنه یکهزار و هشتاد و چهار هجری است
میرزا طاهر وحید در روزنامچه خود بتقریب ورود شاه عباس ثانی صفوی در قزوین نوشته
چون خاطر همایون و ضمیر منیر خیریت مقرون پیوسته متوجه برواج و رونق دین مبین ملت
متین میباشد و فضلای عظام را که وارثان علوم انبیا و حامیان ملت بیضا اند همواره
بتجلیل و تعظیم و اکرام میفرمایند لعبارة در ورود دار السلطنه قزوین جامع علوم معقول و منقول
کشاف مرموزات فروع و اصول مولانا خلیل قزوینی را که از اجله علمای عصر و فحول دانشمندان
دهر است با سایر فضلاء و طلبه بمجلس اقدس و بزم مقدس طلب داشته بآن گروه نزاهت
پژوه افطار فرموده و در همان مجلس مولانا خلیل الله را بخطاب مستطاب سرافراز ساخته
فرمودند که کتاب کلینی را که دین قویم را اساس و بنیان و بیت المعمور دین مصطفوی بدان
تابان بفارسی شرح نمایند که عموم سکان این دیار را که اغلب گفتگوهای ایشان بلغت فارسی
است انتفاع حاصل باشد - و نیز رقم اشرف باسم مولانا محمد تقی مجلسی شرف صدور یافت
که کتاب من لا یحضره الفقیه را بدستور شرح نماید و چون فضیلت نماز جماعت بر پیشگاه ضمیر منیر

پرتو وضوح افگنده بود رقم اشرف الطلب عالم ربانی ومؤید بتاییدات آسمانی سالک طریق
انیق عرفان وبلد شوارع ایقان مولانا محمد محسن کاشانی نفاذ یافت مؤلف قصص العلماء
آورده که ملا خلیل قزوینی در دو مسئله بر خطا رفته یکی آنکه ترجیح بلا مرجح جائز است مانند
رغیفی جائع که بدون ترجیح یکی را بر میدارد و مانند قدحی عطشان و مانند اینکه در مکانیکه
مسطح باشد و آبی بر آن ریزند باید آن آب بهیچ سمت روان نشود و حال اینکه میشود
و متکلمین این موارد نقض را متعرض شده‌اند و جواب و مثال اول باین نحو است
که اراده در امثال این مقامات مرجح است و اگر ترجیح بلا مرجح جائز باشد انسداد
ابواب اثبات صانع لازم آید چه ممکن مساوی الطرفین است یعنی وجود و عدمش
بالنسبه بذاتش مساوی است پس اگر ترجیح بلا مرجح جائز باشد لازم آید که بتواند وجود
ممکن بی صانع متحقق شود پس اثبات واجب الوجود نتوان نمود مسئله دوم ملا خلیل بر آن رفته اینکه شکل
اول نتیجه نمیدهد زیرا که مستلزم دور است از اینکه نتیجه موقوف بر کبری است و کبری نیز موقوف بر
نتیجه و دور باطل است پس شکل اول باطل ست پس استدلال بشکل اول در هر مقام
باطل است و این شبهه را شیخ ابو سعید ابو الخیر کرده و بشیخ ابو علی بن سینا فرستاده و
نوشته که شما استدلالیان باید هر مطلبی را بیکی از اشکال اربعه تمام کنید و تمامیت ثلثه
موقوف بر تمامیت شکل اولست چه آن سه شکل باید بشکل اول تمام شوند و شکل اول
مستلزم دور است چه نتیجه موقوف است بر اندراج اصغر تحت اکبر بتقریر یکه متقدم
و هر دلیلی تا بشکل اول در نیاید تمام نخواهد بود چنانکه شما را این گمان است و شکل
اول بدیهی الانتاج است چنانکه شما میگوئید با اینکه این مستلزم دور و دور باطل است
چون این شبهه بشیخ رئیس رسید در جواب نوشت که دور با جمال و تفصیل مندفع است
چه جهت دور مختلف است زیرا که کبری موقوف بر نتیجه اجمالاً و نتیجه موقوف ست بر کبری
اجمالاً الحاصل چون ملا خلیل این دو مسئله را اختیار نمود و اشتهار در امصار یافت

و چون بسمع علماء اصفهان رسید مانند آقا حسین خونساری و امثال او نهایت در مقام تخطیه
و انکار بر آمدند و چون انکار و تشنیع ایشان بگوش ملا خلیل رسید روانه اصفهان شد که
با ایشان درین باب مجادله نماید پس وارد مدرسه شد که آقا حسین در آنجا تدریس میکرد
و آقا حسین اندرون خانه بود ملا میرزا محمد بن حسن شیروانی در مدرسه بود و در نزد
آقا حسین درس میخواندند اتفاق افتاد که ملا خلیل بحجرهٔ ملا میرزا وارد شد و وی از
کیفیت احوال او استفسار نمود در جواب گفت که من ملا خلیل قزوینی میباشم و شنیدم
که آقا حسین درین دو مسئلهٔ معروفه بر من تشنیع و انکار نموده آمدم تا با او مناظره کنم
ملا میرزا گفت که شما بگوئید که چرا در شکل اول صغری و کبری مستلزم نتیجه نیستند ملا خلیل
گفت برای اینکه دور لازم می آید و دور باطلست پس شکل اول باطل خواهد بود ملا میرزا
گفت که همین دلیل شما شکل اولست و مشتمل ست بر صغری و کبری و نتیجه و شما صغری و
کبری را مستلزم نتیجه نمیدانید پس دلیل شما بنا بر مذهب شما فاسد است پس ملا خلیل
صبر نکرد تا آقا حسین بیرون آید بلکه بلا فاصله برخاست و بر در از گوش خود سوار شد
و بقزوین مراجعت کرد انتهی کلامه بالجمله بعض کلامهای ملا خلیل موصوف چون از جادهٔ
قبول و اعتدال بیرون اند بجهت آن مورد ایراد و اعتراض گردیده چنانچه مولانا شمس الدین
محمد شیرازی که از جمله معاصرین او است در بعض رسائل خود میفرماید. قدم الی مکة زادها
الله شرفا و تعظیما المولی الفاضل ملا خلیل القزوینی حاجا و زارنی فی بیتی و ذکر لی انی
کتبت حاشیة علی عدة الشیخ علیه الرحمة و الغفران ارسلها الیک لتطالع فیها فلما کنت فی
جناح السفر الی الحجاز صانها الله عن الاعواز طالعتها فی الطریق فوجدت فیها اشیاء
کثیرة نسبها الی اصحابنا الامامیة علیهم المغفرة و الرضوان وهم برآء منها و صرحوا بنفیها فی
تصانیفهم لموافقتها الاصول الاشعریة کنسبة القبائح و المعاصی الی الله تع فلما قدم الی
الحجاز ذکرت له ما علمت له من تصنیفه من مخالفة کلامه لکلام الاصحاب فاجاب بان الکل

مخالفت لاصول ابن بابویه وجمیع اصحابکم الا الرواة وزعم ان علمائنا حتے الشیخ المفید والسید المرتضے والشیخ الطوسی وسلطان المحققین نصیر الملة والدین قدس اسرارهم اخذوا اصول ونهم من المعتزلة وسلکوا المعتزلة مسلکهم ولیس لهم دلیل من الکتاب و السنة وسمی المعتزلة واصحابنا القدریة وسمی الاشاعرة الجبریة وسمی الرواة الذین لنسبوا معاصی العباد الی الله تع ونفسه الشریفة بل الامر بین الامرین واخترع وابتدع فی کل مسئلة من المشیة والارادة والقضاء والقدر وغیرها معنی غیر ما قاله اصحابنا الامامیة الذین اخذوا معالم دینهم عن الائمة المعصومین ودونوها فی التفاسیر وکتبهم الکلامیة ونسب ما خطر بباله من غیر دلیل الی الائمة علیهم السلام فقلت له ما ظفرت الی الآن بشیء من کلام اصحابنا ما تنسب الیهم ففی ای کتاب ذکروا ما نسبت الیهم فقال المراد باصحابنا رواة الاحادیث ثم قال لی وقد ذکرنا مفصلا فی حاشیة عدتنا واستدللنا بالاحادیث الواردة عن الائمة نرسلها الیک فطالع فیها بعین الانصاف فطالعت فیها کما ذکره من غیر ان یکون قصدی تزئیف کلامه لکن الحق ابلج والباطل لجلج فوجدت فیها اشیاء لیس لها طائل تحتها ووجدت قائلها کالراقم علی الماء فاستدل علی صحتها بدلائل اوهن عن بیت العنکوت وحاصل کلامه تخطیة علمائنا تعبیرهم وتوبیخهم بمتابعة المعتزلة فی اصول الدین انتهے کلامه ونیز صاحب قصص العلماء آورده که ملا خلیل قزوینی مقبره اش بالفعل در قزوین ومدرسه هم در جنب مقبره اش میباشد که منسوب باو ست وآن مدرسه بالفعل خرابست ومعلوم نشد که او از که اجازه دارد لکن اخبارے مسلک وصاحب فضل ست واز جمله تلامذه او آقا رضی قزوینی است که بسیار فاضل بود وجامع وصاحب تالیفات بود ونیز در قصص مسطورست که ملا خلیل را پسرے بود فاضل معروف بملا سلیمان بن ملا خلیل وصاحب تالیف است ووفات ملا خلیل علی ما نقله صاحب شذور العقیان در سنه تسع وثمانین والف اتفاق افتاد

ملا باقر برادر ملا خلیل

مولانا محمد باقر بن غازی القزوینی فاضل جلیل و برادر ملا خلیل سابق الذکر
است چنانچه در امل آمل مسطور است که ملا باقر برادر ملا خلیل فاضل عالم متکلم جلیل القدر
است ازو است حاشیه بر حاشیه عدة الاصول برادرش ملا خلیل

ملا شمس الدین

مولانا شمس الدین محمد الشیرازی در کتاب شذور العقیان فی تراجم الاعیان
مسطور است که شمس الدین موصوف عالم و فاضل و بصیر باحکام و عارف بتفسیر قرآن
و مذاهب بود و از معاصرین ملا خلیل قزوینی است شمس الدین مذکور در بعض رسائل
خود میفرماید رزقنی الله تعالی بفضله و کرمه مجاورة بیته الحرام و وفقنی لمقابلة احادیث
ائمة الهدی صلوات الله و سلامه علیهم علی الدوام ثم سالته عند قبر رسوله علیه السلام
ان یرزقنی علما نافعا یخلصنی من امر النفس الامارة بالسوء و حبائل الشیطان و هدانی بمنه
الی مطالعة تفاسیر القرآن و عرفت مذهب اصحابنا الذین اخذوا معالم دینهم من اصول
اهل البیت علیهم السلام فی الآیات التی اختلف فیها فی علم الکلام مؤلف را براحوال او
اطلاعی دست نداد

ملا صالح مازندرانی

مولانا حسام الدین محمد صالح بن احمد المازندرانی از مشاهیر
فضلا و صنادید علما و شارح کافی کلینی و داماد آخوند ملا محمد تقی مجلسی بود گویند زوجهٔ وی
آمنه دختر ملا صالح فاضل و عالم محقق و صاحب تصانیف لائقه است روایت
حدیث از آخوند موصوف دارد و از تصانیف شریفه او چندین مجلد شرح اصول کافی
بزبان عربی که بسیار متین و مبسوط مشهور است و شرح زبدة الاصول و شرح معالم الاصول
و شرح کتاب من لا یحضره الفقیه و حاشیه بر شرح لمعه و غیر آنها ملا حیدر علی مجلسی علیه
الرحمه در رساله نسب خود آورده که ملا محمد صالح مازندرانی را از صبیه ملا محمد تقی مجلسی
چند پسر بودند اول فاضل علامه آقا محمد هادی دوم ملا نور الدین محمد سوم ملا محمد سعید
متخلص باشرف چهارم فاضل عالم ملا حسن علی پنجم ملا عبد الباقی ششم ملا محمد حسین
و هر یک از ایشان را اولاد نامدار بهم رسید

شیخ فخر الدین صاحب مجمع البحرین

الشیخ فخر الدین بن محمد علی بن طریح النجفی

از مشاهیر علمای محدثین و لغویین و فضلاے بحرین بود کتاب مجمع البحرین که مشتمل بر علم لغت
از لغات قرآن و حدیث امامیه اثنا عشریه است بی نظیر و بی عدیل درینباب است شیخ
یوسف بحرانی گفته که شیخ فخر الدین بن طریح نجفی فاضل محدث و لغوی و عابد و زاهد و ورع
بود و از جمله تصانیف او کتاب مجمع البحرین و مطلع النیرین در تفسیر لغات قرآن مجید و
احادیث امامیه است لکن احاطه تمام بذکر جمیع لغات احادیث در آن نکرده است و دیگر
کتاب منتخب در جمع مراثی و خطب و کتاب شرح مختصر نافع و کتاب تمیز المتشابه من اسماء
الرجال لکن خالی از اجمال نیست و کتاب الاربعین بالجمله شیخ مذکور از فاضل عالم شیخ محمد
بن جابر نجفی روایت دارد و او بواسطه شیخ محمود بن حسام الدین جزائری از شیخ بهاء الدین
عاملی علیه الرحمه روایت داشت و علامه سید هاشم بحرانی مؤلف غایة المرام از شیخ فخر الدین مذکور
روایت دارد و ایضاً در رسالهٔ مزبوره آورده که شیخ فخر الدین مذکور از سید جلیل القدر میر شرف الدین که شاگرد
میرزا محمد استرآبادی بود روایت دارد و شیخ فخر الدین را پسرے بود صفی الدین که فاضل و عالم و صاحب
تألیف تصانیف و از مشائخ اجازه است و وی از پدر خود شیخ فخر الدین روایت دارد
مؤلف گوید که کتاب المراثی و الخطب که در ذیل تصانیف شیخ مزبور مذکور شد بغایت
اشتهار دارد و کتاب مذکور مشتمل بر مجالس تذکرهٔ مصائب حضرات اهل البیت
علیهم الصلوة و السلام و قصائد و مراثی حضرت امام حسین علیه السلام از منظومات
شعرای عرب است و معروف و مشهور به بیاض فخری است لکن نسخهاے آن در ترتیب
و زیادت و نقصان و امثال آن با یکدیگر مطابقت ندارد صاحب تذکرة العلما آورده
که بر پشت بعض نسخ مجمع البحرین مکتوب یافته شد که وفاتش در سنه یکهزار و هشتاد
و هفت هجری واقع شد و تاریخ آن درین آیه کریمه یافته اند و یطوف علیهم ولدان مخلدون
و تاریخ دیگر بخلفه بعده صفی الدین است و ایضاً آورده که تاریخ تصنیف کتاب
مجمع البحرین که در آخرش مکتوب است سنه یکهزار و هفتاد و نه هجری است

الشیخ محمد بن سلیمان المقابی البحرانی منسوب است بسوی مقابا که قریه از بحرین
است وی از تلامذه شیخ علی بن سلیمان قدمی بحرانی بود که ذکر او گذشت و از او روایت دارد
و بعد از شیخ علی مذکور در علوم بدرجه عالی رسید تا آنکه مرجع بلاد و عباد گردید و بعد از وفات
شیخ صلاح الدین بن شیخ علی بن سلیمان منصب ریاست و قضا بتائید سلطان و
اکابر بلاد بشیخ محمد بن سلیمان مذکور مفوض گشت و شیخ را از اولاد ذکور سه پسر فاضل
و مجتهد بود نه کما یظهر من لؤلؤة البحرین الشیخ عبد النبی بن محمد بن سلیمان المقابی
البحرانی پسر بزرگ شیخ محمد سابق الذکر است و از دیگر فرزندانش افضل و اعلم و فقیه و مجتهد
و ورع و صالح بود و امامت جمعه و جماعت در قریه مقابا بعد از شیخ احمد بن شیخ محمد بن
یوسف بحرانی داشت و در اطلاع بر فروع فقه و احاطه بآن احدی ثانی او نبود شیخ یوسف
گوید من در صغر سن خود او را دیده ام وقتیکه بملاقات جد و پدر من در بعض اعیاد آمده
بود الشیخ سلیمان بن محمد بن سلیمان المقابی البحرانی برادر شیخ عبد النبی سابق الذکر
و خلف اوسط شیخ محمد بن سلیمان است شیخ یوسف بحرانی در ذیل احوال شیخ محمد آورده
که پسر دوم او شیخ سلیمان نام داشت و او هم فاضل بود و در بحرین در طریق مکه وفات
یافت الشیخ زین الدین بن محمد سلیمان المقابی البحرانی در لؤلؤة البحرین مسطور است
که وی پسر سوم شیخ محمد بن سلیمان مقابی بحرانیست ظاهرا وی کوچک ترین پسران
او بوده سالها در حیات بود تا آنکه فرقه خوارج بر بلاد بحرین تسلط یافتند قبر او با قبر پدر
و برادر او در قبه ایست که در قریه مقابا واقعست الشیخ سلیمان بن صالح بن احمد
بن عصفور بن احمد بن عبد الحسین الدرازی البحرانی منسوب است بسوی قریه
دراز که از قرای بحرین است و دراز بفتح دال و را مهملتین و زاء معجمه در آخر شیخ یوسف
بحرانی آورده که شیخ سلیمان بن صالح مذکور عم جد من شیخ ابراهیم بن احمد بود و فاضل فقیه
و محدث بود و شاگرد شیخ علی بن سلیمان بحرانی است و در کنار برادر خود شیخ احمد که پدر جد من بود د

پرورش یافت وی در اول شباب خود از برای پدر جدم که کشتیها بجهت غوص داشت غوص میکرد یاسین بن حبیب
مرضی باو رسیده برادرش شیخ احمد از راه شفقتی که بحال او داشت او را از غواصی منع کرده و امر بملازمت
درس نمود و شیخ محمد بن سلیمان مقابی را از برای تعلیم او مقرر فرمود و شیخ محمد بن سلیمان مذکور اولا
پریشان حال بود بلکه حال هر دو ایشان چنین بود تا آنکه حق تعالی ایشان را بدرجات عالیه و مراتب
فائقه موفق ساخته بسعادت دنیا و آخرت رسانید و هر دو ایشان بخدمت شیخ علی بن سلیمان قدمی
بحرانی تحصیل علوم نمودند و شیخ سلیمان مذکور با وجود اشتغال بتدریس و ملازمت علم مشغول
بامر تجارت بود و صاحب سخا و بخشش بود و در قریه خود در مسجدی که معروف به مسجد القدم است
امامت جمعه و جماعت داشت حکایت کرده اند که هرگاه وقت غوص میرسید و کشتیهای
اهل قریه از غوص بر می آمد شیخ سلیمان بن صالح مذکور میرفت و جمیع آنچه ایشان از قسم
لولو و اقمشه می آوردند می خرید و تاجران بلاد بحرین همه از برای خریدن لولو بخانه شیخ مذکور
می آمدند زیرا که اهل قریه سوای شیخ مذکور بدست دیگری نمی فروختند و او بدست تجار بنفع میفروخت
و میان ایشان تقسیم آن نفع می نمود روزی شخصی از اهل قریه لولوی بزرگ بقیمتی اندک بدست او فروخت
ناگاه چون باصلاح آن امر نمود بسیار خوب برآمد و بقیمت بیشتر فروخته شد پس هرگاه آن شخص آمد شیخ کیفیت حال او
بیان فرمود و گفت من ازین قیمت سرمایه خود را میگیرم و باقی از تست آن شخص قبول
نکرد و گفت اکنون آن همه مال تست زیرا که من هرگاه آن را بتو فروختم اگر فاسد ظاهر میشد نقصان
بر تو بود پس زیادت هم از برای تست شیخ راضی نشد تا آنکه دیگران چنین قرار دادند که بعضی
از آن زیادت را شیخ بگیرد و بعضی را آن شخص بدهد وفات شیخ مذکور در سال یک هزار و هشتاد
و پنج هجری در کربلای معلی واقع شد و او از شیخ علی بن سلیمان بحرانی روایت احادیث داشت
و شیخ محمود بحرانی از او روایت دارد و شیخ حر عاملی علیه الرحمه در امل الآمل در ذکرش چنین آورده که
شیخ سلیمان بن عصفور درازی بحرانی فاضل فقیه و محدث ورع و عابد از جمله معاصرین است

آقا حسین خوانساری

علامه آقا حسین بن جمال الدین محمد الخوانساری از مشاهیر علمای امامیه و کملای

محققین فرقهٔ حقّهٔ ناجیهٔ اثنا عشریه کثّرهم الله فی البریه سرآمد جهابذهٔ اعلام و مرجع فحول کرام و
علمای فخام و مستند هر خاص و عام صاحب تصانیف دقیقهٔ لائقه و تألیف عالیهٔ فائقه است
از مصنّفات شریفهٔ او کتاب مستطاب مشارق الشموس فی شرح الدروس اگرچه ناتمام مانده
اما بر کمال تبحر و حذاقت او در فن فقه دلالت تام دارد صاحب امل آمل در وصفش آورده
فاضل عالم حکیم متکلم محقق مدقق ثقة جلیل القدر عظیم الشأن علامة العلما فرید العصر له مؤلفات
منها شرح الدروس حسن لم یتم و عدة کتب فی الکلام والحکمة و ترجمة القرآن الکریم و ترجمة
الصحیفة الکاملة و غیر ذلک من المعاصرین اطال الله له البقاء نروی منه اجازةً و سید علیخان
مدنی در سلافة العصر علامهٔ موصوف را بمدائح بالغه ستوده و صاحب قصص العلما بعد وصف علامهٔ
موصوف آورده که آنجناب چون در معقول و منقول تدریس میکرد لهذا او را استاد الکل فی الکل
نامیدند و نیز آورده که علامهٔ موصوف در علم منقول خدمت محقق سبزواری آقا محمد باقر صاحب ذخیره
تلمذ داشته و تا مدت دوازده سال خدمت او مانده و اجازه از وی یافته و دختر محقق سبزواری
نیز بحبالهٔ خود در آورده و پسرش آقا جمال از دختر موصوف تولد یافت و میرزا محمد طاهر نصرآبادی
اصفهانی در تذکرة الشعرا که سال تصنیف آن سنه یکهزار و هشتاد و سه هجری است بتقریب
ذکر علما و فضلا گفته که آقا حسین خلف امجد فضیلت و غفران پناه مولانا جمال الدین خوانساری
ذات منبع البرکاتش کوکبی است از افق آگاهی لامع و وجود شریفش اختریست از فلک
هوشمندی ساطع چرب نرمی کلامش مرهم خستگان جفا و رشحهٔ خامهٔ گوهربارش بیماران
تحصیل را شربت شفا بام کمالاتش را برهان سلم نردبان و ارشاد دروس حقائق مألوفش
مستغنی از شرح و بیان و در بساط لازم انبساطش جلال حاشیه و در جنب متن کلامش
قدیم تقویم پارین جناب ایشان در عنفوان شباب جهت تحصیل علم باصفهان که صدف
گوهر فضلا است تشریف آورده در اندک زمانی بموجب فطرت عالی سبقت از اقران و امثال
از فحول علمای سلف ربوده و ایضا گفته که الحال یعنی در سنهٔ مزبوره در اصفهان تشریف دارند

وتدریس و تولیت مدرسه جده صاحبقرانی شاه عباس ثانی بالیشان است وعمدهٔ فضلا در
حاشیه درس آن قبلهٔ عرفان حاضر شده استفاده مینمایند خود در منزل بافاده مشغول اند
ولد امجدش آقا جمال که الولد سرّ لابیه درباره ایشان صادق است بمدرسه مذکوره هر روز
می آیند وطالبان علم وساکنان آن مدرسه وسایر مدارس مستفید میشوند وعلی قلیخان در
تذکرهٔ خود بعد وصف جناب موصوف گفته که آقای مغفور ذو الجمالین است اعنی فاضل
نحریر آقا جمال خونساری مبرور را پسر و علامه زمان اقا جمال ثانی را پدر بوده همگی اولاد عالی
تبارش منبع فضل وکمال وعین رحمت وجمال اند وآن مغفور تلمیذ خلیفه سلطان و فضلای
آنزمان بود واکثر علمای ایران تلمیذ ایشان واولاد ایشان اند چون سلاطین صفویه
انار الله براهینهم الجلیه در رعایت شرع انور مبالغه تمام داشته اند ودر طریقه حقه امامیه
انست که صاحب ملک امام زمان را رسیده اند وکسی را نمیرسد که در ملک امام بی اذن او یا اذن
نائب او دخل وتصرف نماید پس درین وقت که امام زمان یعنی حضرت قائم آل محمد
صلوات الله علیه وعلیهم غائب است مجتهد جامع الشرائط عادل هر که باشد نائب
آنحضرت است تا در میان مسلمین حافظ حدود الهی باشد چون ملک داری وسپه آرائی از فضلا
ومجتهدان این زمان صورت نمیگیرد لهذا هر بادشاهی را مجتهد معظم آن زمان نائب خود
کرده کمر او را بسته تاج بر سرش گذاشته بر سریر سلطنت می نشانید وآن بادشاه خود را
نائب او تصور میکرد تا تصرف او در ملک وحکومتش بر خلق بنیابت نائب امام بوده صورت
شرعی داشته باشد لهذا شاه سلیمان صفوی مغفور را آقا حسین خونساری مبرور بنیابت
خود بر سریر سلطنت اجلاس فرمود وبعد از و خاقان مالک رقاب یعنی سلطان حسین صفوی را
مولانا محمد باقر مجلسی رح وهمچنین سلاطین سلف را مجتهدان آن سلف در تذکرهٔ نتائج الافکار
مسطور است مولانا اقا حسین خونساری که در عهد سلطنت شاه سلیمان صفوی سرآمد
فضلای روزگار بوده فضائل وکمالات وی از مصنفاتش که منجمله آن تعلیقات بر حاشیه

قدیم علامه دوانی است ظاهر و استعدادش در فنون نظم و نثر از تالیفاتش باهر کلامش مملو از بلاغت است و اشعارش مشحون فصاحت آخر کار در سنه اوسط مائة حادی عشر راه آخرت پیش گرفت این رباعی از طبع موزونش سرزده

اے باد صبا طرب فزاے آئی … از طوف کدامی کف پاے آئی
از کوے که بر خاسته راست بگو … اے گرد چشم آشناے آئی

و ملا مسیحای فسوی که از مشاهیر فضلا و تلامذه آقای موصوف بود قطعه در وفات آن علامی گفته

این چند بیت از آنجا است قطعه

اصبح القلب فی لظی والتهاب … وشئونی نطیفة من تسکاب
کیف لا والدهر دکرت علینا … بالمصیبات غب عهد التصابی
عجبا للمنون کیف یوارے … شامخ العلم فی ثغور الهضاب
کان کالشمس اذ کسینا ضیاها … وتوارت بعد العطا بالحجاب
فسقی الله تربة اذ سقانا … من علوم الهدی بعذب عباب
علم العلم غاب عنا فقلنا … دفن العلم کالهدی فی التراب

و محمد امین شاعر این قطعه در وفات آنجناب نظم کرده

هادی المسترشدین اقا حسین … الذی قد کان محیی السنة
قد طوی ایامه اوراق الحیاة … صار فی جنات عدن الرحمة
حار فی تاریخه کل الانام … قائلین لیس هذا فعلتی
وهم اذ هم فی استخراجه … قال رضوان لما دخل جنتی

پس برین تقدیر که ماده تاریخ در کلمه ادخل جنتی است وفات آنجناب در سنه یکهزار و نود و هشت هجری بوده باشد و ملا حیدر علی مجلسی آورده از تصانیف اوست حواشی بر شرح کتاب اشارات و حواشی بر کتاب شفا و حاشیه بر حاشیه قدیمه وغیره و شیخ جعفر قاضی اصفهان که از افاضل

و مشایخ عصر خود بود و مصنف حواشی بر شرح لمعه است از و روایت حدیث داشته و او از
ملا محمد تقی مجلسی روایت دارد و شیخ ابو طالب بن عبد الله گیلانی پدر شیخ علی حزین که فاضل
زاهد بود از تلامذه آقا حسین مذکور است و دیگر از جمله تلامذه او ملا عبد الله اردبیلی و ملا میرزا شیروانی
و غیر ایشان از علما و فضلا اند و صاحب وسائل هم از علامه موصوف اجازه دارد و شیخ علی
حزین بعد ذکر احوال فضل و کمال آقا جمال که خلف ارشد آقای موصوف بود آورده که دیگر
فاضل عالیشان آقا رضی الدین محمد پسر آقا حسین بود مولانا محمد باقر بن محمد مؤمن
الخراسانی السبزواری منسوبست بسوی سبزوار که آن قصبه بیهق است و بیهق بروزن

ملا باقر سبزواری

صیقل شهرے است قریب نیشاپور که از مشهورترین بلاد خراسان است و از انجا جماعت
کثیر از علما و فضلا و علما و فقها و ادبا بیرون آمده اند و اهالی انجا در تشیع ضرب المثل اند
چنانکه این بیت مثنوی مولوی روم بر آن دلالت دارد بیت

سبزوار است این جهان بی مدار ما چو بوبکریم در وے خوار و زار

بالجمله مولانا از مشاهیر متاخرین فقهای شیعه است شیخ حر عاملی او را از معاصرین خود شمرده
و به عالم فاضل و حکیم و متکلم و فقیه و محدث جلیل القدر ستوده و از جمله اساتذه و معاصرین آقا حسین
خونساری و شیخ علی صاحب در منثور بوده صاحب سلافة العصر تقریب اعیان زمان خود آورده
که مولی محمد باقر خراسانی یکی از مجتهدین متبحرین در علم دین و دیگر فنون علوم و اصناف منطوق
و مفهوم است در سال یکهزار و شصت و سه هجری وارد مکه معظمه شد و یک سال در انجا
مجاورت فرمود و من همانجا بملاقات او مشرف شده ام بعد ازان بسوی عجم مراجعت
نمود و اکنون در آن بلاد است و میرزا محمد طاهر نصر آبادی در تذکره خود آورده که مولانا
محمد باقر خراسانی سبزواری از زوار المومنین سبزوار است عارف معارف یقین و کاشف
اسرار علوم دین و مقتدائے فحول علما و پیشوای زمرهٔ فضلا است گلزار عبادت از آب
وضویش با طراوت و گلستان معرفت از نا هتزاز نفس مبارکش همدوش نضارت بقوت

بی تعلقی از قید علائق وارسته و بسبب زهد و تقوای ایشان مرغان سبزوار تحت الحنک بسته
در اوائل شباب جهت تحصیل علم باصفهان آمده و در علوم نظری از تلامذه میر ابو القاسم
فندرسکی و قاضی معز بوده و در علوم دین و ضبط احادیث آخوند ملا حیدر علی اصفهانی و ملا
حسن علی بن ملا عبد الله شوشتری ساخته نمود الحال که سنه یکهزار و هشتاد و سه هجری باشد
فحول علما از مدرس مبارک ایشان فیض وافری برند و از علما اجازه نماز جمعه یافته
در اصفهان مبادرت بآن مینمایند گاهی رباعی حقانیت آیات بسلک نظم میکشند انتهی
و ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده که علامه محمد باقر سبزواری صاحب ذخیره و کفایه
از جد من علامه محمد تقی مجلسی روایت داشت و شاگردش فاضل کامل ملا محمد سراب
گیلانی از او روایت دارد و دیگر از جمله تلامذه اوست حاجی محمد گیلانی و فاضل المعی ملا
عبد الله اردبیلی طاب ثراه از تصانیف شریفه اوست کتاب کفایة الفقه در دو مجلد
یکی از کتاب الطهارة تا کتاب الوصیة دیگر از کتاب النکاح تا کتاب المیراث و کتاب
ذخیرة المعاد فی شرح الارشاد که چندین مجلد از کتاب الطهارة تا کتاب الحج است و این
هر دو کتاب بسیار اشتهار یافته اند و پیش نظر علماء اعصار میباشد و دیگر رساله فارسی
و رساله فقه فارسی در احکام طهارة و صلوة و صوم و رساله در تحریم غنا و رساله در بیان غسل
و رساله در تحدید نهار شرعا و از تصانیف اوست کتاب کبیر در ادعیه ماثوره اسم او مفاتیح
النجاة یا سفینة النجاة است کما قیل و دو رساله در صلوة جمعه یکی عربی و دیگری فارسی و غیر ذلک
الشیخ علی بن محمد بن حسن بن الشهید الثانی العاملی از مشاهیر اهل علم و کمال برادر
شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن الحسن بود که سابقا احوالش گذشت از تصانیف شهیره
اوست کتاب در منثور و منظوم که مشتمل بر فوائد متفرقه و حل احادیث مشکله و دیگر مطالب متنوعه
است دلالت بر صفای ذهن و دقت نظر و جودت طبع و کثرت تبحر او در علوم دینیه دارد و
از انجمله حاشیه بر شرح لمعه که بسیار شهرت دارد و در کتاب در منثور آورده که ولادت من در

ماه ربیع الاول سنه یکهزار و سیزده یا چهارده هجری واقع شد و ایضاً گفته که چون پدر من
شیخ محمد بسوی سفر عراق رفت عمرم شش سال رسیده بود و در آن وقت فتوری عظیم بر بلاد
ما رسید و قریب هزار کتاب از کتابهای ما سوختند پس بسوی قریه کرک نوح علیه السلام
رفتیم و در آنجا مدتی اقامت کردیم بعد از آن برادرم شیخ زین الدین بسوی عراق سفر
کرد و سن من در آن وقت قریب دوازده سال بود و من در اول حال بسوی مکتب
می رفتم و بعمر نه سالگی ختم قرآن نمودم بعد از آن بخدمت شاگردان جد و پدر خود اشتغال
علم نمودم و ایشان شیخ فاضل نجیب الدین و برادرم شیخ زین الدین و سید اجل سید
نور الدین و شیخ حسین بن الظهیر و شیخ محمد حرفوشی رحمة الله علیهم اجمعین بوده اند
و چون برادرم بسفر رفت من با ضعف صغر سن خود مشغول امور عیال و انتظام املاک
آبای خود بودم و با این همه بقدر امکان اشتغال بعلوم نمودم و کتابهای چند نوشتم و
بر حفظ کتابهای که از دست اهل فتنه باقیمانده بود حریص بودم چون والد من وفات
یافت من در سال یکهزار و سی و دو یا سی و سه هجری بسوی مکه معظمه سفر کردم و در آن وقت
سن من قریب شانزده سال بود و عنایات ربانی و الطاف یزدانی شامل حال خود دیدم
و در آن سفر امری چند برای من اتفاق افتاد که خالی از غرابت نیست شیخ علی مزبور ره
در آنجا چندی از امور غریبه نقل کرده و گفته که از جمله امور غریبه آنکه چون سعی بسیار داشتم که
آنچه کتب من در وطن من باقیمانده است نزد من برسند شخصی را باجرت از برای آوردن
آنها فرستادم و در انتظار خبر بودم ناگاه شبی بخواب دیدم که شخصی با طبقی در رسید و سینه و
پهلوهای آدمی در آن طبق داشت پرسیدم که این چیست گفت که این سینه جد تو شیخ
زین الدین شهید ثانیست چون صبح شد خبر بمن رسید که آن شخص با کتب می آید و
در آن اکثر کتابها از تصانیف جدم شهید ثانی بغیر جلد بود و بعض از آن بجهت نقل و تحویل
تلف شده بود و ایضاً شیخ علی مزبور بعد ذکر بعضی نحو امور غریبه و بعض از مصائب و احوال خود

میسر باید که کتاب بهائی که بآن احتیاج داشتم نزد من نبود پس زیاده از هفتاد کتاب بخط خود
نوشتم و در بعضی اوقات که مرا اتفاق تصنیف افتاد حاشیه بر شرح لمعه نوشتم و آن دو مجلد است
و شروع بتصنیف شرح ابواب اصول کافی کلینی نمودم یک مجلد از آن بیاض رسید و اتفاق
تبئیض بقیه مسودات آن نشد و دیگر این کتاب یعنی در منثور و منظوم را جمع کردم و دیگر کتابی
در رد بعض متصوفه که از طریق علمای امامیه منحرف شده اند نوشته ام و آنرا السهام المارقه
عن اغراض الزنادقه موسوم کردم و دیگر رساله در رد ملا محمد امین استرآبادی و آن در اوراق
متفرقه است و حواشی بر کتاب معالم است که اتفاق ترتیب آن نشد و همچنین حواشی
بر کتاب من لا یحضره الفقیه است و دیگر کتابی نوشته ام که در آن رسائل کثیره در چندین
فنون و فوائد و اشعار و اکثر احادیث و غیر آن جمع کرده ام که قریب به چهل هزار بیت است
و مجموعه های دیگر نیز جمع کرده ام و من از استاد خود سید نور الدین علی بن علی بن ابی الحسن
الحسینی الموسوی و شیخ نجیب الدین علی بن محمد بن عیسی رحمهما الله اجازه روایت دارم و
ایشان از جد من شیخ جمال الدین حسین بن شهید ثانی و هم از سید شمس الدین محمد بن
علی بن ابی الحسن الحسینی الموسوی روایت داشتند و هر دو ایشان بواسطه سید علی بن
ابی الحسن و شیخ حسین بن عبد الصمد و سید نور الدین علی بن سید فخر الدین هاشمی از
شهید ثانی علیه الرحمه روایت دارند و نیز از تصانیف شیخ علی مزبور است رساله در رد
بر کسی که نغمه و غنا را مباح میشمارد و درین رساله و رساله سهام مارقه که قبل ازین ذکر شده
طعن و تعریض بر ملا محسن نموده و بسبب میلان ملا محسن بسوی تصوف تعصب و طعن بسیار
بر او داشت و شیخ یوسف میفرماید که تاریخ وفات شیخ علی مزبور را ندارم لکن وی عمر
بسیار یافت الشیخ عبد الرزاق المازندرانی در شذور آورده که شیخ مذکور عالم فاضل بود
و از امیر زین العابدین بن امیر نور الدین مراد الحسینی تلمیذ ملا محمد امین استرابادی اجازه
روایت حدیث داشته در اجازه مذکور مسطور است و بعد فان المولی الاجل الفاضل المترقی

بحسن فہمہ لصائب الی اعلی المراتب المتسعۃ لتلقی نتایج المواہب من الرحیم الواہب
الشیخ عبد الرزاق المازندرانی بلغہ اللہ من الخیر امالہ وختم بالحسنی اعمالہ احب انیکون داخلا
فی سلسلۃ رواۃ الحدیث المطہرۃ عن اہل بیت النبوۃ ومشکوۃ الرسالۃ لیدخل بذالک فی
دعوۃ مولانا الامام ابی عبد اللہ جعفر بن محمد الصادق صلوات اللہ علیہ وعلی ابائہ وابنائہ
افضل السلام رحم اللہ من احیا امرنا وکفی بذالک مثوبۃ کبری ومنقبۃ عظمی فطلب من الفقیر
اجازۃ لمرویاتہ ومقرواتہ ومسموعاتہ وقد استخرت اللہ تع واجزت لہ اوام اللہ توفیقہ ان
یروی عنے جمیع مایجوز لے روایتہ من معقول ومنقول وفروع واصول بطرقہ المقررۃ فی
اماکنہا انتہی مولانا محمد باقر الیزدی صاحب تکملہ امل آمل آوردہ کہ مولانا محمد باقر
یزدی صاحب عیون الحساب از اعظم علمآء ریاضی بودہ وقوانین جدیدہ وبراہین مخترعہ
سدیدہ ایجاد کردہ در فضل وکمال ودقت نظر وسرعت انتقال بے نظیر بودہ وبسیاری از
افکار وافادتش مشہور گردیدہ وبر صفحہ ایام یادگار ماندہ بالجملہ ہمہ اعتراف بفضل او
دارند وعلامہ خونساری بر کتاب مطالع الانوار کہ از تصانیف اوست در علم ہیئۃ دیباچہ
بطور تقریظ نوشتہ اینست محصل انچہ صاحب تکملہ در وصف او فرمودہ وگفتہ کہ مولانا
محمد باقر مذکور را دو برادر فاضل بودند کہ ذکر ایشان در کتاب مذکور مسطور ست الامیر

جلال الدین بن الامیر المرتضی تاج الدین در شذور العقیان مسطور است

کہ امیر جلال موصوف عالم فاضل ومحقق مدقق بودہ واز بعض تلامذۂ شیخ بہاء الدین عاملی
علیہ الرحمہ اجازہ یافتہ واجازہ مذکورہ بنابر انچہ در شذور مذکور است اینست بعد الحمد
والصلوۃ وبعد فقد قرأ علی ہذا الکتاب قراءۃ فہم وتدقیق واتقان وتحقیق المولی السید
المرتضی الاجل العامل العالم الناسک المتورع الحسیب النسیب المدقق شارح الاحادیث
المصطفویۃ وناقد الاخبار النبویۃ والاخلاق السنیۃ الرضیۃ والافعال الحمیدۃ المرضیۃ
جامع الفضائل والمناقب ومجمع المآثر والمناصب جمال الملۃ والحق والدین ابن المرتضی

عیون الحساب
محمد باقر یزدی

الاعظم والمجتبی الاکرم الاعلم الافخم الامجد الاقدم مہبط الانوار القدسیۃ مجمع صفات الملکیۃ والانسیۃ ذی المکرمات والمفاخر والسجایا العلیۃ والمآثر سلطان المفسرین و المذکرین ناصح اعاظم الملوک والسلاطین کہف الضعفا والمساکین راحۃ البریۃ اجمعین

هو البحر من ای النواحی اتیتہ | فلجتہ المعروف والجود ساحلہ
تعود بسط الکف حتی لو انہ | اراد انقباضا لم تطعہ انامل

تاج الملۃ والحق والدین نقاوۃ اولاد خاتم النبیین و ذریۃ الائمۃ المعصومین ادام اللہ تعالیٰ ظلالہ وابد اجلالہ واجزت لہ ایدہ اللہ تعالے ان یروی عنی ما یصح عندہ من مسموعاتی ومرویاتی ومجازاتی ومناولاتی ومولفاتی الخ الاجازۃ الشیخ حسام الدین بن جمال الدین بن طریح النجفی از فضلاے معاصرین شیخ حرعاملیست عالم ماہر و محقق وثقہ جلیل القدر وشاعر بود از تصانیف او کتابہا اند از انجملہ شرح فوائد صمدیہ وشرح مبادی الاصول علامہ حلی رہ وتفسیر قرآن شریف وشرح فخریہ در فقہ وغیر ذالک من الکتب الشیخ حسن بن ابراہیم بن علی بن عبد العالی المیسی فاضل و عالم جلیل القدر وصالح بود از معاصرین شیخ حرعاملی است کذا فی الامل الشیخ حسن بن علی بن الحسن بن یونس بن یوسف بن محمد بن ظہیر الدین بن علی بن زین الدین الحسام الظہیری العاملی العیناثی از جملہ معاصرین شیخ حرعاملی رہ است در امل آمل آوردہ کہ شیخ حسن مزبور فاضل صالح ومعاصر است چندی در نجف اشرف اقامت داشتہ از انجا باصفہان رفت وہمانجا وفات یافت الشیخ حسن بن علی بن خاتون العاملی العیناثی از فضلای زمان وصلحاے عصر خود بود از جملہ معاصرین شیخ عاملی است کما فی الامل الشیخ حسن بن علی بن محمود العاملی فاضل فقیہ ومعاصر شیخ حرعاملی بود در امل آمل آوردہ الشیخ حسن بن علی بن محمود العاملی ابن خال والد المؤلف فاضل فقیہ صالح معاصر الشیخ

الفتونی العاملی البناطی از جملهٔ معاصرین شیخ حر عاملی است در امل آمل آورده
که شیخ حسن مزبور فاضل صالح و معاصر بود الشیخ حسن بن علی بن محمد الحر العاملی
المشغری والد شیخ حر عاملی است چنانچه در امل آمل مسطور است که شیخ حسن بن علی
بن محمد حر عاملی مشغری والد مؤلف این کتاب است قدس الله روحه عالم و فاضل
ماهر و صالح و ادیب و فقیه ثقه و حافظ و عارف بفنون عربیت و فقه و ادب بود
و در فقه مرجع خلائق بود خصوصاً در مواریث چندے از کتب عربیه و فقهیه و دیگر کتب
را پیش آنجناب قرائت نموده ام و وفاتش در سنه یکهزار و شصت و دو هجری در راه
خراسان اتفاق افتاد و مدفن شریفش در مشهد مقدس حضرت امام رضا علیه الاف
التحیة و الثناء واقع شد و مولد او سنه الف هجری بود خبر وفات آنجناب وقتی بمن رسید
که درجه ثانیه در منی بودیم و در وفات آنجناب قصیده طویله در مرثیه آنجناب گفته ام
السید حسن بن امیر محمد زمان الرضوی المشهدی از معاصرین شیخ حر عاملی است
چنانچه در امل آورده که سید جلیل میرزا حسن بن میر محمد زمان رضوی مشهدی فاضل
عالم و محقق جلیل القدر و معاصر من است از تصانیف او کتابی است در استدلال
ناتمام الشیخ حسن بن محمد بن علی بن محمد الحر العاملی المشغری الجبعی
شیخ حر عاملی در امل آورده که شیخ حسن مذکور ابن عم مؤلف اینکتاب است فاضل
صالح و فقیه و عارف بعربیت بود قرائت علوم پیش پدر خود و دیگران نموده محمد
بن مرتضی المعروف بملا محسن الکاشانی از مشاهیر مجتهدین و اکابر مفسرین
و محدثین و از محمدین ثلثه متاخرین معدود بوده علی قلیخان در تذکره خود بعد مدح و ثنای
او گفته که ملا محسن تلمیذ فاضل مشهور ملا صدرای شیرازیست و بمصاهرت وی اختصاص
داشته و تخلص هم از ملا صدرا یافته چون صیت فضلش شرق و غرب را فرو گرفته بود
شاه عباس ثانی صفوی مغفور بالتماس تمام او را طلبیده در سفر و حضر با خود میداشت

ودر کمال ادب و احترام با او سلوک می نمود و ملا محسن تا زمان شاه سلیمان صفوی مغفور
در قید حیات مستعار بود و اولادش در کاشان تا حال معزز و مکرم بل مرجع اند و دیوانش
از ده هزار بیت متجاوز است و در تذکره نتایج الافکار مسطور است که جامع کمالات انسانی ملا محسن
متخلص بفیض کاشانی که همشیره زاده مولانا ضیاء الدین کاشانیست نسبت شاگردی
بخدمت صدرای شیرازی داشته و از علوم معقول و منقول بهره وافی برداشته و پیش
شاه عباس ثانی اعزاز و احترام تمام داشت در آخر مائه حادی عشر هستی موهوم را گذاشت
انتهی بالجمله ملای موصوف در اوان تحصیل از بلده کاشان بسوی شیراز آمده بخدمت
سید ماجد بحرانی تحصیل علوم فقه و حدیث فرموده چنانچه سید نعمت الله جزائری که شاگرد
رشید ملا محسن مذکور بود در حکایت تفاؤل او بدیوان منسوب بحضرت امیر المومنین علیه السلام
که در احوال سید ماجد بحرانی مذکور شد نقل فرموده و در آن حکایت گفته که استاد من
محقق ملا محمد محسن کاشانی مصنف کتاب وافی وغیر آن که قریب به دو صد کتاب و رساله
دارد در اوائل کتاب وافی گفته است که من گاهی روایت کنم کتب اربعه حدیث را از
استاد خود سید ماجد بن هاشم صادقی بحرانی که در علوم شرعیه استناد من بسوی اوست
و اعتماد من بر اوست و او از شیخ بهاء الدین عاملی روایت دارد و گاهی روایت میکنم
از شیخ بهاء الدین بلا واسطه استاد خود و گاهی روایت میکنم کتب اربعه مذکوره و دیگر
کتب حدیث وغیر آنها را از شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه و او از پدر خود
شیخ حسن مذکور روایت دارد و شیخ یوسف بحرانی گفته که ملا محسن علم حکمت و اصول را از
ملا صدر الدین محمد بن ابراهیم شیرازی که مشهور بملا صدرا بود حاصل نموده و دختر ملا صدرا را
در نکاح او بود و همه تصانیف او در اصول بسبب شاگردی و تقرب او بملای موصوف مشتمل
بر قواعد صوفیه و فلاسفه است و چون در آن زمان مذهب صوفیه در بلاد عجم اشتهار
بسیار داشت و اکثر اهل عجم مائل بتصوف بودند بلکه غلو در آن داشتند ملا محسن نیز مائل

میان ایشان صاحب مرتبه علیا گردید و نزد مردم برا قران خود تفوق یافت تا آنکه بعد از او
مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه در رسید و بنهایت سعی در اطفای نائره تصوف و انسداد
شقوق این بدعت کوشید انتهی کلامه مؤلف گوید که اگرچه از تصانیف ملا محسن مذکور
دلالت بر تصوف او ظاهر میشود اما برارت او از رساله الانصاف که در آخر عمر خود تصنیف
فرموده بخوبی ظاهر و واضح است چنانچه فاضل جلیل القدر و بدر شرح الصدر العالم
الاوحد و الفقیه المعتمد السید ابو الحسن محمد خلف مرحمت و غفران پناه آقا سید
علی شاه ابقاه الله بر ظهر بعض کتب مصنفه ملا محسن افاده فرموده ما هذا لفظه محمد
بن مرتضی المدعو بمحسن الکاشانی صاحب الوافی و الصافی و المعتصم و المفاتیح و غیرها
مما یقرب مائتی کتاب علی ما ذکره المولی السید نعمة الله الجزائری تلمیذه طاب ثراه وذکر
ان اکثر کتب المحدث الکاشانی علی مذهب الفرقة الشنیعة الصوفیة خذلهم الله الی
ان قال ولکن له رسالة سماها بالانصاف و اظهر فیها عذره عما ظهر فی کلامه من الاعتقادات
الفاسدة و الاقوال الکاسدة بان ذلک لیس عن اعتقاد و تصدیق بل محض حکایة
و نقل انتهی کلامه و ایضا مؤید این معنی آنست که ملا شفیعا در اجازه موسومه بروضه
بهیه در احوال ملا محسن مذکور می فرماید که من از استاد خود عالم کامل ملا احمد نراقی شنیده
ام در آنجناب از والد ماجد خود ملا مهدی نراقی نقل فرمود که آنجناب ملا محسن مذکور را بخواب
دیده که باینجناب میگوید که انچه مردمان در حق من میگویند و مرا نسبت می دهند از اعتقادات
فاسده است و من از ان بری هستم و اعتقاد من همان است که در رساله که در آخر عمر خود تالیف
نموده ام و اسم آن رساله را بملا مهدی مذکور گفته بود پس بعد بیدار شدن جناب موصوف
دران رساله نظر فرمود و یافت مطابق انچه که بخواب دیده بود و اعتقاد ملا محسن مذکور را
مطابق و موافق بعقاید حقه یافته ملا شفیعا گوید که اینست کلام استادم ملا احمد در مقام
تصحیح اعتقاد ملا محسن مذکور عفو فرماید حق تعالی از زلات او و از لغزشهای تمامی علما

عالمین و محدثین راسخین پس تحقیق کہ ملا محسن مذکور صرف نمودہ عمر شریف خود را در ترویج
آثار مرویہ و علوم الٰہیہ و کلمات او کہ در غایت تہذیب و متانت اند واو راست مصنفات
کثیرہ تقریباً دو صد مصنفات صغار و کبار بودہ باشد انتہی موضع الحاجۃ من الروضۃ
بالجملہ توغل و تمہر او در احادیث و اخبار ملت حنیفیہ و فقہ امامیہ اثنا عشریہ کالشمس فے
رابعۃ النہار ہویدا و آشکار است و عبارت رسالہ الانصاف انچہ بنظر مؤلف رسیدہ اینست
چندی در مطالعہ مجادلات متکلمین خوض نمودم و بآلت عقل در ازالت جہل ساعی بودم
و چندی طریق مکالمات متفلسفین بتعلم و تفہم پیمودم و یک چندی بلند پرواز پیہاے
متصوفہ در اقاویل شان دیدم و یکچندے در رجوتہاے من عندیین گردیدم تا آنکہ
در تلخیص سخنان طوائف اربع کتب و رسائل مینوشتم و گاہی از براے جمع و توفیق لبعضے
را در بعضی می سرشتم من غیر تصدیق بکلہا ولا عزیمۃ قلب علی جلہا بل احطت بالدیم
جبرا و کتبت فی ذالک علی التمرین زبراً ثم اجد فی شئی من اشاراتہم شفاء علتی ولا فے
ارادۃ عباراتہم بلال غلتی حتے خفت علی نفسے اذ رأیتہا فیہم کانہا من ذویہم فتمثلت
بقول من قال خدعونی نہبونی اخذونی غلبونی وعدونی کذبونی خالی من التظلم ففررت
الی اللہ من ذالک وعذت باللہ من ان یوقفنی ہنالک واستعذت بقول امیر المؤمنین
علیہ السلام فی بعض ادعیتہ اعوذ بک اللہم من ان استعمل الراے فیما لا یدرک
قعرہ البصر ولا یتغلغل فیہ الفکر ثم انبت الے اللہ و فوضت امری الے اللہ
انی اللہ ببرکتہ متابعۃ الشرع المبین الے التعمق فے اسرار القران و احادیث آل
سید المرسلین صلوات اللہ علیہم و فہمنی اللہ منہا بمقدار حوصلتے و درجتی من الایمان
فحصل لے بعض الاطمینان و سلب عنی وساوس الشیطان ولہ الحمد علی ما ہدانی ولہ
الشکر علی ما اولانے انتہے موضع الحاجۃ من کلامہ از جملہ تصانیف ملاے موصوف رسالہ
الیست کہ در آن فہرس مصنفات خود ذکر کردہ در ینجا انتخاب کردہ شد کتاب الصافے

در تفسیر قرآن مجید که فراغ از تالیف آن در سنه ۱۰۷۵ بود و همچنین دیگر تصانیف اربع ذکر و ان
تصنیف و عدد ابیات انها نام برده کتاب الاصفی که منتخبی از تفسیر صافی است کتاب الوافی
مشتمل بر پانزده جزو است و هر جزوی از ان کتابی برأسه است کتاب الشافی و آن منتخب
از وافی است کتاب النوادر مشتمل بر احادیثی که در کتب اربعه مشهوره مذکور نیست کتاب
معتصم الشیعة فی احکام الشریعة که از جمله اش کتاب الصلوة و مقدمات آن در یک
مجلد بقالب تصنیف در آمده کتاب مفاتیح الشرائع که در سنه ۱۰۴۲ تمام کرده کتاب النخبة
مشتمل بر خلاصه ابواب فقه کتاب تطهیر الاخلاق که منتخبی از بیان علم اخلاق است کتاب
علم الیقین فی اصول الدین کتاب المعارف که ملخصی از کتاب علم الیقین است کتاب عین الیقین فی
اصول الدین کتاب اصول المعارف که خلاصه مهمات عین الیقین است کتاب المحجة البیضاء فی احیاء الاحیاء
للغزالی کتاب الحقائق ملخص کتاب محجة البیضاء کتاب قرة العیون کتاب الکلمات المکنونة فی علوم
اهل المعرفة و اقوالهم کتاب الکلمات المخزونة که منتزع از کلمات مکنونه است کتاب اللئالی که انتخاب کلمات
مکنونه است کتاب کلمات مصونه در بیان توحید کتاب الکلمات السریة المنتزعة من ادعیة المعصومین
کتاب جلاء القلوب فی بیان انواع اذکار القلب کتاب تشریح العالم فی بیان هیئات
العالم و حرکات الافلاک و العناصر و کتاب انوار الحکمة که مختصر از عین الیقین است
رسالة الالباب در کیفیت علم باری تعالی رسالة اللب در معنی حدوث عالم رسالة میزان القیامة
رسالة مرآة الآخرة در حقیقت بهشت و دوزخ کتاب ضیاء القلب در حقیقت احکام
بر باطن انسان کتاب تنویر المواهب در تعلیقات بر تفسیر کاشفی موسوم بمواهب علیه
کتاب شرح صحیفه کامله سجادیه در انچه محتاج بشرح است باختصار کتاب الکلمات الطریفة
در منشاء اختلاف است کتاب بشارة الشیعة الامامیة کتاب الاربعین در مناقب حضرت
امیر المؤمنین علیه الصلوة و السلام کتاب سفینة النجاة در بیان آنکه ماخذ احکام شرعیه منحصر
در محکمات قرآن و حدیث است رساله حق مبین در کیفیت تحصیل فقه کردن در دین [illegible]

کتاب الاصول الاصلیه مشتمل بر ده اصول از قرآن و حدیث کتاب تسهیل المحجه در انتخاب کشف المحجه تالیف سید
ابن طاؤس علیه الرحمه کتاب نقد الاصول الفقهیه مشتمل بر خلاصه علم اصول فقه و آن اول
تصانیف اوست کتاب اصول العقائد در اصول خمسه کتاب منهاج النجاة در بیان طلب
آن علمی که فریضه است بر هر مسلم کتاب ضریعة الضراعة در دعاهاے مناجات منقوله از
حضرات ائمه طاهرین علیهم السلام کتاب منتخب الاوراد مشتمل بر اذکار و دعوات شب و روز
و هفته و سال کتاب اهم ما یعمل مشتمل بر اعمال مهمات شریعت مطهره کتاب الخطب مشتمل
بر صد خطبه از خطبهاے جمعه و عیدین رساله شهاب ثاقب در تحقیق وجوب عینی نماز جمعه
رساله ابواب الجنان فارسی در بیان احکام نماز جمعه و آداب آن رساله ترجمة الصلوة
فارسی رساله مفتاح الخیر فارسی متعلق بعقبه نماز رساله ترجمة الطهارة فارسی رساله اذکار
الصلوة رساله ترجمة الزکوة فارسی رساله ترجمة الصیام فارسی رساله ترجمة العقائد فارسی
رساله موسومه بالسانح الغیبی در تحقیق معنی ایمان و کفر رساله راه صواب فارسی در سبب
اختلاف مذاهب اهل اسلام و تحقیق معنے اجماع رساله شرائط الایمان فارسی رساله ترجمة
الشریعة فارسی رساله اذکار مهمه کتاب الرفع والدفع فارسی مشتمل بر رفع آیات و رفع
لمیات القرآن و دعا و تعویذ و غیر آن رساله آئینه شاهی فارسی که مختصرے از ضیاء القلب
است رساله وصف الخیل فارسی در شناختن اسپها موجب احادیث رساله زاد
السالک در آداب سلوک طریق حق رساله النخبة الصغری مشتمل بر خلاصه فقه طهارت و صلوة
و صوم رساله تعلیقات نخبة الصغری مشتمل بر تفصیل مجملات آن رساله ضوابط الخمس در احکام
شک و سهو و نسیان در نماز رساله جهاز الاموات مشتمل بر مسائل متعلقه بجنازه رساله در بیان
اجرت گرفتن بر عبادات رساله در تحقیق ثبوت ولی بر زن باکره در تزویج رساله غنیمة الایام
در معرفت ساعات و ایام از احادیث اهل البیت علیهم السلام رساله معیار الساعات
فارسی رساله موسومه بالاحجار الشداد و السیوف الحداد در ابطال جواهر افراد در رساله محاکمه

مشتمل بر محاکمه میان دو فاضل از مجتهدین امامیه در معنی تقیه رساله رفع الفتنه در بیان
حقیقت علم و علما و معنی زهد و عبادت کتاب فهرست انواع العلوم رساله اجوبه مکتوبات
منتخبه از کتب علما و اهل معرفت و اشعار ایشان رساله شرح الصدر که در ذکر مجمل احوال و
سوانح عمر خود تصنیف کرده و رساله انصاف در بیان طریق حصول علم باسرار دین و
کیفیت سعی و کوشش خود در تحصیل الیقین رساله خلاصة الاذکار در زبده دعاها و اذکار
برای هر کار و هر وقت رساله منتخب اخوان الصفا رساله منتخب بعض ابواب فتوحات
مکیه محیی الدین عربی رساله منتخب مکاتیب قطب الدین یحیی رساله منتخب مثنوی مولوی
روم رساله منتخب غزلیات مولوی روم رساله گلزار قدس در غزلیات و قطعه و مراثی
رساله منتخب گلزار قدس رساله مثنوی سلسبیل رساله مثنوی تسنیم رساله ندبة العارف
رساله مثنوی ندبة المستغیث رساله منظومه شوق العشق رساله منظومه شوق الجمال رساله
منظومه شوق المهدی علیه السلام رساله قصائد پنجگانه مسمی به هر آشوب رساله مثنوی
مسمی بشراب طهور رساله مثنوی آب زلال رساله مثنوی وسیلة الابتهال رساله مثنوی
مناجات نامه رساله مثنوی تنفیس الهموم رساله لب الحسنات رساله زاد العقبی در خلاصه
اوراد و ثواب آن رساله الفت نامه در ترغیب مؤمنین بر انس و آداب آن و نیز ملای
موصوف در فهرست تصانیف خود آورده که آنچه از سن بیست سالگی تا این زمان که عمر من
به هشتاد و سه ساله رسیده است تصنیف کرده ام فهرست آن می نویسم و تاریخ تالیف
فهرست مذکوره سنه یکهزار و نود هجری است برین تقدیر ولادتش در سنه سبع و الف
بوده باشد و شاید که وفات ملا محسن مذکور بعد از سنه تسعین و الالف که سال تالیف
فهرست تصانیف اوست بفاصله قلیل واقع شده باشد قبرش در بلده کاشان مشهور
و از جمله تلامذه اوست پسر او محمد علم الهدی مصنف کتاب نضد الایضاح دیگر برادر زاده
او ملا محمد هادی بن مرتضی که کتاب او مفاتیح الشرائع را شرح نموده امیر صدر الدین محمد

بن محمد صادق القزوینی از جمله معاصرین شیخ حر عاملی است چنانچه شیخ مزبور در کتاب خود او را
به فاضل و عالم ستوده و گفته که از تصانیف اوست شرح تشریح الافلاک شیخ بهائی علیه الرحمة
محمد بن معصوم بن ابی تراب بن عبد الله الطوسی همعصر شیخ حر عاملی است
شیخ مذکور او را به فقیه و محدث و فاضل ستوده و گفته که او از ماهرین فن عربیت است
الشیخ محمد بن معین الجزائری معاصر شیخ حر عاملیست چنانچه در امل الآمل مسطور است الشیخ
محمد بن معین الجزائری ساکن الهند فاضل عالم جلیل معاصر السید میرزا محمد مهدی
بن میرزا محمد باقر الحسینی المشهدی از فضلا و محققین جلیل القدر و همعصر شیخ حر عاملی بود
از تصانیف اوست کتاب نجاة المسلمین در اصول مولانا محمد هادی بن معین الدین محمود
وزیر فارس بن غیاث الدین الشیرازی آیتی از آیات الهی در ذکا بوده کما قاله
الشیخ الحر العاملی فی الامل ما هذا لفظه مولانا محمد هادی بن معین الدین محمود وزیر فارس
بن غیاث الدین الشیرازی کان فاضلا مستقلا آیة فی الذکاء والادب وفاتش در سنه
یکهزار و چهل و یک هجری واقع شد سید علیخان مدنی هم در سلافة العصر مولانای موصوف را بمبالغه
و محامد فاضله ستوده الشیخ محمد بن یوسف البحرانی الخطی ولادت با سعادتش
در قریه خطه دار العشیره و در بحرین اقامت داشت از فضلای ماهرین و معاصرین شیخ
حر عاملی علیه الرحمه است در امل الآمل مسطور است که شیخ محمد مذکور در اکثر علوم از فقه و کلام
و ریاضی ماهر و ادیب و شاعر است از تصنیفات او حواشی بسیار اند و تحقیقات لطیفه و
رساله در علم نجوم مولانا محمود بن علی المشهدی صاحب امل الآمل آورده که وی فاضل
و عالم و صالح و عابد ثقه و صدوق و شاعر و معاصر است از تصانیف اوست چند کتب
و رسائل و ادعیه از انجمله کتاب حدائق الاحباب و کتاب قول ثابت و رساله الکلم الطیب
و رساله سلاح المومن و رساله مقام امین و رساله حیوة القلوب فی معرفة الله و رساله
اشرف الحقائق فی معرفة الله ایضا و ترجمه الصلوة و اشعار بسیار در عربی و فارسی دارد

مولانا محمود بن غلام علی الطبسی در اتحاف مسطور است که طبسی بفتحتین و مهمله منسوبست
بسوی طبس که مدینه ایست ما بین نیسابور و اصفهان و کرمان مولانا مزبور معاصر شیخ حر عاملیست
چنانچه در امل آمل آورده که مولانا محمود فاضل و فقیه و عارف در عربیت و جلیل القدر و
معاصر است در مشهد مقدس بمنصب قضا قیام مینمود و از تصانیف و تالیف اوست
مختصر شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید و رساله در اثبات رجعت و رساله در عروض و
غیر ذلک من الرسائل السید محمود بن فتح الله الحسینی الکاظمی ثم النجفی از معاصرین
شیخ حر عاملیست چنانچه در امل آمل آورده که سید جلیل محمود بن فتح الله فاضل
صالح و معاصر است از تصانیف اوست رساله در رجعت و رساله در اثبات اینکه
ابدان ائمه علیهم السلام در قبور اند الشیخ محیی الدین بن خاتون العاملی العیناثی
صاحب امل آمل آورده که شیخ محیی الدین مذکور فاضل صالح از جمله معاصرین است
الشیخ محیی الدین بن طریح النجفی از معاصرین شیخ حر عاملیست چنانچه در امل آمل
آورده که شیخ فقیه محیی الدین مذکور عالم و فاضل و محقق و عابد و صالح و ادیب و شاعر
و معاصر است از تصانیف اوست رسائل کثیره و دیوان اشعار و مراثی در مصائب
حضرت امام حسین علیه السلام الشیخ مساعد بن بدیع الحویزی فاضل و فقیه و
معاصر شیخ حر عاملیست از تصانیف اوست کتاب مناسک الحاج و غیر ذلک من الرسائل
السید مصطفی بن الحسین التفرشی از مشاهیر مؤلفین کتب رجال است شیخ حر عاملی
در امل آمل آورده که سید جلیل سید مصطفی ابن حسین التفرشی عالم و محقق و ثقه
فاضل است از تصانیف اوست کتاب نقد الرجال وی روایت حدیث از ملا عبد الله
شوشتری داشته و در رجال خود کسانی را که از زمان شیخ طوسی علیه الرحمه متاخر اند
کمتر ذکر آنها نموده سید موصوف از شیخ عبد العالی بن شیخ علی بن عبد العالی از جد او
روایت داشته الشیخ یوسف العاملی الشامی از معاصرین شیخ حر عاملیست

مصطفی
سید مصطفی
مؤلف نقد الرجال

چنانچه در امل مسطور است که شیخ یوسف مذکور فاضل عارف بالعربیه وشاعر وادیب
ومنشی واز جمله معاصرین است السید الملقب میرک موسی بن الامیر محمد اکبر
الحسینی التونی از معاصرین شیخ حر عاملیست در امل آمل مذکور است که سید ملقب
به میرک موسی بن امیر محمد اکبر الحسینی التونی از ساکنین مشهد مقدس رضوی علی مشرفها
آلاف التحیة والسلام است وی عالم وفاضل ومتکلم وفقیه ومدرس جلیل القدر وهمعصر
من است رساله در زکوة فارسی وشرح مجالس ساخته ابن بابویه که با رکن الدوله
اتفاق افتاد در فارسی وحواشی کثیره متفرقه از تالیفات اوست الشیخ ناصر بن
سلیمان البحرانی صاحب سلافة العصر در مدح وثنای او مبالغه بسیار فرموده و
از اشعار او نقل نموده وی از معاصرین علامه جعفر بن کمال الدین بحرانی است و
صاحب امل آمل او را به فاضل وعالم وادیب وشاعر ستوده ودر ذیل معاصرین
خود شمرده الشیخ نعمة الله بن الحسین العاملی فاضل صالح بود وپیش فضلای عرب
وعجم تحصیل واستفاده علوم فرمود واکثر کتب حدیث مشهوره را بخط خود نوشته نزد
افاضل عصر قرارت میفرمود در حدود سنه یکهزار وشصت هجری که ابتدای تالیف کتاب
امل آمل است وفات یافت الشیخ عبد الواحد بن ابی الجیل العاملی فاضل صالح
معاصر شیخ حر عاملی بود وپیش عم شیخ مذکور قرارت علوم نموده کذا فی الامل مولانا
عبد الوهاب بن حسین بن سعد الله بن حسین الاسترآبادی در امل آمل آورده
که مولانا عبد الوهاب ساکن مشهد مقدس رضوی علی مشرفه السلام فاضل جلیل
واز جمله معاصرین است از تصانیف او کتابیست در علم کلام السید عزیز الحسینی
الجزائری شیخ حر عاملی در امل آمل گفته که سید عزیز مذکور عالم وفاضل جلیل القدر
ومحقق وماهر ومعاصر ومدرس بود وصاحب تصانیف وتالیف کثیره است الشیخ
محمد بن حسین بن الحسن بن ابراهیم بن علی بن عبد العالی المیسی از معاصرین

شیخ حر عاملی است چنانچه در امل آمل مسطور است که شیخ محمد مذکور فاضل و عالم و محقق و صالح و عابد و معاصرین است در کربلای معلی توطن دارد و تا این زمان بقید حیات است السید ابو الغنائم محمد بن الحسین الحلی از فضلای کاملین و علمای عاملین بود و معاصر شیخ حر عاملیست صاحب سلافة العصر ثنای او آورده که وی سفر هند نموده بملازمت اکبر بادشاه رسیده احترام و اعزاز تمام یافت لکن بسبب صدور بعض کفریات و اقوال قبیحه شنیعه اکبر بادشاه از خدمت او اعراض ورزیده مراجعت نمود از اشعار بلیغه اوست

انا الذی شهدت بالمعجزات له	اقلامه و حروف الخط والنقط
اخذت فی کل فن من عجائبه	حتی تعجب منی الفرد و النمط
یزهو علی البحر سطر من تموجه	للناظرین بدر لیس یلتقط
یفوح زهر حدیثی عن شذا ادبی	کما یفوح بریا عطره البغط
لکنکم معشر لا در درهم	سیان عندهم التصحیح و الغلط
خابت قوافل امالی بساحتکم	کما یخیب براس الاقرع المشط

مولانا السید محمد بن حیدر نجم الدین العاملی از افاضل زمان و اتقیای دوران بود در امل مسطور است که سید محمد بن حیدر مذکور فاضل صالح و ادیب و شاعر و معاصرین است در مکه معظمه توطن دارد انتهی ملا عزیز الله بن اخوند ملا محمد تقی المجلسی الاصفهانی از اکبر اولاد اخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه بوده چنانچه در رساله سلسله نسب ملا حیدر علی مجلسی مذکور است که اخوند مرحوم را سه پسر بحد کمال رسیده اکبر اولادش ملا عزیز الله نام داشت که جد سوم ملا حیدر علی مذکور بود و حاوی کمالات بسیار و در تهذیب اخلاق یگانه روزگار بود و حواشی بر کتاب ارکعه بر کتاب من لا یحضره الفقیه نوشته و در علم انشا قلیل النظیر و انشای وقایع روم از تصانیف او مشهور است و در فرزندان او اهل علم و کمال بسیار بوده‌اند

آقا احمد بهبهانی در مرآة الاحوال جهان نما ملای موصوف را باین عنوان ستوده و گفته که فاضل
لبیب و عارف ادیب جامع الفضائل مولانا عزیز الله فرزند اکبر اخوند علیهما الرحمه حاوی
کمالات بسیار و در تهذیب اخلاق یگانه روزگار است در خدمت والد علامه خود و دیگر علمای
عظام استفاده علوم دینیه نموده است و حواشی چند بر مدارک و تهذیب دارند و در انشا قلیل النظیر
بوده انشا و وقائع روم آن بزرگوار مشهور است قلم را طاقت بیان حسن خلق و تقدس و زهد
و صلاح و فضائل ایشان نیست و حضرت مستجاب الدعوه ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة
حسنه بوده اند در تمول دنیوی تالی میرزا محمد تقی تاجر عباس آبادی مشهور بوده است از ایشان
یک فرزند عالیجناب مقدس القاب فاضل نحریر میرزا محمد کاظم علیه الرحمه است که در جمیع کمالات
تالی والد خود بود و دو دختر مخلف شده دختران لا ولد فوت شدند در رساله ملا حیدر علی مذکور است
که وفات ملا عزیز الله در سنه اربع و سبعین بعد الالف واقع شد ملا عبد الله بن اخوند
ملا محمد تقی المجلسی الاصفهانی برادر ملا عزیز الله مذکور و فرزند اوسط اخوند ملا محمد تقی
مجلسی است در کتاب مرآة الاحوال جهان نما مسطور است فاضل مقدس صالح جناب فضائل مآب
نقاوة الفضلاء المجتهدین مولانا عبد الله علیه الرحمه که فرزند اوسط اخوند ملا محمد تقی مرحوم است
شمه از فضائل و مناقب آن دریای بیکران فضیلت را درین مختصرات محصور ساختن از مقوله
آب بحر در کوزه گنجاندن است در تقدس ذات یگانه آفاق بوده است از ایشان تعلیقات
شریفه بر کتاب حدیقة المتقین والد مرحوم آنجناب بنظر رسیده است که از آن شرذمه از مراتب
فضل و تبحر و علوم مشهود و اولاد امجادش سه پسر بوده اند یکی فاضل علامه ملا محمد نصیر دوم
مقدس عالم صالح ملا زین العابدین سوم عالم زاهد متقی ملا محمد تقی و در رساله ملا حیدر علی مجلسی
مسطور است که یکی از جمله پسران ملا عبد الله فاضل قلیل النظیر ملا محمد نصیر مترجم مجلد کتاب الفتن
از بحار الانوار است و حواشی بر بعض شروح دارد و ایضاً از تصانیف اوست صحیفة المتقین تکمله
حیات القلوب و نیز پسر ملا نصیر مزبور ملا محمد رضی مترجم مجلد نهم کتاب مذکور است انتهی

السيد ابو عبد الله محمد بن عبد الحسين بن ابراهيم بن ابی الشبانه الحسینی البحرانی
در ال آل ادراکہ عالم و فاضل و شاعر و ادیب جلیل القدر ستوده و از معاصرین محمود شمرده و
و سید علیخان مدنی در سلافۃ العصر بسیاری از مدائح و مناقب او و از نظم و نثر او ذکر فرموده و مداحش
باین الفاظ آورده السید ابو عبد الله محمد بن عبد الحسین بن ابی شبانه الحسینی البحرانی علم العلم
و مناره - و مقتبس الضیاء و مستناره - فرع دوحة الشرف الناجم - المقر بسبر فضله
کل مناضل و مناظر - صارت انواره بمآثره و مناقبه

كالبدر من حيث التفتّ رايته ... يهدى الى عينيك نوراً ثاقبا

اما العلم فهو بحره الذی طما و زخر * و اما الادب فهو صدره الذی سما به
و فخر * ان نثر فالنثرة منه فی خجل * او نظم فالثريا من استلاب عقدها فی وجل * طالما استنزل
الدراری بقلمه * و استخرج الدر من البحار بكلمه * فاطلعها فی سماء بيانه * و نظمها فی سلك
عقيانه * وناهيك بمن قصابه النجوم فی سمائها * و تحسده اللآلی فی داماتها * و كان قد دخل
الديار الهندية * فاجتمع بالوالد * و مدحه بمدائح * نقضت غزل الحارث بن خالد * فعرف
له حقه * و قابله من الاكرام بما استوجبه و استحقه *
و ذكره عند مولانا السلطان بما قدمه لديه * و ملاء
من المواهب الجليلة يديه * و لما قضى اماله من
مطالبها * ارتحل الى الديار العجمية و قطن بها * فلقی بها [1]
تحية و سلاما و تنقل فی المراتب حتی ولی شيخ الاسلام و هو اليوم نازل
باصبهان و رافع من قدر الادب ما هان بعد از آن صاحب سلافه بعضی از خطوط سید محمد موصوف را
که از حیدر آباد دکن بجانب او فرستاده بود نقل فرموده و آورده که تاریخ کتابت خط مزبور
سنة سبعين و الف بوده السيد جمال الدين محمد بن عبد الحسين الدشتكی در عهد
شاه صفی از اکابر علمای ذوی الاحترام و از احد ائمه اعلام از سید نظام الدین احمد بن معصوم

الحسینی المدنی اجازه یافته تاریخ کتابتش یوم الثلثا سادس عشر صفر المظفر سنه اربع و ستین
بعد الالف بود و سید موصوف در اجازه مذکوره گفته - لما صدرت اشارة من یجب قبول
امره و تحتم الوقوف لدی احکامه لعلو قدره و هو العلم العلامة المفید العلیم الفهامة المجید
سابق حلبة التقریر و التحریر و قدوة کل بلیغ و نحریر صفوة السادة الاکارم و غنیة الاشراف
و الاعاظم السید السند العلیم الاید الانجد الکریم السید جمال الدین محمد بن عبد الحسین
ادام الله توفیقه و یسر الی الخیرات طریقه فی الاخذ عنی روایة ما اتصل سنده من الاحادیث
المرویة عن ابائی الکرام المعنعنة عنهم الی ان اتصل الی اشرافهم صلوات الله علیه و آله
و السلام قابلت قوله بالامتثال و اجزته روایة هذه الاحادیث عنی مشافهة علی سبیل الاستعجال
انتهی السید محمد بن عبد الله السبعی الاحسائی از افاضل زمان علمای اوان خود بود صاحب
امل آمل که از جمله معاصرین او بود در وصفش آورده السید محمد بن عبد الله السبعی الاحسائی عالم فاضل
جلیل القدر زاهد فقیه الشیخ محمد بن علی بن محمد بن الحسین الحر العاملی المشغری الجبعی
عم شیخ حر عاملی است چنانچه در امل آمل آورده که شیخ جلیل محمد بن علی مذکور عم مؤلف این کتاب
است فاضل عالم و ماهر و محقق مدقق و حافظ و جامع و عابد و شاعر و منشی و ادیب و ثقه بود
چند کتب عربیه و فقهیه پیش او خوانده ام و فاتش در سنه یکهزار و هشتاد و یک هجری اتفاق
افتاد از تصانیف او رساله ایست موسومه به رحله متضمن سوانح سفر او و دیوان اشعار عربی
و حواشی و فوائد کثیره دارد صاحب امل آمل گفته که من در دیوان مذکور شعرے از اشعارش
ردی و خراب ندیده ام مادرش بنت شهید ثانی است دیگر از تصانیف اوست قصائد در مدح
حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و قصائد در مدح ائمه طاهرین علیهم الصلوة و السلام
و سید علیخان مدنی در سلافة العصر ذکر او آورده و از اشعارش نقل نموده الشیخ محمد بن
نجیب الدین علی بن محمد بن مکی العاملی الجبعی شیخ حر عاملی آورده که وی فاضل صالح
و معاصر من ست قرارت علوم پیش والد خود نموده و از دیگر مشائخ من استفاده نموده انتهی

السید محمد بن علی بن محیی الدین الموسوی العاملی صاحب امل آمل آورده که سید محمد
مذکور فاضل عالم و ادیب ماهر و شاعر و محقق و عارف بفنون عربیت و فقه و دیگر علوم بود از
جمله معاصرین است در شهر طوس ستوطن شعب قضاء مشهد مقدس بوده قراءت علوم از پیش
سید بدر الدین حسینی عاملی که مدرس انجا بود فرموده و هم بخدمت سید حسین بن محمد بن
علی بن ابی الحسن الموسوی که بشیخ الاسلام معروف بود و دیگر مشائخ و علما استفاده فنون و
علوم کرده از تصانیف شریفه اوست شرح شواهد ابن مصنف و آن شرحیست کبیر و ضخیم که دران
بحسن تحقیق پرداخته و در اکثر مقامات شرح مزبور نقل اقوال فاضل عینی پرداخته و اشعار هم
انشا میفرمود اما کمتر و چیزی ازان بحفظ من نیست انتهی ترجمه کلامه الشیخ محمد بن علی بن محمود
بن یوسف بن محمد بن ابراهیم العاملی الشامی شیخ حر عاملی در جمله معاصرین خود
ذکر شریفش آورده و گفته که شیخ محمد مذکور فاضل و ماهر و محقق و مدقق و ادیب و شاعر و فائق بر اکثر
معاصرین خود در عربیت و دیگر علوم بود اشعار جید و نیکو گفتی اکثر انها مشتمل بر مضامین عجیبه
و غریبه اند محمد بن فضل الله بن محب الله که از فضلاے اهل سنت و جماعت است در ترجمه
شیخ مزبور در کتاب خود موسوم به خلاصة الاثر فی اعیان القرن الحادی عشر اورده محمد بن علی
بن محمود بن یوسف بن محمد بن ابراهیم الشامی العاملی الشهیر بالحشرے الادیب الشاعر البلیغ
الوحید فی مقاصده البعید الغایة فی مبدانه ذکره السید علی بن معصوم فی السلافة و استوعب ذکر
فضائله فاغنانی عن شرح احواله حیث قال البحر الخضم الزخار و البدر المشرق فی سماء المجد لسنا
الفخار الهمام البعید الهمة المجلوة بانوار علومه ظلم الجهل المدلهمة اللابس من مطارف الکمال اطهر
حلة و الحال من منازل الجلال فی اشرف حلة فضل تغلغل فی شعاب العلم زلاله و تسلسل حدیث
قدیمه و طارفه روایة عذبة و سلساله و محل رقی من اوج الشرف البعید مراقیه و حل من شخص المعالی
بین جوانحه و تراقیه شاد مدارس العلوم بعد دروسها و سقی بصیب فضله حدائق غروسها
الی ان قال و اما الادب فعلیه مداره و الیه ایراده و اصداره ما الدر النظیم الا ما انتظم من جواهر کلامه

وما السحر العظیم الا ما نفثت به سواحر اقلامه - واقسم انی لم اسمع بعد شعر مهیار والرضی - احسن
من شعره المشرق الوضی - وایضاً صاحب سلافه بعد مدح وثنای بلیغ درحق شیخ مزبور آورده
که وی از بلده شام که موطن اصلی او بود بسوی بلاد عجمیه آمده چندی بفراغبالی وخوشحالی ونشر
علم در انجا بسر برد وآوازه فضل وکمالش در اطراف واکناف بلاد مشتهر گردید تا آنکه والی
حیدرآباد اورا طلب نموده باعظام واحترام آنجناب پرداخت وبا والد فقیر بسیار محبت ومودت
داشت واز انجا بحج رفته دو سال در مکه مشرفه تشریف داشت باز مراجعت بحیدرآباد نمود
وقت مراجعت شیخ در بندر مخا اتفاق ملاقات بافقیر افتاد وبعد وصولش بمنزل مقصود بامر
جناب والد شغل درس از انجناب داشتم وقرائت علم فقه ونحو وبیان وحساب پیش ایشان
نمودم وبعض فنون نظم ونثر را اخذ کردم صاحب سلافه بعد ازین قدری از اشعار شیخ نقل
کرده وفات شیخ در سنه نیف وتسعین والف واقع شد الشیخ محمد بن فرج النجفی از افاضل
عالیمقدار وعباد وزهاد روزگار - بود در امل الآمل مسطور است که شیخ محمد بن فرج النجفی فاضل
وعابد وزاهد وشاعر وادیب واز معاصرین است الامیر محمد قاسم بن الامیر محمد
الطباطبائی القهپائی در شذور العقیان فی تراجم الاعیان مسطور است که امیر موصوف
از مشایخ اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بود کما ذکره فی البحار مولانا محمد علی الکربلائی
از تلامذه علی بن خاتون عاملی است در شذور مذکور است که از تصانیف اوست رساله واضحه
برای استخراج آیات قرانیه وآنرا بدو قسم منقسم ساخته از قسم اولش هر آیتی که اول آن مطلوب
باشد بر می آید واز قسم ثانی آخر آیت مطلوبه استخراج میشود رساله مزبوره بغایت خوب وجید است
وتا این زمان مثل رساله مزبوره در ینباب تصنیفی بظهور نرسیده انتهی کلام صاحب الشذور

میرزا محمد هادی بن معین الدین محمد وزیر فارس بن غیاث الدین الشیرازی
صاحب سلافه العصر آورده که میرزا موصوف آیتی از آیات الهی بود در ذکا وادب ومحاضره
وبدیهه گوئی وفاتش در سنه احدی وثمانین والف واقع شد محمد حسن بن محمد علی الاسترابادی

النجفی در شذور العقیان فی تراجم الاعیان مسطور است که محمد حسن مزبور عالم و فاضل بود
فهرست تصانیف حضرت علامه حلی علیه الرحمه که بخط محمد مذکور بود بنظر رسیده در آخرش مکتوب
بود کتب العبد الاقل الاذل محمد حسن بن محمد علی الاسترابادی النجفی سنة خمس وتسعین لعبد الالف
فی المشهد المقدس الرضوی زاد الله تقدیساً و ایضاً اجازه علامه حلی علیه الرحمه که برای بنی زهره
تحریر فرموده بود بخط ملای موصوف بنظر رسیده تاریخ تحریرش سنه ست وتسعین لعبد الالف
بود السید محمد بن حیدر بن نور الدین علی بن علی بن ابی الحسن الحسینی الموسوی
العاملی الجبعی صاحب امل آمل او را به فاضل عالم و مدقق ستوده و از جمله معاصرین شمرده
و گفته که سید محمد مذکور ماهر در اکثر علوم عقلیات و نقلیات است بالجمله سید موصوف از
خاندان اجتهاد و علم و رشاد بود و جد امجدش سید نور الدین صاحب شواهد مکیه است الشیخ ابراهیم
بن محمد بن علی الحر فوشی العاملی الکرکی تحصیل علوم و فنون از پدر نامدار خود فرموده
و بخدمت دیگر علما هم مستفید شده بهره وافر و حظ متکاثر برداشته از اعاظم فضلا و اکابر
صلحا گشته شیخ حر عاملی در امل آمل وصف و مدح او فرموده و گفته که من بر جنازه مغفرت اندازه اش
حاضر شده بودم وفاتش در سنه ثمانین لعبد الالف در بلده طوس اتفاق افتاد رحمه الله تعالی
مولانا احمد بن سلامة الجزائری از فضلا و صلحای زمان خود بود از معاصرین شیخ حر عاملیست
چنانچه در امل آمل میفرماید که ملا احمد موصوف فاضل و صالح و فقیه و معاصر من است
و در بلده حیدرآباد بمنصب قضا اقامت دارد از تصانیف شریفه اوست شرح ارشاد علامه
حلی طاب ثراه و دیگر مصنفات هم دارد الشیخ بهاء الدین بن علی العاملی النباطی از
فضلای صلحا و فقهای معاصرین شیخ حر عاملی بود در نجف اشرف سکونت ورزیده و قبل از این
در حله بود کذا فی الامل مولانا احمد بن محمد التونی البشروی اصلش از بلده تون است
صاحب معجم گفته تون شهریست از ناحیه قهستان خراسان نزدیک قاین وی از مشاهیر فضلاست
صاحب امل آمل آورده که مولانا احمد تونی فاضل و عالم و زاهد و عابد ورع و معاصر الحال در بلده

طوس اقامت دارد صاحب تصانیف لائقه است از جمله آن رساله در تحریم غنا و رساله در رد
صوفیه و حاشیه بر شرح لمعه و دیگر کتب هم دارد میرزا ابراهیم بن کاشف الدین محمد
الیزدی اخو میرزا قاضی از مولانا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه اجازه روایت دارد از تصانیف
شریفه اوست شرح باب حادی عشر و دیگر کتب هم دارد صاحب شذور العقیان او را به فاضل
کامل و فقیه عامل ستوده و گفته که میرزا ابراهیم مذکور از تلامذه اخوند ملا محمد تقی مجلسی است و اخوند
مذکور در سنه ثلاث و ستین اجازه برای وی نوشته و ستایش و مدح بسیار دران فرموده و باین
عبارت آورده و بعد فلما تشرفت بصحبة الفاضل العامل الکامل علامة الوقت و فهامة الزمان
افلاطون العصر و جالینوس الاوان جامع کمالات الملکیة و الفضل الانسانیة حاوی المعقول
و المنقول مستجمع الفروع و الاصول میرزا ابراهیم بن شیخ علماء الزمان و فاضل فضلاء الدوران
ارسطاطالیس العصر و بقراط الاوان الواصل الی رحمة الله الملک المنان مولانا کاشف الدین
الحق و الحقیقة و الدین محمد افاض الله تعالی شآبیب رحمته علی رمسه الزکیة و تربته المطهرة
بعد ان قرء علی هذا الضعیف برهة من الزمان و طائفة من الاوان التمس منی و ان لم اکن
اهلاً له ان اجیز له ادام الله تعالی تائیده روایة ما یجوز لی روایته فاستخرت الله تعالی و اجزت
له ادام الله تعالی عزه ان یروی عنی ما یجوز لی روایته من الکتب العقلیة و النقلیة
سیما کتب الاحادیث خصوصا الکتب الاربعة الی آخر الاجازة الشیخ ابراهیم العاملی
الشامی در امل آمل مذکور است که شیخ ابراهیم عالم عامل و فاضل ماهر و معاصر ما است و
ادیب و شاعر است در قسطنطنیه رحل اقامت انداخته در انجا میباشد صاحب تصانیف
و تالیف است از انجمله کتاب الصبح المنبی عن حیثیة المتنبی مشتمل بر احوال متنبی است
شیخ حر عاملی آورده که من کتاب مذکور را دیده ام پیش سید میرزا و در آن فواید کثیره است
سوای احوال متنبی الشیخ صلاح الدین بن الشیخ زین الدین علی الملقب
بام الحدیث بن سلیمان البحرانی القدمی فرزند ارجمند شیخ علی الملقب بام الحدیث بود

در لؤلؤة البحرین آورده که شیخ صلاح الدین مذکور فاضل کامل در علم حدیث و ادب بود تعلیقه حواشی
بر کتاب تهذیب الاحکام تصنیف کرد و بعد از پدر در بحرین متولی امور ریاست شد و در قضایای
احکام و عهده اقامت جمعه و جماعت جانشین پدر خود بود لکن بعد از وفات پدر خود بمدت قلیل وفات
یافت الشیخ حاتم بن الشیخ علی الملقب بام الحدیث البحرانی القدمی برادر صاحب صلاح
شیخ صلاح الدین سابق الذکر بود در لؤلؤه آورده که شیخ حاتم مذکور از افاضل زمان و فقهای
دوران خود بود الشیخ جعفر بن الشیخ زین الدین البحرانی القدمی فرزند ارجمند شیخ زین الدین
علی الملقب بام الحدیث و برادر شیخ صلاح الدین سابق الذکر است در لؤلؤه آورده که شیخ جعفر
مذکور از افاضل زمان و اعاظم دوران در اجرای امر بمعروف و نهی عن المنکر صاحب شدت بود
و بعد از برادر خود شیخ صلاح الدین امام نماز جمعه و جماعت بود و شیخ جعفر مذکور را پسری بود
مسمی بشیخ علی که زاهد و پرهیزگار و متقی بود چنانکه احوال او در محل خود خواهد آمد انشاء الله تعالی
الشیخ ابراهیم بن جعفر بن عبد الصمد العاملی المکی صاحب امل الآمل آورده که شیخ
ابراهیم مذکور فاضل عالم و فقیه محدث و ثقه محقق و عابد است از مصنفات او کتابیست
بغایت خوب و رسائل دیگر و الحال شیخ مذکور در هرات که از نواحی خراسان است اقامت انداخته
الشیخ ابراهیم بن الحسن بن خاتون العاملی العینانی از معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچه در
امل فرموده شیخ ابراهیم مذکور فاضل صالح و معاصر است المولی الجلیل رضی الدین محمد
بن الحسن القزوینی عالمی خبیر و فاضلی عزیز النظیر صاحب تصانیف کثیره است شیخ حر عاملی
در امل از جمله معاصرین خود آورده و گفته که المولی رضی الدین محمد بن الحسن القزوینی فاضل
عالم و محقق مدقق متکلم ماهر و معاصر است از تصانیف او کتب بسیار اند از انجمله کتاب الخواص
و آن کتابیست لطیف و رساله در مبحث قبله و رساله در بیان مقادیر و رساله در نماز تهجد و کتاب
تاریخ علمای قزوین موسوم بضیافة الاخوان و هدیة الخلان و کتاب کحل الابصار و کتاب نوروز
و کتابی در ذکر مسائل غیر منصوصه و غیر ذلک من الکتب الشیخ محمد بن حسین بن الحسن

بن ابراهیم بن علی بن عبد العالی المیسی از اکابر علما و فضلا و معاصر شیخ حر عاملی بود و صاحب
امل آمل در کتاب مزبور او را به فاضل عالم و محقق صالح و عابد ستوده و گفته شیخ محمد مذکور الحال در
کربلای معلی سکونت دارد مولانا السید نظام الدین احمد بن محمد معصوم الحسینی الدشتکی
الشیرازی فاضلی ادیب در عصر خود همچو صاحب ابن عباد بود فرزند ارجمندش در سلافة العصر
ثنای بلیغ در حق او فرموده و در امل آمل مسطور است که میر نظام الدین عالم جلیل القدر و فاضل
وسیع الصدر و عظیم الشان و شاعر و ادیب است او را دیوان شعر نیست و چند رسائل متعدده
پسرش در سلافه مبالغه در وصفش نموده و شعری چند از و نوشته و گفته که در مدح و وصف او شعرای
زمان وی بسیار مبالغه نموده اند الحق که ذات والا صفاتش درین زمان اشهر حیدرآباد همچو صاحب
ابن عباد است و مرجع امرای زمان و روسای دوران بلکه بخدمت شریفش سلاطین و ملوک
بتعظیم و حسن سلوک پیش می آیند و میان من و سید موصوف رسم مراسلات و مکاتبات جاریست
انتهی و غلام علی آزاد بلگرامی در تاریخ ماثر الکرام در ضمن احوال پسر او سید علیخان آورده که
چون خواهر شاه عباس ثانی صفوی ارادهٔ زیارت حرمین شریفین نمود شاه عباس میر معصوم یعنی
والد میر نظام موصوف را با بیگم همراه کرده که بتعلیم مناسک حج بپردازد در اثنای راه چون
تقریب تعلیم و تعلم در میان آمد و ایمنی بحیلولت ستر بروجه احسن صورت نمی بست بخاطر بیگم رسید
که کفویت ثابت است چرا عقد نکاح جلوه گر نشود و حیلولت ستر حجاب برخیزد آخر نکاح انعقاد یافت
و بعد زیارت حرمین شریفین از ترس شاه عباس معاودت وطن متعذر شد و توطن مکه معظمه اختیار
افتاد و از بطن بیگم میر نظام الدین احمد متولد شد و در مکه معظمه نشو و نما یافت و همت بکسب فضائل
گماشته از اقران فائق بر آمد میر محمد سعید میر جمله از دستانی وزیر عبد الله قطب شاه والی حیدرآباد
مبالغ فراوان فرستاده میر نظام الدین احمد را و سید سلطان را که از سادات نجف اشرف بود
بحیدرآباد طلبید که دو دختری که داشت آنرا در سلک ازدواج هر دو سید کشد اتفاقاً سلطان عبد الله
را هم دو دختر بود سلطان خواست که دختران خود را بهر دو سید تزویج کند میر جمله برآشفت و برخاسته

بدرگاه خلد مکان عالمگیر شتافت سلطان عبد الله اول دختری را بمیر نظام الدین که خدا ساخت
و برای طوی دختر ثانی ساز و سامان ترتیب داد میر نظام الدین احمد با سید سلطان بخشش داشت
او دو زوجه او نمی خواستند که ازدواج سید سلطان صورت گیرد شبی که نکاح سید سلطان مقرر شد
میر نظام الدین سلطان عبد الله را پیغام کرد که اگر تزویج سید سلطان واقع شود من بمخالفت
شما کمر می بندم و نزد خلد مکان رفته سعی در هدم بنیان دولت شما میکنم و احمال و اثقال بار کرده
مستعد کوچ نشست سلطان عبد الله متحیر شد و ارکان دولت را جمع کرده بمشاوره پرداخت آخر
رای همه برین قرار گرفت که اگر میر نظام الدین احمد میرود فتنه عظیم برپا میشود تزویج سید سلطان
موقوف باید داشت و چون اسباب طوی همه مهیا شده بود و در تاخیر ضایع می شد ابو الحسن را
که آخر سلاطین قطبشاهیه است و با سلاطین قطبشاهیه قرابتی داشت برای دامادی تجویز کردند
و مردم بطلب ابو الحسن شتافتند در آن وقت ابو الحسن در تکیه بیقیدی نشسته بود او را آوردند
و بحمام بردند و بخلعت طوی آراسته نکاح بستند و موافق ضابطه توپخانه را سر دادند در آن وقت
سید سلطان در حمام بود چون صدای توپها شنید در استفسار افتاد که توپها را چرا سر دادند
حاضران که ازین ماجرا واقف نبودند جواب دادند که سبب ظاهر است که امشب شب طوی است
سید سلطان گفت ضابطه اینست که توپخانه بعد عقد نکاح سر میدهند مردم را برای خبر فرستاد
رفتگان خبری که بود آوردند سید سلطان در آتش غضب افتاد و اسباب شادی همه سوخت و
اسپان را پی کرد و خود را بدرگاه خلد مکان رسانید میر نظام الدین احمد از دختر قطبشاه فرزندی
نیاورد سید علی از بطن زوجه دیگر شب شنبه پانزدهم جمادی الاولی سنه اثنین و خمسین و
الف در مدینه منوره متولد شد لهذا او را مدنی گویند انتهی و ایضا صاحب سلافه آورده که آنجناب
در سنه اربع و خمسین و الف بجانب بعض بلاد هند حسب درخواست بادشاه آنجا نهضت فرمود
و فاتش در سنه ست و ثمانین و الف در مدینه حیدرآباد اتفاق افتاد السید اسمعیل ابن سعید الحسینی
الحویزی صاحب اهل آل او ابه عالم فاضل و متکلم و شاعر و محقق کامل ستوده و از جمله معاصرین

نمود سعدود نموده الشیخ محمد العاملی التینینی در امل الآمل او را به فاضل فقیه و صالح و زاهد و عابد ورع
ستوده و گفته که وی پیش خال والد من شیخ علی بن محمود العاملی تحصیل علوم نموده و او پیش شیخ
بهاء الدین عاملی قرارت نموده الشیخ محمد بن سماقة العاملی المشغری صاحب امل الآمل گفته
که وی فاضل صالح و ادیب و حافظ است پیش والد من و عم من و جد من و خال والد من
تحصیل فنون و استفاده علوم فرموده السید میرزا محمد بن شرف الدین الحسینی الجزائری
در امل الآمل آورده که سید میرزا محمد موصوف از فضلا معاصرین است وی عالم فقیه و محدث حافظ
و عابد از تلامذه شیخ محمد بن علی خاتون عاملی ساکن شهر حیدرآباد است از تصانیف شریفه او ست
کتابی کبیر در فن حدیث که در آن احادیث کتب اربعه و غیر آنها را جمع فرموده و من کتاب مزبور
را از و روایت دارم الشیخ محمد بن زین العابدین بن محمد بن احمد بن سلیمان
العاملی النباطی صاحب امل الآمل آورده که شیخ مزبور فاضل ادیب و شاعر است تحصیل علوم
و اکتساب فنون از والد ماجد خود نموده و نیز از والد ماجد من و عم معظم من شیخ محمد الحر العاملی
استفاده فرموده الشیخ محمد بن سعید الدورقی صاحب امل الآمل او را به فاضل زاهد و صالح
و عابد و فقیه ستوده و از جمله معاصرین خود شمرده الشیخ یحیی بن عبد الصمد العاملی الکرکی
از جمله معاصرین شیخ حر عاملی است چنانچه صاحب امل الآمل او را به فاضل و عالم و فقیه و
عابد ستوده و گفته که شیخ یحیی مذکور الحال در بلده هراة که از نواحی خراسان است ساکن
میباشد الشیخ یوسف بن احمد بن نعمة الله بن خاتون العاملی صاحب امل الآمل
به عالم فاضل و عابد محقق ورع و ثقه ستوده و از معاصرین خود شمرده و گفته که وی صاحب
تصانیف است الشیخ یوسف بن الحسن البحرانی البلادی فاضل متبحر و شاعر ادیب
بود کما فی الامل الشیخ یوسف بن محمد البحرانی الحویزی فاضل زاهد و فقیه صالح و منجمله
معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل الآمل ذکرش آمده و گفته که از تصانیف شریفه او ست شرح
کتاب من تفصیل وسائل الشیعة که جمع فرموده در آن اقوال فقهارا و دیگر از فوائد نوشته اما ناتمام است

و نیز از تصانیف او دیگر رسائل اند السید یونس الموسوی المسقطی الشامی العاملی
فاضل صالح و فقیه جلیل و از جملهٔ معاصرین شیخ حر عاملیست چنانچه صاحب امل آمل او را بعد
وصف گفته که دیده ام من او را در بلدهٔ شام اوائل سن خود که مدتی در آنجا بوده و روزی همراه
وی بمجلس طلاق زنی رفته بودم و در آن اثنا در باب عدهٔ زن مذکور کلامی طویل مبسوط و توضیح
کرده که مشتمل بر تفاصیل احکام عدهٔ زنان بود الحق که مستحضر بجمیع مسائل فقهیه و اقوال و ادلهٔ
علما بوده الشیخ ابو جعفر بن محمد امین الاسترابادی صاحب امل آمل آورده که شیخ
ابو جعفر موصوف فاضل عالم و شاعر ادیب و ماهر است و معاصر من است الحال در یکی
از بلاد هند مقیم گشته الشیخ احمد بن الحسن بن محمد بن علی الحر العاملی المشغری
الجبعی فاضل کامل و عالم عامل و برادرزاده و ابن عم صاحب امل آمل است کما صرح
به فی الکتاب المذکور و گفته وی عالم و فاضل ماهر و محقق و عارف بعقلیات و نقلیات
در فن ریاضیات و صالح ورع و فقیه محدث و ثقه و معاصر من است از تصانیف او است
شرح ارجوزهٔ منظومهٔ من در مواریث موسوم بخلاصة الابحاث فی مسائل المیراث و حواشی کثیره و
فوائد بسیار از نتائج افکار او است السید ماجد بن محمد البحرانی صاحب امل او را
عالم جلیل القدر و فاضل واسع الصدر ستوده گفته وی اولاً قاضی شیراز بود و پس از آن
در شهر اصفهان بمنصب قضا اقامت داشت وی شاعر ادیب و منشی بود از تصانیف
او است شرح نهج البلاغه ناتمام و او از جملهٔ معاصرین است الامیر ماجد بن الامین جمال الدین
محمد الحسینی الدشتکی فاضل عالم و فقیه محدث بود روایت حدیث از والد خود سید جمال الدین
محمد بن عبد الحسین الدشتکی می نمود و او از سید معز الدین محمد بن سید نظام الدین احمد دشتکی
و مولانا محمد شفیع و غیر ایشان از و روایت دارند مولانا محسن بن محمد مومن الاسترابادی
در امل آمل مذکور است که مولانا محسن مذکور فاضل و محقق و زاهد و عابد بود منجملهٔ معاصرین است عمر شریفش
به هشتاد سال رسیده بود که بمشهد امام رضا علیه السلام بقصد مجاورت در آنجا رفته انتقال فرمود

رحمه الله تعالی الشیخ محمد امین بن محمد علی الکاظمینی از معاصرین شیخ حر عاملیست وی
فاضل جلیل القدر و فقها و صلحای عصر خود بود از تصانیف شریفه اوست شرح جامع المقال
فیما یتعلق بالحدیث والرجال و کتاب هدایة المحدثین الی طریقة المحمدین و غیر ذلک من الکتب
السید میرزا محمد باقر بن معز الدین محمد الحسینی الرضوی النجفی اصلا و الطوسی مولدا
و مسکنا از علمای محققین و افاضل متکلمین بود معاصر شیخ حر عاملیست وی فاضل
جلیل و محقق نبیل و متکلم و شاعر بوده از تصانیف اوست شرح چهل حدیث و حاشیه بر حاشیه
قدیمه و غیر آن پدرش قاضی معز الدین محمد از اساتذه مولانا محمد تقی مجلسی بود کما ذکره العلامة
المجلسی فی البحار مولانا محمد تقی بن عبد الوهاب الاسترآبادی وی از فضلای
عالیمقدار و متکلمین با اقتدار بوده در مشهد مقدس رضوی علی مشرفه الآف التحیة و السلام
سکونت داشته شیخ حر عاملی او را در زمرهٔ معاصرین خود شمرده و گفته وی متکلم جلیل المرتبت
و شاعر بلیغ بوده تصانیف انیقه دارد از انجمله شرح فصوص فارابی در فارسی و رساله در
علم اخلاق و غیر ذلک از واست وفاتش در سنه یکهزار و پنجاه و هشت هجری واقع شده
و صاحب شذور نقل کرده که ولادت ملای مذکور در سنه یکهزار و سی و هفت واقع شده و
در یکهزار و یکصد و ده هجری فوت شد بنابرآن عمر وی هفتاد و سه سال بوده باشد مولانا السید
محمد رضا الحسینی فاضل کامل و معاصر صاحب امل آمل است چنانچه در کتاب مزبور مسطور است
که امیر کبیر سید محمد رضا حسینی منشی الممالک و عالم و فاضل و معاصر و محدث جلیل القدر است
از تصانیف شریفه اوست کتاب کشف الآیات و آن کتابیست عجیب بطرز جدید نوشته و دیگر
کتاب تفسیر القرآن که زیاده از سی مجلد بوده باشد در عربی و هم در فارسی است و جمع نموده در آن
احادیث را و ترجمه آن کرده الحال در اصفهان میباشد انتهی ترجمة کلامه مولانا محمد بن الرضی
القمی در کتاب امل آمل ذکرش آورده و گفته که مولانا محمد بن رضی قمی فاضل و معاصر
[illegible] است از تصانیف شریفه اوست شرح منظومه در معانی بیان تقریبا صد بیت است

موسوم به نجاح المطالب الشیخ علی بن الحسن بن علی بن محمد الحر العاملی برادر شیخ حر عاملی صاحب وسائل الشیعه است چنانچه شیخ مذکور احوال او را در کتاب امل آمل آورده و گفته که شیخ علی مزبور برادر مولف این کتاب است فاضل صالح وزاهد عابد بود تحصیل علوم و اکتساب فنون از والد ماجد خود نموده و پیش من هم خوانده وقت مراجعت او از حج بیت الله الحرام که مرتبه سوم و سال سوم بود که متوالے شش حج فرموده بود در طریق مکه معظمه در سال یکهزار و هفتاد و هشت وفات یافت الشیخ احمد بن الحسن بن علی الحر العاملی المشغری برادر شیخ حر عاملی ست چنانچه در کتاب امل آمل مسطور است شیخ احمد فاضل صالح و عارف بفن تواریخ است از تصانیف او است کتاب تفسیر القرآن و کتاب تاریخ کبیر و کتاب تاریخ صغیر و حاشیه بر مختصر نافع انتهی کلامه الشیخ احمد بن عبد العالی العاملی المیسی در امل آمل آورده که شیخ احمد فاضل و عالم و صالح و معصر من از ساکنین بلده اصفهان بود و همدرانجا وفات یافت السید تاج الدین بن علی بن احمد الحسینی العاملی از فضلاے کاملین و صاحب تصانیف عالیه است شیخ حر عاملی در امل آمل آورده که سید تاج الدین فاضل زاهد و محدث عابد و فقیه است از جمله تصانیف اوست کتاب التتمه فی معرفة الائمة علیهم السلام و نزد من از کتاب مذکور نسخه ایست از ان ظاهر میشود که تاریخ تالیفش در سنه یکهزار و هشتاد هجری بوده وے از جماعتی از مشائخ من روایت دارد که از جمله ایشان خال والد من شیخ علی بن محمود عاملیست الشیخ جابر الجعفی از فضلای زمان و صلحاے دوران بود در روایت حدیث از مولانا محمد تقی مجلسی داشته کذا فی الامل +

الشیخ حسین بن علی بن خضر بن صالح العاملی از تلامذه سید حسین بن سید محمد صاحب مدارک بود در خراسان در مشهد مقدس متوطن بود و همدرانجا برحمت ایزدی پیوست صاحب امل آمل او را به فاضل صالح ستوده الشیخ حسین بن مطهر الجزائری از معاصرین شیخ حر عاملیست در امل آمل او را به فاضل زاهد و صالح ستوده از تصانیف اوست

کتب بسیار از انجمله تفسیر قرآن مجید و رساله ایست در علم کلام الشیخ داود بن ابی شافیر البحرانی از افاضل زمان خود بود سید علیخان مدنی در کتاب سلافة العصر مبالغه در مدح و وصف وی فرموده و گفته که وی بر امثال واقران خود فائق بوده قدری از اشعار فصاحت آثار او ذکر نموده و شیخ حر عاملی در امل آمل او را از جمله معاصرین خود شمرده و گفته که شیخ داود مذکور عالم ادیب و شاعر حاسم است الشیخ زین الدین بن الحسین بن علی بن محمد الحر العاملی المشغری از فضلای عصر خود بود برادر شیخ حر عاملیست چنانچه در امل آورده که شیخ زین الدین مزبور برادر مؤلف اینکتاب است فاضل و عالم و محقق و صالح و ادیب و شاعر و منشی و عارف بعربیه و فقه و حدیث و ریاضی و دیگر فنون علمیه بود از تصانیف اوست شرح رساله حجیه شیخ بهائی علیه الرحمه موسوم به مناسک مرویه فی شرح الاثنی عشریة الحجیه و رساله در علم هیئت موسوم به متوسط الفتوح بین المتون والشروح و رساله در مبحث تقیه و کتاب تاریخ در فارسی و دیوان اشعار که تقریباً پنجهزار بیت بوده باشد و فاتش در بلده صنعا وقت مراجعت وی از حج در سنه یکهزار و هفتاد و هشت هجری اتفاق افتاد و از جمله اشعار او قصیده ایست در مدح جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله که این چند بیت از آنست

هو خاتم الرسل الکرام محمد	کهف المؤمل منهج المأمول
رب المناقب والبراهین التی	قادت لطاعته اسود الغیل
نطقت بفضل علومه الانبیاء فی	الفرقان والتوریة والانجیل
لولاک ما عرفوا الوری ربا سوی	اصنامهم فی الفضل والتفضیل
کلا ولا اتخذوا سوی ناقو	سهم بدلا من التکبیر والتهلیل

الشیخ سلیمان بن الحسین بن محمد بن احمد بن سلیمان العاملی النباطی شیخ حر عاملی علیه الرحمه در امل آمل شیخ سلیمان مذکور را به عالم فاضل و صالح و زاهد و ورع و عابد ستوده و گفته که او و برادرش شیخ احمد هر دو شریک درس من بودند و قتیکه بخدمت مشایخ مشغول استفاده بودیم

وهردو برادر مذکور دریک سال انتقال فرمودند رحمهما الله تعالی الشیخ سلیمان بن محمد الصیداوی
العاملی صاحب امل آمل اورا به عالم و فاضل صالح و عابد و فقیه و حافظ مشهور و جلیل القدر
ستوده وگفته وی از جمله معاصرین ست السید شمس الدین محمد الاحسائی ساکن شیراز
فاضل و عالم فقیه و محدث و صالح جلیل القدر بود از معاصرین شیخ حر عاملیست کذا فی الامل
الشیخ صفی الدین بن فخر الدین بن طریح النجفی از فضلاء زمانه و محققین یگانه بود فرزند ارجمند
شیخ فخر الدین صاحب مجمع البحرین فی اللغة است شیخ حر عاملی اورا از معاصرین خود شمرده
وبه فاضل عالم و صالح و فقیه و عابد ورع و محقق ستوده از تصانیف اوست شرح فخریه از تصانیف
پدر اوست و دیگر رسائل هم دارد الشیخ صالح بن سلیمان بن محمد العاملی الصیداوی
صاحب امل آمل آورده وی عالم و فاضل صالح و عابد و معاصر است و گفته که او به عراق رفته
در مشهد کاظمین علیهما السلام مجاور و متوطن گردید الشیخ عبد الرحمان بن احمد الجزائری
از معاصرین شیخ حر عاملیست چنانچه در امل آمل آورده که شیخ عبد الرحمان بن احمد جزائری ساکن
بصره فاضل محقق و صالح و عارف بالعربیة و شاعر و معاصر است از تصانیف اوست شرح قصائد
ابن ابی الحدید وغیر ذلک من الکتب عبد الرحمان بن عبد الله الجزائری فاضل و عالم و
صالح و ادیب و شاعر و معاصر شیخ حر عاملی بود کذا فی امل الآمل السید عبد الرضا بن
عبد الصمد الولی الحسینی البحرانی فاضل ادیب و عالم اریب بود در امل آمل آورده که سید
عبد الرضای مذکور از اهل علم و فضل و ادب و صلاح است و سید علیخان مدنی وصف و مدح بلیغ
در حق وی گفته و از اشعار جیده او نقل نموده السید عبد الرؤف بن الحسین الحسینی الموسوی
البحرانی از معاصرین شیخ حر عاملیست چنانچه در امل آمل آورده وی فاضل عالم و شاعر ماهر و
معاصر و ادیب و منشی بود و از اشعار او انچه بمن فرستاده مکاتبه عجیبة الانشاء بود که بطرز جدید و نهج
سدید نگاشته السید عبد الصمد بن عبد القادر الحسینی البحرانی صاحب امل آمل آورده
وی عالم و فاضل صالح و عابد و شاعر و ادیب جلیل القدر و ماهر و معا.. است الشیخ عبد العزیز

بن الحسن بن علی بن احمد العاملی الحاریثی فاضل ادیب وحافظ جلیل القدر بود کسب علوم
وفنون از والد ماجد خود واز خدمت شیخ زین العابدین بن سلیمان عاملی وغیرہا نمودہ وفاتش در
سنہ یکہزار وشصت وہفت ہجری در رسید از جملہ معاصرین شیخ حر عاملی است کذا فی امل الآمل
السید عبد اللہ بن السید حسین البحرانی فاضل ادیب ومعاصر سید علیخان مدنی بود جناب سید
در سلافۃ العصر در حق او مدح وثنائے بسیار آوردہ وگفتہ وکان قد صحبنی سنینا وازلت لفراقہ
ضنینا حتی فرق الدہر بیننا وقدر القضاء بیننا الشیخ علی بن سودون العاملی فقیہ
فاضل وصالح وزاہد وعارف بالعربیہ بود از جملہ معاصرین شیخ حر عاملیست ودر سنہ یکہزار و
پنجاہ وہفت ہجری با شیخ حر عاملی مذکور در سفر مکہ در حجہ اولے رفیق بود وبعد از سنہ مذکورہ
بعد مدت دو سال بدرجہ شہادت فائز شد کما فی الامل مولانا علی بن شاہ محمود البافقی
از معاصرین شیخ حر عاملیست فاضل صالح وعابد بود از تصانیف او است کتاب منہاج الفلاح
در اعمال سال وکتاب مجمع المسائل در فقہ کہ از اول طہارت تا اواخر صلوۃ تصنیف شدہ ودر
کتاب مذکور باستیعاب فروع وادلہ واقوال واحادیث پرداختہ کما فی امل الآمل مولانا علی نقی
الشیرازی در امل آمل است کہ مولانا علی نقی شیرازی فاضل وفقیہ جلیل القدر ومعاصر ست وی در شیراز بمنصب
قضا داشتہ از تصانیف او کتابہاست از انجملہ کتاب مناسک الحاج ورسالہ در تحریم تتن وکتاب در جواب
مفتی روم در بحث امامت وغیر ذلک من الکتب الشیخ عیسی بن حسن بن شجاع النجفی از
افاضل شعرائے زمان وادبای عصر واوان خود بود از معاصرین شیخ حر عاملیست کما فی الامل
وسید علیخان مدنی در حق وے مدح بسیار ووصف بیشمار نمودہ واز اشعار او ذکر فرمودہ وگفتہ کہ
درمیان والد من وشیخ مذکور مراسلات ومکاتبات طویل الاذیال از نظم ونثر جاری بود ووقتیکہ
در بلدہ حیدر آباد دکن پیش والدم تشریف بردہ از انجا حسب مراد خود کامیاب گردیدہ مراجعت فرمود
ودر اثنائے راہ سفر دریا واقع شدہ بر کشتی سوار بود کہ موجے عظیم از دریا برخاست واہالیان
کشتی معہ شیخ موصوف غریق رحمت الٰہی گشتند الشیخ فخر الدین الایجی صاحب لؤلؤۃ البحرین

آورده که شیخ عابد زاهد محدث اکبر شیخ فخر الدین الحجی روایت حدیث از شیخ محمد بن جابر داشته
و او از سید سعید امیر شرف الدین علی عن شیخه السید الکبیر امیر فیض الله عن الشیخ حسن بن الشهید
الثانی عن الحسین بن عبد الصمد عن الشهید الثانی روایت دارد انتهی الشیخ فرج الله بن محمد
بن درویش بن محمد بن حسین بن جمال الدین بن اکبر الحویزی در امل آمل مسطور است
که شیخ فرج الله مذکور فاضل و محقق ماهر و شاعر و ادیب و صاحب مؤلفات کثیره است
از انجمله کتاب رجال در دو مجلد و مرقعه یک جلد و کتاب کبیر در علم کلام مشتمل بر تفاصیل احوال
هفتاد و سه فرقه و کتاب الغایة در منطق و کلام و کتاب الصفوة در اصول و شرح تشریح الافلاک
شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه و منظومه در معانی و بیان و تفسیر قران مجید و تاریخ کبیر و دیوان
اشعار کبیر و رساله در علم حساب و کتاب تذکرة العنوان و آن کتابیست عجیب که بعض الفاظ
آن بسیاهی و بعضے بشنجرف است و در طول و عرض خونده میشود و مجموع کتاب مذکور یک علم است
و هر سطر که از سرخی خونده میشود جداگانه هر یک علمی از نحو و منطق و عروض میباشد وجه تسمیه آن بتذکرة
العنوان چنین است که یکی از فضلاے اهل سنت کتابی موسوم بعنوان الشرف که مشتمل بر علوم مذکوره
و فقه و تاریخ است برین طرز تالیف نموده روزے در مجلس شیخ ذکر آنکتاب بمیان آمد اهل مجلس
همگی متعجب شدند بنابران شیخ موصوف بغیر آنکه ملاحظه کتاب عنوان الشرف فرماید کتاب تذکره
را تصنیف فرمود الشیخ قاسم الکاظمینی از جمله معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل
آمل آورده که شیخ قاسم کاظمینی عالم عابد و فاضل زاهد و معاصر است از تصنیفات اوست شرح
کتاب استبصار که جامع احادیث و اقوال فقهاست انتهی کلامه کلب علی بن جواد الکاظمی
فاضل عالم و صالح و شاعر ادیب و معاصر شیخ حر عاملی بود کذا فی الامل الشیخ علی بن زین الدین
بن محمد بن الحسن بن زین الدین الشهید الثانی فرزند ارجمند شیخ زین الدین سبط
شهید ثانی علیه الرحمه بود و عم شیخ علی مذکور شیخ علی صاحب در منثور بود و در کتاب امل الآمل
آورده که شیخ علی مزبور فاضل و عالم و شاعر و ادیب بود قرارت علوم بپیش عم خود فرموده و از دیگر

مشائخ هم استفاده فرموده در ایضا در کتاب مذکور آورده که شیخ علی مزبور الحال در اصفهان متوطن
است الشیخ حسن بن زین الدین بن محمد بن الحسن بن الشهید الثانی العاملی
الجبعی برادر شیخ علی سابق الذکر است شیخ حر عاملی اورا از جمله معاصرین خود شمرده وگفته که
شیخ حسن مذکور عالم وفاضل وصالح ومعاصر است الحال در بلدهٔ اصفهان توطن دارد قرائت
علوم پیش عم خود ودیگران از مشائخ واساتذه خود فرموده السید ابو الحسن بن علوان
الحسینی العاملی الشامی صاحب امل الآمل آورده که سید ابو الحسن مذکور فاضل صالح
وجلیل القدر واز معاصرین است درین زمان در بعلبک سکونت دارد انتهی مولانا السید
عبد العظیم بن السید عباس الاسترابادی عالم وفاضل ومحدث وفقیه بود در
لؤلؤة البحرین آورده که سید عبد العظیم بن سید عباس استرابادی از علمای اخباریین
بود از تصانیف اوست رساله در وجوب عینی نماز جمعه وعلامه سید هاشم بن سید سلیمان بن السید
اسمعیل بن السید عبد الجواد الکتکانی التوبلی البحرانی که احوالش انشاء الله مذکور خواهد شد از سید
عبد العظیم مذکور روایت دارد الشیخ محمد بن علی بن احمد بن موسی العاملی النباطی
از معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل الآمل اورا به فاضل صالح ستوده وگفته که شیخ محمد
مذکور الحال در بلدهٔ اصفهان توطن دارد مولانا محمد مومن بن شاه قاسم السبزواری
از ساکنین مشهد مقدس روضه رضیه رضویه علی راقدها الاف التحیة بود چنانچه در امل
الآمل آورده که مولانا محمد مومن بن شاه قاسم السبزواری ساکن المشهد فاضل عالم محقق
متکلم فقیه محدث عابد معاصر است از تصانیف اوست تفسیر قرآن مجید وحواشی بر شرح
لمعه وغیر آن از کتب ورسائل مولانا قطب الدین محمد بن علی الشریف الدیلمی
اللاهجی صاحب امل الآمل آورده که مولانا قطب الدین محمد بن علی شریف دیلمی لاهجی فاضل
جلیل القدر صاحب تصانیف کثیره است از انجمله رساله در عالم الثانی وغیر انها واز جمله
معاصرین است مولانا میرزا محمد رفیع الواعظ القزوینی از مشاهیر فضلای کاملین وبلغای

واعظین وعلمای عاملین بود کتابش ابواب الجنان برجال فضل وعلم وجلالت قدر او شهادت
دارد الحق که کتابی فارسی در بیان پند ونصایح باین فصاحت وبلاغت وخوبی عبارات ولطف
استعارات بمعرض تالیف نرسیده از مجلد اول آنکتاب ظاهر میشود که کتاب مذکور مشتمل بر هشت
باب است اما مجلد اول که یکی از ابواب هشتگانه است درین دیار بسیار اشتهار دارد و در زمان
شاه عباس ثانی صفوی تصنیف شده ومجلد ثالثش هم بنظر مؤلف رسیده اما کمیاب است و
از حال دیگر مجلدات اطلاعی ندارد ایا بقالب تالیف وتصنیف درآمده یا ناتمام مانده بالجمله
میرزا موصوف واعظ عامل وشاعر کامل بود ودر شعر واعظ تخلص داشت میرزا محمد طاهر
نصرابادی در تذکرة الشعرا که آنرا در زمان شاه سلیمان صفوی در سنه یکهزار وهشتاد وسه هجری
تصنیف کرده بتقریب ذکر علما وفضلا وشعرا آورده که واعظ قزوینی اسم شریفش میرزا رفیع است
نواده ملا فتح الله واعظ قزوینی است بفنون کمالات آراسته وبصلاح وپرهیزگاری پیراسته
چمن طبعش را آفتاب گل خودرو وگلزار خاطرش را ماه تمام گل شبو لطافت وملاحت
طبع او را تالیف مسمی به ابواب الجنان گواه عادلیست که چهار عدو لش بمحکمه عدل صاحبان
انصاف گذشته وسجل فصاحتش باذعان اهل عرفان معنون گردیده حقا که هر بابش در بهشت
بر روی مطالعه کنندگان گشاید وهر فقره اش از راه نظر به بیننده رحیق تحقیق نماید صاحب تذکره
مذکوره گوید که جلد اول آن کتاب فصاحت آیات بنظر من رسیده اینکس را از کتب احادیث
واخلاق مستغنی میسازد چرا که من مطالعه کتب تواریخ واخلاق وامثال آن بسیار نموده ام
بحسب لفظ ومعنی هیچیک را باینقدر فیض رسان نیست حیرانم که در مجلدات دیگر چه خواهد گفت که اداش
نباشد امید که بصحت وعافیت توفیق اتمام آن بیابد وعلی قلیخان واله در تذکره خود که مسمی
بریاض الشعرا است آورده که میرزا محمد رفیع واعظ قزوینی از فضلای عصر وعلمای دهر است
لآلی ابدار مواعظ ونصایح او آویزه گوش خاص وعام بوده فن شعر وانشا را آئینی که باید ضمیمه
دیگر کمالات ساخته بود کتاب ابواب الجنان را که مشتمل بر ترجمه احادیث اهل البیت علیهم السلام است

درغایت کیفیت و رنگینی تسوید نموده و در اوائل جلوس خاقان مالک رقاب یعنی سلطان حسین صفوی داعی حق را لبیک اجابت گفت و در تذکرهٔ نتایج الافکار مسطور است که صاحب فکر بلند وطبع متین میرزا محمد رفیع واعظ از اکابر قزوین که نوادهٔ ملا فتح الله واعظ قزوینی است بوساده تعلیم و تربیت شائقین جا داشت و بوعظ و پند خلائق نظر می گماشت در نظم پرداز از همنوایان میرزا صائب و طاهر وحید بود و طریق سخن بتلاش تازه و معانی دلنشین بخوش اسلوبی می پیمود مثنوی معرکه شاه عباس با یلیم خان اوزبک بس رنگین و نیکو گفته و لآلی آبدار مضامین را برشته فصاحت و بلاغت سفته در اواخر مائه حادی عشر لباس هستی پیچید

الشیخ سلیمان بن علی بن سلیمان بن راشد بن ابی ظبیة البحرانی الاصبعی اصلا الشاخوری مسکنا

شیخ حر عاملی او را از جمله معاصرین خود آورده و به علامه و فاضل و فقیه ستوده و شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین گفته که شیخ سلیمان مزبور فقیه نبیه و مجتهد صرف بوده و از تصانیف او رساله ایست در تحریم نماز جمعه در زمان غیبت امام علیه السلام و شیخ احمد بن محمد بن یوسف بحرانی مقابی خطی در نقض و جواب رساله مذکوره رساله خوب موافق حق و صواب تصنیف کرده دیگر از تصانیف اوست رساله در تحلیل تتن و قهوه که در آن کلام بعضے از علمای عجم را که قائل بتحریم بوده اند رد کرده است دیگر رساله در علم کلام مشتمل بر تحقیق اصول دین و رساله در تحلیل ماهی ها است وی از شیخ احمد بن شیخ محمد بن علی مقشاعی اصبعی و هم از استاد خود شیخ علی بن سلیمان بن حسن قدمی بحرانی که حالش گذشت روایت دارد و شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی شاگرد او بود و از و روایت دارد و شیخ سلیمان بن علی مذکور در سال یکهزار و یکصد و یک هجری وفات یافت و سید عبد الرؤف جد حفصی بحرانی که خصوصیت با او داشت قصیده در مرثیه او گفته و از انجمله این شعر متضمن تاریخ وفات اوست. شعر

صاح الغراب بغاق فی رجب علی   موت الفقیه فای دمع یدخر

پس لفظ غاق بغین معجمه که بمعنی صدای زاغ است ماده این تاریخ باشد و ایضاً شیخ یوسف

در لؤلؤة البحرین آورده که شیخ سلیمان بن علی مذکور از شیخین جلیلین شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی
و شیخ صالح بن عبد الکریم بحرانی روایت داشت الشیخ احمد بن الشیخ محمد بن یوسف
المقابی الخطی البحرانی در لؤلؤة البحرین آورده که اصل وطن او خطه بود و منشا و مسکن او
قریه مقابا از قرای بحرین است که او در انجا تحصیل علم نموده و از جمعی از علمای عظام روایت
حدیث داشته از جمله ایشان پدرش فقیه شیخ محمد بن یوسف و مولانا محمد باقر مجلسی و سید
محمد مومن استرابادی صاحب کتاب الرجعة اند و پدرش محمد بن یوسف مذکور از شیخ علی
بن سلیمان قدمی بحرانی روایت داشت و ماهر در علوم عقلیه و فلکیه و ریاضیه و هیئت
و هندسه و حساب و عربیه بود ولکن چیزی از مصنفات او نقل نکرده اند و شیخ احمد بن شیخ محمد
بن یوسف مذکور علامه فهامه و عابد زاهد و متقی و کریم النفس و صاحب تصانیف بود و شیخ یوسف
بحرانی آورده که تصنیفات او که بنظر من رسیده است بر علو منزلت او در علوم معقول و منقول
و فروع و اصول و دقت نظر و حدت خاطر با وصف مزید بلاغت و فصاحت در تحبیر و تعبیر
و تحریر گواهی میدهد و نزد من آنست که او از جمیع علمای بلاد بحرین از معاصرین متاخرین
خود بلکه از غیر ایشان هم افضل بود و یکی از تلامذه اش در رساله خود ذکر نموده که چون شیخ احمد
مذکور بسوی اصفهان رفت مولی فاضل محمد باقر خراسانی مصنف کفایه و ذخیره در هفته
دو روز برای مذاکره و استفاده از و خلویات او می نمود و ملا محمد باقر مجلسی ره او را اجازه
روایت داد و در جمله مدح و ثنای او در اجازه نوشت که از عجائب اتفاقات زمانی بلکه از جمله
تفضلات ربانی و نفحات بالغه سبحانی بر من آنست که مرا با مولای اولی فاضل کامل ورع
بارع تقی زکی جامع فنون فضائل و کمالات و صاحب گوی سبقت در میدان سعادات
ذو الاخلاق الرضیة و الاعراق البهیة علم تحقیق و کوه تدقیق عالم نحریر فائق التحریر و التقریر
کشاف دقائق معانی شیخ احمد بحرانی اتفاق صحبت افتاد پس او را در علم و فضل دریای
بی پایان و دانای ماهر عظیم الشان یافتم الی آخر الاجازه و ایضاً در لؤلؤه آورده که از تصانیف

شیخ احمد مذکور است کتاب ریاض الدلائل وحیاض المسائل در فقه که از انجمله پاره از مسائل الطهارت
دیده ام و پس و رساله دیگر در وجوب عینی نماز جمعه است که در ان بر رساله شیخ سلیمان بن علی
شاخوری بحرانی که ذکر او گذشت رد کرده است دیگر رساله در مسئله استقلال پدر بولایت بکر بالغ
رشیده و رساله در منطق موسوم بالمشکوة المضیئه و رساله موسوم بالرموز الخفیه فی المسائل المنطقیه
و رساله صغیره در مسئله مذکور و شیخ احمد مذکور و برادرانش شیخ یوسف و شیخ حسین هم در سنه
یکهزار و یکصد و دو هجری در حیات پدر خود بسبب طاعون در عراق وفات یافتند و در جوار
مزار فائض الانوار حضرات کاظمین علیهما السلام مدفون شدند و بعد از ان پدر ایشان در سال
یکهزار و یکصد و سه هجری در قریه سقا باکه مسکن او بود وفات یافت و شیخ سلیمان بن عبد الله
بحرانی از شیخ احمد مذکور روایت داشت الشیخ محمد بن ماجد بن مسعود البحرانی الماحوزی منسوب بسوی
قریه ماحوز بضم حاء مهمله و زاء معجمه در آخر قریه ایست از قرای بحرین و آن مشتمل بر سه قریه است
قریه دونج بضم دال مهمله و سکون واو و فتح نون قبل از جیم و قریه هلتا بفتح ها و تای دو نقطه
بالا بعد از لام و قریه عریفه بضم عین معجمه و فتح راء مهمله و سکون یاء دو نقطه پائین قبل از فاء و در کتاب
لؤلؤه آورده که اصل وطن شیخ محمد بن ماجد مذکور قریه دونج بود که یکی از قریهای ماحوز است لکن
او از انجا بسوی قریه بلاد که قدیم از قریهای بحرین است آمده ساکن شد و او فقیه مجتهد دقیق
و دقیق النظر از اعیان علمای بلاد مذکور بود و امامت نماز جمعه و جماعت در انجا داشت و از تصانیف
او رساله المسمی بالصوفیه و رساله در نماز است که آنرا در شیراز بجهت سید بزرگ میرزا محمد صفی بن
میرزا محمد مهدی نسابه تصنیف کرده بروضه صفویه فی علم الصلوة الیومیه موسوم ساخته بود و
میرزا محمد مهدی مذکور در شیراز بعد از شیخ صالح بن عبد الکریم بحرانی شیخ الاسلام بود و دیگر از تصانیف
شیخ محمد بن ماجد مذکور رساله مشتمل بر شکلی در مسائل منطق است و شیخ عبد الله بن صالح سماهیجی
بحرانی گفته است که من در اول عمر خود در قریه ماحوز با استاد خود شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی
[illegible] تبه در عقب شیخ محمد مذکور نماز گذارده ام و شیخ سلیمان بن عبد الله داماد شیخ محمد مذکور بود و

دران زمان میان هردو ایشان در مسئله فقهیه بحث واقع شد وآن اینکه نهادن پیشانی جزو
سجود است یا نه پس اگر کسے در سجده باشد ودر آن حال آیه سجده واجبه را پیش او بخواند پس
او را استمرار بر همان سجده کافی است یا باید که سر برداشته باز پیشانی بسجده نهد پس درین مسئله
شیخ محمد بن ماجد دعوی اجماع نمود بر اینکه نهادن پیشانی جزو سجده نیست وچنان شخص را
استمرار بر سجده اولی کافیست واستاد من شیخ سلیمان بن عبد الله درین مسئله مخالفت او نمود
وگفت که بلکه بر او واجب میشود که سر بردارد وباز بسجده نهد پس منازعتی عظیم میان ایشان واقع شد
ونوبت باین رسید که شیخ سلیمان گفت لکم دینکم ولی دین ومراد شیخ سلیمان از قرات این آیه
آن بود که انچه تو گفتی که اعتقاد تست بجهت آنکه تو مجتهد هستی تر التقلید قول من جایز نیست وانچه
من گفتم اعتقاد من است زیرا که من هم مجتهد هستم ومرا تقلید سخن تو جائز نیست پس شیخ محمد
بن ماجد بمجرد شنیدن این آیه ازو بکلام وحشت آمیز ونفرت انگیز باو متکلم شد زیرا که ملتفت
بسوی اصل شان ونزول آیه مذکوره شد که این آیه مشتمل بر کلام حضرت نبوی بمخاطبه مشرکین
است شیخ سلیمان گفت کلام من از راه محبت بود واز راه طعن وتشنیع بر تو نیست وزیاده
ازین او را ممکن نشد که رو بر شیخ مذکور نماید زیرا که شیخ محمد درانزمان مشار الیه بود وشیخ
سلیمان تا آنوقت اشتهارے نداشت پس هردو از یک دیگر جدا شدند ومجلس منقضی شد وهر یک
از ایشان خشمناک بر دیگرے بود ومدتی قلیل قریب چهل روز برین حال بودند واستاد من
شیخ سلیمان رساله درینمسئله متضمن رد بر او تصنیف کرد وشیخ محمد مذکور را مرض عظیم عارض شد وشیخ
سلیمان بعیادت او حاضر شد پس شیخ محمد ره درهمان مرض که عمرش قریب هفتاد سال بود در حدود
سنه یکهزار ویکصد وپنج هجری وفات یافت وآن سال سال جلوس پادشاه زمان سلطان حسین
بن شاه سلیمان صفوی بود وقبر شیخ مذکور در مقبره شهید واقعست وقبه بالای آن بنا کرده اند ودر یاست
بلاد بعد ازو بسوی سید هاشم توبلی بحرانی منتهی شد مؤلف گوید که انچه صاحب تذکرة العلما
از بعض تواریخ نقل کرده که سال جلوس سلطان حسین بن شاه سلیمان صفوی یکهزار ویکصد وهجری

بود چنانکه در احوال میرزا رفیع قزوینی واعظ گذشت مخالف انست که شیخ یوسف بحرانی درینمقام تحریر فرموده والله یعلم و شیخ یوسف میفرماید که رساله شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی که مشتمل بر رد بر شیخ محمد مذکور در مسئله مذکوره نزد من بود و در بعض حوادث از دست من رفت و چون شیخ محمد مذکور وفات یافت شیخ سلیمان قصیده خوب در مرثیه او نظم کرد و در آن قصیده مدح بسیاری در حق او گفت و شیخ محمد مذکور از مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة روایت احادیث داشت و شیخ سلیمان مذکور ازو روایت دارد

السید هاشم المعروف بالعلامة ابن السید سلیمان بن السید اسمعیل بن السید عبد الجواد الکتکانی التوبلی البحرانی

منسوبست بسوی کتکان بفتح کاف دو نقطه بالا قبل از کاف دیگر که نام قریه از قریهای توبلی است و ان بتای دو نقطه بالا و سکون واو قبل از بای موحده و لام قبل از یا و توبلی از اعمال بحرین است کما فی بعض الکتب در لؤلؤه آورده که سید هاشم مذکور معروف بعلامه است فاضل محدث جامع و متتبع احادیث بود بحدیکه سوای مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة کسی گوی سبقت بروی نبرده و کتابهای چند تصنیف کرد که گواهی بر شدت تتبع و کثرت اطلاع او دارد و ایضاً در کتاب مذکور مسطور است که ریاست قریه بلاد بعد از شیخ محمد بن ماجد بحرانی بسوی سید هاشم مذکور منتهی شد و او در انجا متولی امور قضا و ریاست بود و آنرا باحسن وجوه بجا آورد و تسلط ظالمان و حاکمان را رفع کرد و مبالغه بسیار ترویج امر بمعروف و نهی عن المنکر فرمود و در امور دین از ملامت بدگویان اندیشه نمیکرد و از جمله اتقیای متورعین بود و شدت بر ملوک و سلاطین داشت و وفاتش در سنه هزار و یکصد و هفت هجری در قریه نعیم بخانه شیخ عبدالله بن شیخ حسین بن علی بن کنبار النعیمی بحرانی واقع شد زیرا که او دختر شیخ علی بن شیخ عبدالله مذکور در عقد نکاح خود داشت پس نعش او را بسوی قریه توبلی نقل کردند و در مقبره مشهوره انجا دفن کردند و قبرش مزاری معروفست و ریاست بلاد بعد ازو بسوی شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی منتهی شد و بعضی از علما ذکر فرموده اند که وفات سید مذکور بعد از وفات محمد بن ماجد که ذکرش گذشت

سید هاشم بحرانی مؤلف غایة المرام

بچهار سال واقع شد بنابرین تاریخ وفات سید مذکور سنه یکهزار و یکصد و نه هجری بوده باشد
از تصانیف اوست کتاب البرهان فی تفسیر القرآن شش مجلد و دران احادیثی که در تفسیر
آیات قرآنی وارد شده است از کتب قدیمه غریبه جمع کرده و دیگر کتاب الهادی و ضیاء النادی هم در تفسیر قرآن
دو مجلد و کتاب غایة المرام فی تعیین الامام و کتاب معالم الزلفی و النشاة الاخری یک مجلد کبیر و کتاب مدینة المعجزات
فی النص علی الائمة الهداة دو مجلد و کتاب الدر النضید فی فضائل الحسین الشهید یک مجلد
و کتاب تفضیل الائمة الاثنی عشر علی الانبیاء علیهم السلام سوی نبینا و کتاب وفات النبی و کتاب
وفات الزهرا ع و کتاب سلاسل الحدید که منتخب از شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید است در
بیان فضائل امیر المومنین ع و باقی ائمه معصومین است و کتاب الاحتجاج و کتاب نهایة الامال
فی ما یتم به الاعمال و کتاب ترتیب التهذیب در دو مجلد و دران جمیع احادیثی را که در تهذیب
الاحکام شیخ ره مندرج بوده است در باب مناسب بترتیب لائق مندرج ساخته لبعض معاصرین
از راه حسد او را تخریب التهذیب می گفتند و کتاب تنبیهات الادیب فی رجال التهذیب
که دران بر اغلاط بسیار که از شیخ طوسی ره در اسانید تهذیب الاحکام واقع شده بود تنبیه
نموده است و دیگر کتاب الرجال و العلماء در ذکر کسانیکه بسوی حق رجوع کرده اند و کتاب
حلیة الابرار و کتاب حلیة النظر در فضائل ائمه اثنی عشر و کتاب البهجة المرضیه فی اثبات
الولایت و الوصیه و کتاب مناقب الشیعه و کتاب الیتیمه و کتاب نسب عمر و کتاب تعریف
روایاتی که در من لا یحضره الفقیه مذکور اند و کتاب مولد حضرت قائم صاحب الزمان علیه السلام
و کتاب نزهة الابرار و منار الافکار در ذکر خلق جنت و نار و کتاب المحجة در ذکر چیزی که در حق
حجت و امام نازل شده و کتاب تبصرة الولی در ذکر کسانیکه حضرت امام مهدی صلوات الله
علیه را دیده اند و کتاب عمدة النظر در احوال ائمه اثنی عشر علیهم السلام و کتاب معجزات النبی
صلی الله علیه و آله و سید هاشم مذکور از جمعی از علماء روایت احادیث داشت از جمله ایشان
شیخ فخر الدین بن طریح نجفی مصنف مجمع البحرین و غیره و سید عبد العظیم بن سید عباس استرابادی

مصنف رسالہ در وجوب عینی نماز جمعہ است کہ از علمای اخباریین بود انتہی محصلہ و صاحب تذکرة العلما آوردہ کہ دیگر از تصانیف سید ہاشم مذکور کتاب روضة العارفین است کہ اگرا شیخ یوسف بحرانی در احوال شیخ محمد بن یعقوب کلینی رحمہ اللہ تعالے ذکر نمودہ است و شاید کہ درین مقام بسبب سہو کتاب مذکور را نام بردہ واللہ یعلم ملا فرج اللہ شوستری از افاضل عصر خود بود در مآثر الکرام مسطور است کہ ملا فرج اللہ شوشتری تازہ دماغ نشارۂ زود رسی و انجمن افروز سخن عربی و پارسی است سید علی معصوم در سلافة العصر احوال ملا را بطمطراق می نویسد و میرزا صائب مکرر او را در مقاطع یاد میکند از انجملہ است ؎

ہمین رخاک فرج کامران نشد صائب کہ فیض ہم نظہوری ازین جناب رسید

از وطن مالوف بسیر ممالک دکن خرامیدہ و در خدمت سلطان عبد اللہ قطب شاہ والی حیدرآباد منزلت و ثروت تمام بہم رسانید از اشعار عربی او است ؎

لا عزوان لم تفصح الایام بی الدہر ابن عطا و انی الراء

وبذا جری طبع الزمان و اہلہ دفن الکلام و اہلہ احیاء

اشارہ است بواصل بن عطا معتزلے کہ الثغ بود یعنی حرف را را نطق نمی توانست کرد و نوعی سخن ادا می نمود کہ حرف را در کلام او نمی آمد و عیب شنعہ بر سامعان منکشف نمی شد تا بحدیکہ ضرب المثل شد و شعرا در اشعار خود استعمال کردند ابی محمد خازن گوید در مدح صاحب بن عباد وزیر

شعر

تجنب لا یوم العطاء کما تجنب ابن عطا لثغة الراء

در تذکرہ نتائج الافکار مسطور است کہ ملاے مذکور در اواخر مائہ متجاوی عشر رحیل بمنزل عقبی گشت

نجم دوم

در ذکر فضلا و متعدین مائهٔ ثانی عشر

الشیخ محمد بن الحسن بن علی بن محمد الحر العاملی المشغری بضم حاء مهمله و تشدید راء مهمله منسوب است بسوی مشغره بفتح میم و فتح شین معجمه و سکون غین معجمه قبل از راء مهمله و هاء در آخر آن که نام قریه از جبل عامل است از اعاظم محدثین و محمدین ثلثه متاخرین است و معاصر اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود و ازو اجازه روایت دارد و اخوند مذکور نیز ازو اجازه روایت داشته چنانچه در بعض تصانیف خود آورده که مولانا محمد باقر مجلسی خدا الیش البلاغت دارد آخر کسے است که مرا اجازه داد و من هم او را اجازه داده ام صاحب سلافة العصر که سال ابتدای تصنیف آن سنه یکهزار و هشتاد و یک هجری است مدح بسیار در حق او نوشته و گفته که او درین زمان در عجم مقیم است و در لؤلؤة البحرین مسطور است که شیخ حر عالم فاضل و محدث و اخباری بود تاریخ ولادت خود را کتاب امل ذکر نموده است که شب جمعه هشتم ماه رجب سال یکهزار و سی و سه هجری بود ولادتش در قریه مشغره واقع شد و او در قریه مذکوره بخدمت پدر خود و هم بخدمت عم خود شیخ محمد حر و بخدمت جد مادری خود شیخ عبد السلام بن محمد الحر و بخدمت خال پدر خود شیخ علی بن محمود و غیر ایشان قرارت علوم نموده بود و هم در قریه جبع بخدمت عم خود و بخدمت شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی و بخدمت شیخ حسین ظهیری و غیر ایشان خونده و مدت چهل سال در آن بلاد یعنی عرب اقامت نمود و در عرض آن مدت دو مرتبه ادای حج نمود بعد ازان بسوی عراق سفر کرد و نجف و کربلا و بغداد و سرّ من رأی رسید و بشرف زیارت مشاهد منوره حضرات ائمه علیهم السلام مشرف شد پس بسوی عجم رفت و بمشهد مقدس طوس رسیده زیارت حضرت امام رضا علیه السلام را بجا آورد و مدت مجاورت او در انجای اقدس تا وقت تالیف کتاب امل بست و چهار سال بوده است و او در ...

مدت ہم دو مرتبہ بحج رفت و دو مرتبہ بزیارات عتبات عالیات ائمہ عراق رفت مؤلف گوید
که اجازه که شیخ مذکور برای اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه نوشته بنظر فقیر رسیده تاریخ
کتابتش اول جمادی الثانیه سنه خمس وثمانین بعد الالف است و در اثنای آن بتقریب ذکر
طرق و مشائخ خود آورده فمن ذلک ما اخبرنی به الشیخ الجلیل الثقة الورع ابو عبد الله الحسین
بن یونس بن ظهیر الدین العاملی وهو اول من اجازنی کتابة ومشافهة سنة احدی وخمسین
والف عن الشیخ الفاضل نجیب الدین علی بن محمد بن مکی العاملی عن الشیخ الکامل الاوحد
بهاء الدین محمد بن الحسین بن عبد الصمد العاملی عن ابیه عن الشهید الثانی انتهی کلامه و
صاحب تذکرة العلما بعد نقل بعضی از مضامین مسطوره آورده که در اواخر کتاب وسائل الشیعه
در جمله ذکر رجال راویان و علمای حدیث بتقریب ذکر خود سال ولادت خود را مطابق
آنچه گذشت مذکور ساخته بسیاری از تصانیف خود را نام برده و گفته که این کتاب را که مسمی
بتفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه است در مدت هجده سال تالیف کرده ام
و قریب دو ثلث آنرا در قریه مشغره که از قرای جبل عامل است بتالیف آورده ام و باقی را
در مشهد مقدس حضرت امام رضا علیه السلام باتمام رسانیدم انتهی محصل کلامه و از تاریخ
ولادتش و مدت اقامتش در عرب و مجاورتش در مشهد مقدس که در کتاب امل آمل ذکر نموده
است چنانکه گذشت ظاهر میشود که آن کتاب را در سنه یکهزار و نود و هفت هجری یا بعد از آن
تصنیف کرده است والله العلیم و در لؤلؤة البحرین مسطور است که فاضل ابو الحسن شریف بن
محمد طاهر عاملی و شیخ محمود بن عبد السلام بحرانی از شیخ حر مذکور روایت داشتند و از افاضل
تلامذه شیخ مذکور شیخ مهذب الدین احمد بن رضا مصنف کتاب فائق المقال فی الحدیث
والرجال است از تصانیف شیخ حر موصوف کتابهاست از انجمله کتاب جواهر السنیه در ذکر احادیث قدسیه
که اولین تالیفات اوست و احدی قبل از وی بجمع آن نپرداخته و کتاب صحیفه ثانیه از دعاهای
حضرت سید الساجدین علیه السلام سوای دعاهائی که در صحیفه کامله متداوله مجتمع است

مؤلف گوید که کتاب صحیفهٔ ثانیه که بخط مصنف آن شیخ حر عاملی علیه الرحمه در کتبخانهٔ بعض
اعلام ابقاه الله الی یوم القیام موجود است بنظر فقیر در آمده شیخ مذکور در دیباجه کتاب مذکور
اسمای کتب را تضمین عبارت خود فرموده و بر ظهر آن نسخه بخط خود نوشته الصحیفة الثانیة من
ادعیة مولانا زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب علیهم السلام تالیف العبد محمد
بن الحسن الحر العاملی عامله الله بلطفه وفضله و ایضاً بر حاشیه همین عبارت مرقوم ست
مالکها کاتبها مولفها و در خاتمه کتاب مزبور سفر باید یقول العبد محمد بن الحسن بن علی بن محمد الحر
العاملی عفی الله عنه هذا ما وصل الی من ادعیة مولانا زین العابدین علی بن الحسین
علیه السلام مما خرج عن الصحیفة الکاملة والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد و اله وفرغت
من جمعها فی شهر رمضان سنة ثلث وخمسین بعد الالف حامداً مصلیاً مسلماً مستغفراً سائلاً
ممن دعا بها ان لا ینسانی فی صالح دعائه وقد کتبت هذه النسخة ایضاً بیدی تیمناً و تبرکاً
فی شهر جمادی الاول سنة ست و سبعین بعد الالف بمدینة استراباد حرسها رب العباد و در این
نسخه بر حاشیه شروع هر دعا اسناد و روایت خود بحواله کتب منقول عنه باین عنوان نوشته
که هذا الدعاء مروی فی عدة کتب منها کتاب مهج الدعوات الی غیر ذلک من الکتب التی نقل الشیخ
المزبور عنها دیگر از تصانیف اوست کتاب تفصیل وسائل الشیعة فی تحصیل مسائل الشریعة
شش مجلد است شیخ موصوف در ذکر تصانیف خود آورده که اگر حق سبحانه تعالی در اجل مهلت دهد عزم دارم که شرح کتاب
وسائل الشیعه دارم انشاء الله تعالی و آنرا تحریر وسائل الشیعه و تحبیر مسائل الشریعه موسوم
خواهم ساخت و آن شرح مشتمل باشد بر آنچه که مستفاد از احادیث باشد و بر فوائد متفرقه که
در کتب استدلالیه اند از ضبط اقوال و فقه ادله و غیر ذلک من المطالب المهمة مؤلف گوید
که شاید نوبت تصنیف شرح کتاب مذکور نرسیده که اجل آنجناب در رسیده رحمه الله تع
و از جمله تصانیف شیخ موصوف است کتاب هدایة الامة الی احکام الائمه که سه مجلدات
و آن منتخبی از وسائل الشیعه با حذف اسانید و مکررات از اول فقه تا آخر آنست و کتاب فهرست

وسائل الشیعه مشتمل بر عنوان ابواب وعدد احادیث هر باب ومضمون احادیث مندرجه آن
که یک مجلد است وکتاب الفوائد الطوسیه که یک مجلد از آن بقالب تالیف رسیده وآن
مشتمل بر صد فائده در مسائل متفرقه است وکتاب اثبات الهداة بالنصوص والمعجزات در دو مجلد
که مشتمل بر هزار حدیث از کتب خاصه وعامه است وکتاب امل الآمل فی علماء جبل عامل که در آن بعضی
علمای متاخرین هم مذکور است ورساله در ذکر رجعت که آنرا رسالة الایقاظ من الهجعة بالبرهان
علی الرجعة نامیده است ورساله در رد بر فرقه صوفیه وآن معروف برساله اثنی عشریه است که
که در آن قریب بیک هزار حدیث در رد صوفیه آورده ورساله در مسئله خلق کافر وآنچه مناسب با آن
دارد ورساله در مسئله نام بردن حضرت امام محمد مهدی صاحب الزمان عجل الله فرجه که آنرا برساله
کشف التعمیه فی حکم التسمیه موسوم ساخته است ورساله در مبحث نماز جمعه ورساله در تحقیق اجماع
موسوم برساله نزهة الاسماع فی حکم الاجماع ورساله در اثبات تواتر قرآن مجید ورساله در ذکر اسمای
رجال ورساله در احوال صحابه ورساله در بیان منزه بودن انبیاء وائمه معصومین از سهو ونسیان
ورساله در واجبات ومحرمات منصوصه از اول فقه تا آخر آن ودر آن مجموع واجبات یکهزار و
یکصد وسی وپنج است ومجموع محرمات یکهزار وچهار صد وچهل وهشت است موسوم به بدایة الهدایة
وکتاب فصول المهمه فی اصول الائمه ع که مشتمل بر قواعد وکلیات منصوصه در اصول دین واصول
فقه وفروع فقه ودر طب وکتاب العربیة والعلویة واللغة المرویة واز تصانیف اوست
اجازات متعدده برای معاصرین خود که مطول ومختصر اند ودیوان اشعار است که قریب بیست هزار
بیت است اکثرش در مدح سید المرسلین وائمه معصومین است ودر آن منظومه ایست در تاریخ
نبی وائمه ع وایضاً از تصانیف اوست کتاب فوائد قدسیه ودیگر رسائل متعدده طویله که
قریب به ده رساله باشند کذا فی الامل من تعداد الکتب والله اعلم واز اوست ارجوزه در میراث

العالم الربانی اخوند محمد باقر بن محمد تقی المجلسی الاصفهانی معروف باخوند مجلسی است
چنانکه لقب جدش بود کما مر فی ترجمة والده العلامة بالجملة آن باقر علوم دین ائمه معصومین صلوات الله علیهم

علیهم اجمعین از اکابر علما و محدثین و ثقات فقها و مجتهدین و محمدین ثلثه متاخرین ست در مدارج اجتهاد و مراتب
احتیاط و کمالات علوم و ورع و تقوی و عظمت و جلالت قدر میان سائر اهل زمان خود در عجم بلکه در عرب
تفوق و امتیاز داشت شصت کتاب و رساله از تالیفات اوست در صورتیکه تمامی مجلدات بحار الانوار
را یک کتاب شمارند و مجلدات ثلثه حیات القلوب را یک کتاب گیرند اکثر کتب آنجناب که آنرا بذل جهد
فرموده بزبان فارسی بعبارت واضحه برای انتفاع عامه مومنین ترجمه فرموده الحق چنین فیض عام
در هیچ عصری از هیچ عالمی بظهور نرسیده چنانکه شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین بعد وصف آنجناب
میفرماید که هیچکس در زمانش و قبل از و و بعد از و قرین و عدیل او در ترویج دین و احیای سنت
سید المرسلین بتصنیف و تالیف و امر و نهی و قمع متبدعین و مخالفین و دفع اهل بدع و معاندین سیما
صوفیه معتدین یافته نشد و ایضا گفته که آنجناب در دار السلطنت اصفهان شیخ الاسلام بود و
ریاست دینی و دنیوی و امامت جمعه و جماعت در انجا داشت و اوست آنکسی که احادیث اهلبیت
رسالت را جمع نموده رواج داد و در میان مردم خصوصاً بلاد عجم منتشر ساخت و از برای فهم ایشان
انواع احادیث را از عربی بفارسی ترجمه نموده علاوه آنکه تصلب و اهتمام تمام در امر معروف و نهی
عن المنکر داشت و دست جود و کرم بر هر کسیکه سوی او می آمد مبسوط داشت چون در زمان غیبت امام عصر
علیه السلام هر که مجتهد عادل و جامع الشرائط باشد نایب آنحضرت است و سلاطین صفویه رعایت شرع
شریف بسیار داشتند لهذا هر بادشاهی را مجتهد معظم آن زمان نایب خود کرده بر تخت سلطنت می نشست
و آن بادشاه خود را نایب او میشمرد از انجمله سلطان حسین صفوی را مولانا محمد باقر مجلسی ره بر سریر سلطنت
اجلاس فرمود شیخ یوسف بحرانی آورده که مملکت و سلطنت سلطان حسین با فرط خمول و قلت
تدبیرش در امور ملکیه همین وجود ملا باقر مجلسی محروس و محفوظ بود چون ملا رحلت فرمود نقصان در
اطراف مملکتش راه یافت و اعتساف اهل بلاد شروع شد و همانسال بلیخ قندهار را از دست تصرف
انتزاع نمودند و پیوسته روز بروز ملک او خراب و در معرض زوال بود و دیگران غالب میشدند
تا آنکه همه ممالک از قبضه او بیرون رفت ولادت آخوند در سال یکهزار و سی و هفت هجری ست

چه آنکه آنمرحوم بر حاشیه کتاب بحار الانوار در مقام ذکر تسمیه آن کتاب گفته که از غرائب اتفاقات آنکه عدد جامع کتاب بحار الانوار بتاریخ ولادت من موافقست در لؤلؤة البحرین مسطورست که وفات اخوند سال یکهزار و یکصد و یازده هجری اتفاق افتاد و تاریخ فوتش غم و حزن ست و ملا عبد الله علی مجلسی در رساله خود بعد ذکر اوصاف و القاب و مدائح آنجناب گفته که ولادتش در یکهزار و هفت هجریست لکن گفته که وفاتش در سال یکهزار و یکصد و ده هجریست و احمد بن محمد حسینی لاهیجانی که از تلامذهٔ اخوند مجلسی ست در ذیل فهرس ابواب کتاب نظم لآلی که مشتمل بر تمام مؤلفات اخوند مجلسی ست گفته که وفات او در بیست و هفتم ماه رمضان سنه ۱۱۱۰ هجریست چنانچه تاریخی که برای فوت آنمرحوم بطریق تعمیه گفته اند مشعر بر آنست

ماه رمضان چو بیست و هفتش کم شد … تاریخ وفات عالم عالم شد

و در کلام مولانا ازهری که مشتمل بر تاریخ وفات اوست یافته شد که آنمرحوم در دهه آخر ماه رمضان سنه مذکوره از دنیا رفت و آن این ابیاتست که در آن اشعار بر انقضای عمرش اشعار شده

مرقدِ او بحار انوار یست … که ز عین الحیات داده نشان

روضه اش میدهد حیاتِ قلوب … ز جلاء العیون ببین تو عیان

اعتقاداتِ اوست زادِ معاد … تو بحق الیقین یقین میدان

آیتِ رحمتِ الٰهی بود … رفت و مردم شدند سرگردان

گوییا هاتفی ز عالم غیب … داده بودش بشارت از یزدان

که درین ماه میروی به بهشت … زود بنما وداع پیر و جوان

زان سبب گشت ختم تفسیرش … آیهٔ کل من علیها فان

چون شب قدر آن عظیم القدر … شد نهان عشر آخر رمضان

ازهری گفت سال تاریخش … باقر علم شد روان بجنان

و صاحب تذکره گفته که از بعض اشعار ازهری مستفاد میشود که اخوند مرحوم تفسیری تا شرح آیه کل من علیها فان بتالیف آورده که وفاتش در رسید لکن الی الآن کدامی تفسیر منسوب باو

یافته نشد و هم در فهرس تصانیف او مذکور نیست و نیز در کلام احدی از علما نسبت تصنیف
تفسیر بسوی او بنظر نرسیده شاید که در آنسال تفسیر سوره رحمن را در ماه رمضان بر سبیل موعظه
و بیان فرموده و تا آیه مذکوره نوبت بیان آن رسیده و العلم عند الله اخوند مرحوم از جمعی کثیر از
علمای اعلام اجازه روایت احادیث میداشت از انجمله از والد خود و از پسر عمه والد خود و شیخ
عبد الله بن جابر عاملی و فاضل جلیل سید شرف الدین علی بن حجة الله حسینی شولستانی مجاور
نجف اشرف تلمیذ مرزا محمد استرآبادی و غیرهم روایت دارد کما یستفاد من شرح الاربعین لطاب ثراه
و از رساله ملا حیدر علی و لؤلؤة البحرین ظاهر میشود که از اساتذه او ملا حسن علی بن ملا عبد الله شوشتری
و سید الکملا امیر رفیع الدین نائینی و سید محمد مومن استرابادی و ملا محسن کاشانی و شیخ علی بن شیخ محمد
بن شیخ حسن بن شهید ثانی و سید شهید مسجد الحرام امیر محمد بن دوست محمد استرآبادی تلمیذ سید
نور الدین عاملی و غیر ایشان هم بوده و از بعض اجازات متاخرین علما ظاهر میشود که اخوند موصوف
از ملا محمد شریف رویدشتی هم روایت داشته و نیز از سید مرزا ابن شرف الدین علی جزائری در
غره جمادی الاخری سنه یکهزار و شصت و چهار اجازه یافته و نیز در اول جمادی الاخری سنه یکهزار
و هشتاد و پنج از شیخ حر عاملی اجازه برای خود گرفته و شیخ موصوف هم نوشته بالجمله جمعی کثیر از فضلا
و مجتهدین که بعد از اخوند مرحوم هم رسیده اند از و روایت دارند از جمله ایشان داماد وش میر محمد صالح
خاتون آبادی و دختر زاده اش میر محمد حسین بن میر محمد صالح موصوف که جامع فهرس تصانیف
اخوند است و ملا رفیع مشهدی و ملا ابو الحسن شریف عاملی و شیخ محمد بن یوسف نعیمی و شیخ سلیمان
بن عبد الله بحرانی و غیر ایشان اند و از رساله ملا حیدر علی دریافت میشود که اخوند را چهار پسر بجا ماند
رسید ندیکی مرزا محمد صادق که والده اش خواهر سید جلیل مرزا علاء الدین گلستانه شارح نهج البلاغه
بود و دیگر فاضل مرزا محمد رضا مشهور باقائی که والده اش خواهر ابو طالب خان نهاوندی بود
و اخوند مرحوم را کنیزی بود که دو پسر از و بهم رسید یکی ملا محمد جعفر و دیگری ملا عبد الله و دختران
اخوند مرحوم که از خواهر سید علاء الدین گلستانه بهم رسید یکی زوجه میر محمد صالح خاتون آبادی

که از و میر محمد حسین هم رسید و دیگرے زوجه مرزا محمد کاظم بن ملا عزیز الله برادرزاده آن مرحوم بود که پسرش ملا محمد تقی جد ملا حیدر علی مجلسی ست و دیگر دختران هم داشت که اولاد ایشان در صفهان میباشند و تفصیل اسامی ایشان در آن رساله منضبط ست و از اعظم تصانیف و اجل توالیف آن قدوه ابرار کتاب بحار الانوار ست و مشتمل بر بست و پنج مجلد است که آیتی از آیات الهی و معجزه از معجزات حضرت رسالت پناهی ست و تا حال مثل آن کتابی در مذهب امامیه که جامع احادیث متاخرین و متقدمین بوده باشد تالیف نشده ترتیب مجلدات را بنا بر آنچه خودش در اول کتاب مرقوم فرموده اینست کتاب العقل و العلم کتاب التوحید کتاب العدل و المعاد کتاب الاحتجاجات و المناظرات کتاب قصص الانبیاء علیهم السلام و کتاب تاریخ احوال نبینا صلی الله علیه و آله کتاب الامامة و جوامع احوال الائمة کتاب الفتن و ما جری بعد النبی من غصب الخلافة و غزوات امیر المومنین کتاب تاریخ امیر المومنین و فضائله و احواله و کتاب تاریخ فاطمة و الحسن و الحسین علیهم السلام و فضائلهم کتاب تاریخ علی بن الحسین و محمد بن علی الباقر و جعفر بن محمد الصادق و موسی الکاظم علیهم السلام و فضائلهم کتاب علی بن موسی الرضا و محمد بن علی الجواد و علی بن محمد الهادی و الحسن بن علی العسکری و فضائلهم کتاب الغیبة و احوال الحجة القائم المهدی علیه السلام کتاب السماء و العالم فی احوال العرش و الکرسی و الافلاک و العناصر و الموالید و الملائکة و الجن و الانس و الوحوش و الطیور و احکام الصید و الذباحة و ابواب الطب کتاب الایمان و الکفر و مکارم الاخلاق و کتاب الآداب و السنن و الاوامر و النواهی و الکبائر و المعاصی و الحدود و کتاب الروضة فی المواعظ و الخطب و الحکم و کتاب الطهارة و الصلوة و کتاب القرآن و الدعاء کتاب الزکوة و الصوم و اعمال السنة کتاب الحج و کتاب المزار کتاب العقود و الایقاعات کتاب الاحکام کتاب اجازات العلماء الاعلام رضوان الله علیهم و از کلامش ظاهر میشود که مجلد بست و ششم نیز در آخر مجلدات مذکوره الحاق نموده چنانکه در بعض فصول از مقدمه کتاب بحار میفرماید که من بعض احادیث کتب متقدمین را در کتابی علحده که آنرا مستدرک البحار موسوم ساخته ام از سر نو ذکر خواهم نمود زیرا که الحاق در هر یک از مجلدات

این کتاب نمودن باعث تغییر بسیاری از نسخ متفرقه این کتاب بیگرد د دانتهی در رساله فارسیه مثلبه فهرس
تصانیف اخوند مرحوم که مولفه سید محمد حسین بن محمد صالح خاتون آبادی دختر زاده اخوند مرحوم ست
دران مقدار ابیات هر کتاب و رساله مفصلا مرقوم ست و دیگر از تصانیف آن مرحوم ست کتاب
مراة العقول فی شرح اخبار آل الرسول شرح کافی کلینی که قدری ازان ناتمام مانده کتاب ملاذ الاخیار
در شرح تهذیب الاخبار شیخ الطائفه ابوجعفر طوسی ست و آن نیز ناتمام ست و تا کتاب الصوم نوشته
و کتاب شرح چهل حدیث و کتاب فوائد طریفه که شرح صحیفه هست و تا دعای چهارم نوشته و رساله
وجیزه در علم رجال و رساله اعتقادیه که در یک شب نوشته معروف به لیلیه هست و رساله در اوزان
و مقادیر شرعیه و رساله شکیات نماز و رساله موسوم بمسائل هندیه در جواب مسائل متفرقه که برادر
او ملا عبد الله از هند فرستاده از و سوال نموده بود و کتاب عین الحیات در ترجمه احادیث و مواعظ
که حضرت رسول با بوذر گفته مشکوة الانوار که مختصریست از کتاب مذکور در خواص سور وادعیه کتاب
حلیة المتقین کتاب حیات القلوب در سه مجلد جلد اول در تاریخ پیغمبران سلف و بادشاهان که همعصر
ایشان بودند جلد دوم در تاریخ و حالات پیغمبران ما صلوات الله علیه جلد سوم مشتمل بر دلائل نبوت
و امامت و این جلد را ملا محمد رضی بن ملا نصیر مجلسی که یکی از بنی اخوان اخوند مرحوم بود بعد از انقلاب
تصنیف در آورده موسوم بصحیفة المتقین ساخته در از تصانیف اخوند مرحوم ست کتاب تحفة الزائر
کتاب جلاء العیون کتاب مقباس المصابیح کتاب ربیع الاسابیع کتاب زاد المعاد رساله حدود
رساله در اوقات نوافل شبانه روزی و رساله رجعیه رساله در ترجمه نامه که حضرت امیر علیه السلام
بمالک اشتر قلمی فرموده و رساله اختیارات و رساله ذکر بهشت و دوزخ معروف بطریق الجنة رساله
جنائز مشتمل بر تغسیل و تکفین اموات و کیفیت دفن و نماز ایشان رساله کبیره در اعمال حج و عمره
رساله صغیره حج و رساله مفاتیح الغیب مشتمل بر ذکر انواع استخاره های ماثوره رساله در گرفتن مال
نواصب رساله زکوة رساله کفارات رساله نماز شب و رساله آداب تیراندازی و رساله اداب نماز
و رساله در تحقیق معنی آیه کریمه والسابقون السابقون اولئک المقربون فی جنات النعیم

ورساله فرق بیان صفات ذاتی وصفات فعلی باریتعالی ورساله تعقیب مختصر نمازهای شبانه روزی
ورساله درتحقیق معنی بدء ورساله جبر وتفویض درافعال بندگان ورساله نکاح وکتاب فرحة الغری
مشتمل برمعجزات وامور غریبه که ازمرقد منور حضرت امیر علیه السلام بظهور رسید ورساله درترجمه توحید
مفضل مشتمل برحدیث طولانی ورساله درترجمه توحید حضرت امام رضاؑ ورساله ترجمه زیارت جامعه
ورساله درترجمه دعای کمیل ورساله درترجمه دعای روز مباهله ورساله درترجمه دعای سمات
ورساله ترجمه دعای جوشن صغیر ورساله درترجمه روایت عبدالله بن جندب ورساله درترجمه روایت
رجاء بن ابی ضحاک دراعمال وادابیکه ازحضرت امام رضاؑ منقولست ورساله ترجمه قصیده
دعبل خزاعی درمدح حضرت امام رضاؑ ورساله درترجمه حدیث سته اشیا مشتمل برذکر اشیا سته که
دران بندگان را دخلی نیست ورساله مشتمل براشتیاق زیارت نجف اشرف وکربلای معلی
که دروقت مراجعت ازان دومکان اقدس انشاکرده بود ورساله صواعق الیهود مشتمل برکیفیت
جزیه گرفتن ازیهودان رساله مشتمل برجواب سوالهای متفرقه که مردم ازوسوال نموده بودند وکتاب
حق الیقین که آخر تصانیف آن مرحومست جامع اوراق گوید که کتاب تذکرة الائمه که مشتمل بر
دلائل نبوت ومعجزات وامامت ائمه معصومینؑ ازروی کتب یهود ونصاری ومجوس هنود
وسایر ملل متفرقه وتواریخ واحادیث عامه واحوال زمان خلفای امویه وعباسیه است وصاحب
رساله فهرست آنرا ذکر نفرموده امادرنسخه ازاجازه ملا حیدرعلی مجلسی بنظر رسیده وحق این ستکه
مطالب مندرجه کتاب مذکور رکمتر مطابقت بکلام آنمرحوم دارد چنانچه صاحب تذکره آورده وهمچنین است
حال اختیارات کبیره که منسوب بآن مرحومست وآن سوای رساله اختیارات مذکوره است
ودربعض نسخ فهرست شرح باب حادی عشر هم مسطورست ودیگر ازمولفات اخوند رساله در بحث
متعه است که دررساله فهرست مذکور نیست لکن صاحب تذکره هم نوشته وگفته که در نسبت آن بسوی
آن مرحوم هیچکس ازناظرین آن راجای کلام نیست دیگر رساله ترجمة الصلوة فارسی که مشهوراست
ورساله اذان وعربی واین هردو را دراجازه خود ملا حیدرعلی ذکر نموده مولانا الحاج

ابوتراب الاصفهانی شیخ علی حزین در رساله سوانح عمری خود بتقریب ذکر کسانیکه در
صغر سن خود باصفهان ملاقات ایشان نموده می گوید دیگر مولانامی مغفور حاجی ابوتراب ست
دی از صلحای دهر و از مصاحبان مولانا محمد باقر مجلسی بود بافاده فقه و حدیث مشغول و اقوالش در
شرعیات معتمد علیه و روزگاری باآسائش داشت در سال فوت مولانا محمد باقر درگذشت مولانا

ابوطالب بن ابوتراب الاصفهانی فرزند ارجمند حاج ابوتراب سابق الالقاب ست شیخ
علی حزین در ذیل حال پدرش ابوتراب گفته که پسرش حاجی ابوطالب نیز از محدثین بود و بعد از
پدر بچند سال درگذشت **مولانا المیرزا علاء الدین محمد الحسینی معروف بگلستانه**
از مشاهیر محدثین و فضلاء کاملین بود شرح کتاب مستطاب نهج البلاغه موسوم به حدائق الحقائق
در بست مجلد که از عمده تصانیف شریفه اوست شاهد عدل بر جامعیت و اکملیت آن حاوی علم
و فضل ست در آن کتاب بطرز ابن ابی الحدید معتزلی ببسط متوجه گردیده مطاعن خلفا و اجوبه
آنرا ذکر کرده بر آنها رد ساخته اجوبه جیده و سدیده تحریر فرموده دیگر از تصانیف اوست
کتاب منهج الیقین فارسی در ترجمه وصیت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و دران ذکر
کبائر را مبسوط تمام آورده ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده النحریر المقدس العلامه السید
السند المیرزا علاء الدین محمد الحسینی گلستانه شارح نهج البلاغة وظنی بانه لم یشرح
کتاب مثله کانت اخته جدة لنا لکونها حلیلة للعلامة المجلسی رحمهما الله تعالی
ازین عبارت واضح گشت که خواهر میرزا بعقد نکاح اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود و شیخ علی حزین در
رساله سوانح خود آورده عمدة السادات میرزا علاء الدین محمد معروف بگلستانه هست از افاضل
اتقیا بود و با والد مرحوم اختصاص تمام داشت بعبادت و افاده بسر می برد بر کتب متداوله
شرعیه تعلیقات دارد و روزگاری بآسودگی و عزت داشت اولادش بمناصب دیوانی
آلوده شدند و ایشان را آن عزت و احترام نماند وفات میرزا بنا بر آنچه از رساله مزبوره
مستفاد میشود در حدود سنه هزار و صد و ده هجری واقع شد والله اعلم مولانا السعید

میرزا علاء الدین گلستانه

نعمة الله الموسوی الجزائری التستری از اعلام محدثین و زبدهٔ فقها و فضلای متاخرین بود تفصیل احوال آن علامه بهمال بنا برانچه سید عبد اللطیف خان شوشتری که از احفاد سید موصوف ست در کتاب تحفة العالم مبسط تمام نوشته ثبت این مجموعه می نماید نسب شریف و شجرهٔ پرثمره منیف سید موصوف برین وجه ست السید نعمة الله بن عبد الله بن محمد بن حسین ابن احمد بن محمد بن محمود بن غیاث الدین بن مجد الدین بن نور الدین بن سعد الدین بن عیسے بن موسی بن عبد الله بن الامام ابی الحسن موسی الکاظم علیه وعلی آبائه السلام و نسبی چنین را که قلیل الوسائط باشد ائمه انساب عالی گویند اجداد کرام آن والا جناب از صدر اسلام همه امامی مذهب و در تشیع فرزانه و هر یک در عصر خود بعلم و زهد و تقوی یگانه و مقتدای خلقی از اولوا الالباب آن زمانه بودند و الی الآن بنی اعمام آنجناب در جزائر روزگاری بعزت و احتشام دارند اعراب آن نواح که هر دو طرف دو دجله و فرات سیاه خیمه دارند از بنی خزعل که همه امامی مذهب و مشعشع و بنی لام که حنفی مذهب و محکوم حکم احدی از سلاطین عجم یا روم نیند و با والی بغداد آشنائی دارند و سادات جزائر را به پیر و مریدی مطیع و منقاد اند ولادت باسعادت ان علامه تحریر در قریهٔ صباغیه جزائر من اعمال بصره سنهٔ خمسین بعد الالف اتفاق افتاد از ایام رضاع آثار رشد و برتری و امارات اقتدا و سروری از ناصیه همایونش پیدا بود و بعد از انکه چهار سال از عمر او گذشت حسب الاشاره والد بزرگوارش شروع بتعلیم نمود و در عرض یکسال کما ینبغی ختم قرآن نموده سواد خوانی و خطی بهم رساند و بخوندن صرف و نحو مشغول شد شوقی مفرط او بتحصیل علوم دست داد که بآن صغر سن بنجوی که شیوهٔ اطفال است هرگز باهم سنان خود التفات نکردی و اوقات شبانه روزی را بمباحثه و مذاکره صرف نمودی تا بسن هشت سالگی مقدمات را طی نموده قوتی در مطالعه بهم رساند و در آن سن از جزائر بطلب علم و کسب فضائل روانه دار العلم شیراز گردید و دران بلدهٔ فاخره که دار الفضل ست از خدمات شاه ابو الولی و میرزا ابراهیم خلف مولانا صدرای مشهور و شیخ جعفر خلف شیخ کمال بحرانی و شیخ صالح بن عبد الکریم

وسید اجل سید هاشم و شیخ عبد علی حویزاوی که هریک از آنها نادرهٔ روزگار و از غایت اشتهار بی نیاز
از اظهار است مدت نه سال استفاده نموده بدرجه کمال رسید و اجازه بخط شریف هریک
حاصل نموده صیت فضیلتش بلند آوازه گردید پس از آنجا عود بجزائر نموده صبیه عم عالی مقدارش را که
نامزد او بود در سلک ازدواج کشید و یکسال در آنجا مانده روانه اصفهان گردید و دران زمان که
بهار اعصار و خرمی روزگار بود آنقدر از مجتهدین و افاضل و مستعدان در آن مصر اعظم مجتمع بودند
که اگر احصای آنها رود بطول انجامد در مجالس مناظرات و محافل عظیمه شصت نفر مجتهد جامع
الشرائط افاده فرما بودند که هریک علامه دوران و نادرهٔ زمان بودند و در بهم رسیدن یکی مثل
آنها شهور و اعوام می باید منقضی گردد تا از کتم عدم بوجود آید و آن برگزیده ذو الجلال مدت
هشت سال در آن بلده مینو مثال در خدمت فیلسوف اعظم رئیس العلما آقا حسین خونساری
و خاتم المجتهدین مولانا محمد باقر خراسانی و عارف ربانی مولانا محمد محسن کاشانی و شیخ المحدثین
مولانا محمد باقر مجلسی و سید میرزای جزائری رحمهم الله تلمذ نموده و هؤلاء فضلهم و شرفهم
اجل من ان یذکر و اعظم من ان یسطر مرتبه تبحر هریک ازین اعاظم کالنور فی الظلم
والنار علی العلم بر عالم و عالمیان مسلم البرهان و بی نیاز از توصیف و بیان است و سید بزرگوار
سرآمد آن علمای اعلام و افضل آن اذکیای عالیمقام گردید در تالیف بحار الانوار آخوند مجلسی را
مددگار و اکثری از مجلدات آن کتاب تصحیح کردهٔ آن بزرگوار است و همگی رد و قبول آنرا مقبول
و مسلم میداشتند بالجمله پایهٔ فضل و رتبهٔ کمال آن مرجع انام از آن برتر است که زبان کلیل قلم
از علو آن حکایت تواند نمود اکثری از کتب مطوله را مانند قاموس اللغة و کتب اربعهٔ حدیث و تفسیر
بیضاوی وغیرها در بدایت تحصیل بخط خود کتابت فرموده و بقدر چهار هزار جلد کتب علمی که در
کتبخانه جمع داشتند کتابی نیست که حواشی و تعلیقات بخط مبارک ایشان نداشته باشد یا بتصحیح
او نرسیده باشد و چنانچه گذشت بعد از آنکه در اصفهان از علمای اعلام تکمیل نموده هریک اجازه
عامه باو دادند عود بجزائر نمود و انجمن آرای بزم افادت و ارشاد بود تا در سنه ۱۰۷۹ یکهزار

وهفتاد و نه حسین پاشا بن علی پاشا متسلّم بصره که از جانب سلطان محمد عثمانلو وزیر بغداد فرمان فرما بود با او از در عصیان برآمده بغی ورزید سلطان محمد سه داری را با لشکر بیکران بدفع او فرستاد پاشا خود تاب مقاومت نیاورده از بصره فرار و بسمت هندوستان آواره گردید افواج رومی بنحویکه عادت ایشان ست تیغ عاجزکشی را تیز و بار رعایا و زیر دستان از در ستیز و آویز درآمده از جزائر تا حوالی بصره را تاختند و خلقی انبوه ناچیز گردید مردم جزائر که از اعوان پاشا بودند در آن آشوب نیز جلای وطن نموده هرکس بطرفی فرار نمود از انجمله سید نعمة الله نیز در آن سال از جزائر بحویزه که از قدیم مقر ریاست والی عربستان ست آمده و حکومت حویزه و آن نواح از قبل از ظهور شاه سلیمان ثانی شاه اسمعیل صفوی الی الآن بسادات مشعشع اختصاص دارد و این سلسلهٔ علیه از بدایت حال تا این زمان همه امامی مذهب و در اقطار جهان بجلالت قدر و علوشان معروف بسخاوت ذاتی و شجاعت فطری و حسن اخلاق بین الانام موصوف اند در ترویج دین مبین و احترام علمای اعلام دقیقه فروگذاشت نمی نمایند و همیشه در مجالس سلاطین دین پرور صدر نشین و در کمال عزت و امین بوده اند و در آن عصر والی بود سید علی بن مولی خلف و او را در خدمت سید ارادتی تمام بود استقبال و لوازم ضیافت و مهمانداری و شرط پرستاری و خدمتگذاری بتقدیم رسانیده و باقامت حویزه تکلیف نموده و هم در آن وقت عرائض اهالی شوشتر بالتماس متضمن تکلیف آمدن بآن شهر بهشت اساس رسید و بحکم استخاره رونق بخش ساحت شوشتر گردید در آن اوان حکومت شوشتر از بلد و بلوک بفتح علیخان بن ... خان که از غلامان خاصه شریفه سلاطین صفویه بود تعلق داشت خان و اعیان اعاظم و ارکان رعایا و برایا تا دو منزلی شهر استقبال و مقدم او را باکرام و اعزاز تلقی نمودند و بالتماس ماندن و توطن را از خدمتش استدعا کردند آنحضرت نیز مسئول آنها قبول و توطن اختیار نمود و از آن روز باز شوشتر موطن اجداد والا تبار گردید همگی مردم بلد و بلوک غاشیه اطاعت آن بزرگوار را بر دوش و حلقه ارادت او را بر گوش کشیدند و مدرسه و خانقاه بنحوی که لایق آن سید عالیجاه بود بساختند از پیشگاه پادشاه مالک رقاب

شاه سلیمان صفوی شغل جلیل شیخ الاسلامی و قضاوت و تدریس و نیابت صدارت و امامت جمعه
و جماعت و تولیت مسجد جامع و امر بمعروف و نهی از منکر و سایر مناصب شرعیه بلد و بلوک و سایر
بلاد قریبه بجد معنش مرجوع شدند و همه آن اشغال خطیره برنهج ستوده تقدیم کرد و اقارب و ذوی الارحام
بتدریج از جزائر باو پیوستند و آنحضرت با همه طریقه مواخاة و مواسات بعمل می آورد بالجمله سید عالیجناب
مردم را به بنای مساجد و مدارس تحریص نموده در هر محله مسجدی برپا شد بنحویکه سبق ذکر یافت
و در هر مسجد یکی از اعاظم طلبه را بامامت معین نمود و بوجود ذی جود آن بزرگوار مجالس شرع غرا
در آن دیار رونق یافت و تاآن زمان اکثر مردم آن شهر جهال بی معرفت و در فرائض و
سنن و قواعد شرع شریف فروگذاشت بسیاری میشد حتی ذبیحه را بنفس نفیس بمردم تعلیم فرمود
و الحق حقوق آن سید الابرار بر مردم آن بلاد از هدایت و ارشاد خارج از حوصله احصا و شمار است
و از اعاظم تلامذه او بودند مولانا محمد بن علی النجار و مولانا محمد باقر بن محمد حسین سید محمد شاه
و حاجی عبد الحسین کرکری و قاضی نعمة الله بن قاضی معصوم و هر یک از برکات انفاس قدسیه
آنحضرت باعلی درجه تبحر و فضیلت رسیدند و الی الآن تمامی فضلای خوزستان و آن نواح نسبت
تلمذ را بیک واسطه یا دو سه واسطه بآنجناب میرسانند از افاده و ارشاد مردم و تالیف و تصنیف
دمی نیاسود و بمواعظ و ارشادات موثره گم گشتگان تیه ضلالت را بجاده مستقیم دلیل و رهنما
بود مصنفات بسیاری از او در صفحه روزگار بیادگار است و الی الآن مصنفات او مقبول علمای
عرب و عجم از هر دیار و فتاوای او معمول به فضلای فضائل شعار است و الحق کلام و حی نظامش
باعلی درجه متانت است و از مآثر اقلام اوست شرح کبیر تهذیب الاحکام مشتمل بر دوازده مجلد و
بعد از آن تصرفات و اختصارات در آن نموده شرح صغیر را که رواجی تمام دارد در هشت
مجلد اقتصار نمود و شرح استبصار سه مجلد شرح عوالی اللئالی دو مجلد انوار النعمانیه و نوادر الاخبار هر یک
دو مجلد ریاض الابرار سه مجلد زهر الربیع دو مجلد قصص الانبیا شرح توحید صدوق شرح احتجاج
موسوم به قاطع اللجاج شرح عیون الاخبار شرح روضه کافی شرح صحیفه کبیر و صغیر شرح تهذیب النحو

شرح مغنی اللبیب حاشیه مدون بر شرح جامی رساله منتهی المطلب هدایة المومنین منبع الحیات مسکن الشجون
فی جواز الفرار من الطاعون مقامات النجاة حواشی کلام الله که مولانا محمد در سه مجلد تدوین نموده حواشی
بر نهج البلاغه و حواشی بر شرح ابن ابی الحدید و بر اکثری از کتب حدیث و فقه و عربیت حواشی و
تعلیقات شایسته دارد که هر یک کارنامه و احصای آنها باعث اطناب ست تا در سنه یکهزار و
یکصد و دوازده که شوق طواف مشهد مطهر رضوی علیه التحیة والثنا او را گریبان گیر شده روانه
گردید بعد از حصول آن سعادت عظمی در مراجعت بمنزل جایدر من اعمال فیلی از این سرای
عاریت بریاض رضوان شتافت اللهم اسکنه فی فرادیس الجنان وافض علیه شآبیب
الرحمة والغفران لرستان فیلی که مشهورست بلر بزرگ و بقرب یکصد هزار خانه وار کمابیش ست
همه امامی مذهب و شیعی فطری اند اخیار آن دیار بارگاهی عالی بر مرقد او ساخته و موقوفات
بسیاری وقف آن سرکار و قرا و خدمه معین نمودند والی الآن آن عالی بارگاه مطاف مردم
آن دیارست از و چهار پسر مخلف شد سید نور الدین و سید حبیب الله و سید محمد شفیع و سید جمال الدین
سید حبیب الله در صغر سن تمیز نارسیده وفات نمود و از سید محمد شفیع اولاد ذکور مخلف نشد و سید
جمال الدین از و یک پسر مخلف شد سید مجد الدین بهندوستان افتاد و از و خبری نشد مولانا السید
صالح بن عطاء الله بن سید محمد بن حسین الجزائری مولف تحفة العالم در ضمن احوال سید
نعمة الله جزائری سابق الذکر بتقریب ذکر کسانیکه در عهد او از موطن اصلیش جزائر بشوشتر آمده
باو پیوستند آورده سید فاضل سید صالح بن سید عطاء الله که عموزاده حقیقی سید عالیمقام بود وارد
شوشتر گردید و در آنجا سکنی گزید از اتقیای روزگار و از علوم متداوله خالی از ربط نبود بعد از چندی
در گذشت و از و یک پسر مخلف شد سید اسمعیل از و بوجود آمد سید فاضل عالیشان سید زین الدین
علیه الرحمه که احوالش خواهد آمد مولانا شاه محمد بن محمد الشیرازی از اکابر علما و نحاریر فضلا
و مشایخ نبلای شیعه امامیه است کتاب روضة العارفین شرح صحیفه سید الساجدین امام زین العابدین
علیه السلام که از مصنفات فائقه انجاب ست شاهد بر فضل و جامعیت اوست مولانا محمد مومن

جزائری که از تلامذه جناب موصوف ست در کتاب طیف الخیال بتقریب ذکر مشایخ خود آورده

واخذت کثیرا من الاحادیث والتفاسیر واصناف علوم الحکمة من الطبیعی والالهی والهیئة والریاضی والمجسطی والموسیقی والاکرات والمتوسطات وما وراها من الفنون المشکلات مدة مدیدة وسنین عدیدة عن البحر المواج والسراج الوهاج انموذج الحکماء المهندسین وخاتمة الفضلاء المتبحرین یم العلم المتلاطم امواجه وبیت الفضل المتلألأ اسراجه غیث الکرم الذی یفید ویفیض ولجة الفیض الذی لا ینضب ولا یغیض المتقن فی جمیع الفنون والمفتخر به الاباء والمبنون السابق من کل فاضل قبله والفائق علی کل معاصر ومن بعده رئیس اهل الفضل وصاحب المنطق الفصل والکلام الخلو من الجد والهزل علامة طار صیت فضله فی الآفاق وانعقد الاجماع علی انه المجتهد علی الاطلاق محدث سلم عن الجرح والتعدیل روایاته ومفسر صفی عن النقض والتزییف توجیهاته مطنب کلامه غیر ممل وموجز اختصاره غیر مخل منشئ یسحر العقول بنفثات قلمه السحار ویشرح الصدور بنسمات کلمه الفائقة نسائم الاسحار شاعر امتد فی النظم باعه واستحال علی مناضله اتباعه فما من فن الا وله فیه الحظ الاوفی والمورد العذب الاحلی الاصفی علامة له من التصانیف ما یدل علی کمال فضله وسوقه هدی العلم الی محله وابکار افکار تفوق علی عرائس المعانی ونفائس معانی ازهی من قلائد فی جید الغوانی وحل مشکلات اضحت العقول معقولة جاثیة بین یدیها ونشر تالیفات است الرغبات مستوقفة المطایا تهوی الیها ومحاکمات تمیط تعقلها عقال عقول الاقران ومواخذات ینبسط عند شرحها اردان اذهان الاعیان وتوجیهات اغلاط خلص بها عن وصمة الزیغ اناما ورفع اغلاقات وقف دون الوقوف علی معانیها اقوام اعواما فهو استاذ الکل باعتقاد الکل فی الحقیقة لا بالمجاز وسباق الغایات فی مضمار السبق عند التناضل للاحراز ه یا من یری انه یحصی مناقبه ویذکر الکل بالتفصیل والجمل

لقد وجدت مجال القول واسعة وان وجدت لسانا قائلا فقل

سل عنه والنطق والنظر الیه تجد ملا المسامع والافواه والمقل

حلو الفکاهة مر الجد قد مزجت بدقة الطبع منه رقة الغزل

اعنی استاذنا ومن به استنادنا عمدة المحدثین وزبدة المحققین فخر المتکلمین والحکماء المتالهین ثقة الاسلام قدوة الانام کنز الافادة وکعبة الوفادة معدن المعارف والمولی العارف

العلامة الاوحد مولانا شاه محمد بن محمد اصطهباناتی اصلاً و مولداً الشیرازی منزلاً و موطناً لا زال علمه نامیاً
و علمه سامیاً و صدره مهبط اشعة الانوار فی آناء اللیل و اطراف النهار و من الله علی المؤمنین
باعلاء سدته المنیفه و متع طلاب العلم بطول مدته الشریفه و اجری فی بحار التأیید فلک وجوده و اطلع بدره
من افق التأیید بیمنه وجوده مادام التاسع محدد الجهات و العاشر مدبر الکائنات و عرفت الاشخاص
بسماتها و انشقت الاراضی عن نباتها و تعاقبت الآناء و الساعات و دامت الارض و السموات
وایم الله انه لم یزل مع علو رتبته و سمو قدره و منزلته فی نهایة التواضع و خفض الجناح و کسر النفس و
لین الجانب و بذل الجهد فی ایصال النفع و دفع الضر عن الاقارب و الاجانب و اذا اجتمع مع التلامذة
عد نفسه کواحد منهم و لم تمل نفسه العلیه ابداً الی التمیز بشیء ما عنهم قد تمیز بهذه الصفة عن ابناء جنسه و خصه الله
بهذه الخصلة تزکیة لنفسه حتی انی رأیته مراراً ایام ملازمته قد صفف النعال و سبق الی وضعها للتلامذة
مع انه شیخ کبیر جاوز التسعین و کان یستعین بالناس و لا یستعین فطوبی له من جمیل حَسَن خَلقه و نبیل عظم خُلُقه
سهل اللقاء اذا احللت بداره، طلق الیدین مؤدب الخدام، و اذا رأیت صدیقه و شقیقه، لم تدر ایهما ذو الارحام
در تذکره شیخ علی حزین مسطور است استاد العلما و اسوة العرفا مولانا شاه محمد الشیرازی متخلق باخلاق حمیده
نبوی و متأدب بآداب مرضیه مرتضوی از بدایت تمیز تا نهایت زندگانی که از عمر طبیعی درگذشته بود
روزگار خود را صرف خدمت دینیه و نشر معارف یقینیه و ادای تحصیل مثوبات نموده با دراک صحبت
بسیاری از علما و عرفا و اتقیا فایز گردیده بود و از مآثر قلم فیض شیم آن فاضل محقق رسایل شریفه و شرح
صحیفه و تحقیقات لطیفه بر صفحه روزگار بیادگار است راقم حروف در شیراز قدری از احادیث
در حضور سامی ایشان قراءة تحقیق نموده و کتاب حکمت العین را با جوانی در خدمتش گذرانیده
و حاضر بود که آن نقاوه سعادتمندان بجهان جاودان ارتحال فرموده طوبی لهم و حسن مآب
گاهی طبع مستقیمش بانشاد شعر مایل و ابیات غرا و رباعیات آشنا بمذاق عرفا از نتایج افکار آن بحر سخن
بر داز در میان و تخلص آن عارف معارف عارف است و نیز در سوانح عمری نوشته که مولانای
اعظم استاد العلما از نوادر روزگار بود تتبعی عظیم و حفظی قوی و عمری طویل داشت ادراک صحبت

بسیاری از علما و اکابر عرفا نموده اکثر ممالک عالم را دیده بود و در تحصیل مراتب عالیه و تکمیل نفس ریاضتها کشیده بمشایخ و اولیا اخلاصی عظیم داشت و بغایت ستوده اخلاق و کریم الذات بود قریب بیکصد سی سال عمر یافت و همه را صرف نشر علم و حق طلبی و خیرخواهی عباد نمود و چند رساله در حدیث و حکم تصوف از مصنفات اوست تا آنکه بعد از چندی از در و دقیقه بآن بلده رحلت کرد مولانا میرزا عبد الله المعروف بالافندی از ماهرین فن رجال و فضلای کاملین و علمای محققین بود شیخ ابو علی در حاشیه کتاب منتهی المقال آورده که مولانا میرزا عبد الله رحمه الله تعالی از فضلای کاملین و عارف در فن رجال و از تلامذه علامه مجلسی بود از تصانیف اوست کتاب ریاض العلماء فی احوال العلماء که در آن از زمان غیبت صغری تا زمان خود که سنه[۱۹] الف و مائة و تسعة عشر بود احوال علما را درج فرموده و له الصحیفة الثالثة المشتملة علی ادعیة مولانا السجاد ذی الثفنات علیه افضل التسلیمات و غیر ذلک مما ذکره بنفسه فی ریاض العلماء

الشیخ ابراهیم بن عبد الله الزاهدی الجیلانی شیخ علی حزین در تذکره خود آورده الفاضل المحقق الحقانی الشیخ ابراهیم بن الشیخ عبد الله الزاهدی الجیلانی عم عالیمقدار این خاکسار است مظهر شوارق انوار و مؤید بتائیدات کردگار و از نوادر روزگار بود جامع علوم دینیه و معارف یقینیه و حاوی کمالات صوریه و معنویه تلمیذ والد بزرگوار خود است متوطن بلده لاهیجان و مرجع افاضل گیلان صیت فضائل و مناقبش با عالی و ادانی اطراف و اکناف رسیده و نوبهار فیض سرمدی و گل خلق عظیم محمدی از ریاض طبع فیاضش دمیده فضائل حقیقیه نفسانیه را با محاسن ظاهریه جمع داشت حسن تحریر و تقریرش دلپذیر و در شعر و انشا و لغز و معما بی نظیر در جمیع خطوط بغایت خوش و دلکش می نگاشت از جمله مصنفات شریفه اش حاشیه الست مسمی برافع الخلاف بر کتاب مختلف علامه حلی علیه الرحمه و حاشیه دیگر موسوم بکاشف الغواشی بر کشاف که تا سوره مبارکه احقاف رسیده و رساله دیگر در توضیح کتاب اقلیدس و قصائد غرا در مدائح آل عبا و مراثی نیکو در تعریف سید الشهدا و اشعار و معمیات ستوده از مآثر طبع وقاد ایشان بر صفحه روزگار باقی است در سال یکهزار و یکصد و نوزده هجری بعالم بقا ارتحال فرموده در لاهیجان مدفون شد چون این واقعه باصفهان رسید مرثیه در خاطر فقیر رسید

نظم

زین واقعه رنگ از رخ گلزار فرو ریخت … بلبل دل خون گشته زمنقار فرو ریخت
پیمانه سرشار کشیدی تو و ما را … هوش از سر این ساغر سرشار فرو ریخت
بیوند نفس از لب اعجاز ترنم … بگسسته و شیرازه گفتار فرو ریخت
چون گنج تنت تا بدل خاک دفین شد … بام و در گنجینه اسرار فرو ریخت
در ماتم تو ناصیه صبح کبود ست … بر صفحه این آئینه زنگار فرو ریخت
بی باد بهار نفست گشت خزان دل … برگ و بر این باغ بیکبار فرو ریخت
تا گلشن جان پرور عمر تو خزان شد … در پیرهن طاقت ما خار فرو ریخت
بال و پر مرغان چمن گشت شکسته … زین طرفه خزانی که بگلزار فرو ریخت

و نیز مرثیه دیگر گفته یک بیت از آن در ینجا ثبت میشود

امروز که از لطمه رخ صبح کبود ست … در ماتم علامه اصحاب شهود است

مولانا صدر الدین علی بن نظام الدین احمد الحسنی الحسینی المعروف بسید علیخان المدنی

از مشاهیر ادبا و بلغای عصر و معاریف فضلا و علمای دهر بود و در انشا نظم و نثر کمال تبحر داشت در علم حدیث و روایت شاگرد شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی ست نسب شریفش بر وجهیست که خودش در رساله که در توضیح پنج حدیث از احادیثیکه سلسله اسناد آنها بواسطه آبای او بحضرت رسول صلی الله علیه و آله می رسد نوشته باین ترتیب که سید علی صدر الدین بن احمد نظام الدین ابن محمد معصوم بن احمد نظام الدین بن ابراهیم بن سلام الله بن مسعود بن محمد صدر الحقیقه بن منصور غیاث الدین بن محمد صدر الدین بن ابراهیم شرف الملة بن محمد صدر الدین بن اسحاق عز الدین بن علی ضیاء الدین بن عربشاه زین الدین بن امیر نجیب الدین بن امیر خطیر الدین الحسن بن جمال الدین بن الحسین الغرزی بن علی بن زید الاعشم بن علی بن محمد بن علی بن جعفر بن احمد السکین بن جعفر بن محمد بن زید الشهید بن الامام علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب

صلوات الله علیهم اجمعین و مثل این در سند احادیث کمتر اتفاق شده جدش سید معصوم از تلامذه
ملا محمد امین استرآبادی ست و از و روایت حدیث دارد پدرش نظام الدین نیز از اهل علم و
روایت بود سید علیخان بواسطه پدر خود از جد خود روایت دارد غلام علی آزاد حنفی بلگرامی
در تاریخ مآثر الکرام آورده سید علی بن سید نظام الدین احمد بن سید معصوم الدشتکی الشیرازی
المعروف بسید علی معصوم از مشاهیر ادبا و صنادید شعرا است مولف انوار الربیع فی انواع البدیع
و ریاض السالکین شرح صحیفه کامله و حاشیه قاموس و سلافة العصر تذکره شعرای عرب و دیوان شعر
خاندان او در شیراز بیت علم و فضل بوده ست و مدرسه منصوریه شیراز منسوب بجد او میر غیاث الدین
منصور ست که از غایت شهرت حاجت بشرح ندارد و سید علی باضافه نام جد قریب خود بسید علی معصوم
مشهور گردیده و ایضا در آن تاریخ بعد ذکر بندی از حالات پدرش میر نظام الدین مسطور ست که میر
نظام الدین احمد از دختر قطب شاه فرزندی نیاورد سید علی از بطن زوجه دیگر شب شنبه پانزدهم
جمادی الاولی سنه اثنین و خمسین والف در مدینه منوره متولد شد لهذا او را مدنی گویند و بکسب کمال
پرداخته سرآمد ابناء عصر گردید و شب شنبه ششم شعبان سنه ست و ستین والف بقصد حیدرآباد
از مکه معظمه برآمد و در جمعه بیست و دوم ربیع الاول سنه ثمان و ستین والف بحیدرآباد رسید و با والد
خود ملاقات کرد و چون سلطان عبد الله از سریر حیات فرود آمد و ابو الحسن که آخر سلاطین
قطب شاهیه ست بر تخت فرمانروائی برآمد و میر نظام الدین احمد بعد یکسال فوت کرد ابو الحسن
در اتلاف متعلقان میر نظام الدین احمد کمر بست و نگاهبانان گذاشته راه آمد شد مسدود ساخت
سید علی عریضه بجناب خلد مکان ارسال داشت و ادراک عتبه سعادت استدعا نمود خلد مکان
دران ایام از هند متوجه دکن بود فرمان طلب سید علی بنام ابو الحسن عز اصدار یافت ابو الحسن
سید علی را با اهل و عیال رخصت داد و سید رخت کوچ بربسته خلد مکان را در دار السرور برهانپور
ملازمت نمود بادشاه او را بعنایات خسروانی نواخت و به منصب هزار و پانصدی سیصد
سوار و داروغه سر فراز نمود و در رکاب خلد مکان باورنگ آباد آمد و چون رایات خلد مکان

۴ سید علیخان مدنی در رساله مذکوره تحریر فرموده [illegible]

جانب احمد نگر ارتفاع یافت سید علی را بحراست اورنگ آباد مامور ساخت سید مدنی برین
خدمت قیام داشت پس از آن حکومت ماهور وغیره از توابع صوبه بهار تفویض یافت
آخر از حکومت ماهور استعفا نمود و التماس دیوانی برهانپور کرد در جهٔ پذیرائی یافت سید
در برهانپور رفته بدیوانی پرداخت و بعد مرور زمانی از خلد مکان رخصت حرمین شریفین
گرفت و با اهل و عیال باماکن فیض مواطن رفت و از انجا بزیارت عتبات عالیات شتافت
و بمشهد مقدس رسید و بصفاهان آمد و سلطان حسین صفوی را ملازمت نمود و التفاتے که
مطمح نظر بود دنیافت ناگزیر رخت بوطن اصلی یعنی شیراز کشید و در مدرسهٔ منصوریه پای اقامت
افشرد و عمر بافادهٔ طلبه بپایان رسانید و شیخ علی حزین در تذکرهٔ خود آورده السید الکبیر
والفاضل النحریر صدر الدین السید علی خان بن سید نظام الدین احمد الحسینی خلف
سلسلهٔ علیهٔ غوث الحکما امیر غیاث الدین منصور شیرازی قدس الله روحه العزیز ست که ملقب
شده باستاد البشر و هو من الشمس اظهر و احوال افاضل اعلام این سلسلهٔ علیه چون صدر الحکما
امیر صدر الدین محمد دشتکی شیرازی و سید مبارکشاه و میر اصیل الدین و میر جمال الدین محدث
وغیرهم بر ارباب بصائر مستور نیست بوطن اصلی ایشان مدینهٔ طیبه و از انجا بدار العلم شیراز آمده
سکنی اختیار نمود و صاحب ضیاع و عقار گردیده باحتشام و اعزاز روزگاری دراز بسر
برده اند تا آنکه سید نظام الدین احمد باز ساکن حجاز گردیده ولادت باسعادت سید علی خان و
نشو و نمای ایشان دران مکان بابرکت و اعزاز اتفاق افتاده در خدمت والد ماجد خود
بحیدرآباد دکن ارتحال نمود و چندی در آن مقام باجلال و اکرام گذرانیده الحاق لفظ
خان باسم سامی ایشان بعد از وصلت بالملوک قطبیه دکن و منصب صدارت و امارت
و ریاست بعد از چندی با همه تجمل و احترام کراهت تمام از نکث در آن مقام بخاطر سید علیخان
مرحوم راه یافته شوق عود بحرمین طیبین غالب شد چنانکه این حالت از بسیاری اشعار آن
سید بزرگوار آشکار است قطع علائق از آن دیار نموده بمکهٔ معظمه انتقال فرمود و در ظرف اعوام قلیلیه

هر سالی دست بذل و ایثار را از اموال بسیار عاری گشته بعزیمت زیارت عتبهٔ علیهٔ غرویه و مشاهد مقدسه
عراق و اشتیاق بوثاق مألوفهٔ اجداد با کاروان حاج ایران نجف اشرف آمده شرف ادراک
آن سعادات یافت پس ارخای عنان بصوب دار السلطنهٔ اصفهان فرموده اشراف و
اعیان و اکابر و سلطان مقدم او را باکرام و اعزاز تلقی نمودند راقم حروف دران بلدهٔ فاخره
با آن سلالهٔ عزت طاهره صحبتهای مستوفی داشته عهدهٔ محبت و وفاق در میان استحکام تمام
یافته بود آخر بشیراز رفته بعد از فرصتی اندک داعی حق را لبیک اجابت نموده در جوار مرقد اجداد
خود امیر صدر الدین محمد و امیر غیاث الدین منصور بسرور روح الله ارواحهم آرامگاه یافت
و فقیر در مرثیهٔ آن اوحد زمان قطعهٔ عربی که متضمن تاریخ بود انشاد نمود از ضعف و اندراس حواس
بخاطر نمانده و تعیین تاریخ نمی تواند نمود بالجمله سید عالیقدر در علوم عربیت امام اعلام و در بلاغت
نظماً و نثراً بمنتهی المرام و اقصی المقام اعوام ارتقا نموده اعوام و دهور انقضا یافته که در
عرب شاعری چون او بعرصهٔ ظهور نیامده بود و در انواع دیگر علوم نیز وسیع الباع و بدقت
طبع و جودت ذهن فرید اصقاع می نمود چنانکه این مراتب از آثار اعلام آن امام همام مثل
کتاب بدیعیه و سلافه و شرح صحیفهٔ کامله که در موقع خود بی نظیر ست و دیوان اشعار بلاغت آثار
او کالنار علی العلم و النور فی الظُلَم روشن هویداست انواع رائقه و استعارات فائقه در اشعار
دیوان رفیع بنیان او که بحری ست لبالب از لآلی ابدار و درجی است مملو بیواقیت گران مقدار
مندرج است و الحق کلامش در فصاحت و بلاغت و عذوبت و سلاست بذروهٔ علیا و غایت
قصوی رسیده سواد مدادش نیل انفعال بر چهرهٔ مقال اکثر بلغای عرب کشیده و چون بنظم فارسی
التفات نفرموده درین ارتجال و ضیق مجال بچند بیت از اشعار آن گرامی مقدار که ذخیرهٔ
خاطر فاتر بود اکتفا می نماید در قصیدهٔ بائیه در مدح سرور اولیا علیه التحیة و الثنا فرموده قصیده

امیر المؤمنین فدتک نفسی	لنا من شانک العجب العجاب
تولّاک الاولی سعدوا ففازوا	وناواک الذین شقوا فخابوا

ولو علم الورى ما انت اضحوا ... لوجهك ساجدين ولم يحابوا
يمين الله لو كشف المغطى ... ووجه الله لو رفع الحجاب
خفيت على العيون وانت شمس ... سمت عن ان يجللها سحاب
وليس على الصباح اذا تجلى ... ولم يبصره اعمى العين عاب
لسر ما دعاك ابا تراب ... محمد النبي المستطاب
فكان لكل من هو من تراب ... اليك وانت علته انتساب
فلولا انت لم يخلق سماء ... ولولا انت لم يخلق تراب
وفيك وفي ولائك يوم حشر ... يعاقب من يعاقب او يثاب
بفضلك افصحت توراة موسى ... وانجيل ابن مريم والكتاب
فيا عجبا لمن ناواك قدما ... ومن قوم لدعوتهم اجابوا
ازاغوا عن صراط الحق عمدا ... فضلوا عنك ام خفي الصواب
ام ارتابوا بما لا ريب فيه ... وهل في الحق اذ صدع ارتياب
وهل لسواك بعد غدير خم ... نصيب في الخلافة او نصاب
الم يجعلك مولاهم فذلت ... على رغم هناك لك الرقاب
فلم يطمع اليها شيخ تيم ... وان اضحى له الحسب اللباب
لمن تيم بن مرة او عدي ... وهم سيان ان حضروا وغابوا
لئن جحدوك حقك عن شقاء ... فبالاشقين ما حل العقاب
فكم سفهت عليك حلوم قوم ... فكنت البدر تنبحه الكلاب

در مقابل قصيده مشهوره خاتم المجتهدين شيخ بهاء الدين محمد و والدش شيخ حسين بن عبد الصمد عاملي قدس الله ارواحهم گفته شده

كوكب الصبح قد بدا يحكيك ... فامزج الكاس يا رشا من فيك

الی آخره از جمله مصنفات اوست کتاب سلافة العصر فی محاسن اعیان العصر مشتمل بر تذکرهٔ
شعرای عرب وادبای عصر خود که در مائهٔ حادی عشر بهم رسیده اند و شروع تصنیف آن
سال هزار و هشتاد و یک هجری ست و کتاب ریاض السالکین شرح صحیفه حضرت سید
الساجدین علیه السلام که در ابتدای زمان سلطان حسین صفوی مرحوم در سال هزار و یکصد و
شش هجری تصنیف فرموده و کتاب انوار الربیع فی انواع البدیع در شرح بدیعیه که خود نظم
کرده و کتاب حدائق ندیه شرح فوائد صمدیه و کتاب سلوة الغریب در غرائب بحار و عجائب
جزائر و رساله الکلم الطیب والغیث الصیب مشتمل بر ادعیه مختصره واحراز منتخبه و کتاب الدرجات
الرفیعه و دیوان اشعار و رساله در توضیح احادیث خمسه مسلسله بالآبا تاریخ ختامش بست و پنجم
ربیع الاول سنه تسع و مائة والف ست الشیخ محمد بن عباد الجزائری صاحب امل الآمل او را
بعابد فاضل ستوده و در زمره معاصرین خود شمرده مولانا محمد صادق الکرباسی
الاصفهانی الهمدانی صاحب شذور العقیان او را بفاضل کامل و عابد زاهد ورع صالح
ستوده و گفته که اخوند ملا محمد تقی مجلسی مرحوم در سنه ثمان و ستین بعد الالف اجازه بنام ملای
موصوف بر ظهر صحیفه سجادیه تحریر فرموده در آنجا میفرماید بلغ المولی الجلیل والفاضل النبیل
جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول مولانا محمد صادق ادام الله تعالی
تائیداته بقرائتی علیه فی مجالس واجزت ان یروی عنی زبور آل محمد و انجیل
اهل البیت علیهم السلام باسانیدی المتواترة الی السید الاجل والشیخ الطائفة
اعلاها مناولة عن خلیفة الرحمان فی الرؤیا التی ظهرت حقیقتها بانتشار
الصحیفة فی الآفاق بعد ما صارت مهجورة الی اخره مولانا الشیخ مهذب الدین احمد
بن رضا فاضلی خبیر و عالمی نحریر از اصحاب رجال و ارباب کمال و تلمیذ رشید جناب شیخ حر عاملی
علیه الرحمه بود در تذکرة العلما مسطور ست که از افاضل تلامذه شیخ حر عاملیست شیخ مهذب
الدین احمد بن رضا مصنف کتاب فائق المقال فی الحدیث والرجال و دیگر کتب و رسائل است

وی در سال یکهزار و هشتاد و پنج هجری که تاریخ ختم کتاب فائق المقال است وارد بلدهٔ حیدرآباد شده بود دران کتاب بتقریب ذکر حافظهٔ بعض محدثین اشاره ببعض احوال خود نمود چنانکه گفته است که من تا این زمان دوازده هزار حدیث بغیر سلسلهٔ اسانید بش در حفظ خود دارم و یکهزار و دو صد حدیث مع سلسله سندهای آن یاد دارم و بسبب ابتلای خود بصحبت ملوک و کوشش برای عیال و ارتکاب سفرهای بعیده و تواتر امراض و مصائب و آلام عدیده از تحصیل کمال زیاده ازین قاصر ماندم و اگر در بلاد عرب باقی می بودم شخصی کامل میشدم لکن قضا و قدر مرا در زمین هند انداخته است انتهی کلامه رحمه الله دیگر از تصانیف وست کتاب منهج القویم و رساله در قرارت و غیر ذلک من الرسائل مولانا محمد مؤمن بن الحاج محمد قاسم الجزائری جرثما و محتدا الشیرازی مسکنا و مولدا فاضل ادیب و محقق لبیب بود در کتاب امل آمل مسطور است محمد مؤمن بن الحاج محمد قاسم الجزائری اصلا و محتدا الشیرازی منشأ و مولدا کان ادیبا منشئا محققا مدققا فاضلا کاملا له خزانة الخیال فی الادب محمد مؤمن موصوف در کتاب طیف الخیال بتقریب ذکر اساتذه خود آورده که بسیاری از علم صرف و نحو و معانی و بیان و بدیع و فقه و تفسیر و حدیث را از سید سند مولانا سید قاسم بن سید خیر الله حسنی حسینی اخذ نمودم و لغت و فروع فقه و اصول آنرا از امیر زین العابدین حائری انصاری و از استاد اعلم و ملاذ اعصم ذو الاصل السامی والفرع العالی النامی شیخ علی بن محمد النامی و از عالم ربانی شیخ صالح بن عبد الکریم البحرانی و بسیاری از کلام و حکمت طبیعی و الهی و قدری از تفسیر و دیگر عقلیات را از مولانا مسیح الزمان محمد اسمعیل فسوی و از علامه اوحد مولانا شاه محمد اصطهباناتی اصلا و مولدا الشیرازی منزلا و موطنا و بسیاری از فنون ریاضیه و فن رمل و فرائض را از مولانا لطفا و اکثر اصول فقه و حکمت را از امیر شرف الدین علی معروف بدست غیب و امیر نصیر الدین محمد البیضاوی الشیرازی و مولانا محمد صالح الخفری و مولانا محمد حسین المازندرانی مولدا و الشیرازی مسکنا و فن طب

وعلمی را از حکیم حاذق و بقراط عصر حکیم محمد ہادی اخذ نمودم از جملہ مصنفات اوست کتاب جلی المسائل
النحویہ فی شرح الصمدیہ البہائیہ و آن شرحی ست مبسوط کہ قبل بلوغ حد تکلیف تحریر فرمودہ و
کتاب در منثور مشتمل بر حواشی مدونہ است بر شرح مزبور و کتاب بیان الاداب در شرح
رسالہ آداب المتعلمین و کتاب مصباح المبتدین از ترکیب رسالہ انموذج علامہ زمخشری
مشکوۃ العقول شرح لغز زبدۃ الاصول قرۃ العین و سبیکۃ اللجین مشتمل بر توجیہ آیات مشکلہ واحادیث
غریبہ واسولہ واجوبہ علمیہ وحل ابیات و عبارات و ذکر مغالطات منثورہ و منظومہ والغاز
ومعمیات و فوائد متفرقہ تاریخ اتمامش سنہ یکہزار و یکصد و یک ہجری ست کتاب وسیلۃ الغریب
بر وتیرہ قرۃ العین مبینۃ الفواد بر طریقہ کتاب سابق تحفۃ الاخون فی تحقیق الادیان تعلیقات
متفرقہ بر اکثر کتب درسیہ متداولہ تحفۃ الغریب و نخبۃ الطبیب در شرح قانونچہ تحفۃ الاحباب
بر وتیرہ کشکول تمیمۃ الفواد من الم البعاد در لطائف اشعار و نوادر عشاق رسالہ موسومہ بجنات
عدن مشتمل بر مسائل از فنون ثمانیہ کتاب شرق السعدین در تاویل آیات مشکلہ واحادیث معضلہ
و آن کتابیست مبسوط و کتاب مجمع البحرین بر وتیرہ کتاب سابق دیوان شعر عربی موسوم
بثمر الفواد و سمر البعاد ثمرۃ الحیوۃ و ذخیرۃ الممات مشتمل بر شرح چہل حدیث و از عمدہ مصنفات
اوست کتاب مجالس الاخبار و مجالس الاخیار مشتمل بر ہفت مجلد جلد اول مسمی بہ معارج القدس
در تواریخ انبیا و بیان عصمت شان و تاویل آیات ظاہرہ در باب خلاف آن یعنی و جلد ثانی
موسوم بتحفۃ الابرار فی مناقب الائمۃ الاطہار و جلد ثالث در احوال ملوک و غیرہم مسمے
بہ بحر المعارف و جلد رابع در ذکر بعض اولیا و علما و شعرا مسمی بربیع الابرار و جلد خامس در
احوال خود مولف و سوانح عمری و نوادر او موسوم بہ زہرۃ الحیاۃ الدنیا و جلد سادس در توجیہ
سہ صد حدیث موسوم بروح الجنان جلد سابع در فوائد متفرقہ اکثر علوم و فنون مسمی بلطائف الظرائف
و کتاب جنات الفردوس در اصطلاحات علوم و تعریفات و کتاب طرب المجالس در لطائف
و مداعبات و کتاب زینۃ المجالس بر طریقہ کتاب سابق کتاب بادۃ الحیاۃ و آن کتابیست

مبسوط در تاویل بعض آیات و احادیث و عبائر مشکله و قصص لطیفه و اشعار شریفه
کتاب مدینة العلم مثل کتاب سابق در اسلوب و نظم و کتاب طیف الخیال فی مناظرة العلم
والمال و کتاب تعبیر طیف الخیال فی تحریر مناظرة العلم والمال مشتمل بر شرح مبسوط کتاب
طیف الخیال **مؤلف گوید** که صاحب تذکرة العلما احتمال اتحاد محمد مومن موصوف با سید
محمد مومن استرآبادی صاحب کتاب الرجعة تلمیذ سید نور الدین عاملی در تذکرهٔ خود نوشته لهذا
احوال مصنفات محمد مومن موصوف در ذیل سید محمد مومن مؤلف کتاب الرجعة آورده
و این قطعاً فاسد و غیر صحیح است و خود صاحب تذکره هم اشعار باین مطلب کرده بالبرودی
و این تردد در غیر محل ست **مولانا میرزا حسن بن عبد الرزاق اللاهجی** از افاضل عصر
و علمای عهد خود بود علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر کسانیکه در اثنای سفر گیلان
و اصفهان با ایشان ملاقات نموده آورده و از افاضل و اعلام که دران سفر ملاقات
شده فاضل محقق میرزا حسن خلف مرحوم مولانا عبد الرزاق لاهجی ست در دار المومنین قم که
موطنش بود در سن کهولت و اواخر حیات سعادت خدمت ایشان یافته ام در علم و تقوی
آیتی بود مصنفات شریفه دارد چون شمع یقین در عقائد دینیه و جمال الصالحین در اعمال و رساله
تقیه و غیر آن انتهی دیگر از مصنفاتش رساله ایست موسوم به هدیة المسافر در احکام سفر و رساله
فارسی در بیان اصول دین ست معروف به اصول خمسه **اقا محمد هادی بن ملا صالح
المازندرانی** در اجازه ملا حیدر علی مسطور ست فاضل علامه اقا محمد هادی بن محقق
ملا صالح مازندرانی صاحب تصانیف کثیره است مثل شرح قواعد که کتابیست مبسوط و
شرح فروع کافی و ترجمه معالم الاصول و حاشیه بر تفسیر بیضاوی و شرح شافیه فارسی و کتاب
انوار البلاغه در علم معانی و بیان و غیر ذلک و له رسالة فی الرضاع تزید علی الف بیت
کما فی سلافة العصر علی حزین گوید که بسیاری از کتاب تهذیب الاحکام شیخ طوسی علیه الرحمة
در مدرس محدث الزمانی آقا هادی خلف مولانا محمد صالح مازندرانی استفاده نمودم

محمد سعید بن ملا صالح مازندرانی در تذکرهٔ علی حزین مسطور ست که ملا محمد سعید اشرف
خلف فاضل محقق مولانا محمد صالح مازندرانی و صبیه زاده قدوة الفقهاء والمحدثین مولانا
محمد تقی مجلسی اصفهانی ست اکتساب علوم و کمالات نموده در بدایت حال بشعر و شاعری
رغبت نمود طبع رسا و سلیقه بسخن اشنا داشت اشعار خوب و معمیات مرغوب ازان مغفور
بیادگار ست در تذکرهٔ نتائج الافکار مسطور ست که رنگ بخش گلستان نکته دانی ملا محمد سعید
اشرف پسر ملا محمد صالح مازندرانی فاضلی عالیمقام و شاعری خوش کلام بود مجمل احوالش انکه
ملای موصوف در آغاز عهد عالمگیر بادشاه بهند آمده بملازمت شاهی رسید و بتعلیم زیب النساء بیگم
مامور گشته مدتی بفراغبالی گذرانید آخر حب وطن مستولی گشت و قصیده در مدح زیب النساء مشتمل بر
درخواست رخصت نظم آورد در آنجا میگوید ـــه یکبار از وطن نتوان برگرفت دل
در غربتم اگرچه فزونست اعتبار" پیش تو قرب و بعد تفاوت نمیکند" گو خدمت حضور نباشد مرا شعار"
نسبت چو باطن ست چه دهلی چه اصفهان" دل پیش تست تن چه بکابل چه قندهار" در سنه
ثلث و ثمانین والف باصفهان عود نمود کرت دیگر قائد روزگار زمام اختیارش جانب هند
کشید و در عظیم آباد پتنه بخدمت شاهزاده عظیم الشان خلف شاه عالم بهادر شاه که دران زمان
رایت حکومت آنجا می افراشت عز امتیاز اندوخته مورد مراحم نمایان گردید شاهزاده خیلی طرف
مراعات او نگاه می داشت و بنا بر کبر سن در مجلس خود حکم نشستن کرده بود ملا در پایان عمر قصد
بیت الله کرده و خواست از راه بنگاله در جهاز نشسته عازم منزل مقصود شود و فاتا بلده مونگیر
که از توابع عظیم آباد ست رسیده در سنه ست عشر و مائة والف برحمت حق پیوست از کلام اوست ـه
اشرف تو کیست نکته دانی رانی" اسرار رموز جاده دانی دانی" هر چند که مانند نه داری در خط
در شیوه تصویر بانی مانی **مولانا الشیخ سلیمان بن عبد الله بن علی بن حسن بن
احمد بن یوسف بن عمار البحرانی الماحوزی المعروف بالمحقق البحرانی**
در لؤلؤة البحرین مسطور ست که مولد و مسکن شیخ سلیمان قریه دونج بود که از قرای ثلثه ماحوز ست

لکن او در قریه بلاد قدیم از بحرین ساکن شد و بهمانجا وفات یافت ریاست بلاد بحرین در زمان او
بسوی او منتهی شد و شیخ مذکور را دیده ام در وقتیکه بعمر ده سالگی یا کمتر بودم و ایضا شیخ یوسف
آورده که بخط شیخ سلیمان مذکور یافته ام نوشته بود که ولادت من در شب پانزدهم رمضان
سنه یکهزار و هفتاد هجری واقع شد و قرآن مجید را در عمر هفت سالگی حفظ کرده ام و چون ده ساله
شدم شروع بتحصیل علوم نمودم و پیوسته مشغول تحصیل و کسب کمال بوده ام تا وقت تحریر
این کلام که سنه یکهزار و نود و نه هجری ست انتهی و ایضا آورده که تلمیذش شیخ عبدالله بن
صالح بحرانی گفته است که شیخ مذکور در حفظ علوم و دقت نظر و سرعت جواب در مناظرات
و طلاقت لسان اعجوبه زمان بود گاهی مثل او احدی را ندیدم و ثقه و ضابط در نقل احادیث
و پیشوای عصر و یکتای دهر خود بود جمیع علمای زمان اذعان علم او نمودند و سایر حکمای دوران
اقرار بفضل او داشتند جامع جمیع علوم و علامه جمیع فنون و حسن التقریر و عجیب التحریر و خطیب
و شاعر ماهر و فصیح الکلام بود و با اینهمه غایت انصاف را کار می فرمود و اعظم علوم او علم حدیث
و رجال و تواریخ بود و شیخ عبدالله مذکور گوید من تحصیل علم حدیث از و نمودم و نسبت تلمذ
بخدمت او داشتم مرا تربیت نمود و مقرب خود گردانید و بخدمت خود جا داد و از جمله اقران
من مرا اختصاص بخود بخشید و وفاتش در هفتم ماه رجب سنه یکهزار و یکصد و بست هجری
در مسکن او که قریه بلاد قدیم از بحرین بود واقع شد در حالیکه عمرش قریب به پنجاه سال بود و او را
از انجا بسوی قریه دونج بالجیم بعد النون که از قریهای ماحوز بالحاء المهملة والزاء المعجمة از بحرین ست
نقل کردند زیرا که وی از اهل آنجا بود و در مقبره شیخ میثم بن المعلی که جد شیخ میثم بحرانی بود مشهور ست
دفن کردند و باز شیخ یوسف بحرانی میفرماید که باعتبار فاصله میان تاریخ ولادت شیخ سلیمان
و تاریخ وفاتش که مذکور شد ظاهر میشود که مدت عمرش چهل و چهار سال و ده ماه تقریبا بود پس
تلمیذش که مدت عمرش قریب پنجاه سال گفته ست مشهور کرده است و بر تاریخ ولادتش مطلع نبوده
و شیخ سلیمان مذکور شاعر خوب بود و اشعار بسیار متفرق در پشت کتابها و مجموعها در کتاب خود

ازهار الریاض نوشته است و مرثیهای خوب در مصائب حضرت امام حسین علیه السلام گفته
و من در صغر سن خود بسیاری از آنرا جمع کرده بودم لکن در وقت خراب شدن بحرین بآمدن
خوارج ضائع شد و جمعی از فضلا داخل تلامذه شیخ مذکور بوده اند که مشهورترین ایشان والدین
شیخ احمد و شیخ عبدالله بن حاج صالح بحرانی و استاد من شیخ حسین ماحوزی و شیخ اوحد امجد اواه شیخ
احمد بن شیخ عبدالله بلادی بودند که احوال ایشان خواهد آمد انشاء الله تعالی و ایضا شیخ
یوسف بحرانی آورده که شیخ سلیمان مذکور چندین تصانیف دارد لکن بسیاری از انها رسالة است
که بعضی از آن ناتمام مانده و بعضی باتمام رسیده و از انجمله کتاب چهل حدیث در امامت از روایات
عامه است که از بهترین تصانیف اوست و آنرا بنام سلطان حسین صفوی تصنیف کرده بود
دیگر کتاب ازهار الریاض که بمنزله کشکول و سه مجلد است و کتاب فوائد نجفیه که بسیاری از آن
مشتمل بر رسائل مختصره سابقه و حواشی متفرقه اوست و کتاب عشرة کامله متضمن ده مسئله از
اصول فقه که دلالت بر تصلب و ست او و طریقه مجتهدین دارد لکن از چندین فوائد متفرقه
متاخره او مفهوم میشود که بعد از آن میلی بطریقه اخباریین بهم رسانید دیگر کتاب الشفا در حکمت نظریه است
و رساله در نماز و رساله در مناسک مختصره حج و رساله در احکام آب چاه مسمی بنفحة العبیر فی طهارة البیر
و رساله ثانیه در مناسک مختصر حج و رساله ثالثه در مسائل خلافیه در مناسک حج و رساله اقامة الدلیل فی
نصرة الحسن بن عقیل در عدم نجاست آب قلیل و رساله در وجوب عینی نماز جمعه و آنرا از راه نقض
بر رساله بعض فضلا که نماز مذکور را در زمان غیبت جائز نمیداند المستند تصنیف کرده و کتاب المعراج در
شرح فهرست شیخ طوسی لکن ناتمام مانده و تا باب التاء تصنیف شده و رساله البلغة در احوال رجال که
بطریقه رساله وجیزه مولانا مجلسی است و رساله در علم منطق و شرح آن و رساله در تحریم غوطه زدن بر صائم و عدم
نقض صوم و رساله در نجاست بول و سرگین خر و اشتر و رساله در وجوب طهارت اخیر با حصر تیمما غسل
جنابت یعنی از برای نماز واجب و امثال آن واجب میشود و رساله در فضیلت تسبیحات اربعه بر حمد در رکعت سوم و چهارم
و رساله در شرح خطبه شقشقیه و رساله در تعریب رساله فارسیه مشتمل بر ذکر چهار مسئله که در رد بر مخالفین است و در لمعا

در تحقیق آنکه نهادن پیشانی جزوی از سجود است و آنهم او معاصر شیخ محمد بن ماجد و تصنیف کرده
و رساله در مسئله طلاق غائب و رساله در بیان آنکه نیت مومن بهتر از عمل اوست و رساله
و سبب تساهل علما در تحریر ادله امور مستحبه و رساله وجوب النداء و رساله بدا که ناتمام مانده و رساله
در مسئله استقلال پدر بولایت در نکاح دختر بالغه رشیده و رساله ثانیه در مسئله بدا مسمی بعلام الهدی
و رساله در جواز تقلید و رساله ذخیرة المحشر در ذکر فساد نسب عمر و رساله نکت البدیعه در ذکر فرقهای
شیعه و رساله در اعراب فتبارک الله احسن الخالقین و رساله در اسرار صلوة و رساله در استخارات
و رساله در قرعه و رساله در احکام صوم و کتاب شرح باب حادی عشر که ناتمام است و رساله در وجوب
غسل جمعه و رساله در مسئله چاه و بالوعه و رساله در علم نحو و رساله مقدمه واجب و رساله در معمیات
و الغاز مسمی بمحافل الاعجاز و رساله در بیان مسائل آنچه تاخیرش از اول اوقات مستحب است و آن
رساله خوب و مسمی بناطحة الثنات است و رساله الشمسیه در ذکر برگردیدن آفتاب از برای حضرت امیر
و رساله در مسئله وقوع حدث در اثنای غسل و رساله در تحریم تسمیه حضرت امام زمان علیه السلام
و رساله در مسئله تعلیم علم نجوم موسوم بسر المکتوم و رساله در کفر اهل کتاب و نصاب که ناتمام است و
کتاب هدایة القاصدین الی عقائد الدین و رساله مسمی بضوء النهار و کتاب شرح مفتاح الفلاح
و کتاب شرح اثنا عشریه شیخ بهائی علیه الرحمه ناتمام و رساله مسمی بسلافة البهیه فی الترجمة المیثمیه که در ان
بعض احوال شیخ میثم بحرانی ذکر نموده انتهی پس عدد تصانیف مذکوره به پنجاه و هشت میرسد
و ایضا شیخ یوسف آورده که بسیاری از رسائل مذکوره ناتمام است و بعضی از آن از مسوده ببیاض
نرسیده و شیخ سلیمان مذکور از استاد خود فقیه نبیه شیخ سلیمان بن علی بن راشد بحرانی شاخوری
و هم از شیخ احمد بن محمد بن یوسف خطی و مولانا علامه محمد باقر مجلسی و شیخ محمد بن ماجد بن مسعود ماحوزی
و سید هاشم بن سلیمان توبلی و شیخ صالح بن عبد الکریم بحرانی روایت داشت مولانا الشیخ
علی بن الشیخ حسن بن یوسف البلادی البحرانی ره از معاصرین شیخ سلیمان سابق الذکر است
در لولوة البحرین مسطورست که شیخ علی فاضل جلیل بوده خصوصا در عربیه و معقولات مهارت

علی بلادی که از علمای بحرین است

بسیار داشت و مدرس و امام نماز جمعه و جماعت بود و از شیخ محمد بن ماجد بن مسعود بحرانی روایت احادیث
داشت و معاصر شیخ سلیمان مذکور بود و معارضه با او در دعوی تفضل داشت چنانکه عادت علمای
معاصرین یکدیگرست در اعصار لکن شهرت میان عرب و عجم شیخ سلیمان را بود و پس شیخ حسن والد
شیخ علی مذکور و همچنین جدش شیخ یوسف فاضل جلیل القدر بود و در امل مسطورست
که شیخ حسن بن یوسف بحرانی بلادی فاضل متبحر و شاعر ادیب از معاصرین ست و در لولوة البحرین
مذکورست که قبر شیخ یوسف جد شیخ علی مسطور در قریه بلاد بمقبره مشهد واقع ست و له حکایة
حکاها ثمة فی سقوط راس المنارة علی قبره طاب ثراه الشیخ داود بن حسن الجزائری
البحرانی منسوب ست بسوی قریه جزیره بجیم قبل از زای معجمه و سکون ما قبل از رای مهمله از قریهای
بحرین که بجزیره بنی صالح مشهورست و در لولوة مسطورست که شیخ داود مذکور کتاب اختیار الکشی را
که از تالیفات شیخ طوسی در علم رجال ست بترتیب حروف تهجی مرتب ساخته و استاد من شیخ
عبدالله بن صالح بحرانی گفته که شیخ داود صالح و ادیب و صحیح الاعتقاد بود و خلوص در محبت
اهل بیت علیهم السلام داشت و کتاب اختیار الکشی و رجال نجاشی را بر حروف تهجی و هم کتاب معانی الاخبار
را مرتب نموده و از تصانیفش رساله در مسائل دین و رساله در تحریم متعه ست لکن دلائل مندرجه اش
محکم نیست و بالجمله شیخ مذکور نیکوکار و صالح بود مگر آنکه قوت استدلال و تصرف در ترجیح اقوال کم داشت
و او کتابهای بسیار بدست خود نوشته در مدرسه که در قریه جزیره بنا کرده بود وقف نموده و سایر
کتابهای موقوفه اش بخط او و بخط غیر او قریب چهارصد کتاب بود و او را سه پسر فاضل و از اخیار بودند
یکی شیخ علی که اکبر ایشان بود دوم شیخ حسن سوم شیخ صالح رحمهم الله تعالی و شیخ عبدالله مذکور
میفرماید که شیخ علی بن شیخ داود مذکور پسری دارد که معاصر من ست و شیخ داود در علم و فضل خصوصا
در عربیت از پدر خود و جد و عم خود افضل ست و ثقه و عادل و صالح است و قبر شیخ داود بن
حسن و همچنین قبر پسرش شیخ علی در حجره شمالیه از درگاه بنی صالح در قریه جزیره واقع ست و شیخ
یوسف بحرانی گوید که شیخ داود بن شیخ علی که استاد من ذکرش نموده ست هم با من معاصر بود

و یوسف ثقه وعدالت ونیک نفسی وحسن اخلاق متصف بود انتهی کلامه الشیخ احمد بن صالح بن
حاجی بن علی بن عبد الحسین بن شنبه البحرانی الدرازی در لؤلؤة البحرین مسطور ست
که نسبت شیخ احمد مذکور ببعض اجدادش متصل میشود شیخ احمد عالم صالح زاهد بود وبعد از وفات
شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی که در بلاد دکن وحیدرآباد مرجع خلائق بود شیخ احمد مذکور
دران بلاد قائم مقام او شد تا آنکه عالمگیر اورنگ زیب بادشاه بران بلاد فتح یافت پس امر نمود که
هر گروه را با مقدم ورئیس ایشان ازان بلاد بیرون کنند پس شیخ احمد مقدم ورئیس گروه علمای
آنجا بود وبادشاه مذکور هزار روپیه برای او فرستاد پس شیخ مذکور بحج بیت الله رفت بعد ازان
بسوی ولایت عجم مراجعت فرمود ودر بلده جهرم که از توابع شیراز ست توطن اختیار نمود
واو در زهد وورع وتقوی وامر بمعروف ونهی از منکر بدرجه غایت رسیده بود وامامت
نماز جمعه وجماعت داشت ومتصف بسخاوت وکرم بود وبمال خود بر مهمانان ایثار میفرمود
وخانه او غالبا از جماعت غربا ومساکین مسافرین خصوصا از اهل بحرین خالی نمی ماند ووقت
ذکر شدائد آخرت غش وبیهوشی لاحق حال او میشد شیخ یوسف بحرانی میفرماید که مکاتبات او
بسوی پدرم در بحرین بجهت بعض مطالبی که دران جا داشت میرسید از تصانیف اوست کتاب
الطب الاحمدی که نزد من موجود ست وهمه اش در علم طب بطریق روایت ست دیگر
رساله در استخاره است ووفاتش در ماه صفر سنه یکهزار ویکصد وبست وچهار هجری
واقع شد سال ولادتش چنانکه بخط او نوشته دیده ام سنه هزار وهفتاد وپنج هجریست صاحب
تذکرة العلما بعد نقل این عبارت شیخ یوسف آورده که انچه شیخ یوسف آورده که شیخ احمد مذکور در حیدرآباد
قائم مقام شیخ جعفر بن کمال الدین بعد از وفاتش بود خالی از غرابت نیست زیرا که در احوال شیخ جعفر مذکور سابقا
مرقوم شد که وفاتش در سنه هزار وهشتاد ودو هجری اتفاق افتاد پس بنابر تاریخ ولادت شیخ احمد
بن صالح که در ینجا مذکور شد ظاهر میشود که او در وقت شیخ جعفر مذکور هفت ساله تخمینا بوده باشد
بعیدا چگونه در انوقت در سائر امور مرجع آن بلاد شده باشد مگر آنکه مراد آن باشد که بعد وفات

شیخ جعفر بن کمال الدین بفاصله چند سال شیخ احمد بن صالح در زمان مرجعیت خود قائم مقام او
گردید والله یعلم و از بعض تواریخ ظاهر میشود که فتح یافتن عالمگیر در حیدرآباد در سنه یکهزار
و نود و هشت هجری بود پس اینجا بنابر تاریخ ولادت شیخ احمد بن صالح مذکور ظاهر میشود که شیخ احمد
در آنزمان بست و سه ساله بود والله العالم بحقیقة الحال جمال المحققین مولانا آقا
جمال الدین بن آقا حسین بن جمال الدین محمد الخونساری از محققین زمانه
و مدققین یگانه بود فضائل جمال و کمال علمش بر السنه جمهور و در کتب رجالیه مسطور است
بالجمله جناب او مرجع علما و فضلا و ملجا و ملاذ خاص و عام بود تکمیل علوم و فنون از حضرت
والد ماجد خود علامه آقا حسین خونساری و از آخوند ملا محمد تقی مجلسی رضوان الله علیهما فرموده و
باقصای مراتب اجتهاد و اعلای مدارج صلاح و سداد فائز شد همواره بدرس و افاده اشتغال
داشت از مصنفات شریفه اوست حاشیه شرح لمعه که بهترین حواشی ست نظیر ندارد و حاشیه
بر کتاب خفری و تعلیقات و حواشی بر کتاب شرائع الاسلام و حاشیه شرح مختصر الاصول
عضدی که صاحب روضه بهیه در وصفش آورده وله حاشیة شرح مختصر الاصول
للعضدی مشتمل علی تحقیقات لم یسبق الیها احدٌ مهذب منقح حقیق ان یکتب بالنور
علی صفحات وجنات الحور باز گفته وهذا الشیخ معروف بالتحقیق وتنقیح المطالب والصواب
فی المسائل وقلة الخطاء والزلل کثیر الاشتغال بالتصنیف والتالیف والتدریس انتهی
و از تلامذه آنجناب جماعتی از علمای مجتهدین و فضلای کاملین اند از انجمله آقا محمد اکمل اصفهانی
والد آقا باقر بهبهانی و هم از انجناب روایت داشته و از انجمله فاضل کامل ملا محمد بن فرج معروف
بملا رفیع مشهدی و از انجناب روایت داشته کذا قیل و دیگر از علما اند که ذکر آنها درینجا موجب
تطویل ست و در کلام یکی از شعرای عجم متخلص بفانی تاریخ وفاتش چنین یافته شد قطعه تاریخ

شد شفا بیمار از مهجوری آقا جمال	مرد ما را حکمت العین از نظر شد ناپدید
شد جمال الصالحین مخفی ز چشم اهل حال	بی قواعد گشت مفتاح الفلاح اهل فضل

داشت کافی از کلام و فیضش شرح اصول ‌ ‌ مشرق الشمسین و انس بود آن نیکو خصال
رفت چون در ماه صوم آن آفتاب از شهر علم ‌ ‌ باز کرد ابواب جنت را برویش ذو الجلال
سال فوتش ابن الفاتح هاتفی از غیب گفت ‌ ‌ کرد ایزد با حسین بن علی حشرش جمال

بنابرین ظاهر میشود که آقای موصوف در ماه رمضان سنه احدی وعشرین ومائة والف وفات یافت رحمه الله تعالی مولانا الشیخ جعفر القاضی از مشایخ علما و اعاظم فضلا بود و از تلامذه استاد العلما اقا حسین خونساریست کما فی الروضة البهیة ملا حیدر علی در احوال آقا حسین موصوف آورده که شیخ جعفر قاضی اصفهان که عالم و فاضل و مصنف حواشی بر شرح لمعه بود از و روایت داشت و شیخ علی حزین در سوانح عمری خود آورده که فاضل مبرور شیخ جعفر قاضی وی از مشایخ بلده کمره و از اعاظم تلامذه استاد العلما اقا حسین خونساری و جامع فنون و علوم بود و در مدرس او جمیع کثیر از افاضل استفاده میکردند و روزگاری بعزت و احتشام داشت و بمنصب شیخ الاسلامی رسید و آن شغل خطیر را بنهج ستوده تقدیم کرد و از وفور مهارت که در امور ملکی و قوانین معاشرت داشت بوزارت اعظم نوید یافت بعض امرای سلطانی که در پایهٔ آن منصب بزرگ بودند در شکست کار او کوشیدند و بادشاه را از ان اراده در گذرانیدند و در سن کهولت در گذشت و در حایر حسین علیه السلام مدفون شد چون با والد مرحوم مودت و الفت تمام داشت مکرر فقیر بخدمت ایشان رسیده مولانا الشیخ علی برادر شیخ جعفر قاضی ماضی ست شیخ علی حزین در سوانح عمری بعد ذکر شیخ جعفر برادرش میگوید دیگر برادر کهتر ایشان شیخ علی ست او نیز در سلک فضلا بود و بعد از برادر خود بچند سال در گذشت المحقق المدقق الصمدانی میرزا محمد بن حسن الشیروانی الشهیر بملا میرزا عالم وسیع الصدر و فاضل جلیل القدر بود از ارشد تلامذه استاد العلما آقا حسین خونساری و داماد آخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه بود چنانچه از رساله ملا حیدر علی مفهوم میشود صاحب روضه بهیه آورده که استادش جناب اقا حسین خونساری با آن فضل و کمال از تدقیقات او

نزدیک مباحثه تنگ میشد بحر العلوم طباطبائی در فوائد رجالیه میفرماید محمد بن الحسن الشیروانی الشهیر
بملا میرزا از تصانیف اوست کتب و رسائل بسیار از انجمله شرح شرائع بر مبحث قضاء و صلوة
جماعت تقریبا ده هزار بیت است و از وست حواشی متفرقه بر مسالک و رساله غسل میت و صلوة
او و رساله در بیان سهو و شک و رساله در جرهٔ عبریه و رساله در حبوه و رساله در صید و ذباحه
و رساله در بیان اینکه مار آیا نفس سائله دارد یانه و رساله در زکوة و اجوبه مسائل حل عبارات مشکله
از قواعد از انجمله است کل من علیها طهارة واجبة بین کبیرة وصغیرة ینوی الوجوب
و از انجمله لو اشتری عبدا کان بجاریة و از انجمله لو کان التارک من طهارتین فی ثوبین و مسئله در وجه
وجوب و رساله در جیش اسامه و رساله در بیان عصمت از سوره هل اتی و رساله در حل حدیث
مشهور ستة اشیاء لیس للعباد فیها امر و رساله در حل حدیث من اعمی و رساله در بدا بزبان
فارسی و رساله در نبوت و امامت فارسی و رساله در احباط و تکفیر و رساله در بیان اختلاف
در نظری و ضروری و رساله در کائنات جو که آنرا برای شاه عباس نوشته بود و رساله در
صدق کلام الله حاشیه معالم الاصول فارسی و عربی و حاشیه شرح مختصر حاشیه مطالع حاشیه
بر حاشیه قدیمه حاشیه بر خفری حاشیه دیگر بر خفری حاشیه در اثبات واجب حاشیه حکمة العین حاشیه
شبهة الاستلزام مسئله در اختیار رساله انموذج العلوم و رساله در هندسه هفده شکل رساله در رساله العدول
المولی حیدر علی بن ملا میرزا الشیروانی پسر رشید ملا میرزای سابق الذکر است از افاضل
زمانه و محققین یگانه بود ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده که فاضل مقدس حیدر علی بن
ملا میرزا محمد بن الحسن الشیروانی از تصانیف اوست کتاب المجالس در امامت و دیگر رسائل متعدده
هم دارد آقا رضی الدین محمد بن العلامة آقا حسین الخونساری عالم المعی فاضل متکلم
بود از تصانیف اوست حاشیه بر حاشیه خفریه بر الهیات شرح تجرید شیخ علی حزین در رساله سوانح عمری خود بعد ذکر
فضل و کمال علامی آقا جمال خلف ارشد آقا حسین آورده که دیگر فاضل علی شان آقا رضی الدین محمد
پسر آقا حسین خونساری از اذکیای علما بود و طبعی بغایت دقیق و فکری عالی داشت در خدمت او

بسیاری از فضلا استفید شدند در جوانی درگذشت رضی الله عنه **مولانا محمد مسیح الکاشانی**
سردفتر افاضل اعلام و اذکیای ذوی الاحترام بود فاضل امین شیخ علی حزین در تذکره خود بتقریب
ذکر علمای اعلام آورده المولی الادیب الفصیح محمد مسیح رحمه الله از اهالی کاشان و از تلامذه
علامی آقا حسین خونساری و بمصاهرت ایشان نیز ممتاز بود و بعلوم متداوله ممارس و فارس
مضمار اشعار و در انشا مهارت داشت بآراستگی و شایستگی محفل آرای انجمن افاضل و مصاحب
دانشوران کامل و صاحب در شعر تخلص ایشان ست فقیر در مجلس والد علامه طاب ثراه
ادراک صحبت آن صاحب کمال بسیار نموده و تتبع قصیده لامیه طغرا فرموده ابیات خوب در آن
قصیده دارد و شعر فارسی بسیار گفته اشعار عالی رتبه در آن میان از طبع مستقیمش بر صفحه روزگار
بیادگار ست انتهی بقدر الحاجة **مولانا السید قوام الدین محمد السیفی الحسینی القزوینی**
از افاضل فقهای کاملین و اکابر علمای مفسرین و محدثین ست شیخ علی حزین در تذکره خود در ذیل
اعلام از علمای کرام مرقوم ساخته السید الجلیل قوام الدین محمد السیفی الحسینی القزوینی
علیه الرحمه احوال سلسله سادات سیفی حسینی قزوینی و اصحاب کمالی که در ان خانواده بوده اند
بر واقفان سیر مسطور نخواهد بود و بالجمله میرزا قوام الدین سلاله آن خاندان و از مشاهیر افاضل زمان
بود در علوم عربیت نبیل العصر و در فقه و حدیث جلیل القدر و منشرح الصدر متحلی باجناس فضائل و
نقاده اتقیای کامل بود پیوسته ملجای غربا و ضعفای هر دیار و کف دریا نوالش رشک ابر بهار
قلم از اوصاف کمالش بعجز و انکسار اعتراف دارد فقیر چندی در اصفهان و باری در قزوین فیض
صحبتش دریافته شعر عربی و فارسی بغایت سنجیده میگفت متن کتاب لمعه دمشقیه را که در فقه مشهور
دالمال بلاغت منظوم نموده و در نظم تواریخ مهارت عجیبی داشت انتهی بقدر الحاجة **مولانا
میرزا باقر الاصفهانی** از اذکیای عصر خود بود در تذکره علی حزین مسطور ست که ذو المناقب
والمفاخر المیرزا باقر طاب ثراه بقاضی زاده عباس آباد معروف ست بفضائل ظاهری
و باطنی موصوف مولد و موطنش اصفهان و از اعیان زمان بود و استفاده منقول از حضرت

مجتهد الزمان مولانا محمد باقر خراسانی علیه الرحمه و منقول از سید الحکما میر قوام قدس الله روحه

نموده و مصاحبتی دیرینه با والد علامه رحمه الله و عطوفتی تمام بحال راقم این مقاله داشت مناسبت

سلیقه اش باد فائق صناعت شعر از اکثر افاضل متشرعین گلکش را در شکر ریزی قسمتی او فی واوفر بود

در عشر سبعین از مراحل زندگانی از جهان فانی را پدرود نموده بحظائر قدس ارتحال نموده

فصل گل و موسم بهار ست + گلزار برنگ و بوی یار ست + بی تو شب ما تیره روزان + چون چشم سفید گشته تار ست

مولانا الشیخ خلیل الله الطالقانی از افاضل و کملای عصر خود بود در تذکره علی حزین مسطور ست

الفاضل العارف مظهر العواطف الشیخ خلیل الله الطالقانی از افاضل اصحاب

ایقان و مستغرق بحر عرفان زلال چشمه انفس و آفاق و از حضیض علائق باوج اطلاق رسیده بود

چهل سال کمابیش در یک خرقه و شبانروزی بیک دو لقمه جریش اکتفا نموده کیفیت ریاضات

و سلوک زندگانی آن زنده جاودانی انساع مقامی عظیم میخواهد علوم ظاهر و باطن را جامع و نور شهود

از سیمای او لامع بود و گوشه عزلت در اصفهان اختیار و آخر از انجا بملأ اعلی انتقال نمود خطوط ازیبا

می نوشت و مجلدات بسیار کتب نافعه بقلم مبارک خود کتابت فرموده وقف بر طلبه نمود

و بقدم مصادقت و وداد که با والد علامه اعلی الله مقامه داشت در بدایات صبا قبول

تربیت این بی سواد استعداد فرمود چنانکه بسیاری از مقدمات علمیه را تلقین از آن عارف

ربانی یافته و پرتو التفات او بر مشاعر این قاصر تافته گاهی بانشای اشعار زبان مقالش

ترجمان حال شدی انتهی بقدر الحاجة الفاضل الادیب الفصیح محمد مسیح بن اسمعیل

المعروف بملا مسیحا الفسائی از اکابر ادبا و فضلای اعلام و افاخم علما و اجلای ذوی

الاحترام و از اعاظم تلامذه قدوة الانام آقا حسین خونساری بود چنانچه شیخ علی حزین در تذکره

خود بتقریب ذکر علمای اعلام آورده المولی الاجل الفاضل الاکمل مسیح الانام اعلی الله

مقامه اسم شریفش محمد مسیح بن اسمعیل فسائی ست که از گرمسیرات شیراز و در نزاهت و لطافت

هوا ممتاز ست و تخلص حضرت علامی در اشعار عربی مسیح و در فارسی معنی ست علامه روزگار

ونادرهٔ ادوار در جمیع علوم سرآمد علمای اعلام و احذق اذکیای افاضل عالی مقام بود و ایضا
شیخ علی حزین بعد مدح بسیار میگوید که با آنکه بسبب کبر سن آثار شکستگی و هرم از هیکل انورش آشکارا
بود و قوت حواس بدرجه کمال اصلا فتور و کلالی بآن روح مجسم راه نداشت شگفتگی طبعش رشک
نوبهار روضهٔ رضوان و صریر خامهٔ حقایق تصویرش زنگ کلفت ضمیر هوشمندان میزدود کتب
رسائل نفیسه و حواشی شریفه از مآثر ذهن وقاد و طبع نقادش بر صفحه روزگار بیادگار و خطب غرّا
منشآت بدیعه اش کحل الجواهر بصائر فصحای بلاغت شعار ست اشعار عربی آن سحبان کساد افگن کالای
بازارچه بدیع و حریری و رونق شکن شعر متنبی و معرّی و در انشای شعر فارسی شکر شکنان را صلای احسان
و نوال داده و از نوای کلک طوبی مثال بسوانح قدسی سروشان در گنجینه معنی کشاده تا آنکه در
مراحل عشر تسعین جهان بی بقا را وداع نموده داغ حرمان بر دل خرد پژوهان ارباب گذاشت
و ایضا گفته که از نفائس منشآت فارسی دیباجه ایست که بر ترجمه کتاب معایب النواصب
و بر رساله شریفه خود که در باب قصر و اتمام ست قلمی فرموده و دیگر مکاتیب که در مجموعه مدوّن
مندرج ست و اشعار عربی و فارسی ایشان با معمیات یکهزار و کسری کم خواهد بود و شیخ علی حزین
بعد ازین قدری از اشعار و بعض قصاید شریفهٔ آنجناب نقل نموده و ایضا آورده که از جملهٔ خطب
بلیغهٔ علامی مسیحا خطبه ایست که در جلوس شاه سلیمان و شاه سلطان حسین صفوی انشا فرموده و خطب
نکاح و غیر ذلک و از جمله منشآت عربی مراسلاتیست که از جانب سلاطین و وزرا به شرفای مکه
و والی یمن نوشته و آنچه خود برئیس العلما آقا حسین مرحوم و بوالد مبرور این خاکسار و بملا علی رضا
تجلی ره و بجالینوس الزمان میرزا اشرف حکیم و بوزیر اعظم میرزا مهدی و محمد بیگ وزیر و غیرهم نگاشته
قانون کتابت بلاغت بیادگار گذاشته و ایضا شیخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر
علمای شیراز آورده و دیگر از افاضل آن شهر مولانا محقق جامع المعقول و المنقول آخوند مسیحای
فسوی علیه الرحمه بود و بتدریس اشتغال داشت وی از اعاظم تلامذه مرحوم آقا حسین خونساری
و قدوهٔ مقتدای عهد و بحدت ذهن و حسن سلیقه و تبحر در جمیع علوم اشتهار داشت و منصب

شیخ الاسلامی فارس بخدمتش مرجوع وبدرسش مجمع طلبهٔ آفاق مدتی در خدمت ایشان بمذاکره ومباحثه پرداختم وطبیعیات شفا والٰهیات شرح اشارات وحواشی قدیمه وجدیده وغیر آن ازو استفاده نمودم تا آنکه ببلدهٔ شمار رفته برحمت ایزدی پیوست والحق از نحاریر فضلا بود وفکری رسا وطبعی مستقیم وشگفته داشت در شعر عربی وفارسی ودعمی ومنشآت عربی وفارسی نهایت قدرت یافته بود وقصائد عربی در مدح امیر المومنین علیه السلام دارد بغایت بلیغ گفته ودر فارسی شعر شوخ دارد ومعنی تخلص ایشان است انتهی بقدر الحاجة **مولف گوید** که از انجمله قصائد بلاغت آثار که در مدح جناب باب مدینهٔ علم علیه السلام نظم فرموده این قصیدهٔ بدیعه بنظر رسیده ودر مضمار سخنوری قصب السبق از اقران خود در بوده چون مشتمل بر لطائف اشارات وبدائع نکات بود

درینجا ثبت نمود قصیده

من انشائه

ما أرّخت مذ دکت للبین جیرانی	یا صاحبیّ باتلافی أجیرانی
جلدی حصیرٌ زفیری فیه سلسلتی	من المجون شجون السجن سجّانی
لله طیف شذت منه سحیرانی	تکاثر السّهد عن ذکراه الهانی
مالی وللنوم بعدًا ما ابتلیت به	وهل یزور الکری بالنکر اجفانی
عینی کعین وشاها بالهوی تزج	فدام تهتانه غسلا لتهتانی
یا حادی الورك بلّغت المنی جمعا	اذا اندانیت من حیٍّ بعسفان
عج بالحرار قریبا من مخیّمهم	وحدّثنهم بادنانی واشجانی
بما سانشده لا خاب مسعاکا	غاذل غزالا یرجّی بین غزلان
الی الانین علی عطفیك صبانی	ورق تکرّر اسجاعًا علی البان
مهلا فدتك حیاتی متّ عطشانا	الی م ظلمك ظلما للعطاشانی
من طول ما ارقت عینای لی خبل	تمائم الکی باتت فیه حصانی
شف الجوی جسدی حتّی بما کبدی	ما للدموع دماها والندی نانی

شبت ضلوعی بطیف منك یوقدها … مثل الهلال ذکا من شارق دان

فالهجر واصلنی والوصل ماجرنی … البین یذکرنی والحب ینسانی

کان منیة وصل دسها خلدی … موؤدة شملتها حزن احزانی

لاذنب لی بید انی غیر ذی فشل … ولاممنوع عن الخیرات کسلان

ولا بذی معشر هج فقد الحقوا … عما قریب بهیان بن بیان

احکی کرائم اجداد فرد جلة … من العلا لایة انها السما کان

شم الانوف تری طیقان دورهم … محراب حاجات عدنان وقحطان

وشمة جبتها غیر سباسبها … کان جنح دجاها صف غربان

والشمس فی طفل تصفر من وجل … تحکی حشاشة صب یوم هجران

ولی من الصب اسدا وفزاعلة … تذودها عن حسانی هز ثعبان

ثوب ارقط زهلول لقیت بها … حسبته شمة فی کف نشوان

ومایهنهنی بیض ولا سمر … لکن دهمك بالارزاء ازرانی

کلا من الدهر اما اهلوه من جلدی … هل یشتکی عجزه عال من الدانی

فضلی ومجدای واتقانی ومعرفتی … بانوا باجمعهم اسباب حرمان

لو قلبی الذی هواوراق لصادفها … ایات لقمان فی اشعار سحبان

دنیای قد شکلتنی فهی باکیة … تغوصها الدمع والعینان عینان

واسوء بسط ید غلت الی عنقی … حتی بدی المزن بالامطار بارانی

وقوست الفی کالنون من نصب … تکاد ینقلب الایران نیرانی

فیما ارتقابی سحبا غیر ماطرة … الی ما رضی بارض لیس ترعانی

من لی بعاصف شملال یبلغنی … الی الغری فیلقینی وینسانی

لاوالذی فرض الرحمن طاعته … علی البریة من جن وانسان

علیؓ المرتضی الحاوی مدائحه … اسفار نوریة بل ایات قران

ما استعین بشملال و لا قدم … من ترب ساحته طوبی لاجفانی

تنزه الرب عن مثل یخبرنا … بانه ورسول الله سیان

کان رحمته فی طی سطوته … اد أم وجرة فی اساد خفان

عم الوری کرما فاق الذری شمما … روی الثری عنما من نحر فرسان

فالدین منتظم والشمل ملتئم … والکفر منهدم من سیفه القانی

کالبرق فی بسم والنار فی ضرم … والماء فی سجم من نهر افنان

نقاده وهی فی غمد تجلله … ای الوعید حوا اجله فرقان

قد اقتدی برسول الله فی ظلم … والناس طرا عکوف عند اوثان

تعسا لهم کیف ضلوا بعد ما ظهرت … لهم بوارق ایات وبرهان

فهل ارید سواه حیث قیل لهم … هذا علی فمن والاه والانی

هل ردت الشمس یوما لابن حنتمة … ام هل هوی کوکب فی بیت عثمان

هل جاد یوما ابو بکر بخاتمه … مناجیا بین تحریم وارکان

وهل نظن تعالوا ندع انفسنا … فی غیره نزلت عن ذاک حاشانی

وهل یشم الهدی من بضع حنتمة … او هل یشم الشذی من شقص عفان

هل خص بالسطل والمندیل واحدهم … ام استحیوا بتفاح ورمان

ام حینما طال عمرو بین اظهرهم … سواه صبغ منهم لسیف بالقانی

ام خیبر کان وافی قبله بطلا … سل المصادیع من مرصوص بنیان

اشالها جمیع الجند قنطرة … یجیزها الکل من رجل ورکبان

ام دیثما انهزم الاصحاب فی احد … وظل خیر الوری فرد ابلا ثان

من عصبة الشرک صفت حوله فئة … ذات المخالب من ادباش عقبان

سواه حامي رسول الله بطعنهم	بسمهريّ يماني لدى غ نضبان
بالسيف والرمح والانصار افهم	عن الرسول باخلاص وايقان
حتى تبدّد اهل الشرك وانهزموا	شبه الحنادس اذ نحى بنيران
والقوم لبشرهم ابليس من كذب	بقتل احمد مصرع عابسيدان
فارتاح انفسهم سرًّا وما نجوا	اسرارهم خوف ايصادٍ واذان
وهل تصدّق للنجوى سواه فتى	وقد مضى قبل نسخ الحكم يومان
هل في فراش رسول الله بات فتى	سواه اذ حفّ من نصل بنيران
لولاه لم يجدُوا كفوًا لفاطمة	لولاه لم يفهموا اسرار فرقان
لولاه كان رسول الله ذا عقمٍ	لولاه ما اتقدت مشكوة ايمان
لولاه لم يك سقف الدين ذا عمدٍ	لولاه لا نهدمت اركانه الواني
لولاه ما خلقت ارض ولا فلك	لولاه لم يقترن بالاول الثاني
لولاه ما عبد الرحمن في ملأ	لولاه ما كان ذكر غير سبحاني
ما كان ربًّا ولكن ليس من بشر	اذ ليس يشغله شان عن الشان
هو الذي كان بيت الله مولده	فطهر البيت من ارجاس اوثان
هو الذي من رسول الله كان له	مقام هرون من موسى بن عمران
هو الذي صار عرش الرب ذا شنفٍ	اذ صار قرطيه ابناه الكريمان
اقدامه مسحت ظهراً به مسحت	يدالاله لتبريدٍ واحسان
يا واضعًا قدميه حيثما وضعت	يدالاله عليه عز من شان
عمّت شابيبه الآفاق ان شجرا	سقته فهو مع الطوبى كصنوان
تفيض راحته للناس مجملة	عقد اللآلى بلا مهل كنيسان
رحب الاكفّ اذا افاضت انامله	لو لم يقل حسب ثنّى يوم طوفان

لوظل تحت لواه فی الوغا عـلم تراه ترتج جبوا نحوه میدان
ما تستقر الرواسی تحت صارمه کالطود تنهد من ارض و بنیان
لولا الوصیة فالشیخان اربعة یوم السقیفة والعثمان قسیان
فیا عجبا من الدنیا و عادتها ان لا یساعد غیر الوغد والدانی
من کان نص رسول الله عینه لامرة الشرع تبلیغا باعلان
بین الجماهیر فی بیداء قد سلفت لکل من کان فی اعقاب عدنان
وقال صحب رسول الله فاطبة بخ لک وکان الاول الثانی
من بعد ما شد الرحمن امرته علی الرسول باحکام واتقان
فقال بلغ والا فادر انک ما بلغت رسالاتی و تبیانی
تقدمه اناس لیس عینهم نص الاله ولا منطوق برهان
حتی اذا جاءت الاجداث تعقلهم بین الیهود بتحقیر وخذلان
من بعد ذاک بن هند قام مدعیا عموما امره من نار عثمان
من امة جهلت عمن به حملت اهل الخلافة بین الانس والجان
لا اضحک الله سن الدهر ان له قواعد اعدلت عن کل میزان

الشیخ محمد جعفر بن عبد الله الکمری الاصفهانی شیخ عبد النبی قزوینی در تکمله امل الآمل آورده که شیخ محمد جعفر مذکور داماد آقا حسین خونساری ست و در اصفهان اولا بعهده قضا قیام داشت و بعد از ان منصب شیخ الاسلامی باو تفویض یافت و صاحب تکمله آنچه در مدح او آورده مجمل از ان اینست که وی فاضلی بود محیط باطراف فضل و کمال و تحریری فائق و تقریری لائق و احاطه تام بانواع علوم و تحقیقات و تدقیقات شریفه داشت و از هر علم حظ وافر و سهم عالی یافته و در معاصرین مثل نظیر خود نداشت و صف کمالاتش غیر ممکن است و منصب قضا را

برضا یالی رضا اختیار فرمود و موافق قول خدا و رسول خدا و ائمه هدی حکم میفرمود و بالجمله مبالغه
بسیار در ابطال باطل و دریافتن حق می نمود و چون بسفر حج رفت در مسجد جامع تشریف برد
و در جمله مواعظ فرمود که ایها الناس حکمی که برکسی کرده ام بعد از آنکه قطع و یقین داشتم که همین است
حکم خدا و هرگز خلاف حق نکرده ام اما کسی که حق او یا مال او ضایع شده باشد بسبب آنکه وقت آن گواهان
کرده ام یا برمن ثابت نشد و در واقع حق او بود پس او مرا ببخشد و عفو کند از تصانیف اوست
حاشیه بر شرح لمعه تا کتاب التجارة و حاشیه بر کتاب الاقرار شرح لمعه و دیگر حواشی متفرقه بر شرح
لمعه و دیگر رساله فارسی در حکمت طبیعی و الهی و در اثنای عزم حج سفر آخرت را اختیار فرمود
و مصداق آیه شریفه و من یخرج من بیته مهاجراً الی الله ثم یدرکه الموت فقد اجره
الی الله گردید و استاد ما میرزا قوام الدین محمد قزوینی در وفاتش مرثیه گفته در آن تاریخ وفات آن مرحوم
ذکر کرده است انتهی کلامه ملخصاً الامیر ذو الفقار الهمدانی از افاضل زمان و اکابر تلامذه علامی
آقا حسین خونساری بود از آقای موصوف در سنه اربع و ستین بعد الالف اجازه روایت یافته
در شذور العقیان فی تراجم الاعیان مرقوم است الامیر ذو الفقار الهمدانی کان فاضلاً
عالماً عابداً زاهداً ذکیاً المعیاً لوذعیاً جامعاً للمعقول و المنقول حاویاً للفروع و الاصول
و علامی آقا حسین موصوف در اجازه خود که بنام امیر مذکور رقم فرموده باین الفاظ او را ستوده
انی بعد ما تشرفت برهة من الزمان بصحبة السید النجیب العالم الفاضل الکامل
المتوکل الزکی الالمعی اللوذعی خلاصة الفضلاء و زبدة الاذکیاء ذی الفطنة النقادة
و الفطرة الوقادة جامع المعقول و المنقول حاوی الفروع و الاصول شمس سماء
الافضال غرة سیماء الکمال سمی سیف الوصی الکرار علیه صلوات الله الملک الجبار
الامیر ذو الفقار خلاه الله من کل شین و شنار و حلاه بکل زین و فخار و احله محل
الابرار و اوصله مقام الاخیار و اطال التردد الی و اکثر الاختلاف علی و اخذ
منی طرفاً صالحاً من العلوم الشرعیة و قرأ عنی شطراً من المعارف الادبیة

والعقلية اخذا يقان وتحقيق وقراءة تعمق وتدقيق التمس مني ان اجيز له اجازتي
روايته من الاثار الماثورة عن ائمتنا المعصومين الماخوذة عن سيد الانبياء
والمرسلين صلوات الله عليهم اجمعين المنتهية الى جبرئيل الامين المنتهية
الى جناب رب العلمين تعالى شانه وعظم برهانه ونقلا ست اسماؤه وتواترت
الاوه فاجزت له الى اخر الاجازة **مولانا ميرزا عليخان الكلپايكانى** در تذكره
على حزين مسطورست جامع الفضائل الميرزا عليخان عليه الرحمه والغفران از اعاظم بلده كلپايگان
وازمستفيدان رئيس العلما اقا حسين خونسارى بود بفضائل صورى ومعنوى اراسته ذهن
دقيقش كشاف غوامض حقائق وسليقه مستقيمه اش در هر فن باستحقاق واستقلال فائق تاليفات
شريفه وفوائد ارجمند دارد ودر شعر وانشا افاضت ماب وبغايت دقيقه سنج ونكته ياب
بود هنگاميكه از اصفهان عزم كلپايكان داشت بمنزل والد علامه اعلى الله مقامه آمده روزى
چند مقام نموده وداع فرمود دران ايام فقير را سعادت حضور ايشان حاصل آمد وچند سال
ديگر هم بصفاى خاطر در كلپايكان زندگانى نموده ودر همان بلده بجنت جاودان انتقال فرمود
انتهى **مولانا ظهيرين ملا مراد تفرشى** شيخ على حزين در تذكره خود آورده المولى الهمام
ظهير الانام فاضل عالى مقام وملك الكلام بود خلف فاضل مرحوم ملا مراد تفرشى ست كه از مشاهير
علما وصاحب حواشى متداوله ست بر كتب احاديث واصول وفروع وغير ذلك در خدام
ظهيرا بكاوحدت فهم واستقامت طبع وجامعيت فنون علميه خصوصا علم حساب وهيئت وهندسه
موصوف ومين الافاضل بتبحر معروف طبعش محك ناقص وكامل ونقاد رائج وكاسد ورد وقبول او
مسلم ميداشتند وچون لطافت طبع وعلو همت وفضائل نفسانيه اش پايه كمال داشت بمعاشرت
ابناى عهد راضى نشده از وسائل دنيوى معرض وبافاده علوم هم چندان التفات نكرده
گوشه منزل خود وخمول را پسنديده تر ميداشت بنابرين مين الجمهور ان تعرف واشتهار يكه فرو مايه تر
ان از منزلت بوسيله خود نمائى وسعى وتلاش در حصول جاه ووسعت معاش داشتند خدمتش را

حاصل نگشت و بانس و الفت دیرینه که با والد مرحوم این خاکسار داشت چون بمنزل ایشان رسیدی
ایام و لیالی بصحبت گذرانیدی و فقیر از مستفیدان مجلس عالی بودی در شعر و انشا و سخن سنجی یگانه
و بفطرت بلند از نوادر زمانه بود انتهی ملا عبد الله الاردبیلی از تلامذه استاد العلماء آقا حسین
خونساری ست و از آنجناب اجازه روایت داشته مولف تذکرة العلماء در ترجمهٔ آقا حسین خونساری
بتقریب ذکر تلامذه آنجناب آورده که دیگر از تلامذه آقا حسین موصوف فاضل کامل ملا عبد الله
اردبیلی ست چنانکه از اجازه که بخط شریف او برای ملای مذکور بر بعض نسخ شرح لمعه مکتوب یافته شد
ظاهر میشود انتهی و ملای موصوف از مولانا محمد باقر سبزواری و آخوند ملا محمد باقر مجلسی علیهما الرحمه
تلمذ داشته چنانچه صاحب تذکره در ترجمه ملا محمد باقر سبزواری بتقریب تلامذه او نوشته که دیگر از
تلامذه شیخ فاضل کامل ورع المعی ملا عبد الله اردبیلی ست که کتاب شرح لمعه را تمام برو قرات نموده
و اجازه روایت ازو داشت و همچنین اجازه ملا محمد باقر مجلسی از برای ملا عبد الله مذکور بر پشت نسخه
مذکور مکتوب یافته شد آخوند ملا محمد گیلانی مشهور بسراب در سوانح عمری شیخ علی حزین
مسطور ست که اخوند ملا محمد گیلانی مشهور بسراب از مجتهدین عصر و صاحب ورع و زهد تمام بود
و مدتها در اصفهان متوطن شده بافاده مشغول بود و در روزگاری میا داشت با والد مرحوم
ایشانرا الفت و صداقت خالص بود و کرر فقیر بخدمت ایشان رسیده و تحقیق مسائل نموده
در کبر سن رحلت نموده و دران بلده مدفون شد انتهی اخوند ملا محمد موصوف از تلامذه ملا محمد باقر
سبزواری و آقا حسین خونساری ست و از ملا باقر مذکور روایت حدیث دارد مولانا
آقا رضا الاصفهانی خلف ارشد اخوند ملا محمد سابق الذکر ست و در تذکره علی حزین
مسطور ست که آقا رضا خلف مجتهد الزمان مولانا محمد گیلانی علیه الرحمه مشهور بسراب و چون
والد مرحومش از توابع لاهجان باصفهان آمده متوطن گردید تولد ایشان در اصفهان شد
در خدمت والد خود تحصیل علوم عربیه نمود و رغبت تمام بانشاء شعر داشت و ابیات خوب
ازان استماع شده سی سال گذشته باشد که رحلت نمود مولانا محمد شفیع بن فرج الجیلانی

از مشایخ علما و اکابر فضلا و برادر ملا محمد رفیع بن فرج جیلانیست که ذکر آنجناب هم انشاء الله خواهد آمد
ملا حیدر علی مجلسی در رساله نسب خود آورده که دختر ملا صالح مازندرانی که زوجه فاضل امیر ابو المعالی
بزرگ طباطبائی بود چهار پسر و دو دختر داشت یک دختر و حبالهٔ نکاح فاضل عظیم المنزلت
ملا محمد رفیع جیلانی مجاور مشهد مقدس بود و دیگری زوجه برادرش ملا محمد شفیع امتی بود در شذور العقیان
مذکورست که مولی محمد شفیع جیلانی امام وقت خود در فقه و حدیث بود و از ملا باقر سبزواری
اجازه روایت صحیفه سجادیه دارد که تاریخ کتابتش در ماه محرم سنه خمس و ثمانین بعد الالف ست
و بعض عبارات اجازه مذکور اینست و بعد فان الولد الاعز الزکی الذکی الدین مولانا
محمد شفیع وفقه الله تعالی لتحصیل ما یقرب الیه والده لتکمیل ما یزلف لدیه استجازنی
روایة الصحیفة الکاملة الشریفة الفاضلة السجادیة علی منشئها الصلوة والسلام فاجزت
له بعد الاستخارة من الله سبحانه ان یروی عنی بطرقی المتکثرة الی راوی الصحیفة
الشریفة الخ و ملا محمد باقر ابن محمد باقر الهزار جریبی النجفی در اجازه خود که بحر العلوم داده و تاریخ
کتابتش سنه خمس و تسعین و مأة بعد الالف ست میفرماید قال شیخنا الفقیه الجلیل الامیرزا
ابراهیم القاضی اقول وارؤی عن جماعة من مشیختی الذین صادفتهم او قرات
علیهم مولفاتهم منهم الفاضل العلامة الجلیل مولی محمد شفیع الجیلانی اذ هو وفقه
اذن لی فی الروایة عنه عن شیخه الاجل المحقق المولی محمد الشهیر بسراب و کان
شیخنا صهر الدوقه صادفت شیخه المذکور فی اواخر عمره ولکن لم یتفق لی الاجازة
منه الخ بالجملہ مولانا شفیع جیلانی از فضلای عصر خود و صاحب تصانیف عالیه و تو الیف لائقه است
و از سید سند امیر ماجد بن امیر جمال الدین محمد الحسینی الدشتکی اجازه داشته و تاریخ تحریر آن سنه
سبع و ثمانین بعد الالف ست در اجازه مذکوره فرموده قد سالنی المولی الحمید السدید
المجد بمزایا التایید والتسدید المتحلی بمحامد الشیم و الخلائق المتحری بمحاسن السنن
والطرائق المطرز دارد به الفضائل والآداب المبرز فی ضرب الکمال علی الامثال

والاضراب الساعی فیما یوجب النعیم الدائم فی المحل الاعلی الرفیع المولی الاعز
الاکرم محمد شفیع وفقه الله تعالی لسلوک مناهج السداد واعانه علی اقتناء
ذخائر الاجر لیوم المعاد ان اجیز له روایتها فاجبت مسئوله واجزت له
ان یرویها عنی بطرقه التی الی الامام علیه السلام وهی متشعبة الفنون و
الضروب متکثرة الاقسام والشعوب الخ مولانا الحاج محمد الجیلانی
الاصفهانی جامع کمالات رفیعه وصاحب مقامات منیعه بود تحصیل علوم واکتساب
فنون ازمولانا محمد باقر خراسانی فرموده عالمی خبیر وفاضلی نحریر بود در شعر ونظم طبع لطیف داشت
معاصر اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود شیخ علی حزین در تذکره خود آورده که از جمله افاضل که درصغر سن
بملاقات ایشان رسیده ام جامع الکمالات حاجی محمد گیلانی ست که از مشاهیر طلبه وبغایت
پسندیده خصال بود در اصفهان توطن اختیار کرده در خدمت مجتهد مرحوم مولانا محمد باقر
خراسانی که از اعاظم علما بود تحصیل نموده بود و در شعر سلیقه مستقیمه داشت مولانا مسیح الدین
محمد الشیرازی از فقهای عصر خود بود واز علامه مجلسی صاحب بحار اجازت روایت داشته
علامه موصوف در اجازه مذکوره در وصفش میفرماید اما بعد پس هرگاه که بود مولای بزرگ
و بجهل کامل وصالح ناصح متبحر نحریر متوقد ذکی جامع فنون علم وصنوف کمالات حاوی قصبات
سبق در مضمار سعادات زنده کننده مدارس علم بانفاس مسیحیه خود وآبیاری دهنده باغهای
فضل را بجویبار افکار خود وفائق بر تمام بلغا از روی نظم ونثر وغواص بحار حکمت تا سالهای دراز
اعنی مولانا مسیح الدین محمد الشیرازی بلغه الله غایة الآمال والامانی
و بدرستیکه صرف نموده بود مدتی از عمر شریف خود را در تحصیل علوم عقلیه وادبیه که بوجود آنها
مزین میشود انسان درین زمانها مفاخرت میجوید بین الاقران پس هرگاه در رسید بغایت بلندی
از مناقب وفضائل خود ودانست بدرستیکه برای علم درها هستند که بغیر اهل علم داخل این درها
نتوان شدن وبرای حق مصاحبانی که اخذ کرده نشود مگر از ایشان پس اقبال فرمود بقدمهای

اذعان و یقین برای تتبع آثار حضرت سید المرسلین و تصفح اخبار ائمه طاهرین صلوات الله علیهم
اجمعین مبذول داشت در آن جد و جهد خود را وصرف کرد دران محنت و کد خود را پس و قتیکه
مشرف شدم بصحبت او تازه و جدید بعد از ینکه میان من و او اخوت قدیم بود و اندازه مقدار
او نمودم در فنون عقلیه و علوم نقلیه یافتم او را دریای بی پایان از علم که ساحل آن ناپیدا بود
و دیدم او را حبر باهر در فضل که کسی از و سابق تر نبود انتهیٰ ترجمه انچه که در وصف مولانا
مسیح الدین حضرت استادش فرموده و ایضا دران اجازه میفرماید فرانه زیه فضل لما اراد
ان یتاسّی بسلفنا الصالحین و ینتظم فی سلک رواة ائمة الحق والدین سلام الله
علیهم اجمعین امرنی بان اجیز له ما صحت لی روایته و اجازته فامتثلت امره
لانی کنت اعدّه علیّ فرضًا لا نفلًا و ان لم اکن اجدنی لذلک اهلًا فاستخرت الله
تعالی واجزت وابحت الی اٰخر ما قال رضوان الله تعالی علیهما صدر الدین محمد
بن عبد الحسیب بن احمد بن زین العابدین العاملی العلوی الجبلی سید احمد بن
زین العابدین که داماد و تلمیذ میر باقر داماد علیه الرحمه بود جد سید صدر الدین مذکورست صاحب
شذور العقیان در وصف و مدح او میفرماید السید السند المحقق المدقق الحسیب
النسیب ذی الحسب الباهر والنسب الفاخر صدر الدین محمد بن عبد الحسیب بن
السید احمد بن زین العابدین العاملی العلوی الجبلی کان عالمًا فاضلا رایت
خطه علی کتب عدیدة ککشف الحقائق وغیره تاریخ کتابته الاول من شهر
جمادی الثانی سنة ثلاث و مائة بعد الالف محمد بن عبد الفتاح التنکابنی
المشهور بسراب از افاضل زمان خود بود و تحصیل و استفادهٔ علوم از والد خود فرموده و او
تلمیذ و شاگرد مولانا محمد باقر سبزواری بود علی ما قاله صاحب شذور العقیان و پسرش
مولانا محمد صادق از وی روایت داشته چنانچه بحر العلوم سید مهدی طباطبائی
در اجازهٔ سید حیدر ابن سید علی الموسوی بتقریب ذکر مشایخ خود آورده که از جملهٔ ایشان

سید سند وجیه و عالم ادیب و فقیه امیر سید حسین خونساریست و او از شیخ محدث فقیه فائق المولی محمد صادق بن فاضل علامه مولانا محمد بن عبد الفتاح المشهور بسراب داد از والد خود و او از شیخ خود افضل اکمل علامه علمای محققین و زبده فقها و مجتهدین مولانا محمد باقر بن محمد مؤمن الخراسانی روایت دارد محمد قاسم سبط مولانا محمد التنکابنی الشهیر بالسراب

در شذور العقیان مسطورست که مولانا محمد قاسم سبط محمد تنکابنی عالم فاضل ورع صالح بود عبد الباقی بن محمد حسین بن محمد صالح حسینی در اجازه خود که برای سید مهدی طباطبائی ملقب به بحر العلوم قلمی فرموده بتقریب ذکر مشائخ خود آورده که المولی الالمعی والفاضل الیلمعی مولانا محمد قاسم سبط المولی المدقق والحبر المحقق مولانا محمد التنکابنی الشهیر بالسراب عن السید المؤید والایّد المسدد السید حسین بن السید صالح الحسینی عن جدّه القمقام عن صاحب البحار الی اخره محمد قاسم بن محمد رضا الهزارجریبی صاحب شذور آورده که مولی محمد قاسم مذکور مشهور بفضل و علم بود صاحب تالیف و تصانیف است و از جمله کسانیکه نسبت دامادی باخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه داشتند بود کما ذکره الملا حیدر علی المجلسی فی اجازه لبنیه و ملا محمد باقر هزارجریبی نجفی در اجازه خود که برای سید مهدی طباطبائی قلمی فرموده بتقریب ذکر مشائخ خود آورده ومنهم الشیخ الفاضل الکامل الفقیه الرضی المرضی مولانا محمد قاسم بن محمد رضا الهزارجریبی و تاریخ کتابت اجازه مزبوره سنه خمس و تسعین ومأة والف بود میرزا کمال الدین محمد بن محمد معین الدین الفسوی الفارسی المشهور بمیرزا کمالا داماد اخوند ملا محمد تقی مجلسی بود چنانچه ملا حیدر علی مجلسی آورده المولی العلامة میرزا کمال الدین محمد بن محمد معین الدین الفسوی الفارسی المشهور بمیرزا کمالا صاحب شرح الشافیة طاب ثراه کان فقیها عالما مفسرا ادیبا متکلما الشیخ ناصر بن الحاج عبد المحسن المنافی البحرانی در شذور العقیان ذکرش بدین عنوان آورده

الشیخ الجلیل والعالم النبیل الاوحد الامجد المسدّد الاسعد المعروف بالکمال والافضال والموصوف بالادب والاجلال مولانا الفاخر ناصر بن الحاج الحسن المناق البحرانی قرأ علیه ابو محمد عبد الله بن محمد بن حسین بن محمد الشویکی الخطی کان فی حدود العشر الخامسة من المائة الثانیة من الالف الثانی انتهی الامیر محمد صالح

بن عبد الواسع الحسینی الخاتون آبادی از اکابر فضلا و اعاظم کملا بود و تلمیذ و داماد آخوند ملا محمد باقر مجلسی ست وی در اصفهان شیخ الاسلام بود سبط امیر محمد. و ح امیر عبد الباقی در اجازه خود که برای بحر العلوم طباطبائی نوشته میفرماید و نیز خبر داده مرا والد من طاب ثراه از والد خود فاضل کامل علامه و محقق مدقق فهامه نخبه فقها و متکلمین و زبده فضلا و مجتهدین و اکمل علمای ربانیین شیخ الاسلام والمسلمین الواصل برحمة ربه الغنی امیر محمد صالح الحسینی حشره الله مع صالح المومنین و متعه بالباقیات الصالحات یوم الدین و او از جد مادری من آخوند ملا محمد باقر مجلسی رحمه الله روایت داشته طیب الله تعالی رمسه و صاحب لؤلؤه آورده که افضل اهل زمان و اورع اصحاب ایمان عالم علامه و محقق فهامه سید اجل افضل میر محمد صالح حسینی از آخوند مجلسی روایت دارد و از تصنیفات او کتب عدیده و صحف سدیده است از آنجمله کتاب ذریعة النجاح در اعمال سال فارسی که آقا احمد مولانا علی حبه در فی جازته و از تلامذه امیر موصوف ملا ابو الحسن شریف عاملی نباطی که از او روایت هم دارد و ایضا شیخ احمد بن اسمعیل جزائری که از تلامذه ملا ابو الحسن مذکور ست از ملا صالح موصوف بلا واسطه استاد خود روایت داشته کما هو المصرح فی کلام الشیخ یوسف البحرانی فی اللؤلؤة و شیخ علی حزین در رساله سوانح عمری خود که تاریخ تصنیف آن سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و چهار هجری ست چنین آورده که سید فاضل میر محمد صالح شیخ الاسلام اصفهان حاوی علوم شرعیه بود و روزگاری بعزت داشت و قبل از سانحه اصفهان فات یافت و چند کس از اولادش نیز بزیور فضل آراسته بودند قریب بحال تحریر در گذشتند انتهی لفظه مراد از سانحه اصفهان آنست که طائفه افاغنه که از مدتی بر بلده قندهار مسلط شده بودند با لشکری موفور دست غارت و قتل بر بلاد ایران دراز نمودند و در اوائل سنه یکهزار و یکصد و سی هجری بر سلطان حسین صفوی خروج کردند و قریب یکسال

دار السلطنت اصفهان را محاصره صعب نمودند تا آنکه ماکولات در آن شهر نایاب گشت و خلق
بسیار از سختی هلاک شد و بادشاه پسر خود طهماسپ ثانی را با چندین مقربان بسوی قزوین فرستاد
پس افغانان در اوائل سنه خمس وثلثین ومأته والف داخل شهر شده خطبه و سکه بنام رئیس خود کردند و سلطان
مذکور را محبوس کردند و بعد ازین سانحه بدو سال او را کشتند امیر محمد حسین بن الامیر
محمد صالح الخاتون آبادی فرزند ارجمند شیخ الاسلام امیر محمد صالح خاتون آبادی سابق الذکر
ست و از مشائخ خود اجازات یافته و اعظم مشائخ آنجناب جد مادری او جناب اخوند ملا محمد باقر
مجلسی علیه الرحمه صاحب بحار الانوار است چنانچه فرزند ارجمند او امیر عبد الباقی حسینی در اجازه
خود که در سنه ثلث وتسعین بعد المأته والالف برای بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی نوشته
در مقام ذکر آنجناب میفرماید که جناب والد من و مولای من و سید من و شیخ من و استاد من و
مستند من در علوم عقلیه و نقلیه و دلیل من بطرف مسالک دین مبین بلکه ذریعه من بجانب
منهاج حق و یقین شیخنا الاعظم و مولانا المعظم سید سند افخم و فقیه نبیه اکرم مرجع فضلای زمان
و مربی علمای اعیان مجمع بحر معقول و منقول منبع نشر علوم از فروع و اصول فخر المتکلمین والمتألهین
زینت فقها و محدثین خاتم مجتهدین شیخ الاسلام و ملاذ المسلمین الامیر محمد حسین حشره الله مع اجداده
المصطفین از شیخ و جد خود من قبل الام لسان الشیعه و مروج الشریعه غواص بحار انوار حقائق و مشکوة
اسرار دقائق رئیس فقها و محدثین خادم اخبار ائمه طاهرین افضل فقها و خاتم مجتهدین آیة الله فی
العالمین شیخ الاسلام و ملاذ المسلمین مولانا محمد باقر المجلسی قدس الله روحه القدسی روایت دارد
و ملا حیدر علی مجلسی در ضمن احوال پدر او میر محمد صالح میفرماید که پسرش علامه میر محمد حسین که دخترزاده
مولانا محمد باقر مجلسی ست هم صاحب تصانیف بوده و بواسطه پدر خود اجازه سائر روایات
و تصانیف مولانا مذکور داشت و از تالیف امیر محمد حسین مذکور فهرست کتب مصنفه اخوند محمد باقر
مجلسی علیه الرحمه است و نقل کرده اند که امیر محمد حسین نیز در زمان خود شیخ الاسلام در اصفهان بود
و بخدمت آخوند مجلسی که جد مادری او بود تربیت یافته و بخدمت پدر خود تحصیل علم تمام کرده بود

و در مرآة الاحوال جهان نما مسطور ست که آن عالی جناب در علوم معقول و منقول فضائل مآب
و در اکثر فنون علمیه خاصة در فقه و حدیث مرجع اولوا الالباب بود و در خیر خواهی عباد و انجاح مطالب
کافه مومنین دمی تغافل نمیفرمود در دار السلطنت اصفهان برحمت ایزدی پیوست و در تذکره
ریاض الشعرا تالیف علی قلی خان واله مسطور ست که میر محمد حسین خلف فاضل مرحوم میر محمد صالح
شیخ الاسلام اصفهان و دخترزاده مرحمت پناه محمد باقر مجلسی علیه الرحمه است اصل میرزا قریه خاتون آباد است
که دو فرسنگی اصفهان واقع شده و آن فاضل مغفور تحصیل علوم از خدمت والد و جد مرحوم و فاضل
کامل اقا جمال بن آقا حسین خونساری و سائر فضلای عصر نموده در ین شباب برتبهٔ عالیهٔ فضیلت
رسیده بافاده و نشر علوم اوقات مصروف میداشت بانشاد شعر مربوط بود و خط نیکو می نوشت
در سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری در اصفهان بجوار رحمت الٰهی پیوست و نعش او را به مشهد
مقدس نقل کرده در جوار حضرت امام رضا علیه السلام مدفون ساختند بهاؤ الدین محمد بن
تاج الدین حسن الاصفهانی از مشاهیر مجتهدین و اعاظم محققین ملقب بفاضل هندی است از بلده
اصفهان ببلاد هندوستان آمده مدتی اقامت داشت لهذا منسوب بهند شد ولادت باسعادت
آنجناب در سنه اثنتین و ستین بعد الالف ست از جمله تصانیف مشهوره اش در فقه کتاب کشف اللثام
در شرح قواعد الاحکام ست و همچنین کتاب مناهج النبویه فی شرح الروضة البهیه مشتمل بر شرح و حاشیه
کتاب لمعه است که شهادت بر فضل و کمال و تبحر علوم او دارد و تاریخ ختم تصنیف کتاب کشف اللثام
سنه یکهزار و یکصد و پنج هجریست کذا قیل و در اوائل کتاب مذکور فرموده که من در وقتیکه از
تحصیل سائر علوم معقولات فارغ شدم عمر من بسیزده سال تمام نرسیده بود و پیش از اتمام یازده سالگی
شروع بتصنیف نمودم و کتاب منیة الحریص علی فهم شرح التلخیص را در زمانی تصنیف کردم که
نوزده سال تمام از عمر من نگذشته بود و قبل از آن چندین کتب دیگر از متون و شروح و حواشی
که زیاده از ده کتاب باشد تصنیف کردم از انجمله کتاب تمحیص در علم بلاغت و توابع آن و کتاب
زبده در اصول دین و کتاب الخود الجاریة در اصول شریعت و فروع آنها و کتاب کاشف و شرح

عقائد نسفیه ست و در عمر ده سالگی شرح مختصر و شرح مطول را که بر کتاب تلخیص سعد الدین تفتازانی است
بردم درس میگفتم انتهی محصل کلامه و در رساله ملا حیدر علی مجلسی بتقریب ذکر جمعی که نسبت مصاهرت
و دامادی بخاندان اخوند مجلسی علیه الرحمه داشتند گفته است که از جمله منسوبین بمصاهرت این خاندان
بود مولانا علامه بهاء الدین محمد که مشهور بفاضل هندی ست رحمه الله و از تصانیف او کتابهاست
از انجمله شرح او بر کتاب قواعد مشهور ست و شیخ محمد علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر جمعی
از علمای اصفهان که بصحبت ایشان رسیده بود گفته ست که دیگر عمدة المجتهدین مولانا بهاء الدین محمد
اصفهانی ست که مدتها بود که بافاده علوم دینیه مشغول و در شرعیات مرجع اهل زمان خود بود
و اخلاق بغایت ستوده داشت و چون در صغر سن با والد خود بهند افتاده بود بفاضل هندی
مشهور بود و قبل از حادثه اصفهان یعنی تسلط افاغنه که در اوائل سنه یکهزار و یکصد و سی و پنج هجری
واقع شد وفات یافت الشیخ محمد بن یوسف بن علی بن کنبا الضبیری النعیمی صلا
البلادی منشأ و مسکنا البحرانی در لؤلؤة البحرین مسطور ست که شیخ محمد مذکور فقیه و عابد و صالح
بود و پیوسته بر کتاب مصباح شیخ طوسی که مشتمل بر آداب نماز شب و ادعیه آنست عمل می نمود
و از تصانیف اوست دیوان شعرهای خوب مشتمل بر مرثیها در مصائب حضرت اهلبیت علیهم السلام
و کتاب مقتل حضرت امیر المومنین علیه السلام و در بعض نسخ بجای کتب مزبور کتاب مقتل امام حسین
علیه السلام ست و شعر او بلیغ و نفیس بوده است و فاتش در بلده قطیف در ماه ذیقعده سنه ۱۱۳۰
هجری واقع شد بجهت آنکه او در بلده قطیف قیام داشت و از انجا بسبب ضیق معیشت بسوی
بحرین رفت در حالیکه بحرین در قبضه تصرف خوارج در آمده بود اتفاقا فتنه و فسادی در میان
فرقه خوارج و لشکر عجم واقع شد پس جماعت عجم کشته شدند و شیخ محمد بن یوسف بحرانی مذکور بجراحتهای
بسیار مجروح شد و او را بسوی قطیف بردند بعد از ایام قلیله برحمت الهی پیوست و در مقبره
جناکه مدفون شد و او از مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بلا واسطه اجازه روایت احادیث داشت
و هم از سید محدث سید نعمت الله بن سید عبد الله شوشتری و شیخ محمد بن ماجد بن مسعود بحرانی و شیخ

سلیمان بن عبداللہ بحرانی رحمہم روایت داشت وشیخ عبداللہ بن صالح بحرانی از شیخ محمد بن یوسف مذکور روایت دارد **مولانا محمد فاضل بن محمد مہدی المشہدی** فاضل کامل وعالم عامل از تلامذہ شیخ حر عاملی واخوند محمد باقر مجلسی علیہما الرحمہ بود وازہر دو بزرگوار اجازۂ مبسوطہ یافتہ از تصانیف اوست شرح ارجوزہ شیخ حر عاملی وغیرہ چنانچہ در امل الامل ذکرش آوردہ کہ مولانا محمد فاضل بن محمد مہدی المشہدی فاضل کاسمہ صالح شاعر معاصر لہ شرح ارجوزتی التی نظمتہا فی المواریث **مؤلف گوید** شیخ حر عاملی در مشہد مقدس بنام ملا محمد فاضل مذکور اجازہ نوشتہ کہ تاریخ کتابتش اوسط شعبان سنہ خمس وثمانین بعد الالف ست واجازہ مذکورہ چون مبسوط ست بنقل بعض عباراتش اکتفامی نمایدامہ ابعد فان العلم اشرف الخصال واکمل الکمال واحسن الجلال واجمل الجمال ولا ریب ان اشرف العلوم کلہا علم الدین الذی بہ ہدایۃ المسترشدین وقمع المعاندین ومنہ یعرف الاحکام الشرعیۃ وہو الوسیلۃ الی حصول السعادۃ الدنیویۃ والسعادۃ الاخرویۃ اعنی مایجب العمل بہ والرجوع الیہ من الکتاب والسنۃ ومایتوقفان علیہ وقد صرف الی ذلک انظارہ الدقیقۃ ووجہ الیہ افکارہ العمیقۃ وبذل فیہ جہدہ ووجدہ واستفرغ وکدہ وکدّہ المولی الجلیل النبیل الفاضل المحقق المدقق مولانا محمد فاضل ولد الصالح التقی مولانا محمد مہدی المشہدی وفقہ اللہ تعالے لمراضیہ وجعل مستقبلہ خیرا من ماضیہ وقد قرأ عندی مایتیسر قرأتہ وہ وکتاب من لا یحضرہ الفقیہ من اولہ الی اٰخرہ وکتاب الاستبصار ایضا بتمامہ وکتاب اصول الکافی کلہ واکثر کتاب التہذیب وغیر ذلک الخ الاجازۃ ومولانا محمد باقر مجلسی علیہ الرحمہ در ذیل اجازۂ خود میفرماید انی لما فزت بتقبیل عتبۃ مولای ومولی المومنین وسیدی وسید المسلمین وبضعۃ سید المرسلین وقرۃ عین اشرف الوصیین وخازن علم الاولین والاٰخرین ومختلف ملائکۃ السموات

والارضين ثامن الائمة الطاهرين علي بن موسى الرضا المرتضى صلوات الله عليه
وعلى ابائه الطاهرين وذريته الانجبين كان من بركات تلك البقعة المباركة تشرفي
بصحبة المولى الاولى الفاضل الباذل البارع الكامل التقي الزكي جامع فنون
الفضائل والكمالات حائز قصبات السبق في مضامير السعادات اختار من الاخلاق
احمدها ومن الشئون اسعدها ومن السبيل اقصدها ومن الاطوار ارشدها نجل
المشائخ العظام وسليل الافاضل الكرام اعني الحبر العالم العامل الشيخ محمد فاضل
زاد الله في فضله واكرامه واسبغ عليه من جلائل انعامه فوجدته قد قضى وطره
من العلوم العقلية وامعن نظره فيها واستوفى حظه منها ثم اعرض عنها صفحا
وطوى عنها كشحا واقبل بشراشره نحو علوم ائمة الدين سلام الله عليهم اجمعين
ويصحح اخبارهم ويدبر في اثارهم غير مبال بلومة اللائمين ولا خائف من عذل
العاذلين فقصر عليها همته وبيض فيها لمته فكان من كرام اخلاقه وطيب اعراقه
ان دام نبله بعد ان عقدت لافادته المجالس وقضيت لافاضته المحافل اتاني
بحسن ظنه وان لم اكن لذلك اهلا للحق واليقين طالبا وفي علوم مواليه عليهم
السلام راغبا فقرأ علي شطرا وافيا من كتاب الكافي والتهذيب من مؤلفات
الشيخين الجليلين الثقتين الفاضلين الكاملين ثقة الاسلام محمد بن يعقوب الكليني
وشيخ الطائفة المحقة محمد بن الحسن الطوسي قدس الله روحهما وكتاب بحار الانوار
من مؤلفاتي وغيرها من كتب الاخبار المأثورة عن الائمة الابرار صلوات الله
عليهم على نهاية التصحيح والتنقيح وفاوضني في كثير من المسائل الشرعية في مجالس عديدة
بنظره الدقيق وفكره الانيق فلم يكن في كل ذلك افادته لي قاصرة عن استفادته
عني بل كان ازيد فامرني زيد فضله ان اجيز له رواية ما جازت لي روايته واجازته
وان كان قد ادرك اكثر مشايخي واستفاد من بركات انفاسهم كوالدي العلامة

قدس اللہ روحہ من برعۃ تلامیذہ وفحولھم من قروم اصحابہ واصولھم فاستخرت

اللہ تعالی واجزت لہ الی اخرالاجازۃ **مولانا محمد ابراہیم البونانی** ازتلامذۂ اخوند

ملا محمد باقر علیہ الرحمہ بود مؤلف شذور العقیان آوردہ کہ مولانا محمد ابراہیم البونانی فاضل و

عالم وفقیہ ومحدث بود وازمولانا محمد باقر مجلسی علیہ الرحمہ اجازہ روایت دارد مؤلف

شذور از اجازہ مذکورہ این عبارت نقل فرمودہ کہ دلالت بر فضل وکمال محمد ابراہیم موصوف

دارد وآن این ست ثم ان المولی الاجل التقی الفاضل الکامل اللوذعی صاحب

الفکر والحدث الجد فی تحصیل مابہ کمال النفس الابر الحلیم المولی مولانا محمد ابراھیم

البونانی ممن اجھد نفسہ فی تحصیل مابہ النجاۃ من المعارف الدینیۃ والعلوم الیقینیۃ

فربح منھا بحظ وافر ونصیب متکاثر وسمع منی الاحادیث النبویۃ والآثار المصطفویۃ

فیہ الکفایۃ والتمس من داعیہ وقت العزم علی المفارقۃ واللحوق بمسقط راسہ وموضع

انسہ اجازۃ ماصح لی روایتہ من الکتب المشھورۃ بین اصحابنا رضوان اللہ تعالی

علیھم اجمعین کما یاتی علیہ النبیہ الکافی والتھذیب والاستبصار ومن لایحضرہ الفقیہ

فاجزت لہ روایتھا بطرقی الواصلۃ الی مولفیھا فایر والمشار الیہ وفقہ اللہ تعالی

لمراضیہ الکتب الاربعۃ بل ماصح لہ انہ من مفروآتی ومجازاتی **الاخ الامیر**

محمد اشرف الحسینی ازتلامذہ مولانا اخوند محمد باقر مجلسی علیہ الرحمہ بود وازو اجازہ

مبسوطہ یافتہ چنانچہ در وصف امیر موصوف این عبارت اجازہ اخوند مزبور کافی ووافیست

امابعد لما کان السید الایۃ الموفق المسدد العالم الفاضل الکامل الحسیب النسیب

الحبیب اللبیب الادیب الاریب الجامع بین شرفی العلم والسیادۃ الفاخرۃ المحتوی

لکرائم الخصال المنتھیۃ فی الدنیا والاخرۃ المنتمی الی ابائہ الفخام من حملۃ العلم وسدنۃ

الدین والائمۃ المقدسین صلواۃ اللہ علیھم اجمعین غرۃ سیماء الشرف والسیادۃ

ونجم سماء الفخر والسعادۃ الاخ الایمانی والخلیل الروحانی شرف السلمان الامیر محمد اشرف

اسبغ الله افضاله و وفّر فی العلماء امثاله الخ کذا فی شذور العقیان الامیر محمد الاصفهانی از فقهای صالحین و فضلای متورعین و از تلامذه مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بود و از انجناب اجازه یافته صاحب شذور العقیان بعض اجازه او را نقل فرموده و آن اینست انی بعد ما تشرفت برهة من الزمان بصحبة السید النجیب الحسیب العالم العامل الفاضل الکامل السعید الرشید التقی المتوقد الزکی الالمعی شمس سماء الکمال وغرة سیماء الفضل والافضال الموفق فی عنفوان شبابه لاقتناء المعالی الواصل کدّ ایامه بسهر اللیالی الغواص فی بحار الانوار الخائض فی لجج الافکار الاخ فی الله امیر محمد الاصفهانی بلغه الله ادین علی المدارج الامال والامانی وجری بینی وبینه کثیر من المسائل الشرعیة فافضته فی جم غفیر من الاخبار النبویة فاستجاز فی دام تائیده وکان لذلک اهلا فاستخرت الله تعالی واجزت له دفع الله قدره ان یروی عنی کلما صح لی روایته واجازته الی اخر الاجازة و تاریخ کتابت اجازه مذکوره سلخ شهر رمضان المبارک سنة اثنتین وثمانین بعد الالف بود کما فی الشذور روالله العالم بحقائق الامور **ابو الشرف الاصفهانی** از فضلای زمان بود در روایت حدیث از مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة داشته و صاحب امل امل اورده که ابو الشرف اصفهانی عالم و فاضل ست و از مولانا محمد باقر مجلسی روایت حدیث دارد انتهی کلامه **الشیخ محمد الاردبیلی** مؤلف شذور آورده که وی از کبار صالحین و اولیای متورعین بود مولانا عبد العلی طباطبائی بر حاشیه کتاب امل الامل آورده که از جمله کسانیکه ذکر ایشان درینمقام در ذیل اسامی محمدین باید نمود شیخ محمد اردبیلی تلمیذ محقق مجلسی ست از تصانیف اوست کتاب کبیر در علم رجال موسوم بجامع الرواة ورافع الاشتباهات لکن کتاب مذکور غیر معروف ست و محقق مجلسی در اجازه اش میفرماید سمع منّی المولی الفاضل الکامل الصالح الفالح التقی النقی المتوقد الزکی الالمعی مولانا حاج محمد الاردبیلی وفقه الله تعالی للعروج علی اعلی مدارج الکمال فی العلم والعمل وصانه عن الخطأ والخطل کثیرا من العلوم الدینیة

والمعارف الیقینیة لاسیما کتب الاخبار الخ ما قال و مولانا عبد العلی طباطبائی میفرماید که بر کتاب
مطلع شدم بر کتاب شیخ محمد مذکور یعنی جامع الرواة و یافتم دران احوال جماعتی از علمای
معاصرین و فضلای قریب العصر شیخ مذکور را پس بر حاشیه این کتاب یعنی امل الآمل درج ساختم
تشییدًا لبقاء اسامیهم و لکی یستفید بدعاء من دبایدعو لهم عند ذکرهم
انتهی کلامه مولانا محمد حسین بن یحیی النوری از تلامذهٔ خاتم المحدثین اخوند ملا محمد باقر
مجلسی علیه الرحمه بود از مولفات او رساله ایست در صلوة مسافر و دیگر ملخص ربع آخر از مجلد
کتاب هجدهم بحار الانوار که مشتمل بر بقیه احکام صلوة ست و نسخه مزبوره که بخط مولفش ملا محمد حسین
مزبور بود بنظر مولف رسیده تقریبا چارده هزار بیت بوده باشد دران مجلد بسیاری از افادات
و تحقیقات خود درج فرموده که دلالت بر فضل و کمال او دارد خصوصا در شرح دعای سمات
که داخل مجلد مذکور نموده و دیگر افادات خود بر حواشی همان کتاب درج ساخته و در اول
آن نسخه فهرست ابواب کتاب مزبور را که مشتمل بر چهل و دو باب ساخته بخط خود نوشته
و در آخر آن عبارت میفرماید اقول هذه الابواب المزبورة فی الفهرست اخرجنا
منها نصفها اعنی واحدا و عشرین التی رقمنا علیها علامة صح و دعاء السمات
فی باب التاسع عشر و ادرجناها فی کتابنا الا ثلثة ابواب فانا ادرجناها فی رسالة
علیحدة الفناها فی صلوة المسافر وقد غیرنا ترتیب بعض الابواب لامر دعانا الیه
و در آخر مجلد مذکور میفرماید فرغنا من استخراجه من ابواب المجلد الآخر لکتاب الصلوة
من بحار الانوار للمحقق العلامة مولانا و استادنا محمد باقر علم الدین المجلسی اعلی الله
تعالی مجلسه فی اعلی علیین فی لیلة السادس و العشرین من شهر رمضان
المبارک سنة سبع و عشرین و مائة بعد الالف الهجریة علی مهاجرها و آله الاف
الوف الثناء و التحیة علی ید المتمسک بالمصطفین ابن یحیی النوری محمد حسین
حامدا مصلیا مسلما تسلیما کثیرا کثیرا الحاج محمد تقی الطبسی از تلامذه آقا جمال

خونساری بود و از تصانیف او ست حاشیه بر کتاب مدارک الاحکام و ترجمه ادعیه ایام اسبوع چنانچه
شیخ عبد النبی قزوینی در تکمله امل الامل آورده که حاجی محمد تقی الطبسی من تلامذة العلامة
جمال الدین محمد الخونساری وکان من اهل الفضل والعلم ورایت منه حواشی علی کتاب
المدارک وقد ترجم ادعیة الاسابیع وکتب فی الحاشیة ما یرفع ابهام ما ابهم
من عبارات الادعیة وقد احسن فیه انتهی کلامه السید احمد الطباطبائی
الاصفهانی صاحب تکمله امل الامل آورده که سید احمد مذکور فاضل مکرم و عالم مبجل و فقیه
معظم بود و همه اهل علم اقرار و اذعان بفضل او داشتند و سید احمد موصوف نهایت مشهور و
معروف بود چنانچه از بعض ثقات بسمع رسید ملا ابو الحسن شریف بن محمد طاهر بن
عبد الحمید النباطی العاملی المجاور بالنجف الاشرف حیا ومیتا منسوب ست
بسوی نباط که از توابع بلده جبل عامل باشد کما قیل و در لؤلؤة البحرین مسطور ست که ملا ابو الحسن
مذکور فاضل محقق و مدقق و ثقه و صالح بود و مجاور نجف اشرف در حیات خود بود و بعد از
ممات هم در انجای اقدس مدفن یافت و از ملا محمد باقر مجلسی و شیخ حر عاملی و غیر ایشان روایت
احادیث داشت و سید محمد بن علی بن حیدر عاملی از ملا ابو الحسن مذکور روایت دارد ایضا
شیخ یوسف میفرماید که پدرم چون در سال یکهزار و یکصد و بست و پنج هجری بزیارت نجف اشرف
مشرف شد بملاقات ملای مذکور رسید و میان پدرم و میان او بحث در مسائل جاری شد و پدر
و مادرش و جمعی از رفقا بصحبت او بودند و پدرش در همین سال وفات یافت و قبرش در جوار
حضرت کاظمین علیهما السلام ست و از تصانیف ملا ابو الحسن مذکور ست کتاب فوائد الغرویه و مقصد
ثانی از کتاب مذکور که متعلق باصول فقه ست نزد من هست و آن کتاب نیکو متضمن اصول
و قوانین مستفاده از احادیث و مشتمل بر ابحاث رائقه و تحقیقات فائقه ست که بر علو شان در علم
معقول و منقول و دستگاه عظیم او در مسائل فروع و اصول شهادت دارد و تاریخ فراغ او
از تصنیف مجلد اصول چنانکه در آخر آن ذکر نموده است سنه یکهزار و یکصد و دوازده هجری ست

و دیگر از تصانیف او رساله در مسئله رضاع ست که دران قول بتنزیل را اختیار کرده است
و دیگر شرح بر کتاب کفایه ملا محمد باقر خراسانی ست که از اول کتاب التجاره شروع فرموده و پاره
از اول را دیده ام و گمان دارم که زیاده از آن بتصنیف شرح مذکور نه پرداخته و دیگر شرح بر کتاب
مفاتیح ملا محسن کاشانی ست که از اول کتاب شریعة الشیعه و دلائل الشریعة موسوم ساخته است
و پاره از اول که مشتمل بر شرح باب اول ست دیده ام و تاریخ فراغ از تصنیف شرح باب مذکور
در آخرش نوشته است اوائل سنه یکهزار و یکصد و بست و نه هجری ست و آن کتاب بر فضل
و تحقیق او داد بر بودنش بدار احادیث که مصون از لغزش و خطاست گواهی مید هد انتهی
و ایضا شیخ یوسف در رساله مذکوره آورده که شیخ احمد بن اسمعیل جزائری در رساله خود گفته است
که من بطریق قراآت و سماعت و اجازه از استاد خود خاتم العلماء الماضین شیخ اجل اعظم
شیخ ابوالحسن بن محمد طاهر مذکور روایت دارم و او از جمعی از علمای عظام و فضلای اعلام بطریق
اجازه روایت داشت از جمله ایشان مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه و شیخ اعظم شیخ عبد الواحد
بن محمد بورانی تلمیذ شیخ فخر الدین طریح نجفی ره و شیخ اجل اکمل شیخ صفی الدین پسر شیخ فخر الدین طریح
نجفی و شیخ اجل افضل شیخ احمد بن محمد بن یوسف بحرانی و سید اجل افضل اکمل میر محمد صالح بن
عبد الواسع حسینی بوده اند که هر یک بواسطهٔ اساتذه خود از علمای سلف روایت داشتند
انتهی کلامه القاضی مجد الدین الدزفولی وی از افاضل زمان و قضاة عصر و اوان خود بود
شیخ علی حزین در تذکره خود نوشته القاضی الفاضل مجد الدین الدزفولی دزفول بلده ایست از
توابع شوشتر قاضی مجد الدین قاضی آنجا بود و از بدایت تحصیل مطالب علمیه را نزد علمای حویزه
و شوشتر طی نموده فقه و حدیث را از سید نعمت الله جزائری علیه الرحمه استفاده فرموده بمرتبه
کمال رسید و کرر باصفهان آمده در صحبت علما و ارباب هنر بسر برده درجه بلند یافت بسی نیکو خصال
و ستوده فعال و لطیف الطبع بود در انشا بغایت ماهر و در شعر نیز سلیقه درست داشت اگرچه کم میگفت
لکن انچه میگفت خالی از لطفی نبود مدتها با این فقیر انیس و جلیس و در بعض اسفار رفاقت نموده

چند سال قبل از تحریر وفاتش مسموع شد اسکنه الله فی جواره مع الصدیقین دزفول بدال
مهمله مکسوره وزای معجمه ساکنه وفای مضموم وواو ولام ساکن کذا سمعت من بعض الافاضل
ودر تحفة العالم مسطورست لفظ دزفول فارسی ست بمعنی قلعه باقلا چه دز قلعه را و فول باقلا را
نامند وچون دران شهر کشت وزرع باقلا بسیار واکل باقلا نیز دران دیار زیاده از سائر بلاد
است باین اسم موسوم گردید مولانا کمال الدین حسین الفسائی از کملای عصر خود بود
شیخ علی حزین در تذکرهٔ خود نوشته که الفاضل الکامل کمال الدین حسین الفسائی از افاضل شاگردان
حضرت علامی مسیح الانام فسائی بود توفیق استفاده از بسیاری علمای اعلام دریافته بمساعدت
الطاف الهی وکمال استعداد ذاتی بمراقی مجد وعلا واعلی رتبهٔ علم وتقوی صاعد گشته کاشف
معضلات اوائل وحلال غوامض مسائل بود ودر علوم معقول متبحر کامل ودر معقولات قسطی
وافی حاصل نموده تا پایان عمر سعادت فرجام بافاضهٔ افاضل وتحریر فوائد ومصنفات
عالیه اهتمام می فرمود واز مآثر قلم مشکین رقم او کتاب شواهد ست بر مطول که در مقام خود مثل آن نسخه
تدوین نیافته وحاشیه که بر معالم اصول تحریر فرموده ورساله شریفه دیگر در حل شبهات کاتب قزوینی
نوشته راقم حروف کتاب مغنی اللبیب را با تفسیر صغیر عروة الاسلام شیخ ابو علی طبرسی علیه الرحمه
وبعضی مقاصد دیگر در حضور باهر النورش قرآت واستفاده نموده تا آنکه هنگام محاصرهٔ اصفهان
در سال هزار ویکصد وسی وچهار بدار القرار وجوار رحمت آفریدگار مقام اختیار فرمود وچون
از بدایت تحصیل پرورش یافته حجر تربیت علامی علیه الرحمه بود بغایت خوش تقریر ونیکو تحریر
ودر شعر وانشا انگشت نما ویدبیضا می نمود قصیدهٔ خاقانی را که صدرش اینست
دل من پیر تعلیم ست ومن طفل زبان دانش خوش لباسان فرموده وبصیقل اندیشه زنگ از دلهای
سخن سنجان زدوده ملا محمد رفیع المشهدی متخلص باذل از شاعران مقبول ومداح خاندان
رسول وسرآمد ناظمان فحول بود وکتاب حملهٔ حیدری از مصنفات او یادگار ومشهور هر دیار وامصارست
حشره الله مع موالیه من الائمة الاطهار در بعض تذکره ها مسطورست که محمد رفیع خان باذل تخلص

از سلسلهٔ میرزا جعفر مشهدی در زمان عالمگیر بادشاه با خال خود محمد طاهر مشهدی معروف بوزیر خان
از مشهد مقدس وارد هندوستان گردید مدتی بدیوانی شاهزاده محمد معز الدین پسرزادهٔ آن
بادشاه مغفور اشتغال داشت در اواخر بقلعه داری گوالیار مامور بود چندی بحراست
آن قلعهٔ آسمان پیکر قیام می نمود بعد از فوت عالمگیر بادشاه از آن منصب معزول گردید
در دار الخلافه شاهجهان آباد عزلت و انزوا گزید در شهور سنه هزار و یکصد و بست و سه رخت
بقا ازین دار فانی بساحت جاودانی کشید سه جا مهر علی بخشش داد تاریخ فوت او یافته اند
از آثار طبع سخن پردازش آنچه بر صفحهٔ روزگار مانده کتاب حملهٔ حیدری است که بسبب فرط شهرت
و رغبت طبائع رقم نسخ بر شاهنامهٔ حکیم فردوسی کشیده هر چند بحسب لفظ در جنب شاهنامه حکم چراغ
پیش آفتاب دارد اما نظر برتبهٔ معنوی که مشتمل است بر غزوات معجزآیات اسد الله الغالب علیه السلام
و مفاد بسیاری از احادیث نبوی در آن مندرج است صد هزار شاهنامه بهای یک بیتش نمی رسد
مولانا محمد هادی از افاضل عصر خود بود در تذکرهٔ شیخ علی حزین مسطور است الادیب الاستاد
بآداب المبادی المولی محمد هادی از مشهد مقدس رضوی در اصفهان مقام اختیار نمود و روزگاری
دراز در آن بلده بصفای وقت بمصاحبت اصدقا و افادهٔ معارف سپری ساخت الحق
از جملهٔ اعاظم ارباب عمائم بود خصال حمیده اش بکمال و بغایت خوش صحبت و شیرین مقال
و با راقم این مقال سالها انس و اتصال داشت در سال هزار و یکصد و سی و چهار ازین دار
بیقرار بعالم القرار پیوست اگرچه طبع با انشاد شعر گاه گاه می گماشت اما از بدایت حال
باین شیوه میل و رغبت نموده و بهر ضعفی که در سخن سرائی داشت تدارک آن بسخن
پذیری و التذاذ آن فرموده مولانا حبیب الله در تذکرهٔ علی حزین مسطور است العارف
بالله المولی حبیب الله طاب ثراه ساکن عباس آباد اصفهان و در عقلیات مشهور زمان
بود نتایج افکار حکما را با معارف اصحاب شهود تطبیق نموده و بمشرب مسلک صوفیه انس
و عادت گرفته بود شورش دماغش را مرضی سوداوی علاوه شد چندی از معاشرت

و تدریس باز ماند و بمعالجات مفیده باز بحال خود آمده باز بافاده مشغول شد با فقیر انس تمام داشت
در همان بلده بجوار رحمت الهی رسید **مولانا میرزا هاشم الهمدانی** در تذکرهٔ علی حزین مسطور است
المؤید بالفیض الربانی المیرزا هاشم الهمدانی علیه الرحمه فاضل همه دان و از فصحای
شیرین زبان فکرتش صحیح و حذاقتش صریح در علوم عقلی و نقلی بارع و حدت شعورش سیف قاطع
در هر فنی نکته طراز و در سرعت فهم و استحضار ممتاز مولدش همدان و سالها در اصفهان بجد موفور
تحصیل علوم نموده بذروهٔ کمال ارتقا یافت و در علم طب بقراط زمان شد محبتی خالص و ودادی
بافراط باین ذرهٔ ناقص داشت بعد از تکمیل و فراغت از تحصیل بهمدان رفته بافاده مشغول بود تا
در سانحهٔ قتل عام که لشکر روم بر آن مرز و بوم استیلا یافتند در آخر عام هزار و یکصد و سی و شش
بسعادت شهادت فائز گشت **مولانا صدر الدین الجیلانی الرشتی** در تذکرهٔ علی حزین
مرقوم است المولی صدر الدین الجیلانی در بلدهٔ رشت است که تختگاه سلاطین اسحاقیه گیلان بود
سالها در مدارس دار السلطنت اصفهان باکتساب علوم مشغول و حاوی فروع و اصول گشته معاودت
بگیلان نموده سودای عالی بغایت تمکین در مزاجش بود راقم حروف در سنه تسع و ثلثین و مائة
بعد الالف که بگیلان رفته عزم خراسان داشت نوبت دیگر در بلدهٔ رشت با مولانا ملاقات
نمود عمرش به هشتاد رسیده شیخ الاسلامی آن بلده بوی تعلق داشت و در خلال فراغ از مشاغل بنظم
نظم همت میگماشت اشعار خود را نزد این خاکسار آورده میخواند و در اصلاح آن میکوشید بینا تخلص
اوست **مولانا السید مرتضی العاملی** در تذکرهٔ شیخ علی حزین مسطور است السید العالم
العامل ابن الافاضل السید مرتضی العاملی از احفاد امجاد سید الفقهاء و المحدثین سید محمد
مشهور است که صاحب کتاب مدارک شرح شرایع است و آن فاضل عالی مقام صبیه زادهٔ شهید ثانی
و زندهٔ جاودانی الشیخ زین الدین علی العاملی است قدس الله روحهما بالجمله مولد سید مرتضی
و مدرش دار السلطنت اصفهان و اکتساب علوم دینیه و اقتناء معارف یقینیه در آن بلدهٔ
فیض توامان نموده از افاضل زمان بود بعلوم عربیت و فقه و حدیث که میراث ایشان است

ماهر وطبعش باشنا وشعر قادر و علم تخلص آن نقاده اکابرست پیوسته رقم مودت واشفاق این سراپا وفاق را بر لوح خاطر عرفان ذخایر نگاشتی و هرگز قدم از پرسش و نوازش این خاکسار نکشیدی و دست از تسلیه این خاطر فاتر باز نداشتی تا آنکه لوای سفر عالم بقا برافراشت و حسرت بی پایان و داغ حرمان بر دل دردمند گذاشت **مولانا السید قاسم البروجردی** در تذکره علی حزین مسطورست السید الالمعی سید قاسم البروجردی از سادات عالیدرجات بروجردست که بلده ایست دلگشا قریب بنهاوند فقیر در بلده خرم آباد لرستان بود که آن سید سعادت منش از شهر خود که مسافت بیست فرسنگ است بخرم آباد رسیده از صحبت او مسرت تمام حاصل شد و با آنکه بیست و دو سال از عمر او گذشته بود از موطن خود بجای سفر نکرده و او را از افاضل دریافت تحصیل نزد فضائل مآب حاجی عبدالغفور بروجردی نموده و حالانکه او فقیر را دیده و برتبه او واقف گردیده سید مذکور را فائق بر استاد یافت ذلك فضل الله يؤتيه من يشآء بی تکلف جوانی بود از توا در جهان بآن لیاقت و استعداد و استقامت سلیقه و جودت ذهن و سرعت فهم و حدت شعور و استحضار بعلوم متداوله که دیده بود کمتر اتفاق افتد مدت چهار ماه پیوسته حاضر و معاشر بود بشعر و معما چنان آشنا که باندک تامل گفتی و پسندیده بگفتی باز بوطن خود عود نموده و از دو سال قبل از وقت تحریر شنیده شد که بجنت جاودان انتقال نمود انتهی کلامه و مراد از وقت تحریر او آخر سال هزار و یکصد و شصت و پنج هجری ست چنانچه در اول تذکره اشاره بآن نموده پس بنا برین وفات مولانا سید قاسم در حدود سنه هزار و یکصد و پنجاه و سه هجری بوده باشد والله یعلم **القاضی نظام الدین الخونساری** در تذکره شیخ علی حزین مسطورست العالم النحریر القاضی نظام الدین الخونساری در اصفهان تحصیل علوم نموده بموطن خود باز گشت والی لرستان فیضی از کمالات او اطلاع یافته بنا بر التماس و اشتیاق بخرم آباد که دار الامارت آن ملک ست توجه نموده شغل قضا و مرافعات آن دیار بحکومتش رجوع شد

بفضیلت وجودت طبیعت اتصاف داشت و در حسن صوت و مهارت بموسیقی و حساب
از نوادر عهد بود چون راقم این رقوم وارد آن مرز و بوم گردید از حوادث و تقلبات روزگار
بغایت افسرده دل و شوریده دماغ قاضی فرخنده خصال بدل اسائی میان بربست و راضی
بقصور نگشته هر روزه حاضر شدی و اصول کافی و حاشیه قدیمه را شروع بقرائت نمود و تا پایان
ایام اقامت فقیر آن مذاکره در میان بود الحال از حیات و ممات او اطلاع نیست فکرش
به شعر آشنا و در معمی رسا میرزا ابو المعالی بن میرزا ابو محمد المشهدی میرزا موصوف
ابا عن جد از اعیان و اماجد آن مکان مقدس و رؤسای خدام عالی مقام عتبه علیه رضویه علی
صاحبها السلام والتحیة بود و اوقاتش باداء وظائف و طاعات مصروف و بشرافت ذات
معروف تبحرش در عربی و فارسی مسلم شیخ علی حزین گفته که در مدت سه سال که شرف مجاورت
آن آستان ملائک پاسبان این فقیر را مرزوق شد آن سید والا قدر از معاشران در مصادقت
و موانست قصور نداشت سید عالم عابد فرشته خصال بود شنیده شد که در عرض قدس بجوار
رحمت ایزدی پیوست طوبی له وحسن مآب مولانا شمس الدین محمد گیلانی در تذکره
علی حزین مرقوم است خلف ارجمند مجتهد الزمان مولانا محمد سعید گیلانی بجودت شعور آیتی بود
جامع فضائل نفسانی و مورد فیوضات ربانی مولدش اصفهان و با این قدردان مستعدان
الفتی خاص و صداقتی با اخلاص داشت والحق نادره زمان بود اگر روزگار امهال میکرد
سر امد ارباب فضل و کمال میشد لکن در عنفوان شباب بدار الوصال ارتحال نمود و این غزل
فقیر که مطلعش اینست مناسب مقال است یکایک از نظرم نوربیکران رفتند + ستارهای
شب افروزم از جهان رفتند + و در شعر و انشا رتبه عالی یافته اصول فقهیه منشیانه و اشعار لطیفه
عارفانه دارد مولانا محمد نصیر الکلپایکانی عالم عامل و فاضل کامل متورع و صالح واز تلامذه
ملا محمد باقر مجلسی بوده چنانچه مولانا محمد باقر بن محمد باقر هزار جریبی در اجازه که برای بحر العلوم در
سنه خمس و تسعین و مائه والف قلمی فرموده نقل آورده که قال شیخنا الفقیه الجلیل الامیر ذا

ابراهیم القاضی اقول و اروی عن جماعة من مشیختی الذین صادفتهم او قرأت
علیهم مؤلفاتهم منهم الفاضل المرحوم الحاج محمد نصیرا الکلپایکانی و هو
الذی تعلمت منه فی اول سنی الی ان قرأت علیه تفسیر البیضاوی و کتاب
الاستبصار و شیئاً من المدارک و هو من تلامذة العلامة المجلسی و الفاضل
السعید الحاج ابی تراب انتهی موضع الحاجة منه مولانا محمد هادی بن مرتضی
الکاشانی فاضل لاثانی و برادرزاده ملا محسن کاشانی ست و هم بخدمت شریف او
اکتساب علوم و فنون فرموده از تصانیف شریفه او ست شرح کتاب مفاتیح الشرائع
ملا محسن کاشانی مذکور و آن کتابی ست مبسوط مشتمل بر تفاصیل ادله و احکام فقهیه است
و ازین شرح ظاهر میشود که در زمان حیات ملا محسن مذکور بتصنیف آن پرداخته
ملا محمد بن محسن الکاشانی الملقب بعلم الهدی فرزند ارجمند ملا محسن کاشانی است
تحصیل و استفاده علوم پیش والد ماجد خود نموده از تصانیف شریفه او ست کتاب
نضد الایضاح که دران کتاب ایضاح الاشتباه علامه حلی علیه الرحمه را که مشتمل بر توضیح
اسماء رجال ست بترتیب خوب مرتب ساخته و از کتاب مذکور ظاهر میشود که در زمان
حیات پدر خود تصنیف فرموده و کتاب مزبور در قریب این زمان مع فهرست شیخ طوسی
بقالب طبع ریخته شد ملا عبد الغنی بن ابو طالب الکشمیری از افاضل امجاد و صاحب
طبع وقاد و ذهن نقاد و اصحاب صلاح و سداد بوده و از ارشد تلامذه ملا صالح مازندرانی
شارح کافی کلینی ست از تصانیف مولانا عبد الغنی مذکور که درین دیار مشهور ست کتاب
جامع رضوی ترجمه فارسی شرایع الاسلام ست ملا مراد الکشمیری از تلامذه شیخ حر عاملی
بوده از تصانیف او ست حاشیه بر من لا یحضره الفقیه و شرح کتاب بدایة الهدایة موسوم
بدلیل ساطع که باشارت شیخ حر عاملی مصنف بدایه تحریر نموده و آن شرحیست مبسوط
و شرحی دیگر مختصر ازان نموده موسوم به نور الساطع الشیخ مصطفی بن عبد الواحد

بن یسار الحویزی از تلامذه شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل الامل گفته که شیخ صالح شیخ مصطفی
مذکور تمام کتاب وسائل الشیعه پیش من خوانده و دیگر کتب حدیث قرائت نموده بعد چندی از بلاد
خود سفر نموده مجاور روضه رضویه علیه الاف الصلوة والتحیة گشت مولانا میرزا
مهدی النسابة الشیرازی مولف شذور العقیان پس از وصف او گفته که وے
شیخ الاسلام شیراز بود در فتنه افاغنه بدرجه شهادت رسید و شیخ علی حزین در تذکره
خود بتقریب ذکر فضلا و اعیان بلده شیراز که در استیلای افاغنه بدرجه شهادت رسیدند
آورده که دیگر سید السادات والافاضل میرزا مهدی نسابه بود و منصب شیخ الاسلامی
بایشان مرجوع و بغایت جلیل القدر و سلسله ایشان در آن بلده بجلالت حسب و نسب مشهور با فقیر
محبت و الفت تمام داشت مولانا محمد علی بن محمد امین السکاکی الشیرازی
فاضل حقایق و معارف آگاه و از تلامذه حضرت آخوند ملا شاه محمد شیرازی شارح صحیفه
و آخوند ملا مسیحای فسوی بوده شیخ علی حزین در تذکره خود گفته الفاضل الاوحد المولوی
محمد علی السکاکی الشیرازی علیه الرحمة حاوی بسیاری از فنون علمیه و متحلی باوصاف
شریفه و اخلاق فاضله بود در اواخر تدریس دار العلم شیراز بذمتش موکول و مشربی صافی
و وارستگی عجیب داشت و از شاگردان نمایان حضرت علامی مسیح الانام علیه الرحمة
والرضوان و ادراک صحبت بسیاری علمای موحدان نموده بصیقل هدایت و فیض سعادت
زنگار کلفت از آئینه ضمیر مهر تنویرش دم جان بخش مسیحائی پیدا و تا این نیازمند درگاه الهی در شیراز
بوده پیوسته هنگام سحرگاه بفیض بخشی منزل فقیر آمدی و تا ارتفاع نهار بمصاحبت گذرانیدے
سے در فرقت او مپرس احوال دلم تا آنکه از کمال سعادتی که شامل حال فرخنده مآل آن
صاحبدل بلند اقبال بود در استیلای افغان و آشوب شیراز در سال هزار و یکصد و سی و پنج
بدست اشرار قوم بدسگال در مراحل ستین شربت شهادت چشیده در خانه خویش مدفون گردید
اسکنه الله فی جواده تخلص آن بلیغ الکلام شکیب و خلف محمد امین سکاکی شیرازی ست اشعار

رشیقه دارد و نیز شیخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر فضلای بلده شیراز آورده که دیگر از افاضل و معارف آن شهر جامع الفضائل مولانا محمد علی مشهور بسکاکی بود موحدی دانشمند مدرس مدارس شیراز که در اکثر فنون و علوم مهارت داشت و از تلامذه ملا شاه محمد شیرازی و اخوند ملا مسیحای فسوی و دیگران بود نسبت ارادت بسلسله مشایخ درست کرده در لباس ایشان می زیست بغایت عالی فطرت و صافی طویت و خجسته اخلاق بود قبول عظیم در دلها داشت پیوسته دوستی و مصاحبت با فقیر می نمود تا آنکه در استیلای افاغنه بشیراز درجه شهادت یافت شعر بغایت نیکو گفتی **مولانا لطف الله الشیرازی** تلمیذ ملا محسن کاشانی ست شیخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر اعیان و انجمن دار العلم شیراز آورده که دیگر از مشاهیر فضلای آن بلده مولانا لطف الله شیرازی علیه الرحمه بود وی از فحول علما و تلمیذ فاضل عارف مولانا محمد محسن کاشانی رحمه الله بود بخدمت ایشان رفته مدتی باستفاده حدیث و معارف دیگر گذشت و بعد از گذرانیدن کتاب وافی که از مصنفات ملا محسن مرحوم ست اجازتی مفصله بجهت فقیر مرقوم فرموده بود تا آنکه در سن کهولت درگذشت **میرزا احمد علی الهندی اصلاً الحائری موطناً و مدفناً** شیخ عبد النبی قزوینی در تکمله امل الآمل آورده که میرزا احمد علی مذکور عالم مقدس و صالح و پرهیزگار بود و مجاورت سید و مولای من حضرت ابا عبد الله الحسین علیه الصلوة والسلام اختیار فرموده و زیاده از پنجاه سال در مجاورت آنحضرت بوده رحمه الله تعالی و نیز در آن کتاب مذکور ست که میرزا احمد علی مذکور منامات صالحه و عجیبه بسیار دیده بود که یکی را از آن ذکر میکنم و آن اینکه از بعض دوستان شنیدم که میرزا موصوف گفت که در زانوی من عیبی و علتی پیدا شد که اطبا از مداوات آن عاجز شدند و از صحت مایوس گشتند آخر الامر از طبیبی که اکمل اطبای هند بود رجوع کردم او هم از معالجه اعتراف بعجز کرد بعد از آن بطبیب نصرانی رجوع کردم بعد ملاحظه گفت که سوای مسح علاج تو دیگری نخواهد کرد و گفت که نزدیک ست که زخم تو سرایت خواهد کرد و بعد یک نه روز خواهی مرد چون آفتاب غروب کرد

وشب تاریک شد در خواب دیدم سید و مولای خود حضرت امام الجن والانس علی بن موسی الرضا
علیه التحیة والثنا را که پیش من تشریف آوردند و از روی مبارک آنحضرت نوری ساطع بود و مرا
نداکرد که یا احمد بیا گفتم که ای آقای من میدانی که در چه مرض گرفتارم باز فرمود که بیا پس
برخاستم چون نزدیک آنحضرت رسیدم بدست مبارک خود زانوی مرا مسح فرمود پس عرض کردم
که ای مولای من میخواهم که بزیارت تو حاضر شوم آنحضرت فرمود که چنین خواهد شد انشاء الله
تعالی چون از خواب بیدار شدم هیچ اثری از مرض در زانوی خود ندیدم و این امر را افشا
نمیکردم اما چون مردمان مرا در رفتن صحیح دیدند خبر مشهور شد تا آنکه بادشاه هند خواهش طلب من نموده
وظیفه برای من معین فرمود و هر سال وظائف مرا میفرستاد و من مجاور ارض اقدس کربلای معلی
بودم آقا رضی الدین القزوینی فاضل کامل و عالم عامل از جمله متکلمین بود و از تلامذه
مولانا محمد خلیل بن غازی القزوینی شارح کافی بود از تصانیف اوست حاشیه بر حاشیه خفریه
بر الهیات شرح تجرید قوشجی مولانا بهاء الدین محمد بن محمد باقر الحسینی المختاری النائینی
از فضلای کاملین و علمای محققین بود و از جمله معاصرین امیر محمد باقر بن خلیفه سلطان بود از
تصانیف اوست کتاب حدائق المعارف فی طرائق المعارف فیما یتعلق باثبات الصانع
جل جلاله که آنرا برای امیر محمد باقر مذکور نوشته بود و دیگر از تصانیف اوست کتاب امان
الایمان من اخطار الاذهان و کتاب حثیث الفلجه فی شرح حدیث الفرجه میرزا ابراهیم
بن خلیفه سلطان از اذکیای زمان و فضلای عصر و اوان خود بود صاحب تکمله
امل الامل احوالش بدین عنوان آورده که میرزا ابراهیم مذکور فاضل و محقق و عالم مدقق
و ماهر متقن و متبحر و متتبع کتب و دفاتر بود در زمان نظیرش ندیده و گوش دهر و اوان عدیلش
نشنیده از جمله تصانیف اوست حاشیه مدونه بر شرح لمعه دمشقیه و دیده ام من از جمله
آن کتاب الطهارت و از تصانیف اوست حواشی بر کتاب مدارک الاحکام که ظاهر میشود
از آن هر دو کتاب وسعت نظر و تتبع او و قوت فکر و دقت نظر و حسن سلیقه و صفای قریحه

او و بخدا قسم که جواهر گران بها پیش آن حواشی هیچ خذف مینماید و یواقیت بیش قیمت هیچند
و گرفته نمیشوند بمقابله آنها میرزا موصوف باوجودیکه در سن سه سالگی اعمی شده بود اما باوجود
عدم بصر بر تمامی اصحاب نظر و ارباب بصر فائق گشته بود و قصب السبق از امثال و اقران می بود
و ایضا صاحب تکمله آورده که حکایت کرد بمن کسیکه مامور ساخت مرا بتالیف این کتاب
ادام الله ظله بدرستیکه شخصی از فضلای معاصرین میرزا موصوف بر حواشی والد ماجدش
خلیفه سلطان که بر شرح لمعه اند بزعم خود اعتراضات بسیار داشت روزی میرزا موصوف
بملاقات او رفته بود که شخص معترض تمامی اعتراضات را پیش کرد و گفت که شخصی را اینقدر
اعتراضات بر حواشی والد ماجد شما ست میرزا بهمان وقت فرمود که بخوانید عبارت حواشی را
که بر آنها اعتراض وارد گردیده شخص معترض عبارت حواشی را بنهجی خوند که مخالف مطلب
کتاب بود جناب میرزا بامعنی پی برده حواشی را از و گرفته بنهجی که موافق مطلوب مصنف
مغفور بود پیش او خوند و اعتراضات و ایرادات آن معترض مندفع گردید پس آن شخص متفطن
شده تعجب نمود و معترف بعدم ورود اعتراضات و ایرادات گردید ملا محمد جعفر
الکشمیری وی از افاضل اعلام و مشایخ ذوی الاحترام و از ارشد تلامذه عالم ربانی
مولانا میرزا محمد بن الحسن الشیروانی معروف بملا میرزا بود و از تلامذه ملا جعفر موصوف
میرزا ابراهیم قاضی اصفهان بود و از وی روایت حدیث داشته و دیگر از تلامذه اوست
امیر عبد الباقی بن امیر محمد حسین بن محمد صالح حسینی خاتون آبادی و از و روایت داشته
و مولانا محمد باقر بن محمد باقر هزار جریبی نجفی در اجازه خود که برای بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی
در سنه یکهزار و یکصد و نود و پنج هجری نوشته میفرماید قال شیخنا الفقیه الجلیل میرزا ابراهیم
القاضی اقول و اروی عن جماعة من مشیختی الذین صادفتهم او قرأت علیهم
مؤلفاتهم منهم الفاضل الجلیل المولی محمد جعفر الکشمیری رحمه الله و قد قرأت
علیه و هو من تلامذة العلامة الاجل الاوحد المولی میرزا محمد بن الحسن الشیروانی

صاحب التالیفات الدقیقه والحواشی الکبیرة ومما فوائت علیه کتاب
الشافی للسید الاجل المرتضی علم الهدی قدس سره الشیخ الاجل محمد اکمل
البهبهانی از مشایخ علمای آفاق واساتذه فقهای عراق بوده والد ماجد حضرت استاد الکل آقا محمد باقر
بهبهانیست علیه الرحمه حال آن وحید الاعصار مستغنی از اظهار است وآنجناب از مشایخ ثلثه خود
که محقق شیروانی مشهور بملا میرزا و علامة المحققین آقا جمال خونساری و فاضل عظیم الشان شیخ جعفر قاضی
اصفهانی بودند روایت میفرمود پسرش آقا محمد باقر بهبهانی طاب ثراه در اجازه خود که برای بحر العلوم
آقا سید مهدی طباطبائی نوشته بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید ومنهم الوالد الماجد العالم
الفاضل الکامل الماهر المحقق المدقق الباذل بل الاعظم الافضل الاکمل استاد
الاساتید والفضلاء شیخ المشایخ العظماء العلماء الفقهاء مولانا محمد اکمل
غمره الله فی رحمته الواسعة والطافه البالغة بازفرموده که ایشان روایت داشتند
از مولانا میرزا محمد شیروانی و شیخ جعفر قاضی و از مولانا محمد شفیع الاسترآبادی و فرمود که بنابر
مظنون من از محقق آقا جمال خونساری هم روایت داشت و از خال مجلسی علیه الرحمه روایت
دارد و دیدم من اجازه آن جناب را الطرق این مشایخ واسانید مشهوره از ائمه طاهرین صلوات الله
علیهم اجمعین انتهی موضع الحاجة **مولانا محمد طاهر بن مقصود علی الاصفهانی** مولف شذور در
آورده که فاضل کامل و عالم عامل حاج محمد طاهر بن مقصود علی الاصفهانی فقیه و محدث بود شیخ
علی حزین در تذکره خود بتقریب ذکر فضلائیکه در بلده اصفهان بودند آورده که نزد مولانای
فاضل محمد طاهر اصفهانی که محدث و فقیه زمان بود کتاب استبصار شیخ طوسی علیه الرحمه و شرح
لمعه دمشقیه قرات کردم انتهی ملا محمد باقر هزارجریبی نجفی ره در اجازه خود که در سنه خمس وتسعین
ومائة والف برای بحر العلوم طباطبائی تحریر فرموده بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید که از جمله
ایشان فقیه عالم ورع تقی نقی ثقه عدل عالم ربانی الحاج محمد طاهر بن الحاج مقصود علی
الاصبهانی علیه الرحمه است **آقا محمد صادق بن محمد بن عبد الفتاح التنکابنی ثم الاصفهانی**

صاحب شذور آورده که آقا محمد صادق مذکور عالم فاضل و محدث فقیه بود و آقا سید حسین بن قاسم
موسوی در اجازه خود که برای بحر العلوم طباطبائی نوشته میفرماید که مولای بهتر فاضل کامل و فقیه
نبیه عالم عامل محدث تقی جلیل فائق آقا محمد صادق التنکابنی ثم الاصبهانی رفع الله درجته
واجزل مثوبته روایت میکند از والد علام خود اعلم واورع واتقی وافضل واکمل که ذات
مقدس او بکمال شهرت مستغنی از تعریف و توصیف ست مولانا عبد الفتاح التنکابنی
مشهور بسراب حشره الله مع النبی و آله الاطیاب انتهی مولانا محمد صادق الاردستانی
بالفتح والسکون وفتح المهملة وسکون المهملة الثانیة وفوقیة آخره نون الی اردستان بلد قرب اصفهان
وقیل بکسر الهمزة والدال کذا فی الاتحاف شیخ علی حزین در سوانح عمری بتقریب ذکر اساتذه خود
میگوید که من بخدمت سلطان المحققین افضل الحکماء الراسخین المولی الاعظم البحر الاعلم مظهر معارف
وحقایق مکمل علوم سوابق ولواحق محیی الحکمة ابو الفضائل مولانا محمد صادق الاردستانی علیه الرحمة
از متوطنین اصفهان و بتدریس زمره اولیای افاضل می پرداخت رسید باستفاده مشغول
شدم و او از اساطین حکما بود و فرمنا باید که مثل او کسی از دانشمندان برخیزد و من عاطفتی بی پایان
داشت و در خدمتش کتب مشهور و غیر مشهور حکمیه و نظریه و علمیه بسیار خواندم و حق آن فیلسوف
کامل زیاده از استادان دیگر ست تا هنگام رحلت استفاده من از خدمت ایشان منقطع نشده و
در سنه اربع وثلثین بعد المأة والالف در اصفهان برحمت ایزدی پیوست میرزا ابراهیم
القاضی باصبهان در زمره مشایخ اعلام و سلسله فقهای لازم الاحترام معدود و محسوب
و در اصفهان بعهده رفیعه شیخ الاسلامی منصوب بود از امیر محمد حسین بن محمد صالح اصفهانی
و دیگر علما روایت دارد مولانا محمد باقر هزار جریبی نجفی در اجازه خود که برای بحر العلوم سید مهدی طباطبائی
در سنه خمس وتسعین ومائة والالف قلمی فرموده بتقریب وصف مشایخ خود میفرماید که از جمله ایشانست
شیخ من عالم فاضل فقیه جلیل القدر عظیم المرتبت امیرزا ابراهیم قاضی اصفهان طاب رمسه بحق
روایت او از جماعتی از بزرگان که منجمله ایشان سید سند جلیل القدر و فاضل عالم کامل عظیم المنزلت

وحید العصر فرید الدهر شیخ الاسلام ملاذ المسلمین امیر محمد حسین بن علامه امیر محمد صالح اصفهانی ست

ملا محمد رفیع بن فرج الجیلانی المشهدی جیلان معرب گیلان بکسر کاف فارسی
که از بلاد مشهوره عجم ست اصل وطن ملای موصوف بود چون مجاورت مشهد مقدس رضویه
اختیار فرمود منسوب بآنمقام شد و نسبت مصاهرت بخاندان ملا محمد صالح مازندرانی
داماد ملا محمد تقی مجلسی داشت چنانکه ملا حیدر علی مجلسی علیه الرحمه در رساله نسب خود آورده
که دختر ملا محمد صالح مازندرانی که زوجه فاضل امیر ابو المعالی بزرگ طباطبائی بود چهار پسر
و دو دختر داشت یک دختر در حباله نکاح فاضل عظیم المنزلت ملا محمد رفیع الجیلانی مجاور مشهد مقدس
رضوی بود و دیگری زوجه برادرش محمد شفیع بود و نیز ملا حیدر علی در رساله اجازه خود بتقریب
ذکر فضلای خاندان خود گفته از جمله کسانیکه نسبت مصاهرت باین خاندان دارند فاضل
علامه مولی محمد رفیع جیلانی ست که مجاورت مشهد مقدس رضوی داشت و صاحب
چندین تصنیفات بود و ایضا دران رساله گفته که ملای مذکور را از استاد خود مولانا محمد باقر
مجلسی و آقا جمال الدین محمد بن آقا حسین خونساری و شیخ جعفر قاضی تلمیذ آقا حسین مذکور روایت
داشت **مؤلف گوید** که ملا رفیع مذکور تا زمان انهزام افاغنه از اصفهان و جلوس شاه
طهماسب ثانی بن سلطان حسین صفوی بتختگاه پدرش که در سنه یکهزار و یکصد و چهل و دو
هجری اتفاق افتاد در حیات بود چنانکه شیخ علی حزین در رساله خود بتقریب ذکر اقامت خود
بمشهد مقدس و نزول شاه طهماسب ثانی مذکور در آنجای اقدس در وقتیکه او با لشکر خود بجهت
اخراج و استیصال افاغنه متوجه خراسان و اصفهان شده بود گفته است که از اتقیا
و اعلام زمانه و از مشاهیر فضلا دران بلده یعنی مشهد مقدس مجتهد مغفور مولانا محمد رفیع گیلانی
بود و شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین بتقریب ذکر طرق و اسانید خود میفرماید که از انجمله است
آنچه مرا اجازه روایت آن داده است فاضل آخوند ملا محمد رفیع بن فرج که معروف بملا رفیع است
و مجاور مشهد مقدس رضوی بود و اصل او از جیلان بود و بمشهد مقدس مذکور توطن اختیار کرد

وبهمان جای اقدس درگذشته مدفن یافت واو از استاد خود ملا محمد باقر مجلسی روایت داشت
واین سلسله روایت من که وسائط کمتر دارد اقرب اسانید منست وهم بواسطه ملا رفیع مذکور
از علامه فهامه آقا جمال الدین پسر آقا حسین خونساری روایت دارم واجازه مرا که از ملا رفیع
مذکور حاصل شد بر سبیل مراسله بود پس چون بسوی عجم رفتم باز بزیارت مشهد مقدس حضرت
امام رضا علیه السلام مشرف شدم بخدمت ملای مذکور رسیدم ومشرف خدمتش شدم واو در
مدرسه آن شهر درس تفسیر بیضاوی میفرمود ودر مسجد جامع بعد نماز عصر درس تفسیر جامع الجوامع
میگفت وسن شریفش دران زمان قریب بصد سال رسیده بود مولانا محمد تقی المشهدی
المشهور بباچناری از فضلای عصر خود بود ومعاصر ملا رفیع گیلانی مشهدی سابق الذکر شیخ عبد النبی
قزوینی در تکمله امل آمل آورده که مولی میر محمد تقی مشهدی معروف بباچناری فاضلی معظم وعالمی مفخم
وصاحب قوت وفکر بود ومعرفت علوم بالجمله کمالش در علم وفضل ظاهر ومعلوم است چنانچه
از بعض ثقات علما وفضلا شنیده ام که درمیان او ومیان فاضل معظم مولانا محمد رفیع جیلانی
در مشهد مقدس در مسئله تخییر صلوة جمعه مباحثات ومشاجرات واقع شده ورسائل متعدده دران
باب تصنیف فرمودند چنانچه در بعض کتبخانها آن رسائل یافته میشود ورسائل مولانا میر محمد تقی
مذکور دال بر علم وکمال وی اند ومن از رسائل مذکوره مستفید شدم بالجمله میر موصوف باوصف
علم او در کمال زهد وتقوی بود رضی الله عنه وارضاه السید محمد بن علی بن حیدر
الموسوی المعروف بالسید محمد حیدر العاملی المکی منسوب بسوی جبل عامل وبمکه معظمه نشست
محقق بحرانی در اجازه خود گفته که مولدش جبل عامل وموطنش مکه معظمه بود وی عالم کامل وفاضل
محقق مدقق وحسن التعبیر وجید التحریر والتقریر بود وازتصانیف اوست کتابی در احکام آیات
قرانی که آنرا دیده ام بر وسعت دستگاه ووفور اطلاع او بر مذاهب عامه وخاصه وتحقیق اقوال
ایشان گواهی میدهد وآن کتاب اسلوب عجیبی دارد ودران بر جمیع علوم تکلم نموده است ومشتمل
برابحاث شافیه باعلمای عامه است وآنرا برای سلطان حسین صفوی تصنیف کرده بود ودیگر رساله

در محاکمه بین الغنی والفقر است که در علو مقام او در بلاغت و فصاحت و حسن عبارت شاهد
بنحیکه بید ان سخن دران باب بر دیگران تنگی دارد و شیخ عبد الله بن صالح در وصف او گفته
که وی محقق مدقق در علوم خصوصاً در علم عربیت و کلام و نجوم و فلکیات و غیر اینها بود از جمله
تصانیف او کتابی در مبحث امامت از روایات عامه ست و حاشیه بر شرح مدارک و رساله
در تفسیر آیه کریمه اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علیم و نیز شیخ یوسف بحرانی آورده که
والدمن در سنه یکهزار و یکصد و پانزده در سفر مکه معظمه با او ملاقات نموده وصف فضل و عمل او
بیان میفرمود و هم گفته که وی از افاضل ابو الحسن شریف عاملی روایت احادیث دارد و شیخ
عبد الله بن صالح بحرانی از او روایت دارد میر محمد تقی بن معز الدین محمد الرضوی
المشهور بالشاهی صاحب تکمله امل الآمل در مدح و ثنایش میفرماید انچه محصل بعض فقراتش اینست
که میر مذکور از اعاظم سالکان و اکابر عارفان و افاخم متألهان بود در بدو امر خود تعب و ریاضتها
کشیده و بمرتبه علیا رسیده و از چشمه صافی عرفان و یقین سیراب گشته و نیز گفته که آن مرحوم را
دیده ام و بفیض صحبتش رسیده ام و بسیاری از حکایات تواضع و فروتنی و حسن خلق و کرامات
آن مرحوم را ذکر فرموده و گفته که با وجود آنکه نزد سلاطین موقر و محترم بود خود را کمتر از آحاد
ناس میشمرد و هیچ وجه مزیتی بر مردم نمی دید و از جمله کراماتش آنکه وقتیکه بحج رفت چند فلوس همراه داشت
و چون برگشت چهل کس همراه او بودند که نفقه طعام و زاد راحله همه ایشان بر ذمه آن مرحوم بود و از
عادتش بود که مردم را ضیافت میکرد و اطعمه نفیس بمهمانان میخورانید و خودش پاره نان خشک
میخورد بالجمله صاحب تکمله بسیاری از فضائل و کرامات آن مرحوم آورده بسبب سقم و اغلاط نسخه
منقول عنه ترجمه آن ننوشتم و از کتاب مذکور ظاهر میشود که امیر محمد تقی مزبور را پسری بود فاضل
کامل مسمی بامیر محمد مهدی که حال او هم در کتاب مذکور مسطور است و ایضا آورده که از
جمله فضائلش آنکه گاهی بر طبق مذاق صوفیه و مصطلحات و مزخرفات ایشان سخن نکرده
و تکلم نفرموده و مدام بر مستحبات و سنن نبویه مواظبت داشت وفاتش در مشهد مقدس

لیلة الاضحی سنه خمسین و مائة بعد الالف اتفاق افتاد و قبرش در آنجا در خطیره معروفه بقتلگاه واقع است
رحمه الله تعالی السید احمد بن امیر محمد ابراهیم الحسینی القزوینی صاحب تکمله آورده که سید احمد
مذکور سیدی جلیل و نبیل بود حظی از همه علوم داشت اما حصه او در علوم ادبیه بیشتر و نصیب او درین
اکثر بود و کتاب وصاف را بیشتر میدید و تدقیقات میفرمود انتهی محصله الشیخ احمد بن اسمعیل
الجزائری المجاور بالنجف الاشرف حیا و میتا بسوی جزائر منسوب ست که نام قریه‌ای
متصله ست که بر شط دجله واقع اند کما فی الاتحاف در لؤلؤة البحرین مسطور ست که شیخ موصوف
فاضل محقق و مدقق بود و مجاورت نجف اشرف تا مدت حیات خود داشت و بعد از وفات هم
دران جوار فائض الانوار مدفن یافت و از تصانیف او چندین کتابهاست از انجمله کتاب آیات
الاحکام که کتابی نفیس ست و التزام احادیث در آن مرعی داشته دیگر کتاب شرح تهذیب الاحکام
که قلیلی از اول آن بمعرض تصنیف در آمده و دیگر رساله در مسئله قصد اقامت ده روزه در اثنای سفر رساله دیگر در بیان
وجوب ارتداد و تفصیل بعض احکام آن و دیگر رسائل هم دارد صاحب تکمله اول بعد وصف و ثنای شیخ موصوف
آورده که من از مشائخ خود مدح و ثنایش در فقه و دیگر علوم شنیده ام و در نجف اشرف سنه یکهزار و چهل و نه
هجری بملاقات او فائز شده ام و در همان سال یا بعد از آن بمدتی قلیل رحلت نمود و بالجمله شیخ احمد مذکور
از جمعی از علما روایت داشت و ایشان را در اجازه که برای پسر خود فاضل امجد شیخ محمد نوشته ذکر نموده است
از انجمله گفته که بطریق سماعت و قرائت از استاد خود شیخ اجل فاضل اکمل شیخ حسین ولد عالم عامل شیخ عبد العلی
خماسی نجفی روایت دارم و او بواسطه پدر خود از شیخ محمد بن شیخ جابر روایت داشت عن والده عن
الشیخ الکبیر الاعلم الشیخ عبد النبی بن سعد الجزائری عن السید الافضل العالم الاکمل
السید محمد بن السید علی العاملی عن جده عن الشهید الثانی رحمهم الله و ایضا گفته
که بطریق قرائت و سماعت و اجازه از استاد خود اجل اعظم شیخ ابو الحسن بن محمد طاهر
بن عبد الحمید شریف عاملی روایت دارم و او از ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه
و شیخ عبد الواحد بن محمد البورانی از شیخ اجل شیخ حسام الدین بن شیخ درویش علی

از شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه روایت داشت و ایضا بطریق قرائت و سماعت
از سید اجل میر محمد صالح بن عبد الواسع حسینی و هم بطریق اجازه از ملا محمد قاسم بن محمد صادق
استرابادی روایت دارم و هر دو ایشان از ملا محمد باقر مجلسی روایت داشتند و سید عبد الله
بن سید علوی بحرانی که ذکر او انشاء الله تعالی خواهد آمد از شیخ احمد مذکور روایت دارد

الشیخ محمد بن احمد بن اسمعیل الجزائری از فضلای زمان و معاصرین شیخ یوسف بحرانی
بود چنانچه از لؤلؤة البحرین مستفاد میگردد و شیخ محمد مذکور از والد ماجد خود شیخ احمد سابق
الذکر اجازه روایت دارد

الشیخ احمد بن الشیخ عبد الله البلادی شیخ یوسف بحرانی
در لؤلؤه بتقریب ذکر تلامذه شیخ سلیمان بن عبد الله معروف به محقق بحرانی آورده که از جمله
تلامذه شیخ سلیمان مذکور شیخ اوحد امجد اواه شیخ احمد بن شیخ عبد الله بلادی بودند و شیخ احمد بن
عبد الله باوجود فضل و منزلتی که داشت در غایت انصاف و حسن اوصاف و فروتنی
و پرهیزگاری و تقوی و مسکنت بود احدی را در زمرهٔ علما مثل او باین صفات ندیده ام
وفاتش در چهاردهم ماه رمضان سنه یکهزار و یکصد و سی و هفت هجری واقع شد من بمجلس
درس او حاضر شده ام و مقابله شرح لمعه بخدمتش نموده ام و شیخ عبد الله بن شیخ علی
بلادی که ذکرش انشاء الله می آید هم از تلامذه شیخ سلیمان مذکور بود و بسوی همین جماعت
تلامذه اش ریاست بلاد بحرین بعد از و بلکه در زمان او منتهی شد و مشهورترین آنها پدرم
و محدث شیخ عبد الله بن صالح بحرانی بودند انتهی نقلا من کلام الشیخ یوسف البحرانی

الشیخ عبد الله بن احمد البلادی البحرانی منسوب ست بسوی بلاد که قریه از قریهای
بحرین ست از جمله اساتذه شیخ یوسف بحرانی و تلامذه شیخ سلیمان بن عبد الله بود چنانکه
شیخ یوسف در اجازه خود آورده و گفته که شیخ عبد الله مذکور عالم فاضل بود در سائر
علوم خصوصا در علم حکمت و معقولات از تصانیف اوست رساله در علم کلام و رساله
دیگر هم در علم کلام که آنرا از برای شیخ احمد بن شیخ الاسلام نوشته بود و رساله در مسئله نفی جبر

لا یحضره و رساله در علم نحو و شرح رساله استادش شیخ سلیمان در علم منطق که ناتمام مانده
و رساله در واجب شدن جهاد با دشمن دین با غیبت امام و رساله در عدم ثبوت دعوی
بر میت بیک شاهد و یمین و پدر شیخ یوسف بحرانی رد آن رساله کرده و بخلاف آن قائل گردیده
کما صرّح ببعض اجازاته وفات شیخ عبد الله مذکور در بلده شیراز در سال جلوس طاغی باغی
نادر شاه واقع شد این واقعه در سال هزار و یکصد و چهل و هشت هجری اتفاق افتاد
و شیخ یوسف بحرانی آورده که من در آن ایام در شیراز امامت نماز جمعه و جماعت آنجا داشتم لکن
چون شیخ عبد الله مذکور برای اصلاح مقدمات بلاد بحرین که بسبب استیلای اعراب
مورد فساد و خراب بود وارد شیراز شد من او را در نماز مقدم داشتم زیرا که او شیخ و استاد من
بود پس بعد از چند روز در انجا وفات یافت و در بقعه منوره سید احمد بن حضرت امام
موسی کاظم علیه السلام که مشهور بشاه چراغ ست مدفون شد گویا بمصداق حدیث تربت که
مشهور ست اتفاق آمدن او در آن بلده شده بود یعنی خمیر طینت هر کسی از هر موضعی که
میباشد بهمان زمین مدفون میشود شیخ مذکور از جماعتی از علما روایت داشت از جمله
ایشان استادش که شاگردی او بخدمت او اشتهار یافته است شیخ سلیمان بن عبد الله
بحرانی ست و دیگر شیخ علی بن حسن بن یوسف بلادی بحرانی ست دیگر از جمله اساتذه او
شیخ محمود بن عبد السلام معنی بود منسوب بسوی قریه عالی معن بفتح میم و سکون عین و کسر
نون از قریهای بحرین که عالم صالح بود و در قریه مذکوره امامت نماز جماعت داشت
و قریب صد سال زندگانی یافت و از سید هاشم توبلی بحرانی و شیخ حر عاملی روایت داشت
و جمعی از علما مثل شیخ عبد الله مذکور و پدر شیخ عبد الله بن صالح و غیر ایشان از و روایت
داشتند میرزا محمد باقر بن حسن بن خلیفه سلطان الحسینی در زمان سلطان شاه حسین
بعهده صدارت منسوب بود از مصنفات او ست رساله در شکیات صلوة و تعلیقات
بر شرح لمعه و شیخ عبد النبی قزوینی که معاصر بحر العلوم طباطبائی بود در تکمله امل آمل

آورده که میرزا محمد باقر مذکور فاضل و فائق و بارع در فقه بود در زمان شاه حسین عهدهٔ
صدارت داشته از تصانیف اوست تعلیقات بر شرح لمعه و میرزا محمد باقر مذکور
تا اوائل دولت نادرشاه بادشاه بقید حیات زندگانی کرد و عمرے طویل یافته
بود لکن من بحد مبلغش نرسیدم انتهی کلامه السید نور الدین بن السید
نعمة الله الجزائری الشوشتری از افاضل امجاد و اکبر اولاد سید نعمة الله جزائری
است صاحب تحفة العالم احوالش بدین منوال آورده السید الادیب الفاضل اللبیب
العارف الادیب جامع الفضائل محیی العلم ابو عبد الله السید نور الدین
بن السید نعمة الله طاب ثراه بعد از فوت والد بزرگوارش بفاد الولد الحر یقتدی
بابائه الغر شعله افروز بزم افاضت و محفل آرای انجمن افادت بود تولد بابرکت و اعزاز آن
بزرگوار در شوشتر سنه یکهزار و هشتاد و هشت اتفاق شد بعد از چهار سالگے باشارهٔ
والد بزرگوارش شروع بتعلیم و تعلم نمود و از فرط محبت و اشفاقیکه پدر بر او داشت
خود بتعلیم او پرداخت و در صغر سن قبل از تکلیف بشوق طواف مرقد امام مفترض الطاعة
علی بن موسی الرضا علیه السلام ره پیمای خراسان گردید و دران مکان بهشت نشان بخدمت
علامهٔ زمان شیخ اجل اوحد شیخ محمد حر رحمه الله که انوار فضائل و مناقب او مانند آفتاب جهانگیر
بر ساحت آفاق تابیده و از بیان مستغنی ست رسیده و شیخ از صفای باطن در ناصیه آن بزرگوار
آثار رشد و برتری دیده اجازهٔ عامه بخط مبارک باو داد و از انجا بوطن بازگشت و در خدمت
والد علامه تلمذ نمود و در زمانی یسیر چنان استغراقی بعلوم بهم پیدا کرد که کمتر کسی را از محصلین میسر
آمده باشد پس روانه اصفهان شد و در آن یونان کده روان پرور از فضلای فضائل گستر و حکما و موبدان افق نور
بحکمیات و مذاهب مختلفه فیضیاب و دیده ور و مقرب بادشاه معدلت گستر شاه سلطان حسین
صفوی گردید و آن بادشاه خجسته اخلاق در توقیر و احترام او باقصی الغایة کوشید و الحق
یکی از خصائص جمیله سلاطین صفویه جوانمردی و مروت و تربیت علما و فضلا و مشایخ

و زهاد بود مقرون بکمال دلجوئی و غمخواری و رعایت اداب و این شیوه را بر طاق بلند
نهاده اند کسی را از سلف و خلف با نها دعوی همسری نیست مجملا بعد از تکمیل حصول
اجازه از هر یک از علمای اعلام باز گشت بشوشتر نموده و بنحویکه سبق ذکر یافت والد
ماجد بزرگوارش بملا اعلی بال کشا گردیدآن برگزیده ملک علام مرجع انام و مقتدای کرام
و در فصاحت و بلاغت یگانه روزگار بود و با سلاطین و خواقین بیهراس بدرشتی مکالمه
نمودی چنانکه در ورود پادشاه قهار نادرشاه بشوشتر خرابی که از ان قهرمان بآن بوم و بر
راه یافت مناظرات و مکالماتیکه در قبایح اطوار و غصب سلطنت از صفویه و ظلم
و بیدادان جبار رو برو بدون پاس آداب سلطنت با و نموده از غرائب روزگار
و بالقوه احدی نبود و تا حال ان مقالات بر السنه خلائق دائر و سائر اند و بان سبب
در عهد آن عالیجناب رعایا و زیر دستان از ظلم اقویا و حکام در مهد امن و امان بودند
حسن بلاغت و نیکوئی تقریرش رونق شکن بازار بلغای شیرین مقال و صفای تحریر
مصنفاتش کساد افگن کالای فضلای ماضی و استقبال ست رساله فراق مشتمل بر نکات
عربیت و بلاغت و منشآت و خطب بلیغه جمعات و مناکحات او هر یک کارنامه ایست
که رسم بلاغت را در صفحه روزگار بیادگار گذاشته است اشعار عربی آن فصیح عهد بغایت نیکو
و سنجیده و سواد مداد ناظم الاحزانش نیل انفعال بر چهره بلغای عرب کشیده و زیبا سوے
خط نسخش دست خوشنویسان عالم را بتخته بسته و رعنائی شکسته اش صفای بنفشه زار
بناگوش دلبران را در هم شکسته علو فطرت و صفای طویت و سخاوت را از اجداد
کرام میراث داشت و در مدت العمر بجمیع زخارف دنیوی که ادنی تلمیذ او را باندک
مسامحتی میسر آمدی همت نمی گماشت مناصب شرعیه که بخدمت والد بزرگوارش
مرجوع بودند همه با و مفوض شدند و بآئین شایسته بتقدیم رسانید روزگاری صرف
علوم دینیه و معارف یقینیه نمود تا در عهد نادرشاه که ابتدای افسردگی دهور و اعصار

دار روزگار سر خوش زلال را کشید مدعزلت در مزاج آن بزرگوار استیلا یافته از معاشرت
مردم دامن کشید و با زهد بقیه عمر را گذرانید از مآثر قلم فیض شیم اوست شرح قسم طهارت
باطن نخبه و ترجمه آن اخلاق سلطانی و رساله طهوریه که هر دو را حسب الامر شاه سلطان حسین
در سلک تحریر کشید رساله شکیات نماز ترجمه حدیث وصیت هشام ترجمه قصص الانبیاء رساله
فروق اللغات وغیره از حواشی و تعلیقات مدونه که هر یک بموقع خود بی نظیر اند و دوازده ابیاتی
که در آن اقتباس آیه نور را فرموده بر حسن بلاغت و کمال فصاحت او گواه و دائر بر السنه
و افواه است بالجمله بعد از انقطاع از مردم باندک مهلتی در سنه ثمان و خمسین بعد المأته
و الالف داعی حق را لبیک اجابت نمود و حسب الوصیت در جوار مسجد جامع آرامگاه
یافت تغمده الله بغفرانه بارگاه او در انجا معروف ست قاضی مجد الدین در فوت وی که
فاضلی نحریر و شاعری بی نظیر بود دو رباعی در تاریخ گفته سه در فوت مقرب خداوند غفور
شیخ الاسلام فخر سادات وصدور با غایت حزن سال تاریخ آمد شد محکمه و مسجد و مدرس بی نور
و درین رباعی دو تعمیه است که بغایت مانوس خوش آینده اتفاق افتاده اند و له ایضاً

از واقعه سید فردوس مقام — بر اهل بقاع ارض شد ماتم عام
رو داد چو فوت بهر تاریخش شد — با آل عبا رفیق شیخ الاسلام

و از و هشت پسر مخلف شد سید عبد الله سید نعمة الله الشهیر بسید آقائی سید حسین سید محمد سید فرج الله
سید مرتضی سید طالب سید رضی دوازده امامیه در آن اقتباس آیه نور را فرموده بر حسن
بلاغت و کمال فصاحت او گواه و دائر بر السنه و افواه است از اطناب احتراز نه کردم
و درین رساله ثبت نمودم اللهم صل علی خاتم الانبیاء و شافع یوم العرض الذی
فصل لامته احکام الندب و الفرض و اشرق بنور نبوته اقطار الآفاق
ذات الطول و العرض محمد ن المصطفی الذی اجتباه برسالته الله نور السموات
و الارض اللهم صل علی وصیه و عین سره و وارث علومه

وشاهق طورہ وناصرہ فی غیبتہ وحضورہ علی المرتضی الذی نورہ مثل نورہ
اللھم صل علی فلقۃ الاصباح الباکیۃ فی کل صباح ورواح العابدۃ اناء اللیل
واطراف الصباح فاطمۃ الزھراء التی مثلھا العلیا کمشکوۃ فیھا مصباح
اللھم صل علی ریحانتی الرسول البدری الشھیدین بایدی کل فاجر
قھری الذی بنورھما یھتدی البری والبحری الحسن والحسین اذھما المصباح
فی زجاجۃ الزجاجۃ کانھا کوکب دری اللھم صل علی ذی الشجرۃ المیمونۃ
التی ھی بالامامۃ مقرونۃ وبالعز والکرامۃ مشحونۃ علی بن الحسین زین العابدین
الذی نورہ یوقد من شجرۃ مبارکۃ زیتونۃ اللھم صل علی المظھرین للملۃ
النبویۃ والمعلمین للسنۃ الرضیۃ والمرشدین الی الاخلاق المرضیۃ
محمد الباقر وجعفر الصادق الھادیین الی طریقۃ سویۃ لا شرقیۃ ولا غربیۃ
اللھم صل علی السید السند البھی والامام الزکی الرضی والبدر الکامل
الوضی موسی الکاظم الذی ھو من زیتونہ بنور اللہ یکاد زیتھا یضئ اللھم
صل علی سید الابرار الضامن لمن زارہ جنات تجری من تحتھا الانھار
المسموم بید الفاجر الغدار علی بن موسی الذی نورہ علی علم ولو لم
تمسسہ نار اللھم صل علی الائمۃ الصدور الذین ھم سماء الامامۃ بدور
ولشیعتھم قرۃ اعین وسرور محمد التقی وعلی النقی والحسن العسکری الذین ھم
نور علی نور اللھم صل علی من یعجز عن نعتہ قلم الانشاء ویظھرہ اللہ فی
ارضہ متی شاء وھو الحجۃ علی من خلق اللہ وانشاء الامام المھدی الذی
یھدی اللہ لنورہ من یشاء اللھم اھد عبدک نور الدین صراطک
المستقیم واعذہ من شر الشیطان الرجیم وبصرہ الامثال لیستقیم
فانک قلت ویضرب اللہ الامثال للناس واللہ بکل شیء علیم

مولانا الشیخ علی بن جعفر بن الشیخ زین الدین الملقب بام الحدیث بن
سلیمن القدمی البحرانی شیخ یوسف بحرانی در ضمن احوال پدر عالی مقدار او شیخ جعفر
بحرانی آورده وگفته که شیخ علی بن جعفر که زاهد و پرهیزگار و متقی بود و در امر بمعروف و نهی
عن المنکر بسیار شدت و صلابت داشت و در راه خدا از ملامت هیچکس اندیشه نداشت
و مساهله با احدی از امرا و اکابر نمیکرد مدتی در بحرین متولی امور ریاست ماند مگر آنکه بعض امرای
بلاد بسبب مذکور حسد بردند و بخدمت سلطان اعظم شاه سلیمان صفوی ابن شاه عباس
ثانی سعایت او نوشتند بامری که او از ان بری بود پس بادشاه کسی را فرستاد تا او را مقید
کرده از بحرین بیرون آورد تا آنکه در شهر کازران رسید ناگاه شخصی حقیقت حال را بپادشاه
عرض کرد که شیخ مذکور را بیگناه مقید ساخته اند پس بادشاه بزودی کس فرستاد و امر نمود
که او را اخلاص کنند و متعرض او نشوند پس شیخ در شهر کازران رحل اقامت انداخت و در آنجا
مدتی مدید توطن گزید و بعد از ان گاه گاهی بسوی بحرین میرفت پس بسوی عجم مراجعت
می نمود و ایضا شیخ یوسف بحرانی علیه الرحمه در لولوه آورده که وفات شیخ علی مزبور
در سال یکهزار و یکصد و سی و یک هجری در کازران واقعشد و همین سال سال وفات پدرم
بود الشیخ احمد بن ابراهیم بن الحاج احمد بن صالح بن احمد بن عصفور
بن احمد بن عبد الحسین الدرازی البحرانی والد الشیخ یوسف
صاحب الحدائق الناضرة منسوب ست بسوی قریه دراز که بدال و رای
مهملتین و زاء معجمه بعد از الف که نام یکی از قرای بحرین ست شیخ یوسف بحرانی آورده که
پدرم شیخ احمد مذکور مجتهد فاضل جلیل و فقیه نبیل بود در اول حال تحصیل خود بخدمت شخصی
فاضل مسمی شیخ احمد مقابی بخانه خود درس میگرفت چون قوت قویه در نحو و صرف
بهم رسانید بسوی شیخ محمد بن یوسف مقابی رجوع کرده اکثر علوم عربیت و ریاضی و حساب
وغیر آن را بخدمت او قرات نمود و بعد از وفاتش بخدمت استاد خود شیخ

والد الشیخ یوسف

سلیمان بن عبد الله بحرانی که ذکرش گذشت باقی علوم حکمت و فقه و حدیث و رجال را
تحصیل نمود و در قوت بحث هیچکس باو نمیرسید و از بحث کردن ملول نمیشد و بخشم نمی آمد
و غضب و انقباض چنانکه عادت بعضی از علماست که قوت ملکه بحث ندارند از و
ظاهر نمیشد روزی خطبه کتاب کافی را بر دم درس میگفت و در حلقه درس او جمعی
از فضلا بودند از جمله ایشان شیخ علی بن عبد الصمد آجی بود و شیخ علی مذکور فاضل دقیق
النظر بود پس بحث در اثنای درس واقع شد و از اول صبح تا وقت ظهر مباحثه میان
هر دو ایشان مستمر ماند و ایشان در حال بحث از علمی بسوی علمی و از مسئله بسوی مسئله دیگر منتقل میشدند
و بوقت نماز ظهر مجلس منقضی شد پس بعد از نماز عصر چون بجهت درس نشستند شیخ علی باز
بسوی بحث رجوع نموده و کلام تا غروب آفتاب مستمر ماند و شیخ احمد بن ابراهیم مذکور ملکه
تدریس بحدی داشت که هیچکس از علمای عصر گوی سبقت از و نبرده از تصانیف او رساله
در بیان قول بحیات اموات بعد الموت و رساله در ذکر جوهر و عرض و رساله در بیان
جزء لا یتجزی رساله در اوزان رساله استثنائیه در مسئله اقرار رساله در شرح رساله محمدیه
که تصنیف استادش شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی بود و رساله در بیان ثبوت ولایت
پدر است برای نکاح دختر بالغه باکره رشیده رساله در مسئله هدم طلقه و طلقتین بتحلل محلل که در ان
بخلاف قول مذکور قائل بعدم هدم شده رساله در فرعه رساله در مسئله تقیه رساله در شرح عبارت شرح لمعه در بحث
زوال رساله در مسئله موت زوج یا زوجه قبل از دخول در بیان آنکه درینصورت مهر کامل واجب میشود یا نه
و رساله در مسئله ثبوت دعوی بر میت بیک شاهد و یمین و رساله در صلح و رساله در تحقیق غساله نجاست و رساله
در عدول نمودن از سوره بسوی سوره دیگر در نماز و رساله در جواب مسائل شیخ ناصر خطی بحرانی در تحقیق
طلاق و رساله عطاریه در جواب مسائل شیخ علی بن لطف الله جد حفصی بحرانی متعلق بعطاره از مسائل
تجارت و رساله در اجوبه سوالهای سید یحیی بن سید حسین الاحسائی و رساله در مسئله چیزی متنجس که بعد زوال
عین نجاست حکم بنجس نکرده یا نه و درین مسئله بر ملا محسن کاشانی رد کرده است و رساله در اجوبه مسائل

شیخ عبد الامام احسائی و رساله در بیان داخل بودن گردن در حکم سر هنگام غسل که شیخ
عبد الله بن صالح درین مسئله رساله مشتمل بر داخل نبودن آن نوشته بود شیخ یوسف
گوید که من در کتاب حدائق اشاره بسوی این مبحث نموده ام و وفات شیخ احمد مذکور
در بلدهٔ قطیف که از بلاد بحرین ست بست و دوم ماه صفر سنه یکهزار و یکصد و سی و یک
هجری واقع شد در ایامیکه فرقه خوارج بحرین را گرفتند و جمعی از اعیان آنجا بسوی بحرین بلده
قطیف رفتند و شیخ احمد مذکور در مقبرهٔ قطیف که بحباکه معروف ست مدفون شد مدت
عمرش قریب چهل و هفت سال بود و ایضا شیخ یوسف آورده که از تلامذه آنجناب
فاضل ورع تقی زاهد عابد سید عبد الله بن سید علوی بحرانی است که احوالش انشاء الله المستعان
خواهد آمد **الحاج محمد تقی المشهدی المشهور بپوست چلاب** از افاضل تلامذه
فاضل علامه ملا محمد رفیع گیلانی مشهدی ست جامع علوم و فقیه و حاوی فنون بود در تکملة امل الآمل
آورده که حاجی محمد تقی المشهدی فاضلی صاحب قوة و اناة بود و از هر علم حظی کامل داشت
و من هم در خدمتش در مدرسه او نشسته ام و او از تلامذه فاضل علامه مولانا محمد رفیع
گیلانی و پیش استاد مذکور بغایت درجه معتمد علیه بود حتی اینکه مسموع شد که مردم را
برجوع در امر افتا وغیره بجانب او میفرمود و بر مسائل دستخطی او بغیر ملاحظه و نظر ثانی
مهر خود ثبت می نمود **مولانا السید صدر الدین بن السید التونی** از فضلای
زمان و علمای عصر و اوان خود بود و از جملهٔ مشائخ آقا باقر بهبهانی علیه الرحمه بود و آقا
باقر موصوف صبیه جناب سید مذکور را بعقد خود داشت از مصنفات شریفه او ست
حاشیه بر کتاب وافیة الاصول **الشیخ ابو طالب بن عبد الله بن علی عطاء الله**
الجیلانی شیخ مزبور از احفاد شیخ تاج الدین ابراهیم معروف بشیخ زاهد گیلانی ست که مرشد
شیخ صفی الدین اردبیلی جد سلاطین صفویه بود بالجمله شیخ مذکور صاحب علم و فضل بود
و والد ماجد شیخ محمد علی متخلص بحزین بود چنانکه در سوانح عمری خود آورده و گفته که والد

لا صاحب [illegible] کرده [illegible] از [illegible] خراسان [illegible] ۱۲

مرحوم یعنی شیخ ابوطالب مذکور در سن بیست سالگی بعد از تحصیل بسیاری از مطالب علمیه
نزد مولانای فاضل ملا حسن شیخ الاسلام گیلانی بشوق ادراک صحبت فضلای عراق
باصفهان آمده در مدرسه استاد العلما آقا حسین خونساری باستفاده مشغول شدند و فنون
ریاضیه در خدمت بطلمیوس الزمانی علامه مولانا محمد رفیع که برفیعای یزدی مشهور است
تکمیل نموده چنان استغراقی در مطالعه و مباحثه یافتند که محصلین را کمتر میسر آمده باشد تا اواخر
عمر بر همان منهاج بود و جماعتی کثیر از اصحاب تحصیل برکت تربیت ایشان بمراتب عالیه رسیده اند
و در کتابخانه ایشان که زیاده از پنجهزار مجلد بود هیچ کتابی علمی بنظر در نیامده که از اول تا آخر به تصحیح
ایشان در نیامده باشد و اکثر محشی بخط ایشان بود و قریب هفتاد مجلد را که از انجمله تفسیر بیضاوی
و قاموس اللغة و شرح لمعه و تمام تهذیب حدیث و امثال ذلک بود که خود بقلم کتابت
نموده بود میفرمود که من در یک روز شبانه روزی یکهزار بیت و زیاده نوشته ام خطی بغایت زیبا
و صحیح داشتند از ایشان شنیده ام که میفرمودند والد من در حیات بود که باصفهان آمدم
و باین سبب که مبادا توطن اختیار کنم زیاده بر قدر مصارف ضروریه جهت من نمیفرستادند
و آنرا هم در عرض سال بچندین دفعه میرسانیدند الا آنقدر که میخواستم برای ابتیاع کتاب مقدور
نبود بسیاری را خود مینوشتم بعد از چندی که والد رحلت نمود اندیشه معاودت بلاهیجان از خاطر
محو شد بالجمله در اصفهان مکانی خریده بر عمارتش افزودند و عازم سفر حجاز شده از راه شام
بطواف بیت الحرام مشرف شده ببغداد بازگشتند و چندی در مشاهد متبرکه عراق بسر برده
باز باصفهان مراجعت نمودند و از اهالی آنجا حاجی عنایت الله اصفهانی که از اتقیای
کبار و ثقه بود با ایشان موانست پدید آمده صبیه خود را با ایشان تزویج نمود و اولاد منحصر
در چهار پسر بود مولود نخستین این ذره بیمقدار است و سه برادر دیگر یکی در کودکی و دو در
عنفوان شباب در گذشتند مجملا اگر در محاسن صفات و اخلاق کامله و علو همت و فطرت و
قوت ایمان و کمال فضل و دانش آن علامه نحریر خوض رود سخن بدرازی کشد مبادا باشد

که حمل بر مبالغه و حسن اخلاق این خاکسار کند در هیچ فن از فنون علوم نبود که مهارتش بکمال نباشد و باین کمال هرگز مباهات بعلم چنانکه رسم علماست نداشتی و با دنی کسی از اهل تحصیل و فرومایگان مصاحبانه سلوک کردی تا آنکه طول صحبت بمباحثه و افاده گذرانیدی و از جدل بغایت محترز بودی و این شیوه را مکروه داشتی هیچیک از افاضل را بحسن تقریر و شگفتگی طبع ایشان ندیده ام و ایضاً شیخ علی حزین بعد ذکر حامد به رخود میگوید که عبادت و ورعش بمثابه بود که در عرض بست و پنج سال که با ایشان بسر برده ام هر فعلیکه در شرع مکروه باشد از ایشان ندیده ام و بعد نیم شب در هیچ حال چه در صحت و چه در مرض او را بر بستر استراحت نیافته ام شش هفت سال پیش از فوت عزلت و خلوت بر مزاجش غالب آمد ترک مباحثه و معاشرت نموده اصلا بامور انتظام امور معاش اهل خانه میگرویدو این فقیر را دران باب مختار ساخته بودگاهی بمطالعه مشغول شدی و بسا اوقات گریان بودی و اکثر لیالی را بعبادت احیا می نمود و سخن با کسی زیاده بر ضرورت نگفتی و سخن گفتن کسی اهم خوش نیامدی تا آنکه در سال هزار و یکصد و بست و هفت در سن شصت و نه سالگی امراض شدت کرد و ضعف مستولی شد چنانکه چاشتگاه آن رحلت کرد مرا طلبیده سفارش بازماندگان و نیکوکاری با ایشان نمود پس فرمود که چنانکه مرا خوشنود داشتی خدا از تو خوشنود باد وصیت من بتو آنست که هرچند اوضاع دنیا را بر وفق مرام نه بینی و زمانه ناسازگار افتد باید که بدولت رضا بهی و سبعیت و دنباله روی اختیار نکنی چه عمر قلیل قابل آن نیست و در اصفهان اگر توانی زیاده توقف مکن شاید از ما کسی باقی ماند این سخن را فقیر در نیافت تا بعد از چند سال که فتنه و خرابی اصفهان پدید آمد پس فرمود که در لیالی و ایام متبرکه بهرچه دست دهد و میسر آید یاد را فراموش مکن و بعد از ساعتی چند بعالم بقا ارتحال فرمودند مدفن ایشان در مقابر مشهور بمزار بابا رکن الدین در جنب تربت عارف ربانی مولانا دانشمند گیلانی ست افاض الله تعالی علیه شآبیب الرحمة والغفران واسکنه فی فرادیس الجنان

الشیخ عبد الله بن الحاج صالح بن جمعة بن علی بن احمد بن ناصر بن محمد بن عبد الله السماهیجی الاصبعی البحرانی منسوب بسوی قریه سماهیج بسین مهمله قبل از میم والف قبل از ها ویای دو نقطه پایین قبل از جیم که قریه از قریهای جزیره صغیره در پهلوی جزیره بحرین از طرف شرق ست قال صاحب تذکرة العلماء شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤه آورده که اصل وطن شیخ عبد الله موصوف قریه سماهیج بود و پس از انجا با پدر خود بسوی قریه اصبع بباء موحده بین الصاد والعین المهملتین آمده ساکن شد و شیخ مذکور صالح وعابد و پرهیزگار وجواد وسخی وکریم بوده شدت در امر بمعروف ونهی از منکر داشت چندین مصنفات داشت که آنرا او در اجازه خود که از برای شیخ ناصر خطی بحرانی نوشته ذکر فرموده تاریخ فراغ او از اجازه مذکوره در بلدهٔ بهبهان بست و سوم ماه صفر سنه یکهزار و یکصد و بست و هشت هجری بود از انجمله ست کتاب جواهر البحرین فی احکام الثقلین که دران احادیث کتب اربعه را تبویب و ترتیب فرموده از جمله اش مجلد اول مشتمل بر کتاب الطهارت و بعض مجلد ثانی مشتمل بر کتاب الصلوة بقالب تصنیف رسیده و دیگر کتاب مسائل محمدیه در ضروریات مسائل دینیه ست و کتاب صحیفه علویه و تحفه مرتضویه و رساله مسائل دیباد حریر و رساله عیون المسائل الخلافیه در ضروریات مسائل طهارت و صلوة که آنرا از برای سید عبد الله بن سید علوی بحرانی تصنیف کرده بود و رساله علویه در سه مسئله کلامیه که در جواب شیخ علی بن سلیمان بن علی شاخوری نوشته بود و رساله مسائل احمدیه اول در جدا اول مسائل و رساله که از برای پدر خود در بندر گنگ نوشته بود و رساله در حقیقت زوج در غسل دادن زن متوفاة خود و نماز کردن بر جنازه اش و رساله در اثبات سوره توحید در نماز وتر و رساله در مسائل مضمرات در علم نحو مشتمل بر نود مسئله و رساله در تفضیل حضرت پیغمبر بهفت مسئله از جاه عرس و رساله بهبهانیه در احکام اموات مشتمل بر بست و دو مسئله و رساله دیگر منتخب ازان بفارسی و رساله در مسئله جواز نماز نافله در بیان نماز فریضه صبح و طلوع

آفتاب و مسئله افضلیت نماز نافله یومیه ادا و قضا بر تعقیب نماز و رساله در اثبات لذت عقلیه عقلا و عدم ثبوت آن شرعا و رساله در مسئله از مسائل حیض و رساله موسومه بحقیقة التعبد در وجوب تشهد و رساله در مسئله ضمان چیزی که بهائم مملوکه شخصی از مال کسی در شب خورده باشد نه در روز و رساله موسومه بکفایه در علم درایه که ناتمام مانده و رساله در مسئله اجبار زوج بجهت نفقه دادن زوجه و لباس دادن او و رساله منظومه موسومه بتحفة الرجال و زبدة المقال در علم رجال و رساله لمعة الصافیه و تحفة الوافیه و کتاب ارتیاد ذهن النبیه در شرح اسانید من لا یحضره الفقیه و کتاب من یحضره النبیه در شرح کتاب من لا یحضره الفقیه لکن این هر دو کتاب ناتمام مانده و رساله سلیمانیه در مسئله لا ضرر و لا ضرار و رساله در بودن جریده داخل کفن واجب و رساله در شرح حدیث مشکل از اصول کافی در اسماء الهی و رساله منظومه اثنا عشریه شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه در نماز و رساله در مسئله تصرف کردن شخصی در چیزیکه در ملک او باشد و مدعی شدن شخصی دیگر بملک آن و رساله در تحقیق گروهی که نماز جمعه بریشان واجب میشود و این رساله را از راه رد بر سلیمان بن ملا خلیل قزوینی در خراسان تصنیف فرموده و رساله در تحقیق مقدم سر که مسح آن در اثنای وضو واجب است و رساله در اوقافیکه بیع در آن جایز نیست و کتاب مصائب الشهداء و مناقب السعداء که پنج مجلد است و رساله در مسئله اکل چیزیکه بحرام مختلط شده باشد در حالیکه محصور نباشد و رساله توحید و رجواب مسائل شیخ نوح بن مشعل که متعلق باصول فقه است و کتاب ریاض الجنان المشحون باللؤلؤ و المرجان که بمنزله کشکول است و کتاب خطبها و انشاهای جمعه و عیدها و کتاب منیة الممارسین بجواب مسائل شیخ یسین آورده که شیخ عبد الله موصوف اخباری صرف بود و طعن بسیار بر مجتهدین می نمود و پدرم بعکس او بود که مجتهد صرف بود و طعن بسیار بر اخباریین داشت و در دو رساله خود تعریض بر شیخ مذکور نموده است و حق نزد من آنست که درین باب اختلاف را سد و کنند که موجب مفاسد است وفات شیخ عبد الله موصوف در قریه بهبهان نهم جمادی الثانیه سنه یکهزار و یکصد و سی و پنج هجری

واقع شد زیرا که چون فرقه خوارج بجهت گرفتن بلاد بحرین آمدند و اهل بحرین
با ایشان محاربه نمودند و ایشان برگشتند شیخ مذکور از بحرین بجهت سعی در مقدمه آن بلاد
بسوی اصفهان سفر کرده و در آنجا شیخ الاسلام ماند پس چون بسبب ادبار دولت پادشاه اصلاحی
دران مقدمه بظهور نرسید شیخ عبد الله از اصفهان مراجعت نموده بقریه بهبهان وطن گرفت
تا آنکه در آنجا وفات یافت شیخ مذکور از چندین علمای احادیث روایت داشت از جمله
ایشان شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی و سید محمد بن علی بن حیدر عاملی و شیخ محمد بن یوسف
ابن علی نعیمی بلادی بوده اند **مولانا السید عبد الله بن السید علوی البحرانی**
شیخ یوسف آورده که سید عبد الله مذکور فاضل ورع و تقی و زاهد عابد بود و در عصرش نظیر او نبود
در تقوی و ورع ببلده بهبهان وطن گرفت بعد از آنکه فرقه خوارج بجهت گرفتن بلاد بحرین آمدند و
در بلده بهبهان امام جمعه و جماعت بوده هم در آنجا انتقال فرمود و روایت حدیث از شیخ
احمد والد شیخ یوسف بحرانی صاحب الحدائق داشته و در لؤلؤه آورده که من بواسطه سید
عبد الله مذکور از پدر خود روایت میکنم زیرا که والد من در حیات خود اجازه نداده بجهت
عدم وصول من بدرجه اجازه چه آنکه در وقت وفات والد خود درس کتاب قطبی میگرفتم
آقا ابراهیم المشهدی صاحب تکمله امل الآمل آورده آقا ابراهیم مشهدی
بعهده شیخ الاسلامی در مشهد مقدس اقامت داشته و از مشاهیر علمای کرام در زمان ما بود
کتابی در حکمت و کلام نوشته که تقریبا چهل هزار بیت بوده باشد و بخدمت شریفش در مجلس
درسش حاضر شده ام و از شدت استحضار و قوت حافظه اش این بود که میفرمود که در تالیف
کتاب فوائد مراجعت هیچ کتابی نکرده ام و این همان کتاب ست که مذکور شد و میگفت که
همه را موافق حفظ و یاد خود نوشته ام وفات او در سنه یکهزار و یکصد و چهل و هشت هجری
واقع شد و ایضا صاحب تکمله آورده که من از کتاب فوائد او از مبحث امامت بعض احادیث
نقل کرده ام انتهی محصل کلامه مولف گوید از تصانیف شریفه و تالیف منیفه او آنچه

بنظر فقیر رسیده رساله ایست در تحریم صلوة جمعه که در همان آستان مقدس تصنیف نموده رساله مزبوره بخط سید عبدالصمد بن شریف عبدالباقی کشمیر یست که از تلامذه ملای موصوف بوده تاریخ اتمام رساله سنه عشرین و مأته بعد الالف بود میر محمد ابراهیم بن محمد معصوم الحسینی از تلامذه آقا جمال خونساری علیه الرحمه بود صاحب تکمله اہل بدح بسیار در وصف او فرموده و گفته که دریای ذخار بود و هیچ علمی از علوم نیست که باعماق آن نرسیده و هیچ فنی را نگذاشته مگر آنکه از تلخ و شیرین آن چشیده در کتبخانه او هزار و پانصد جلد از انواع علوم بود و بر هر یک خط آن مرحوم بود در تصحیح و مقابله و تحشی و دفع ایراد و غیر آن یا در تدریس او بود بالجمله در اکثر کتب از خود یا نقلا عن غیره حواشی بخط خود نوشته و هفتاد مجلد از تالیف خود یا دیگری بدست شریف خود نوشته و عمر شریف او قریب بهشتاد سال بود که همه آن را در تحصیل و استفاده و افاده علوم صرف فرمود و لحظه از ان غفلت نورزیده صاحب تالیف حسنه و تصانیف مستحسنه است از الجمله حاشیه بر کتاب تفسیر آیات الاحکام علامه مقدس اردبیلی علیه الرحمه و حاشیه مزبوره بسیار مبسوط است و پاره از ان حاشیه را بر استاد خود آقا جمال خونساری رحمه الله عرض کرده بود و آن مرحوم بسیار تحسین آن حاشیه فرمود و بر پشت کتاب عبارتی در مدح مولف و تالیف نوشته و دیگر از تصانیف اوست رساله در مبحث بداء و در تحقیق علم الهی و غیرهما و از اشعار اوست در عربی از الجمله قصیده ایست که آنرا بمقابله قصیدة الفوز والامان فی مدح صاحب العصر والزمان علیه السلام که از تصانیف شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه است تصنیف فرموده و از تصانیف او مجموعهای کثیره اند که آن را از اماکن متعدده و مظان متباعده جمع فرموده و اکثر آن مجامیع مشتمل بر رسائل از نوادر علوم اند و اشعار خوانده و دیگر متفرقات و آن مرحوم با وصف این جامعیت متواضع و متعبد و کریم الاخلاق بود و صاحب جاه و منزلت عظیم و اولاد بسیار داشت و عمر طویل یافت و همیشه خوشحال و در توسعه معاش گذرانید

صاحب تکمله آورده که من پارهٔ از کتاب ذخیرة المعاد در شرح ارشاد بخدمت او درس
گرفته ام و کتاب المنتقی بمقابله در خدمت او گذرانیده ام و وفات میر محمد ابراهیم مذکور در سنه
یکهزار و یکصد و چهل و نه هجری اتفاق افتاد طیب الله ثراه و جعل الجنة مثواه انتهی محصله

کلام السید عبدالله بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزایری

از افاضل اعلام و علمای ذوی الاحترام بود در تحفة العالم مسطور است السید الکبیر
المحقق النحریر مقتدی الانام المجتهد الهمام علامة المشارق محیی الحکمة
السید عبدالله بن السید نور الدین رحمه الله شمه از فضائل و مناقب آن دریای
بیکران فضیلت را درین مختصر گنجانیدن از مقوله آب دریا را بغربال پیمودن است
واگر خواهم که ذره از آفتاب مکرمت و فضیلت و جامعیت و حالات و کرامات و مجاهدات
وضبط اوقات و طور معاش و حسن اخلاق آن فصیح عهد را شرح دهم کتابی شود افاضل
و مستعدان از ذکر مکارم او معترف بقصور و در رسیدن باولین پایه از مدارج معارج مناقبش
نارسا از دماغ مخمور اند مظهر شوارق انوار و مؤید بتائیدات کردگار و از نوادر روزگار بود
شهور و اعوام و فلک را بهزاران هزار چرخ باید تا مثل او فاضلی بعرصه وجود آید ولادت
باسعادت او بهشتم شعبان سنه یکهزار و یکصد و چهارده در شوشتر اتفاق افتاد جد بزرگوار
او سید نعمة الله که در ایام رضاع از ناصیه او تفرس ذکا و فهم نموده بود بعض کتب نفیسه را
از هر علم که ساخته و محشی او بودند باو بخشید و در تربیت او تا ایام حیات کوشید او هنوز
در سن صبا بود که آن بزرگوار این جهان را بدرود نمود والد علامه اش از فرط الطاف
پدرانه در سن سه چار سالگی خود بتعلیم او پرداخت و در اندک زمانی بخواندن عربی و علوم
متداوله شروع نمود و ذوقی چنان در تحصیل بهم رساند که هیچ لذتی از مستلذات نزد او
بهتر از علم نبود و در سن پانزده شانزده سالگی جامع علوم دینیه و معارف یقینیه و حاوی کمالات
صوریه و معنویه گردید و صیت فضائلش با وجود پدر بزرگوار با عالی و دانی اطراف

واکناف عالم رسید پس از شوشتر بسمت اصفهان و سائر بلاد ایران و خراسان و آذربایجان
و ممالک فارس و بعض بلاد روم سیاحت و از خدمت بسیاری از علمای نامدار و حکمای
دانشوران باستفادهٔ ریاضیات و حکمیات تکمیل نموده و بشوشتر بازگشت بنحویکه رقم زدهٔ خامهٔ
وقایع نگار شد والد بزرگوارش ازین سرای عاریت رخت بربست مناصب شرعیه کماکان
از پیشگاه خسرو نامدار نادرشاه باو مرجوع بودند نوبهار فیض سرمدی و گل خلق عظیم محمدی
از گلستان طبع فیاضش دمیده و فضائل حقیقیهٔ نفسانیه را که پیشهٔ عرفاست با محاسن شرع
اقدس جمع داشت چنانکه این مراتب از آثار اقلام آن امام همام در تحفهٔ السنیه من مصنفات
آن بزرگوار که بحری ست مواج از لآلی آبدار و درجیست مملو بجواهر شاهوار بر همگنان هویدا
و بی نیاز از اظهار ست و در شوشتر و آن نواح علم نجوم و استخراج تقاویم و هیأت رواج یافته
و رونق بخشیدهٔ اوست مصنفات عالیه که در سلک تألیف کشیده بر تبحر و احاطهٔ او بجمیع علوم
گواه و فتاوی و سجلات بلیغه اش ثبت سفائن و کتب و دائر بر السنه و افواه ست تا این زمان
کسی بر مؤلفات او سهو و خطائی ندیده و بر اکثری از انها علمای عالیمقدار بخط خود تحسین و آفرین
نوشته اند میرزا قوام الدین سیفی قزوینی که احوال سلسله سادات حسنی سیفی قزوین برواقفان
سیر مستور نیست و سید عالی شان سلالهٔ آن خاندان و از مشاهیر فضلای زمان بود بعد
از انکه شرح مفاتیح آن علامهٔ نحریر در قزوین باو رسید مراسله متضمن ستایش و نعوت
و درین قطعهٔ عربی که از منظومات آن والا تبار ست نوشته باو فرستاد

بحسبک ذخر السید الموسوی فی	بیان مفاتیح الشرائع کافیا
ففیه تمام الکشف عن مشکلاته	بطرز انیق جاء للحق شافیا
واشرق نور الدین منه بنعمة	عن الله ابدی کل ما کان خافیا

بدائع شعری و حسن لفظی و معنوی درین قطعه تمام ست والحق که سید عالیشان در شعر
عربی بیعدیل بود در نظم لمعهٔ دمشقیه داد سخن سنجی را داده مکرر از قزوین آن سید مرتضوی

نشان و مخول فضلای عالیشان از اقطار جهان مسائل مشکله و نکات غامضه را که موضع خلاف فقها و محض اقدام انداز و سوال نموده اند و آن علامه نحریر همه را جوابات شافی بادلائل عقلی و نقلی در رسائل مدونه بابلغ سیاقی ارشاد نموده و زنگ کلفت و تشکیک از آئینه خاطر آنها زدوده است و این مراتب از مآثر قلم فیض شیم آن والاجناب در رسالهٔ جبلیه اولی و آن کتابی ست مشتمل بر جواب هفتاد مسئله و جبلیه ثانیه مشتمل بر جواب سی مسئله از مسائل دقیقه مشکله مختلف فیه از فنون متفرقه که سید فاضل عالیجناب سر سید علی نهاوندی که از غایت اشتهار بی نیاز از توصیف ست در آنها استشکال و ارجل آنها سوال نموده است و رسائل علویه در جواب مسائل شیخ اجل علامه شیخ علی مشهور جونپوری و رسالهٔ احمدیه در جواب مسائل مولی احمد بن مولی مطلب والی عربستان کالشمس فی وسط النهار بر ارباب اولی الابصار ظاهر و باهر ست بالجمله سید والا مقام در علوم معقول و منقول وسیع الباع و بجامعیت فرید اصقاع بود شگفتهٔ طبعی و نیکوئی تقریرش رشک خندهٔ نوبهار روضه رضوان و بغایت دلپذیر و در شعر فارسی دلغز و صمها بی نظیر بود و الحق حد فصاحت تقریر و شیرینی گفتار و سلاست و عذوبت کلامش بذروهٔ علیا و درجه قصوی رسیده و خامه حقائق تصویرش خط بطلان بر صفحهٔ مقال اکثر بلغا کشیده علامهٔ روزگار نادرهٔ ادوار برگزیده حضرت کردگار بود بارگاه علم و دانش او از ان عالی تر ست که شاهباز خیال باوجین پایه او پرواز نماید و کمیت قلم ره نورد در سیر آن فراز وطی این بوادی از ان سرگشته تر ست که مرحله پیماید و بر خردپژوهان روشن ست که مهر جهانتاب فارغ از مدح و ثنا و صبح تجلی بی نیاز از وصف سنا ست بدقت طبع وجودت ذهن و قوت حافظه آیتی بود آزادگی و استغنائی داشت که دنیا را در نظر همتش قدر کف خاکی نبود چه رزاق حقیقی مرزوق نموده بود به بذل و ایثار و انفاق آن مقرون بکمال فروتنی و حسن اخلاق با اقارب و عشائر و ارباب استحقاق طریق مواخاة و مواساة می پیمود و فی و انی و مشربی صافی

و بغایت درویش مسلک بود با آن علو مرتبه و جلالت شان که حکام و اعاظم جلیل القدر
نهایت ادب را مرعی میداشتند و با آنها سلوک بزرگانه بعمل می آمد با ادنی کسی از طلبه و اهل
تحصیل و درویشان حتی با فقرای دریوزه گر و فرومایگان طلبه مصاحبانه سلوک کردی
مباهات بعلم و فضل چنانکه رسم علماست نداشتی و از جدل بغایت محترز و این شیوه را
مکروه داشتی روز سوم بعد از فوت والد بزرگوارش بالتماس مردم از خواص و عوام
که بر در مدرسه و لشکر از دحام آورده بودند و اشدعای امامت جمعه و جماعت را
داشتند بخواندن خطبه و ادای نماز جمعه با مامت اقدام و بجهت گذاردن نماز عصر دست
کهین برادر سید مرتضی را که ذکر احوال او خواهد آمد گرفته و بمحراب امامت برد
و خود با مردم باو اقتدا نمود و فرمود که قابلیت سید مرتضی از برای امامت جمعه و
جماعت بیشتر از من است و خود اکثر اوقات خمس را در مسجد کنجی منفردا نماز میگزارد و در صحرای
شورای مغان که از فضلای نام آور و حکام و عمال و کدخدایان و ریش سفیدان
هر دیار از اطراف و اکناف ایران بجهت تصدیق سلطنت نادرشاه مجتمع و سفرای روس
و روم و غیرهما که بالتماس صلح آمده حاضر بودند و آن مجمعی بود مهیب که نادرشاه یکدو کس را
از مشاهیر بهانه بقتل آورده و چند کس را چشم کند و آنقدر را از آلات سیاست جلوه گر نمود
که مریخ خون آشام از هیبت آن در زیر بال نسر طائر پنهان گردید و سپهر برین از دهشت
شکم بر خویشتن در زدید از بیم سطوتش مجلسیان را حواس پریشان تر از اوراق خزانی دماغ
پراگنده تر از گلهای زمستانی و همه را صورت از هیولی منفصل بود در آنحالت بعد از تقرر
سلطنت از ان بادشاه قهار بآن سید عالیمقدار اشاره رفت که خطبه در تهنیت جلوس
خواند خطبه که بیخوف و هراس که در آن مجلس گردون مماس انشا نمود و بخواندن آن
زنگ تشویش از خاطر همگنان زدود و بر هم زن معرکه فصحای جهان و ناسخ کلام بلغای شیرین زبان است
ثبت دفاتر علمای اسلام و نقش لوح سینه هر خاص و عام است در سفر حجاز که بطواف حرمین

سعادت اندوز بوده ودر حله ونجف اشرف وبحکم نادرشاه علمای عامه از اسطنبول وبخارا
وبغداد بجهت تنقیح مذهب مجتمع شده بودند باهریک از سران مذهب اربعه مناظرات
شائسته دارد ودر استیلای آزادخان افغان باصفهان که بادعای سلطنت برخاسته بوده
بالآخره از بادشاه نیکو سیرت محمد کریم خان زند مقهور گردید مردم آن بلده متفرق شدند
یکی از اعاظم علمای نصاری که اورا اکنیش گفتندی داخل در زمره اسرای افاغنه بود وجمعی
از خویشان او در بصره بودند بعد از انکه سید عالیمقام اطلاع بحال او بهم رساند اورا خریداری و
درخانه بعزت نگهداری کرد واز و انجیل بیاموخت وبشروحات آن پی برد وهم در آن
اوقات یکی از علمای یهود را از اصفهان ویکی از موبدان مجوس را از یزد بشوشتر طلبیده اشته
توریت را باشروح بسیاری وکتب مجوسی را از نظر گذرانید واین هرسه را از مدتی نزد
خود نگاهداشت وانچه داشتند از انها فراگرفت وآنقدر علوم متفرقه وفنون متشتته ومذاهب
مختلفه در اندک زمانی اخذ نمود که حد آنها را خدا داند وبس وکمتر کسی را از علما میسر آمده باشد
همیشه میفرمود که اگر بادشاه معتقدی بود که تحمل مصارف بستن زیج میشد رصدی می بستم که بر زیجات
افاضل سلف راجح آید واز کهنگی واندراس محفوظ ماند ولائق ذخیره خزینه سلاطین قدرشناس
باشد وطریقه انحضرت در مسائل فروعیه عملیه که محل اختلاف فقهاست وبسیاری از اصولیین
واخباریین بسبب اختلاف آرا وعدم عصمت در مثل این مواقع لغزیده اند توسط بود میانه
مجتهدین واخباریین ومیفرمود که این طریقه باحتیاط اقرب وبصواب انسب است ودرین
جزو زمان که اوضاع روزگار منقلب وپریشان وچرخ ستمگر بکام ستمکیشان میگردد
واکثر فرمان دهان هر دیار وجه همت از تربیت افاضل معطوف وبترقی اراذل واوباش
مصروف وسعی پست فطرت وسفله نهادند وبدین سبب متاع علم وفضل در جهان
کاسد افتاده دیگر مثل این افاضل نامدار بعرصه ظهور آمدن دشوار ودام بسیت محال است
در بعض بلاد فرنگ مانند انگلستان ودیگر اماکن که در قوانین سلطنت ومملکت داری گردد

یونانیان را بر داشته اند و به نیروی التفات سلاطین معدلت گستر حکما و دانشمندان
مرفه و باعلی درجه عزت و اعتبارند آنقدر را افاضل و دانشمندان در آن کشور بعرصه وجود
آمده اند که احصای آنها عسیرست بر طباع قاطبه مردم آن دیار حتی عوام و مردم بازار ذوق
حکمت و دانش مرتسم و منطبع والحق درین اوان انگلستان رونق شکن بازار اشراقیان و
یونانیان و هر یک از فرومایه گان آن مملکت ناسخ فضائل فیثاغورس و افلاطون ست بوجود
ذیجود و حسن تدابیر آن دانشمندان با فرهنگ اساس سلطنت و مملکت داری آنها بر منتسق
و منتظم و بر اکثر ممالک بعیده مانند هندوستان و غیره تسلط یافته اقتداری تمام دارند درین عجاله
گنجایش ذکر آنها مفصلا نیست اگر زمانه فرصت دهد در آخر این وجیزه شمه از اوضاع و اطوار و
طریقه سلطنت و معاش مردم آن دیار رقمزده خامه بدائع نگار گردد ناظران را موجب شگفت
عظیم خواهد شد القصه از رشحات سحاب خامه آن سید والا قدرست رساله مدینة النحو حاشیه
اربعین حدیث حسب الامر والد بزرگوارش و رساله در تحقیق قبله حویزه و شوشتر حسب الاستدعای
والی حویزه سید علیخان بن مولی مطلب و والی شوشتر تحفة النوریه باسم والدش و آن ده
مسئله است در ده علم شرح صفیحه اسطرلاب بالتماس شیخ ابراهیم بن عبدالله بحرانی که بخدمتش
استفاده می نمود و بالآخره از برکت انفاس آن بزرگوار بمدارج علیا ارتقا و در حویزه بافتا
و اقامت جمعه و جماعت و تدریس اعتلا نمود ذخر الودائع فی شرح مفاتیح الشرائع جبله
اولی جبله ثانیه رساله احمدیه رساله در تحقیق ضوابط استخراج طلسم سلطانی تحفة السنیه فی
شرح النخبة المحسنیه و سیاق آن مخالف سیاق شرح سید نورالدین ست حاشیه مدونه بر مقدمات
وافی و دیگر حواشی غیر مدونه بر مطول خاصة بر فن بدیع و مدارک و مسالک و کتب حدیث
و رجال و مغنی اللبیب و غیره مخفی نماند که صناعت شعری را که نسبت بصنائع علمیه و مقامات
علیه بپستی پایه مخاطبست بآن عالیجناب نسبت دادن اگر چه ژاژخائی و بادپیمائی ست
ولیکن چون گاه گاهی زبان فیض ترجمانش بانشاد آن جاری گردید و اگر بمناسبت مقام

بکرشمه پردازی وباکی نیست اگرچه کم گفتی اما بمتانت واسلوبی که بایستی گفتی و دیوان او تخمیناً
پانصد وشش بیت ست از سخنان دل آویزش فیض سحرگاهی هویدا واز کلک طوبی
مثالش دم جان بخش مسیحائی پیدا در نظم عربی کلک دررسلکش زنگزدای خاطر بدیع و حریری
و زلال طبعش رشک افزای سحر متنبی و معزی در ملمع و خلط عربی بفارسی که اعظم صنایع شعر ست
شکرشکنان شیراز را صلای احسان و نوال داده و در بدیهه گوئی بسوامع قدسی سروشان
در گنجینه معانی گشاده فقیر تخلص اوست یکی از غزلیات سحر طرازش که با عارف شیراز دمساز گشته
صفحه را می آراید

یا جیرة بنجد لم ترقبوا الجوارا	صبرا علی جفاکم ضیعتم الذمارا
افروخت صبح پیری شبهای وصل بگذشت	واها علی لیال بتنا مع العذاری
پیر مغان سحرگه برکوی ما گذر کرد	وستی زباده افشاند بیدار کرد مارا
ای بیدلان شعوری وی غائبان حضوری	فاح الصبا وانتم لم تکسروا الخمارا

بسبب اندراس وانزجار حواس حافظه با تمام غزل مساعدت نکرده وبانچه در ظهر خاطر بود
اقتصار رفت روزی در یکی از مجالس منادمت ملتمس دو کس از تلامذه آن والا جناب مولانا حاجی
علی الصراف و مولانا محمد هادی کمانگر که هر یک در عرصه سخنوری هم آورد خاقانی و انوری
و رشک سعدی شیراز در شیرین زبانی بودند در رباعی نوشته بخدمتش دادند و بنحویکه شیوه
ناظمان سخن ست استدعای تخلص نمودند در ظهر رقعه هر یک بدیهه جواب نوشته بآنها داد حاجی

علی صراف سوال

ای مهر منیر روشنی بخش جهان	من ذره بیقدر و تو خورشید زمان
خواهم زعنایتت که تابد بر من	نوری که تخلصی عیان باشد از آن

جواب

ای صیرفی نقود افکار و خیال	گنجینه دل زدانشت مالامال

رایج بود شد کمال چون سکه بزر | اکسیری حاجتت نباشد بسؤال

مولانا محمد هادی کمانگر قطعه

بر درگهت ای خسرو ارباب سخن | قسمت شده چون ناصیه فرسائی من
از مکرمت تو رقعه آمد ارم | سازی به تخلص تو مشهور زمن

جواب

ای تیر فلک تراست پیوسته بکیش | بر جبین کمان نهاده است دو پیش
آوازهٔ زه تراز هر گوشه بلند | قواس بود تخلصت بیکم و بیش

مجملا سید عالیجناب بعد از صرف عمر به نشر علوم و حق طلبی و خیرخواهی عباد در اواخر عزلت گزیده
وجه همت از معاشرت خلق بر تافت تا در سنه ثلثه و سبعین و مائة بعد الالف ازین
جهان فانی بروضه رضوان شتافت و داغ حرمان بر دل خرد بزرگ و ها ن گذاشت
و در جوار والد بزرگوارش خوابگاه یافت حشره الله فی جوارة مع الصدیقین
از نتایج افکار مولانا قواس است رباعی در تاریخ وفات تاریخ

از امر خداوند جهاندار قدیم | علامه دهر سید خلد مقیم
در باغ نعیم جای او شد قواس | تاریخ وفاتش طلب از باغ نعیم

دوازده پسر مخلف شد سید ابوالحسن سید جواد سید عبدالهادی سید بهاءالدین
سید عبدالرحیم سید علی اکبر سید عبدالمهدی سید ابوتراب سید محمد امین سید عبدالسلام
السید نعمة الله المعروف بسید آغائی سبط السید نعمة الله الجزائری
حکیمی ماهر و فیلسوفی شاهر بود در تحفة العالم مسطور است السید العالم السید نعمة الله بن
السید نورالدین الشهیر بسید آغائی سیدی عالیقدر بود در فنون هندسی و ریاضی منشرح الصدر
بشعر و شاعری رغبتی تمام داشت دیوانی تخمیناً سه چهار هزار بیت از و بیادگار است
اشعار برجسته دارد سید تخلص میست درجوانیها از شوشتر برآمده در عراق و خراسان بتکمیل

علوم ریاضی پرداخت وازانجا بهند افتاده از بادشاه محمد شاه عزت واحتشام یافت
در بستن زیج جدید محمد شاهی سرآمد رصد بندان دقیقه یاب واحذق اختر شناسان بطلیموس
انتساب بود در پیشاور در سنه یکهزار ویکصد وپنجاه ویک بلاعقب درگذشت رحمه الله

السید حسین بن السید نور الدین برادر سید نعمة الله سابق الذکر است
در تحفة العالم مسطور ست السید الاولی الاجل الفاضل الادیب الاکمل السید حسین بن
السید نور الدین سیدی عالیشان در فنون ادبیه دستگاهی عالی داشت کسب فضائل از والد برور
خود نموده در بدایت حال بهند افتاد چندی چار و ناچار بتکلیف محمد شاه در شاهجهان آباد دہلی
اقامت نمود اوضاع این کشور منافر طبع آن عالی جناب بود چنین ست حال هر کسی که او را
فی الجمله تمیزی باشد باختیار خود رضا بماندن نمیدهد بالجمله از شاهجهان آباد به بنگاله و ازانجا
بر جهاز سوار شده عود بوطن نمود از احیای روزگار و بغایت عالی همت بود بدست بذل
وایثار که بر سلسله و قبیله نمود واز امدال بسیار عاری گشته مجاور ارض اقدس نجف اشرف گردید
و دران مکان بابرکت و اخراز بمطالعه و تحقیق مطالب علمی و عبادات و ریاضات کام روا
بود و در همانجا مدفون شد طوبی له وحسن مآب در اکثری از کتب علمی تعلیقات شایسته
دارد و از وی یک پسر بیادگار ماند سید محمد علی السید محمد بن السید نور الدین الشوشتری
الجزائری در تحفة العالم مسطور ست السید الاوحد الامجد السید محمد بن السید نور الدین بعلوم
متداوله مربوط و در انشای فارسی بغایت ماهر و جذبه قوی داشت لبسی وارسته و آزاده
مزاج بود در شوشتر در گذشت و در جوار والد بزرگوارش آرمید اعلی الله مقامه و از و
هفت پسر بوجود آمد سید احمد سید علی سید حسن سید معصوم سید طیب سید زکی سید کاظم

السید مرتضی بن السید نور الدین در تحفة العالم مسطور ست السید الفاضل المحقق
الکامل اسوة العرفا السید مرتضی بن السید نور الدین وی از اعاظم فضلای این خاندان
و در تقوی و ورع از اولیای زمان متخلق باخلاق حمیده مصطفوی و متادب بآداب مرضیه

مرتضوی بود استفاده علوم معقول و منقول از پدر و برادر نموده بدرجه کمال رسید
کیفیت ریاضات و سلوک آن زنده جاوید اتساع مقامی عظیم میخواهد در مدت العمر که
قریب بهفتاد رسید بیک خرقه و لب نانی که رازق عباد داده بود گذرانید و درین ظرف
مدت پا از دروازه مدرسه که داشت بیرون نگذاشت با زهد و عزلت بسر برد بنحویکه
سبق ذکر یافت بامامت جمعه و جماعات و هدایت و ارشاد و تدریس عمری بسر
نمود حواشی و تعلیقات مدونه بسیاری در هر فن دارد بنهایت عالی فطرت و صافی
طویت و خجسته اخلاق بود انچه از اوصاف کبرای اولیا در کتب و سفائن نوشته اند
و ازانها در جهان نشانی نیست درو بود اعاظم و ارکان را بچو دراه بغدادی و با فقرا آمیزش
نمودی خطب بلیغه اعیاد و جماعتش آیات بلاغت را دستور و در خواندن خطبه و قرائت کلام الله
رنگ سرائیدن او و بآیات زیور بود باانکه بسبب کبر سن اثار هرم و پیری و شکستگی در پیکر
انورش ظاهر بود اما قوت حواس او بدرجه کمال اصلا فتوری و کلالی بآن نور دیده ارباب
فضل و کمال راه نیافته بود چهار پنجساله بودم که والد مرحوم ساعتی سعد بجهت تعلیم معین نمود
دران روز مرا با خود گرفته بخدمت آن بزرگوار شتافت و استدعای تعلیم مرا کرد آنوالا
جناب بعد از بسمله این کلمات را سه مرتبه تلقین نمود رب سهل و یسر و لا تعسر و فاتحه
خوانده نوازش نمود در نیکوئی تقریر و شگفته طبعی او دیگر را کم دیده ام در سن کهولت
بملا اعلی انتقال و در بارگاه سید نور الدین مدفون شد اللهم ارحمه و احشره مع
اولیائک و ازو یادگار ماند سید ابراهیم سید اسمعیل سید ربیع سید نور الدین سید تقی

سید حبیب الله السید طالب بن السید نور الدین نور الله مرقدهما فرزند
ارجمند سید موصوف ست در تحفة العالم آورده السید الکبیر مظهر العوارف ذو المفاخر و المناقب السید
طالب بن السید نور الدین والد راقم اثم و بعلوم متداوله عالم بود همتی عالی و جودی بکمال
داشت گنج شایگان دولت پیشدادیان در نظر همتش قدر سر موئی نبود و بهر چه دسترس

او بود حتی قوت شبانروزی خود و عیال را از ایثار بمستحقین عاجز و قصور نمی نمود و خصال حمیده اش
بکمال و بغایت خوش صحبت و شیرین مقال بود و همواره بطریقه امراء و طرز اعاظم روزگار گذرانید
در یاری مظلوم و حمایت ضعفا از ظلمه و اقویای اختیار بود و هرگز اعانت باطل و تمکین ظالم
نمی نمود با عمال و کارکنان دیوانی بدرشتی و سختی سلوک کردی در عرض پانزده شبانروز سال
که بخدمت او بوده ام هرگز ندیده ام که نماز تهجد و شب بیداری ازو فوت شود و یا بعد از
نیمشب در بستر استراحت باشد اعم از صحت و مرض و همیشه در نماز گریان بود و حق اینست
که مراتب حق شناسی و مجاهدات او را مقامی دیگرست در آخر شب نهم محرم الحرام سنه تسعین
بعد المائة والالف ازین دار بیقرار بعالم انوار پیوست و در جوار والد بزرگوارش آرمید
اسکنه الله فی جواره و حشره مع اجداده مولانا قواس قطعه بغایت سنجیده در تاریخ
دارد که دو بیت آن بیادگارست تاریخ

ازدو مصرع خامه قواس زد	سال فوتش از دو تاریخ آشکار
بانی و عترت و اولاد او	جای او جوار بهشت کردگار

وازو مخلف شد سید محمد شفیع سید محمد جعفر سید صادق سید نور الله سید عبد اللطیف

السید رضی بن السید نور الدین الموسوی الجزائری

الشوشتری از افاضل عصر و اعاظم دهر خود بود در تحفة العالم مسطورست السید
العارف البهی النوری الباهر المضی السید رضی بن السید نور الدین وی از افاضل
اصحاب عرفان و از اعلام زمان بود کسب فضائل در خدمت والد و برادر نموده بدرجه
کمال رسید علوم ظاهر و باطن را جامع و وارستگی عجب از سیمائی او لامع بود حواشی و تعلیقات
در اکثری از کتب علمی ازو دیده ام در انشاء شعر فارسی باستقامت سلیقه و جودت ذهن
و شور و شورش و نمک کلام از جمله یکتا زمان و به نیکوئی تقریر و فصاحت تحریر محسود ابنای
زمان بود در جوانی با دو سید حسین برادرش بهند افتاده بعد از روانگی برادر جندی

بشاهجهان آباد بتکلیف ابو المنصور خان که از اعاظم قزلباشیه خراسان و بوزارت اعظم مفتخر بود اقامت نمود بالآخره عازم وطن شد دوران روزها راه کابل و قندهار مسدود بود وارد حیدرآباد دکن شد که از انجا روانه شود نظام الملک آصفجاه که از اعاظم هندوستان و فرمان فرمای دکن بود مقدم او را گرامی داشته در انجا نگاه داشت باآنکه بسی مشتاق عود بوطن بود میسرش نشد و در انجا سکنی نمود اما هر قدر که از نظام الملک تکلیف خدمتی و منصبی باو رفت مقبول نیفتاد حتی بخدمات و مناصب شرعیه مانند صدارت و امثال آن سر فرود نیاورد و تن در نداد و هر چند زمانه ناسازگار افتاد بذلت و تهیدستی و دنیا رای کردن تنها و پانزده شانزده سال قبل از وفات خلوت بمزاجش غالب آمده بالمره از خلق انقطاع ورزید و در صومعه که داشت دلقی در پوشیده بعبادت و حق طلبی بقیه عمر را گذرانید و درین ظرف مدت پا از صومعه بیرون نگذاشت و اصلا پیرامون انتظام معاش و ابنای زمان هم نگردید و دران باب فرزند اکبر خود سید ابو القاسم را مختار کرده بود تا اینکه جنازه او را از صومعه بر آوردند و مدفون ساختند نور الله مرقده و این مصیبت در شب بست و چهارم جمادی الاولی سنه اربع و تسعین و مائة بعد الالف اتفاق افتاد و دیوان برجسته و منشآت بلیغه اش دران دیار بر السنه و افواه جاری و اقدس تخلص آن برگزیده باریست از دو پسر مخلف شد سید ابو القاسم و سید زین العابدین و غلام علی آزاد بلگرامی که معاصر میر رضی مذکورست در تذکرهٔ مآثر الکرام میگوید که اقدس تخلص میر رضی شوشتری ست ولد سید نور الدین شیخ الاسلام بلده شوشتر بود و منصب شیخ الاسلامی آندیار از قدیم الایام بآبا و اجداد او تعلق دارد و لادت میر رضی در شوشتر سنه ثمان و عشرین و مائة و الف واقع شد از آغاز شعور دامن بکسب فضائل بر زد و علوم عقلی و نقلی در شوشتر از خدمت والد خود و بعض فضلای آن دیار اخذ نموده و بعد ازان شبدیز سیاحت جولان داد و اصفهان و قم و کاشان و سائر بلاد عراق و عجم را تماشا کرد و درین اماکن نیز بتحصیل علوم پرداخت

وایضا عراق عرب را سیر نموده وپیشانی سعادت در عتبات عالیات مالید انگاه نطاق عزم
بگلگشت هندوستان بربست ودر سنه تسع واربعین ومائة والف از بندر بصره به بندر سورت
رسید وایامی درین شهر توقف نموده از راه دریا سری بدیار بنگاله کشید ودر سایه
عاطفت نواب شجاع الدوله ناظم بنگاله بصیغه مصاحبت مدتی بسر برد وبعد انتقال نواب
مذکور رفاقت نواب مرشد قلیخان صوبه دار اوڑیسه برگزید وچون مرشد قلیخان بدکن آمده همراه
مرافقت نمود وبعد چندی از مرشد قلیخان جدا شده در ظلال مرحمت نواب آصفجاه
خدیو کشور دکن مدتی روزگار گذرانید چون مسلک او وارستگی واستغناست آخر الامر
دست از مصاحبت آصفجاه برداشته در حیدرآباد دکن گوشه انزوا گرفت وبا یکی
از سادات تفرش که از مدتی متوطن حیدرآباد اند وصلت نموده بتاهل پرداخت فقیر اورا
اول در لشکر نواب آصفجاه سنه ستین ومائة والف بامیر ملاقاتهای مستوفی دست داد
بعد ازان در سنه خمس وستین ومائة والف ورود فقیر بحیدرآباد صورت بست ودید
وادید او بکثرت بعمل آمد امروز میر بی نظیر زمانست ودر طلاقت لسان وصنوف فضائل
ممتاز اقران انتهی کلامه مولانا السید زین الدین بن السید اسمعیل بن السید
صالح بن عطاء الله الجزائری در تحفة العالم مسطور است که سید فاضل عالیشان سید
زین الدین علیه الرحمه وی عالمی نحریر وفاضلی بی نظیر است وکسب علوم از خدمت سید
عبد الله نموده بود ودر اکثر علوم افادت پناه خاصه در نحو که سیبویه عصر ودیان فن از
یکه تازان وبغایت با دستگاه بود وبر کتب متداوله مانند مغنی اللبیب ومطول واستبصار وشرح
لمعه ومنتقیه وشرح نخبه در طی مباحثات حواشی مفیده متفرقه در سلک تحریر کشیده ودر عراق
وفارس بفیض صحبت بسیاری از فضلای نامدار رسیده خط نسخ را بغایت نیکو وباسلوبی که بایست
نوشتی حقیر در بدایت تحصیل بعض الکتاب را در خدمت آن بزرگوار خوانده وتمامی اخوان اعلم
مقدمات را از خدمتش استفاده نموده اند ودر حجر تربیت وبرکت انفاسش بدرجات

علیا رسیده اند در سن کهولت که عمر او بیکصد و کسری رسید و تمام آن عمر گرانمایه صرف نشر علوم گردید
ازین دار فنا بدار بقا شتافت و در جوار مرقد سید نور الدین خلف سید نعمت الله جزائری
آرامگاه یافت حشره الله مع الصدّیقین از وچهار پسر متولد شد سید صالح و سید یعقوب
و سید اسمعیل و سید محمد علی سید یعقوب در عنفوان شباب بی اولاد و اعقاب درگذشت
باقی هرسه بزرگواران تاحین تحریر رساله در قید حیات و بزیور علم و فضل آراسته و بحلیه زهد و
تقوی پیراسته اند میرزا ابراهیم ابن میرزا غیاث الدین **محمد الاصفهانی الخوئی**
قاضی اصبهان ثم قاضی العسکر النادری صاحب تکمله امل آمل آورده که میرزا
ابراهیم مذکور اعجوبه دوران و نادره زمان و فاضل یکتا در عصر خود بلکه در سائر ازمان بود و در
فقه و اصول ماهر و در حکمت حاذق بود و نهایت دقیق النظر و جید الفهم و عمیق الفکر بود اولا
در بلده اصفهان قاضی بود و ثانیا بقضای لشکر نادری اقامت داشت و من بلقائه مشرف
شده ام بنهایت حلو الکلام و خوش اخلاق و نیک اعتقاد بود از تصانیف اوست
رساله در تحریم غنا که دران بر رساله فاضل معظم سید ماجد کاشی رد فرموده و رساله در بیان
آنکه دراهم و دنانیر سکه دار آیا مثلی یا قیمتی غاصب آنرا مواخذه مثل میشود یا قیمت و نیز
آورده که میرزا ابراهیم مذکور بقتل ظالمی بدار البقا رحلت فرمود و صاحب تکمله اگرچه سنه
وفاتش نوشته بود و لکن چون نسخه منقول عنه بنهایت سقیم بود و بخوبی واضح نمیشود لهذا ترک
آن مناسب نمود **محمد امین بن محمد سعید الاشرف بن ملا صلاح المازندرانی**
در اجازه ملا حیدر علی مسطورست که مولی محمد امین مذکور فاضل محقق بود از تصانیف
اوست شرحی مبسوط بر قسم کلام از تهذیب ملا سعد الدین تفتازانی و رساله دیگر فارسی
در مبحث امامت **محمد علی بن محمد سعید الاشرف** برادر محمد امین سابق الذکرست
غلام علی آزاد در مآثر الکرام بعد ذکر احوال پدرش محمد سعید آورده که میرزا محمد علی دانا
تخلص پسر ملا محمد سعید مردی فاضل و شاعر بود و در مرشد آباد فوت کرد الشهید السعید

آقا مهدی بن آقا هادی بن ملا صالح المازندرانی ملا حیدر علی مجلسی ره
بعد ذکر آقا هادی پدر آقا مهدی میفرماید که پسر آقا هادی فاضل آقا محمد مهدی شهید
و مصنف حاشیه شرح مختصر الاصول عضدی ست و نقل کرده اند که آقا مهدی
مذکور در زمان خروج شاه طهماسب ثانی ابن سلطان حسین صفوی بر دست افاغنه
قندهار که تسلط بر اصفهان یافته بودند شهید شدند قاله صاحب تذکرة العلماء از تلامذه
آقا مهدی مذکور شیخ محمد بن حاج شیخ محمد زمان قاسانی ست کان فی السنن و د السید
بشیر الجیلانی الرشتی عالمی خبیر و فاضلی نحریر بود صاحب تکمله امل آورده که
سید بشیر مذکور از فضلای زمان و علمای عصر با بوده ماهر در فنون حکمت و محقق در اصول
فقه و حاذق در فقه و دیگر فنون بود و ایضا گفته که بعض افادات و درایات او بمن رسیده
وی عمر طویل یافته و سن شریفش قریب به نود سال رسیده بود که برحمت حق پیوست و ابو علی
صاحب منتهی المقال او را بر حاشیه کتاب خود ذکر فرموده و گفته السید بشیر الجیلانی
کان من السادة الاذکیاء النحاریر میرزا بدر المدعو بآقا میرزا صاحب تکمله امل آورده
که میرزا بدر امعروف بآقا میرزا عالم و فاضل و استاد من بود و خوانده ام پیش او مبادی کلام
از شرح عضدی و متعلقات او را و کتاب العقل و التوحید از کتاب اصول کافی کلینی
قدس الله روحه و نوّر ضریحه السید ابراهیم بن محمد القمی ثم النجفی ثانیا ثم
الهمدانی ثالثا صاحب تکمله امل آورده که سید ابراهیم مذکور فاضلی محقق و عالمی
مدقق صاحب فطانت عالیه و درایت نامیه و متقی و بارع و کامل و حاذق در حکمت و کلام
و حدیث و اصول و تفسیر و فقه بود بخدمت وی در مجلس او حاضر شده ام از تصانیف او ست
شرح کتاب مفاتیح ملا محسن کاشانی و شرح کتاب وافی و غیرهما از رسائل مفرده السید
محمد ابراهیم القزوینی شیخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر کسانیکه اثنای سفر
خود بخدمت ایشان رسیده گفته و دیگر از افاضل سید العلماء میر محمد ابراهیم قزوینی ست جامع

معقول و منقول و از اتقیا بود و در دار السلطنت قزوین ایشان را دیده ام و صاحب شده و در

بعد ذکرش گفته که وفاتش سنه بضع و خمسین و مائه بعد الالف اتفاق افتاد الحاج اسمعیل

الاصفهانی الخاتون آبادی صاحب تکمله آورده که وی از اعاظم علما و اکابر فضلا

بود اگرچه در زمان او بودم اما بخدمت او مشرف نشده ام لکن مشایخ و علما را شنیده ام

که مدح و ثنای او بسیار میکردند و تحقیق و تدقیق او را می ستودند حتی که شنیده که فن موسیقی را

که اصعب فنون ست میدانست و درس موسیقی شفا میفرمود و همت و اهتمام او در

تحصیل چنان بود که شرح مطالع تمام با متعلقات آن در عرض مدت هفده سال خوانده

و با اینهمه کمال زهد و تقوی داشت و لباس او درشت و غذای او فقیرانه بود و مالهای

بسیار داشت همه را بر او در خود عطا فرمود و شرط کرد که در ایام و لیالی مبارکه در هر سال

علما و زهاد و فقرا را ضیافتهای خطیره بکنند و با غذیه لذیذه و اطعمه نفیسه اطعام نمایند و آورده

که سلطان اشرف قلیجاوی روزی بزیارتش آمد وان مرحوم بتعظیم شاه برنخواست و سلطان

مذکور فروتر از و نشست السید احمد بن امیر محمد حسین الحسینی السکاکی

صاحب تکملة امل الآمل آورده که سید احمد مذکور شهابی ساطع و سیفی قاطع و نوری باهر و قمری زاهر

و دریای ذاخر و در جمیع علوم ماهر و فائق بود و در معقولات و منقولات دستگاه وافر داشت

در اوائل شباب بملاقات او مشرف شده ام و از و استفاده کرده ام و تاریخ وفات

او را یاد ندارم انتهی ملخصا مولانا احمد الطالقانی القزوینی صاحب تکملة امل الآمل

آورده که مولانا احمد مذکور از اهل طالقان بود در قزوین نشو و نما یافته و تحصیل علوم

و تکمیل علوم فنون درهمان بلده فرمود و اسم او در اصل عبد الدائم بود و علما بتغیر اسم او مکلف شدند

و احمد نامش گذاشتند پس بهمین اسم اشتهار یافت بالجمله مولانا مردی فاضل بود و من

او را ندیده ام اگرچه در زمان او بودم اما مصنفات او را در علوم مختلفه دیده ام من جمله

آنست شرح کتاب الطهاره از کتاب بدایة الهدایه شیخ حر عاملی علیه الرحمه اگرچه با خذ او شرح

دروس علامه خوانساری بود چنانچه به تتبع برمن ظاهر شد اما خود نظر در ان میفرماید شهادت
بفضل وکمال او دارد واز مصنفات او فوائد متفرقه است بر حاشیه عدة الاصول ملا خلیل
قزوینی وحاشیه دارد بر حاشیه حاج علی اصغر که بر حاشیه عدة الاصول ملا خلیل مذکور ست و دیگر
حواشی دارد بر غیر این دو کتاب واز حواشی او حدت فهم ودقت ذهن وقوت طبع او
اشکار ست انتهی ملخصا السید احمد الاصبهانی الخاتون آبادی المجاور لمشهد الرضا
علیه السلام صاحب تکملة امل الآمل آورده که سید احمد مذکور از مجاورین مشهد حضرت امام
رضا علیه السلام بود فاضلی جلیل وعالمی نبیل بود بملاقات او شرف یافته ام و در مجلس درس او
حاضر شده مجاورت او را اصباح ومسا نموده ام در بلدیکه او مجاور مولای خود بود و او جامع
در علم وفضل ومتحلی بغایت صلاح وتقوی بود و با وجود تبحر در فقه ورسوخ ملکه اجتهاد
احتیاط در افتا داشت و عمل بغایت احتیاط میفرمود واز تصانیف شریفه او رساله
دیده ام که تالیف میکرد در جواب اعتراضات بعض مخالفین که از هند فرستاده بود
واعتراضات مذکوره بر کتاب حق الیقین اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة کرده بود پس جواب
آن ناصب را بنهج خوب واسلوب مرغوب نوشته وبغایت جودت قلمی فرموده وفات
سید احمد موصوف در مشهد مقدس حضرت امام رضا علیه آلاف التحیة والثناء در سنه یکهزار
ویکصد وشصت ویک هجری اتفاق افتاد محمد بن سعید بن السید سراج الدین قاسم
بن الامیر محمد الطباطبائی الحسنی الحسینی القهپائی مولانا عبد النبی طباطبائی
بر حاشیه کتاب امل الامل از جامع الرواة نقل کرده که محمد بن سعید مذکور جلیل القدر رفیع
المنزلت وعالم وفاضل وکامل ورع صالح ومتدین صاحب تالیفات ست از انجمله کتاب
مفاتیح الاحکام در شرح کتاب آیات الاحکام ملا احمد اردبیلی طاب ثراه ورساله ایست
در احیای موات وحاشیه بر حاشیه فاضل زکی مولانا عبد الله یزدی بر تهذیب المنطق ولادت
محمد بن سعید مذکور در سنه اثنی وتسعین بعد الالف است رحمه الله الامیر اسمعیل

الخاتون آبادی صاحب تکمله میفرماید که امیر اسمعیل مذکور از علمای مشهورین بفضل وتحقیق بود والحق که او در دریای افکار تعمق کرده است اما افکار او نضج ندارد از تصانیف اوست شرحی مبسوط وضخیم بر اصول کافی ودیگر حواشی مدونه بر شرح الهیات اشارات ومتعلقات او ورسائل متعدده در حکمت وغیر آن میرزا محمد باقر الشیرازی از جمله ماهرین واعلام در فن حکمت وکلام واز معاصرین شیخ عبد النبی قزوینی صاحب تکمله امل آمل بود چنانچه در کتاب تکمله مسطور است که میرزا محمد باقر شیرازی در ایام جوانی بدرجه عالی فائز گشته صاحب ذهن ثاقب وفهم ناقد است وباوجود حداثت سن بکمال حسن تقریر مشغول درس کتب مبسوطه واسفار کبیره می باشد وحسن تقریرش بحدی است که محصلین وطلبه علوم از حسن تقاریر وبدائع بیانات او متحیر میشوند بالجمله میرزای موصوف مهارت وافر وبهره باهر در حکمت وکلام وعربیت داشته وصحبتهای مرغوب وسخنهای دلچسپ ومطلوب میداشت انتهی محصل کلامه مولانا محمد تقی الدامغانی از فضلای کاملین ومعاصر شیخ عبد النبی قزوینی بود چنانچه صاحب تکمله امل آمل بعد ذکر وصف او گفته که دیده بودم او را در اثنای سفر اول که بطرف مشهد مقدس امام رضا علیه السلام نموده ام ودر عجب آورد مرا حال فضل وکمال وقوت علمی وی مولا اسمعیل المازندرانی صاحب تکمله امل آمل آورده که مولانا اسمعیل مازندرانی که از ساکنین خاجوست وان محله ایست از محلات اصفهان وی از علمای فاضلین صاحب تحقیق وتعمق در علوم واز فرسان کلام وفحول اهل علم بود بالجمله صاحب تکمله بسیاری مدائح ومناقب او ذکر فرموده وگفته که از بعض ثقات شنیده ام که کتاب شفا را تمامه سی بار ملاحظه فرموده یا بخواندن یا بتدریس یا بمطالعه وشنیده ام که جای چند ورق از کتاب شفا افتاده بود آنرا بیاد خود نوشت چون بکتاب صحیح مقابله کردند در یک حرف یا دو حرف تفاوت بود وکتب معروفه ومتداوله در فن حکمت وکلام واصول پیش او بغایت آسان بود از نشر جرات تا اینکه مردمان او را مخاطب بخطاب ان هذا لشیء عجاب وان هذا الشیء یراد ساختند

و آن مرحوم با این توغل در حکمت معرفت تام داشت در فقه و تفسیر و حدیث و در تمام این علوم صاحب تحقیق بود و بالجمله وی آیتی عظیم از آیات الهی و حجتی بالغه از حجج جناب باری تعالی شانه بود و با این همه اشتغال بعبادت بسیار داشت و زاهد و گوشه گیر و عزلت گزین بود و از مردم بآنکه برای دنیا تحصیل علم میکردند حسد و بغض داشت و مواظبت بسنن نبویه و اخلاص تام بحضرات ائمه علیهم السلام داشت و صاحب شدت عظیم در تسدید عقائد حقه بود و در اجرای امور دین همت عظیم داشت شنیده ام که مردی نزد سلطان آن زمان حاضر بود و در اثنای سخن آن مرد بیدین سخنی گفت که دلالت بر انکار معاد جسمانی داشت و پادشاه با او میلی داشت پس شخصی از اهل مجلس گفت که ما نزد مولانا اسمعیل کسی را میفرستیم هر چه او بفرماید حق ست و همان امر اعتقاد باید داشت پس فرستاده بخدمت مولانا آمده ماجرا بعرض رسانید مولانا فرمود که آن مرد و پادشاه گه خوردند بعد از آن امر معاد را با و بفصل بیان فرمود و از تصانیف مولانا اسمعیل کتب بسیار اند و حواشی بسیار بر کتب علوم بیشمار و آنچه بمن رسیده است و پیش من موجود ست رساله ایست در رد بر علامه خونساری در مبحث زمان موهوم و فاتش در سنه سبع و سبعین بعد المائة والالف اتفاق افتاد السید ابراهیم القائنی بکسر التحتیة آخره نون الی قائن بلد عند طبس بفتح الطاء المهملة بینه بین نیسابور و اصبهان و کرمان شیخ عبد النبی قزوینی در تکمله امل آمل آورده که سید ابراهیم قائنی بعهده شیخ الاسلامی در بلده قائن اقامت داشته وی عالمی عامل بوده در بلده مذکوره او را دیدم امام و عالمی با صلاح یافتم رحمه الله تعالی آقا محمد باقر الهمدانی از فقهای عصر خود بود صاحب تکمله آورده که آقا محمد باقر همدانی عالمی فقیه و شیخ الاسلام همدان بود بزیارتش مشرف شده ام وی از اکابر صلحا بود السید محمد باقر بن محمد ابراهیم الهمدانی فرزند ارجمند سید محمد ابراهیم همدانی سابق الذکر ست صاحب ذهن دقیق و فکر عمیق بود وسعت نظر در علوم حقیه و معارف الهیه بحدی داشته که فوق آن متصور نیست

کذا فی التکملة وایضا در ان کتاب مسطورست که قبل از تالیف این کتاب یعنی کتاب تکمله
بمدت بست و پنجسال او را دیده بودم دام ظله الوریف علی الوضیع والشریف
انتهی کلامه الحاج محمد باقر الرشتی از صالحین و محدثین بود صاحب تکمله آورده
که الحاج محمد باقر الرشتی کان محدثا صالحا الا انه کان اخباریا انتهی آقا محمد باقر المازندرانی
از مجاورین نجف اشرف بود صاحب تکمله امل آمل بسیاری از مدائح و مناقب او آورده
مجمل این ست که گفته آقای مذکور بحر ذخار علوم و دقیق النظر و عمیق الفکر و حاوی انواع
معارف بود مدرسه او دار الشفای بیماران جهالت بود و کلمات او اشارات بطریقه نجات
از ضلالت بالجمله بعد ذکر اوصاف بسیار میفرماید که آقای موصوف تحصیل علوم و اکتساب فنون
در سال یکهزار و یکصد و پنجاه هجری در بلده اصفهان فرموده و نزد اعاظم علمای آنزمان تلمذ
می نمود تا آنکه فضل او در عراق عرب مشهور شد بنده مکرر بشرف لقای او مشرف
شدم و نیز گفته که الان هو دام ظله من قطان دار السلام فی مجاورة من یفتخر به
سکان البیت الحرام نسال الله الکون فی حضرته والتشرف بمشهده دخطیرته
انتهی مولانا اسمعیل التبریزی صاحب تکمله امل آمل آورده که مولانا اسمعیل تبریزی از اجلۀ
علمای بلده تبریز و شیخ الاسلام آنجا بود و در علم و فضل هرچند متوسط بود اما در اجرای امور
دین وامر بمعروف و نهی عن المنکر نهایت اهتمام و تشدد داشت و نقل ست که مولانا مردی را
حکم کرد بادای زکوة و حج و آن مرد مالدار بود چون موثر نیفتاد بخدام خود امر کرد تا او را بزنند
و همچنان کردند و از عجائب حکایات مولانای موصوف آنکه در تبریز تونگری بسیار مالدار
بود و بشدت بخل مال خود را نمیخورد و زنی داشت بعد از فوت او مولانا بان زن نکاح کرد
و جمیع اموال را برضا و اجازت زوجه بفقرا و مساکین داد و در مدرسه ها صرف نمود شنیده ام
که آن مال ده هزار تومان بود انتهی ملخصهٔ میرزا محمد جعفر بن سید علی الخفاف
صاحب تکمله آورده که میرزا محمد جعفر مذکور فاضلی عظیم المنزلت و عالمی جلیل المرتبت بود متقی

از فرقدین بالا و مرتبه بغایت معلا داشت اگر سید محقق دوانی وقتیکه آنمرحوم درس حاشیه قدیمه شرح تجرید میگفت چنان دهشت و حیرت او را عارض میشد که تا نفخ صور بهوش نمی آمد کجاست شیخ ابوعلی که تحقیقاتش را به بیند و کجاست ابونصر تا تدقیقاتش بشنود و صاحب تکمله همچنین کلمات بسیار در مدح و مبالغه در وصف وی آورده و نیز گفته که درس حواشی قدیمه را همچنان فرمود که اتفاق اهل علم ست بر آنکه گاهی هیچ تدریسی اتفاق نشده بالجمله صاحب تکمله بعد مدح بسیار و ذکر کرامات و مقامات آن علامه روزگار فرموده من شاء فلیرجع الیه

الشیخ علی بن عبدالله بن عبدالصمد بن محمد بن علی بن

یوسف بن سعید الاصبعی البحرانی منسوبست بسوی قریه اصبع که از قریهای بحرین ست جدش شیخ محمد بن علی بن یوسف عالم جلیل و از تلامذه سید ماجد بحرانیست بالجمله شیخ علی مذکور از اکابر حاضرین مجلس درس شیخ احمد بن ابراهیم والد شیخ یوسف بحرانی بود چنانکه حال مباحثه اش بخدمت او در ضمن احوالش مذکور شد و در لؤلؤه مسطور ست که شیخ علی مذکور فاضل دقیق النظر خصوصا در علوم ادبیه و عقلیه بود و بخدمت شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی قرائت کتاب استبصار نموده جمعی کثیر از فضلا بمجلس درس او حاضر میشدند از جمله مصنفات او کتاب ترتیب فهرست شیخ طوسی ست و دیگر شرح رساله استاد وی شیخ علی بن عبدالله الجد حاجی ست که فاضل فقیه و اعجوبه روزگار در علم فقه بود و باوجودیکه مشغول قرائت بر قبور بود مثل شاگرد خود شیخ علی مزبور که هردو ایشان شغل قرائت بر قبرها داشتند و شیخ علی الجد حاجی از تلامذه شیخ محمد بن یوسف مقابی بود و علوم ادبیه و عربیه و عقلیه و حسابیه را بخدمت او خوانده و ایضاً کتاب شرح لمعه را بخدمت شیخ محمد بن احمد بن ناصر بحرانی قرائت نموده بود و شیخ محمد فقیه و اصولی بحث و دقیق النظر و ظریف و لطیف و متواضع و صاحب تصانیف بود و نیز شیخ یوسف بحرانی آورده که پدرم میگفت وقتیکه استادم شیخ سلیمان در عجم بود بخدمت شیخ محمد بن احمد مذکور طلب درس نمودم برای او

از راه تواضعی که با استاد من داشت اجابت نفرمود و سن شریف او قریب هشتاد سال بود و در نماز جماعت بشیخ حجری اقتدا میکرد و حالانکه خود افضل از و بود لکن از راه هضم نفس و تواضع در اختیار امامت تورع میکرد انتهی کلامه الشیخ حسین بن محمد بن جعفر الماحوزی البحرانی منسوب ست بسوی ماحوز بمیم و حای مهمله و زای معجمه در آخر که از قریهای بحرین ست و مشتمل ست بر سه قریه از جمله آن قریه دونج بضم دال مهمله و سکون واو و فتح نون قبل از جیم که مسکن شیخ حسین مزبور بود و از اعظم اساتذه شیخ یوسف بحرانی و تلامذه شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی بود صاحب منتهی المقال فی معرفة الرجال بتقریب ذکر شیخ یوسف آورده که استادش عالم علامه شیخ حسین ماحوزی عالم عامل و فاضل کامل و مجتهد صرف بود و مولانا آقا محمد باقر بهبهانی رحمه الله فرموده است که او طعن بسیار بر اخباریین میکرد و میگفت اخباریان جمعی اند که میگویند انچه خود نمیکنند یقلدون من حیث لا یشعرون انتهی و صاحب لؤلؤه میگوید که از جمله اسانید من بسوی روایات و مصنفات علمای اعلام آنست که مرا از راه قرأت و سماعت و اجازه خبر داده است استاد من فاضل کامل جامع علوم معقول و منقول و مستنبط فروع از اصول جامع مراتب علم و عمل فائز باکمل مدارج بی خلل شیخ اجل اوحد افخر شیخ حسین بن شیخ محمد بن جعفر بحرانی ماحوزی که زندگانی یافت تا مدتی که عمرش قریب به نود سال رسیده بود سوای آنکه ضعف و نقاهت بجهت کبر سن لاحق حال بود و عجب آنست که او با وجود غایت فضل و علم خود ملکه تصنیف داشت و چیزی از و بقالب تصنیف نرسید و ایضا آورده که تلمذ و استفاده من بخدمت شیخ مزبور در بلده قطیف بعد از وفات والدم بعد از انکه خوارج بر بلاد بحرین استیلا یافته بودند اتفاق افتاد و شیخ مذکور از استاد خود علامه زمان و نادرة الاوان شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی که ذکرش گذشت روایت داشت و ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده که استاد من میر عبدالباقی بن میر محمد حسین بن میر محمد صالح خاتون آبادی از شیخ حسین ماحوزی مذکور روایت دارد

شیخ مذکور از ملا محمد باقر مجلسی روایت داشت ذو الفضل الاشرف میر آصف
القزوینی از فضلای زمان و مسلم الثبوت بین الامثال و الاقران بود شیخ عبد النبی
قزوینی در تکملة امل الآمل آورده که میر آصف القزوینی از سادات علماء و علمای سادات بود
و ایضا گفته که دیده ام من فضلا و علمای قزوین کسانی را که بزیارت میر آصف مذکور مشرف
شده بودند بسیار مبالغه در مدح و ثنای او میکردند و در عظمت فضل و کمال او بسیار میگفتند
اما من بخدمت او مشرف نگشته ام و میر آصف مذکور تحصیل علوم در قزوین و اصفهان پیش فضلای
مشاهیر آن زمان در اواخر مائة حادی عشر و اوائل مائة ثانی عشر فرموده تا اینکه صاحب مقدار وافی
و مهارت وافر از علوم کثیره حاصل ساخت و باوج فضل و کمال رسید و بعد از تحصیل علوم
از اصفهان به قزوین و تفلیس و دیگر بلاد تشریف داشت و در آنجا بدرس و تدریس
مشغول بود و باوصف کمال فضل متدین و پرهیزگار و زاهد و ورع بود و ایضا صاحب تکمله
آورده که حکایت کرد بمن جمعی از ثقات که همراه میر آصف مذکور رحمه الله در محاصره
محمودیه در اصفهان بودند و در ایامیکه اشتداد جوع و قحط در محاصره مذکوره پدید آمد میر
آصف مذکور با جمعی از رفقاء اصحاب خود یک دو رطل و یا یک دو مد از گوشت حمار خریده
و مبلغی خطیر بعوض آن داده پس تقسیم فرمود علی السویه حصه هر یک را از رفقا بنحوی که هیچ
کمی و زیادتی در آن نبود و اطعام فرمود هر یک از آن جماعت را بنفس نفیس خود و حصه خود را
موخر گردانید از حصص دیگر احباب بلکه کمی حصه خود فرمود مؤلف گوید که آنچه
صاحب تکمله آورده که میر آصف مذکور در محاصره محمودیه هم شریک بود و ایضا در اواخر
ترجمه او میگوید که وفاتش قریب از این واقعه اتفاق افتاد و جزاه الله خیر الجزاء و جعله
من سلک الانبیاء و الصلحاء و الشهداء انتهی مفهوم نمیشود که کدام محاصره بود و زمان
محاصره هم معلوم نمیشود و علاوه برین سقم نسخه منقول عنه بحدی است که اصلا ربط عبارت مفهوم
نمیشود و آنچه محصلش ظاهر بود ثبت نموده از جمله مصنفات امیر آصف قزوینی آنچه صاحب تکمله

آورده است شرح خطبه همام ست که از حضرت امیر المومنین علیه السلام با نور د کتاب
نهج البلاغه و کافی کلینی مذکور ست و خطبه مذکوره در باب صفات مومن ست و
دران شرح بطرز جدید و بیان سدید پرداخته مولانا عبد الله بن حسین بن
احمد بن جعفر بن احمد بن جعفر البحرانی البربوری از فضلا و مشایخ و کملا بود
از شیخ محمد مقابی بحرانی اجازه یافته و اجازه مذکوره بر ظهر نسخه شرح زبدة الاصول مسمی غایة المامول
نوشته بود و نسخه مزبوره را ملا عبد الله موصوف بدست خود نوشته صورت اجازه
اینست بلغت قرأة الشیخ الاجل الانبل الاواه الشیخ عبد الله بن المرحوم الشیخ
حسین البربوری البحرانی مد فی بقاه فاجزت له بعد الاستخارة ان یروی عنی
ما صح لی روایته وجاز لی اجازته من مولفات الشریعة ومصنفات السنة
الشیعة مشترطاً علیه الاحتیاط التام کما اشترطته علی مشایخی الکرام ولی
الیهم فی ذلک طرق عدیدة منها ما رویته قرأة وسماعا واجازة عن مشایخی
الثلثة الشیخ الامجد الشیخ احمد بن عبد الله والاواه الشیخ عبد الله بن علی و
المبرأ من الرین الشیخ حسین بن محمد بن جعفر البحرانیون عن شیخهم العلامة
شیخنا الشیخ سلیمن بن عبد الله البحرانی عن شیخه الشیخ سلیمن بن علی البحرانی
عن شیخه الشیخ صالح بن عبد الکریم والشیخ جعفر بن کمال عن شیخهما الشیخ
علی بن سلیمن عن شیخه الشیخ بهاؤ الدین عن ابیه عن شیخه الشیخ زین الدین صاحب
المسالك وشرح اللمعة عن مشایخه المتصلة سلسلتهم الی الامام عن الرسول
عن جبرئیل عن الله سبحانه وتعالی وکان ذلك فی اوقات عدیدة فی
طریق الهند بعد الانصراف من نصر فور بتاریخ سابع عشر شهر ذی القعدة
الحرام ۱۱۶۳ وکتب فقیر ربه واسیر ذنبه تراب اقدام اخوانه المومنین
خادم خدام العلماء الاخباریین الاقل الجانی والقن الفانی محمد بن علی بن

عبد النبی المقابی البحرانی والحمد لله وحده وصلی الله علی من لا نبی بعده واله اجمعین

مولانا میرزا محمد تقی بن میرزا کاظم بن ملا عزیز الله بن اخوند ملا محمد تقی المجلسی ملا حیدر علی آورده الفاضل العالم النحریر جدی میرزا محمد تقی طاب ثراه صاحب الاخلاق الحسنة والسجایا المستحسنة و آورده که مولانای مذکور صاحب تصنیفات و تالیفات بود از جمله کتاب بهجة الاولیاء در احوال صاحب العصر والزمان علیه السلام در فارسی تالیف در سنة تسع وثمانین والف بوده و وفاتش در ماه شعبان سنة تسع وخمسین ومائة والف واقع شد و ایضا ملای مذکور آورده که وانا اروی عنه وجادة عن جده العلامة من قبل الام المولی محمد باقر المجلسی طاب ثراه و میرزا محمد تقی مذکور جد بلا واسطه ملا حیدر علی مجلسی بود میرزا محمد تقی الاصفهانی الشمسابادی المعروف بالماسی صاحب تکملة امل الآمل آورده که میرزا محمد تقی مذکور از فضلای مقدسین و علمای بایقین و متعبد و زاهد و پرهیزگار بود اکثر اوقات گریه میکرد بخوف خدا و دائم الحزن از عذاب خدا بود و محترز و مجتنب از عقاب خدا بود در بلدهٔ اصفهان مدتها اقامت جمعه و جماعت داشت و فیض بسیار باهالی آن بلده میرسید میرزا مذکور در مقبره مولانا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه در سنه بضع وخمسین ومائة بعد الالف دفن شد مولانا سلطان محمد القاینی صاحب تکملة امل الآمل آورده که آنچه محصلش اینست که مولانا سلطان مذکور فقیهی زاهد و عابد بغایت زهد و کمال عبادت بود و در امر دین و نصح جاهلین تشدد داشت و سخی و شجاع بود انتهی مولانا اسمعیل الخواجوئی صاحب تکمله آورده که شنیده ام وی عالمی فاضل و صاحب تحقیق و تعمق بود و بعد ازین عبارتی آورده که بسبب سقم نسخه بخوبی مطلب آن وا نرسیدم اما ظاهر مفهوم میشود که مراد صاحب تکمله اینست که ملا اسمعیل مذکور بسبب صحبت مردی صوفی مشرب مائل به تصوف گردید والله اعلم بحقیقة الحال مولانا السید محمد باقر بن السید اسمعیل الاصفهانی الخاتون آبادی صاحب تکملة امل الآمل آورده که میر محمد باقر فرزند میر اسمعیل سابق الذکر ست فاضلی منیع

و عالمی رفیع در فضل و کمال همچو فضل و کمال پدر خود بمقتضای الولد سرّ لابیه مطابق بود و
بود و او را در امر بزرگ حاصل بود که هیچیک از علما را در غالب ازمان حاصل نشده اول
تقریر دلپذیر و تعبیری بی نظیر چنانچه صاحب تکملة امل الآمل آورده که شنیده ام از حبیب خود میرزا
ابی تراب رحمه الله از مولانا اسمعیل مازندرانی نقل میکرد که او میفرمود که از زمان درس
حضرت ادریس نبی علیه السلام تا این زمان هیچکس خلق نشده که تقریر و بیان او از میر محمد باقر
بهتر و خوشتر باشد و امر دوم قرب سلطان زمان چه آن مرحوم نزد سلطان حسین صفوی
چنین قدر و منزلتی عظیم داشت که در حیطه بیان نگنجد و سلطان مرحوم او را معلم خود ساخته بود
در ایام سلطنت پیش او درس میخواند و او را بر جمیع علمای زمان مقدم کرده بود و جمیع امرا
حتی وزیر اعظم پیش او خاضع بودند و امرای زمان نمیتوانستند که بحضور او بنشینند
تا وقتیکه او حکم بنشستن میفرمود و ایضا شیخ عبد النبی قزوینی صاحب تکملة آورده که از سید استاد
امیر محمد صالح حسینی طاب ثراه شنیدم که میفرمود با شرح اشارات و دیگر حواشی را
نزد میر محمد باقر میخواندیم انتهی محصل کلامه آقا محمد تقی الهمدانی صاحب تکملة آورده
که آقا محمد تقی همدانی فاضلی عجیب و عالمی غریب از هر دو چشم نابینا بود و حالانکه مردمان
پیش او قرائت کتب حکمت میکردند و او در آن باب کلامی بنهج خوب و اسلوب مرغوب
میفرمود توضیح امور غویصه و مشکله مینمود و دفع ایرادات وارده و ایراد اعتراضات
مینمود صاحب تکملة آورده که من بخدمتش مشرف گشته ام انتهی کلامه الشیخ محمد تقی
الدورقی النجفی الدورقی بفتح اوله و الراء و القاف الی دورق بلد بخوزستان
کذا فی الاتحاف صاحب کتاب تکملة امل الآمل آورده که شیخ مذکور از اعلام
فضلا و از افراد علما بود جامع علوم عقلیه و نقلیه و صاحب تحقیق رائق و ذهن فائق و
طبع رسا بود و بواسطه علم و فضل او در عراق عرب اشتهار تمام یافته و علمای اطراف
و امصار از و اخذ علوم کردند و در نجف اشرف متوطن گردیده بود و در آنجا بافاده درس

وتدریس اشتغال داشت بالجمله شیخ مزبور صاحب نظر دقیق و فکر عمیق بود و در تحصیل وافاده واستفاده سعی و کوشش بلیغ فرمود که بر اهل شهر خود بلکه تمام اهل عصر خود فائق وعالی گشت رحمه الله تعالی مؤلف گوید که شیخ موصوف از جمله اساتذه مولانا بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی رحمه الله بود کما یظهر من کتاب منتهی المقال میرزا محمد باقر بن میرزا علاء الدین گلستانه از فضلای زمانه و علمای یگانه بود صاحب شذور آورده که السید الحسیب ذی المناقب میرزا محمد باقر بن سید محقق امیرزا علاء الدین گلستانه فاضل کامل و عالم عامل بود ملا محمد باقر مجلسی ازو روایت دارد مولانا محمد سعید جونپوری از اذکیای فضلا و از اکابر زهاد وعباد بود و بر اکثر کتب مخالفین و موالفین آگاهی داشت واسع النظر و صائب الفکر بود از نتائج افکار او حواشی کثیره بر کتب فریقین بنظر مؤلف رسیده چنانکه نسخه اقبال علی بن طاؤس که بفقیر رسیده اکثر جاها حواشی نوشته از انجا دریافت میشود که اکثر اوقات مشغول عبادت می بود و صاحب ذوق سلیم و طبع مستقیم بود چنانچه صاحب کتاب اقبال جائیکه ذکر ماه شعبان و اعمال آن بیان فرموده مولانا بر حاشیه آن مقام میفرماید الحمد لله الذی وفقنی لهذا الصیام الی تمام الشهر اکثر من ثلثین سنة فانی لم اترکه فی الحضر ولا فی السفر ابتغاء لمرضات غافر البشر وما ذلک علی جناب فضله بعزیز وارجوان اصوم الشهرین الی منتهی عمری وقد جاوزت من سنی الی ما اعذر الله تعالی لعبده فی تلک السنة وذلک السن العالی وقد صرت الان من تعاقب الالام والاحزان کالشن البالی هذا سبب عوارض الایام ولکنی قد متعنی الله بفضله وکرمه الی الان وهو اول مرحلة من مراحل السبعین بالحواس الظاهرة والباطنة خصوصا السمع والبصر ولاسنان فی ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء فلا یخیبنی ان شاء الله تعالی من لا یخیب لدیه الامال

ورّبو نقنی الله الحث علی ارتکاب احسن الاعمال بحرمة جاه محمد وآله الآل صلوات الله علیه وعلیهم بالغدو والآصال وما توفیقی الا بالله وایضا در مقام ذکر اعمال ماه رجب برحاشیه مسفر باید الحمد لله الذی وفقنی لهذا العمل مع سائر اعمال رجب الا قلیلا فانی ما ترکت منذ قرن وهو ثلثون سنة صوم تمام رجب وشعبان قاطبة فی السفر والحضر والقبول من معطی المسئول مأمول بحرمة جاه الرسول وآله المقبول و در جائیکه صاحب اقبال نوشته که عمرم بشصت سال رسیده برحاشیه آنمقام نوشته که کان عمر السیّد ستین سنة حین تالیف الکتاب وعمری ایضا حین اقبالی بهذا الکتاب اعنی الاقبال ایضا و بر کتاب قلائد الجمان که از تصانیف بعض اکابر اهل سنت وجماعت ست اکثر جا حواشی نوشته چنانچه صاحب کتاب قلائد جائیکه ذکر محمد بن اسحق مطلبی نموده محمد سعید برحاشیه نوشته هو محمد بن اسحق بن بشار المطلبی صاحب کتاب سیرة النبی وهو عندی موجودة بفضل ومنه وهو منه منة علی العبد الضعیف اقل العبید محمد المدعو بسعید اسعد حاله ونور باله ودفع وباله وجعل شفیعه محمدا وآله سنة ۱۰۴۳ وایضا در کتاب مذکور جائیکه صاحب کتاب در ذکر همدان این شعر جناب امیر علیه السلام نقل کرده شعر

فلو کنت بوّابا علی باب جنة لقلت لهمدان ادخلی بسلام

محمد سعید مذکور برحاشیه این دو بیت نوشته وگفته ما سنح لی حین سماعی هذا البیت من کلام امیر المومنین علیه السلام وان لم یدرک الظالع شأو الضلیع هذان البیتان

طوبی لهمدان فیما قلت سیدنا ولیس غیرک بوّابها واما

بل انت امّ بواب ولیس له بغیر اذنک دخل بمنزل ومقام

همچنین اکثر حواشی وافادات او که بر کتب فریقین بنظر رسیده دلالت بر علو مرتبت واز اصحاب فضل وکمال بودن او دارد والله اعلم المحقق المدقق الشیخ

یوسف بن احمد بن ابراهیم الدرازی البحرانی صاحب الحدائق

از علمای متاخرین و کملای محدثین و فقهای متبحرین و اعاظم اصحاب دین مبین و ارباب انصاف و اعتدال میان طریقه اصولیین و اخباریین بود کتاب الحدائق الناظرة فی احکام العترة الطاهرة از تصانیفش در فقه امامیه معروف و شاهدی عادل بر حذاقت و جامعیت او خصوصا در علم فقه و ضبط احادیث و دیگر فضائل اوست وی از جمله مجاورین ارض اقدس کربلای معلی در حیات و بعد ممات گردید بالجمله آن مرحوم تفصیل احوال خویش را در آخر کتاب لؤلؤة البحرین فی الاجازة لقرتی العین که معروف باجازه کبیره است مذکور ساخته و اجازه مذکوره را برای دو برادرزاده خود یکی شیخ خلف بن شیخ عبد علی و دیگری شیخ حسین بن شیخ محمد نوشته و بتفصیل احوال مشایخ و طرق روایات و سلسله اجازه خود بطرق متعدده از علمای معاصرین خود تا صدوق و ابن بابویه و کلینی و دیگر معاصرین ایشان رسانیده و احوال میلاد و وفیات و اسامی تصنیفات اکثر ایشان را مندرج ساخته و درین رساله اکثر از آن کتاب نقل شد بالجمله ملخص احوالش علی ما ذکره فی آخر الاجازة المذکورة آنکه ولادتش در سنه یکهزار و یکصد و هفت هجری واقع شده و در کنار جد خود شیخ ابراهیم که او مردی تاجر و کریم و رحیم و نیکوکار و دیندار بود پرورش یافته و او تعلیم کتابت بوی فرموده و خط او و خط والد او شیخ یوسف بغایت خوب بود و بعده بخدمت والد خود بدرس اشتغال داشت و کتاب قطر الندا و شرح ابن ناظم و اوائل کتاب قطبی پیش او خوانده بود که درین اثنا والد ماجدش برحمت حق پیوست و قریب دو سال بعد فوت پدر خود در بلده قطیف بود و بخدمت استاد خود شیخ حسین ماحوزی پاره قطبی و بسیاری از شرح قدیم تجرید قرائت نموده و باز در بحرین رفته و در آنجا مدت پنج یا شش سال بخدمت شیخ احمد بن عبد الله بلادی تحصیل علوم نموده و بعد فوت شیخ احمد مرحوم بخدمت شیخ عبد الله بن علی بلادی قرائت فرموده و در ضمن این مدت بسوی مکه معظمه سفر نموده و حج بیت الله الحرام و زیارت اهلبیت کرام در آنجا آورده باز مراجعت به بلده قطیف نموده در آنجا بخدمت شیخ حسین

باجوزی سابق الذکر بدرس کتاب تهذیب الاحکام مشغول شد تا آنکه در بلده شیراز رسید و حاکم
آنجا با او باکرام و اعزاز پیش آمد و مدتی در آنجا بخوشحالی بسر برده مشغول افاده و تدریس و اقامت
جمعه و جماعت بود و در آنجا چند رسائل تصنیف فرمود تا آنکه در اهالی بلده مذکوره تفرقه
و خرابی افتاده اموال ایشان را غارت نمودند پس شیخ مذکور از آنجا بیرون رفته در قصبه فسا
توطن اختیار نموده مشغول مطالعه شد و همانجا کتاب حدائق الناظره را تا باب اغسال تصنیف
فرمود اتفاقا در آن قصبه هم تفرقه پدید آمد و والی آن مقام کشته شد و اکثر کتب شیخ هم در آنجا بغارت
رفت و مدتی بر همین منوال بود تا آنکه بفضل خداوند تعالی شانه بسوی عراق تشریف آورده و در
کربلای معلی بعزم مجاورت دائمی اقامت ورزید و بمطالعه و تدریس و تصنیف اشتغال نمود
و در آنجا شروع در اتمام کتاب حدائق فرمود و چندین مجلدات از ان بمعرض تصنیف
رسید از انجمله کتاب الطهارة مشتمل بر دو مجلد است و کتاب الصلوة مشتمل بر دو مجلد و کتاب
الزکوة و کتاب الصوم در یک مجلد و کتاب الحج در یک مجلد و در ینجا بعد ذکر این مجلدات
شیخ یوسف مذکور میفرماید که این کتاب من یعنی حدائق که اشتمال بر جمیع نصوص و احادیث
متعلقه بهر مسئله و جمیع اقوال دارد کتابیست که مثل آن در کتب علمای ما تصنیف نشده است
و هر قدر که از ان درین مقام اقدس یعنی کربلای معلی تصنیف کرده ام التزام مذکور
در آن نموده ام لکن انچه در عجم تصنیف کرده ام مشتمل بر تفصیل احادیث باین شان نیست
اگر چه اجمالا متضمن تحقیق مسائل و ربط بدلائل است و خواستم که ناظر آن کتاب محتاج بمطالعه
دیگر کتب احادیث و استدلال نباشد لهذا آن کتابی مبسوط و واسع مثل بحر ذاخر مملو بگوهرهای
فاخره شده است و نوبت تصنیف آن تا کتاب الحج رسیده است و اکنون یعنی وقت تسطیر
عبارت مذکوره بتصنیف کتاب التجارة آن کتاب اشتغال دارم و متوجه ذکر کتاب الجهاد
نشدم زیرا که درین زمان احتیاج بآن کمتر است مؤلف گوید که مجلدات دیگر از تجارت
و نکاح در کتبخانه بعض اعلام ابقاه الله الی یوم القیام موجود است ظاهرا بعد تمام اجازه

موسومه بلؤلؤة البحرین بقالب تصنیف در آمده و تاریخ اختتام کتاب لؤلؤه علی ما وجد بخطه
سال یکهزار و یکصد و هشتاد و دو هجری ست و از تاریخ وفات او که مذکور خواهد شد ظاهر
میشود که بعد اتمام نسخه لؤلؤه بمدت چهار سال انتقال فرموده و هم از کلام شیخ مزبور
ظاهر و ثابت ست که او دران اوان مشتغل بتصنیف کتاب حدائق بوده و دست
از اتمام آن برداشته بلکه بعض دیگر از تصانیف خود را بجهت اشتغال بآن ناتمام گذاشته
و صاحب تذکرة العلما آورده که مسموع شد که قدری از ابواب آخر آن کتاب باقیمانده بود
که او برحمت الهی پیوست و بعد او بعضی از تلامذه اش باتمام آن پرداختند والعلم
عند الله دیگر از تصانیف شیخ یوسف مذکور ست کتاب سلاسل الحدید فی تقیید ابن
ابی الحدید در دو مجلد و دران کلام ابن ابی الحدید را که در شرح نهج البلاغه برطبق مذهب
معتزله مندرج ساخته رد کرده است و در اول کتاب سلاسل مقدمه شافیه در مبحث
امامت ذکر فرموده که لائق آنست که کتابی مستقل باشد دیگر کتاب شهاب ثاقب در بیان
بیان معنی ناصب ست و کتاب دررالنجفیه عن الملتقطات الیوسفیه که مشتمل بر تحقیقات رائقه
و ابحاث فائقه است و کتاب عقد الجواهر النورانیه فی اجوبة المسائل البحرانیه و رساله
الصلوة متنا و شرحا و رساله دیگر در صلوة بعبارت واضحه و رساله محمدیه در احکام میراث
ابدیه و کتاب جلیس الحاضر و انیس المسافر که بمنزله کشکول ست و کتاب میزان الترجیح در
افضلیت تسبیح در رکعت سوم و چهارم و کتاب مناسک الحج و کتاب تحقیق معنی اسلام
و ایمان و کتاب اللآلی الزواهر فی تتمة عقد الجواهر و کتاب النفحات الملکوتیه فی الرد علی الصوفیه
کتاب تدارک المدارک مشتمل بر بحث بکلام صاحب مدارک که یک مجلد ازان مشتمل
بر کتاب الطهارة و الصلوة بمعرض تالیف رسیده و باقی موقوف بر کتاب حدائق مانده
کتاب مسائل الشیرازیه و کتاب اعلام القاصدین فی اصول الدین که باب اول آن
در توحید بتصنیف در آمد لکن هر دو کتاب مذکور در حوادث زمان بقضیه فساد از دست

شیخ مذکور بطهارت رفته و رساله قاطعة القال والقیل در بحث نجاست آب قلیل مشتمل برد کلام ملا
محسن کاشانی و بعضی متاخرین از و که قائل بطهارت آن بوده‌اند و کتاب کشف القناع عن صریح الدلیل
فی الرد علی من قال فی الرضاع بالتنزیل مشتمل بر بحث بکلام میر باقر داماد در مسائل رضاعت و کتاب
الکنوز المودعه در مسئله اتمام صلوة مسافر در حرم اربعه یعنی مکه و مدینه و کربلا و مسجد کوفه و کتاب الصوارم
القاصمه مشتمل بر تحریم جمع میان دو زن از اولاد فاطمه و کتاب معراج النبیه در شرح من لا یحضره الفقیه
که ناتمام مانده و قلیلی از اول آن تصنیف شده و کتاب المسائل البهبهانیه در جواب مسائلیکه سید
عبدالله بن سید علوی بحرانی از بهبهان فرستاده بود و کتاب المسائل الگاذرونیه در جواب
شیخ ابراهیم بن شیخ عبدالنبی بحرانی و کتاب المسائل الخشتیه در جواب ملا ابراهیم خشتی و کتاب
مسائل شیخ احمد بن یوسف بن علی بن مظفر بوری بحرانی و کتاب مسائل شیخ احمد بن شیخ حسن بحرانی
و کتاب مسائل سید عبدالله بن حسین الشاخوری کتاب الخطب مشتمل بر خطبهای جمعه از اول سال
تا آخر سال و خطبهای عیدین و کتاب الانوار الحیریه والاقمار البدریه در جواب مسائل احمدیه که
در کربلای معلی واقع شده و قریب پنجاه و پنج مسئله از ان بیاض رسیده و کتاب مسائل شیخ
محمد بن علی بن حمید نعیمی بحرانی و دیگر غیر اینها چندین حواشی و اجوبه مسائل است باید دانست
که شیخ مذکور چندین مقدمات متعلق باختلاف مجتهدین و اخباریین را در ابتدای کتاب حدائق مندرج
ساخته و در ضمن آنها فرموده که من در اوائل از جمله نصرت کنندگان مذهب اخباریه بودم و بحث
بسیار با علمای مجتهدین معاصرین خود میکردم و مقاله مبسوطه در کتاب خود مسمی به مسائل شیرازیه
مشتمل بر ابحاث شافیه و اخبار کافیه بتحریر در آوردم لکن بعد تامل کما ینبغی درین مقام و امعان
نظر در کلام علمای اعلام بر من ظاهر شد که اغماض نظر ازین باب باید کرد و سد این اختلاف باید نمود
انتهی سید العلما آقا سید حسین نصیر آبادی طاب مرقده در بعض مصنفات خود بتقریب ذکر
اعتقاد خود درباره اخباریین میفرماید که کسانیکه حظی از انصاف دارند و متوسط اند مثل شیخ یوسف
بحرانی و شیخ حسین عصفوری مخالفت ایشان در اکثر جاها مثل مخالفت علمای اصول فیما بینهم مورد

طعن نسبت بما ایشان را از زمرهٔ علمای مقبولین سید اجل صاحب منتهی المقال بعد ذکر مدح و القاب
شیخ یوسف گفته که وی در اول حال اخباری صرف بود بعد آن بسوی طریقهٔ متوسطه رجوع نموده
میگفت که این طریقهٔ مولانا مجلسی مصنف بحار الانوار ست وفات شیخ موصوف در ماه ربیع الاول
سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و شش هجری واقع شد و تلمیذش مقدس تقی شیخ محمد علی مشهور با بن
سلطان و تلمیذ دیگر حاجی معصوم متولی غسل دادن او بودند و استاد من علامه یعنی آقا محمد باقر بهبهانی
بر جنازه اش نماز کرد و جمعی کثیر خلف جنازه اش مجتمع شدند باوجودیکه ساکنان کربلای معلی
بسبب حادثه که در آن سال بایشان رسیده بود متفرق و متشتت بودند انتهی محصله بنا بر
تاریخ ولادت و وفاتش که نقل نموده شد ظاهر میشود که مدت عمرش هفتاد و نه سال یا هشتاد سال
تقریبا بوده است و گویند قبرش نزدیک پاهای شهدای کربلای معلی رضوان الله علیهم واقعست
رحمه الله و حشره مع من دفن فی جواره صلوات الله علیه ملا حیدر علی مجلسی در اجازهٔ خود آورده
که شیخ یوسف مذکور از شیخ حسین ماحوزی و ملا رفیع مشهدی و غیر ایشان روایت داشت و میر
عبد الباقی ابن میر محمد صالح خاتون آبادی اصفهانی که از وی اجازهٔ روایت دارد مرا بسائر
مصنفات و مرویات او اجازه داده است والله اعلم **الشیخ محمد علی بن ابوطالب**
بن عبد الله بن علی بن عطاء الله الزاهدی الجیلانی تخلص او حزین ست از فضلای
باوقار و نوادر روزگار بود میر غلام علی آزاد بلگرامی در ماثر الکرام گفته که حزین شیخ محمد علی سلسله
نسبش به بیست و دو واسطه بشیخ زاهد گیلانی مرشد شیخ صفی الدین اردبیلی جد سلاطین صفویه می پیوندد
و مولد و منشای شیخ اصفهان ست چون نادر شاه بر ممالک ایران استیلا یافت و امنی که در عهد
سلاطین صفویه بود برهم خورد شیخ رخت سفر بدیار هند کشید و در سنه سبع و اربعین و مائة و الف
از راه دریا به بندر ته رسید و از طریق سیستان و خداباد وارد بلدهٔ بهکر گشت اتفاقا دران ایام
عطف عنان فقیر از سند بجانب هند واقع شد و در بلدهٔ بهکر با شیخ ملاقاتها دست داد جامع علوم
عقلی و نقلی ست و در نظم و نثر مرتبهٔ بلند دارد آخر راه ملتان و لاهور متوجه دار الخلافت دهلی شد

وقریب چهارده سال درین شهر بعنوان انزوا اقامت گزید و در سنه احدی وسبعین ومائة والف
از شاهجهان آباد برآمده چندی در اکبرآباد وقفه کرد و از انجا بشهر بنارس شتافت و صاحب
نتائج الافکار بعد ذکر محامد واوصاف شیخ موصوف گفته که وی در سنه ثلث واربعین ومائة والف
کمر همت بعزم زیارت حرمین شریفین بربست و عند المراجعت عبور وی ببلدهٔ لار افتاد و چون آن
دیار از حوادث روزگار که منشا آن وجود نامسعود نادرشاه بود توقف مناسب ندیده
خود را بساحل دریای شور کشیده از بنادر فارس وکرمان وبندر عباس گذشته خود را
به بندر ته که از بنادر ملک سند ست رسانید و از انجا بر سیستان وملتان ولاهور عبور کرده
بمنزل مقصود که عبارت از دار الخلافت شاهجهان آباد است فایز گردید و مدتی دران دیار
خلد آثار بسر برد و عمدة الملک امیرخان متخلص بانجام سیور غالی سیر حاصل بوی از سرکار
محمد شاه بادشاه دلانیده بود دران فارغ البال بجمعیت خاطر میگذرانید قضارا هجو اهل هند
از زبانش سر زده وشعرای شاهجهان آباد را بشورش وپرخاش آورده طاقت اقامت
دهلی در خود نیافته متوجه اکبرآباد گشت وبعد توقف چند روزه از انجا بسیاحت بنگاله شتافت
واز بنارس گذشته تا به عظیم آباد رسیده باز رجعت قهقری خود را به بنارس رسانید و درانجا رنگ
سکونت ریخته عاقبت خانه ترتیب داد و همانجا در سنه ثلث وثمانین ومائة والف رو بمنزل آخرت
نهاد و آقا احمد بهبهانی در کتاب مرآة الاحوال جهان نما بتقریب ذکر ورود خود در بلدهٔ بنارس
نوشته که قریب بخارج شهر واقع ست مقبرهٔ شیخ علی حزین محمد علی جیلانی متخلص بحزین که از احفاد
عارف ربانی شیخ ابراهیم معروف بزاهد جیلانی ست مرشد ومطاع شاه صفی جد اعلای سلاطین صفویه
رضوان الله علیهم ست واوصاف آن ازغایت اشتهار مستغنی از اظهار ست وشیخ مذکور سلالهٔ آن
خاندان ومشعله افروز آن دودمان بود وولادت باسعادتش در دوشنبه بست وهفتم ماه ربیع الاول
سنه یکهزار ویکصد وسه هجری در اصفهان اتفاق افتاده ودر خدمت جمعی از علمای عالی شان چون
والد خود وشیخ خلیل الله طالقانی ومولانا محمد صادق اردستانی وآقا هادی بن ملا محمد صالح مازندرانی

شارح اصول کافی که ذکرش گذشت و میرزا کمال الدین محمد فسای داماد مولانا محمد تقی مجلسی سابق الذکر و فاضل محدث حاجی محمد طاهر اصفهانی و قدوة الحکما شیخ عنایت گیلانی و سید المتبحرین امیر سید حسن طالقانی و فاضل مدقق میرزا محمد طاهر خلف میرزا ابو الحسن قائنی که در ریاضی نادر زمان بود و استاد العلما مولانا شاه محمد شیرازی و جامع المعقول والمنقول اخوند مسیحائی فسوی تلمیذ استاد الکل آقا حسین خونساری و مولانا لطف الله شیرازی تلمیذ فاضل محدث مولانا محسن کاشانی و فضلای دیگر تحصیل مراتب فضل و کمال نموده و باندک زمانی مقتدای انام و مرجع خاص و عام در اغلب علوم اعلام گردید و مدتی بسیاحت فارس و عراق و عجم و خراسان و طبرستان و حجاز و یمن و بر عمان گذرانیده بملاقات جمعی از علما و اعیان رسیده است چون فاضل ربانی میرزا علاء الدین محمد گلستانه و فاضل متبحر مجتهد آقا جمال الدین محمد خلف اکبر علامه نحریر استاد الکل آقا حسین خونساری و آقا رضی الدین محمد خلف دیگر آن مرحوم و اخوند مسیحای کاشی تلمیذ و داماد آن مرحوم و فاضل متبحر شیخ جعفر قاضی اصفهان و فاضل محقق میرزا حسن خلف مولانا عبد الرزاق لاهیجی ساکن دار المومنین قم مولف کتاب شمع الیقین در عقائد دینیه و جمال الصالحین در اعمال و رساله در تقیه و مولانا محمد گیلانی مشهور بسراب و مجتهد کامل مولانا بهاء الدین محمد اصفهانی مشهور بفاضل هندی و سید فاضل کامل سید هاشم همدانی و فاضل متبحر کامل صدر الدین محمد قمی اصفهانی و مدرس مدرسه همدان استاد جد این فقیر و مولانا ابو الحسن اصفهانی ساکن نجف اشرف و فاضل مقدس شیخ یونس نجفی و عالم و زاهد شیخ احمد جزائری و شیخ مفید شیرازی و مولانا محمد فرامی و سید الاتقیا و رئیس العلماء والصلحا سید هاشم نجفی و مولانا محمد علی شیرازی مشهور بسکاکی و فاضل ادیب سید علیخان بن سید نظام الدین احمد حسینی مشهور بحجازی شارح صحیفه کامله که از احفاد امیر غیاث الدین منصور شیرازی ست و عالم عامل مولانا عبد الکریم اردکانی و فاضل محقق میر عبد الغنی اصفهانی که در میراث رساله دارد و شیخ سلام الله شولستانی شیرازی که از خلق انزوا گزیده در کوهی مقام داشته است و مجتهد کامل ملا محمد رفیع گیلانی مجاور مشهد مقدس رضوی

وسید نور الدین ابن سید نعمت الله جزائری ساکن شوشتر و امیر سید علی و برادرش میر سید حسین
ولدین سید الافاضل میر عزیز الله جزائری که در خرم آباد فیلی ساکن بوده اند و اواخر
ایام فاضل محدث کامل استاد المجتهدین و رئیس المتاخرین اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه را
در سن طفولیت دریافته است و از تذکره آن مرحوم که در مجلی از احوال خود نوشته است
معلوم میشود که بمرتبه جلیه عالیه اجتهاد رسیده و بشرف اجازه جمعی [illegible] اعلام مشرف شده
و مولفات و رسائل بسیار از کلک [illegible] در صفحه روزگار یادگار است چون رساله وجوب
مسح رجلین و رساله قضا و قدر و رساله حدوث عالم و رساله توفیق که در توافق حکمت و شرع
نوشته است و حواشی شرح حکمت اشراق و رساله ابطال تناسخ و حاشیه الهیات شفا و رساله
در مدارج حروف و حاشیه بر شرح هیاکل النور و شرح رساله کلمة التصوف شیخ اشراق
و فرس نامه و رساله مدت العمر که در اوقات تحصیل هر مسئله مشکله را که حل نموده در ان ضبط
کرده است و غیر اینها از رسائل بسیار و چهار دیوان رفیع بنیان متضمن سی هزار بیت غرا که
هر یک بحریست لبالب از لآلی ثمین و گلزاریست پر از گلهای رنگین مراتب فضیلت و علمش
و غایت فصاحت و بلاغت و متانت و حلاوت کلامش از مطالعه آنها بر هنرمندان و علمای
بی مرض و فضلای خالی از غرض ظاهر و هویدا میگردد در دار الایمان اصفهان عمر گرامی را بالعزت و
حرمت و احتشام گزرانید و در خدمت سلطان حسین و شاه طهماسب بجلالت قدر ممتاز و چون
قره باصره باعزاز بود در ایام تسلط افاغنه بآن کشور و سلطنت نادر شاه افشار و ویران شدن خاندان
معدلت شعار از فرط علو همت و پاس حقوق آن دولت و اطلاع بر حقوق صفویه بر سلاطین
بابریه و عدم اطلاع بر رسوم و عادات مردم هندوستان بقصد استمداد از محمد شاه وارد این کشور
گردید چون بشاهجهان آباد رسید و از اوضاع و اطوار پادشاه و گرفتاری وی بدست امرا مطلع شد
نهایت پشیمان و نادم شد و لکن از سطوت نادر شاه قدرت بر معاودت نداشت شاه
طهماسب قبل از گرفتاری خود بوی مکتوبی در کمال آداب نوشته و تکلیف بر معاودت نمود

چون بر حقیقت عاقبت امرش مطلع بود قبول نکرد و معذرت خواست و درین کشور شهر بنارس را مسکن خود نمود و از معاشرت خلق دامن افشاند و دران بلده در سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و یک برحمت ایزدی پیوست بارگاه او مطاف زمرهٔ انام و مزار خاص و عام ست و در شب دو شنبه و پنجشنبه بر مقبرهٔ او عجب انبوهی و ازدحامی میشود و در بعض کتب تواریخ مسطور ست شیخ محمد علی حزین از ابنای شیخ تاج الدین ابراهیم معروف بشیخ زاهد گیلانی ست نسبا و به پانزده واسطه بشیخ موصوف میرسد از غایت اشتهار که صیت فضائل او اقطاع عالم را فرو گرفته مصنفات او در جمیع عالم عموما و در هند هم خصوصا دائر و سائر ست در هنگامه نادر شاه از ایران دیار وارد هندوستان گردید و مدتی در شاهجهان آباد گزرانید و از انجا رخت بشهر بنارس کشید و همانجا رحل اقامت انداخت و دران بلده قبری برای خود ساخته انتظار اجل موعود میکشید و اکثر بر زبانش میگذشت که انقیدر دیر جراءت و برای قبر لوحی از سنگ تراشیده اینچند کلمه و بیت بران نقش کرد و بر سر لوح اسم تبارک الله بعد از ان محسن قد اتاک المسیء بعد از ان العبد الراجی رحمة ربه الغفور محمد المدعو بعلی بن ابی طالب الجیلانی و در پائین لوح این مطلع خودش مرقوم ساخته

روشن شد از وصال تو شبهای تار ما — صبح قیامت ست چراغ مزار ما

و در پهلوی مزار این دو بیت

زبان دان محبت بوده ام دیگر نمیدانم — همیدانم که گوش از دوست پیغامی شنید اینجا

حزین از پای ره پیما بسی سرگشتگی دیدم — سر شوریده بر بالین آسایش رسید اینجا

و در همان قبر مدفون گشته شخصی این تاریخ بطریق تعمیه گفته

نے گشته بیهات روے زمین — ز شیخ محمد علی حزین

بظاهر بعد اخراج حرف زای معجمه که عدد هفت باشد تاریخ وفات شیخ مذکور خواهد بود مؤلف گوید شیخ مذکور تصانیف خود را در بعض رسائل خود بدین عنوان آورده و گفته و اما ما صنفته من الکتب والتعلیقات والرسائل فی ظعنی و اقامتی فاکثر من ان اقدر علی ذکره

وعده فان حوادث الايام قد نبذتني من بلدة الى بلدة هاربا من فرط الاهوال و
تشتت البال مرتحلا دارا الى ديار حتى طفت الاقاليم من غير ارادة ورغبة الى الاسفار
عاريا عن الاحمال والاثقال فلم يجتمع عندي ما كتبته ونسيت كثيرا من الرسائل
والفوائد فمنها كتاب روائح الجنان وكتاب خلاصة المنطق وكتاب الرموز الكشفية
وكتاب شرح عيون اخبار الرضا وكتاب جامع نفيس سميته مدة العمر وكتاب كشف الكلام
وكتاب دعائم الدين وكتاب الفصيح وكتاب التوجيه بقول قدماء المجوس في المبدأ
وكتاب شرح الرسالة للشيخ شهاب الدين يحيى المقتول وكتاب انيس الفواد في حقيقة
الاجتهاد لم يعمل مثله وكتاب اللباب في علم الحساب وكتاب جوامع الاداب في كتاب
الوصية وكتاب كشف الغطاء في تحقيق الغناء وكتاب النصرة وكتاب الانساب وكتاب
التعليقات في الطبيعي والالهي وكتاب المراصد في الرايج والكاسد وكتاب الرمح
المصقول في الطعن على اكثر قواعد الاصول وكتاب الذخر والسعادة في العبادة و
كتاب الفوائد العلية لم يكمل منه عشرون فصلا واسال الله التوفيق لاتمامه
وكتاب كشف التلبيس في هدم اساس ابليس اشبع فيه القول على رد القياس وكتاب
سيف الله المسلول على اعداء ال الرسول وكتاب جلاء الافهام في علم المساحة
وكتاب الصراط السوي في غواية البغوي وكتاب نجح الطلب في استخراج ضلع المكعب
واستكشاف معضلات الهندسة وكتاب كد القلم في حل شبهة جذر الاصم
وكتاب التعليقات على مبحث الفلكيات من الشفا وكتاب التعليقات على الامور
العامة من شرح التجريد وكتاب التعليقات على كتاب المطارحات للشيخ المقتول
وكتاب التعليقات على الفصوص للمعلم الثاني ابي نصر الفارابي وكتاب التعليقات
على كتاب النجاة للشيخ الرئيس ابن سينا وكتاب التعليقات على مقامات العارفين من
شرح الاشارات وكتاب التعليقات على غوامض المجسطي وكتاب التعليقات على

التلويحات للشيخ المقتول وكتاب التعليقات على التذكرة لابن رشيد وكتاب التعليقات
على شرح المقاصد وكتاب شرح رسالة الحكيم عيسى بن زرعه وكتاب الرد على التناسخيه
وكتاب الدعوات الصالحات واسماء الله الحسنى الفتها فى مشهد مولاى امير المومنين
عليه السلام وكتاب خواص بعض السور والايات كتبته ايضا فى النجف الاشرف
وكتاب شجرة الطور فى شرح اية النور كتبته فى مشهد طوس على مشرفه السلام
وكتاب لوامع المشرقة فى تحقيق الواحد والوحدة وكتاب جوامع الكلم وكتاب
مدارج العليه وكتاب شرح قصيدتى المسمى ودة انشد... عن حرم الله
مكة المباركة وشرحتها فى بلدة لحسا واهديته الى السيد الجليل السيد حسين المكى
من ال صحرا وكتاب الديباج فى ابانة ... ط الزجاج وكتاب هداية الامم فى الحدوث
والقدم وكتاب السنية وكتاب الجوابات عن مسائل سأل عنها الشيخ احمد بن محمد
الصيمرى العمانى وكتاب الجوابات عن المسائل الطبرية وكتاب الجواب الى السيد نصر الله
الحائرى فى مواضع من كلام الشيخ ابن العربى وكتاب خلق الاعمال وكتاب معنى الصمد
وتفسير سورة التوحيد وكتاب تفسير سورة هل اتى على الانسان وكتاب الناسخ والمنسوخ
وكتاب تحقيق الازل والابد والسرمد وكتاب الطول والعرض وكتاب العين
فى شرح القصيدة العينية للسيد الحميرى رحمه الله وكتاب الفصول البليغه
وكتاب مختصر البديع والعروض والقوافى وكتاب تجويد القران وكتاب فتح الابواب
وكتاب المشاهد العليه وكتاب حيوة الاخوان وكتاب بهجة الاقران وكتاب
معراج النفس وكتاب راح الارواح وكتاب المقلة فى بيان النقطة وكتاب الفضائل
فى احياء سنن الاوائل وكتاب اللمع فى ازهاق البدع وكتاب سير عبد الله بن بديل
ابن ورقاء الخزاعى الازدى رضى الله عنه واخباره وكتاب هشام بن الحكم و
مناظراته وكتاب نوادر العرب واخبارهم وكتاب اخبار ابى الطيب المتنبى احمد بن

الحسين بن عبد الصمد الجعفي الكوفي وذكر بعض اشعاره الفايقة وكتاب اخبار الصاحب
الجليل كافي الكفاة اسمعيل بن عباد الطالقاني وذكر ما وصل الي من فصوله ونوادر
اشعاره وكتاب نوادر ابي الحسين مهيار الكاتب الديلمي واخباره وذكر بعض غرر
اشعاره وكتاب اخبار ابي تمام الطائي حبيب بن اوس وبعض اشعاره وكتاب اخبار
الشيخ الصفي الدين الحلي ونوادر اشعاره وكتاب اخبار المحقق الطوسي قدس الله روحه
وكتاب اخبار جدي السعيد الشيخ ابراهيم المعروف بزاهد الجيلاني قدس الله
سره وكتاب ماجرى به القلم واما ماكتبته بالفارسية فكتب منها كتاب معرفة
النفس وتجردها وكتاب ابطال التناسخ وكتاب بشارة النبوة ذكرت فيه من التورات
والانجيل وصحيفة يوشع وكتاب شعيا مايدل على نبوة نبينا صلى الله عليه وآله وسلم
وكتاب الاغاثة في الامامة كتبته في مكة المباركة زادها الله تعظيما وكتاب مبحث
القدم والحدوث وكتاب فتح السبل وكتاب مقالات بعض المشايخ وكتاب
تجريد النفس وكتاب المعيار في الاوزان الشرعية وكتاب النسب التاليفية
وكتاب فوايد الطب وكتاب آداب دعوة الاسماء والاذكار وكتاب مختصر الدعوات
والزيادات وكتاب الحليات وكتاب معرفة البادي ومايتعلق به وكتاب مصابيح
الظلام في اداءة الكلام وكتاب الصيد والذبايح وخواص الحيوان وكتاب اصول
المنطق على طرز انيق وكتاب شرح بعض خطب امير المومنين عليه السلام وكتاب احكام
الشك والسهو في الصلوة وكتاب دستور العقلا في آداب الملوك والامراء
وكتاب شرح دعاء عرفة لسيد الشهدا عليه السلام وترجمه دعاء المشلول
وترجمة دعاء الصباح وترجمه الجوشن الصغير وترجمة الدعاء المعروف
بالعلوي المصري وتفسير سورة الحشر وشرح القصيدة الجيمية الفارضية وكتاب
معرفة الاجسام وتناهيها وكتاب الموسوم بجام جم في بيان المواليد وكائنات الجو

وكتاب ابطال الجبر والتفويض وكتاب وجوب النص على الامام وكتاب الخواص المجربة
وكتاب العلاجات الغريبة وكتاب معرفة اللآلي وكتاب شرح مطلع الانوار في الهيئة
وكتاب شرح مصباح الشريعة وكتاب شرح بعض فصول افلاطون الالهي وكتاب المواريث
وكتاب الدلالة على الخير وكتاب سبب الاختلاف في الاخبار وبيان طريق جمعها
وكتاب في تحقيق الرؤيا واصول علم التعبير وكتاب الرد على النصارى في القول
بالاقانيم وكتاب الموائد السماوية وكتاب الجمع بين الحكمة والشريعة ودفع شبهة
المخالف كما وهمه الغاغة وترجمة رسالة الافيون للشيخ الرئيس وترجمة الرسالة
الموسومة بالصفيحة في علم الاصطرلاب لشيخنا البهائي طاب ثراه مع زيادة توضيح
وتحقيق وترجمة منطق التجريد وترجمة كتاب اقليدس في الهندسة مع زيادة
توضيح وترجمة نوادر محمد بن ابي عمير الازدي وذكر سيره واحواله ورسالة
الكر واحكام المياه ورسالة سيرة المتعلمين ورسالة تضعيف الشطرنج ورسالة
حل بعض الاشعار من كلام خاقاني ورسالة مناسك الحج كتبته في اثناء سفر الحجاز
وكتاب المناظرات والمحاضرات كتاب آداب العزلة والخلوة وكتاب آداب المعاشرة
وكتاب معرفة التقويم واحكام النجوم وكتاب جر الاثقال وما يناسب له وكتاب
الاسنى في تحقيق قوله تعالى ثم دنى فتدلى فكان قاب قوسين او ادنى وكتاب
التعريف في حصر انواع القسمة وكتاب الحيوة والممات في الحث على العمل وذم العطلة
وكتاب المعادن وكتاب فلذة الاكباد حاصل رسالة ابي عبد الله المعصومي في
العشق وهو اعظم اصحاب الشيخ الرئيس مع زيادات وافادات شريفة وكتاب
التحلية والتخلية وكتاب الادعية والادوية وكتاب التأليف بين الناس وكتاب
فضل العراق وكتاب تذكرة المعاصرين من الشعراء وكتاب تكميل العلوم
وكتاب رياض الحكمة وكتاب مواعظ الحكماء وكتاب فضائل القرآن

وكتاب تقسيم الاسماء ومعانيها وكتاب شرح رسالة الوالد العلامة رضى الله
عنه فى تحقيق الحركة وكتاب شرح رسالة والدى ايضا قدس الله روحه
فى عمل المسبع والمتسع فى دائرة اب ج من التعاليم وكتاب شرح الرسالة ايضا
لوالدى قدس سره فى قول ارسطو لم صار ماء المطر خفيفا وترجمة رسالة الوالد
العلامة طاب ثراه فى بيان قل الروح من امر ربى وايضا ترجمة رسالة الوالد
اعلى الله مقامه فى تحقيق ماهو الحق فى مسئلة العلم وايضا ترجمة رسالة الوالد
نور الله مضجعه فى تحقيق قوله عليه السلام عرفت الله بفسخ العزائم وحل العقود
وكتاب المواهب فى ليلة الرغائب فى بيان كلام فرفوريوس حيث قال الخيرات
منها ماهى شريفة ومنها ماهى ممدوحة ومنها ماهى بالقوة كذلك ومنها ماهى ناقصة الى آخر
كلامه كتبته فى ليلة واحدة وذلك من فضل الله سبحانه علىّ وكتاب الفرق
بين اللمس والمس ومايتعلق به ويتفرع عليه وكتاب شرح رسالة ابى يوسف
يعقوب بن اسحق الكندى فى تحقيق النفس وكتاب المفصل فى خبر اعقل وتوكل
وكتاب الزكوة ورسالة معرفة القبلة ورسالة فى دلالة الفعل المضارع المثبت وذكر
الاقوال ونصرة قول ابى حيان فى اشتراكه بين الحال والاستقبال ورسالة فى جواب
السؤال عن الاربعة المتناسبة ورسالة فى جواب مسئلة فى الوضوء ورسالة
فى تدوين بعض ماكتبته الى الاصحاب ورسالة فى ذكر احوال الفاضل العارف
افضل الدين محمد القاسانى رحمه الله وذكر بعض مكاتيبه وفوائده المختصرة ورسالة
فى جواب المسائل التى وردت من خراسان ورسالة فى جواب مسائل وردت
من جيلان ورسالة فى الجواب عن السؤال الذى ورد من قسطنطنية ورسالة
فى النوافل الليلية ورسالة مايعمل فى ليلة الجمعة ورسالة حصر ضروريات الدين
ورسالة الحسن والقبح العقليين ورسالة تزكية النفس على القولين قولى ارسطو وقول

افلاطن الالهی و رسالہ فی بیان القوة القدسیة و امکان النفوس
القدسیة فی النواع الانسانی علی قول المشائین و تجویز الکشف و
الالهام علی رای الاشراقیین والصوفیه و رسالة الفرق بین
العلم والمعرفة و رسالہ اصول الاخلاق و رسالة تعداد
الامثال و رسالة البحث مع الشیخ السهروردی فی الرؤیة و رسالة
اقسام المصدقین بالسعادة الاخرویة و رسالة فی شرح
قصیدتی اللامیة و رسالة الکسوف والخسوف و رسالة
فی تحقیق صلوة الجمعة و رسالہ فی الامامة والبحث عن شرائطها
و رسالة فی تحقیق بعض المسائل التی اشتهر الخلاف فیها بین
الامة المحمدیة صلی الله علیه واله و رسالة فی بیان خوارق
العادات والمعجزات والکرامات **شمس الدین فقیه** تخلص او بود
در تذکرہ نتائج الافکار مسطور است گنجینه فنون دلپذیر شمس الدین فقیه که اصلش
شاهجهان آباد است پیکر لطیفش در سنه خمس عشر و مائة والف هماناکه قبای
هستی پوشیده و سلسله نسب آبائی او بعباس عم النبی صلی الله علیه واله و از
طرف مادر بسادات منتهی میشود وی از اعیان آن دیار جمیل الآثار است
بخدمت علمای وقت بکسب کمالات گرائیده از ذهن نقاد استعداد
شایسته و دستگاه بایسته بهم رسانید و در فنون نظم و نثر و معانی و بیان و بدیع
و عروض و قوافی از منتخبین روزگار گردید و در آغاز عشره خامسه بعد مائة والف
ترک علائق دنیوی کرده کسوت فقر در بر کشید و در همان روزها متوجه سیاحت
دکن گشته در اورنگ آباد رنگ قیام ریخت و پس از چندسال بمعیت قزلباشخان امید
بشاهجهان آباد مراجعت کرد امرا و اکابر آن بلده فرخنده تنظیم و تکریمش همی پرداختند

علی الخصوص فیما بین وی و علی قلیخان ظفر جنگ داغستانی سه رشته ارتباط و اتحاد بمرتبه کمال
استحکام یافته بود و چندی برفاقت نواب عماد الملک وزیر ابن امیر الامرا فیروز جنگ بن آصفجاه پرداخت
پس از قطع تعلق مرافقت نموده در اکبرآباد منزوی گشت از تصنیفات وی دیوان و مثنوی واله
سلطان و حدائق البلاغت مشهور است و آخر عمر بعزم زیارات امکنه متبرکه با درنگ آباد
برخورد و بتوقف یکهفته سری به بندر سورت کشید و از انجا بعد فوز بمنزل مقصود و حصول نقد
مراد به بصره رسید بعزیمت هند بمرکب دریای شور نشست قضارا کشتی شکست و سرمایه حیاتش
در گرداب فنا افتاد و این ماجرا در سنه ۱۲۰۳ الثلث و مائتین بعد الالف بود و از تصانیف اوست حدائق البلاغه
و مثنوی شمس الضحی و مثنوی در مکنون الشیخ ابو صالح محمد مهدی بن محمد صالح
الفتونی العاملی منسوب است بسوی فتون بفا قبل از تای دو نقطه بالا مضمومتین و واو
ساکنه قبل از نون که شاید یکی از مواضع جبل عامل است وی از تلامذه ملا ابو الحسن شریف عاملی
بود و بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی و میرزا مهدی شهید رابع از تلامذه آنجناب اند و ازو روایت
داشتند از تصانیف شریفه اوست کتاب نتائج الاخبار در جمیع ابواب فقه حاوی اکثر مسائل
و احادیث ائمه اطهار علیهم السلام جناب آقا سید حسین مخاطب بسید العلما طاب ثراه در بعض اجازات
خود نقل کرده که من از والد خود شنیدم که حکایت میفرمود که سید اجل بحر العلوم طباطبائی
ذکر میفرمود که فقه مساوی و استنباط جمیع فتاوی مرتبه ایست جلیله که علمای زمان ما را از جمله
کسانیکه بملاقات ایشان رسیده ام حاصل نشده مگر دو کس را که یکی از انها شیخ محمد فتونی است بعده
جناب موصوف گفته که شاید درین کلام اشاره بآن باشد که شیخ مذکور جمیع ابواب فقه را بحیثیت
و استدلال در کتاب خود نتائج الاخبار بمعرض تالیف در آورده است و آن کتاب جامع اکثر
مسائل و آثار در سائر ابواب فقه است که مستند باحادیث منقوله از جناب حضرات ائمه
اطهار است آقا سید محمد مهدی بحر العلوم طاب ثراه در اجازه خود که برای سید عبد الکریم بن
سید عماد الدین بن السید محمد بن السید جواد موسوی قمی در مقام ذکر سلسله سند مشایخ خود ذکر نموده

ومنها ما اخبرنی به بالوجوه الثلثة المذکورة شیخنا العالم المحدث الفقیه واستاذنا
الکامل المتتبع النبیه نخبة الفقهاء والمحدثین وزبدة العلماء العاملین صاحب
الاخلاق الکریمة الرضیة والخصال الحمیدة المرضیة واحد عصره فی کل
خلق رضی ونصفه علی شیخنا الامام البهی السنی بن صالح محمد المهدی الفتونی
افاض الله علی نفسه الشریفة القدسیة مراحمه الفاضلة الانسیة عن شیخه
الاعظم رئیس المحدثین فی عصره وقدوة الفقهاء فی دهره المولی ابی الحسن
الشریف الفتونی قدس الله نفسه وطیب رمسه عن شیخه خاتمة المحدثین
الجلة وناشر علوم الشریعة والملة العالم الربانی والنور الشعشعانی خادم اخبار
الائمة الاطهار وغواص بحار الانوار خالنا العلامة المولی محمد الباقر لعلوم
الدین رفع الله درجته فی اعلی علیین الخ الشیخ محمد باقر بن محمد باقر الهزارجریبی
موطن او هزار جریب است که یکی از بلاد نقیبه مازندران ست وی از اکابر مجتهدین و اعیان
مشایخ و شاگرد میرزا ابراهیم قاضی اصفهان و شیخ محمد فاسانی بود آقا سید مهدی بحر العلوم
از وی روایت دارد سید عبد اللطیف خان شوشتری که از جمله معاصرین جناب شیخ بود
در کتاب تحفة العالم بتقریب ذکر اعلام مجاورین نجف اشرف آورده دیگر فاضل نحریر آقا محمد باقر
هزارجریبی طاب ثراه فیلسوف زمان و نادره جهان در فن معقولات و ریاضی و طبیعی آیتی بود
در سن کهولت بود که بخدمت او رسیدم عاطفتی بی پایان و محبتی افزون بهم رسانید از کثرت
امراض صعبه قادر بر مطالعه و افاده نبود استدعای خوندن زبدة الاصول و الهیات شفا
از خدمتش نمودم از فرط اشفاق قبول فرمود شروع کردم طولی نکشید که وفات نمود طیب الله
ثراه انتهی و بحر العلوم طاب ثراه در اجازه خود که برای شیخ محمد حسن نجفی نظمی فرموده در ذکر
طرق و مشایخ خود میفرماید و منها ما اخبرنا بالوجوه الثلثة المذکورة شیخنا العالم
العامل العارف الحائز لانواع العلوم والحقائق والمعارف جامع المعقول والمنقول

ومقرر الفروع والاصول الشیخ محمد باقر بن المولی الفقیه محمد باقر الهزارجریبی
قدس الله رمسه الشریف عن شیخیه العلمین الفاضلین المحققین المدققین الشیخ
الافضل الاوحد الحاج محمد القاسانی ثم الاصبهانی والشیخ الفاضل الجلیل الامیر ابراهیم
القاضی بدار السلطنة اصبهان عن مشایخهما العلماء الفضلاء النبلاء السید
العلامة وحید عصره و فرید دهره شیخ الاسلام و مفتی الانام الامیر محمد حسین
ابن العالم العامل الصالح الامیر محمد صالح الخاتون آبادی والشیخ الفقیه العالم
الربانی الحاج محمد طاهر بن الحاج مقصود علی الاصفهانی والشیخ الفقیه النبیه
العالم الرضی والفاضل المرضی المولی محمد قاسم الهزارجریبی عن شیخهم الامام
الهمام غواص بحار الانوار و مروج اخبار الائمة الاطهار خالنا العلامة الفهامة
المولی محمد باقر المجلسی رفع الله مقامه ملا محمد صالح بن عبد الباقی بن ملا محمد صالح
المازندرانی از افاضل عصر خود بود مولانا حیدر علی مجلسی رحمه الله در اجازه خود آورده که ملا
محمد صالح مذکور بدر مادر من است و از تصانیف اوست کتابی در تهذیب اخلاق انتهی
امیر عبد الباقی بن العلامة امیر محمد حسین بن امیر محمد صالح الخاتون آبادی
الحسینی از افاضل تلامذه شیخ اجل اکمل شیخ یوسف بحرانی صاحب حدائق بود و از و روایت
دارد و هم از والد ماجد خود امیر محمد حسین مذکور اجازه روایت حدیث داشته و آقا سید مهدی
طباطبائی الملقب بحر العلوم طاب مرقده از امیر عبد الباقی مذکور اجازه روایت دارد
بالجمله امیر موصوف عالمی نحریر و مدقق و محقق عزیز النظیر بود و حضرت بحر العلوم مذکور در اجازه
که برای شاگرد خود سید حیدر بن علی موسوی تحریر فرموده بتقریب ذکر مشایخ و بیان طرق
خود آورده و بما اخبرنی به اجازة جماعة من اصحابنا الاجلاء العظماء منهم السید
الجلیل الراقی فی التقوی والمجد العلی اعلی المراقی الامیر عبد الباقی عن ابیه السید
السند الاعظم والفقیه المعظم شیخ الاسلام و مربی العلماء الاعلام الامیر محمد حسین

الاصفهانی الخاتون آبادی آقا سید حسین الخونساری ہمعصر استاد الکل آقا باقر بہبہانی
واستاد محقق قمی صاحب قوانین بود ملا شفیع در کتاب اجازهٔ خود موسوم بروضهٔ بهیه در ضمن احوال
محقق قمی آورده که صاحب قوانین بعد از آنکه از علم ادب چیزی از والد ماجد خود تحصیل فرمود
خدمت جناب منزه عن کل شین آقا سید حسین خونساری تحصیل فقه واصول فرموده واین
کلام ظاهر میشود که آقای موصوف در فن اصول وعلم فقه خیلی صاحب دستگاه بود والله اعلم
السید حسین بن ابی القاسم الموسوی عالمی خبیر وفاضلی نحریر بود واز جمله مشایخ حضرت
آقا سید مهدی ملقب بحر العلوم طباطبائی بود صاحب شذور او را بعالم وفاضل وادیب ومنشی
ستوده وگفته که بحر العلوم طاب ثراه از سید حسین موصوف روایت حدیث داشته
وسید حسین مذکور از مولانا محمد صادق بن مولانا محمد بن عبد الفتاح مشهور بسراب روایت دارد
چنانچه بحر العلوم در اجازهٔ خود که برای شیخ محمد حسن نجفی نوشته بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید السید
السند الوجیه والعالم الادیب الادیب النبیه الامیر سید حسین بن الفقیه
العالم قدوة الفضلاء الاکارم الامیر ابی القاسم عن شیخه المحدث الفقیه
الفاضل الشائق المولی محمد صادق بن الفاضل العالم العلامة المولی محمد بن
عبد الفتاح المشهور بسراب عن والده عن شیخه علامة العلماء المحققین
وزبدة الفقهاء المجتهدین المولی محمد باقر بن محمد مومن الخراسانی السبزواری
صاحب الذخیرة والکفایة عن السید الجلیل والعالم النبیل السید نور الدین علی
بن ابی الحسن الموسوی العاملی عن الشیخین العالمین العاملین اخیه لابیه السید
السند الاوحد السید محمد صاحب المدارک واخیه لامه الشیخ الفقیه الفاضل
المؤتمن ابو المنصور الحسن بن الشهید الثانی عن ابیه السید الجلیل علی بن ابی الحسن
عن الشهید الثانی رحمهم الله انتهی موضع الحاجة مولانا السید حسین بن امیر
ابراهیم الحسینی القزوینی صاحب شذور آورده که سید حسین مذکور عالم وفاضل

و مجتهد و محدث و فقیه ماهر و حاذق بود و روایت حدیث از پدر خود داشت و بحر العلوم
طباطبائی از تلامذهٔ سید حسین موصوف بود و ازو اجازهٔ روایت داشته و تاریخ کتابت
اجازهٔ مذکوره در ماه ربیع الاول ۱۱۹۴ه اربع و تسعین و مائة و الف بود و نقل اجازهٔ
مزبوره در شذور مسطور است و مولانا بحر العلوم در اجازهٔ خود که برای تلمیذ خود
سید حیدر بن سید علی موسوی نوشته بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید و منهم فخر
السادة الاعاظم و نخبة العلماء الاكادم العالم الورع والفاضل المطلع المضطلع
الامیر سید حسین الحسینی القزوینی عن ابیه السید الماجد الكریم والفقیه المتكلم
الحكيم الامير سيد ابراهيم الى آخر الاجازة از تصانیف شریفهٔ اوست کتاب معارج الاحكام
فی شرح مسالك الافهام و شرایع الاسلام و کتاب مستقصی الاجتهاد فی شرح ذخیرة المعاد
والارشاد و کتاب الدراری الثمین فی الرسائل الاربعین و من جملة ما اشتمل علیه کتاب
رفع الالتباس عن احکام الناس و کتاب قصد السلوک فیما یملکه الملوک و کتاب ایضاح
المحجة فی حل الظهر یوم الجمعة و کتاب اختیار المذهب فیما یصحبه الانسان من الذهب و
کتاب مواهب الوداد فی مواریث الاحفاد و کتاب غایة الاختیار فی مناکحة الکفار
و کتاب حکم بیع الوقف و غیرها و کتاب نظم البرهان فی احکام الایمان مع شرحه کذا فی
الشذور و مولانا السید ابو الحسن بن السید عبد الله بن نور الدین بن السید
نعمة الله الجزائری الشوشتری در تحفة العالم مسطور است السید الفاضل الامین
السید ابو الحسن بن السید عبد الله گرامی اختر برج سروری و فضیلت و یکتا گوهر
درج برتری و مکرمت بعد از فوت والد بزرگوارش مصطبه آرای بزم افادت و شمع
افروز انجمن افاضت بود و تلمذ در خدمت والد بزرگوار خود نموده بمدارج علیه رسید
در جوانیها بحیدرآباد دکن افتاده از اوضاع زشت این مملکت بنهایت متنفر گردید عود بوطن خود
مکرر میفرمود که مردم آنجا را از احوالی واقفی هر یک به پندار خود مغرور و در تمیز نیک و بد

بغایت عدیم الشعور واکثر فرومایه گان از خرد بیگانه اند علم و جهل را در نظر ها درجه مساوات
و بر ارتکاب مناهی افتخار و مباهات دارند بالجمله بحکم وراثت و قابلیت منصب جلیل
شیخ الاسلامی از پیشگاه خان نیکو سیرت محمد کریم خان زند باو مرجوع و بخدمت آن پادشاه
معزز و محترم و در فن طبابت بقراط زمان و سرآمد اطبای عالی مقام و احذق حکمای اعلام
بود حدسی صائب و ذهنی رسا داشت در هندسه و ریاضی صاحب دستگاه و در علوم
دیگر نیز افادت پناه بسی رسائل شریفه مدونه در طب و حساب و ریاضی دارد خلاصة
الحساب را در خدمتش خوانده ام شرحی مبسوط بر مفاتیح شروع نموده بود اجل فرصت نداد
و باتمام نرسید آنقدر که به بیاض رسید منتخ نوشته شده است در ماه شوال سنه یکهزار و
یکصد و نود و سه ازین سرای فانی بعالم جاودانی انتقال نمود حسب الوصیت در مقبره
علیحده مدفون گردید بارگاه معروف ست و از وجود آمد سید محسن سید عبد الله سید محمد
السید مهدی بن السید عبد الله بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری
الشوشتری برادر سید ابو الحسن سابق الذکر ست صاحب تحفة العالم ذکرش بدین عنوان
آورده السید الفاضل الزاهد الکامل السید مهدی بن سید عبد الله وی از افاضل روزگار
وارشد اولاد عم عالی مقدار اگرچه از اکثر برادران کوچکترست اما بهره او از علم و تقوی
افزونترست و ذالک فضل الله یؤتیه من یشاء از اعیان زمان بعلم و تقوی نادره دوران
استغنائی داشت که تا این زمان کسی را باین وارستگی ندیده ام گنج قارون و حشمت
سلیمان را در نظر والای او قدر خاشاکی نبود از فرط علو همت و تقوی با مسندهای عظما و رؤسا
هرگز آلوده بمشاغل دنیا نشد و بوضع گوشه نشینان معاش می نمود بحکم تقدیر که او را گریبان گیر
شده بهندوستان افگند بعد از رسیدن باین دیار ملاحظه کرد از شناعت آثار و اوضاع
قبیح اطوار این مردم بغایت نادم و متاسف گردید چند مرتبه بعزم عود بوطن مالوف روانه شد
میسر نیامد چار و ناچار در مرشد آباد و بنگاله اقامت نمود با اینکه حکام و فرمانروایان همه نیکو بندگیها

نسبت باو مرعی میداشتند اما آن بزرگوار همیشه کاره گشت در ان مقام و بس مشتاق بعود وطن و ملاقات بنی اعمام بود مکرر ازو شنیده ام که سفر مود عمری برایگان درین کشور برباد دادم چه از آغاز ورود باین مملکت تا این زمان که فزون از بست سال ست مدام خلقی آمد و شد و اوقات مرا ضائع داشته اند و من همیشه بصعوبت تنهائی و رنج بیکسی گرفتار بوده ام دا اگر گوهی یا غاری مسکن گزیده بودم با اینهمه گوناگون رنج و عنا که اکنون هستم مبتلا نبودم بالجمله در سنه ست و ثمانین بعد الالف ازین سرای عاریت رخت بربست اللهم انشر علیه شآبیب الرحمة در یکی از باغات آن شهر مدفون گردید صاحب آن باغ که یکی از اعاظم و اخیار بود بشرافت مقبرۀ او مسجدی و تعزیه خانه متصل بمرقد منورش بنا نهاده و موقوفات بسیار وقف آن سرکار نموده در جمعات و ایام متبرکه رسم مرثیه خوانی در آنجا شیوع و آن مرقد مبارک مطاف آنمردم ست میرزا محمد رضای اصفهانی علیشی تخلص که شاعر شیرین زبان و از روز ورود باین کشور از معاشرین این بی نام و نشان و در استقامت سلیقه ممتاز اقرانست قطعه

متضمن وفات وار دتمت افتاده ۵

رکن ایمان سید مهدی دریغ — زین جهان فانی مغرور شد
زین مصیبت بر همه اهل جهان — روز روشن چون شب دیجور شد
زین خراب آباد پر اندوه و رنج — بر تماشای جنان مامور شد
جبرئیل از بهر دفنش در بهشت — از پی استبرق و کافور شد
از فروغ روح آن عالیجناب — جنت الماوی سراسر نور شد
گفت تاریخ وفاتش پیر عقل — با علی و مصطفی محشور شد

و از و چهار پسر مخلف شد یکی در شوشتر سید فرج الله سه در بنگاله سید حسن سید حسین سید محسن

السید محمد شفیع بن السید طالب بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری

سید عبد اللطیف خان شوشتری که برادر سید موصوف ست در کتاب تحفة العالم گفته

ذو الفضل الجمیع والشان الرفیع السید محمد شفیع بن السید طالب رحمه الله فرزند نخستین والد
بزرگوار و نسبت بمن و دیگر برادران بغایت نیکوکار بودند کار فهم و استقامت سلیقه
و جامعیت فنون علمیه خصوصا ریاضی و اصول فقه موصوف و متبحر بین الافاضل معروف
طبعش نقاد رائج و کاسد و محک ناقص و کامل و پیوسته ملجای ضعفا و غربای هر دیار است
و دست دریا نوالش رشک ابر بهار بود در شوشتر از عم عالی مقدارش سید عبد الله
عربیت و نجوم را استفاده نموده بدرجه کمال رسید و از انجا روانه عتبات عرش درجات گردید
و فقه و حدیث را از خدمت شیخ اجل شیخ مهدی فتونی و شیخ یوسف بحرانی و اصول را
از استاد الافاضل آقا محمد باقر بهبهانی اصفهانی و حکمیات را از آقا محمد باقر هزار جریبی که جمعیت
تبحر و فضیلت هر یک ازین بزرگواران خافقین را مالامال دارد و از غایت اشتهار مستغنی
از اوصاف اند تکمیل نموده و در ارض اقدس کربلا مجاور گردید شیخ مهدی و شیخ یوسف در
مراتب فقه و حدیث و رجال ایام اعلام و ملک الکلام و از جمله اخباریین بودند بالجمله
سید عالیمقام سالها در خدمت آقا باقر بهبهانی تلمذ نموده و از برکت انفاس آن مجتهد دوران
باعلی درجه فضیلت صعود نموده در شرح مبسوطی که بر مفاتیح ملا محمد محسن کاشانی نوشته
آنحوالامقام او را محمد و معاون و دران اماکن بابرکت و اعزاز پیوسته ضیا بخش انجمن
افاضل و مصاحب دانشوران کامل بود و در فن طبابت جالینوس زمان و انگشت نما و
در استخراج احکام نجومی ید بیضا می نمود ببعض وجوه بجانب هندوستان نهضت فرموده بودند
از ان مقام بشوشتر عود و پس از انجا روانه ارض اقدس کربلای معلی شده بمسکنی و بعبادت
و حق طلبی مشغول شد تا در سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و شش هجری که مرض طاعون از
قسطنطنیه اسلامبول بعراق عرب سرایت نموده تمامی آن حدود را فرا گرفت و خلقی انبوه
که عدد آنها را خدا داند و بس بآن مرض درگذشتند و در بغداد که اعظم بلدان عراق عربست
در روز اول هفتاد هزار کس مردند و در روز دوم و سوم از حساب درگذشت عتبات

عالیات که مشحون بافاضل و علما بودند همه آنها درگذشتند مگر معدودی که فرار کردند یا در
اجل آنها تاخیری بود و سید محمد بن سید زینا که از ادبای روزگار بود تاریخ آن را الطاعون عظیم
دید و چون امتداد بهم رسانید که سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و هفت داخل شد الطاعون عظیم
فرمود و آن بلیه تا بصره و بوشهر سرایت کرده سکنه بلاد مشهوره و دیهات و احشام و دیه
نشین آن نواح همه بمردند القصه سید محمد شفیع موصوف بعد مدتی بتقریب بعضی بیماریها روانه
شوشتر گردید که بمعالجه پردازد و شاید که بموانست بنی اعمام آن وحشت طبیعت بانس
و جمعیت گراید در اهواز که نیمه راه است مرض ذات الجنب اضافه امراض دیگر گشته
در ماه جمادی الاولی سنه اربع و مائتین بعد الالف بملأ اعلی بال کشا گردید و داغ حرمان
بر دل افاضل و اتقیا گذاشت و حسب الوصیت بجوار حسین علیه السلام مدفون گردید
حشره الله مع الشهداء اولاد او سید محمد علی که در جوانی بلا عقب درگذشت و سید محمد حسین
میر محمد حسین اصفهانی الاصل در تاریخ وفاتش قطعه گفته یک بیت آن اینست

چون دل زمیان رفته رسا تاریخ در دل آمد علیه رضوان الله

صح تعمیه در تاریخ درست ۱۲

السید مرتضی بن السید محمد الطباطبائی البروجردی وی از افاضل اخیار و اعلام
روزگار و والد ماجد حضرت بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی است در آئینه حقنما در ضمن
احوال جناب بحر العلوم طاب ثراه مسطور است که والد ماجد حضرت بحر العلوم موصوف
در بروجرد که از بلاد عجم است منصب امامت نماز جماعت داشته و علم علم و کمال و
ورع و تقوی و کرامات و مقامات برافراشته میرزا محمود شارح دره بحر العلوم در بعض
افادات خود گفته السید المرتضی کان عالما جلیلا کما شهد له غیر واحد من
العلماء ولم اقف له علی مصنف سوی مجلد فی شرح بعض مباحث صلوة الکفایة
و در مرثیه وفاتش جمعی از علما قصائد غرا انشاد کرده از انجمله خلف ارشدش بحر العلوم مرثیه‌ها
بلیغه گفته و آن مرحوم چند اولاد دیگر هم داشت که از انجمله بحر العلوم و سید جواد که جد میرزا محمود

شارح دره بحر العلوم ست بوده اند بالجمله وفاتش قبل از وفات خلف ارجمند او بحر العلوم بچهار سال واقع شده پس بحسب ظاهر وفاتش در سنه ثمان بعد مائتین والف بوده باشد لان وفات بحر العلوم کما سیتضح من ترجمته در سنه اثنی عشر بعد مائتین والف ست یکی از فضلا تاریخ وفات او را در کلمه مات مرتضی و دیگری نوی بجنات النعیم المرتضی یافته مرقد منورش در پهلوی جدش در کربلای معلی قریب مزار شهدای کربلا واقع است فرضی الله عنه وارضاه استاد الکل آقا محمد باقر بن اکمل الدین محمد الاصبهانی البهبهانی الحائری ولد و منشا او بهبهان بیای موحده وهای ساکنه وبای موحده دیگر قبل از های دیگر که از توابع بلاد ایران ست و او مدتی در انجا ساکن بود بعد از ان بقیه عمر بمجاورت کربلای معلی ممتاز گشت وی از اعاظم مشایخ علمای دین مبین و کبار فقها و محدثین سند اکثر علمای مابعد او الی الآن بلکه سلسله تلمذ جمیع مشاهیر ایشان بسوی او منتهی میشود لهذا میان ایشان ملقب باستاذ الکل فی الکل گردیده صاحب تکمله امل الآمل که معاصر او بود ذکر شریفش بدینعنوان آورده اقا محمد باقر بن اکمل الدین محمد الاصبهانی البهبهانی الحائری فقیه العصر فرید الدهر وحید الزمان صدر فضلاء الاوان صاحب الفکر العمیق والذهن الدقیق صرف عمره فی اقتناء العلوم واکتساب المعارف والدقائق وتکمیل النفس بالعلم بالحقائق فحباه الله تعالی باستعداده علوما لم یسبقه احد منها من المتقدمین ولا یلحقه احد من المتاخرین الا بالاخذ منه والرافة من العلوم ما لا عین رأت ولا اذن سمعت له قتها و دقتها و وقوعها موقعا فصار الیوم اماما فی العلم و رکنا للدین وشمسا لازالة ظلم الجهالة وبدرا لازاحة دیاجیر البطالة فاستنار الطلبة بعلومه واستضاء الطالبون بفهومه واستنارت فتاوه کشعاع الشمس فی الاشراق مد الله ظلاله علی العالمین وامدهم بجود وجوده الی یوم الدین و در اواخر احوال آنجناب

آورده وبالجملة شرح فضله واخلاقه وفضله وعبادته ليس فی مقدرتنا ولا يصل اليه
مكنتنا وقد تناوتواليفه كثيرة وتصانيفه غفيرة فی العلوم الخطيرة والفنون
الكثيرة الفقه والرجال واصول الفقه وهی لشهرتها لا تحتاج الی الذكر والعلم
واليوم هو دام الله ظله الوارف على التالد والطارف مقيم فی ذلك المشهد
صابرا على مضض الفتن الكائنة لذلك المورد لصغرها فی جنب تلك الفتوحات
وعدم خطرها عند مايرد عليه من العلوم الواردات وقد رزقنی الله مطالعة
طلعتها المباركة فی سفرة الحج فی سنة ثمان وسبعين بعد المائة والالف نسأل الله
العود الی تلك المشاهد لنستريح فی المساكن والملاحد انتهی كلامه وسيد عبد اللطيف
شوشتری در تحفة العالم بتقريب ذكر سكنه كربلای معلی آورده ذو المناقب والمفاخر المولی
محمد باقر البهبهانی رحمه الله ذكر او بتقريبات گذشت وی از اعلام مجتهدين زمان وقلم
از تحرير اوصاف آن علامه نحرير شكسته ومكسور اللسان واز غايت اشتهار بی نياز از
اوصاف وبيانست قريب يكصد سال عمر يافت وتمام آن عمر گرانمايه را دران
سرزمين بهشت آئين صرف افاده ونشر علوم وارشاد مردم ساخت اكثر دران عالی
محفل كه افاده فرما بود از مستمعان بودم ونيز صاحب تحفة العالم در ضمن احوال برادر
خود سيد محمد شفيع بتقريب ذكر مشايخ واساتذه او آورده كه آقا محمد باقر بهبهانی از احفاد
شيخ المحدثين اخوند ملا محمد باقر مجلسی مجتهدی عاليشان واز كبرای اوليای زمان بود قبل از و
فن اصول را اينقدر رواج نبود وبيشتر از فضلای اخباری وقليلی اصولی يا متوسط ميانه
اصول واخبار بودند آنقدر كه اكنون رواج يافته است رونق بخشيده آن علامه نحرير
وبيان ديگر حالات او خارج از حوصله تحرير ست واو خود در اصول وحيد عصر وفريد دهر
بود دران اماكن پر فيض كه عمر او از تسعين گذشته بود بخدمتش رسيده ام چند سال قبل از ين
وفات نمود وملا حيدر علی مجلسی در رساله اجازه نسب خود آورده كه نسب آقای آقا باقر موصوف

از جانب مادر بملا محمد تقی مجلسی میرسد زیرا که مادرش دختر ملا نور الدین محمد بن ملا صالح
مازندرانی بود و مادر ملا نور الدین دختر ملا محمد تقی مجلسی بود لهذا آقای مذکور در تصانیف
خود ملا محمد تقی و ملا محمد صالح را جد خود گفته است و آخوند ملا محمد باقر مجلسی را خال خود خوانده
و ملا ابو علی کربلائی تلمیذش در منتهی المقال بعد اوصاف و مدائح و القاب آنجناب آورده
ولادتش در سنه یکهزار و یکصد و بیست و هجده در اصفهان واقع شد در بلدهٔ بهبهان توطن اختیار کرده
بعده بسوی کربلا آمد و گاه گاهی بخاطر اشرفش میگذشت که از کربلا بسوی بعض بلاد نهضت
فرماید پس حضرت امام حسین علیه السلام را بخواب دید که میفرماید لا ارضی ان تخرج
من بلادی یعنی راضی نمیشوم باینکه تو از بلاد من بیرون روی پس بمجرد دیدن این
خواب عزم بالجزم بر اقامت و مجاورت آن ارض اقدس نموده و در بلاد عراق خصوصا
در نجف اشرف و کربلای معلی قبل از آمدنش کثرت اخباریان بود و جهلای ایشان بسیار
متعصب بودند که هر گاه یکی از ایشان میخواست که کتابی از فقهای اصولیین را بدست بردارد
کتاب را بواسطت جامه برمیداشت بنحوی که دستش بآن کتاب مس نشود یعنی از شدت
تعصب و عناد جلد کتب ایشان را نجس میشمردند پس حقتعالی ببرکت قدوم او آن بلاد را از متعصبان
جهال خالی گردانید و مردم از انوار علوم او از ظلمات حیرت رسته بشاهراه هدایت رسیدند
بالجملة تمامی مجتهدین عصر وی اخذ و استفاده از علوم او نموده اند تصانیف آقا باقر ممدوح
قریب شصت کتاب ست از انجمله شرح مفاتیح ملا محسن کاشانی که از آن جمله شرح ابواب
طهارت و صلوة و صوم و زکوة و خمس بمعرض تالیف رسیده است و بسبب آن کتابی بسیار
نیکوست و دیگر حاشیه کتاب مدارک بر ابواب طهارت و صلوة که در ان بر غفلتهای
سید محمد عاملی مصنف کتاب مذکور تنبیه فرموده و مصنف مذکور را در خواب دید که اعتراف
بغفلت خود کرد و اظهار رضای خود بر تنبیهات او فرمود و دیگر از تصانیف او حواشی
و تعلیقات بر کتاب منهج المقال فی احوال الرجال تالیف میرزا محمد استرآبادی که در ان

تنبیه بر فوائد و تحقیقات بسیار نموده بنهجی که علمای متقدمین و متاخرین را اطلاع بر چنین تحقیقات
میسر نشد دیگر حاشیه بر شرح ارشاد ملا احمد اردبیلی از اول کتاب التجارت تا آخر کتاب بیع
و دیگر حاشیه بر کتاب وافی و رساله اجتهاد و اخبار که دران شبهات وارده آنرا مندفع
نموده و رساله در مسئله اصل برائت و رساله در بیان حیلهای شرعیه متعلق بربا و ذکر
چیزهای که آنرا شرعی گمان میکنند و حالانکه شرعی نیست و دیگر رساله فوائد حائریه مشتمل
برانچه فقیه را معرفت آن ضرورست و رساله فوائد ملحقه بفوائد حائریه که آنرا فوائد جدیده گویند
و حاشیه بر معالم الاصول و رساله در طهارت و صلوة که حاوی مسائل شریفه و دقائق
لطیفه است رساله صغیره فارسیه در احکام زکوة و خمس و رساله مختصره فارسیه در احکام حج و رساله
جیده فارسیه در معاملات و رساله صغیره در حرمت غنا و رساله صغیره در ذکر قیاس و رساله
لطیفه در حل شبهه جبر و اختیار و رساله در بیان جمع بین الاحادیث و اقسام جمع آن و رساله
در حلیت جمع بین الفاطمیین که درین مسئله بر شیخ یوسف بحرانی رحمه الله که بر حرمت آن اصرار
داشت و نکاح دو سیده از بنی فاطمه را با یک مرد در زمان واحد باطل می انگاشت رد
کرده است و رساله مبسوطه دیگر که درهمین مسئله است و رساله مختصره دیگر درهمین مسئله و رساله فارسیه
در اصول خمسه و رساله در بطلان عقد با دختر صغیره بجهت عزم حلیت نظر بسوی مادرش و محرم
گردانیدن او و رساله مبسوطه در استحباب صلوة جمعه در ابطال وجوب عینی آن و رساله
دیگر مختصر در مسئله مذکوره و رساله در حجیت استصحاب در بیان اقسام آن و ذکر اقوال فقها دران
و رساله در بیان کیفیت مناظره که او را با یکی از فضلای اهلسنت و جماعت در باب محال
بودن رؤیت حق تعالی واقع شد و آن فاضل از جواب او عاجز شده در مسئله رؤیت
متوقف شد و دیگر حاشیه بر دیباچه کتاب مفاتیح متضمن بر چهار مقاله است مقاله اول در بیان
اصول معتبره فقهای کرام مقاله دوم در بیان چیزی که جهال آنرا قیاس میشمارند و حالانکه
قیاس نیست مقاله سوم در بیان اجماع ضروری و نظری و بیان آنکه شهرت میان علما

حجت ست یا نه مقاله چهارم در عدم جواز تقلید ست و بیان حکم آن کسی که مجتهد حی بهم نمیرسد
و رساله در بیان حکم شیره انگوری و تمری و مویزی و رساله در بیان حجیت اجماع و اقسام آن
و دفع شکوک وارده دران و رساله در مسئله عدم اعتبار رویت هلال قبل از زوال و حاشیه
بر کتاب ذخیره و حواشی متفرقه بر کتاب مفاتیح و حواشی بر معالم الاصول و حواشی بر مسالک و حواشی بر کتاب
تهذیب و حواشی بر شرح قواعد و رساله در حکم خونهای که نجاست آن معفوست و رساله
در احکام عقود و رساله در اصول اسلام و ایمان و احکام منکر آن و بیان معنی ناصب و رساله
صغیره در احکام حیض ناتمام و رساله در بیان اینکه مردم در زمان غیبت امام علیه السلام دو قسم اند
یکی مجتهد و دیگری مقلد و قسم ثالث هم متصورست یا نه و رساله در بیان سبب موسوم شدن
بعض اولاد ائمه علیهم السلام باسم خلفای جور و رساله بر حاشیه میرزا جان بر مختصر عضدی که رساله
وجیزه لطیفه ست و سوای این دیگر رسائل و اجوبه مسائل از تالیف او بسیارست که اگر
مجتمع شود چندین مجلدات گردد و اکثر آنها بفارسیست و ایضا صاحب منتهی المقال آورده
که جناب مرحوم را دو پسر و یک دختر بود پسر بزرگ ایشان عالم عامل آقا محمد علی صاحب
کتاب مقامع الفضل و دیگر آقا عبد الحسین و احوال ایشان انشاء الله المستعان در نجم سوم
خواهد آمد و یک دختر که در حباله نکاح جناب آقا سید علی طباطبائی علیه الرحمه بود و جمعی کثیر و
جمی غفیر از جمله تلامذه آنجناب بوده اند که احوال اکثر ایشان درین کتاب انشاء الله تع
مذکور خواهد شد وفات آنجناب در سال یکهزار و دوصد و پنج هجری اتفاق افتاد و پائین
پای شهدای کربلا مدفون گردید تاریخ وفات او چنین یافته اند

گشت از وی درد تاریخش   باقر علم رفته از دنیا

الشیخ عبد النبی القزوینی الیزدی از معاصرین جناب آقا باقر بهبهانی و مولانا بحر العلوم
آقا سید مهدی طباطبائی علیه الرحمه بود عالمی خبیر و فاضلی نحریر ماهر بفن رجال بوده در اجازه
محمد بن محمد صالح لاهجی که از بعض تلامذه آقا باقر بهبهانی یافته بتقریب ذکر مشایخ خود آورده

ومنها ما اخبرني بها اجازة عدة من اصحابنا الاعلام وجماعة من فضلائنا الكرام منهم
السيد الجليل النبيل زبدة السادة الاعاظم ونخبة العلماء الاكارم العالم العامل
الورع والفقيه الفاضل المطلع الامير سيد حسين القزويني ومنهم العالم الفاضل
المحقق والحبر الخبير المدقق جامع المعقول والمنقول ومقرر الفروع والاصول
عبد النبي القزويني اصلا اليزدي مسكنا بحق روايتهما عن الشريف الماجد
الكريم والفقيه المتكلم الحكيم الامير سيد ابراهيم والد السيد حسين المنوه
باسمه انتهى ما اردنا نقله واز بعض مقامات كتاب تكملة امل الامل كه از تصانيف شيخ
موصوف ست ظاهر ميشود كه او از تلامذه سيد محمد صالح حسيني خاتون آبادي وشيخ محمد جعفر
بن عبد الله الكمرئي الاصفهاني داماد آقا حسين خونساري بود وديگر از مشايخ او كه در كتاب
مذكور مسطور اند والله يعلم از تصانيف شريفه اوست تكملهٔ كتاب امل الآمل مشتمل بر ذكر كسانيكه
در امل الآمل از معاصرين صاحب امل الآمل متروك شده اند وكسانيكه از متاخرين زمان شيخ
حر عاملي عليه الرحمه اند وكتاب مزبور را بالتماس حضرت بحر العلوم تاليف فرموده چنانكه
در ديباچه ذكر شريف او نموده وگفته اگر چه از مدتي اراده اين امر داشتم كه تكميل كتاب امل الآمل
نمايم واسامي باقيمانده را درج سازم لكن بشغل آن نپرداخته بوديم تا آنكه آن اراده متحتم شد بحكم
آنجناب كه واجب الاذعان ست بجنبش شتافتم ومولانا بحر العلوم طاب ثراه تقريظي مشتمل بر مدح
وثناي بليغ بر كتاب مزبور ودر حق صاحبش قلمي فرموده چون بر عظمت وجلالت شان شيخ مذكور
دلالت دارد در اينجا ثبت نموده شد وبعد فقد وفقني الله وله الحمد للتشرف بما املاه
الشيخ العالم الفاضل والمحقق البدل الكامل طود العلم الشامخ وعماد الفضل الراسخ اسوة
العلماء الماضين وقدوة الفضلاء الآتين بقية نواميس السلف وشيخ مشايخ الخلف
قطب دائرة الكمال وشمس سماء الفضل والافضال الشيخ العلم العالم الزكي والمولى
الاولى المهذب النقي المولى عبد النبي القزويني اليزدي لا زال محروسا بحراسة

الرب العلي وحمايته النبي والولي محفوظا من كيد كل جاهل غبي وعنيد غوي ويرحم
من قال آمينا فأجلت فيما أملاه نظري ورددت فيما أسداه بصري وجعلت
أطيل فيه فكري وأديم به ذكري فوجدته أفضل من لبوس وأزين من
عروس وأعذب من الماء وأدق من الهواء وقد ملك أزمة القلوب وسخي بنيل المطلوب شعر

لقد وافت فضائلك المعالي ... تهز معاطف اللفظ الرشيق
فضضت ختامهن وقلت إني ... غصصت بهن عن مسك فتيق
وجال الطرف منها في رياض ... كسين محاسن الزهر الأنيق
شربت بها كؤوسا من معان ... غنيت بشربهن عن الرحيق
ولكني حملت بها حقوقا ... أخاف لثقلهن من العقوق
فمن مان نعيم بي رويدا ... فلست أطيق كفران الحقوق
وحمل ما أطيق به نهوضا ... فإن الرفق أليق بالصديق

ولعمري لقد جاد وأجاد وبذل المطلوب كما أريد منه وأراد ولقد
أحيى وأشاد بما رسم وأفاد رسوما قد اندرست وطلولا قد عفت
ومعاهد قد عطلت وقباب مجد قوضت وأركان فضل قد هوت وانهدمت
وأبنية سوح قد انقضت وانتقضت فلله دره فقد وجب على العالمين بل
العالمين شكره وبره فكم أحيى بجميل الذكر ما قد مات ورد بجميل الثناء ما غبر
وفات وكم له في ذلك من النعم والأيادي على الحاضر والبادي ومن الفواضل
العوادي على المحفل والنادي ولقد نشر فضائل العلماء والفقهاء وذكر محاسن
الأدباء والأذكياء ونوه بذكر سكان زوايا الخمول وأنار منار فضل من أشرف
ضوءه على الأفول فكأني بمدارس العلم لذلك اهتزت وربت وطربت
وبمجالس الفضل له قد أزلفت وزفت وبمحافل الأدب قد أسست وأنست

وكانی بسكان الثری ورهائن القبور قد ارتقوا معارج الطور والبسوا ملابس البهاء والنور وتباشروا بالتهنية والسرور وطفقوا بلسان الحال ينشد وزماد جهو هذا المقال شعر

احييتنا بثنائك السلسال ❊ فاذهب بنعماها دخی البال

فی النشأتين لك المهنا والهنا ❊ نيل المنی والفوز بالآمال

جامع اوراق هم از كتاب مذكور اكثر جا نقل آورده اگرچه كتاب مذكور درين ديار نایاب ست وانچه که دستیاب گردیده نسخه ایست سقیم تا حرف الجيم در كتبخانه مولانا سيدنا العلامة السيد حامد حسين دام ظله العالی بنظر رسيده اما با اينهمه در كتاب مزبور احوال كسانيكه دران منقول گرديده ودر ديگر كتب رجاليه كمتر بنظر رسيده اخوين كريمين العالم العامل ميرزا حبيب الله والفاضل الكامل ميرزا هدايت الله رحمهما الله هردو برادر زيب دانش وهنر وفضلای عصر را افسر بودند حاج ملا شفيعا در اجازه خود آورده كه هردو بزرگوار در اصفهان بودند واخوند ملا حسن شفتی والد محقق ابو القاسم قمی صاحب قوانين الاصول در اوائل تحصيل خدمت اين دو بزرگوار اخذ علوم نموده وايشان حسب الطلب بادشاه عصر خود واهالی بلدهٔ جابلاق برای قضا وحكومت وترويج امر شريعت در انجا رفتند واز جانب بادشاه بعهدهٔ شيخ الاسلامی قيام داشتند واخوند ملا حسن مذكور همراه ايشان بود وصبيه مرزا هدايت الله در حبالهٔ نكاح ملا حسن بود ومحقق قمی صاحب قوانين از بطن صبيه مذكوره است ونيز از روضه بهيه مستفاد ميشود كه ملا مرزا حبيب الله موصوف جد مادری ملا شفيعا بوده اخوند ملا حسن الشفتی الجابلاقی منسوب ست بسوی شفت وآن موضعی ست از مواضع رشت كه يكی از بلاد عجم ست وجابلاق بجيم فارسی وباء موحده وقاف در آخر كه قريه از توابع قم ست اخوند موصوف پدر محقق ابو القاسم صاحب قوانين ست ملا شفيعا در ضمن احوال محقق قمی گفته كه اخوند ملا حسن شفتی والد ماجد محقق مذكور كه از اهل شفت بوده از انجا باصفهان برای تحصيل علوم شرعيه

وفنون دینیه رفت در انجا پیش عالمین عالمین کاملین میرزا هدایت الله که جد مادری
ملا ابو الحسن قمی ست و برادر او میرزا حبیب الله جد مادری من بتحصیل علوم اشتغال ورزید
در وقتیکه عالمین مذکورین بسوی قریهٔ چابلاق رفته بمنصب قضا و افتا قیام نمودند اخوند ملا حسن از
همراه ایشان بود و با دختر میرزا هدایت الله که والده محقق قمی ست نکاح کرد و ولادت صاحب
قوانین در همان بلده واقع شده و همانجا نشو و نما یافت و از والد خود اخذ علوم ادبیه
نموده بالجمله ملا حسن عالم و فاضل و جامع کمالات و مشهور در زهد و عبادات ست از تصانیف او کتابیست
بر وتیرهٔ کشکول موسوم بکاس السائلین انتهی

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی نجم سوم از تذکره موسومه بنجوم السماء فی تراجم العلماء در ذکر برخی از افاضل و اعیان فقها و محدثین و مفسرین و نبذی از حالات مستعدین و مشتغلین علوم مائة ثالث عشر و بالله اتوکل و اعتصم العالم الربانی مولانا السید محمد مهدی الملقب ببحر العلوم بن مرتضی بن محمد الحسنی الحسینی الطباطبائی النجفی البروجردی بروجرد شهریست از قلمرو علی شکر میان او و بلده کرمانشاهان مسافت پنج روزه راه است زبان اکابر فقها و اعاظم علما از مدح و وصفش قاصر علامه شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الغطاء که از اعاظم تلامذه بحر العلوم بود باین ابیات فصاحت آیات او را استوده شعر

لسانی عن احصاء فضلك قاصر	وفکری عن ادراك کنهك حاسر
جمعت من الاخلاق کل فضیلة	فلا فضل الا عن جنابك صادر
یکلفنی صحبی نشید مدیحکم	لزعمهم انی علی ذاك قادر
فقلت لهم هیهات لست بقائل	لشمس الضحی یا شمس ضوئك ظاهر
وماکنت للبدر المنیر بناعت	له ابدا بالنور واللیل عاکر
ولا للسماء بشرا نشانت رفیعة	ولا للنجوم الزهر هن زواهر

وله ایضا فی مدیحه قدس سرهما

الیك اذا وجهت مدحی وجدته	معیبا وانکان السلیم من العیب
ان المدح لایحلو اذا کان صادقا	ومدحك حاشاه من الکذب والریب

ومولانا سید جواد عاملی صاحب مفتاح الکرامه در مدح آنجناب قصاید بلیغه فرموده و در بعض

آنها اشاره بکرامات مشهوره اش نموده از انجمله قصیده ایست که در آخر آن التماس ملاحظه مفتاح الکرامه از حضرت بحر العلوم داشته از تطویل نیندیشیده درینجا ثبت مینماید

الیک زمام الخلق یا خیر مرشد	وانت نظام الکون فی کل مشهد
وانت امین الله قمت بامره	علی الدین والدنیا بامر محمد
وحجته العصماء من کل وصمة	وآیته الکبری علی الیوم والغد
وانک جنب الله خازن علمه	وانک وجه الله فی کل مقصد
تعالیت عن کنه الانام ولا ادری	الی کل سر ثاقب الذهن یهتدی
تباین فیک الناس اذ بنت عنهم	فاضحوا وهم بین غاوٍ ومهتدی
وبین اناس حائرین واننی	لعاذرهم فی ذاک غیر منفد
ففی کل سر من علاک ظاهرٍ	دلیل لکل نحو مبداه یبتدی
لک المعجزات البینات اقلها	یقیم علی ساق الهدی کل مقعد
الست الذی اصمی الیهود بمعجز	فخرّوا عناة للجران ولليد
واضحوا جمیعا مسلمین وانهم	یجاهد فیهم کل حبر مسود
یضیقون عن عدٍ وتلک بیوتهم	بجنح الدجی معمورة بالتهجد
وقاضی قضاة القوم ارشدت امره	وقد کان صعبا لا یلین لمرشد
وقومت زیغ الترکمان وکم لکم	بمکة آیات لکل موحد
وطائفة نهج الطریقة قد عدت	وارشدها فی غیها کل معتدی
فحین رأت ما یقطع العذر منکم	تجلی عماها بعد طول تردد
وکم فرقة ضلت فروع اصولها	رددتم الی الاصل الاصیل الموصل
وللجن والاملاک شان لدیکم	قتل مسجدا فی ارض کوفان تشهد
وقد جاء ما قد حل فیه نکایة	بقاتله جیش السوء من خاتم الید

وکم فیک سر لا ابوح بذکره | مخافة حب طائش اللب سمهد

وفی درسک المیمون اعدل شاهد | علی سرک المخزون فی کل مشهد

تدیر کئوس العلم من کل غامض | علی کل حبر بالفضائل مرتدی

وعلامة ندب امام زمانه | ومجتهد فی کل فن مصمد

هم القوم کل القوم الا لدیکم | فانهم ما بین بکم ولمد

فیا جبل من قدرة الله باذخا | وبحر هدی نادی الوجود به ندی

مدحتک لا انی رجوتک للغنی | وان غاض فی فری من طریف ومتلد

ولکننی عاینت فیک شمائلا | عرفت بها عرف النبی محمد

وقد صنف المولی کتابا بیمنکم | یفوق جمیع الکتب فی کل مقصد

وکم قمت للارشاد بالنبا واجبا | صلاح کتابی والکتابة فی یدی

فان تلحظوه زاد نبلا ورفعة | وبالغیث یغدو همرعا کل فدفد

ولا زالت الایام یا بن بهائها | تروح علیکم بالسرور وتغتدی

وبرهمین منوال بسیاری از فضلای زمان واجلای علمای عالیشان در مدح آنجناب قصائد غرا ومنشآت بلیغه که بیرون از احاطه توصیف وتعریف اند گفته اند نسب شریفش از جانب پدر بحضرت امام حسن علیه السلام واز جانب مادر بحضرت امام حسین علیه السلام می رسد زیرا که از جانب پدر منسوب بوده اند بسید ابراهیم طباطبا بن اسمعیل الدیباج بن ابراهیم الغمر بن الحسن المثنی بن الامام الحسن المجتبی علیه السلام ومادر ابراهیم بن حسن مثنی جناب فاطمه دختر سید الشهدا بود صاحب منتهی المقال بعد مدح وثنای آنجناب گفته که ولادتش در کربلای معلی در شب جمعه ماه شوال سنه خمس وخمسین بعد المائة والالف واقع شد بخدمت والد خود که عالم پرهیزگار وصالح ونیکوکار بود وبخدمت جمعی از کبار علما که از جمله ایشان شیخ یوسف بحرانی باشد تحصیل علم نموده باز بنجف اشرف رفته بشاگردی جمعی از علمای آنجا که از جمله ایشان شیخ

فتونی و شیخ محمد تقی دورقی وغیره بوده بهره یاب شد باز بکربلا مراجعت نموده بخدمت
آقا باقر بهبهانی باشتغال علوم پرداخت و باز بنجف رفته اقامت درزید اکنون خانهٔ مبارکش
محط رحال علما و مفزع فحول فضلاست و آنجناب بعد از آقا باقر بهبهانی پیشوای علمای
عراق و سید فضلای علی الاطلاق ست علمای آن بلاد التجا بسوی ایشان دارند و عظمای
آن نواح اخذ علوم از خدمتش مے نمایند آنجناب کعبهٔ علومی ست که طی مراحل بسوی
او میکنند و بحر مواج فضائلی ست که ساحل آن را درنمی یابند و باینهمه کرامات ظاهره و آیات
باهره که از و بوقوع آمده و شایع و ذایع ست که در زمانیکه آنجناب در حجاز تشریف
داشت جمعی کثیر از قوم یهود بمشاهدهٔ براهین کرامات آنجناب ایمان آوردند و والد ماجدش
در شب ولادت شریفش بخواب دید که حضرت امام رضا علیه السلام شمعی را با محمد بن
اسمعیل بن بزیع که از اصحاب اخیار آنحضرت بود فرستاد و آن شمع را بر بام خانه اش برافروخت
پس روشنی آن بلند شد که پایانش را ادراک نمیتوان کرد و نظر بر وقت دیدنش تحیر
میشد و زبان حالش میگوید ما هذا البشر میرزا محمود طباطبائی که از برادرزادگان بحر العلوم ست
در فواتح شرح درّه فقه بعد نقل عبارت صاحب منتهی المقال که ترجمه اش گذشت می فرماید
اقول و من کراماته المنتشرة حکایة فتح اقفال الروضة المقدسة الغرویة الشایعة فی
الاصقاع والدائرة علی السن الفضلاء الثقات بعد وفاته حیث اخذ العهد ممن رآه علی
عدم الابراز حال الحیوة و قریب من ذلک حکایة السرداب سمعتها مفصلة عن بعض العلماء
الثقات نقلا عن غیره وهی معروفة و من ذلک ما اشتهر من نیاحة الجن علیه طاب ثراه
فی السرداب المتوفی فیه بل خدمتهم له واخذهم العلوم منه درجهٔ قصوای علم و عمل و ورع
آنجناب بحدی بود که در آئینه حقنما از جناب مولانا السید دلدار علی طاب ثراه نقل ست که در ایام عبور
آنجناب بدیار خائض الانوار ائمهٔ اطهار علیهم السلام از زبان سیدی باوقار از سادات
اهل خطه که اسمش سید حسن و از سالها مجاور روضهٔ مقدسهٔ غرویه بوده شنید که میگفت

اگر درین زمان جناب بحر العلوم دعوی عصمت نماید احدی را مجال قدح وجرح در آن نیست وهم نقل است که در هنگامیکه آن قبله زمان وارد مکه معظمه بود و در آنجا مراحل تقیه را طی میفرمود شخصی از بعض فضلای اهلسنت سوال کرد که این سید اگرچه اظهار مذهب اهلسنت می نماید اما معلوم نیست که از مذاهب اربعه سنیان کدام مذهب را اختیار کرده است آن فاضل در جوابش گفت که این نمیدانم بلی اینقدر مرا معلوم ومتیقن است که اگر سید مذهب خامس را سوای مذاهب اربعه اختیار نماید و در آن استدلال فرماید کسی از اهل تسنن بمعارضه او اقدام نمیتوان کرد وحق اینست که فضائل وکرامات وخوارق عادات آن عالیجناب بیرون از حد واحصاست اگر کسی استقصا خواسته باشد کتابی جداگانه باید نگاشت صاحب تحفة العالم بتقریب ذکر ساکنین نجف اشرف آورده سید جلیل المناقب عظیم القدر سید محمد مهدی طباطبائی بروجردی از اکابر فقهای زمان واعاظم محدثین دوران ودر جمیع علوم معقول ومنقول وسیع الباع وبجامعیت در تقوی فرید اصقاع بود چند سال در حرمین شریفین مجاور و بمذاهب اربعه مدرس بود وبسا تحقیقات شریفه ومصنفات عالیه از ماثر قلم آن امام همام بیادگار است در اواخر بسبب سمن مفرط وبیماری خفقان از افاده علوم وامانده عزلت داشت وبمطالعه وتالیفات بقدر طاقت می پرداخت انتهی ووفات آنجناب در سنه اثنی عشرة بعد المائتین والالف واقع شد عمر شریفش تقریباً پنجاه وهفت سال بود شعرا عرب وعجم در مرثیه وتاریخ او قطعات وقصائد غرا انشا نموده اند از انجمله بیک دو بیت اقتصار میرود

عجب غمی ست که دل زین مصیبت جانکاه بسینه خون شد وبیرون ز چشم نم رفت
خرد چو سال وفات از تو جست بادی گو سمی مهدی صاحب زمان ز عالم رفت

لفظ وی برای تعمیه است که عدد آن بر مصرعه اخیره می افزایند تا عدد مذکور حاصل شود از جمله اولاد امجاد آن برگزیده رب عباد جناب قدسی القاب ملائک آداب

عالیحضرت مجمع علوم دینی ومنبع معارف یقینی آقا محمد رضا علیه الرحمه و یک صبیه مخدره که در حباله عقد جناب سید محمد خلف اکبر جناب آقا سید علی طباطبائی بوده از مصنفاتش کما ضبطه میرزا محمود الطباطبائی فی کتابه المواهب السنیه فی شرح الدرة المنظومة حیث قال برد الدرة المنظومة وهو کتاب جلیل لم اقف له فی منظوم الاصحاب وغیرهم علی نظیر وعدیل وقد نظم فی مدیحها الفاضل الاکرم الشیخ محمد علی الاعسم رح ما یبلغ ثمانیة عشر بیتا اولها

درة علم هی ما بین الدرر　　　فاتحة الکتاب ما بین السور

وله فی الفقه کتاب المصابیح وکتاب الهدایة اقتصر فیه علی لب الفتوی لم یبرز منه الا القلیل من الطهارة ورسالة فی مناسک الحج تنسب الیه ورسالة فی تحریم العصیر الزبیبی وله اختیارات علی الذخیرة حکاه بعض مشایخنا والی الآن لم اقف علیه وله کتاب رجالی حقق فیه احوال جماعة من الرواة والعلماء یزید علی عشرة آلاف بیت وله فی الاصول شرح علی الوافیة لم یعمل مثله فی البسط والتحقیق ونقل الاقوال والادلة علی نمط رشیق الا انه لم یبرز منه الا القلیل ومن الفحول من اذعن بانه لو تم لتم الاصول وله فوائد فی الاصول جیدة مشتملة علی فوائد جمة ومباحث مهمة والظاهر انها کالمصابیح منتظمة من الملتقطات بین یدیه بعد وفاته وله مراثی فی واقعة الطف ابتدائها

الله اکبر ماذا الحادث الجلل　　　فقد تزلزل سهل الارض والجبل

وله قصیدة بالغة فی المناقب والمثالب ردا علی بعض النواصب تبلغ مائتین وخمسة وستین بیتا وله ردود بالغة علی ابن حجر العسقلانی فی انکاره القائم فی قوله ما آن للسرداب ومراثی جیدة فی رثاء والده المرحوم وبعض اولاده واجلة اهل عصره وله قصیدة رمانیة معروفة جیدة ملیحة وغیر ذلک من الکلام المنظوم السید الاجل میرزا ابو یوسف التبریزی از اجله علمای دین ست فخر المجتهدین ملا آقای دربندی در اکسیر العبادات آن مرحوم را در تلامذه حضرت مجدد الشریعة آقا باقر بهبهانی اعلی الله مقامه شمرده الشیخ حسین المشتهر بابن النجف التبریزی

در اکسیر العبادات او را باین الفاظ ستوده الفاضل الکامل والعامل الثقة الاتقی المشتهر
بکونه صاحب الدرجات العالیه والمقامات المتعالیه الشیخ حسین المشتهر بابن
النجف التبریزی الذی کان من اجلة اصحاب السید الاجل ذی المناقب الکثیرة و
المفاخر الوفیره المسمی ببحر العلوم الراقی من الفقه الی اعلی المراقی محمد مهدی
ابن ابی ذر النراقی از اکابر علما و فقها بود و پیش علامه زمان ملا اسمعیل الخاجوئی تا مدتی سال
تحصیل علوم و فنون اشتغال داشت و نزد بسیاری از علماء ماهرین تردد میفرمود و حاوی بر جمیع علوم
سیما در فنون ریاضی از هندسه و حساب و هیئة و علوم ادبیه از معانی و بیان و غیر آن گردیده و در علم
تفسیر مهارت وافر و ملکه باهر پیدا نمود و بالجمله جناب موصوف در فقه و حدیث از تلامذه آقا باقر بهبهانی
طاب ثراه میباشد کما یظهر من مرآة الاحوال از تصانیف اوست کتاب معتمد الشیعه و کتاب
مناسک کبیر در احکام حج و کتاب مشکلات العلوم که کتابی ست عجیب مشتمل بر فوائد بسیار و کتاب
محرق القلوب در مصائب امام حسین علیه السلام و کتاب لوامع الاحکام و رساله در فقه فارسی
و مثنوی طائر قدسی السید علی بن السید محمد بن السید نور الدین بن السید
نعمة الله الجزائری در تحفة العالم مسطور ست السید الولی السید علی بن السید محمد بمکارم
اخلاق ظاهری و باطنی محلّی و از صفات ذمیمه مبرّا و در مجلس آرائی و رنگین صحبتی گل همیشه بهار و عالم
از نکهت خلق او گلزار بود باکتساب کمالات صوری و معنوی و خصائل ستوده نفسانی ممتاز و در چشم
اعیان و اعاظم چون مردم دیده باعزاز و در فهمیدن شعر فارسی و رسیدن به نیک و بد آن بی انباز
و شعرای عصر و سخن سنجی او در اهتزاز بودند اگرچه خود نمی گفت اما شعر درست و مستحسن از او در مذاق عجب تاثیری
بود هر روزه هنگام عصر شعرا مانند مولانا قوام و مولی محمد جواد بن ملا مومن شمس متولی مسجد جامع که او نیز شاعری
شیرین زبان و در فن تاریخ زبدهٔ امثال و اقران بود و سائر شعرا در منزل او منعقد می شدند
و هر کس انچه تازه خیال کرده بود بخدمتش می نمود و همگی رد و قبول او را مسلم می داشتند در نجوم
و استخراج تقاویم کواکب دقیقه یاب و در هیئت و ریاضی ثانی بطلمیوس و جاماسب و در بر آوردن

جنی و احکام نجومی مهر جهانتاب و تابود مدار استخراج در ان نواح بآن والاجناب بود معرفة
التقویم و رساله در اصطرلاب و رساله در هیئت بخدمت او خوانده ام چند سال قبل ازین
بلاء اعلی انتقال نمود السید طبیب بن السید محمد برادر سید علی سابق الذکرست صاحب
تحفة العالم آورده که سید موصوف عالمی عالیقدر و دراکثری از علوم خاصه در نحو و منطق
و بدیع فضائل گستر بود کسب فضائل از سید زین الدین علیه الرحمه نموده و در عراق فارس و گیلان
که همیشه مشحون بدانشمندان و اعلام اند بفیض صحبت بسیاری از آنها رسیده بغایت هموارو
از عباد روزگار بود در حایر حسین در حین مجاورت به بهشت جاودان انتقال نمود اللهم احشره
مع الشهداء اولاد امجاد او سید جعفر سید مهدی سید محمد سید اسد الله مولانا آقا
محمد بید آبادی بید آباد از اعظم محلات دار السلطنة اصفهان که بغایت معمور و بلطافت
آب و هوا مشهور و مولد آن برگزیده رب غفورست که مراتب فضیلتش کالشمس فی وسط النهار
آفاق را نورانی دارد بی نیاز از اوصاف و بیان ست کذا فی تحفة العالم از تلامذه آقای
موصوف سید اسمعیل بن سید مرتضی بن نور الدین بن سید نعمة الله جزائری ست
که ذکرش خواهد آمد انشاء الله مولانا العلامة المیرزا محمد مهدی بن ابی القاسم
الموسوی الشهرستانی الحائری اصل وطن آنجناب شهرستان ست بفتح شین معجمه
و سکون ها و فتح را مهمله و سکون سین مهمله و تای دو نقطه بالا قبل از الف و نون در آخر که
از بلاد مشهوره خراسان و عجم ست بعد از ان مجاورت کربلای معلی اختیار فرموده و در همان
جای اقدس مدفن یافت نسب شریفش بحضرت امام موسی کاظم علیه السلام میرسد از جمله علمای
کرام و فقهای عالیمقام بود تحصیل علوم بخدمت شیخ یوسف بحرینی و دیگر فقها نموده و از ایشان اجازه
روایت داشت در تحفة العالم مسطورست که میرزا موصوف از اعاظم افاضل نامدار و علامه
جلیل المقدارست در تهذیب اخلاق و تکمیل نفس ناقص آنقدر کوشیده است که مزیدی بران
متصور نیست شهرستان خلق عظمتش سواد اعظم عالم ملکوت و بحر بیکران دست دریا نوالش

جرعه‌بخش سکان دیر ناسوت معروف عموم اهالی روم و هند و ایران و سجاجت روائی مروم
یگانهٔ دوران ست باآنکه عمر او از هفتاد تجاوز نموده و عشر ثمانین بود آثار شکستگی و هرم از
کلال و ملال و ضعف قوای نفسانی و عنصری اصلا باو راه نیافته بود و در بدایت حال از شاهجهان آباد
افتاده از تیه ضلال و تشتی اوضاع و احوال اینجا یار اطلاعی بکمال وارد و اصول کافی و تفسیر
صافی را جمعی در خدمتش تلمذ می نمودند من هم از مستفیدان آن محفل ارم مانند بودم اسعهم
از جمله اولاد امجاد میرزا موصوف میرزا محمد حسین معروف به آقا بزرگ بود که بعد وفات آنجناب
وارد هندوستان شده و بحیدرآباد دکن هم رسیده و فاتش در سنه خمسه عشر بعد المائتین و
الالف اتفاق افتاد و بعضی شعرا تاریخ وفات را درین مصراع یافته اند ؏ از غیاب مهدی آل محمد آه
آقا احمد بهبهانی در کتاب مرآة الاحوال بتقریب ذکر علمای کربلای معلی و ذکر سوانح سال
یکهزار و دو صد و پانزده آورده که دران اوان عالیجناب مقدس القاب فضائل مآب
سلالة الاطیاب عمدة المحققین و زبدة المدققین ملاذ الفقرا و ملجا الضعفا مرحوم و مغفور میرزا محمد مهدی
شهرستانی موسوی طاب ثراه دران ارض اقدس برحمت ایزدی پیوست و خار مصیبتش بر دلها
عالمیان نشست جنازه او را با ناله و آه در ایوان پیش روی شهدای سعدا و رواق شریف
مدفون کردند تغمده الله بغفرانه **مولانا المیرزا محمد رفیع بن محمد شفیع مستوفی الممالک**
صاحب تحفة العالم آورده که میرزا موصوف از افاضل اعلام و اکابر عالیمقام بود در فنون
علمیه خصوص در معقولات دستگاهی عالی داشت و در خداشناسی و درویشی باآنکه در
دنیا صاحب جاه خطیر بود شبه و نظیر نداشت در ینجا فوتش مسموع شد و نیز از کتاب مزبور
مستفاد میشود که وطن میرزا موصوف بلدهٔ آذربایجان ست **مولانا السید عبد الکریم
بن السید جواد بن السید عبد الله بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری**
صاحب تحفة العالم آورده السید العلیم ذو الفضل العظیم السید عبد الکریم فاضلی تحریر و عالمی
بی نظیر و سرآمد پارسایان و عباد و سرخیل اصحاب کرامت و سداد و در اکثری از علوم

خاصه فقه و حدیث اهتمام تمام و در مجاهدات و ریاضات و قوت عبادت از کبرای اولیای عالیمقام
و از سن صبا تا حین رحلت که از شصت متجاوز عمر یافت در تحصیل معارف دینیه آلهیه و در نشر
علوم و حق طلبی با عقلا و بغایت کریم النفس و وارسته و بسی قانع و بی‌ساخته بود شرح کیفیت
سلوک و ریاضات آن مجاهد اسقامی عظیم باید و تفصیل آن در حوصله تحریر نمی‌آید و اگر در کلیات
و آنچه در او نوشته میشود مسامحه نرود نیز دفترها از آن مشحون گردد بالجمله بعد از آنکه به سن چهار پنج سالگی
رسید جد والای او سید عبدالله بتربیت او همت گماشت و او را با مرحوم سید زین الدین
پسر خطی و سوادی بهم رسانده شروع بعربیت نمود بعد از استفاده مبادی از سید مبرور
آن والامقام خود بتعلیم او پرداخت بسهل فاصله آن بزرگوار رحلت نمود چون با استعداد ذاتی
و بقوت مطالعه و مذاکره و استفاده از بعض اعمام کرام بمراتب علیا ارتقا یافت از ابتدای
نشو و نما خلوت بمزاجش غالب بود از مرجعیت مردم حتی از مشاکلت و معاشرت اعمام
و سلسله عالی شان خود نیز دامن کشیده گوشه نشینی اختیار نمود و در بر روی مردم بسته بعبادت
و حق طلبی بسر میبرد و تنها بشراکت فرزند اکبر او سید محمد در خدمتش استفاده نموده ام در این
ظرف ایام هرگز ندیدم که از امور مسنونه از صوم و صلوة و دعوات ماثوره چیزی از او فوت
شود و یا فعلی که در شرع مذموم باشد از او سر زند حتی در افعال مباحه نیز با احتیاط بود و سالی
یکمرتبه بزیارت ائمه ائمه عراق رفتی و چندی توقف نمودی و از علما و مجتهدین آن اماکن تکمیل
کردی از آقا محمد باقر بهبهانی و سید محمد مهدی طباطبائی بروجردی که از اعلام افاضل سمو
المکان و سرآمد مجتهدین عالیشان بود اجازه عامه تحصیل نموده روزگاری بعزت و احترام
گذرانید در سفر مشهد مقدس رضوی از استاد الحکما میرزا محمد مهدی خراسانی بقدر فرصت
استفاده حکمیات نمود اما آن بزرگوار را بتعلیم و تعلم حکمی و ریاضیات رغبتی نبود اخباری مذهب
و از فقهای ظاهر و در فتاوی بغایت محتاط بود و از قبول هدایا و احسان از مردم حتی از کرام
خلق از دوستان احترازی تمام داشت و بلقمه نان جوین که از بعض اراضی موروثی بادی سید

میساخت وحق با او بود چه بر فرض محال هرگاه نفس بلند همت تن به پستی در دهد و مبتلا گر
قدر ضرورت گردن نهد طریق تحصیل از وجوه ستوده درین جزو زمان نایاب و قبول لبث
و زبونی مقدور کرام نه و اگر از دنیا طلبی منظور جود و ایثار است بدیگران سد همه سخا و تمام گذشتن
از دنیا و گذاشتن آن چیزیست که در دست لئام خلق ست با نها مصنفات بسیاری
در هر فن از مآثر قلم فیض شیم او بر صفحه عالم بیادگار ست که متذکر آنها میشوم و اکثری بعد بر آمدن
من از ان دیار تالیف شده اند تا من بودم شرح مزجی بر الفیه ابن مالک در نحو نوشته بود
و چند رساله در فقه که هر یک امهو مع خود بی نظیر خوب نوشته بود و دو سال قبل از وفاتش از وفور
اشفاق استادانه مکتوبی در بنگاله از ان علامه رسید از ان معلوم شد که از شوشتر بمشهد
مقدس غروی انتقال و دران مکان بابرکت و اعزاز مسکن گزیده با حترام و اجلال بافاده
و نشر علوم و رضاجوئی خالق متعال اشتغال دارد یک سال قبل ازین فوتش مسموع شد که در ان
روضه خلد مثال مدفون گردید طوبی له حسن مآب اولاد امجاد سید فاضل عارف سید محمد سید علی سید حسین سید حسن
مؤلف گوید که چون سال اتمام کتاب تحفة العالم یکهزار و دو صد و شانزده هجری ست
بنابر آن تقریبا وفات مولانا در حدود سنه خمسة عشر بعد الالف والمائتین بوده باشد
والعلم عند الله **مولانا السید عبد الرزاق بن السید بهاء الدین بن السید**
عبد الله بن السید نور الدین ابن السید نعمة الله الجزائری الشوشتری
فاضلی نحریر و زاهدی بے نظیر بود قبل از استکمال کمالات بجوانی در گذشت
اگر فرصت یافته بودی یکی از فضلای عالیمقدار و در سلک پارسایان نیکو اطوار بشمار آمدی
از و مخلف شد دو پسر سید محمد سمیع سید ایوب **العلامه تفضل حسین خان الکشمیری**
معروف به خان علامه است در تاریخ معدن السعادة مسطور ست که منشا و مولدش
دار السلطنت کشمیر و لاهور و نشو و نما در شاهجهان آباد و ذکر فضائلش در دیار شرقی مشهور
خاص و عام در علم معقول و منقول بهره وافی داشته و در جمیع علوم متداوله جامع گردیده

اگر او را ثالث معلم خوانند میشاید و اگر عقل حادی عشر دانند می زیبد و سید عبد اللطیف خان
گرامی دوستان و معاشران خان موصوف بود در تحفة العالم نوشته که وی از اعاظم
فضلای نامدار و سرآمد حکمای روزگار و در جمیع فنون علمی فاضلی بی نظیر و علامه
نحریر بود خاصه در حکمیات و الهیات افلاطون عصر و ارسطوی دهر می نمود چندی
در شاهجهان آباد از خدمت علمای عصر و در بنارس از انفاس فیلسوف اعظم
و امام اکرم شیخ اجل شیخ محمد علی حزین استفاده علوم نموده بدرجه علیا و مرتبه بلند رسیده
و در حسن تقریر و بیان افادات رشک چهچهه بلبل هزار دستان در بهاران و حسرت افزای
قهقهه کبک دری در کوهساران شگفته طبعی او چون خنده سحرگاهی نور آگین و جامع علوم
اولین و آخرین و در تشیع غالی و نور ولای ائمه اطهار صلوات الله علیهم از سیمای او لامع
و حدت ذهن و سرعت انتقالش بمثابه سیف قاطع و مکارم اخلاق پسندیده ظاهر و باطن او
جامع و در تمامی این کشور نور فضیلت او ساطع بود بحاجت روائی مردمان بی نبا
و نزد دانایان فرنگ و مردمان با فرهنگ چون روح روان باکرام و اعزاز
مرحله می پیمود و حق این ست که مراتب فضائل و مناقب او را مقامی عظیم ست
عمری و یک نیستان قلم باید تا شمه از اوصاف او رانگارد زبان عربی و فارسی
و انگریزی و رومی که زبان علمی فرق فرنگ و هرکس از فرنگیان را تالیف کتابی
منظور باشد بآن زبان تصنیف می کند و آن را لاتینی نیز گویند مانند زبان عربی
نسبت بعلمای عجم زبان رومی را نیز در فرهنگ همان منزلت ست و یونانی را نیکو گفتی
و خوندی و نوشتی و باین سبب بسیاری از کتب حکمی فرنگ را بعربی ترجمه نموده ست
و خود نیز تالیفات دارد از انجمله از آثار فضل او ست شرحی بر مخروطات ایلونیوس
و دو رساله مدون در جبر و مقابله یکی مشتمل بر حل جبری و دیگری متضمن حل جبری و هندسی
و شرحی بر مخروطات دیوفنطال و مخروطات سیمسن و در علم مباحثات و مطالعه آنقدر

حواشی و تعلیقات بر کتب حدیث و فقه فریقین و حکمیات اسلامی و سائر علوم نگاشته بهست
که احصای آنها عسیر و کمتر فاضلی را میسر شده است سزاست که هند و هندیان با ستظهار
او دم از فضل و دانش زنند و بوجود او افتخار کنند و دیگر هر قدر فلک بگردد چون او دیگری را
بعرصهٔ ظهور نیاورد شمهٔ از طور معاش و طرز سلوک او این ست که یکپاس از روز برآمده
از خواب برخواستی جمعی از تلامذه که ریاضی خوان بودند می آمدند و استفاده می نمودند
تا نزدیک بظهر ایشان که رفته بودند بدید و بازدید انگلیسیه و اجرای کارهائی که با و تعلق داشت
می پرداخت دمردم رفت و آمد می نمودند و گاه گاهی خود نیز بیرون میرفت تا عصر
که جمعی دیگر از تلامذه که بفقه امامیه مشغول بودند استفاده میکردند و نماز ظهرین را ادا می نمود
انگاه قدری طعام می خورد بعد از برداشتن سفره چند کس که فقه حنفی میخواندند حاضر میشدند
و استفاده میکردند شام که شده بود نماز عشائین ادا و بکنجی یکه و تنها که بجز کتب چیزی دیگر
نزدیک او نبود بمطالعه و خوض در مسائل دقیقهٔ نظری مشغول میشد تا طلوع صبح صادق
نماز صبح را کردی و بخوابگاه رفتی دو سه کس خواننده خوش آواز نوکر داشت ایشان آمده
با سه تار و چهار تار برامشگری و زمزمه مشغول می شدند تا بخواب میرفت یکپاس خوابیدی
و بیدار شدی و بغیر از ان یکمرتبه طعام دیگر چیزی بدهن نمیگذاشت و شبها مژه برهم نمی نهاد
اطبا او را ازین همه خوض در مسائل و کثرت مطالعه منع و زجر می نمودند و فائده نداشت
در جوانیها تأهل اختیار و یک فرزند تجمل حسین خان ازو بوجود آمده آن ضعیفه در گذشت دیگر
روی زنی را ندید تا وفات نمود و بجز سماع امری دیگر که منافی شرع باشد ازو ندیده ام الحق
تا به فیض صحبت او بودم منافرات اوضاع این کشور چندان معلوم نمی شدند اگرچه
در خدمتش کتابی بخصوص نخوانده ام لکن بمنزله استاد مشفق و در هر جلسه آنقدر مطالب
علمی و مسائل غامضه حکمی و نقلی ازو استفاده کرده ام که حق ایادی و شکر نعم او بزبان
[illegible] ... آصف الدوله

رئیس بے مانندی مامور بود اسباب تجمل و دورباش باعلی درجه نیکوئی داشت امابطوری
که شیوه دنیاداران خاصه اعاظم هندوستان ست برخود نه بستی و با ادنی سلوک
برابری نمودی و بعلم و فضل نیز افتخار نکردی و با پست رتبه ترین طلبه بفروتنی و شگفته
طبعی بودی چند سال قبل ازین آصف الدوله او را بلکهنو طلب فرمود و نیابت خود را
بتکلیف و اصرار باو داد با اینکه مدام کاره آن کار بود بنهج ستوده بتقدیم رسانید مکرر
می فرمود که از نیابت آنقدر بتنگ آمده ام که میخواهم سر بصحرا گذارم مرا با نیابت
چه مدخل و در میانه چه مناسبت کسی که تمام عمر را بصحبت علما و فضلا و کتب دانشمندان
بمطالعه و خوض در علوم بسر برده باشد با این مردم عوام که درین دولت راجمعیت
دارند چگونه تواند گذرانید و دران زمان نیز حجاب و دربان و عمله نگاه نمی داشت
هر کس میخواست باو میرسید و باین سبب دربارگاه او ازدحام ارباب حوائج آمد و شد
دشوار بود و ناچار بمراجعات آن کار صبر می نمود تا آنکه آصف الدوله جام تلخ مرگ
از دست ساقی اجل نوشید و زمان دولت او بسر گردید و نوبت ریاست عاریت
ببرادر او نواب سعادت علی خان رسید از ان کار استعفا و هر قدر نواب مذکور
لجاج و ابرام نمود مقبول نیفتاد باز بکلکته برگشته در خانه خود گوشه منزل خویش بکنجی
نشست و در بر روی مردم بیگانه و ارباب دنیا که هجوم می آوردند به بست و بمطالعه کتب
و افاده می گذرانید تا در ابتدای سنه اربعة عشر بعد الالف و المائتین بیماری فالج و
مالیخولیا عارض او گردید اطبای هر فرقه معالجه می نمودند و همگی متفق اللفظ بودند که از کثرت
مطالعه و دقت در مسائل حکمی باین مرض مبتلا شده و چون در کلکته از معالجه فائده مترتب
نگشت بقصد تبدیل آب و هوا راهگرای سمت لکهنو گردید از بنارس گذشته و نارسیده
به لکهنو در هجدهم شوال سنه خمسة عشر بعد الالف و المائتین بملأ اعلی انتقال نمود حشره الله
مع اولیائه الاطهار و صاحب مفتاح التواریخ نوشته که از جمله مصنفات آن یگانه زمانه

یکی در هیئت حکمای فرنگ دو و نسخه دیگر در صناعت جبر و مقابله و در عهد نواب سعادت علیخان بکلکته رفته هنگام معاودت باین کلکته و مرشد آباد بتاریخ پانزدهم شهر شوال ۱۲۱۵ھ هجری درگذشت شاه محمد اجمل اله آبادی در تاریخ وفاتش این قصیده نظم کرده بحذف خیلی اشعار درینجا ثبت می شود

در هزار و دو صد و دوازدهم ... شده چون فضل قادر قدوس
خان عالیمقام والا جاه ... اشرف و انفس ذوات نفوس
آن تفضل حسین خان یعنی ... زده بر کشور امارت کوس
نایب آصف زمان گردید ... رفت نامش ز هند تا حد روس
آنچنان بند و بست کرده بملک ... که بملکش نمانده یک سالوس
بعد چندی بملک شرق رفت ... خور بدولتسرای او زد بوس
گشت از شرق چون بجانب غرب ... های شد مطلع جهان معکوس
آفتاب شرف غروب نمود ... تیره تر گشت این جهان عبوس
دو صد و یکهزار و پانزدهم ... مه شوال و ساعت منحوس
بود تاریخ ماه پانزدهم ... طالع روزگار شد منکوس
که بناگاه آن عدیم المثل ... بسوی ملک آخرت زد کوس
یک جهان رفت بهر استقبال ... عالمی در امید شد مایوس
مثل او گردش زمانه ندید ... صاحب ننگ و صاحب ناموس
سر بپاکردیش فرو بردند ... یکه تاز اوستاد بطلیموس
در متانت دگر فطانت و فهم ... از فلاطون و دیسقوریدوس
بر زبان بود یاد او هر دم ... چه صراح و صحاح و چه قاموس
رای مشائیان و اشراقین ... پیش رایش چو رای نامحسوس

داشت او در خزانهٔ علم جنان   که ندیده بخواب کیکاوس

بو علی زمانهٔ خود بود   علم او پیش علم او چو دروس

صاحب دین و صاحب اسلام   بیشک و ریب چون محقق طوس

نیک و بد را نمیگذارد حیف   آه از گردش سپهر سموس

آنکه بر قاقم و سمور نشست   دارد از خاک گور ملبوس

گر به پرسند سال تاریخش   با سر حیف و غم بگو افسوس

صاحب تحفة العالم آورده کهین برادر خان موصوف سلام الله خان نیز دانشمندی بیعدیل و فاضلی عدیم السهیم ست در حجر تربیت آن بزرگوار نشو و نما یافته و ازو استفاده علوم نموده است

الشیخ ابو علی بن محمد بن اسمعیل بن عبد الجبار بن سعد الدین الحائری

از متبحرین تلامذهٔ آقا باقر بهبهانی ست و بخدمت آقا سید علی طباطبائی که ذکرش خواهد آمد نیز تلمذ داشت کمال تبحر او در اصول فقه خصوصاً در علم رجال از کتاب منتهی المقال او ظاهر و باهر ست چون شیخ مزبور بکنیت خود ابو علی معروف بود لهذا در اواخر کتاب مزبور در باب کنیت ها ترجمه احوال خود قرار داده و گفته که نسب من بنا بر آنچه پدرم ذکر می نمود بسوی شیخ رئیس ابو علی سینا که شیخ فلاسفه اسلامیین ست و استاد حکمای الهیین بود می رسد و من در ماه ذیحجه سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و نه هجری در کربلا متولد شدم و کمتر از دوازده سال بودم که پدرم وفات یافت مدتی بخدمت استادین خود آقا باقر بهبهانی و آقا سید علی طباطبائی بتحصیل علوم پرداختم مگر آنکه اکثر اوقات تخلل در تحصیل واقع میشد بسبب انواع بطالت و تعطل و سفرهای مواضع اهوال و نهضت نمودن و فرود آمدن در آن پس وقتی در حجاز بودم و سالی در بین وگاهی در راه و زمانی در وطن آری لکلشیء آفة وللعلم آفات از مصنفات اوست رساله در رد اخباریین موسوم بعقد اللالی البهیة فی الرد علی الطائفة الغبیة و دیگر تحریر [illegible] آقا باقر بهبهانی از طهارت [illegible] است

بعبارت فارسی و ترجمه رساله دیگر که در مناسک حج ست از مصنفات آقا محمد علی خلف آقا باقر
بهبهانی و رساله فارسی در طهارت و صلوة و صوم که آنرا از شرح مختصر نافع معروف
به شرح کبیر انتخاب نموده و موسوم بزهر الریاض ساخته زیرا که شرح مزبور مسمی بریاض المسائل ست
دیگر رساله در ذکر واجبات حج و محرمات و مکروهات آنست که آن هم از شرح
مزبور اختصار نموده و دیگر کتابی ست که دران رد مصنف نواقض الروافض نموده
فرزند ارجمندش شیخ علی که او نیز از افاضل عصر بود بر حاشیه کتاب منتهی المقال بمقام ترجمه
پدر خود شیخ موصوف عبارتی نوشته که محصلش این ست که جناب شیخ وقت معاودت
از سفر حج بخانه خود نارسیده در نجف اشرف در سنه ست عشر بعد المائتین و الالف
بدار البقا کوچ فرمود قدس الله روحه السید عبد الهادی بن السید عبد الله
بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری الشوشتری در تحفة العالم
مسطور ست المتادب باداب المبادی السید عبد الهادی بن سید عبد الله
بعلوم منقول و معقول فضائل مآب و در خیر خواهی عباد و انجاح مطالب کافه انام سیدی عالیجناب ست
و در اکثری از فنون علمی حلال غوامض حقائق خاصه در فقه و حدیث که باستحقاق و استقلال
فائق ست تا حال که عمر او به هشتاد ترقی نموده دمی از نشر علوم دینیه نیاسوده و بحمد الله که
تا حین تحریر در حیات و مسند آرای بزم افاضت و روزگاری بعزت و احتشام دارد اللهم
احفظه و احرسه اولاد امجاد او سید نجم الدین سید نعمة الله سید باقر مولانا السید کاظم
بن السید محمد بن السید نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری الشوشتری
در تحفة العالم مسطور ست السید الزاهد العالم السید کاظم وی از افاضل زمان و سلاله آنخاندان
بفضائل صوری و معنوی موصوف و بعلم و تقوی معروف از سن صبا تا در شوشتر بودم
در اکثری از مباحثات با من دمساز و یار دلنواز بود در سپهر فضائل و مناقب مهر ضیا گستر
و در قوت ایمان و ریاضات ثانی سلمان و اباذر ست سالهای دراز که با او معاشر بودم

هرگز فعلی که در شرع مکروه باشد ازو ندیده ام با وجود جوانی دنیا و مستلذات آن در نظر او بیقدر و بها و در مدارج درویشی و قناعت کیشی بذروهٔ علیا است در شوشتر طی مقدمات نموده روانهٔ ارض اقدس کربلای معلی و در آن بلدهٔ خلد مثال از فضلای نامدار و علمای عالیمقدار اصول فقه و حدیث را استفاده نموده بمراتب بلند رسید پس از انجا عازم خراسان و تا حین تحریر که زیاده از پانزده شانزده سال ست در مشهد رضوی از خدمت فیلسوف اعظم میرزا مهدی که از غایت اشتهار بی نیاز از اظهار ست باستفاده حکمیات والهیات مشغول و صیت فضائلش دران نواح بلند آوازه است السید العلامه میرزا محمد مهدی بن هدایت الله الموسوی الاصفهانی المشهدی الملقب بالشهید الرابع نسب شریفش بامام موسی کاظم علیه السلام میرسد اصل وطن و مولد آنجناب بلدهٔ اصفهان ست و بمجاورت مشهد رضوی منسوب. بآنجای اقدس شد و همانجا شهادت یافت از اعاظم علماء و مشایخ نبلاء و فضلا بود و مراتب فضیلتش کالشمس فی وسط النهار هویدا و آشکار ست و مستغنی از اظهار و تحصیل علوم از عظمای مشایخ مانند آقا باقر بهبهانی و زبدة المحدثین شیخ مهدی فتونی طاب ثراهما فرموده از تصانیف شریفه اش شرحی است بر کتاب دروس شهید اول علیه الرحمه که بین العلماء مشهور و متداول بین الجمهور است میرزای موصوف از جناب سید محمد حسین بن ملا صالح که در اصفهان شیخ الاسلام و دخترزاده مولانا آخوند مجلسی علیه الرحمه است نیز روایت دارد قصه شهادت آنجناب بنابر انچه در تذکرة العلماء مرقوم ست این ست که نادر میرزا نبیره نادر شاه مشهد مقدس را در تحت حکومت خود داشت چون فتحعلی شاه قاجار رو خروج نموده مشهد مقدس را محاصره کرد نادر میرزا دروازهٔ قلعه را بند ساخت و روزی چند برین گذشت پس اهل مشهد از جهت بند شدن دروازه اذیت بسیار رسید لاجرم استغاثه به میرزای موصوف آوردند میرزا پیام بنادر میرزا فرستاد که با اهل محاصره صلح کن و دروازه را بگشا که اینهمه بجان رسیده اند نادر میرزا قبول نکرد آخر کار

جناب سید امر فرمود که تا بعضی از اهل مشهد بدون اجازت نادرمرزا آن دروازه را گشاوند چون نادرمرزا برین معنی
مطلع شد گمان کرد که سید با اهل محاصره سازش داشته ایشان را بجهت محاصره طلبیده داشته است فی الفور بخشم آمده
با شمشیر برهنه پیش میرزا رسید گویند که میرزا آنوقت در صحن مشهد مقدس بتلاوت قرآن مجید مصروف بود پس
نادرمرزا گفت ای سید تو دشمن ما را به محاصره ما و حکومت اینجا طلبیدی فرمود که من هرگز چنین نکردم
نادرمرزا قبول نداشت و بهمان صحن مقدس بچند ضرب شمشیر مجروح ساخت مردمان از عقب آمده آن
ملعون را دور کردند و بهمان جراحتهای کاری که داشت روز سوم ازین دار فانی به نعیم جاودانی رحلت
فرمود بعضی گویند که آن ملعون همان ساعت آنجناب را شهید نمود و خود از قلعه بیرون رفته راه فرار پیمود
تا آنکه اهل محاصره او را بدست آوردند و بقتل رسانیدند مدفن آنجناب پشت سر مرقد منور حضرت امام رضا
علیه الاف التحیة والثنا واقع ست مسموع شد که از اولاد آنجناب میرزا هدایت الله و میرزا جواد و میرزا داود
و هر سه مجتهد و عالم وقت خود بودند تصانیف انیقه از ایشان بیادگار ماند و از فرزندان میرزا هدایت الله
موصوف میرزا عسکری و جناب میرزا هاشم که اقامت جمعه و جماعت در مشهد مقدس به ذات والا صفات
ایشان بود و سید ابوتراب بن سید عبد الله بن نور الدین بن العلامه السید نعمة الله
الجزائری الشوشتری در تحفة العالم مسطور ست که سید موصوف در علوم مبادی و فقه در سلک خواص
و در شوشتر بتدریس و امامت یکی از مساجد جزو اختصاص دارد و اولاد و سید عبد الله سید زکی السید
اسمعیل بن مرتضی بن نور الدین بن السید نعمة الله الجزائری الشوشتری از افاضل اعلام
و علمای ذوی الاحترام بود صاحب تحفة العالم که از جناب سید تلمذ داشته حالش بتفصیل نگاشته
درینجا بقدر ضرورت ثبت افتاد السید الجلیل الزاهد النبیل السید اسمعیل بن السید مرتضی قلم از وصف
کمالش بعجز و انکسار اعتراف دارد حاوی انواع فضائل و نقاوه اتقیای کامل مهر منیر فلک مجد و علا
و اختر تابان آسمان علم و تقوی در علوم عقلی و نقلی امام همام و از افاضل علمای اعلام است در شوشتر
فقه و حدیث را از والد بزرگوار خود استفاده نموده روانه اصفهان و در آن بلده مدت پانزده شانزده
سال از علمای آنزمان مانند قدوة الحکما اسوة العرفا آقا محمد بیدآبادی و سائر مشاهیر فضلا

تکمیل نموده باوج فضیلت صاعد گردید و بمقامی که بایست رسید پس از انجا به شوشتر بازگشت و هنوز والد بزرگوارش در حیات بود بتدریس و ارشاد مشغول گشت در سخن گفتن و حسن تقریر بلبل هزار داستان و شگفتگی طبعش رشک گلهای بنجران ست گوی سبقت از همگنان و از افاضل با نام و نشان ربوده و بصیقل سعادت و ریاضت زنگ کلفت از آئینه خاطر زدوده بعد از چندے که والدش بملاء اعلی بال کشا گردید امامت جمعه و جماعت بالتماس جمهور انام باو رسید و روزگارے بهدایت مردم و تدریس و ایصال گم گشتگان بادیه ضلالت بجادهٔ مستقیم بکمال عزت و منزلت داشت پس از مدتے مدید دران چیپ او دملے بهم رسید و مدت پنج ششماه بزرگ میشد و سر وا نمی کرد و نرم نمی شد از شدت وجع آن بزرگوار بیقرار و از حرکت عاجز و بر بستر بیماری افتاده بود استادان ماهر بر وِداع و سائر تدابیر معالجه می کردند اما فائده پذیر نبود بالاخره یکے از جراحان نادان بے تحاشا دران نیشتر دوانید که یکی از رگهای مفصل رسید و آن رگ منقطع گردید بعد از رنج بسیار که چند ماه دیگر بیک پهلو افتاده و چرک و ریم از ان جاری بود التیام یافت اما پا بزمین نمی رسید و بے اعانت چوگان که در زیر بغل گیرد قادر بر راه رفتن نبود و دیگر هرچه تدبیر نمودند حتی جراحان فرنگ را که درین پیشه شهره آفاق اند از بصره طلبدا شته معالجها کردند سودی نه بخشید و همچنان آن پاے کوتاه و عاطل ماند آن بزرگوار بعد ازین بلیه از وسائل دنیوی بالمره معرض و بافاده علوم هم چندان التفات نکرده در گوشه منزل خویش خمول و انزوا را پسندید و باین سبب هم آن اشتهاری که فرمایه تر آن از منزلتا و را بوسیلهٔ خود نمائی میسر آمده تش را حاصل نشد و باین اکتفا نکرده از شوشتر قطع علائق کرده روانه عتبات عرش درجات و در کاظمین علیهما السلام و سائر روضات بهشت تمثال به معاشرت افاضل و اخیار کام رواست اللهم بارک لعمره و فضله و اولاد امجاد او سید عزیز الله سید نعمة الله سید مرتضی سید صادق سید مصطفی انتهی السید محسن بن السید ابوالحسن بن السید عبد الصمد بن نور الدین بن نعمة الله الجزائری الشوشتری در تحفة العالم مسطور ست ذو المکارم و المحاسن السید محسن بن السید ابوالحسن بحکم وراثت ملاذ الاسلام و به مکارم اخلاق سیدی عالی مقام و مرجع اکابر عظام و در نظر سلاطین باشوکت چون نور دیده با احترام ست

بقدر فرصت کسب فضائل و تحصیل علوم از سید زین الدین و والد بزرگوارش نموده فطانت و
ذکاے عالی دارد مجمع اخلاق فاضله و متحلی باوصاف شریفه مجلس آرائے و طلاقت لسان او
مشهور عالم و در ارحام پرورے زبدهٔ اولاد آدم در نوشتن مراسلات عربی فصیح عهد و در شفا بخشی
بسائلین و محتاجین مسیح مهد ست مکاتباتے که از جانب خود و والدش و بعض امرائے آن نواح
بموالیان عرب نوشته بلاغت آموز مستعدان آفاق و الحق در انشائے عربی کلاهش با طمطراق
است منصب جلیل شیخ الاسلامی از سلاطین عصر و از پیشگاه شهنشاه خجسته اخلاق دیندار فتح علی
شاه قاجار با و مفوض ست و بآئین ستوده تقدیم می رساند در عهد والدش شوق طواف
حرمین او را گریبان گیر شده بآن سعادت عظمی بهره ور گردید با اقارب و بنی اعمام خصوص با راقم اتم
عاطفتی دارد و در ابتداے جلوس این خدیو بهمال خود بارد وی کیوان پوی ارتحال و بادشاه دیجاه
با عزاز و اجلال او کوشید تا در انجا بود مقرب بزم حضور و مراحم شاهانه درباره او به جلوه گاه ظهور
میرسید و ظیفه معتد به حسب الاستدعای او بجهت سادات ذوی الارحام و طلبه از مصدر جاه و احتشام
معین گردید اولاد امجاد او سید ابو الحسن معروف بسید آغائی سید محمد رضا سید محمد حسین سید عبد الکریم
انتهی نقلاً من تحفة العالم مولانا السید محمد بن عبد الکریم بن جواد بن عبد الله بن نور الدین بن
السید نعمة الله الجزائری الشوشتری صاحب تحفة العالم آورده السید الفاضل الاوحد
العارف الکامل الموحد السید محمد سلاله این خاندان و یادگار آن افاضل ذیشان مظهر انوار باری و
مظهر لمعات کامگاری گوهر شاهوار دریاے عرفان و از اعلام اصحاب ایقان فضائل ظاهر و باطن را
جامع و نور شهود از سیماے او لامع ست از ایام رضاع آثار رشد و بزرگی از ناصیه او پیدا بود و باین
سبب والد بزرگوارش خود بتعلیم او رغبت و بعمر چهار پنج سالگی شروع تعلیم نمود و در دو
سال صاحب خط و سواد و در اغب بهدایه و ارشاد شد کتب بسیاری از نظم و نثر خوند و بمسائل
صرف و نحو مشغول گردید در حدت ذهن و سرعت انتقال تا این زمان کسے را مثل او ندیده ام بجدت
والذ خود تحصیل علوم چنان مستغرق بود که بدنیا و مستلذات آن حتی بارتکاب بعض از ستة ضروریه البشری

التفات نمی نمود و بالتماس والدین باقل ما یقنع اکتفا می فرمود در سن هشت سالگی باشاره والدش
بتجوید قرائت قرآن مشغول و حسن قرائتش مرغوب اسماع گردید و در اندک زمانی آنقدر از علوم مختلفه
و فنون هشتتہ بمطالعه او در آمد که کمتر کسی از محصلین را میسر آمده باشد بالجمله آنعالی جناب بعد
از آنکه از والد نیک اختر و علمای نواح شوشتر فقه و حدیث و باقی علوم عربیت را فرو گرفت
روانه عتبات عرش درجات گردید در آنوقت مرحوم مبرور اخوی سید محمد شفیع در ارض اقدس کربلا
مجاور بود از ورود او مطلع شده او را بخانه برد و بجهت تربیت و تعلیم او را بخدمت مشاهیر فضلا
مانند آقای معظم و میر سید علی طباطبائی مشهور بکوچک که از افاضل زمان و بفقه و حدیث و اصول و
رجال سر آمد امثال و اقران ست سپرد و اسباب ما یحتاج از کتب مدونه مبسوطه در هر فن و سائر ضروریات
بجهت او سر انجام و تربیت او کوشید و نیز در ان شهر روان پرور خلد مثال از فیض انفاس آن بزرگواران
بمرتبه کمال رسید و بفضیلت شهرهٔ آفاق گردید البته تالیفات شائسته داشته باشد که مرا معلوم نیست
پس عود بشوشتر نموده انجمن آرای محفل افادت گشت بخلاف سلیقه فقهای ظاهر و والد بزرگوارش
با مید اینکه کفایت شر مظلومان از ظلمه نماید باحکام و اعیانی که کمال اداب را مرعی دارند آمد و رفت دارد
در صفای طینت و صافی طویت و وسعت مشرب از نوادر روزگار و از عوام و فرومایگان متنفر و بیزار است
و بعض مسائل مشروعه و حکمی را با مشاهدات و عقائد صوفیه انطباق داده بمذاق عرفا و ارباب تجرید رغبتی
عظیم دارد و در اصلاح و تزکیه نفس آنقدر مبالغه و التفات مینماید که زبان از بیان آن قاصر ست
شنیدم که در سفر حجاز بعد ادراک سعادت زیارت حرمین در مراجعت بکرین که یکی از بنادر سواحل دریای
عمان واقعه به دو منزلی بصره و مجمع اکابر علمای عامه است افتاده با فقها و فضلای آن مناظرات
بسیار نموده و بر همه غالب آمده است حالیا در شوشتر بو الاحکمه جد عالی مقام بنیابت ملاذ الاسلام رتق
مهمات و مرجع انام بافاده و حق طلبی روزگاری بآسایش و انتظام دارد و یک پسر از او بوجود آمده است
مولینا حیدر علی بن عزیز الله بن محمد تقی بن محمد کاظم بن عزیز الله بن اخوند
ملا محمد تقی المجلسی الاصفهانی النظیری العاملی از تالیفات او که بنظر جامع اوراق رسیده

اجازه ایست که برای فرزندان خود ملا محمد علی و ملا کاظم و ملا محمد تقی و ملا عزیز الله و ملا صالح و برای پسر
عم خود ملا حسن نی نوشته و فی الجمله مبسوط است و آنرا منتخب از اجازه کبیره شیخ یوسف بحرانی که معروف
به لؤلؤة البحرین ست نموده و دران نسب خود مع اقارب و اولاد و احفاد و اجداد خود هم مذکور ساخته
ولادتش بروز سه شنبه بحدهم ماه رمضان ۱۱۴۶ه ست واربعین بعد الالف والمائة واقع شده و فراغ
از تحریر اجازه مذکوره یوم الجمعه بحدهم محرم سنه خمس بعد المائتین والالف اتفاق افتاد و در کتاب شذور العقیان
در ترجمه ملای موصوف آورده که او از فضلای معروف و عالم و فقیه و منشی و ادیب و حافظ و ماهر بود
حقق ذکر مشائخ خود در ضمن اجازه مزبوره بدین نمط اورده اجازنی الفاضل العلامة السید المعز المکرم شیخنا
المعظم الامیر عبد الباقی بن المرحوم المغفور العلامة امیر محمد حسین بن بنت المحقق
العلامة المولی محمد باقر المجلسی و ابن الفاضل الامیر محمد صالح بن الامیر عبد الواسع الحسینی
قدس الله ارواحهم روایة جمیع الاخبار المأثورة والادعیة المشهورة وغیر المشهورة بل
اجاز کلما اجازت له اجازته وسوغت له روایته من کتب الادعیة والاخبار سیما الکتب الاربعة
وبحار الانوار والصحیفة السجادیة وسائر الصحف وکتب الآثار وجمیع ما صنف فی الاسلام من مصنفات
الخاص والعام من فنون العلم من التفسیر والحدیث والدعاء والرجال والکلام والاصولین وفروع
الفقه والتجوید والمعانی والبیان والبدیع والصرف والنحو واللغة والمیزان وغیرهما مما الیه من حاجة
فی علوم الدین والایمان بل کل مقروّاته ومسموعاته ومجازاته ومناولاته واجازاته بحق اجازته
عن مشائخه الکرام منهم ما اخبره قراءة وسماعا واجازة استاده العلامة ووالده الفهامة شیخ
الاسلام والمسلمین الامیر محمد حسین المزبور عن جم غفیر من مشائخه العظام منهم جده العلامة من
الام وجد جدی الفاضل میرزا محمد تقی ایضا غواص بحار الانوار رئیس الشیعة ومروج الشریعة خاتم
المجتهدین آیة الله فی العالمین المخرج من کنوز المعانی والحقائق نفائس الجواهر المؤید بالتائید القدسی
المولی الجلیل محمد باقر المجلسی عن عدة من مشائخه العظام والفضلاء الکرام منهم والده العلام والحبر
المدقق الفهامة المولی محمد تقی بن المجلسی الاصفهانی ومنهم شیخه الفاضل حسن علی التستری وسیه

الحکماء الامیر رفیع الدین النائینی و الحبر العالم محمد قاسم القهپائی و العالم الصالح المولی محمد شریف
الرویدشتی عن العالمین الفاضلین الغنیین عن التوصیف بهاء الملة و الدین محمد بن حسین بن عبد الصمد
الحارثی و المولی عبد الله بن الحسین التستری آقا احمد بهبهانی سبط استاد الکل در کتاب مرآة الاحوال جهان نما آورده عالیجناب
فضائل مآب علامه فهامه میرزا حیدر علی قلم از اوصاف کمالش بعجز و انکسار معترف ست حاوی انواع فضائل
و نقاوه اتقیای کامل در علوم عقلی و نقلی امام همام و از افاضل علمای اعلام بوده است
و در دار السلطنت اصفهان مدتی مرجع خاص و عام و ملجاے کافه انام بود و در حفظ انساب
سلسله علیه خود مهارت تامه داشتند درین اوقات بسراے جاودانی ارتحال فرمود پنج پسر
و دو دختر از ایشان مخلف شده است اما پسرها یکی عالی جناب میرزا محمد علی که از صبیه جناب
میرزا ابوطالب عم آن مرحوم ست و چهار دیگر میرزا محمد کاظم و میرزا محمد تقی و میرزا عزیز الله و میرزا
محمد صالح ملقب بآقا بزرگ ست و دو صبیه از حلیله دیگر که دختر عالی جناب غفران مآب آقا محمد هادی
بن آقا محمد علی بن آقا محمد هادی بن الفاضل العلامة المولی محمد صالح مازندرانی متولد شده اند
مولانا آقا محمد علی بن آقا باقر البهبهانی از مشاهیر فقها و علما بود در کتاب منتهی
المقال مسطور ست که آقا باقر بهبهانی را دو پسر متقی و پرهیزگار و ثقه و عالم و عامل اند لکن پسر
بزرگ که آقا محمد علی ست در وقت نظر و جودت فهم و صفائی ذهن بدرجه غایت و مرتبه نهایت رسیده
و در سائر علوم از اصول و تفسیر و تاریخ و عربیت و فقه و رجال و حدیث بحد کمال فائز گشته ولادتش
در کربلای معلی در سنه اربع و اربعین بعد مائة و الف واقع شد و بخدمت پدر خود در ایام اقامتش
در بهبهان مشغول تحصیل علم ماند بعد ازان همراه آنجناب بکربلا آمد و سالے چند در انجا مصروف درس
و تدریس و افاده و تصنیف ماند پس بسوی کاظمین رفت و مدتے در انجا قیام نمود الحال در دیار عجم
تشریف دارد و سید عبد اللطیف خان شوشتری در تحفة العالم بتقریب ذکر باشندگان بلده کرمانشاهان
آورده که از اعلام اشهر بود و فاضل علامه آقا محمد علی بن آقا محمد باقر بهبهانی که از افاضل نامدار از غایت
اشتهار بے نیاز از اظهار ست محققے عالیشان و عالمی با نام و نشان ست امامت جمعه و جماعت با او

بود از اصول و فروع مذاهب اربعه عامه اطلاعی بکمال داشت رسائل بسیاری بقلم موهبت رقم
در رد و قدح آن مذهب نگاشته که هریک فنون بلاغت را جامع و در نظر خصم بد اندیش سیف
قاطع است در آن شهر باجلال و اکرام و اوقاتی باسائش و انتظام داشت الله قلی خان حاکم آنجا
در تعظیم و توقیر او باقصی الغایه می کوشید و در اجرای حدود و اوامر و نواهی تسلطش بکمال بود شرحی
مبسوط بر مفاتیح مولانا محسن دارد و در فن عبادات و اخلاق بسطی عظیم داده است و بغایت منقح نوشته
است جمعی بمباحثه آن و جمعی بجو من معالم الاصول و من لایحضره الفقیه که بخدمتش مشغول بودند
و من دران مجالس از مستفیدین بودم بمن عاطفت بسیاری داشت و از سرعت انتقال
من وجد مینمود و تا من حاضر نمی شدم لب بافاده نمی کشود و از رساله ملا حیدر علی مجلسی ظاهر
میشود که والده آقا محمد علی عمه آقا سید مهدی طباطبائی بود و او تا سنه خمس و مائتین والف
که تاریخ اتمام رساله است بقید حیات بود والله یعلم آقای مذکور چهار اولاد ذکور داشت که بزیور
صلاح و سداد و فضل و رشاد متصف بودند آقا محمد جعفر آقا محمد اسمعیل آقا محمود آقا احمد که در سنه ۱۲۲۲
بلاد هندوستان آمده بود از جمله تصانیف آقا محمد علی موصوف رساله ایست در حلیت جمع میان
دو زن فاطمیه است و رسائل خمسه در مناسک حج و کتاب مقامع الفضل که دران مسائل دقیقه
و رسائل رشیقه را جمع کرده و حاشیه بر کتاب مدارک و شرح مفاتیح که هر دو ناتمام مانده و چند اجزا
در تحقیق احوال رجال الی غیر ذلک من الرسائل آقا عبد الحسین بن آقا باقر البهبهانی
الحائری جامع علوم و کمالات صوری و معنوی و مستجمع صفات ظاهری و باطنی بوده فضل و
کمالش بدرجه رسیده که والد نامدارش استاد الکل در حیات خود ارجاع مسائل برای دستخط بوی
می نمود و مدار المهام این رتبه والا مقام می بود و آنجناب بعد وفات پدر و برادر خود مدتی بسیار در حیات
بود فاضل امجد آقا احمد بن آقا محمد علی که برادر زاده آنجناب ست در کتاب مرآة الاحوال میفرماید
عالی جناب مقدس و معلی القاب فضائل و کمالات اکتساب علامه الزمان وحید الدوران مجتهد بی نظیر
و فقیه روشن ضمیر جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول المبرهن کل شین ذو المناقب

والمفاخر آقا عبد الحسین بن آقا محمد باقر مد ظله العالی عم بزرگوار فقیر فاضلیست نحریر و عالمی بی نظیر سر آمد
پارسایان و عباد و سر خیل اصحاب مکرمت و سداد ست و در اکثری از علوم خاصه فقه و اصول امام
همام در مجاهدات و ریاضات و قوت عبادات از کبرای اولیاء عالی مقام و بغایت کریم النفس
وارسته و بسی قانع و بی ساخته است شرح کیفیت سلوک و ریاضات آن مجاهد را مقامی عظیم باید
و تفصیل آن در حوصله تحریر نمی آید اگر شمه بطور علمای دنیا دار رفتار با اعاظم هر دیار رسم مراسلات
و مکاتبات را برقرار می داشتند و متوجه امور فقرا و خیرات و مبرات می شد ظاهر آنست که نام آن
عالی مقام در اشتهار فائق بر اکثر علمای اعلام می شد و لکن بجهت انزوا و گوشه گیری و گریختن
از معاشرت حتی امامت جمعه و جماعت بحدی رسیده است که اغلب ناس بنام آن زبده انام مطلع
نیستند تا بمقدار فضلیت چه رسد ولادت با سعادت ظاهرا در بلده بهبهان اتفاق افتاد و در خدمت
جد بزرگوار علوم شرعیه را استفاده نموده و در عصر آن مرحوم مرجع انام و در اخذ فتاوی و احکام
شد و اجازه مبسوطه بایشان دادند و مردم را برجوع و استفتا از خدمتش حکم فرمودند و از آنکه والد ارشدش
برحمت ایزدی پیوست بندگان وحید الزمان میرزا محمد مهدی شهرستانی و جناب مستغنی الالقاب آقا میر سید علی طباطبائی
باسایر علما و مؤمنین از خدمتش خواهش نمودند که در مقام آن جنت مکان بنماز مشغول شوند بعد از الحاح بسیار چند روزی
مشغول شد و خلق برغبت تمام حاضر می شدند چون مدت دو ماه تقریبا گذشت موقوف نمود و فرمود که امامت
مقامیست عظیم و تحمل آن برمن مشکل ست مولانا السید علی بن محمد علی بن ابی المعالی
الصغیر بن ابی المعالی الکبیر الحسنی الحسینی الطباطبائی الحائری نسب اشرفش
از طرف پدر به ابراهیم طباطبا که از فرزندان حسن مثنی بود و از جانب مادر بفاطمه بنت سید الشهدا علیه السلام
میرسد والده ماجده اش سید محمد علی معروف باقا سید بود و خواهر آقا باقر بهبهانی بعقد خود داشت که
که مادر جناب ممدوح ست وجد آقا سید فاضل خبیر امیر ابو المعالی ملقب به کبیر که داماد ملا صالح مازندرانی
بود سه پسر داشت سوم الیشان ابو المعالی صغیر که ملقب بکوچک بود والد آقا سید بود و یک دختر که در
حباله ملا رفیع جیلانی مشهدی بود و بالجمله چون مادر آقا باقر طاب ثراه نیز دختر ملا نور الدین بن ملا صالح مازندرانی

بود و مادر ملا نور الدین و نیز مادر ابو المعالی دختر ملا محمد تقی مجلسی بود بهر دو وجه نسب صاحب
ترجمه از جانب مادر بملا محمد تقی مجلسی می رسد و بهمین وجه در تصانیف خود تعبیر ازو بلفظ جد نموده و نیز
از جمله مدارج قرب و اختصاصش بجناب آقا باقر آنست که صبیه آنجناب در عقد تزویج خود داشت
و از جناب آقا و دیگر علماء کبار اجازه روایت احادیث دارد و سید عبد اللطیف خان شوشتری
در تحفة العالم بتقریب ذکر علماء عراق آورده و دیگر فاضل علامه عالی شان میر سید علی مشهور بکوچک
که صیت فضیلتش در صماخ فلک کج بین و ساحت غبرای زمین پیچیده مستغنی از اظهار است شرحی مبسوط
بر مختصر نافع دارد بطراق نوشته است که مقدار فضل او از آن ظاهر و هویدا است بتدریس آن مشغول
بود گاه گاهی من هم حاضر بودم و می شنیدم وقت بسیارے فرموده اصل و ماخذ مسائل را نوشته
بموقع خود بے نظیر ست و از عزلت گزینان و خلوت طلبان ست و صاحب منتهی المقال بعد توصیف
آنجناب آورده که ولادت شریفش در مشهد کاظمین بتاریخ دوازدهم ربیع الاول سنه احدی و ستین
والف و مائة اتفاق افتاد و در ابتدای حال بخدمت آقا محمد علی ولد آقا باقر بهبهانی اشتغال بتحصیل
می نمود و پس با تلامذه اش که در عمر بزرگتر و در تحصیل قدیم تر از آنجناب بمدت بسیار بودند شریک درس شد
و در اندک زمانے بر همه ایشان سبقت و تفوق یافت و ترقی حاصل کرده بخدمت خال خود آقا باقر
طاب ثراه بتحصیل علم پرداخت و بعد مدت قلیلے بتصنیف و تدریس مشغول شد مولف گوید از تصانیف مشهوره
عالیه اوست شرح مختصر نافع مسمی بریاض المسائل و حیاض الدلائل کتابیست بغایت مبسوط و
ایراد اخبار و اقوال باستیعاب تمام بنهایت خوبی نموده که از سابقین هم چنین تالیفے بظهور نرسیده
تاریخ اتمام این کتاب لیلة الجمعه بست و هفتم صفر سنه اثنین و تسعین بعد المائة والالف ست پس
از فاصله میان این تاریخ و تاریخ ولادتش ظاهر می شود که سن شریفش در وقت فراغ تصنیف شرح
مذکور قریب سی و یکسال بود حالانکه در چنین عمر از علما کمتر اتفاق شده که همچو تصانیف کامله و مبسوط
بظهور آید و دیگر از تصانیف اوست شرح مفاتیح که کتاب الصلوة از ان بقالب تصنیف در آمده مجلدی

ضخیم ست دیگر رسالهٔ در مسئلهٔ تثلیث تسبیحات اربعه در رکعت سوم وچهارم و رساله در ترتیب نماز های قضا از طرف اموات و رساله مختصره در بیان اصول خمسه و رساله در ذکر اجماع و استصحاب و رساله در تحقیق مسئلهٔ حجیت مفهوم موافق و رساله در جواز اکتفا بضربت واحده در تیمم مطلقا و رساله در مسئله اختصاص خطاب مشافهه بحاضران در مجلس خطاب رساله در تحقیق آنکه منجزات مریض یعنی چیزی که در مرض موت خود به دیگران هبه کند بعد از وفاتش ثلث از مال او محسوب می شود یا از اصل ترکه اش و رساله در تحقیق حکم استظهار حائض هرگاه خونش از ده روز متجاوز شود و رساله دیگر در اصول خمسه بفارسی و رساله در بیان اینکه کفار مکلف بفروع دین می باشند و رساله در مسئلهٔ اصل برائت ذمه زوج مهر زوجه و بیان آنکه بر زوجه واجب میشود که باقی بودن مهر را بر ذمه زوج ثابت کند و رساله در مسئله حجیت شهرت میان علما و رساله در مسئله نظر کردن بسوی زن اجنبیه و شنیدن آوازش دیگر از تصانیف شریفه او ست شرح دوم بر مختصر نافع معروف بشرح صغیر که آنرا از شرح اول اختصار نموده شرحی خوب ست و در احکام عبادات دران بمسلک احتیاط سلوک فرموده بجهت آنکه نفع آن برای عالم و جاهل و فقیه و مقلد در حیاتش و بعد مماتش عام باشد دیگر حواشی متفرقه بر کتاب مدارک و حواشی متفرقه بر کتاب حدائق شیخ یوسف بحرانی طاب ثراه و دیگر اجزای ناتمام در شرح مبادی الاصول تالیف علامه علیه الرحمه وغیر اینها دیگر حواشی در مسائل و فوائد و اجوبه مسائل ست وفاتش در ماه محرم سنه احدی و ثلثین بعد الالف والمائتین واقع شد تاریخ وفاتش درین مصراع یافته اند مصرع بمون علی مات علم محمد وبعض شعرای لکهنو تاریخ وفاتش چنین گفته اند

بگفت هاتف غیبی ز روی جودت طبع ... علی مقنن دین نبی ز دنیا رفت

در مصرع اول تعمیه جیم واقع ست بنابرین مدت عمرش شصت و نه سال و نه ماه تقریبا بوده والله اعلم

صاحب قوانین

مقنن القوانین میرزا ابو القاسم بن الحسن القمی الچاپلاقی الجیلانی منسوب است بسوی چاپلاق بجیم فارسی و بای موحده و قاف در آخر که قریه از توابع قم ست ولادت میرزا همانجا واقع شد لهذا انتساب او بآنمقام شد پدرش از اهل گیلان ست حال علم و فضل او زبان زد افاضل

و دانی ست و از تحریر و تسطیر این عبد معترف بتقصیر مستغنی تحصیل علوم بخدمت اکابر علما و فقها
علی الخصوص از حضرت استاد الکل آقا باقر بهبهانی نموده بدرجه قصوای فضل و اجتهاد و مرتبه علیای
افادت و ارشاد صاعد گردید تصانیف او در غایت دقت و متانت ست مشهورترین آنها کتاب
قوانین الاصول فی اصول الفقه است و کتاب جامع الشتات در اجوبه مسائل از اول طهارت تا آخر
ابواب فقه مبسوط و ضخیم ست و از وست حواشی بر قوانین الاصول و کتاب شرح تهذیب الاصول و
کتاب مناهج الاحکام و کتاب غنائم الایام در فقه و رساله فارسی در اصول دین و رساله در جواب
مسائل عبادات و معاملات و کتاب معین الخواص و رساله مرشد العوام فارسی در عبادات از تلامذه او جمعی کثیر از علماند
سید عبد الله بن سید محمد رضا حسینی در اجازه شیخ احمد احسائی در ذکر طرق خود میرزا را بدین الفاظ ستوده
الشیخ المعظم والعلم المقدم مسهل سبیل التدقیق والتحقیق مبین
قوانین الاصول ومناهج الفروع کماهو بحقیق المیرزا ابو القاسم الجیلانی القمی قدس
الله روحه و نور ضریحه جناب میرزا بعد وفات جناب آقا سید علی طباطبائی بفاصله قلیل از دنیا رحلت
فرمود فراغ از تصنیف کتاب قوانین در سنه خمس و مائتین بعد الالف اتفاق افتاد و شیخ المشائخ
العظام الشیخ جعفر بن خضیر النجفی بخدمت جناب بحر العلوم تحصیل علوم فرموده و گویند که در
خدمت آقا باقر هم نسبت تلمذ داشت در روضه بهیه مسطور ست وهذا الشیخ افضل اهل
زمانه فی الفقه لم یر مثله مبسوط الید فی الفروع الفقهیة والقواعد
الکلیة قوی فی التفریع غایة القوة مقبول القول عند
السلطان والرعیة کان من العرب یطیعونه غایة الاطاعة
ویطیعه السلطان فتح علی شاه قاجار عفی الله عنه غایة الاطاعة
وکذا کل اکابر دولته ویأخذ من السلاطین والاکابر
من العجم وارباب الثروة والغنی مالاً کثیرا ویعطیه الفقراء بتمامه
فی مجلس الاخذ او یومه از تصانیف جیده او ست کتاب کشف الغطاء در بحث عبادات کتابیست که مشتمل

و نظیر خود ندارد و مقصور ست بر مجرد فتاوی و دران اکثرے از مسائل فرعیه درج فرموده که در هیچ کتابی سابق ولاحق بیان نشده حتی که جناب او مشتهر بآیة الله فی العالمین گردید و در مقدمه آن اولا بیان اصول دین و اصول فقه فرموده که در غایت متانت و رزانت ست و بیان اشاراتی بطرف ادله شرعیه فرموده و ممهد ساخته و دران قواعد کلیه را برای استنباط احکام شرعیه سوای قواعد اصولیه و قواعد مختصر را در عبادات قوت فکر و دقت نظر جناب شیخ ازان کتاب ظاهر ست از تصنیفات اوست رساله در احکام صلوة و شرح بعض ابواب قواعد علامه حلی طاب ثراه و رساله در اصول و اخبار و رساله در احکام اموات ست از جمله فرزندان جناب شیخ عالم بے نظیر جناب شیخ موسی که اکبر اولاد بود و جناب شیخ علی و جناب شیخ حسن که هر سه از مجتهدین کاملین و علماے راسخین بودند و ملا شفیعا در روضه بهیه گفته که مشهور ست که قبل از وفات جناب شیخ بعضے مردم عرض کردند که بعد شما بکدام یکے از فرزندان شما تقلید کنیم دو بار فرمود که بموسی بن جعفر و نیز گفته که وفات شیخ قبل وفات آقا سید علی طباطبائی و محقق قمی بفاصله یک سال یا زیاده چند ماه اتفاق افتاد و مولف تذکرة العلما آورده که وفاتش در سال وفات جناب آقا سید علی طباطبائی طاب ثراه که سنه احدی و ثلثین بعد الالف والمائتین ست واقع شده الشیخ محمد حسن بن الحاج معصوم القزوینی النجفی از اعلام و مشائخ ذوی الاحترام بود و اهل عراق و عجم مقر و معترف باعلمیت و اذعان باکملیت دارند استفاده و تکمیل از خدمت استاد الکل آقا باقر و بحر العلوم آقا سید مهدی طاب ثراهما نموده از تصانیف اوست کتاب ملخص فوائد حائریه موسوم به ملخص فوائد سنیه و منتخب فرائد سنیه و هم شرح کتاب مذکور از تصانیف اوست موسوم به تنقیح المقاصد الاصولیه فی شرح ملخص الفوائد الحائریه و تنقیح الفوائد الحائریه القدسیه که از تصانیف استادش آقا باقر بهبهانی است و کتاب کشف الخطا عن وجه مراسم الاهتدا ر بحر العلوم در اجازه خود که براے شیخ نوشته بمدائح و اوصاف بلیغه ستوده بذکر حاجت در اینجا ثبت افتاد فلما کان من فضل الله سبحنه علی العباد ان سهل لهم سبیل الرشاد و اوضح لهم مسالک السداد فجعل

لدينه واحكامه علماء مستحفظين لشرائعه واحكامه صادّ بتلقف الخلف
عن السلف ما استحفظوا من علومهم اهل العصمة والشرف حفظا
لها عن الضياع وتحفظا في النقل عن صورة الانقطاع ومحافظة على الاسناد
فيما طريقه الاحاد وتيمنا بالدخول في سلسلة المشائخ الجلة وتبركا
بالاتصال برؤساء الشريعة والملة فلله درهم اذ عرفوا من قدر العلم ما
عرفوا وصرفوا اليه من وجوه هممهم ما صرفوا وكان ممن انتدب الى
هذه الفرض وزاد الندب فيه على المفترض وجمع بين المعقول والمنقول
وبرع في الفروع والاصول فاز بسعادتي العلم والعمل وحاز منهما الحظ
الاوفر الاجزل العالم العامل الفاضل والمحقق المدقق الكامل الاديب الاريب
اللبيب والالمعي اللوذعي المصيب الحاوي على النهج الابين والسالك في المسلك
الاحسن الحاج محمد حسن بن المبرور الحاج معصوم القزويني اصلا و
الحائري مسكنا وفقه الله تع للوصول الى غاية المرام والمراد من امثاله في البلاد
والعباد وقد استجاز من هذا العبد الضعيف لحسن ظنه به ذلك من حسن اخلاقه و
عظيم اشفاقه فجريت في ذلك على مذاقه واجزت له بعد محمدة وسعد جده ان يروى عنى الكتب الاربعة

التي عليها مدار الشيعة الابرار في جميع الاعصار والامصار انتهى موضع الحاجة الحاج ملا احمد بن
محمد مهدی النراقی الکاشانی اصلا و مسکنا عالمی عالی مقدار و مجتهد بلند اعتبار و مرجع انام در فیصل احکام بود
اقا احمد سبط استاد الکل در کتاب مرآة الاحوال تقریب ذکر علمای بلده کاشان و ذکر اینکه علمای
بسیار در آن مجتمعند نوشته و از انجمله است عالی جناب فضائل مآب زبدة المحققین اخوند ملا احمد
خلف مجتهد فاضل کامل مرحوم ملا مهدی نراقی ملا شفیعا در روضه بهیه در ذیل مشائخ خود نوشته و گفته
که فاضل عالم و محقق ماهر و بحر زاخر الفائق على الاوائل والاواخر جامع معقول و منقول صاحب
دستگاه وسیع در علوم کثیره شیخ و استاد من حاج ملا احمد بن محمد مهدی النراقی در ریاست دینی

ودنیوی مرجع خلق خدا و در قضا و افتا یکتا بود تصنیفاتش در فقه و اصول و اخلاق بسیار اند و بهترین
کتب او کتاب مناهج در علم اصول است و کتاب مستند الشیعه در فقه و کتاب معراج السعاده در علم اخلاق
مولف گوید دیگر از تصانیف شریفه اوست کتاب خزائن معروف بکشکول نراقی و کتاب مفتاح
الاصول و کتاب شرح تجرید الاصول و کتاب وسیلة النجاة و کتاب عوائد الایام دیگر کتاب وسیلة النجاة
در فارسی و کتاب اساس الاحکام و کتاب سیف الامة مخبر ملا شفیعا آورده که شنیده ام ملا احمد
در مجلس درس استاد الکل آقا باقر بهبهانی همراه والد خود میرفت و نزد جماعتی دیگر از علمای
اعلام و در اواخر از خدمت بحر العلوم آقا سید مهدی درس هم گرفت از تلامذه ملا احمد جماعتی کثیر
اند که بمرتبه عالیه اجتهاد رسیده اند از انجمله حجة الاسلام شیخ مرتضی نجفی انصاری طاب ثراه بود
که ذکر شریفش خواهد آمد انشاء الله تعالی **آقا کوچک بن محمد مهدی بن ابی ذر النراقی**
برادر ملا احمد سابق الذکر علمای بزرگ بوده ملا شفیعا بتقریب ذکر معاصرین خود گفته که از جمله ایشان است
عالم عامل فاضل نبیه فقیه محقق مدقق آقا کوچک بن محمد مهدی بن ابی ذر النراقی برادر استادم علامه
نراقی که فاضل کامل و مقدس صالح است ریاست دار المومنین کاشان بعد وفات برادر خود
عالم ربانی میرزا ابو القاسم نراقی بجانب آن علامه نحریر منتهی گشته **الفقیه الادیب السید
محسن الاعرجی البغدادی النجفی الکاظمینی** از افاضل محققین و اکابر مجتهدین
و اصولیین و از ارشد تلامذه بحر العلوم و شیخ احمد احسائی بود نسب شریفش به سید عبدالله اعرج
بن الحسین الاصغر بن الامام زین العابدین علیه السلام میرسد لهذا معروف باعرجی است از سادات علمای
کرام و فقهای عظام بود در فضل و کمال و تبحر و تقدس و زهد و عبادت و ورع و تقوی
مرتبه قصوی داشت اولا مجاور نجف اشرف و بعد از مدتی مجاورت مشهد کاظمین علیهما السلام
اختیار فرمود آقا احمد بهبهانی در کتاب مرآة الاحوال جهان نما بتقریب علمای بلده طیبه کاظمین
آورده که در انجا بخدمت عالی جناب مقدس القاب سلالة الاطیاب عمدة المحققین و زبدة المجتهدین
جناب سید محسن بغدادی رسیدم وی عالمیست نحریر و فاضلیست روشن ضمیر و در کبر سن بجد است

جناب سید المجتهدین سید محمد مهدی طباطبائی باستفاده مشغول شده بدرجات عالیه رسیده است
نهایت مقدس وصالح وزاهد ومتقی ست در خدمتش استفاده نکرده ام ولکن از جمله مشائخ اجازه
من ست شرح مبسوط بر وافیة الاصول ملا عبد الله تونی وکتب ورسائل دیگر در فقه واصول
ازو بیادگار ست صاحب روضهٔ بهیه در احوال سید موصوف میفرماید وهذا السید کان
عالما بالزهد والتقوی لم اعثر علیها الا لشرح کبیر علی الوافیة فی الاصول وهو کتاب
جید مشتمل علی التدقیق والتحقیق علی التفصیل فی یبلغ خمسین الف بیت تخمینا وکنت من المشتغلین
فی زمانه الا انه لم یتفق لقائی ایاه نور الله مضجعه انتهی ودیگر از مصنفاتش شرح مقدمات حدائق ناضره شیخ یوسف بحرانی ست
در آن کتاب رد اقوال شیخ یوسف که مائل بمسلک اخباریین بوده بطرز انیق وتحقیق رشیق
پرداخته ودیگر کتاب محصول فی علم الاصول کتابیست مبسوط در ان استیعاب مسائل اصولیه
فرموده وفاتش در بیست ودویم ماه رمضان سال وفات آقا سید علی طباطبائی وشیخ جعفر
نجفی طاب ثراهما که سنه احدی وثلثین بعد المأتین والالف بود واقع شد مرقد مطهرش
متصل روضهٔ کاظمین ع شهرت تمام دارد وتلامذه اش جمعی کثیر اند از انجمله مولانا صدر الدین
عاملی نجفی ست داماد شیخ جعفر طاب مشهده السید حیدر بن السید حسین بن السید
علی الموسوی الیزدی صاحب شذور العقیان او را به فاضل وعالم ومنشی وادیب
ستوده وقدرے از اجازه بحر العلوم که برای سید موصوف نوشته نقل فرموده انموذجی از ان
بقدر ضرورت ایرادی نماید وکان ممن جد فی الطلب وبذل الجهد فی تحصیل هذا المطلب
وفاز بسعادتی العلم والعمل وحاز عنها الحظ الاوفر الاکمل ولدنا السید الحسیب النسیب العالم
الفاضل الادیب الاریب ذو الفطنة الوقادة والقریحة النقادة والاخلاق الکریمة والفطرة
المستقیمة الاغر الابر الافخر السید حیدر بن السید حسین بن السید علی الموسوی اصلا
ونسبا والیزدی مسکنا ومنتسبا وفقه الله تعالی العروج الی اعلی معارج العلماء والارتقاء
الی اقصی مدارج الفقهاء العرفاء وقد استجازنی بعد ان قرأ علی شطرا وافیا من الحدیث و

الفقه وغیرهما قراءة بحث وتحقیق وتعمق وتدقیق فقد کشفت
عن نظر دقیق وفهم صائب رشیق وانه بالاجازة حری
حقیق فاجزت اسعده الله جده وضاعف کده وجده ان
یروی عنی الکتب الاربعة التی علیها المدار فی جمیع الاقطار انتهی

بقدر الحاجة جناب غفرانمآب مولانا السید دلدار علی بن محمد معین
بن عبد الهادی الرضوی النقوی الهندی النصیرابادی نسب شریف وشجره
پرثمر منیف آنجناب به بست وسه واسطه بحضرت امام علی النقی علیه السلام می رسد ولادت با سعادت
تقریباً در سنه ست وستین بعد الالف والمائة واقع شد مولدش قصبه جائس ونصیرآباد آنجناب
اول کسی ست که در عهد خود ببلاد هندوستان باجتهاد رسیده وبنای جمعه وجماعت واشاعت
وترویج ملت از ذات منظهر البرکاتش بظهور آمده بالجمله احوال فضل وکمال واستجماع فنون ورفعت
واجلال آن علامه عدیم المثال بر تر از انست که در احاطه تحریر وتقریر در آید چون کتاب آئینه
آئینه حق نما مشتملبر تفاصیل احوال آن سلالهٔ آل ست بنا بران راقم حروف به بسط مقال متوجه
نگردید وهم نظر بآنکه فضائل ومحامد ذاتی آن عالیمقدار کالشمس فی رابعة النهار آشکار ست
وانچه درین دیار قدری از دین واسلام ست همه از برکات آنجناب غفرانمآب ست در مبادی
احوال علوم عقلیه را از فضلای هندوستان مثل سید غلام حسین دکنی اله آبادی وملا حیدر علی
پسر ملا احمد الله سندیلوی ومولوی باب الله شاگرد رشید ملا احمد الله مرحوم تحصیل فرمود وبعد فراغ
از عقلیات بعتبات عالیات رفته در کربلای معلی از استاذ الکل آقا باقر بهبهانی وآقا سید علی
طباطبائی وآقا سید مهدی شهرستانی طاب ثراهم ودر نجف اشرف از حضرت بحر العلوم آقا سید
مهدی طباطبائی بروجردی تحصیل علوم فقه وحدیث واصول فرمود ودر سنه اربع وتسعین بعد
المائة والالف بزیارت مشهد مقدس علی ساکنها آلاف التحیه رفته در انجا بخدمت شهید رابع سید
مهدی بن سید هدایت الله اصفهانی رسیده اکتساب افادات فرمود واز ایشان اجازه یافته

مولوی سید دلدار علی غفرانمآب

باز رجوع ببلاد خود نموده در اشاعت دین و شریعت سید المرسلین و آله المعصومین علیهم السلام
می کوشید و ازین دیار بعض تصانیف خود را بخدمت اساتذهٔ عراق فرستاده ایشان اجازات
نوشتند که درین بلاد مشتهر اند احوال ابتدای اشاعت شعار شریعت و بنای اقامت جمعه و
جماعت که در بلدهٔ لکهنو از ذات والا صفاتش بظهور رسیده در کتاب آئینهٔ حقنما بتفصیل تمام مرقوم
است خلاصه اش اینکه چون بعد انقضای مدت یسیر بطرف لکهنو که از مدتی محل اقامت
آنجناب بوده مراجعت فرمود و نظر بتوسل قدیم عیال خود را از موطن اصلی که نصیرآباد دست
طلبیده در ظل عاطفت نواب حسن رضا خان مرحوم باطمینان کلی اوقات شریف خود را
بسر برده مشغول تدریس و تصنیف کتاب اساس الاصول و دیگر رسائل و کتب دینیه گردیده
درین اثنا قدوة الافاضل و فخر الاماجد و الاماثل مقبول بارگاه آله ملا محمد علی کشمیری الملقب
به پادشاه طاب ثراه که در علم فقه علم اشتهار برافراخته و در فیض آباد رحل اقامت انداخته بود
رسالهٔ در بیان فضیلت نماز جماعت که از احادیث ماثوره و غیر آن با دلهٔ شرعیه واضح ست تالیف
نموده و خطبهٔ آنرا بنام نامی جناب نواب مرحوم مزین فرموده و در پنج باب مبوب گردانیده و باب
چهارم آنرا متضمن اسامی دو سه کس را که بر طبق تحقیق شان درین بلاد قابلیت پیشنمازی داشتند
نوشته و باب پنجم را متضمن التماس که بخدمت وزیر الممالک نواب آصف الدوله مرحوم کرده در
آن رساله مندرج ساخته مرسل نموده چنانچه عبارت باب چهارم اینست که بزرگانی که قابل
امامت نماز بلا ارتیاب و مقربان درگاه رب الارباب اند واحدی را مجال طعن بر ایشان
نیست و نور علم از ناصیهٔ جمال ایشان پیداست و فروغ صلاح عمل از چهرهٔ بلال ایشان
هویداست یکی از انجمله عاکف کعبهٔ مقبلی و سعید ازلی میر دلدار علی ست که از سالکان راه و مقربان
درگاه ست بشری ست فرشته سیرت و آدمی قدسی سریرت که انوار عرفان و اشعهٔ ایمان از جبینش
درخشان و فروغ علم و عمل از چهره اش تابان رافع اعلام شعائر شرع سید الانام و سرمایهٔ
برکت خواص و عام زبدهٔ ازکیای فحول جامع علوم منقول و معقول بحری ست مواج و فلکی کرامت

استنزاج بلا اهتداء حقیق و بلا اقتداء یلیق از مجتهدین کربلای معلی و مشهد مقدس ثامن آئمه هدی
سجل و افتا را بمهر و توقیع رسانیده و استفاضه فقهیه نموده است بر محک اعتبار این طلائش
کامل عیار برآمده تحمل مشقتهای دور و دراز کرده گوهر اجتهاد بدست آورده سعیش مشکور و مشقتش
ماجور شده صدق الله العظیم و الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا و ان الله لمع المحسنین

اشعار

صاحب نفس قدسی و ملکے	فاضل ذوفنون و طبع زکے
حسن خلق و تواضعے کہ باوست	ہر دو شاہد بخوبئی کہ دراوست
بحر مواج علم معقول ست	قمر برج علم منقول ست
رافعہ اللہ قدرہ الاعلی	شاد اللہ صدرہ الاذکی

و پرہیزگاران دیگر ہم از تلامذہ ایشان ذوالنفس القدسیة والخصال الملکیة
شعلہ ادراک و ذکا سید مرتضی متقی قدسی ماثر و نقاوت مظاہر مرزا محمد خلیل زائر کہ بلاشبہہ
قابل امامت نماز اند حقیقۃ وجود این بزرگان عالیمقدار اقبال سرکار دولتمدار ست باب
پنجم اینکہ نواب نامدار سلامت چون فضیلت نماز جماعت بنصوص قاطعہ قرآن مجید و احادیث
ثابت شدہ و حضرت سید المرسلین و حضرات ائمہ معصومین صلوات اللہ علیہم اجمعین بتاکید امر
نمودہ اند و مجتہدین و محدثین و متقدمین و متاخرین در ہر عصری نماز بجماعت می کردند و احدی
از علمای اسلام انکار فضیلت این نمی کنند و ہمیشہ حکام و سلاطین مروج و معین شرع متین
بودہ اند اگر بذات مبارک اندکے متوجہ این امر شدہ در قلمرو دولت خداداد حکم بگذاردن
نماز جماعت نمایند ہمہ امتثال فرمان واجب الاذعان خواہند نمود و سید دلدار علی را
ارشاد پیشنمازی فرمایند کہ مروج ملت بیضا و شریعت غرا خواہد بود و بہ بنای این امر خیر
گوی سبقت در میدان سعادت از ہمہ خواہد ربود و بذات مبارک ہم اگر نماز پنجگانہ را باقتدای
سید دلدار علی بگذارند ہر جا نماز جماعت رواج خواہد یافت ابدالآباد ثواب بروزگار فرخندہ

آثار عائد خواهد گردید واز باقیات صالحات بندگان عالی متعالی خواهد بود والباقیات و
الصالحات خیر عند ربک ثوابا وخیر املا انیست عبارت رساله ملا علی
موصوف بعد از این بمعونت امور دیگر که مولف آئینه حقنما ذکر کرده سخن ملا علی در دل نواب مرحوم
استقرار یافت وچنان تصمیم فرمود که هرگاه اتفاق مراجعت جناب مولانا از وطن ببلده لکهنو افتد
تکلیف گزاردن نماز جماعت بآن عالی جناب نماید لهذا وقتیکه آن والا مقام را مراجعت
از وطن اتفاق افتاد نواب جنت مکان التماس گذاردن نماز بجماعت فرمود ودرین باب
مبالغه از حد گذرانید علامه مذکور از اولاد ذکور پنج پسر والا گهر داشت که هر یک از ایشان
در فضل وتقوی ودیگر محامد لا تعد ولا تحصی نظیر خود نداشتند علی الخصوص جناب قبله وکعبه دین
وایمان سلطان العلماء مولانا السید محمد[۱] طاب مشهده که مرجع خلائق در ریاست دینی ودنیوی
بود اکبر اولاد آنجناب اند دیگر جناب[۲] مولانا السید علی وجناب[۳] مولانا السید حسن وجناب[۴] مولانا السید
مهدی وجناب[۵] ملائک مآب سید العلماء آقا سید حسین رضوان الله علیهم که در علم وحلم وفضل وسخا
وقضا وافتا مشهور بین الانام وزبان زد هر خاص وعام است واز تلامذه آنجناب جماعتی کثیر اند
که بدرجه قصوی از علم وعمل فائز شده اند واز جمله افاضل تلامذه آنجناب صفوة الاعیان مفتی سید محمد قلیخان
که از اکابر متکلمین وزبده مفسرین اند واز جمله ایشان مولوی باد علی که از بنی اعمام آن عالی مقام بود
از تصانیف او تفسیری است بزبان فارسی واز انجمله مرزا فخر الدین احمد خان مشتهر بمرزا جعفر که در
اکثر علوم حظ اوفر داشته واز انجمله فاضل کامل وعالم عامل میر مرتضی رحمه الله از تصانیف اوست
رساله اسرار الصلوة ورساله در اوزان شرعیه عربی وغیره واز جمله ایشان است مرزا محمد خلیل زائر که
که هم بخدمت آقا سید علی طباطبائی کربلائی مشرف گشته استفاده از آنجناب هم نموده بود ودیگر از افاضل
تلامذه ایشان ذی الفخر الجلی والشرف البهی مولانا السید احمد علی المحمد آبادی ادام الله ایام افاداته
که الحال ذات قدسی صفاتش بدرس وتدریس وافادات مشغول ومصروف است از جمله
مصنفات آنجناب غفران مآب است کتاب اساس الاصول وکتاب مواعظ حسنیه وشرح باب الصوم

حدیقة المتقین اخوند مجلسی ره و شرح باب الزکوة از کتاب مذکور و کتاب مرآة العقول که ملقب بعماد الاسلام
است در پنج مجلد ضخیم جلد اول در ذکر مباحث توحید و مجلد دوم در بیان مباحث عدل و ما یتعلق به
مجلد سوم در مباحث نبوت انبیا علیهم السلام مجلد چهارم در مباحث امامت ائمه هدی علیهم التحیة و الثنا
مجلد پنجم در مباحث معاد جسمانی و روحانی و ما یلحق به من المباحث اکثر درین کتاب بر امام فخر الدین رازی
رد فرموده الحق کتابیست که گوش فلک نظیرش نشنیده و چشم روزگار عدیلش ندیده در استیعاب
اقوال و عبائر علما کمتر کتابی بمثل آن از مکمن ضمائر علما بمنصه ظهور جلوه گر گردیده و از جمله تصانیف
آن علامه کتاب شهاب ثاقب است در نقض مذاهب مبتدعه صوفیه و ذکر کبرای ایشان که قائل بوحدت
وجود گردیدند و کتاب صوارم الالهیات فی قطع شبهات عابدی العزی و اللات در نقض باب الهیات
تحفه اثنا عشریه شاه عبد العزیز دهلوی و کتاب حسام الاسلام مشتمل بر نقض باب نبوت مذکور و کتاب
احیاء السنه در مبحث معاد و رجعت از کتاب تحفه و رساله ذو الفقار در جواب باب دوازدهم تحفه دیگر خاتمه
کتاب صوارم که رساله مستقله در اثبات امامت است دیگر رساله غیبت است که آنرا در رد اقوال عبد العزیز
در باب غیبت است قلمی فرموده و رساله جمعه که قبل از بنای انعقاد جمعه و جماعت بتالیف آورده بودند و
و حاشیه بر شرح هدایه الحکمت ملا صدرا که مشتمل بر دقائق حکمیه و ابحاث هندسیه و نقض بعض اقوال
مولوی عبد العلی حنفی است و در آن رساله مشتاة بالتکریر را درج فرموده و بر تقریر اکمل المدققین
الفحول الجامع بین الریاسته و علم المنقول علامه تفضل حسین خان کشمیری و دیگر علما بحثهای لاینفع
فرموده دیگر رساله اجازه مبسوطه که برای سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب ثراه تفصیل قلمی فرموده
و رساله در جواب مولوی محمد سمیع صوفی مشتمل بر بطلان تصوف و برائت علمای ما از آن مذهب و رساله
منتهی الافکار در اصول فقه و کتاب مسکن القلوب که در اواخر عمر خود برای تسلیه و تسکین دل حزین خود در
وفات فرزند نوجوان خود سید مهدی طاب ثراه قلمی فرموده بود دیگر رساله مشتمل بر چند مسئله فقهیه استدلالیه
از مسائل املاک و اراضی و معاملاتی که با کفار هند و غیر آنها واقع شود و معروف برساله ارضین است
و رساله در احکام ظروف ذهب و فضه که بذهبیه معروف است و رساله اثارة الاحزان در احوال شهادت

حضرت امام حسین علیه السلام وفات آنجناب در عهد غازی الدین حیدر بادشاه در لکهنو شب نوزدهم رجب الاصب سنه خمس وثلثین بعد الالف والمأتین واقع شد مزار فائض الانوار در حسینیه که خود تعمیر نموده بود در بلده لکهنؤ واقع است **ملا محمد علی الکشمیری** ملقب بپادشاه از تلامذه ملا عبد الحکیم مشهور براست گوست که یکی از افاضل کشمیر بود مولد و منشاء او کشمیر و از چندگاه در بلده فیض آباد رحل اقامت انداخته توطن اختیار نمود وصف فضائل و کمالات او در کتاب آئینه حقنما مسطور ست راقم را بر تصنیف او اطلاعی نیست مگر بر رساله او در بیان فضیلت نماز جماعت که باحادیث ماثوره و دلائل شرعیه تسلی فرموده مؤلف کتاب تذکرة العلماء در احوال جناب سابق الالقاب حضرت غفران مآب مولوی دلدار علی طاب ثراه آورده که وقتیکه جناب غفران مآب درین بلاد بنای اقامت جمعه و جماعت فرموده و اشاعت شعائر شریعت نموده باعث آن ملا علی مذکور شد که بترغیب و تحریص او این امر خیر از نواب آصف الدوله و وزیرش نواب سرفراز الدوله مرزا حسن رضا خان مرحوم که از عقیدتمندان ملا علی بودند بظهور پیوست توضیح این مطلب آنکه ملا علی در رساله که ذکرش نمودیم متضمن بتذکره کسانیکه لیاقت و قابلیت پیشنمازی داشتند نوشته و در ابتدای باب چهارم از رساله بذکر و مدح جناب غفران مآب پرداخته آنرا پیشکش نواب حسن رضا خان مرحوم ساخت چنانکه نقل عبارت رساله او در احوال جناب غفران مآب نموده شد وفات ملا علی در بلده فیض آباد اتفاق افتاد و در مقام نیایه که از مواضع آن بلده است در بعض مکانات خود مدفون گردید از اولاد ذکورش پسر داشت که ایشان هم بزیور علم و حلم آراسته بودند ملا احمد علی و ملا قاسم علی و ملا جواد که مدفن او در لکهنو در حسینیه مرزا ابو ابوطالب خان قریب غسلخانه حکیم مهدی علی خان واقع ست و ملا اکبر علی که در سن هیجده سالگی فوت کرد و محمد رضا و نصیر علی در فیض آباد در صغر سن وفات یافته احمد علی دو فرزند داشت ملا حسن که در حسینیه آقا ابوطالب خان مدفون شد و ملا محمد تقی که اولاد او الحال موجوداند ملا جواد هم دو فرزند گذاشت یکی از آن ظهیر الدین که اولادش در قید حیات اند **العلامة الحکیم**

میرزا محمد المتخلص بالکامل بن عنایت احمد خان الکشمیری الدهلوی از اجلای متکلمین و فضلای ربانیین و اطبای حاذقین بود پایهٔ فضل و رشاد و مرتبهٔ صلاح و سداد آن برگزیده رب عباد از آن برتر است که زبان علیل و قلم کلیل از علو آن حکایت تواند نمود و قاصد سریع السیر اندیشه از آن وامانده تر است که در وادی وصف او مرحله تواند پیمود از آفتاب عالمتاب فضل او ذره باز نمودن از مقوله بحر محیط را بکیال حرف پیمودن ست هر قدر که در محامد و مناقب او مبالغه رود ناگفته بماند سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب ثراه در بعض افادات خود میرزا را باین اوصاف ستوده العالم المدقق والفاضل المحقق الغریف الاکمل والنحریر الابجل جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول حافظ ثغور الملة القویمة الجعفریة قالع قلاع البدع المحدثة للمازیدیة والاشعریة المتوقد الاوحد المیرزا محمد طاب ثراه وجعل الجنة مثواه الخ در مبادی احوال تحصیل مبادی علوم و درسیات از افاضل عصر نموده کتب طبیه مانند قانون و شروح موجز بخدمت علامه زمان و فرید دوران حکیم شریف خان بتحقیق تمام خوانده حدت و جودت ذهن او در مطالعه کتب و استفاده علوم باین مثابه بود که فضلا و علمای عصر او متحیر و متعجب میگشتند علوم دینیه و نقلیه را از سید اجل نحریر اکمل سلاله دودمان مرتضوی خلاصه خاندان مصطفوی جناب مولوی سید رحم علی تغمده الله بلطفه الخفی والجلی مصنف کتاب درر الدجی که استاد اچھے میان برادر محمد شاه بادشاه بود فرا گرفته مولف شذور العقیان که رساله فارسیه جداگانه در احوال جناب میرزا نوشته اوصاف و مدائح او و قدرے از حالات مفصلا مرقوم قلم بلاغت رقم ساخته راقم حروف هم چیزیکه در اینجا ثبت می نماید ماخوذ و ملتقط از رساله مذکوره است مولف رساله می گوید که فقیر جواب بعض مسائل فقهیه دستخطی جناب میرزا نزد بعضی احباب دیده از آن معلوم می شد که در مسائل فروع اجتهاد هم فرموده و مقلد کسی نبوده و علی سبیل الارتجال در اشتغال بدرس و تدریس آنچه بخاطر عاطر جنابش می گذشت بر حواشی کتابها قلمی میفرمود چنانچه بر ناظر کتابهائے که جناب ممدوح در آن درس داده مخفی نیست بالجمله بعد تحصیل علوم اشتغال

بتدریس میداشت و بهدایت مردم آن زمان که ناواقف بحث از مسائل اصول و فروع بودند
می پرداخت از ثقات مسموع گردیده که در اوائل اشتغال تصنیف و تالیف کتابی در طب بزبان
تازی داشته و آن کتاب در کتب استدلالیه است و بجهت عدم وجدان ناقلین و نا متوجه
بودن معاصرین کتاب مذکور چنانکه باید درین بلاد شهرت نیافت اما در دهلی پس نسخ آن در بعض
کتب خانها یافته می شود و پیشتر از آنکه فاضل عبدالعزیز صاحب تحفه مسروقه کتاب خود را ظاهر
سازد باو ملاقات می فرمود و مباحثات در علوم می نمود و چون فاضل عزیز تحفه خود را که ترجمه
کتاب صواقع خواجه نصر الله کابلی ست بجهت خوف نواب نجف خان مرحوم که سرآمد امرای
آن روزگار و از شیعیان ائمه اطهار بود آنرا بطرف خود نسبت نکرده بلکه اسمی فرضی غلام حلیم
برای آن تراشیده ظاهر نمود و ضلالت شیوع گرفت و مردم جهال و ناحق بین بطرف آن
گرویدند همت والانهمت خود را متوجه بنقض و رد آن با وصف فقدان اعوان و انصار
و عدم تیسر کتب و دیگر مواد فرمود تا آنکه در مکتوبی که بجناب غفران مآب مشتمل بر حال تصنیف نزهه
اثنا عشریه قلمی فرموده نوشته که هنگام شروع کردن جواب کتاب مسطور یک ورق هم نزد من
نبود صرف بدرقه الطاف الهی و اعطاف نامتناهی او درین امر عظیم و خطب جسیم شروع
ساختم پس یوما فیوما عنایات وافره و انعامات متکاثره او تعالی شانه بر من فائض می شد
مخفی نماند که اکثر حالات متعلق تصنیف نزهه و کساد بازار فن کلام که در اوائل کتاب مذکور اشعار
و اظهار آن فرموده ایراد ان از تطویل عند نشیده مناسب ندانست و آن اینست اقل
الخلیفة بل اللاشی فی الحقیقة العاصی بانواع المعاصی المفتاق الی رحمة الله الاحد ابن
عنایت احمد خان المبرور المغفور المتخلص بالکامل میرزا محمد عفی الله عن
جرائمهما که درین بلده دار الخلافه شاه جهان آباد حرسه الله عن تطرق الحوادث والفساد
که مسقط الراس این نابلد شهرستان فضل و کمال ست درین ایام خشک سال فضل و کمال
بسبب هبوب وبور ادبار بر خیابات احوال اما [illegible]

غیرت ریاض رضوان بود مانند مزرع خزان رسیده پژمرده و درهم و گلستان نش لسان گشت زار اهل
عصیان خشک و بی نم گشته پردهٔ بی رونقی و بی ولی بر رخ کشیده روزگار دانشمندان که در پیشگاه
رونق و رواج او بهار پیرای فروردین وار دی بهشت جبین نیاز می سود لسان دل بلبل و
طرهٔ سنبل خراب و پریشان گردیده مناهل خوشگوارش که مشرب عذب متعطشان بوادی افاده و
استفاده و با سلسبیل و تسنیم لاف تفوق می زد بسبب امتزاج مرارت ذی عفونت جهل از ملح
اجاج پا فراتر نهاده و جداول انهارش که منهل لب تشنگان زلال سرچشمه هدایت بود و با بحر
اخضر دعوی مساهمت می نمود مانند سراب که نمودی ست بی بود تن بمصاحبت عدم در داده
از بی تمیزی روزگار ناهنجار شخص هنر رخت از جهان بربسته از راه عدم بشهرستان سر منزل عنقا
رسیده و در نایابی و عزت وجود با کیمیا و کبریت احمر نظیر و سهیم گردیده جماعهٔ فضول از فضل و هنر عاری
و گروهی جهول و جهل مصداق قدرت باری بر روی کار آمده با وجود عدم قابلیت ذاتی و بی جوهری
فطری خود را از مستعدان زمان و دانشمندان جهان انگاشته کوس لمن الملکی می زنند و دعوی
انا و لا غیری می کنند از غایت عجب و تفاخر کلاه گوشه نخوت بر آسمان می سایند و از نهایت
تعلی و تبختر پا بر زمین نمی گذارند و خود را از یکه تازان مضمار علم و دانش و تفرد سواران میدان فضل و
بینش می انگارند حرف شناسی عرش المعرفت و سواد خوانی کتب الحکمة اینهاست و با این همه ذهن
و ذکا و فطانت و دانا پلهٔ پست خود فراتر از پلهٔ رسائی بزرگان می نهند و پایهٔ کوتاه خویش را بالاتر
از پایهٔ والای بلند قدران قرار می دهند هر بو الجهلی خود را ردیف مدینهٔ علم و هر بو الفضولی خویش را
سهیم ابو الفضل می انگارد و هر باقلی خود را زعیم جریر و اخطل بلکه از متنبی و اعشی افضل می پندارد
هر گوساله با موسی عمران لاف مضاهات و هر خری با عیسی مریم دم مساوات می زند و هر خسیسی پلهٔ
خویش را با رئیس حکمت یونان برابر می نهد و هر ابلهی پایهٔ خود را بالاتر از پایهٔ فلاطون و ارسطو قرار
می دهد چون شرح محامد او صاف این آبار الفضول و اطفال الفغول از مکنت امکان و حیطهٔ
بیان خارج ست بنا بر اختصار بذکر این قطعه که در وصف ایشان بیانی ست درست و طلعتی ست

برقامت قابلیت شان چست مبادرت نمود قال تعمّده الله بغفرانه **قطعه**

حیرتی دارم حزین از حال ابنای زمان — کودنی چند از چراگاه کمی و کوتهی
پور زاهم بخنی کشاده دستند در میدان لاف — مبتدی ناگشته چون گشتند یارب منتهی
دیده از بینش سعرآسینه از ادراک پاک — قالب از جان بی نصیب و صورت از معنی تهی
نیروی موری نه و با شیر مردان در مصاف — رتبهٔ کاهی نه و جلوه با سرو سهی
غول صحرای غوایت دیو کهسار هوا — کور مادرزاد جهل و خضر راه گمرهی
سعی کامل عیاران خرد را کرده مسخ — در دکان معرفت قلاب زر تیره دهی
جز تکبر فهم ناکرده ز ما و انما — غیر یای و هو نداند از ضمیر هو و هی
خامه زیشان در عذاب و نامه زیشان در وبال — بیحصول درک معنی از نحی و از نهی
مردم از اندیشهٔ این و تمیز و فهم این — می نخواهد دید دنیا بعد ازین ردی بهی

از انجمله خری نا شخص از چراگاه جهل و حماقت گرگریمهٔ مثلهم کمثل الحمار یحمل اسفارا ایماناً وصف حال اوست کتب احادیث اثناعشریه مانند آئینه که بدست زنگی افتد در دست او افتاده چون سرمایه از علم و تحصیل در مرایای این طریقه علیه کماینبغی وقوف نداشت و بهره از تفرقه در میان اقسام حدیث و نصیبی از انتقاد اخبار او را حاصل نبود از تحذیر ایاکم والتصحیف نیندیشیده بی آنکه در فهم مودای آن رجوع باستاد کامل کند با دلی مملو از شکوک و اوهام و دماغی مختبط بمواد مالیخولیا و سرسام و بصری از ادراک حقایق عور و بصیرتی از دریافت دقایق بس دور در آن کتب که خزائن اسرار علم و حکمت و ذخائر انوار فقه و معرفت اند بنظر علیل و بصر کلیل نظر کرده از دریافت دقایق معانی آن درمانده بدست تکلف شکسته و بنان انکار رفته بر بعضی اعتراضات بارده و ایرادات غیر وارد نمود و برخی را مؤید مذهب خود تصور کرده و بر اکثر روایات زبان تشنیع دراز نموده بدندان وناب تمیخ و جرح کرده عقوبت و کلیت خود را بمعرض اظهار آورده اولا از در دوستی در آمده مانند ابلیس تلبیس برای فریب جهال خود و اقران خود را از طبقهٔ اعلای شیعه امیرالمؤمنین علیه السلام وانموده تا عوام بخلاف نمائی و چرب زبانی او مخفای آن اباطیل کرده بدام او در آیند ثانیا بجهت تلبیس و تدلیس و تخلیط کم مایگان مانند و اعطان ابواب خطابات کشوده مخیلات فکری و مموهات

وهمی خود را ملباس برهان جلوه گر ساخته در مجادله و مغالطه قصب السبق از امثال و اقران خود ربوده بزعم خود داد کمال فضل و دانشمندی در داده و آن خرافات و هذیانات را که ثانی کلمات ابن حنیفه است تحقیق و تدقیق نام نهاده بیداد بر کاغذ و مداد کرده روی اوراق را مانند چهرهٔ ظلمانی نفاق آسود اکفر انداوده و در حقیقت خود را ضحکه صبیان و مسخرهٔ کودکان هجا خوان نموده و لنعم ما قیل

ابیات

صد طعنه می زنی بهمان شهپران عشق — بوم تو در هوای بلند آشیانی است
با بخردان جفای فلک رسم کهنه است — بر ما ترفع ستم آسمانی است
بانگ کلاب با مه تابنده تازه نیست — خفاش را ستیزه بخور پاسبانی است
نبود حماقت تو شگفتی که از ازل — روح حمار با جسدت یار جانی است
حیرانم از غرابت ذات شریف تو — این جوهر لطیف نه بحری نه کانی است
رنگین افاده ها و خرافات مضحکت — طامات بن حنیفه را شکل ثانی است
ای بی قرینه جفت تو باشد مگر حمار — منکر مشو دلالت این اقترانی است

چون بوساطت عمدهٔ اعاظم حکمای دهر و افاخم فضلای عصر استاد الکل فی الکل لا زال مؤیدا بالتائیدات الربانیة بران نسخهٔ مشحون بزخارف هذیانات و مملو از اباطیل و خرافات مطلع گشتم و بسرا پای آن ثمرهٔ مالیخولیا وارسیدم بسر عزیز حکمت و جان نازنین معرفت سوگند و انه لقسم لو تعلمون عظیم آنهمه تسویلات را پوچ مطلق دیدم و آنهمه نفس درازی و هرزه درائی او را نقش باطل و تطویل لاطائل و مغالطات او را ضعیف تر از شبهات ملاحده الموت و واهی تر از نسج عنکبوت یافتم و کلام او را که مبنی بر غلط فهمی و خلط و تخلیط و مغالطه و تغلیط است در خور این ندیدم که کسی بنقل و استکتاب آن توجه نماید یا در صدد جواب آن در آید چه اکثر آن شکوک مشترک الورود در رواة و روایات و فتاوای فریقین و بسیاری که مورد آن مذهب زیدیه و اسمعیلیه و غلات و نظائر آنها ست و بطلان آن فرق و مذاهب مبتدعه در پیش فرقه حقه اثنا عشریه مغنی از التزام تعرض جواب آنست و اکثری از مفتریات ناصب و اقران اوست و ساحت دست اهل حق از لوث آن اباطیل منزه است و بعضی را علمای عالی مقدار یکبار یک تدبیر از صفحهٔ اذهان حک نموده و بهری باندک توجه و تامل بفکر منحل می گردد و لیکن چون بعضی از اعزه افاخم

فضلای رفیع القدر دالمکان و اجلهٔ اعاظم علمای نبیع الشان که بمزید عزت و اعتبار اشتهار دارند و صیت فضل و کمالش از کران تا کران رسیده و در حقیقت شریک غالب این تالیف و تصنیف اند دست این نسخه را که بزعم فاسدش در جزالت مبانی و رشاقت معانی و متانت ادله و وثاقت براهین کتابی مثل آن در باب خود تالیف نشده باآنکه در رکاکت الفاظ و رطانت مضامین و سخافت حجج و دلائل ضرب المثل است از غایت نافهمی قرینهٔ جان و تمیمهٔ ایمان نموده و مافی الکتاب را شبهات معضل و عقده های لاینحل می پندارد و بزبان و هی سر بزرگی دنیا که بسبب رجوع اجامره و اوباش او را حاصل است بجهت فریب و تلبیس تشتی جهال فرومایه و تکثیر سواد آنها سوّد الله وجوههم در مجالس و محافل خود برزبان می آرد که دین امامیه مذهبی است مرجوح و ضعیف و مشرب است مجروح و سخیف و بسبب تالیف این کتاب وهن و تزلزل بسیار در اعتقاد سالکان مسالک این طریقه راه یافته اکثری ترک این مذهب و ملت گفتند تا بحدیکه با صغای صیت اینگونه تصنیف که در وکش خرافات ابن ملتقمه و ثانی هذیانات مسیلمه است بعض از افاخم امرای عظام که ارسطوی سکندر نشان و آصف سلیمان شان است ایده الله بنصره میلان خاطر شریف او بعد رسانیده حاشا ثم حاشا بل هذا الا افک عظیم همبرین منوال تمامی اثنا عشریان از وضیع و شریف از مشرب خود بری گردند و مذهب ایشان باطل و مضمحل می شود با مثال این ترهات و طامات دل خود را خوش می کنند غافل از معنی که بیت

چراغی را که ایزد بر فروزد ••• هر آنکس پف کند ریشش بسوزد

یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون و نیز مولف آن جزاه الله بعمله بر فضلای امامیه رضوان الله علیهم که سالکان مسالک تحقیق و ناسکان مناسک تدقیق اند و هر یکی کالشمس فی رابعة النهار علم اشتهار برافراخته زبان تشنیع دراز نموده و در تجهیل و تکفیر و تحمیق و تحقیر این گروه واجب التعظیم که ابوالاباء علم و دانش اند دقیقه فروگذاشت نکرده

طعنه بر هر کامل از گفتار ناموزون زند ••• خر چو سرگین کشد بوخند بر گردون زند

و نیز خاکش بدهن نسبت بخدام حضرت جناب سلطان الخافقین امام الکونین والی خطهٔ ولایت خاتم فص امامت فاتح ابواب هدایت خاتم دورهٔ وصایت

سیراب گلستان امامت که ز فیضش — تا حشر بهار است چمن زار جهان را
مهر فلک عز و شرف مهدی هادی — کز عدل بود واسطه ربط تن و جان را
بی هستی آن مظهر کل ممتنع آمد — امکان بقا جز وی از اجزای زمان را
او مرکز پرکار وجود است وگرنه — ز دو دائره در خواب ندیدی دوران را
چون بحر پر آشوب زند سطح زمین موج — حفظش نشود باعث اگر امن و امان را
عالم اثر زندگی از هستی او یافت — از روح پذیرد تن افسرده توان را
از آب حیات ابدی ساخته سیراب — خاک در او کام و دهان عطشان را

علیه الاف التحیة والسلام اطراف لسان را از ادب پیموده و بندگان آنجناب را بانواع سفاهت و استخفاف یاد میکنند
و باستماع آن مقال رگ غیرت و عرق حمیت این کمترین طلبه بجنبش آمد باوجود عدم بضاعت و قلت استطاعت
و کثرت علائق و وفور عوائق و توزع بال و تشتت حال توکل بر فیض منعم مفضال و عنایت حضرت رسالتمآب
و آل او علیهم السلام نموده کمر همت بر میان جان بربستم و دفع شبهات او را پیش نهاده توجه همت ساخته از بنیان انداختن
قصر شکوک او پرداختم و این رساله را نیز به اثنا عشریه که منبئی از تاریخ اعاز تالیف او و هم مشعر از نزاهت و
طهارت سنت اعتقاد فرقه حقه از لوث مفتریات و هفوات اهل عناد است موسوم و بنصرة المومنین و ذلة الشیاطین
ملقب ساختم انتهی کلامه مخفی نماند که خواجه نصر الله کابلی صاحب صواقع استدلالی که از کتب الحق نموده پیشتر
از وی مخالفین را سینه نگشته بود لکن سعیش غیر مشکور گردید و اصل کتاب او بدست فاضل عبد العزیز افتاد که بترجمه
آن پرداخت و آنرا تحفه نام گذاشت و چون درین کتاب بحث از اصول و فروع بود اگر علامه موصوف در ذکر اعلام
ن اعلیهم السلام بدفع شکوک و شبهات و نقض هفوات و طامات نمی پرداخت عرصه کار بر ضعفا و اهل ایمان
تنگ می گردید لکن الحق یعلو ولا یعلی حق تعالی علامه موصوف را که درین معرکه از جمله اعلام سابق الاقدام
است برای تبکیت خصام و حمایت ملت خیر الانام برانگیخت که با وصف عدم تهیه مواد و اسباب از قسم کاتب و
کتاب کمر همت بر میان جان بسته بدفع شبهات او همت عالی را متوجه ساخته و چون اعتماد و توکل بر او تعالی
شانه درین امر عظیم و خطب جسیم فرموده فی الواقع که کتاب و موجب نصرت مومنین و ذلت شیاطین گردید که

که درین عرض مدت که قریب هشتاد سال از روز تصنیف آن گذشته علمای امصار و فضلای هر دیار آخذ
از افادات او هستند و مخالفین با وصف تصدی بحمایت صاحب تحفه که در هر رطب و یابس تباویلات
بعیده و توجیهات غیر پسندیده می پردازند قدرت بر رد آن بجز بعض از مقامات باب نهم نیافتند و در
خلوات و جلوات معترف بغزارت و حذاقت او می باشند و آن علامه را مجتهد و متفرد درین فن می پندارند
چنانچه بر ناظرین کتب کلامیه مثل مصنفات فاضل رشید و غیر ایشان این امر پوشیده و مخفی نیست عجب تر
آنکه خود مصنف تحفه اثنا عشریه با وصف آنکه در همان بلده مقیم بود و سامان و اسباب مهیا داشت و مجلدات
نزهه باو رسیده بلکه خودش از غایت سعی آنرا بدست آورده چنانچه از مکتوبی که بحکیم شریف خان نوشته
معلوم میشود وهی هذه قد سمعنا ان الفاضل الکامل المدقق المحقق مرزا محمد سلمه الله تعالی قد
کتب علی وجه الرد و البحث علی التحفة الاثنی عشریة ان اتفق طلبه مر فی مائة و مطالعته
بوساطتکم فالمامول ان تبذلوا فی ذلک الجهد انتهی لکن وقت مطالعه چون جمیع ابهای
دندان شکن یافته زود از مقابله و مناظره بر تافته مگر فاضل رشید که جدل و مکابره در سنخ ضمیر او راسخ بود
از مسئله طهارت خمر و جمع بین الصلوتین چند سطر عبارت را فرا گرفته شبهات غیر وارده بتحریر قلم در آورده بخدمت
علامه فرستاد علامه بجواب آن مکتوبی در غایت رزانت و جزالت تحریر فرمود چون آن مکتوب بفاضل رشید
رسید برای عدم خلو عجز بجوابش ورقی چند نوشته موسوم بعزة الراشدین نمود علامه موصوف تحریر جوابش را
سراسر تضییع اوقات شمرده اعراض از جواب او نمود مگر عالم محقق و فاضل مدقق حکیم باقر علی خان که در اواخر
عمر خود طرح اقامت بشاه جهان آباد حرسها الله عن الفتن و الفساد انداخته بود بجواب باصواب آن پرداخته
علاوه ازان بعضی اعلام از ناصران ملت خیر الانام علیه الاف التحیه و السلام تفصیل تمام رد و نقض
خرافاتش فرموده آنرا معین الصادقین موسوم ساخت از کتاب مستطاب نزهه آنچه درین دیار اشتهار یافته
جواب پنج باب ست اول و سوم و چهارم و پنجم و نهم شاید که علامه مرحوم مهلت استکتاب باقی مجلدات و نشر
نسخ نیافته با آنکه مسودات دیگر مجلدات غیر منقح مانده لهذا باعث نوبت انتشار و اشتهار درین دیار نرسید
تفصیل مجلدات مذکوره بدینمنوال ست باب اول مشتمل بر رد دعوی فاضل عزیز بر حدوث مذهب شیعه

و بیان فرق ایشان، تا باب سوم در جواب عرضهای پریشان او که در احوال اسلاف شیعه گفته تا باب چهارم در رجال و اصول حدیث و احوال اخبار و رواة تا باب پنجم در مسائل الهیات تا باب نهم در احکامات فقهیه دیگر از مصنفات آن علامه مغفور کتابی ست مبسوط در رجال مسمی به تاریخ العلماء و رساله در علم بدیع و رساله فارسی در صرف و کتاب نهایة الدرایه شرح عربی رساله وجیزه شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه که در علم درایت ست تقریبا پانزده هزار بیت بوده باشد مهارت و غزارت او در علوم کثیره و فنون شهیره از شرح آن رساله که دو ورق بیش نیست واضح و هویدا است تحصیل نسخه آن بخط علامه موصوف که بنظر راقم هم رسیده در کتب خانه جناب علامه زمان مولانا السید حامد حسین ادام الله ایام افادته موجود است بجهت قصور همم ابنای روزگار و فضلای این اعصار ترویج آن در اطراف و اکناف عالم نشده دیگر از تصنیفات اوست کتاب تنبیه اهل الکمال و الانصاف علی اختلال رجال اهل الخلاف در آن اسماء رجال کذابین و وضاعین و مجهولین و ضعفا و خوارج و نواصب و قدریه و مرجئه را که ارباب صحاح سته که بقول اصح عبارت از صحیح بخاری و مسلم و ترمذی و مالک و نسائی و ابو داود است در کتب صحاح خود آورده اند این کتاب را از تقریب ابن حجر عسقلانی استخراج فرموده دیگر رساله ایضاح المقال فی توجیه اقوال الرجال ست که در آن تاویل اقاویل رواة احادیث اهل حق نموده دیگر رساله فارسیه در فلسفه و از مصنفاتش تتمه خطاب فقهیات ست لکن اکثر مردم از آن علیحده کرده اند در آن تعصبات اهل سنت را مانند لازم بودن محبت اهلبیت نبوی و اسقاط لفظ آل از درود و حکم بحسن خاتمه عبدالله بن ابی سرح مرتد و خلیفه دانستن یزید ملعون و حکم نمودن بایمان او و وجوب اطاعت ولید بن یزید بن عبدالملک و حکم بحسن خاتمه حجاج بن یوسف و عید نمودن روز عاشوره و تجویز کردن سجده شمس و قمر و مسائل غریبه و عجیبه که ایشان بآن قائل اند حکم ساقط الاعتبار بودن نجاست موضع استنجا بحدیکه استنجا از آن واجب نیست و پاک دانستن منی و عدم فسادات ازلاقات بنجاست بهیچ حال و پاک داشتن آب نجس را که رفته رفته بمقدار قلتین برسد و جائز داشتن وضو از آب کثیر که در آن آنکس بول کرده باشد و نجس داشتن آب مستعمل وضو را و غیر آن مسائل در آن ذکر فرموده دیگر منتخب فیض القدیر شرح جامع صغیر مناوی که انتخاب هر چهار مجلد در یک جلد که تخمینا پانزده هزار بیت بوده باشد فرموده دیگر منتخب الانساب سمعانی که در آن نسبتهای

مشهور ویرا بعد حذف و اسقاط تراجم حفاظ و محدثین و ذکر سنین بین التقاط فرموده بنابر تصحیح نسبت او ایکتاب در ینباب بغایت مفیدست و منتخب کنز العمال ملا علی متقی که دران احادیث داله بر امامت جناب امیر علیه السلام و دیگر ائمه هدی و مثالب و معائب خلفاء ثلثه و دیگر صحابه انتخاب فرموده و رساله بدا و رساله در مسئله رویت و منتخب کتب کثیره اهلسنت نموده که اکثری ازان بدست مردم نااهل افتاده بخیال مسوده بودن آن همه را برباد ساختند مولف رساله گفته بعضے ازان که بنظر فقیر رسیده اسمار آن در ذیل نوشته می شود صحیح بخاری و صحیح مسلم و صحیح ترمذی و صحیح نسائی و سنن ابو داود و موطای مالک و نقاوة التصوف و رجوع الفرع الی الاصل از شرف الدین تلمیذ شاه ولی الله فتاوای و نواحی فتاوای حمادی اتقان سیوطی طبقات حنفیه ملا علی قاری رحمة الامة شعراوی شرح مواقف شرح بزدوی منهاج شرح صحیح مسلم از نووی تحصیل الرجال شیخ عبد الحق دهلوی رجال صحیحین از ملا علی قاری کتاب السیاسة والامامة ابن قتیبه رساله ملا فخر الدین سنبل آهدی تاریخ بدوی تاریخ خمیس فی احوال النفس النفیس تاریخ یافعی تاریخ ابن خلکان شرح نسب نامه سرور کائنات حلیة الاولیا لابی نعیم الاصفهانی مسند احمد حنبل تاریخ طبری رساله تحقیق مذهب شیخ الرئیس جمع بین الصحیحین حمیدی شرح مسند شافعی منتخب متفرق فتاوی عالمگیر مختصر وقایه کافی هدایه فتح الباری شرح بخاری ارشاد الساری شرح بخاری مدارج النبوة معارج النبوة تجم رماح شفای قاضی عیاض جامع الاصول استیعاب ابن عبد البر شرح مشکوة شیخ عبد الحق معالم التنزیل روضة الصفا روضة الاحباب حبیب السیر شرح برجندی بر مختصر وقایه تذکره هفت منظوم کفایه کتاب الادب المفرد بخاری شاهجهان نامه تاریخ الخلفای سیوطی ملل و نحل شهرستانی شرح مقاصد علامه تفتازانی کیفیت وفات علامه بر وجهی ست که مولف رساله از فاضل کامل میرزا امیر علیخان شاهجهان آبادی که تلمیذ علامه موصوف بود نقل نموده و گفته که از زبان فاضل مزبور شنیده ام که در نواح دهلی امیری از اقارب بادشاه بود در تعصب و تعنت قصب السبق از ابوجهل می ربود و همیشه مداهیر در اطفای نور الهی می نمود لکن چون مصنفات علامه موصوف در اقطار و اکناف عالم دائر و سائر گردیده و باعث اظهار حال فضائح و قبائح اعدای دین شد عرق حمیت او زیاده بغضبان آمده حیله ها بخفا و استتار در اضرار آنجناب می انگیخت اما هیچ یک ازان پیش نرفت ناچار آن مکار عذار خود را بتمارض و اغتشات و علیل ظاهر ساخت و

بپادشاه والاجاه حال خود عرضه داشت پادشاه طبیبی برای معالجه او تعیین کرد بعد چندی عرضه دیگر فرستاد
که اگر حضرت اعلی را منظور است که فدوی چندی دیگر درین دنیا زنده بماند بسلطان الحکما و فخر الاطبا علامه زمان
وحید دوران میرزا محمد حکم شود که بعلاج من پردازند والا از حیات مستعار دست بردارم پادشاه بعلامه موصوف
پیام داد که بعلاج فلان مریض باید پرداخت علامه موصوف از رفتن نزد آن مکار بنا بر اتمام حجت بر آن
اشرار در اول ابا و انکار فرمود لکن چون تقاضا و اصرار از جانب والی آن دیار بنهایت رسید ناچار بقضای
الهی تن برضا داده تهیهٔ سفر از دهلی نمود و بر وقت رخصت می فرمود که غالبا داعی اجل درین سفر مرا دعوت کند
لهذا نیز وداع آخرین باید پنداشت و از حقوق هر کس که باشد ابرا از ذمه حاصل باید ساخت تا آخر همچنان
واقع گشت که آن غدار باقتضای آثار ائمهٔ نار آنجناب را مسموم ساخت مرقد منور او در دهلی در پنجه شریف
واقع ست که مردم را اعتقاد آنست که در انجا نشان انگشتان مبارک حضرت امیر ع ست و اکثر قبور مومنین
وصالحین هم در آن بقعه است تاریخ منظوم فارسی بر قبر مطهرش نوشته است و سنین وفاتش از مصراع ۵
در شیونش بگریه بگو وامحمداه + بر می آید که ۱۲۳۵ سنه یکهزار و دو صد و سی و پنج هجری ست محمد بن آقا
محمد صالح اللاهجی مولف شذور آنجناب را به فاضل و عالم و مجتهد جید ستوده و گفته که در حدود
سنه احدی و ثلثین و مائتین بعد الالف اجازه روایت از بعض تلامذه آقا باقر بهبهانی علیه الرحمة
یافته در آن اجازه مسطور ست و بعد فان افضل ما صرفت الیه الهمم وابیضت فی تحصیله
هی علوم الدین والتفقه فی شریعة سید المرسلین فهو اعظم ما تطمح الیه ابصار اولی الابصار
وانفع الباقیات الصالحات فی دار القرار وما عداه من الرسوم فهو من الهباء المنثور یوم
یحصل ما فی الصدور وقد جرت عادة العلماء الاوائل والاواخر باخذ العلم من
المشائخ الاکابر وتلقیه خلفا عن سلف وکابرا عن کابر فکم من متغرب عن وطنه
متقرب الی الله بهجرته عن مسکنه ورحله قد جاب البلاد طلبا لاعلی الاسناد الی سادات
العباد قصد الشیوخ من کل فج عمیق وشد الیهم الرحال بطریقهم الوثیق وکان ممن
سعی فی هذا السبیل وجد فی تحصیل هذا القصد الجمیل وفاز بالحظ الوافر الاسنی

وحظی بالنصیب المتکاثر الاهنی ولدنا الاعز الاکرم الارشد وعزیزنا الزکی الاسعد الالمعی اللوذعی
المسدد والعالم الفاضل الامجد سمی حبیب الله محمد بن العالم الفاضل الصالح والحبر الکامل الفالح
اقا محمد صالح اللاهیجی زاد الله فی علمه وتقاه وحباه من الفضائل والفواضل ما رجاه وتمناه وکان
ممن طال تردده لدی وکثر اختلافه علی قد قرء علی شطراً وافیاً من الحدیث والفقه والاصول وسمع منی قسطاً
کافیاً من المعقول والمنقول ثم استجازنی ایده الله تعالی بتائیده وسدده بتسدیده فوجدته اهلاً لان
یجاز وان یسارع الی طلبه بالاجاز فاجزت له زید مجده وعلا جده ان یروی کتاب نهج البلاغة الجامع لخطب
امیر المومنین ع والصحیفة السجادیة المشتملة علی ادعیة السجاد زین العابدین علی الناطق بهما افضل الصلوٰة
والتسلیم والثناء والتعظیم والکتب الاربعة التی علیها المدار فی جمیع الاعصار والامصار حتی کانت فی الوضوح والاشتهار
کالشمس فی رابعة النهار الی آخره مولانا محمد شفیع الاسترآبادی از افاضل عصر وتلمیذ
حضرت بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی بود کما ذکره ابنه الملا مهدی المازندرانی فی بعض
تصانیفه وعلامه صاحب جواهر او را در بعض مکاتیب خود بمدائح جلیله ستوده مولف را بر حالات او
اطلاعی بهم رسید مولانا السید عبد الله بن شبر النجفی اقا احمد تقریب ذکر کسانیکه در بلده طیبه
کاظمین از فضلای انجا ملاقات کرده گفته وبا عالی جناب مقدس عالم فاضل کامل سید عبد الله
بن سید شبر نجفی ملاقات اتفاق افتاد وی از فضلای نامدار ونیز از تلامذه جناب سید ولا تبار اعنی
بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی ست مولانا السید محمد بن جناب مولانا السید علی الطباطبائی
بخدمت والد علامه خود تحصیل علم فرموده واز اکبر اولاد جناب آقا سید علی طباطبائی ست ونبیره داماد
بحر العلوم بود وبعد از وفات پدر خود قائم مقام آن منبع هدایت وارشاد وزیب افزای مسند اجتهاد گردید بالجمله
انجناب جامع علوم معقول ومنقول وحاوی فروع واصول ومعدن ورع وتقدس وکمال ومخزن علم
وفضل وجاه وجلال بوده در تبحر علوم ومحاسن ذاتی ومحامد صفاتی شهره آفاق وباذعان اکابر عرب وعجم مجتهد علی
الاطلاق بوده وعلمای ابرار معترف فضل وکمال او ورؤسای کبار معتقد ومطیع او بوده اند صاحب تحفه سید
از جمله مصنفات او گفته کتاب مفاتیح در اصول تقریباً چهل هزار بیت ست وکتاب وسائل در اصول فقه وکتاب

مناهل در فقه وان کتابیست مبسوط و جامعیست مضبوط که تا حال مثل او کتابی جامع در ادله و اقوال و حاوی جمله مسائل فروع بقالب تالیف نیامده تقریبا دو لکه بیت ست و از مصنفات اوست کتاب مصابیح در فقه و کتاب اصلاح العمل در فقه و آن محتوی ست بر فتاوی وهم دران کتاب اشاره فرموده بسوی مسائل اختلافیه و کتاب اکمال در تکمیل اصلاح العمل صاحب روضة البهیة در از مشائخ خود نوشته و گفته سمعت منه رحمه الله ان مولفاتی قریب من سبعمائة الف بیتا و اکثر مشهورست که در زمان آنجناب قوم روس که بلاد سلطنت ایشان قریب ممالک محروسه بادشاه اسلام پناه فتح علی شاه طاب ثراه واقع بود دست تعدی بر مسلمانان دراز کرده بودند بحرکات ناشایسته پیش می آمدند و اهل عجم استغاثه این معنی بخدمت آن پیشوای دین مبین بردند بملاحظه همه وجوه در رای اقدس آن قدوه ارباب اجتهاد چنان قرار یافت که جهاد بران قوم کفار جفا شعار درینصورت جائز بلکه واجب است و بر مسلمانان لازم که بدفع ایشان برخیزند و فتوی این معنی بپادشاه اسلام پناه نوشت چون بسبب بعض عوائق از جانب بادشاه درباب رفع ایشان اعتنائی بظهور نرسید مردم باز بجناب مقدسش عرض حال نمودند آن عالی جناب ببادشاه پیغام فرستاد که اگر شما متوجه دفع ایشان نمیشوید بما بفرمائید که متوجه شویم بادشاه اسلام پناه نظر باینکه مجتهد هر عصر نائب امام زمان علیه السلام ست جناب سید را پسندید و آن جناب بحسب مرضی بادشاه متوجه دفع آن قوم روسیاه شد مردم بسیار از مومنین همراه رکاب سعادت انتساب جمع شدند بحدیکه راهها از مردم پر شد گویند که خلوص ارادت اهل عجم بجناب مقدسش بحدی بود که چون آنجناب بعزم امر مذکور از کربلای معلی نهضت فرموده ببعض بلاد عجم تشریف آورد بر سر حوضی نشسته وضو کرد مردم بآن تبرک جستند و هر یکی از ایشان آب ازان حوض بقدر مقدور خود بر داشت تا آنکه تمام حوض خالی از آب شد چون قدوم فیض لزوم آنجناب ببادشاه دین پناه فتح علی شاه طاب ثراه بود و تمام اهل طهران که پایه تخت شاهی بود حتی که ملازمان شاهی قبل از آنکه اجازت از و خواهند بجناب مقدسش شتافتند بالجمله چون خبر رسید بتعظیم و استقبال بیک منزل پیش آمد و آنجناب را بدار السلطنت آورده بالای تخت خود جا داده خود بگوشه تخت بکمال ادب نشست آخر الامر

چون انجناب ازانجا نهضت بسوی جهاد القوم بنهاد و فرمود بادشاه هم با فواج کثیر همراه رکاب آن سلالة
الاطیاب بعزم قتال آنها روان شد و فرزند خود میرزا عباس را که ولیعهد بود مقدمة الجیش گردانید چون التقای
عسکر اسلام با فوج روس در نواح بلدۀ تفلیس واقع شد معرکۀ محاربه و مقاتله گرمی پذیرفت تا آنکه بصولت
کمال شجاعت و یمن علو همت آن خلاصۀ احفاد مرتضوی نوبت بجائی رسید که آثار فتح و ظفر در عسکر اسلام
نمایان بود ناگاه رئیس قوم روس بمشاهدۀ اینحال پیغام بخدمت میرزا عباس فرستاد که اگر
صلح کنید و دست از جنگ ما بردارید دختر خود را بشما میدهم همدران اثنا که مژدۀ فیروزی اولیای
دولت اسلام قریب الوقوع می نمود بعضی نا اندیشان بخدمت میرزای موصوف که پیش عساکر
شاهی بود عرض نمودند که اولی آنست که قبل از فتح انقطاع حرب کنید و مسئول قوم مخالف را
مقرون اجابت فرمائید زیرا که حال خلوص ارادت و اجتماع سائر عجم بخدمت جناب سید بحدیست
که مشاهده نمودند پس اگر این فتح واقع شد سلطنت بسوی جناب سید منتقل خواهد شد و شما ازین
دولت محروم خواهید ماند میرزا عباس برگمان باطلش اعتماد نموده و سخن فاسدش را قبول داشته
درهمان حال درخفیه وعدۀ اجابت صلح بقوم مخالف داده بملازمان خود امر نمود که رایات
عسکر را از دستها بر زمین گزارد و خود بحسب ظاهر کناره رفت تا جنگ برهم خورد و نوبت بوقوع فتح
نرسید ناچار آنجناب و بادشاه بعد از مصالحه از آن نواح مراجعت کردند و بر خاطر آنجناب ازین واقعه
حیرت افزا آنقدر رنج و الم راه یافت که چون در حال مراجعت ببلدۀ اردبیل رسید زیاده از یکهفته
در سکوت بود تا آنکه در سنۀ ۱۲۴۱ یا در سنۀ ۱۲۴۲ هجری از دنیا رحلت فرمود نعش مطهرش را بسوی کربلای معلی
بردند فیما بین مزار فائض الانوار حضرت خامس آل عبا علیه الاف التحیة والثنا و مزار حضرت عباس
علیه الرحمة والرضوان دفن کردند جناب سید طاب مرقده الشریف چند پسران عالی وقار داشت
یکی از جملۀ ایشان فاضل کامل جناب سید حسین و مجتهد جلیل القدر آقا سید حسین دیگر یکی صاحب
عقل و هنر جناب السید جعفر که بعد از چند روز از وفات والد ماجد خود در ایام طاعون در شب زفاف خود
داعی حق را لبیک اجابت فرمود رحمه الله تعالی کذا فی الروضة البهیة فی الاجازة

الشفیعیة الفاضل المعتمد آقا سید حسین بن آقا سید محمد الطباطبائی

ملا شفیعا در ضمن احوال والد ماجد او آقا سید محمد گفته فاضل عالم کامل ذو الصفات الحسنة آقا سید حسین مجتهد و بصیر بقواعد اصولیه و خبیر بطریقهٔ علمای امامیه ست و جواد و سخی ست در غایت سخاوت و نزد پدر علامه خود عزیزتر از دیگر برادران خود بوده سید حسین موصوف دختر شاهزاده علی میرزا ابن السلطان فتحعلی شاه قاجار را در عقد نکاح خود داشت بعد از وفات والد ماجد خود که در سنه یکهزار و دو صد و چهل و یک یا چهل و دو هجری واقع شده اندک زمانی بقید حیات بود او را پسری ست آقا میرزین العابدین مولانا السید مهدی بن العلامه السید علی الطباطبائی طاب مرقدهما از مشاهیر فضلا و اذکیای فقها و علماست اکتساب علوم و فنون از پیش والد علامه خود نمود و در زمانش بکمال فضل و تبحر رسیده حال علم و فضل و ورع و زهد آنجناب مشهور تر از آنست که احتیاج بیان داشته باشد مصراع بماهتاب چه حاجت شب تجلی را؛ مولف تذکرة العلما از بعض افاضل ثقات که در زمان آنجناب در کربلای معلی بودند نقل کرده که آنجناب جودت طبع و ذکا و حدت ذهن نقاد بحدی داشت که رای اقدس او در تدقیق جزئیات مسائل اختلافیه فقهیه بجائی قرار نمیگرفت در هر شقی از شقوق آن که نظر و فکر و استدلال میفرمود محامل متفرعه و شقوق متنوعه بران می افزود و نوبت بآن نمیرسید که اکتفا بحکمی و اقتصار بر قولی فرماید باین جهت هیچگاهی فتوی در مسائل اختلافیه بر رای اجتهاد خود نمیداد بلکه بهمین وجه تدوین کتابی و تصنیف مقالی از آنجناب بظهور رسیده و کمتر متوجه تدریس میگردید اگر گاهی بالتماس علمای کربلای معلی و اصرار اعزه و اقربا برای افادهٔ درس بمسجد والد مرحوم خود تشریف می آورد صحن مسجد که بسیار وسیع ست از مستفیدان خدمت فیضدرجتش که اکثری از ایشان علمای کبار و مجتهدین نامدار بودند پری شد و درس یک مسئله که بیان میفرمود در ارشاد و دقائق و شقوق آن و بیان استدلالات متقدمین و متاخرین و تحقیق مطالب عالیه زیاده از یکهفته میگذشت و باتمام نمیرسید و آنقدر در هنگام بیان دقت طبع و علو تقریر را کار میفرمود که از شدت اتصال سلسلهٔ سخن با امتداد زمان بیان نوبت تا شورش چشم آنجناب میرسید و آخر الامر بانقطاع

تدریس می پرداخت چون برادرزاده آنجناب آقا سید حسین بن سید محمد طباطبائی بعد از وفات والد ماجد خود
اکثر اوقات التماس تصنیف کتابی در مسائل فقهیه بخدمت آنجناب می نمود و آنجناب از راه احتیاط
و عدم اتکال بر رای خود مسئول او را مقرون باجابت میفرمود چون اصرار سید موصوف از حد گذشت
مسوده چندین مسئله از مسائل طهارت را تحریر در آورد و چون در بعض اوقات بنجف اشرف تشریف
برد مسوده مذکور را سید موصوف بطریق امانت نزد خود داشت چون آنجناب از انجا بکربلا مراجعت فرمود
مسوده مذکوره از نزد سید موصوف باز گرفت و فرمود اجازت من نیست که کسی برین مطلع شود بالجمله
حال اوصاف کمال احتیاط آنجناب با وصف اینقدر تبحر و تدقیقات بحدی مشهور است
که در وصف احدی از علما نقل نکرده اند فقهای فحول و علمای معقول و منقول از محققین و مدرسین
اهل کربلا و نجف اشرف که در زمان آنجناب بوده اند اذعان بفضل و کمال و بزرگواری و تقدس
و تبحر آنجناب داشته اند و احدی را جای سخن بر آنجناب نبوده و مشهور است که آنجناب در اواخر
عمر خود از کربلا بسوی طهران تشریف آورده و در سال یکهزار و دوصد و چهل و نه هجری در وقتیکه
بمزار فائض الانوار سید عبد العظیم حسنی علیه الرحمه وارد بود برحمت حق پیوست و نعش مطهرش را بسوی
کربلا نقل کردند و قریب یکی از ابواب رواق حضرت امام حسین علیه السلام که معروف بباب العباس
ست دفن کردند رحمه الله تعالی **الشیخ احمد بن زین الدین بن ابراهیم بن صقر بن
ابراهیم بن داغر بن راشد بن دهیم بن شمروخ آل صقر المطیرفی الاحسائی**
از فضلای زمان و علمای اقران حکیمی ماهر و فیلسوفی شاعر صاحب تصانیف کثیره است از تلامذه او
جمعی از علما و فضلا اند یکی از انها مولانا سید محسن اعرجی شارح مقدمات حدائق ست و از ارشد تلامذه
او سید کاظم رشتی که تابع مذهبش و مروج مسلکش بود و شیخ احمد موصوف از اعاظم مجتهدین اجازت
یافته و از جناب بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی و جناب آقا سید علی طباطبائی و مولانا سید مهدی
موسوی کربلائی و حضرت شیخ جعفر صاحب کشف الغطا و شیخ حسین بن شیخ محمد بن شیخ احمد بن شیخ ابراهیم
بن عصفور درازی بحرانی طیب الله مراقدهم اجازهای مفصله یافته و نقل اکثر عبارات انها در کتاب

شذور العقیان فی تراجم الاعیان موجودست من شاء فلیرجع الیه ملا شفیعا در روضه بهیه آورده شیخ محدث علامه و فیلسوف ماهر شیخ احمد بن زین الدین الاحسائی از اهل احسا بود چندی در بلده یزد هم میبود و از انجا حسب الطلب شاهزاده محمد علی میرزا پسر فتحعلی شاه قاجار ببلده کرمانشاه تشریف آورد بگوشم رسیده که شاهزاده موصوف یکهزار تومان برای زاد سفر کرمانشاه و برای ادای دیون باو عطا فرموده و هفتصد تومان ماهانه وظیفه اش مقرر ساخت و از انجا بکربلای معلی مراجعت نموده سکونت اختیار کرد شیخ مذکور را پسری ست فاضل شیخ علی که قایم مقام پدر خود در بلده کرمانشاه شده بود در اینجا ملا شفیعا در وصف شیخ مذکور و برارتا و از دیگر مذاهب فاسده و اقوال کاسده باین عبارت گفته والشیخ المذکور کان ذاکرا متفکرا لا یتکلم غالبا الا فی العلم والجواب عن السؤالات العلمیة اصولا و فروعا و حدیثا و کان مشغولا بالتدریس و بدرس اصول الکافی والاستبصار و لا نری منه الا الخیر الا ان جمعا من العلماء المعاصرین له فی حواشیه قدحا عظیما بل حکم بعضهم بکفره نظرا الی ما یستفاد من کلامه من انکار المعاد الجسمانی والمعراج الجسمانی والتفویض الی الائمة علیهم السلام و غیر ذلک من المذاهب الفاسدة المنسوبة الیه و ما رایت فی کلامه ذلک و ما سمعت منه الا انه المنقول منه استفادة من کلماته و صار هذا داهیة عظمی فی الفرقة الناجیة و ذهب جمع من المشتغلین بل العلماء الکاملین الی المذاهب الفاسدة المنسوبة الیه و صار هذا سببا لاضلال جمع من عوام الناس فالطائفة الشیخیة فی هذا الزمان معروفة و لهم مذاهب فاسدة و اکثر الفساد نشأ من اجلة تلامذته السید کاظم الرشتی والمنقول عن هذا السید مذاهب فاسدة لا اظن ان یقول الشیخ به بل المنقول ان السید علی محمد الشیرازی المعروف بالباب الذی ید عی دعاوی فاسدة هو سماه بالباب و کذا سمی بنت حاجی ملا صالح

القزوینی بقرة العین وان لم یعلم رضاه بما ادّعاه الباب وقرة العین والباب صارا سببا لاضلال جمع کثیر من العوام والخواص وصارا سببا لقتل نفوس کثیرة کما وقع فی مازندران وزنجان وتبریز وغیر ذلک من بلاد المسلمین فان جماعة کثیرة ادعوا البابیة وبرزوا وحاربوا مع السلطان فی ترویج مذهبهم واردوا قتل السلطان ناصر الدین شاه بالخدیعة ولم یظفر والذلک وقتل السلطان رئیسهم وتابعیه جمیعا قاتلهم الله انّی یؤفکون فقطع دابر القوم الّذین ظلموا والحمد لله رب العلمین وقصّتهم معروفة مشهورة لانطیل بذکرها وذکر مذاهبهم الفاسدة ولهذا الشیخ کتب کثیرة منها شرح الزیارة الجامعة وهو کتاب کبیر حسن وشرح العرشیة وغیر ذلک وهذا الشیخ یدعی انه اذا اراد الوصول الی خدمة الائمة والسؤال عن الائمة رآهم فی المنام ویسأل عنهم وینکشف علیه العلوم المشکلة والله العالم بالحقیقة

از مصنفات شیخ موصوف علی ما نقله بعض الفضلاء فی بعض افاداته کتاب شرح زیارت جامعهٔ کبیره در چهار مجلد است وکتاب شرح حکمت عرشیه ملا صدرای شیرازی در سه مجلد وشرح مشاعر ملا صدرا و از تصانیف او مختصریست جامع در بیان امور عامه با آنچه متعلق بوجودات ثلثه است یعنی وجود حق و وجود مطلق و وجود مقید که در بلدهٔ یزد تصنیف فرموده وشرح مختصر مذکور که بالتماس فاضل امجد ملا مشهد قلمی داشته وشرح کتاب تبصرة المتعلمین در فقه از علامه حلی علیه الرحمه ناتمام است وکتاب حیدریه که جامع اقوال فقهاست در آن کتاب فروعات مسائل وفتاوای خود بیان فرموده وکتاب مختصر حیدریه در بیان فتاوای صلوة وطهارت وشرح کتاب کشف الغطا للشیخ الاطهر مولانا الشیخ جعفر نجفی طاب ثراه که آنرا بالتماس شیخ مذکور تصنیف فرموده ورساله در بحث صوم که بالتماس شاهزاده محمد علی میرزا قلمی فرموده ورساله در بیان احکام کافر حربی وذمی قبل از اسلام ودر آن

و در ابطال احکام فرق ضاله از فرق اهل اسلام که بالتماس شاهزاده موصوف نوشته و رساله در بیان عمل نمودن
بر احادیث کتب اربعه و قطعیة الصدور بودن احادیثش و عدم آن که دران ترجیح بر عدم قطعیت انها داده
و وجوب اخفات در تسبیحات در رکعتین اخیرتین و بیان اینکه وجوب جهر در انها قولیست مستحدث و ذکر منشاء حدوثش
و باعث آن و رساله در بیان حجیت اجماع و حجیة شهرت و رد بر بعض منکرین شهرت و رساله در اصول فقه در بیان مبادی
الفاظ و رساله در جواب سوال شیخ محمد کاظم در باب اینکه مقلد را جائز است که تقلید دو مفتی بکند در مسئله واحده و وجود
اختلاف ایشان در فتوی و رساله در مسئله قدر در جواب سوال متورع آواه شیخ عبد الله ابن الشیخ مبارک القطیفی رساله
در شرح رساله قدر سید شریف که برود دنموده التماس عبد الله بن وندیق تحریر فرموده و رساله حیوة النفس در اصول
عقائد و ما یلحق بها من القول فی الرجعة و مسئلة الغلاء و الرخص و رساله در تحقیق قول باجتهاد و تقلید و بعض مسائل فقهیه
و رساله در جواب شیخ محمد در باب جواهر خمسه عند الحکماء و اربعه عند المتکلمین و اجسام ثلثه و اعراض اربع و عشرین از مواد
حوادث و بعض مسائل فقهیه و رساله در شرح رساله علم ملا محسن کاشانی که بطور رد بران است و آنرا بالتماس فاضل
کامل نواب میرزا باقر نوشته و رساله در شرح حدیث حدوث اسما که در کافی کلینی مذکور است اولش این است
ان الله خلق اسماء بالحروف غیر مصوت و باللفظ غیر منطق الا اخره در جواب
سوال شیخ علی بن شیخ صالح بن شیخ یوسف احسائی تحریر فرموده و رساله در بیان وعای ثلثه یعنی وعای سرمد
و وعای دهر و وعای زمان و بیان لوح محفوظ و لوح محو و اثبات و تحقیق بدا و قضا و قدر و عالم ذر و تحقیق طینت
سعیده و شقیه و دیگر اشیا که در جواب فاضل سید ابو القاسم لاهیجی نوشته و رساله در بیان حقیقت محمدیه صلی الله
علیه و آله که در جواب مسئله عالم سعید ملا محمد ملقب برشید نوشته و رساله در حدیث حقیقه کمیل بن زیاد النخعی و بیان
فرق میان قلب و عقل و صدر و نفس و وهم و فکر و خیال و سائر قوی و بیان اینکه آل محمد صلی الله علیه و آله اقل امنوانم
موافق حدیث مشهور بجواب سوال ملا کاظم سمنانی و رساله در شرح حدیث رأس الجالوت در باب سوال او از
حضرت امام رضا علیه السلام عن الکفر و الایمان و الشیطانان اللذان مرجوان و معنی الرحمن علم القرآن
و جواب فرمودن حضرت امام رضا علیه السلام بجمیع سوالات او بجواب مجمل و مفصل اما مجمل پس قول آنحضرت
بیننا انت انتصص نا نحن و هو الجواب عن کل تلک المسائل

ورساله فی تحقیق ان لله علمین که بجواب سوال سید حسین خراسانی نوشته ورساله خاقانیه که بجواب فتحعلی شاه در بیان
حقیقت برزخ ومعاد وتنعم در برزخ وجنت وغیر آنها قلمی داشته ورساله در بیان حقیقت عقل وروح ونفس ومراتب
آنها ورساله در تفسیر سورهٔ توحید ورساله در بیان اطفال شیعه در حالت سقط آیا بعد مرگ نمو میکنند یا نه وذکر احوال
شان در برزخ وقیامت بجواب سؤال محمد خان ورساله در تحقیق معانی مصدریه ومفاهیم اعتباریه ودیگر اشیا و
رساله در معنی امکان وعلم ومشیت وغیر آنها ورساله در جواب مسائل حاج محمد طاهر قزوینی ورساله در جواب سواله
ملا حسین کرمانی در بیان احوال برزخ ومعاد ورساله در اجوبه مسائل متفرقه فقهیه ورساله در بیان اینکه
الخلق لهم مستند بر یذهب عنهم اشیاء یعنی الیه که مشتمل بر تحقیقات عجیبه ونکات غریبه است ورساله در اجوبه
مسائل فاضل کامل میرزا محمد علی بن محمد نبی خان در باب مشیت ورساله در بیان اینکه مؤمن افضل است از
ملائکه وسلمان بهتر از جبرئیل با وجود یکه ملائکه معصومند وتفسیر آیهٔ سنقرئک فلا تنسی وبیان اینکه اجنه مکلفند
یا نه وتحقیق دیگر اشیا ورساله در جواب مسائل شیخ جلیل احمد بن الشیخ صالح ابن طوق در مسائل
متفرقه فقهیه ودر بیان ربط بین الحادث والقدیم ورساله در بیان عصمت ورجعت بجواب سوال شاهزاده
محمد علی میرزا ورساله در جواب مسائل شاهزاده محمود میرزا ورساله خاقانیه در جواب
مسئله سلطان فتحعلی شاه از سر افضلیت جناب قائم عجل الله فرجه وعلیه وعلی آبائه السلام
از ائمه ثمانیه علیهم السلام ورساله در معنی قول حق سبحانه وتعالی انا لله وانا الیه راجعون ودر معنی قول
نبوی صلی الله علیه وآله اللهم ارنی الاشیاء کما هی وغیر ذلک من المسائل ورساله توبلیه در جواب مسائل عالم عامل
شیخ عبد علی التوبلی مشحون بعجائب مسائل ونکات وغرائب تحقیقات است مثل تحقیق عالم زمانی وعالم دهری
وعالم سرمدی وبرزخی وحشری ونشری وبیان تطابق عقل وجهل وتطبیق انسان کبیر وصغیر وبیان
ابداع اول وثانی در عالم حروف ودر بیان اسمای حسنی وخواص آن وبیان اسم ناقص عن الماده وبیان
کیفیت استجابه دعا وبیان اقسام بسط وتکسیر وبیان حروف مقطعه در اوائل سورها ومعانی حروف هجا
وبیان تزکیه نفس ووصول الی طریق الحق وبیان شجر واقسام آن از شجرهٔ خلد وشجرهٔ طوبی وشجرهٔ الهیه
وشجرهٔ مزن وشجرهٔ زیتون وذکر مقابلات آن از شجرهٔ زقوم وشجرهٔ طعام وشجرهٔ مجتثه وامثال آن وبیان

ارض مقدسه و تسعه مفسدین و جبال عشره و طیور اربعه و غیر ذلک من المسائل الکثیرة التی تعد کل واحد
منها رساله مستقله و شرح رساله حضرت امام حسن عسکری علیه السلام که بجانب اهل اهواز فرستاده بودند
دربیان مسئله الامر بین الامرین و آن کتابیست مشتمل بر مطالب عجیبه و اسرار غریبه و رساله در جواب
اسوله شیخ احمد بن طوق در علوم متفرقه و رساله در اجوبه مسائل و فاضل ولی ملا علی رشتی در احوال اهل عرفان
و مرتاضین دربیان تدبیر مولود فلسفی و شرح علم الصناعة الفلسفیة و ذکر علم حروف و جفر و
انواع بسط و تکسیر و رساله در جواب مسائل شیخ محمد بن شیخ عبد العلی القطیفی و رتاویل ابحر سبعه و بیان
دلیل عقلی بر عصمت ائمه و رساله و رساله در شرح ابیات شیخ علی بن عبد الله بن فارس در علم صناعت و رساله در شرح
کلمات شیخ علی مزبور در علوم متفرقه که آنرا بطور الغاز تالیف فرموده و رساله در علم نجوم و رساله در علم
کتابت خط قرآن و رساله در جواب سوال عالم فاضل حاج عبد الوهاب القزوینی فی توضیح معنی الجسدین
والجسمین و رساله در اجوبه مسائل شیخ عبد الله بن عذیر در معنی استغفار انبیا و اوصیا و خوف و بکای ایشان
باوجودیکه معصوم و طاهر بودند و غیر اینها از مسائل مشکله و از جمله مصنفاتش رسائل الهمم العلیا فی جواب
مسائل الرؤیا و آن دو مسئله اند که شیخ اجل شیخ حسین آل عصفور البحرانی سؤال کرده بود که مشتمل است
بر عجائب ابحاث و رساله در جواب مسائل سید حسین بن سید عبد القادر در ذکر قضیهٔ موسی مع الخضر علیهما
السلام و در اینکه اجساد اهل رجعت آیا متکون میشوند مانند کثافت اهل ارض یا مانند اجساد اهل جنت
یا از چیز دیگر الی غیر ذلک من المسائل و رساله در جواب مسئله سید محمد بن سید عبد النبی در شرح حدیثی که صدوق
علیه الرحمة در کتاب علل الشرائع دربیان خلق ذر و هبا آورده و رساله در جواب مسائل شیخ محمد بن علی
بن عبد الجبار القطیفی در معنی قول امام علیه السلام العلم نقطة کثرها الجاهلون و در معنی حدیث
ان السنة ثلثمائة...و ستون یوما اخذلت منها ستة ایام و در معنی حدیث ان المؤمن
انما یحس بالم النار اذا اخرج منها الی غیر ذلک من المسائل و رساله دربیان اینکه ممکن نیست
شیطان را تمثل بصورت انبیا و اولیا نه در خواب و نه در بیداری و علت آن و جمع فرموده فیمابین
حدیث مزبور و در اینکه ماثور است که صخر جنی تمثل بصورت سلیمان علیه السلام نموده و تا چهل روز حکومت

بر تخت سلیمان کرده و حدیث منام جناب فاطمه علیها السلام و رساله در حقیقت رؤیا و اقسام آن و تحقیق
صادق و کاذب آن و رساله در جواب مسائل نواب میرزا جعفر یزدی در معنی کشف و کیفیتش و در معنی
سبقت رحمته الله غضبه و غیر ذلک من المسائل و رساله در جواب مسائل شیخ محمد بن عبد الجبار
و در تأویل قول حق سبحانه و تعالی مثل الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله الآیه
و دیگر از احادیث مشکله و رساله در اجوبه مسائل شیخ عبد الحسین بن شیخ یوسف بحرانی در بیان یعنی کفر و ایمان و رساله در
جواب مسائل شیخ مسعود بن شیخ سعود که منجمله آنها قول نبوی انا و الساعة کهاتین و اشار بالسبابة و
الوسطی الی غیر ذلک و رساله در رفع نزاع در میان فاضلین عالمین از علمای بحرین در حقیقت کاف در
قول حق تعالی لیس کمثله آیا زائده است یا اصلی است و رساله در جواب سوال سید حسین ابن سید عبد القاهر بحرانی در باب
کسیکه ادعای وکیل بودن از جانب صاحب الامر علیه السلام بکند و گوید که من بجزیره خضراء رسیده ام و نماز جمعه همراه آنحضرت
در مسجد گذارده ام و رساله در جواب مسائل فتحعلی خان در باب اینکه قرآن افضل است یا کعبه و رساله در جواب
ملا محمد رشتی در باب امکان و آنچه در ممکن ممتنع است در واجب واجب است و رساله سراجیه
در جواب مسائل ملا مصطفی شیروانی در باب شعله مرئیه از چراغ و تطبیق آن بعالم و رساله در جواب سوال
بعض عارفین در کاف خطاب ایاک نعبد و ایاک نستعین و رساله در جواب سوال بعض طلبه از تفسیر
قول خدای تعالی ثم دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی و رساله
در جواب سوال بعض عارفین در باب اینکه بمقابله هر خلق از مخلوقات اسمی خاص برای خدای تعالی است
که همان اسم مؤثر است در خلق و ایجاد آن مخلوق و رساله در وجودات ثلثه وجود حق و وجود مطلق و
وجود مقید و ذکر مراتب و احوال و اطوار آنها و رساله در جواب سوال سید ابو الحسن گیلانی در باب
بداء و لوح محو و اثبات و نسبت آن بلوح محفوظ و رساله در جواب سوال سید محمد بکا از تفسیر سوره
توحید و آیه نور و رساله در جواب سوال بعض طلبه در باب جمع میان اخبار وارده بر اینکه انبیا و اولیا در قبر
نمی مانند زیاده از سه روز یا سی روز یا چهل روز و در اینکه وارد شده که حضرت نوح علیه السلام استخوانهای
حضرت آدم علیه السلام را نقل کرد بسوی نجف اشرف و موسی علیه السلام نقل کرد بدن حضرت

یوسف علیه السلام را بسوی بیت المقدس و رساله در جواب مسائل اصفهانیه در باب شرح قول حضرت
امیر المؤمنین ع ان العرش فلک خلقه الله من اربعة انوار الخ و در شرح احادیث
طینت و حدیث ان الشمس جزء من سبعین جزء من انوار الکرسی الخ
و رساله در جواب مسائل ملا مهدی استرابادی در احادیث مشکله و علوم شتی و آن بسیار اند و رساله در اجوبه
مسائل شیخ احمد بن شیخ صالح بن طوق القطیفی موسوم بمسائل قطیفیه و رساله در اجوبه مسائل جناب
میرزا محمد علی مدرس در بسیط و مشتق و شرح حدیث ورق آس و رساله در جواب مسائل ملا حسین کرمانی در بیان نکات دقیقه در
سوره هل اتی و شرح بعض مقامات شهادت حضرت امام حسین علیه السلام و بیان اینکه گریه کردن بر آنحضرت بهر چیز بر وجه تفصیل
و رساله در اجوبه مسائل صعبه عویصه سید محمد بن سید ابو الفتوح در اسرار قدر و منتهای اراده و تحقیق السعید سعید فی
بطن امه و رساله در اجوبه مسائل شیخ احمد بن شیخ صالح بن طوق رساله در اجوبه مسائل ملا حسین بافقی در احادیث
مشکله و فنون شتی از علوم رساله در اجوبه مسائل ملا مهدی استرابادی در علت حذف یا بغیر جازم
در قول خدای تعالی واللیل اذا یسر و در باب تغییر قرآن و حدوث آن و در جمع بین قوله تعالی کل شیء
هالک الا وجهه و قوله علیه السلام ما خلقتم للفناء و انما خلقتم للبقاء
و غیر ذلک و رساله در جواب سوال ملا مهدی استرآبادی در معرفة النفس رساله در بیان تنعم و تألم اهل آخرة و تفاصیل
نیران و جنان و احکام اهالی انجاد درجات و درکات ایشان و غیر ذلک من المباحث الشریفة رساله در کیفیت
سلوک موصل الی درجات القرب و الزلفی در جواب سوال ملا علی اکبر و رساله در جواز تقلید مفضول مع وجود الفاضل
و رساله در شرح مسئله مواد بطور واضح و رساله در جواب آنچه باقر ارنبی در حدیث قدسی ست لولاک لما خلقت
الافلاک و لولا علی لما خلقتک در جواب سوال سید آل الله بن السید محمد الخطی القطیفی
و رساله در تفسیر بعض مشکلات شکل تشبیه دادن حضرت امیر علیه السلام را بشکل رابع الی غیر ذلک من اجوبة المسائل و قبر
شیخ احمد موصوف در مدینه منوره در جنب مراقد ائمه البقیع علیهم السلام واقع ست کما شاهده بعض الاعاظم من
الفضلا و بر لوح مزارش این عبارت نوشته است هذا قبر المرحوم الشیخ احمد بن
زین الدین الاحسائی اعلی الله مقامه فی دار الکرامة سنة ۱۲۴۳ شرف الفضلا

مولانا محمد شریف الملقب بشریف العلما بن ملا حسنعلی المازندرانی اصلا والحائری
مسکنا و مدفنا شریف فقهای عراق و مجتهد علی الاطلاق و مرجع فضلای آفاق بود جامع معقول و
منقول خاصه در علم اصول یگانه علمای فحول بود و ملا شفیعا بتقریب ذکر مشایخ و اساتذه خود آورده و
گفته از جمله اساتذه عالیشان سالک مسالک تحقیق و عارج معارج تدقیق متقن قوانین اصولیه مشید
مبانی فرعیه مفتاح علوم شرعیه مربی علمای امامیه مدرس جمیع طالبین در جوار مزار فائض الانوار حضرت
امام حسین علیه السلام اعنی شیخ و استاد و مربی و والد روحانی ما العالم الربانی محمد شریف بن ملا حسنعلی المازندرانی
است مولد شریف آنجناب ارض اقدس کربلای معلی ست اکثر عمر شریف را در همانجا بسر برد
در اوائل اشتغال بتحصیل علوم پیش سید استاد آقا سید محمد بن آقا سید علی طاب ثراهما داشت بعد از ان پیش استاد
آقا سید علی طاب ثراه در مدت نه سال بتحصیل فقه و اصول پرداخت تا اینکه محسود بین الحاسدین
و مستغنی از اشتغال و لائق افتا گردید و مجتهد بصیر و جامع بجمیع شرائط معتبره بود گویند که آنجناب مجلس
مباحثه استاد خود در اواخر تحصیل مستفیع نمی شد و اکثر اوقات استادش از جواب او عاجز و متغیر می شد و باین جهت
بسوی دیار عجم عنان همت و ارادت خود را منعطف و مصروف داشته و در هر شهر و دیار که میرسید زیاده از
یک دو ماه یا چند ماه اقامت نمیفرمود و مشغول بسیاحت بود و منظور نظر اقدس آنجناب ازین سیاحت تحصیل
کتب و اسباب بود لکن ممکن نشد و اعانت و ضیافت از کسی نه از علما و نه از ظلمه و روسا تا آنکه بزیارت
مشهد مقدس ثامن الائمه الطهار علیه السلام مشرف گشت و از آنجا همراه والد ماجد خود باز بکربلای معلی شرفها
الله تعالی مراجعت فرموده حاضر مجلس استاد خود برای استفاده شد لکن ازو منتفع نشد چرا که استادش
دران زمان بسیار معمر و مسن رسیده گردیده بود پس مولانا محمد شریف موصوف همانجا بمطالعه و مباحثه مشتغل
بود و بکمال جد و جهد مصروف تا اینکه چنان مدرس ماهر گردید که مثیل و عدیلش زمانه نیافته بود نه در سابقین
و نه در لاحقین و مجلس درس او مملو از علمای عظام بود و ببرکات انفاس شریفه او جمعی کثیر در مدت یسیر
از حضیض تقلید بسوی اوج اجتهاد ترقی یافت و بودم من اول کسی که باو اجازه داد و شفقت و نیکی فرمود
بمن بکمال لطف و مهربانی و ایضا ملا شفیعا آورده که فضیلت هر کس تا خرست از جناب او و در قواعد

اصولیه ماخوذ از انجناب ست و صرف فرموده عمر شریف خود را در تربیت طالبین علوم دین و جناب او دو مجلس
درس گذاشته بود یکی برای منتهین و دیگر برای مبتدین و درس میداد و در ایام تعطیل بجماعتی دیگر ازین دو
جماعت مذکور از طلبه علوم و در ماه رمضان در شب بدرس و افاده مشغول میبود و تا نصف لیل و بعد از نصف
شب مشغول بزیارت و عبادت می شد و بهمین وجه که اکثر اوقات خود صرف درس و افاده و عبادت الٰهی
و باین سبب قلیل التالیف و التصنیف بود و از مصنفات شریفه او که بر وجه ندرت و قلت انداز سواد به
بیاض نرسیده و من درباره تصنیف و تالیف بخدمت آنجناب گفته بودم که با وجود چنین تحقیقات که افکار
علمای ماهرین و فضلای متبحرین و فقهای کاملین از آن قاصر مانده ازین امر اعراض فرموده اند در جواب
فرمود که من تکلیف تربیت طالبین و تعلیم متعلمین ست و آنچه که شما تصنیف و تالیف کرده اید همه از ماست
و جناب موصوف در حفظ و ضبط و دقت نظر و سرعت انتقال در مناظرات و طلاقت لسان احجوبه زمان در
یگانه اوان بود و مثل او هرگز ندیده ام و مباحثه نکرد با کسی مگر اینکه غالب آمد او را دستگاه تمام و ید طولی بود
در فن بحث و مناظره و صاحب تذکره آورده که گویند کتابی از تصانیف او بمعرض تدوین نرسیده مگر بحثی از
کتاب التجاره و دیگر مسائل متفرقه که تحریر آورده بود و فاتش بسبب طاعون در کربلای معلی بماه ذیقعده یا ذیحجه
سنه یکهزار و دو صد و چهل و شش هجری واقع شد رحمه الله از جمله اکابر تلامذه اش و حاضرین مجلس افاداتش
جناب مستطاب فقیه عصر و وحید دهر مولانا ابراهیم قزوینی کربلائی علیه الرحمه بود و دیگر جماعتی بسیار از فیض افاده اش
بهره کامل برداشته اند از جمله ایشان فاضل کامل فقیه نحریر ثقه عظیم الشان عالم المعی جناب آقا سید علی کشمیری
ادام الله ایامه ست و صاحب قصص العلما بعد مدح و ثنای آنجناب گفته که در مجلس درس او زیاده از هزار نفر می نشستند
از انجمله آقا سید ابراهیم و اخوند ملا اسمعیل یزدی و اخوند ملا آقای دربندی و سعید العلما بارفروشی
و آقا سید شفیع بروجردی و شیخ مرتضی النجفی و غیرهم من الافاضل العظام و العلماء الکرام
اخوند ملا عبد الجلیل الکرمانی در کتاب مرآة الاحوال تقریب افاضل و اعلام بلده کرمانشاهان
آورده عالیجناب مستغنی الالقاب فاضل کامل قلیل العدیل اخوند ملا عبد الجلیل ست اصل وی از طائفه زنگنه
کردی ست فاضلی ست نحریر و عالمی ست روشنضمیر و در اکثر علوم افاوت پناه و صاحب دستگاه است

واز جمله تلامذه مرحوم سید امجد آقا باقر بهبهانی بود ودر حیدرآباد دکن مسموع شد که برحمت ایزدی پیوست ازین خبر
خار غم والم بر دل حزین نشست واز جمله اولاد امجادش عالیجنابان معلی القابان اخوند ملا عبد الصمد وملا عبد الصمد
نهایت مستقیم الطبع وذکی الذهن وبعلوم مربوطند ملا عبد الاحد الکزازی صاحب کتاب مرآة الاحوال بتقریب
ذکر اعلام وافاضل بلده کرمانشاه آورده که از جمله علمای ان شهر بود عالی جناب معلی القاب فضائل مآب
عالم فاضل کامل اخوند ملا عبد الاحد کزازی که از جانب سلاطین عظام بمنصب جلیل شیخ الاسلامی ورکن
بلده قیام داشت فاضلی بود جلیل القدر وعالمی منشرح الصدر ونهایت لسان وزکی وسلیقه تامه
در علم صحبت با امرا وبزرگان داشت چند سال قبل ازین فوت شد میرزا احمد بن اخوند عبد الاحد
الکزازی فرزند ارجمند ملا عبد الاحد سابق الذکر است مولف کتاب مرآة الاحوال بعد ذکر پدر نامدار او
گفته وخلف ارشد ارجمندش عالی جناب معلی القاب سلالة الانجاب علامی میرزا احمد بحکم وراثت وفرمان پادشاه
عالم پناه بران مقام ذوی الاحترام نشست ونهایت احتیاط را در اجرای احکام مرعی میدارد واغلب
اوقات امور مرافعات را بمصالحه میگذراند وچندی از مستفیدان مجلس شریف مرحوم والد ماجد طاب ثراه
بود وصبیه وسطی مرحوم مغفور شاه قلی بیگ عم والد این فقیر در حباله اوست واز وچند اولاد دارد یکی عالی حضرت
رفیع منزلت میرزا ابو الحسن است وباقی ناشناسند ملا عباس علی الکزازی بفضل وکمال بین الاقران
والامثال معروف ملا شفیعا در روضه بهیه او را بتقریب ذکر اساتذه خود ذکر نموده وگفته حاج ملا عباس علی اصلش
از بلده کزاز است ودر بلده کرمانشاهان سکونت داشت وی عالمی محقق ومدقق وصاحب ذهن سا[؟]ندیدم ودر عصره مشایخ
بهتر از وی در فهم وذکا چندی در بلده کرمانشاهان از خدمتش استفاده کرده قدری از کتاب معالم الاصول و
شرح کبیر آقا سید علی طباطبائی خوانده ام وی از تلامذه آقا محمد علی بهبهانی بود ودر مبادی تحصیل بغایت فقر
وتنگدستی گرفتار بود ودر انوقت استادش آقای موصوف نوعی اعانت او فرموده که خوشحال شد وعلامی آقا
احمد خلف آقا محمد علی بهبهانی در کتاب مرآة الاحوال بتقریب ذکر علمای بلده کرمانشاهان مرقوم ساخته
عالیجناب معلی القاب فاضل کامل ومقدس عامل اخوند ملا عباس علی است وی از اهل کزاز است وچندی
در خدمت عالی جناب ملا عبد الاحد سابق الذکر بتحصیل مشغول ومدتی از کل چشمان حدائق افاده استیجاب

والد ماجد بود و از تفضل انفاس شریفه اش بمدارج علیا رسیده است بغایت مستقیم الطبع و در طلب
علوم افادت پناه است اخوند ملا محمد صالح کرمانشاهی صاحب کتاب مرآة الاحوال بتقریب
ذکر علمای بلده کرمان آورده عالیجناب فواضل اکتساب عالم فاضل آخوند ملا محمد صالح خلف مرحوم
ملا علی مازندرانی نایب الصدر است وی در فضیلت صاحب دستگاه و در شیرین زبانی در رؤس مجالس
و محافل بی همتاست اخوند ملا محمد کرمانشاهی وی برادر اخوند ملا محمد صالح سابق الذکر است صاحب
مرآة الاحوال بعد ذکر اخوند ملا صالح نوشته که برادر کهترش آخوند ملا محمد از فضلای کبار و علمای
فضیلت شعار و بسی مقدس و صالح است ملا حیدر علی الکرمانی صاحب مرآة الاحوال بتقریب
ذکر معاصرین از ساکنین بلده کرمان آورده عالی جناب فضائل مآب خیر الحاج حاجی حیدر علی خلف مرحوم
مغفور حاجی محمد زکی قاضی است که از جانب پادشاه دین پناه بمنصب قضا در آن شهر قیام دارد حمید خصال
و نیکو فعال است اخوند ملا محسن الکرمانی صاحب مرآة الاحوال بتقریب ذکر معاصرین علما و بزرگان
بلده کرمان آورده عالی جناب علی القاب فضائل مآب عالم فاضل کامل اخوند ملا محسن خلف مرحوم
ملا سمیع مکتب دار است وی علوم شرعیه را از خدمت والد ماجد فقیر و مرحوم مغفور مقدس بی بدیل فقیه
الدوران آقا سید حسین قزوینی و جناب مستغنی الالقاب مجتهد الزمان آقا سید علی طباطبائی استفاده
کرده است و نهایت مستقیم الطبع و صاحب سلیقه و مقدس و زاهد است و برادرش عالیجناب فواضل
اکتساب اخوند ملا حسن شاعر نیست نغز گفتار و در شیرین صحبتی فرید اعصار است و بسمل تخلص میکند اخوند
ملا علی رضا الکرمانی آقا احمد در مرآة الاحوال بتقریب ذکر معاصرین خود از ساکنین بلده کرمانشاهان
نوشته فضائل مآب مقدس القاب صالح زاهد قلیل النظیر اخوند ملا علی رضا خلف مرحوم کربلائی قربانعلی است
که بزیور علم و فضل آراسته و بحلی تقوی پیراسته و بسی فروتن و بیساخته است و در مرحله احیا ما لا مثال
خود ثانی ندارد و بامامت جماعت در مسجد مرحوم حاجی علی خان مشغول است و از غلبت و بیندازی همیشه
مفلس و مقروض است آقا سید محمد بن میرزا معصوم الرضوی معروف بمحمد قصیر مشهدی عالم
طویل الباع در علوم عقلی و نقلی و از تلامذه حضرت بحر العلوم و جناب آقا سید علی عاملهما الله بلطفه

الخفی و الجلی است تولیت افتاء و احکام قضاء در ناحیه خراسان بدست او بوده و گاهی باصفهان تشریف
می آورده و علماء و اکابر فضلای انجا با عزاز و احترام بخدمت آن والا مقام پیش می آمدند خصوصاً رئیسین معتمدین
حاجی محمد ابراهیم کرباسی و جناب حاج سید محمد باقر رشتی اعلی الله مقامهما کبسیار تعظیم آنجناب پرداختند صاحب
تذکره آورده که آقای موصوف مجتهد عظیم الشان و فاضل ثقه جلیل القدر از مشاهیر قریب العصر بوده مجاور
مشهد مقدس حضرت امام همام علی بن موسی الرضا علیه السلام بود مصنفات انیقه داشت از انجمله کتاب لوامع
الرضویه فی الاحکام الشرعیه فارسی و شرح کتاب لمعه است و در اواخر عمر خود بزیارت مشهد مقدس کربلای معلی
مشرف گشته مراجعت باصفهان نمود و از انجا ببلده سبزوار رفته از دار فانی بعالم رحمت جاودانی پیوست
گویند که سال یکهزار و دو صد و پنجاه و سه هجری بود جنازه مغفرت اندازه اش را از انجا بسوی مشهد مقدس
رضوی نقل کرده در حرم اقدس آن امام الانس و الجان دفن کردند و مردم انجا از راه تعظیم و احترام
از یک منزل استقبال جنازه مغفرت اندازه اش نمودند غفره الله مولانا الشیخ اسد الله بن
محمد اسمعیل الشوشتری الکاظمینی فقیه کامل و عالم عامل و داماد جناب شیخ جعفر صاحب کشف الغطا
ست مولانا موصوف در کاظمین شریفین اقامت داشت و در فن اصول و فقه سر آمد علما بود سید عبد الله
بن سید محمد رضا حسینی در اجازه خود که برای سید کاظم رشتی نوشته بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید که از جمله
مشایخ ماست فاضل علامه و عالم فهامه جامع طریق تحقیق و مالک ازمه فضل بنظر دقیق و مهذب
مسائل دین وثیق و مقرب مقاصد شریعت از هر طریق عمیق المولی الاولی الاواه جناب الشیخ اسد الله
دام فضله و علاه از مصنفات شریفه اوست کتاب منهج التحقیق فی مسئلة التوسعة و التضییق و آن کتابی است
مبسوط محتوی بر دلائل وافیه و براهین شافیه و کتاب مقابیس در فقه و کتاب کشف القناع عن حجیة
الاجماع تقریباً پانزده هزار بیت است از فرزندان جناب شیخ عالم عامل و فقیه کامل شیخ اسمعیل معاصر سید
کاظم رشتی ست دیگر شیخ حسن که الحال بقید حیات ست وفات شیخ اسد الله موصوف در عشره ثلثین و مائتین
بعد الالف اتفاق افتاد الشیخ محمد حسین بن محمد رحیم الکربلائی القزوینی الاصفهانی آیتی از آیات
ربانی و علامه بی نظیر و لا ثانی فضلش مستغنی از اظهار و صیت کمالش مشهور در اقطاع و اقطار است کتاب الفصول

الغرویه فی الاصول الفقهیه شاهد عدل بر کمال عدیم المثال اوست و اعتراضات و
مناقشات در تمام این کتاب بر قوانین الاصول محقق ابو القاسم قمی که از معاصرین
شیخست وارد از مجاورین ارض مقدسه خامس آل عبا علیه السلام بود ملا شفیعا در روضه
بهیه او را به عالم فاضل و محقق و مدقق ستوده و گفته از جمله مصنفاتش کتاب الفصول فی
الاصول ست مشهور ست که جناب سید ابراهیم قزوینی از تلامذه شیخ موصوفست وفاتش
در سنه ۱۲۵۴ یکهزار و دوصد و پنجاه و چهار در کربلاے معلی اتفاق افتاد مولانا الشیخ
محمد تقی بن محمد رحیم الاصفهانی از اکابر علما فحول در علم اصول و برادر شیخ
محمد حسین صاحب فصول و داماد شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الغطا طاب ثراه بود
و هم نسبت تلمذ بجد ست شیخ جعفر موصوف و حضرت بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی
بروجردی داشته از تصانیف شریفه اوست حاشیه مبسوطه بر کتاب معالم الاصول
که مشحون به نوادر تحقیقات و تدقیقات است بین اهل الاصول و العلماء الفحول متداول
و اشتهار تمام دارد و شیخ موصوف از نجف اشرف بسوے اصفهان نهضت فرموده در آنجا
بفضل و اجتهاد میان سائر اقران از علماے اعیان امتیاز داشت و در همان بلده
داعی حق را لبیک اجابت فرمود ملا شفیعا بتقریب ذکر معاصرین علما که در عهد او وفات
یافتند شیخ موصوف را ذکر کرده و بفاضل کامل و عالم محقق مدقق فقیه نبیه ستوده و گفته
وے از اکابر فقها و اصولیین و مدرسین معروفین است و صاحب قصص العلما نوشته
که جناب شیخ از صاحبان علم اصول و از تلامذه شیخ جعفر و بحر العلوم است او را حاشیه
بر معالم است که فی الحقیقه تحقیقات و تدقیقات را شامل و استقصاء ادله و اقوال را
کافل و در مباحث الفاظ گوی سبق از میدان همگنان ربوده آقا محمد جعفر بن آقا
محمد علی بن استاد الکل آقا باقر البهبهانی آقا احمد برادر او در کتاب
مرآة الاحوال در ذکر شرح لقبش بدین عنوان آورده علی جناب معلی القاب زبدة الاطیاب

ونقاوة الانجاب فاضل ربانی و عالم صمدانی مقدس بے نظیر وزاهد روشن ضمیر
عمدة المحققین وقدوة المجتهدین العالم المظفر آقا محمد جعفر دام ظله العالی فرزند اکبر
ارشد والد بزرگوار بکثرت فهم و استقامت سلیقه و جامعیت فنون علمیه خصوص اصول
وفقه موصوف و بزهد و تقوی بین الاعلام والا فاضل معروف طبع شریفش نقاد رایج
وکاسد و محک ناقص و کامل و دست دریا نوالش رشک ابر بهار و بحال این فقیر و دیگر
برادران نهایت رؤف و نیکو کار و در تواضع و فروتنی یگانهٔ روزگار و پیوسته ملجاء فقرا
وضعفاست ولادت باسعادتش در بلدهٔ طیبهٔ کاظمین اتفاق افتاد و با والد مرحوم
بایران رفته و مدتی در دار المؤمنین قم در خدمت بندگان فاضل کامل عالم عامل مرجع
اکابر و افاضل مجتهد الزمان مطاعی جناب میرزا ابو القاسم جابلاقی مدظله العالی
مصنف کتاب قوانین الاصول و غنائم الایام و مرشد العوام و غیرها تلمذ نمود و از برکت
تربیت و انفاس آن وحید دوران از فضلای عالی شان شد و بعد ازان چند مدتے را
در خدمت والد بزرگوار باستفاده مشغول گردید و برخی از ایام را در مجلس شریف بندگان
مستغنی الالقاب فرید الدهر وحید العصر جناب میر سید علی طباطبائی مدظله از استماع
افادات شرعیه مبهود و از افضال جناب باری و امداد انفاس شریفه آبا و اجداد و علمای
او تا بدرجه کمال رسید و صبیهٔ مرضیهٔ عالیشان معلی مکان میرزا احمد ناظر حاجی علیخان
مرحوم را در نکاح و حبالهٔ خود در آوردند و بطواف حرمین شریفین و عتبات عالیات مشرف
شدند و در ارض اقدس کربلای معلی زوجهٔ مذکوره برحمت ایزدی پیوست پس همشیرهٔ مکرمه
معظمهٔ عالی جناب معلی القاب عالم فاضل خیر الحاج اخوند ملا محمد صالح مازندرانی
نائب الصدر بلده کرمانشاهان را نکاح نمود و درین اوقات در آن بلده توقف دارند
و حکام ذوی الاحترام و اعزه و اعیان و رعایا و برایا رشتهٔ ارادتش بر گردن و حلقهٔ
اطاعتش را در گوش دارند و حضرت ظل اله پادشاه جمجاه را باوے رسم مراسلات

و بنهایت الطاف و مهربانی و اشفاق است امامت جمعه و جماعت و اجرای حدود و امورات
شرعیه بجد متش مرجوع و بآئین شایسته بانجام میرسانند و بسیار گوشه گیر و عزلت طلبند و
در مجلس تا بحد ضرورت نرسد لب بسخن نمی گشایند ادنی تلمیذش اگر با او دعوی همسری بلکه
برتری کند اصلا ملول و رنجور نمیشوند و بسیارست که در عالی مجلسش شاگردان لب بافاده
کشوده اند و آن بزرگوار از جمله مستعانست غضب را در مزاجش راهی نیست هرکه با او بدی
کند بجز احسان چیزی نمی یابد بعد از والد بزرگوار هرکه اندک سواد عربی داشت علم علم را
برافراخت و کوس لمن الملک را نواخت بجز آن یگانه آفاق با آنکه مجتهد علی الاطلاق
بود با احدی بطوریکه شیوه علمای دنیا دارست سوی رفتار ننمود بلکه میدیدم که در دل
بسیار خوش بود که شاید این حرکات معین انزوا و گوشه گیری او شود ولکن ابی الله
الا ان یتم نوره شرح مختصر نافع ناتمام و شرح مفاتیح ناتمام و حاشیه شرح عمید الدین بر تهذیب الاصول
علامه و حاشیه معالم الاصول و متون و رسائل بسیار در فقه و اصول و جواب مسائل مشکله
از کلک بدائع نگارش در صفحه روزگار یادگارست اولاد امجادش آقا محمد صادق و
محمد کاظم و یک صبیه است از بطن زوجه اولی و از بطن زوجه ثانیه درین اوقات شنیده ام
پسریست عبد الله نام و یک صبیه و نور چشمی آقا محمد صادق صبیه مرضیه عالی جناب
آخوند ملا صالح سابق الالقاب را نکاح کرده است و دختری ازان متولد شده است

آقا احمد بن آقا محمد علی بن آقا باقر البهبهانی برادر آقا محمد جعفر سابق الذکر

آقا احمد [illegible]

است اخذ علوم و استفاده فنون از والد علامه خود و حضرت بحر العلوم و شیخ جعفر نجفی و
آقا سید علی طباطبائی و غیر ایشان فرموده و از ایشان اجازه روایت دارد و از دیگر
افاضل کرام همچو فاضل ربانی میرزا مهدی شهرستانی و جناب سید محسن بغدادی و جناب
شهید رابع میرزا مهدی موسوی مشهدی و فاضل کامل ملا حمزه قائنی اجازات حاصل
ساخته و در سنه یکهزار و دو صد و بیست و سه سفر هندوستان نموده وارد بلده حیدرآباد شد

میر ابو القاسم خان بهادر مخاطب بمیر عالم که مختار سرکار نظام بود مقدم او را گرامی داشته و
در عهد نواب سعادت علی خان مرحوم بلکهنو و فیض آباد و کلکته وغیره رسیده حالات مفصله
او در کتاب مرآة الاحوال جهان نما که از مآثر قلم فیض شیم او بر صفحه روزگار یادگار ست در جست
درینجا مجملے از حال خیر مآل او مع ذکر تصانیف شریفه او می نگارد و ولادت او در ماه محرم سنه
یکهزار و یکصد و نود و یک هجری در بلده کرمانشاهان که از بلاد عظمی و علی شکر از حدود ایران است
واقع شده و در سن شش سالگی شروع بدرس قرآن مجید و کتب فارسیه نمود تا دو سال تقریباً
بتحصیل نحو و صرف و منطق و معانی و کلام و ریاضی و نحو آنها از مقدمات پرداخته کتب فقهیه را
بخدمت والد ماجد خود استفاده فرموده و در سن پانزده سالگی شروع در تالیف نموده حاشیه
بر فوائد صمدیه وغیر آن از رسائل نوشته و تا یکهزار و دو صد و دو هجری خدمت والد ماجد خود بسر
برده باستفاده علوم شغل ورزید از انجا بشوق عتبه بوسی مراقد ائمه طاهرین علیهم السلام سفر را
اختیار نمود در نجف اشرف بخدمت عالیجناب معلی القاب فاضل مقدس بعدیل و زاهد عابد جلیل
اخوند ملا محمد اسمعیل یزدی که از ارشد تلامذه بحر العلوم بود کتاب معالم الاصول را بنهایت
استدلال قرائت نموده و نیز در کتاب مطول آورده که معالم پیش فاضل عالم کامل شیخ مهدی مشهور بکاتب
می دیدم و افادات هر دو بزرگوار را آنچه بخاطر میرسید بنوع حاشیه بر آن کتاب مینوشتم تا مدت
شش ماه تا بحث اوامر و نواهی خواندم بعد از ان کتاب وافیه فاضل مقدس ملا عبد الله تونی
را در خدمت افاضل بعدیل سابق الذکر خواندم در انوقت شروع کردم بنوشتن کتاب درر الغرویه
در چهار مجلد و قریب بچهل و پنجهزار بیت نوشته شده درین اثنا بخدمت بحر العلوم حاضر میشدم و بشراکت
خلف ارجمند الشان جناب آقا سید محمد رضا و جمعی دیگر از طلاب زبدة الاصول شیخ بهائی و
منظومه آنجناب را که در فقه تالیف میفرمود استفاده میکردم مجملاً سرگرم درس و بحث و تالیف بودم
که از حضور والد ماجد خطی رسید مشتمل بر طلب من استخاره بکلام الله کردم این آیه بر آمد و ان جاهداک
علی ان تشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما پس از انجمله

بوالد نوشتم و معذرت خواستم قبول فرموده اجازت توقف دادند چون مدت سه سال تقریباً ایام
مفارقت بطول کشید بجهت دریافت فیض خدمتش بکرمانشاهان معاودت کردم مدت یکماه توقف
کرده مراجعت نمودم در خدمت جناب مستطاب معلی القاب شیخ المحدثین زبدة المدققین و
عمدة المحققین استادی جناب شیخ محمد جعفر نجفی باستفاده کتاب استبصار و شرح قواعد علامه
که خود تالیف نموده بودند مشغول شدم و از حضاران مجلس شریف بوده عالیجناب آقا سید محمد رضا
سابق الذکر و آقا محمد تقی خاله زاده من و میرزا رحیم خلف میرزا تقی قاضی تبریز و سید ابوالقاسم
معروف به سید میرزا خلف آقا سید حسین نهاوندی و شیخ موسی خلف جناب شیخ و شیخ محمد علی
اعسم و شیخ محمد بن شیخ صادق و آقا محمد علی خلف مرحوم آقا باقر هزارجریبی و آقا محمد بن آقا
کمال و غیر ایشان که هریک از فضلای نامدار و علمای فضیلت شعارند و بعد چندی به بلده قم
رفتم انجا جمعی از طلاب شرح لمعه و وافیة الاصول را خدمت صاحب قوانین میخواندند و بر مختصر نافع
شرحی مینوشتم و بنظر صاحب قوانین میرسانیدم و اجازه بجهت این مرحمت فرمود انتهی بالجمله پایه فضل و
ارشاد و مرتبه عالیه استعداد او از کتاب مرآة الاحوال ظاهر و باهر نقل اجازات علمای اعلام که بنام
او نوشته اند در آن کتاب ضبط فرموده بخوف تطویل اقتصار برقدری از عبارت اجازه آخوند
ملا حمزه قائنی مینماید حیث قال بعد الخطبة و بعد فیقول الفقیر الحقیر الی الله الغنی حمزة
بن سلطان محمد القائنی الخراسانی مولداً والطبسی مسکناً هداهم الله سواء الطریق
واذاقهم من رحیق التحقیق لما کانت عادة مشائخنا واسلافنا الاستجازة فی نقل
اخبار الائمة الاطهار لاتصال السلسلة الیهم صلوات الله علیهم اجمعین وکان
ذلک مما یتبرکون به لدیهم وکان ممن تأهل لاخذ الاجازة فی هذا الاوان العالم
العامل الرافع مراتب العلم الی غایة القصوی البالغ منزلته الی مرتبة الاجتهاد
والفتوی نور حدقة الفضل والکمال نور حدیقة العز والجلال ناشر احکام

الشريعة ابا عن جد المولى المعظم آقا احمد رفع الله الى اعلى درجات الكمال ووفقه
الى ارتقاء مدارج الفضل والافضال ابن الفاضل الكامل العلامة المجتهد في الفروع
والاصول المرحوم المغفور الواصل الى رحمة الله الغفور آقا محمد على الشهير
ببهبهانى روح الله روحه فاجزت له ان يروى عنى الاخبار المروية عن
النبى المختار والائمة الاطهار سيما الكتب الاربعة المشهورة في الاعصار و
الامصار بل جملة كتب اصحابنا الابرار اسكنهم الله دار القرار من العلوم العقلية
والنقلية مما رويته عن شيخى ومعتمدى قطب فلك السيادة مركز دائرة
السعادة افضل الحكماء والمتكلمين اعلم العلماء والمتشرعين الشهيد
الثالث المؤيد بالتائيدات السبحانى المغفور الميرزا محمد مهدى
الحسينى الموسوى الخراسانى عن شيخه واستاده آقا بهاء الدين محمد
عن شيخه ميرزا بدر الدين محمد عن الشيخ محمد الحر العاملى وطريقه
الى الائمة المعصومين في الوسائل مسطور وعن شيخه واستاده الشيخ محمد
مهدى الفتونى النجفى عن شيخه ملا ابو الحسن عن شيخه شيخ الاسلام والمسلمين
ملا محمد باقر المجلسى قدس سره وطريقه اليهم عليهم السلام في البحار مذكور
وعن شيخه واستاده قدوة المدققين سمى خامس الائمة المعصومين جد جدنا
المستجيز آقا محمد باقر الشهير ببهبهانى آية الله في العالمين وطريقه اليهم معروف
انتهى بقدر الحاجة تصانيف او بنا بر آنچه در كتاب مرآة الاحوال مرقوم ساخته اينست حاشيه صمديه
مسماة بالمحمودية كه در كرمانشاهان در بدو سن تأليف كرده تقريبا دو هزار و هفتصد بيت است رساله
نور الانوار در شرح آيه بسم الله هزار بيت است كتاب درر الغروية في اصول الاحكام الالهية كه در
نجف اشرف تأليف ساخته قريب چهل هزار بيت است شرح مختصر نافع از اول تا بحث اغسال
كه در بلده قم تحرير فرموده قريب بشش هزار بيت است رساله قوت لايموت در واجبات صلوة و صوم

یکجلد ان بتصنیف درآمده سه هزار و پانصد بیت ست جواب مسائل مرشدآباد و آن پانصد بیت
است ربیع الازهار در مسائل متفرقهٔ اصول فقه و آن هزار و پانصد بیت ست جزو اول کتاب
مخزن القوت شرح قوت لایموت که در فیض آباد در مدت چهار ماه نوشته دوازده هزار بیت ست
رساله تحفة المحبین در مراتب فضیلت حضرات ائمه طاهرین علیهم السلام و اثبات خلافت بلافصل
جناب امیر المومنین علیه السلام که آنهم در فیض آباد نوشته تقریباً سه هزار بیت است جواب مسائل
فیض آباد تقریباً یکهزار و سه صد بیت ست تاریخ نیک و بد ایام که بالتماس مخدره علیا بهو بیگم والده
نواب شجاع الدوله مرحوم در فیض آباد نوشته و آن سه صد بیت ست تاریخ ولادت و وفات
سادات ائمه اطهار علیه السلام و آن نیز سه صد بیت است تاریخ لغلی مسمی تحفة الاخوان در احوال
مشاهیر انبیا و خلفا و حضرات ائمه و غزوات حضرت امیر علیه السلام و مطالب چند که در دکن نوشته
قریب سه هزار بیت است عقد الجواهر الحسان در جواب مسائل حیدرآباد دکن هزار و ششصد بیت
ست تنبیه الغافلین که در بلدهٔ لکهنو تصنیف ساخته و آن هزار بیت ست رساله کشف الرین المبین عن حکم
صلوة الجمعة و العیدین مرآة الاحوال تقریباً پانزده هزار بیت بوده باشد رساله کشف الشبهة عن حکم المتعة قریب هزار
بیت ست و عدد ابیات مجموع آنها نود و پنجهزار بیت ست تقریباً جلدی در کل احکام شکیات نماز
وی از اولاد ذکور پنج فرزند داشت آقا محمد اسمعیل بن آقا محمد علی البهبهانی
برادر آقا محمد سابق الذکر ست و سبط استاد الکل آقا باقر بهبهانی علیه الرحمه حالات نامدارش
در مرآة الاحوال جهان نما باین عبارت مرقوم ست عالم فاضل کامل نبیل مقدس زاهد صالح
جلیل نبیل آقا محمد اسماعیل اطال الله بقاءه بین از این فقیر کوچک ست اگر خوف سنان لسان
نکته گیران لئام نبود هر آئینه اشهب سبک سیر قلم را در میدان محامد جمیله آن نور چشم گرامی اندکی جلوه گر
مینمودم ولادت باسعادتش در دار المرز رشت از بطن جلیله جلیله رشتیه مذکوره اتفاق افتاده
و تحصیل مراتب علمیه را چندی در خدمت والد بزرگوار و چندی در خدمت برادر نامدار و چندی در
خدمت بندگان میر سید علی سابق الالقاب کرده بسیار نکته دان و دقیقه یاب و خوش تقریر

نیکو تحریر و در علوم خاصه در اصول و فقه نهایت روشن ضمیر و عارج معارج عالیه و جامع فضائل و محامد
جمیله ست و در اول امر صبیه مرضیه جناب سید معظم الیه را که عموزاده است نکاح نمود و از و چند اولاد شده
فوت شدند و بعد از چند مدت بجهت سوء مزاجی که فیما بین ایشان شد تفریق اتفاق افتاد و الحال صبیه
عالیجناب جالینوس الزمانی میرزا زین العابدین طبیب اصفهانی در نکاح اوست و از طائفه کلهر نیز نکاحی
کرده است و شنیده ام که درین اوقات دختر عالی جناب معلی القاب آخوند ملا شریف خلف حاجی حسین
عرب را که از بدو سن و طفولیت الی الان از رفقای ما برادر است و با ما یار موافق و رفیق جانی
و لغایت نیکو اخلاق و خجسته اطوار و مقدس و صالح و صاحب فضیلت ست در نکاح خود آورده است
و درین اوقات باتفاق خیر الحاج حاجی شهباز خان کلهر بزیارت مکه معظمه مشرف شده در اوانی که
در ایران بودم یک رساله در فقه و یکی در اصول می نوشت معلوم نشد که بدرجه اتمام رسیده یا نه
و اولاد امجادش نور چشمان برخوردار محمد مهدی و محمد صالح و محمد هادی ست و محمد مهدی از بطن
زوجه کلهریه است و احوال باقی درین وقت معلوم فقیر نیست آقا محمود بن آقا محمد علی بهبهانی
برادر کوچک آقا محمد اسماعیل و آقا احمد سابق الذکر ست در کتاب مرآة الاحوال ذکر او باین عنوان
آورده عالم فاضل و تقی کامل صاحب اخلاق پسندیده نور چشم گرامی آقا محمود وفقه الله الملک
الودود و از نور چشمی آقا محمد اسماعیل اصغر و با این فقیر در بطن متحد ست فاضلی ست عالی شان و
عالمی ست با نام و نشان بفضائل و محامد صوری و معنوی موصوف و بعلم و حیا و تقوی معروف
ولادتش در بلده کرمانشاهان اتفاق افتاده مراتب شرعیه را در بدو امر در خدمت والد بزرگوار
تحصیل نمود و ویرا باو شفقتی تام و رافتی تمام بود و برخی در خدمت برادر نامدار و این فقیر باستفاده
مشغول شده و چند روزی از مستمعان افادات جناب آقا سید علی سابق الالقاب دام ظله
و مدتی را از گلچینان حدایق افادات فاضل نحریر و عالم بی نظیر زبدة المجتهدین و عمدة المحققین
استادی جناب شیخ محمد جعفر نجفی دام ظله العالی بود و بحمد الله سبحانه عارج معارج علیا و جامع
مراتب فضل و زهد و تقوی ست و درین اوقات بسماع رسید که بجهت تحصیل مراتب عقلیه بدار السلطنت

اصفهان رفته در انجا صبیه مرضیه عالیجاه شاه قلی بیگ بیگدلی را در نکاح خود آورده است و مسموع شد
که ازو فرزندی شده است محمد کاظم نام مولانا السید صفدر بن السید صالح الرضوی الکشمیری
عالمی خبیر و فاضلی نحریر و قانعی گوشه گیر از فضلای کشمیر بود در زهد و قناعت و صبر و رضا و
ورع و عبادت و اتقا می‌بود و شبها اکثر بیداری و صرف عبادت باری میفرمود و کمتر چشمان
حق بین آن سلاله سید المرسلین بخواب می‌بود ؎

به نیم شب که همه مست خواب خوش باشند   من و خیال تو و نالهای درد آلود

بالجمله جناب سید همواره بمطالعه کتب و درس و تدریس کتب دین مشغول بوده بر اکثر کتب
فریقین اطلاع داشته وسعت نظر انجناب از تو الیف شریفه اش ظاهر و باهر ست و غالبا
عملش بر طریقه احتیاط بود و در هر فن از حدیث و تفسیر و کلام و معانی و بیان و فقه و نجوم و جفر
و تواریخ و بعضی از علوم نادره اطلاعی وافر و دستگاهی باهر داشت و تحصیل علوم از بیش عالم
ربانی و فقیه صمدانی ملا محمد مقیم که یکی از اکابر فضلای کشمیر بود فرموده و اکثر در حضر و سفر همراه آنجناب
بوده حتی که در سفریکه ملای موصوف بجانب لکهنو نموده جناب سید همراه بوده و پدر بزرگوارش
سید صالح که مرد صالح و عابد و متقی و پرهیزکار بود چند بار بزیارت مرقد مطهر و مشهد مکرم جد خود
حضرت امام رضا علیه آلاف التحیه و الثنا مشرف گشته اکثر اوقات در سفر میبود تا آنکه بشهر کشمیر که
مقام مسکن و محل توطن او بود مراجعت میکرد در اثنای مراجعت در بلده کابل وفات یافته
و مرقد شریفش در همانجا واقعست مسموع گردیده که اهالیان انجا بزیارت مرقدش میروند
و جناب سید موصوف صبیه ملا محمد قاسم را که داماد آخوند ملا محمد مقیم موصوف بود بعقد خود
داشت انچه از حکایات زهد و ورع و پرهیزگاری جناب سید موصوف و انهماک در عبادت
و صفای نفس قدسیه و ارتباطی که بعالم قدس داشت بسمع راقم رسیده بسیار ست و رساله
جداگانه باید تا احصای آن شود بالجمله اشتغال جناب سید در انجاح حوائج مومنین و تصلب و تشدد
در دین مبین بسیار بود و زحمت و مشقت بیشمار در فقر و فاقه برای تحصیل علوم کشیده تا باین درجه رسیده

از جمله تالیفات جناب سید سه جلد کتاب بنظر رسیده وآن هر سه بطرز کشکول اند مملو ومشحون از
نوادر تحقیقات وغرائب تدقیقات علمای سابقین وحل احادیث مشکله وبسیاری از فنون مختلفه
از کتب سابقین نقل فرموده ویک مجلد از انها که بسیار ضخیم ست بناسقی العیون موسوم شده جناب
سید دو پسر داشت یکی ازان علامه نحریر ومجتهد عزیز النظیر آقا سید علی شاه طاب ثراه که احوال
خیر مآلش در اوراق آینده انشاء الله مسطور خواهد شد ودیگر سید عبد الله رحمه الله که در سنه اربع
واربعین بعد الالف والمائتین در عنفوان شباب بسن هجده سالگی غریق دریای رحمت الهی
شد وچون خلف ارشدش آقا سید علی که در سنه تسع وثلثین بعد الالف والمائتین از کشمیر بقصد
تحصیل وتکمیل بسوی عتبات عالیات رفته بود از جهت الم مفارقت او حال جناب سید صفدر
نهایت متغیر گردید وبر الم مفارقت چنین پسرے بعد وفات یک پسر جاده صبر ورضا پیموده وتاسی
باجداد طاهرین خود فرموده ودر اواخر عهدش منتظم الدوله نواب مهدی علیخان وزیر الممالک
بیت السلطنت لکهنو که در فرخ آباد اقامت داشت مدد خرچ برای جناب سید فرستاد ودر همان
زمان آقا سید علی شاه بفرخ آباد آمد واز انجا بکربلای معلی رفت چنانچه در ضمن احوال آنجناب مرقوم
میگردد القصه آقا سید علی مرحوم وقت مراجعت خود از کربلای معلی بفرخ آباد وبنای اقامت جمعه و
جماعت در انجا خطوط متواتر بخدمت والد ماجد خود نوشته که محصل اکثر خطوط این بود که من اینجا
هستم ونواب موصوف بتکفل وخدمتگذاری وترویج شریعت مصروف اگر مصلحت دانند اینجا
باعیال خود وعیال من تشریف آرند واگر حکم شود من بخدمت عالی در کشمیر حاضر شوم آخر الامر آقا سید
صفدر باعیال خود وعیال فرزند خود بفرخ آباد تشریف آوردند واز انجا هر دو بزرگوار بالنواب
موصوف بلکهنو تشریف آوردند وهمینجا بمرض الموت مبتلا شده آخر روز پنجشنبه هفتدهم رجب المرجب
سنه خمس وخمسین بعد الالف والمائتین من الهجرة ازین دار فانی ببهشت جاودانی رحلت فرمود
ارباب دانش ومستعد او بسیارے قطعات در تاریخ وفات آن مغفور فرموده علامه زمان استاذ وملاذ
جناب السید محمد عباس الشوشتری الجزائری ادام الله تعالی ظلاله در تاریخ وفات ان مرحوم

این دو قطعه عربیه انشا فرموده

الا للمرء من الدهر الا ينتبه — يبعد الموت من لوهو وما اقربه
اسفر الصبح وورق يتناد سحرا — اعرب العجم من الامر فهل يشتبه
كان للصفد بالامس جلوس مضا — وعجبا طلق من يره اعجبه
وهو اليوم على الارض طريح فردا — ماله المونس الا عمل صاحبه
كان والله تقيا ورعا مجتهدا — شذ في الناس له المثل وقل الشبه
نظم العبد سني الهجرة في مصرع — عبر الصفد ولحيد قد رحبه

وله

انطمست انجم برج الهدى — فانهملت اعين اهل التقى
سيدنا الصفدر لما اتى — ملك الموت سرى في الثرى
كان لطيفا عطر الخلق اذ — اصبح ينتاب عليه الصبا
يا عجبا من لحد قد حوى — العزة والرفعة والاتقا
غاب عن العين ولما يغب — عن نظر القلب وما ان نأى
ذد الفا واتل لتاريخه — انكسفت شمس سماء العلى

السید غنی نقی الرضوی مولد و منشار او قصبه زیدپور از توابع بلدهٔ لکهنؤ است وی فاضلی خبیر از تلامذه جناب علیین مکان آقا سید حسین طاب ثراه بود مولف تذکرة العلما بتقریب ذکر تلامذه جناب سید العلما نوشته که جناب سیادت و کمالات مآب مولوی سید غنی نقی مرحوم که در اکثر علوم سیما در فنون ادبیه و درسیه و معقولات و لغت عرب و غیر آن تبحر عظیم داشت در صفای ذهن و جودت قریحه و کمال ذکا و نقاوت طبع گوئی سبقت از اقران ربوده گاهی بمباحث کلامیه زبان در بیان را آشنا نفرموده مگر آنکه جانب مقابل را ملزم فرموده بسیار مقدس و محتاط بوده و بزیور علم و حلم آراسته و بحلیه صلاح و تقوی پیراسته بوده و با شیمه تهذیب اخلاق و انکسار نفس

و تواضع و فروتنی زائد الوصف داشت جمعی کثیر از طلبهٔ علوم از فیض درس او مستفید شده بکمال فضل رسیدند آن قدوهٔ ارباب فضل و تقدس در ماه رجب سنه یکهزار و دوصد و پنجاه و هفت هجری برحمت حق پیوست سن شریفش قریب سی و هفت سال بود جنازهٔ مغفرت اندازه اش را از لکهنؤ حرسها الله بسوی قصبه زید پور که موطن مالوفش بود نقل کردند از تصانیف عالیه اش رساله فروقیه در لغت است که دران فرق میان لغات قریب المعنی را بیان فرموده و بجهتیکه اکثر اهل علوم از طب و فقه و منطق و حکمت و غیران را بکار آید و در تصنیف کتاب تاج اللغات که جمعی از کملای لغت بامر سلطانی در چندین مجلدات ضخیمه بجمع آن پرداخته بودند مشارکت غالب داشت حتی که اجزای آن بعد اصلاح و تصحیح آنجناب به بیاض میرسید بلکه گویند که تصنیف بعض مجلدات آن مختص بآنجناب ست و رساله در شرح دعای صباح نوشته بود که نوبت تبییض آن نرسیده و همچنین رسائل دیگر هم دارد که در مسوده مانده و نوبت اتمام نرسیده رحمه الله تعالی انتهی

مؤلف گوید که بسیاری از فضلای معاصرین المرحوم اذعان فضل و کمالش داشتند و غایت اعزاز و احترام در تحریرات خود مرعی داشته خصوصا جناب مستطاب علامه زمان مولانا السید محمد عباس التستری دام علاه و مد فی بقاه که اکثر اوقات سلسلهٔ مودت و مکاتبات با وی مربوط داشته و باعزاز و احترام در عبارات مراسلات خود او را یاد فرموده چنانچه علامهٔ موصوف در مکتوب خود که در سنه تسع و اربعین بعد الالف و المائتین بعد اشعاری چند که در وصفش انشا نموده نوشته

المصقع الغطریف والبدر المعروف قمقام الفضلاء جحجاح النبلاء سمیدع السادة عرنین القادة مرکز الکمالات قطب السعادات المتمم لمکارم العادات الحاوی لمحاسن الصفات صاحب الخلال المأثورة والخصال الحمیدة الموفورة التی توحل ارسطاطالیس فی حضرته البهت عن عوائد حکمته حدة فطنته بحدیث ما فی الضمائر قبیل الاظهار ویکاد زیتها یضیئ ولو لم تمسسه نار الورع التقی المتقی البارع اللوذعی الاحوذی الطبع النقی مولانا

العلامه السید علی نقی لازالت ثمار افاداته مصفوفه وزرابی فیوضاته مبثوثه
وازجمله مکاتیب انجناب که بجواب بعض رسائل علامه ششتری دام ظله تحریر فرموده چون متضمن نظم
ونثر است برای ملاحظه ناظرین ثبت مینماید ه

بسم الله وبه بدئینا　　فان عبدنا غیره شقینا
کتاب من هجین مستکین　　کلیل الفکر مهموم حزین
کتاب کله حب وود　　الی العلامة الحبر الفطین
نسیم الصبح بلغه سلاما　　هنیا حیث کالدر الثمین
سلام طیبه یسمو عبیرا　　یحاکی نفحة عن یاسمین
سلاما لیس یشبهه کمالا　　ولوج الروح فی جسم الجنین
سلام عبقری حاز حسنا　　یزیح الکرب من قلب الطعین
سلام من الیف لستقر طرا　　الی اتباع سیدنا الرصین
سلام حف بالاخلاص کلا　　علی من علمه علم الیقین
سلام مستنیر لا یضا　　هیه شمس فی الاضاءة بالیقین
کلون الورد لا بل عین تبر　　علی محبوبه ذات المجون
علی من لو تحدی جوهریا　　لایقن حسن جوهرة الرصین
علی انس انیس ذی تحاب　　صدیق صادق خدن خدین
علی خلص اریب معمعی　　حلیف الفضل والحلم الرکین
علی قطب الجزالة والمعالی　　سماء المجد والغر المبین
علی من دارة اهوی الیها　　بالاف الضراعة والحنین
علی من ان اتاه ابو دویب　　هوی نحو التراب علی الجبین
علی من فی لطائفه سحبان　　تفوق الورد فی خد الحسین

هو العظريف قاموس المعاني	اليف الجود سحابة الشجون
حسيب ذي كمالات وعلم	ظهير شريعة ومعين دين
له باب محيط للمزايا	محاط بالشيوخ من اليمين

وهو دري سماء السماء والسمو محور دائرة الذكاء وذكاء العلو اوحد الدهر ونادرة
الاعصار الجوهر الفرد الذي لم يأت بمثيله الفلك الدوار البليغ المقوال اليلمع
الجليس الكمال الخنذيذ الصحصوح السر سور الحلاحل الماهر في الامور صاحب البرهان
الوافي صليت الذهن الصافي ذو الطبيعة المستقيمة التي تعلو نتائجها الثريا
والجمان يباع عندها عقود الدراري بالمجان المستوفي قسطا وافرا من المعقول
والمنقول الفائز بالقدح المعلى من الفروع والاصول الخليل الجليل الفائق على
اياس الصديق الصديق الاريحي مولانا السيد محمد عباس لازال مجيدا وما برح مجيدا
وبعد فقد هبطت الى مهرقة كريمة ومخاطبة باهرة عظيمة منطوية على دلائل
الاعجاز تحتوي طرائف الحقيقة والمجاز كانها جوهرة بهية وفريدة سنية تحتوي
على افادات رائقة تنشط الاذهان وتتضمن على بدائع شائقة تسابق سماعها
الاذهان عرائس تجلى لم ترها عيون البصائر ومزينة بقلائد لم يخطر مثلها في الضمائر
حروفها اسرع من ادارة الكؤس وخطها اجلى من اضاءة الشموس لطافتها الشعبانية
تنبئ عن لطف معانقة الشائق بالمشوق والفاظها الحسان الحسانية اشهى من
الحيوة لدى النفس المدقوق مثل سطورها كمثل جنات تجري من تحتها الانهار
يسبق معانيها من النوادر نحو الجنان قبيل الاظهار كلماتها الطيبة اعذب من الزلال
تشتمل على فصيح مستعذب ابهى من مواصلة الاحباب تسجع حمامات البراعة على
جذوع معانيها وتترنم عنادل الفصاحة على افنان مبانيها محاسنها بمثابة ليس لها
في حسنها نظير ولما ينبئ على منوال محررها اديب نحرير اشهد ان صاحبها المسلم

اوحد الاعصار ابلغ ادباء الامصار ليس احد يعارضه فى شذ ورسه
فوائده من النظم والنثر ومن ذا يماثله كمالا فى هذا العصر فاستلذ
العبد المخول بثمراتها واستحلى من حلاوة نكاتها لكن لما كانت ينبئ
عن عدم التفات سابكها الى تصحيح ما فى الرسالة من الخلل وحذف ما فيها
من الزلل كدت ان احترق بنيران الملال واستغرق فى بحر الكلال
لعله عدنى من لا يستحق بلطفه العميم ولا يستوجب بمنه الجسيم
ليت شعرى ان المولى الوحيد بم لم يصلح فسادها ولم لم يزل كسادها
هل لست من المتمسكين بولائه ام لست من المتمشين تحت لوائه
ام لا استحق لاستتار الهجنة بذيل رحمائه ما الباعث على ان لا اتروى
بمائه وانى اعلم من قبل ان جنابه ميز الصحاح عن السقام من كلام
بعض الاشعرية الماتريدية بوجه استقام لا ادرى ما منعه
عن عدم التحاشى من التغيير والتصرف المذير من التقديم
والتاخير فاريد ان ارسل الرسالة المعلومة الى حضرته ثانيا
ولعنان الالتماس فى استصلاحها ثانيا اذ المرء لا يعرف ما فى
نفسه من العيوب ولا يتجنب بما تستانس من اللغوب (ما طفا ۱۲) هذا ما جرى عليه
يراع العبد المحموم المهموز الانفعال على سبيل الاستعجال (اذکی ۱۲) حالة كثرة
الاشتغال (قلم ۱۲) وتوزع البال المحمر اصغر الافراد دون ان الفواد
المأسور بسلاسل الاثام المرهون بايدى الاسقام المعتصم (المقید ۱۲)
بفضل ربه القوى السيد غنى نقى الرضوى اغناه سبحانه من منه الجسيم
وصفح عنه سقطته بفضله العميم المامول ان يصلح المولى ما فى هذا الكتاب
من السقام ويمحو ما فيه من اغلاط صدرت عن داعيه المسقام الذ...

استولت علیه جنوح الامراض فی هاتی الایام وخیر الختام السلام من السلام

جناب علامه اوحدی الناس مولانا السید محمد عباس دام ظلاله علینا در تاریخ وفات آنجناب

این قطعه فرموده

ذاک الغنی عن المعائب والنقی	عن المعائب جا نسیت محامده
نضبت عیون العلم عند وفاته	وجرت لفرقته العیون الجامدة
یبکے علیه یراعه ومداده	اذ یذکران نشیدة وقصائده
عجباً لتربته التی حلت بها	تقوی وعلم ثم نفس ناقده
عجباً لمقلته التی عهدی بها	سهر اللیالی کیف اضحت راقده
هذا بیان رحیله من عندنا	اما نعوت کماله فعلا حده

عام الوفاة له مراتب اربع

سبع وخمس واثنتان وواحدة

ملا مهدی بن محمد شفیع الاسترابادی المازندرانی وی از مشاهیر فضلای اعیان ومولد ومنشاء او بلده مازندران است استفاده علوم واکتساب فنون از آقا سید علی طباطبائی وجمعی از علمای عالیشان فرموده وبمرتبه عالیه اجتهاد ودرجه قصوای فضل ورشاد فائز گردید مدتی در بلده کرمانشاهان اقامت داشت ودر عهد خلد مکان غازی الدین حیدر در حدود سنه اربعین بعد الالف والمائتین ببلاد هندوستان آمده بقیه عمر در بلده لکهنو اقامت داشت وی عالم متبحر وفاضل مجتهد وهمیشه مشغول تصنیف وتالیف وتدریس بود وبگوشه عزلت وقناعت بسر میبرد اکثر مردم گمان دارند که اداب حسن اخلاق وتوجه والتفات را باکسی مرعی نمیفرمود لکن حق آنست که بجز اهل علم وجمعی از طلبه علوم که بجهت استفاده حاضر خدمتش میشدند با دیگر مردم ارتباط وملاقات کمتر داشت باعوام الناس از غیر اهل علم خصوصاً کاری والتفاتی نداشت وبا جمعی که از اهل فضل وکمال یا طلبه علم ومستفیدان خدمت بابرکت او بودند بکمال تواضع

والتفات ومحاسن اخلاق وبذل اشفاق بیش می آمد تصانیف دقیقه ورسائل انیقه دارد که شاهد
کمال فضل وغایت اجتهاد اوست لکن بعضی ازان ناتمام وبلکه بعضی درسوده مانده بالجمله از
سائر کتب ورسائل مصنفه آنمرحوم که معلوم این حقیر کثیر التقصیر شده انیست رساله قاطیس العقول
فی بیان قواعد الاصول وکتاب نبارس الفرعیات فی نوامیس الشرعیات در فقه که نوبت باتمام
آن نرسیده وقدری ازان از باب طهارت تصنیف شده ودیگر حاشیه بر شرح مطول مسمی به
تکمل ست که آنهم باتمام نرسیده وقدرے ازان ناتمام مانده ورساله اصول الدین بفارسی که آنهم ناتمام
است ورساله ثمرة الفواد ورسئله ترجیح اجماع منقول که آنرا در بلده کرمانشاه دراوائل سنه یکهزار
ودوصد وسی وپنج هجری تصنیف فرموده بود ورساله مصداق الاجتهاد لاختبار جودة ما جمعة
فی القند روالفواد ورسائل اصول فقه وحدیث وتفسیر وکلام که آنراهم درسنه مذکوره تالیف فرموده
ورساله فصل الخطاب فی حجیة ظواهر آیات الکتاب که آنرا نیز درسنه مذکوره تصنیف فرموده و
رساله احسن الاقوال فی تحقیق ما هوالراجح بالالفاظ عند لتعارض الاحوال که آنرا درسنه یکهزار
ودوصد وسی وهشت هجری نوشته بود ورساله جهارت در احکام طهارت بزبان فارسی ورساله
ممتاز درمسائل نماز درفارسی که تاریخ تصنیف آن سنه یکهزار ودوصد وسی وهفت هجریست
ورساله استحکام درمسائل صیام فارسی ورساله کنوز در نمازهاے نوافل ورساله هدیة السلطان
دربیان اصول ایمان که آنرا ازراه تحفه برای بادشاه خلد منزل نصیر الدین حیدر مرحوم دربلدهٔ
لکهنؤ تصنیف فرموده تاریخ ماه شعبان ۱۲۴۳ھ هجریست رساله غرة الجبین در احکام نماز پنجگانه
که آنرا براے نواب منتظم الدوله حکیم مهدی علیخان مرحوم قلمی فرموده بود وکتاب مجاری الانهار
ترجمه جلد هشتم بحار الانوار که آنرا در ۱۲۴۹ھ حسب فرمایش مادر سلطان خلد منزل سابق الذکر معروف
ببادشاه بیگم مرحومه نوشته باب اول وباب ثانی ازان باتمام رسیده است وبس ورساله
اعانة الباری درجواب شبهات اخباری ورساله درذکر پنج حدیث درفضائل جناب امیر علیه السلام
که بفارسیست ورساله نجم المومن درجواب مسائل متفرقه بزبان فارسی که دربعضی بلاد هندوستان

از برای نواب ممتاز الملک مؤمن علیخان تالیف نموده بود و رساله نکاح بزبان فارسی و رساله مواهب سنیه
در فوائد جلیله متفرقه که منتخب از تصانیف علمای سلف ست و آنرا در سنه ۱۲۵۷ یکهزار و دوصد و پنجاه و
هفت هجری تالیف فرموده و مسودات در علم نحو وغیره که ناتمام ست و مسوده شرح معالم الاصول
در اصول فقه که آنهم ناتمامست و رساله در علم کلام بفارسی موسوم بایقان در بیان ارکان ایمان
که آنرا مشتمل بر رد اقوال بعض تلامذه سید کاظم رشتی در اواخر عمر خود تصنیف فرموده و آن تا باب
نبوت نوشته شده بود و نوبت باتمام آن نرسید و وفات آنجناب در ماه ذیقعده سنه یکهزار و دوصد
و پنجاه و نه هجری در بلده لکهنو صانها الله تعالی واقع شده و در دار التعزیه حسینیه تعمیر جناب غفرانمآب
علیه الرحمه مدفون گشت از تلامذه اش جماعت بسیار درین دیار اند که در علم و فضل میان اقران
و امثال خود ممتاز اند السید کاظم بن قاسم الحسینی الرشتی در علوم عربیه و اصولیه و
فقهیه بحری زخار بود اما در عقائد و اقوال وی بر طریقه شیخ خود شیخ احمد احسائی و مروج طریقه او بود و
تاویل اقوال و عبارات او میکرد و میگفت که عبارات شرح زیارت که مردم بر کفر و زندقه حمل میکنند
من معانی آنرا بر نهج صحیح میدانم و مدعی بود که شیخ او در منام ائمه علیهم السلام را دیده و موجب افاضه
انوار الهی بر او گردیده بالجمله اتباع او را که بر طریقه وی اند کشفیه نامند و شیخیه هم گویند و خودش هم
اقوال غریبه و تحقیقات عجیبه دارد که بنظر بعضی فضلا خوش نمی آید و بعضی نسبت کفر و فساد
عقیدت باو میکنند والله اعلم بحقیقة الحال القصه تفصیل بطلان عقائد مخترعه و قواعد
مختلفه این فرقه مستحدثه را جناب مولانا سید العلما قدس سره در تصانیف انیقه خود خصوصا در
در کتاب افادات حسینیه فی صفات الرب البریه و کتاب حدیقه سلطانیه بدلائل شافیه و براهین قاطعه و حجج
از معقولات و منقولات بیان فرموده اند و عبارات ایشان را از تصانیف ایشان نقل کرده بنقض و رد آن
باحسن کلامی که مزید بر آن متصور نباشد پرداخته اند و این اوراق گنجایش ذکر آنها ندارد من شاء
الاطلاع علی المفصلات فارجع الی تلک الافادات وفات سید کاظم در سنه
یکهزار و دوصد و پنجاه و نه هجری اتفاق افتاد مصنفات او بسیار اند منجمله آنها آنچه خودش در [illegible] رسائل

ذکر نموده انیست کتاب لوامع حسینیه فی المعارف الالهیه وشرح خطبه طتنجیه حضرت امیر المومنین علیه السلام
که آنحضرت آنرا در میان مکه ومدینه انشا فرموده بودند وتفسیر آیة الکرسی تقریباً هفت هزار بیت بوده باشد
شرح حدیث عمران صابی در ذکر مباحثه او با حضرت امام رضا علیه السلام وشرح قصیده لامیه
لعبد الباقی الافندی فی مدح مولانا وامامنا الکاظم علیه السلام ورساله مبسوطه در عقائد اصول خمسه
رساله مطالع الانوار رساله در اجوبه مسائل ملا محمد رشید موسوم بمسائل رشیدیه ورساله در
بعض اسرار البسمله ورساله در شرح اسم اعظم ورساله در بعض اسرار البسمله وسوره حمد ورساله در بعض
امور مستنبطه از بسمله ورساله در اسرار البسمله ایضا ورساله در بیان میزان قویم وقسطاس مستقیم رساله
در بیان کیفیت سلوک الی الله ورساله در اخلاق ورساله در اجوبه مسائل ملا آقا محمد رشتی
ورساله در اسرار شهادت حضرت امام حسین علیه السلام وذکر مصائب آنحضرت ورساله در اجوبه
مسائل ملا محمد علی خراسانی ساکن نجف اشرف رساله در اجوبه مسائل شیخ عالم وفاضل کامل المولی
النبیل الشیخ اسماعیل بن الشیخ اسد الله الکاظمینی در بیان عصمت وتفسیر قوله تعالی انی
جاعل فی الارض خلیفة ودر وجوب معرفت ائمه اثنا عشر علی کافة الانام علی التفصیل ودیگر اشیا
ورساله در جواب مسائل عالم محقق مدقق شیخ محمد بن شیخ عبد علی آل جبار القطیفی رساله در جواب
مسئله سید حسن رضا هندی در ادله فقهیه ورساله در اجوبه ملا مهدی رشتی در ادله شرعیه ورساله در
بعض مسائل اصولیه ورساله در بیان اینکه میان الفاظ ومعانی مناسبت ذاتیه است ورد بر بعض
فضلا که قائل بعدم مناسبت بود ورساله در ذکر لغت ودر علت ایجاد آن ورساله در بعض مسائل
اصول ایضا ورساله اصولیه ایضا مشتمل بر فوائد شریفه ورساله در ذکر اینکه حقیقت شرعیه ثابتست
ورساله فی ان الله لا یخاطب الناس الا علی ما یفهمون ورساله در احکام ظهار وایلا در جواب
مسائلیکه از بحرین رسیده بودند ورساله در احکام طهارة وصلوة که در آن محض فتاوی اند ورساله مبسوطه
در مبحث صوم ورساله مختصره در حج ورساله در لقطه واحکام آن رساله در بعض مسائل میراث ورساله
در مسائل زکوة واحکام آن ورساله در اجوبه مسائل خمس ورساله در بعض مسائل بیع وصلح

ورساله

ورساله دراجوبه مسائل نکاح وطلاق واحکام آن ورساله دراجوبه مسائل وصیت وما یتعلق ورساله
درذکر مسائل امانت وشراکت ووکالت ونیابت وسائر مکاسبات ومعاطاة وقرض ومزارعه
وبعض مسائل دیات وحدود ورساله دربعض مسائل جهاد وما یتعلق به من الجزیة وشرائطها
واحکامها واحکام الاراضی المفتوحة العنوة وبعض المسائل فی النذر والوقف ورساله دراجتهاد
وتقلید وبعضی مسائل قضا ورساله درمسائل متفرقه درمسائل طهارت وصلوة ونجاست وامثالها
ورساله دربیان نسبت حالات آنحضرت باعائشه وبعض احوال متعلق بامام وثواب او ودیگر آنها ورساله در
اجوبه درمسائل کثیره دراصول فقهیه واحوال ادله شرعیه ورساله دراجوبه مسائل عالم عامل وفاضل
کامل شیخ علی بن قریش دربعض مسائل فقه ودربیان عوالم ودرتفسیر باطن قول حق تعالی وفدیناه
بذبح عظیم ودیگر بعض مسائل وشرح قصیده ابن سینا فی السؤال عن علة التعلق الروح بالجسد
ومفارقتها عنه ورساله دراجوبه مسائل بغداد درفقه ورساله درفقه بجواب مسائلیکه ازبلده احسا آمده بودند
ورساله دراجوبه مسائل شیخ محمد احسائی درجمع بعض آیات قرآنیه ودیگر فوائد ورساله دراجوبه مسائل
حاجی میرزا محمد ابراهیم تبریزی دراحوال صاحب العصر والزمان ع وذکر رویت آنحضرت درزمان
غیبت کبری ودیگر مسائل ودرحقیقت خانه که معروف بفراشن ست ورساله درمعنی قول آنحضرت ع
ان الذکر لیس قول باللسان ولا اخطار بالبال ودیگر احادیث ورساله در
جواب مفتی بغداد که مذهب اهل سنت داشت ودیگر رساله موسومه بیومیه درجواب بعض مسائل مفتی
سابق ورساله درجواب مسئله عالم فاضل میرزا محمد شفیع نائب صدارت تبریز ازمسئله بحث نحویه
ورساله درجواب بعضی ازافاضل خراسان ورساله درجواب اجوبه مسائل میرزا محمد شکی ورساله دراجوبه مسائل
میرزا حسن رضا هندی عظیم آبادی درمبحث معاد وبعض تحقیقات فقرات دعای سمات ورساله
درجواب مسائل سید حسن رضا هندی مشتمل برمباحث عجیبه وتحقیقات غریبه ورساله درجواب
حکیم میرزا محمد علی هندی دربعض مسائل طبیه ورساله دراجوبه مسائل فاضل اواه شیخ حنیف الله ابن الشیخ
احمد بن الشیخ صالح بن طوق القطیفی درمعنی فقره یامن دل علی ذاته بذاته که در دعای

صباح وارد است و دیگر احادیث و رساله در جواب بعض افاضل از اولاد شیخ عبدالجبار قطیفی در ترتیب حروف
تهجی و رساله در اجوبه مسائل سید حسین قطیفی در علوم شتی و رساله در جواب مسائل شیخ محمد جبلی که از بلده احسا
فرستاده بود در فقه و رساله دیگر در اجوبه مسائل بلدهٔ احساء در احادیث متفرقه و رساله در اجوبه مسائل که از بصره
از پیش شیخ محمد حسین بن خلف بحرانی رسیده بودند و رساله در اجوبه مسائل که از جبل عامل کسی فرستاده بود و آن مسائل پنج
مسئله اند و رساله در اجوبه مسائل عاملیه که بعد تحریر اجوبه مسائل سابق که از جبل عامل رسیده بود و آن مسائل صعبه اند و آن
مشتمل بر مسائل کثیره است و رساله در اجوبه مسائل غرویه در تفسیر قول ان الحروف کان موجودا قبل وجود
السّموات والارض و دیگر مباحث متعلق باین و این رساله هم مشتمل بر بسیاری از مسائل صعبه است و رساله در اجوبه مسائل
بغدادیه در اینکه جنت و نار هر دو باقی اند و فانی نمیشوند و رساله در اجوبه مسائل سید علی بهبهانی در مسائل متفرقه و رساله
در جواب مسائل سید علی مذکور در ذکر فرق میان بینونت صفت و میان بینونت عزلت و رساله
در اجوبه مسائل میرزا محمد باقر الطبیب البهبهانی و رساله در شرح دعای سمات و فیه من عجائب
المطالب که آنرا بالتماس فاضل کامل و نور ازهر ملا علی اصغر نیشاپوری نوشته بود و رساله در شرح قصیدهٔ
بائیّه من شذور الذهب لعلیّ بن موسی الاندلسی در علم کیمیا و اول قصیده مذکوره بیت مطلع

حکّ البیضة الشقرا وانزع قشورها
فانّ لها تحت القشور لبابا

و رساله در اجوبه مسائل ملا کاظم مازندرانی در علم کیمیا و رساله در اجوبه مسائل مازندرانیه در شرح دعای
اسابیع و رساله در اجوبه مسائل ملا عبدالوهاب لاهیجانی در سرّ عدم استجابت دعا و در اثر تربت حسینیه
و رساله در تنبیه بعض افاضل اهل نجف اشرف در بعض مطالب عبائر از رساله خود که در علم اخلاق است
و رساله در توحید و رساله در اجوبه مسائل میرزا علی اشرف مراغی در احوال ملائکه و رساله در شرح کلمات
منسوبه بسوی فخر رازی در مقدمهٔ توحید و رساله در اجوبه ملا مهدی رشتی در سرّ اختلاف امزجه و رساله
در جواب مسئله آقا محمد شریف کرمانی در تهذیب اخلاق و رساله در علم هیئت و رساله در شرح رساله
اسطرلاب شیخ بهاء الدین عاملی ره و رساله کشف الحق در مباحث متفرقه و رساله در اجوبه مسائل

حاج عبد المطلب رساله در شرح چند فقرات شرح زیارت استاد او و رساله در ترجمه رساله حیوة النفس
لاستاده و رساله در ترجمه مختصر الحیدریه فی الفقه لمولانا الشیخ علی اعلی الله مقامه و رساله موجزه
در سلوک الی الله و رساله در اجوبه مسائل مولانا شیخ محمد بن حسین بن خلف بن سلیمان و رساله
مسمی به حجة البالغه در رد یهود و نصاری و اثبات نبوت آنحضرت و ولایت حضرت امیر علیه السلام
و دیگر مباحث و رساله در جواب مغنی البغداد و در تفسیر قوله تعالی یا ایها الذین امنوا شهادة
بینکم اذا حضر احدکم الموت و مسئله رضاع و رد شافعیه و دیگر مسائل و رساله در اجوبه
مسائل ملا حسین علی و رساله در اجوبه مسائل سید مقیم قزوینی و رساله در مقامات ظاهریه و باطنیه
و ذکر تاویل و غیره و رساله در اجوبه مسائل لبعض علمای جبل عامل و رساله در حقیقت عقل و
روح و نوم و مادهٔ آفتاب و غیره و رساله در اجوبه مسائل میرزا محمد حسن بن وزیر میرزا محمد و رساله
در بعض فوائد جفر و رساله در اختلاف مراتب موجودات و رساله در اسرار صلوة و ما یتعلق بها
من الطهارة و اسرار الصیام و الزکوة و الخمس و الحج و تفسیر سوره الحمد و التوحید و القدر و ذکر
سر غیبت امام علیه السلام و دیگر امور و رساله در انطباق عالم کبیر با انسان و رساله در معنی النقطة
فی البسملة و رساله در حل شبههٔ اکل و ماکول که در جواب سوال شاهزاده محمد میرزا نوشته بود
و رساله در اجوبه مسائل عبد الله بیگ و دیگر رساله در جوابات مسائل او و رساله در اجوبه مسائل
محمد رحیم خان و رساله در احکام ولد الزنا و رساله فی حقیقة القول فی الاخباریین و المجتهدین
و رساله در اجوبه مسائل هندیه که کسی از هند فرستاده بود و رساله در ترجمه لبعض اجزای اول
شرح زیارت و رساله مقامات العارفین و رساله در اجوبه مسائل بحرین و رساله در اثبات افضلیت
حضرت فاطمه ع از مریم ع و سائر النسوان از آیت قرانی و ذکر مراتب تفضیل بین انصار الحسین ع و
انصار القائم عجل الله فرجه و سلمان و عمار و اباذر و مقداد و رساله در شرح کلمات
لبعض علما و رساله فیما یحل اکله من صید البحر و البر و دیگر مسائل و رساله در اجوبه مسائل شیخ سلیمان
بن عبد الجبار مسقطی و رساله در عصمت انبیا و رساله در مسئله معاد و شرح لوامع شیخ مقداد و کتاب التیمم

ملا مشهد نوشته ورساله در مسائلیکه کسی از شام فرستاده بود ورساله در حکم عدة امة موطوئه ورساله موسومه ببهجة ومنعه ورساله فی النون ووضع دائرة باتصال النونین وحکم الواو بین البین ورساله در اسرار حج درجواب سوال آقا محمد باقر یزدی ورساله در معنی حدیث ان الله خلق آدم علی صورته که آنرا در مکه مشرفه تحریر نموده بود درجواب اعتراض لبعض اہل انکار ورساله در شرح این دو بیت

که بحضرت امیر ؑ منسوب اند

ارى العلم فى ذل وجوع ومحنة	وبعد عن الآباء والاهل والوطن
فلو كان كسب العلم اسهل حرفة	لما كان ذو جهل على الارض فى الزمن

ورساله در مقدمه شرح اربعین خود ورساله موسومه بدلیل المتحیرین ورساله درجواب لبعض سالکین از اہل مکاشفه وتمکین در تغییر فقره دعای روزه ماه شعبان وآن اینست -
الهى هب لى كمال الانقطاع اليك وانر ابصار قلوبنا بضياء نظرها اليك حتى تخرق ابصار القلوب حجب النور فيصل الى معدن العظمة وتصير ارواحنا معلقة بعز قدسك ورساله در حل لبعض امور مشکله ورساله در اثبات وجود جن وبیان حقیقت وصورت وماده وہیات ذاتیه وعرضیه آنها وذکر تشکل ایشان باشکال مختلفه وتکلیف وعبادات وموت وحشر وجنت ونار وسائر احوال ایشان که آنرا درجواب مسئله عالم عامل وفاضل کامل میرزا موسی ابن الحاج میرزا حسن الشهیر بالرشتی که از قزوین همراه خود آورده بود نوشته بود هذا ما وجدناه من مؤلفاته ومصنفاته السيد على بن السيد دلدار على النصير آبادى اللكهنوى طاب ثراهما ولادتش در لکهنو هجدهم شوال سنه یکهزار ودوصد هجری واقع شده وی صاحب زهد وورع ودر اکثر علوم مداخلت ومهارت داشته ذات والاصفاتش همیشه معروف وعظ وہدایت خلق واقامت جمعه وجماعت بود در اکثر فضائل شهرت داشت سیما در علم قرات وفن تجوید بی نظیر بود در سنه خمس واربعین بعد الالف والمائتین از هندوستان بکربلای معلی سفر نمود وعلمای آنجا تعظیم واحترام او بسیار کردند

خصوصاً فاضل سید کاظم رشتی بسیار در رعایت تعظیم آن سید جلیل القدر کوشید و کمال ذاتی او را دریافته اجازه مشتمل بر مدائح و فضائل آنجناب نوشته بآنجناب داد بالجمله سید موصوف در سنه ست واربعین بعد الالف والمائتین باز مراجعت باین دیار فرموده پیوسته مصروف وعظ و هدایت مردم و تدریس و تصنیف بود او را در سفر عتبات مباحثات و مناظرات با مخالفین واقع شده از جمله تصانیف اوست رساله در مبحث فدک و دو رساله در باب متعه و رساله در علم قرات و رساله در رد اقوال اخباریین و رساله در جواز تعزیه داری جناب سید الشهدا علیه السلام و تفسیر کلام مجید بعبارت هندی در دو مجلد و بعد اتمام آن تفسیر در سنه ست وخمسین بعد الالف والمائتین مره ثانیه با جمعی از دوستان و رفقا از لکهنو سفر نموده بزیارت مشهد روضه رضیه رضویه علیه الاف التحیه مشرف گشت و از انجا بزیارت مشاهد مقدسه ائمه عراق مراجعت فرموده بعد مدتی قلیل در کربلای معلی بر طبق تمنای قلبی که از مدتی داشت بتاریخ بیست و هم ماه مبارک رمضان سنه تسع وخمسین بعد الالف والمائتین برحمت حق پیوست مدت عمر شریفش پنجاه و هشت سال و یازده ماه بود قبر شریفش دران مکان ملائک آشیان در پهلوی قبر مقدس جناب آقا سید محمد بن آقا سید علی طباطبائی واقع ست و مولانا سید ابراهیم حائری که از علمای عاملین و منجمله قاطنین و ساکنین آن بقعه طیبه و مقام کریم بود خطی مشتمل بر خبر وفات آنجناب بخدمت جناب سید العلما طاب ثراه نوشته بود و در تسلیه و تعزیه آنجناب چیزی از اشعار هم دران درج فرمود که منجمله آن این بیت بود ؎

	وما الدهرُ الا محنة وبليّةٌ تنوبُ وابناء الزمان نيامُ

بعد از ملاحظه خط مزبور جناب سید العلما طاب ثراه خطی که بجواب خط مذکور قلمی داشته بعض عبارتش ثبت نموده میشود اما بعد فقد وافی الینا کتاب من جنابك المستطاب مخبراً بمصاب یاله من مصاب واقلقنا بوفاته السید المجید المکرم المعظم الاخ الاقوم السید علی اعلی الله مقامه و زاد اکرامه کما ختم له بالشرف

واقبره بالموضع الاشرف وقد والله هطلت العبرات على الخدود
لهذه الرزية المفتتة للكبود وارتحل السرور وانكسرت الظهور
ويحق لنا ذلك فلقد كنا نحن نحن الى لقاء محياه دائما ونترقب ايابه
... المأغانما فكان قد كان يوم توديعه عند تأهبه للسفر هو اليوم
الذى زرته فيه عائداً له وهو محتضر وهكذا الزمان يمضى على
الغير وما للدهر من وفاء وعلى الدنيا بعده العفا فانا لله وانما
اشكو بثى وحزنى الى الله ولا حول ولا قوة الا بالله ومما جرى على
لسان القلم اقتفاء ببراعك الاقوم ؏

عيون المنايا لا تنام هنيئة	ولكن ابناء الزمان نيام
وناع اتانا من طفوف حسين	فلم يبق فينا راحة وجمام
نعى سيد الحبر علياً ممجداً	له فى جوار المصطفين مقام
اتى حائراً من بعد ما ظل حائراً	فنومته نوم الحمام جمام
غريب كئيب نازح عن دياره	عليه من الله السلام سلام
كتاب اتانى ناعيا وهو ناصح	ففيه شفاء لى ومنه سقام
وقد اسبلت تلك العبائر عبرتى	وفكرت فيها والدموع سجام
لعمرى ان الرزء والحزن والاسى	جليل وبالله الجليل عصام

مزار بعيد والجسوم ضعيفة
فصبر جميل والسلام ختام

واکثری از علما و فضلای کربلای معلی در مرثیه و قصائد فرموده اند کما یستفاد من خط السید ابراهیم المذکور
وجناب مولانا العلامه السید محمد عباس الشوشتری در تاریخ وفاتش این قطعه انشا فرموده ؏

ترحل صاحب لعلیک علی	وسافر وهو مفجوع کظیم

مجید کابر من اهل بیتٍ … بهو عرفنا الصراط المستقیم
اولی ایدٍ وابصارٍ وعجدٍ … له قد اذعن القلب لتسلیم
تغلغل صیتهم فی کل ارضٍ … وجدّ دمنهم الشرع القویم
ومن کتبت مودتهم علینا … وانزل فیهم الذکر الحکیم
طفا بالطف مجموماً غریباً … وفی قرب لحسین له نعیم
شهید الکربلاء له ضمینٌ … وربٌّ غافرٌ برٌّ کریم
واملاک السماء مورخات … لرحلته له رزء عظیم
۱۲۵۹

السید حسن بن السید دلدار علی النصیرآبادی اللکهنوی ولادت او بست ویکم ماه ذی القعده سنه ۱۲۰۵ خمس و الف بعد المائتین در بلده لکهنو واقع شد تحصیل علوم از والد ماجد علامه خود وهم از خدمت برادر نامدار خود حضرت سلطان العلما طاب ثراه فرموده ودر تقوی وزهد ومروت وسلامت طبع وحلم وانکسار نفس وسائر محامد ذاتی وصفاتی نظیر خود نداشت سیما در عبادت که اکثر اوقات صائم النهار وقائم اللیل میبود از تصانیف شریفه او رساله عربیه در بیان الحجة لتعلیق بگفتن ان شاء الله دارد وحواشی تحریر اوقلیدس ورساله در احکام اموات ورساله در علم قرات رساله تذکرة الشیوخ والشبان در ذکر مواعظ وکتاب مبسوط در اصول دین بزبان هندی که مشتمل بر مطالب جلیله است وفاتش در یازدهم شوال سنه ستین بعد الالف والمائتین در لکهنو واقع شد مدت عمر شریفش پنجاه وچهار سال ودو ماه وبست روز بود در روز وفاتش خلقی کثیر از فضلای عظام وصلحای کرام وطلبه علوم وسادات ذوی الاحترام بمشایعت جنازه او حاضر بودند واشک حسرت از دیده حق بین میریختند خصوصاً اخوین جلیلین المرحوم جناب سید العلما آقا سید حسین وجناب سلطان العلما آقا سید محمد طاب ثراهما با جمیع اکابر واصاغر بنماز بر آنجناب قیام فرمودند ودر دار التعزیه حسینیه والد خود قریب قبر مطهرش بپهلوی قبر برادر نامدار خود جناب سید مهدی مغفور مدفون گردید بعضی از افاضل بنی اخوان آن مرحوم در تاریخ وفاتش این قطعه گفته

سید حسن آن عباد زمن معنی حدیث از سر الهام بخوان	در خلد برین رفت بگلگشت چمن سردار جوانان جنان ست حسن

وا مرحوم دو فرزند ارجمند یکی سید حسن مثنی و دیگر فرزند حسن معروف به سید مهتا یادگار گذاشت و هم یک صبیه که در حباله نکاح سید مرتضی پسر جناب سلطان العلما بود السید مهدی بن السید دلدار علی النصیرآبادی فاضل ذکی و عالم المعی صاحب قوت قدسیه و نفس ملکیه و جامع فضائل جلیله بود با وجود حداثت سن در حدت ذهن و جودت طبع و ذکا و علم و عرفان و صلاح و تقوی گوی سبقت از امثال ربوده چنانکه بتواتر رسیده و بعضی حواشی و تعلیقات و تحقیقات مسائل متفرقه از مصنفات آنعالی صفات گواهی بر فضلش دارد در حیات والد ماجد خود در عمر بست و سه سالگی از دنیا رحلت فرمود مرقد شریفش در حسینیه غفرانمآب در پهلوی والد ماجد اوست جناب سید العلما طاب ثراه در اجازه که برای سید با فرزند ارجمند سید مهدی موصوف قلمی فرموده باین الفاظ ستایش آنجناب فرموده المولی الفاضل و الفقیه الباذل ذی المجد و البهاء و الفضل و الذکاء فخر العلماء و السادة صاحب القریحة الوقادة و الفطنة النقادة مولانا السید مهدی افاض الله علی اعلی تربته شآبیب رحمته و هم در آن اجازه میفرماید که آخر سید مهدی مرحوم میان ما هر سه برادران در فضل و کمال سبقت و اشتهار داشت و در وقت نظر بدرجه ارفع و اعلی فائز بود باین جهت در هنگام قرائت درس روی خطاب جناب والد مرحوم بسوی او میبود و الحق که او بسیار فهم صافی و نظر دقیق داشت و اکثر شبها را به بیداری میگذرانید و اجتهاد در تحقیق مسائل و تنقیح دلائل میفرمود بحدیکه احدی از اماثل بمرتبه اش نمیرسید و با اینهمه خلوت و عزلت را می پسندید و از لذات و شهوات اعراض میفرمود و مرگ را بسیار یاد میکرد و اعتماد بر حیات نمی نمود پس زمانه ناهنجار تفرقه در جماعت انداخته او را بمرض شدید مبتلا ساخت و در عنفوان شباب طبل رحلتش بکوفت پس وفاتش در آخر ماه ذی الحجه سنه یکهزار و دو صد و سی و یک هجری در رسید و آفتاب حیاتش در برج دی

منکسف گردید مدت عمرش بیست و سه سال بود پس والد ماجدم ازین واقعه مبتلای هموم و غموم شد و برخی
از کیفیت این مصیبت را در کتاب خود مسکن القلوب بیان فرموده است و الام فراق او بر من طاری
شد پس صبر کردم و برخی از افادات و تحقیقات او را جمع کردم و از مسودات او آنچه یافتم برآوردم و بقالب
بیاض رسانیدم که یادگاری برای متذکرین و بصیرتی برای مستبصرین باشد و آن برادر مرحوم این فرزند
ورع قیم یعنی جناب سید هادی طاب مرقده را یادگار گذاشته و غیر از دو فرزندی نداشت و وقت وفات آن مرحوم
سن او قریب به سی سال بود انتهی ترجمة کلامه حاجی محمد تقی بن محمد البرغانی القزوینی
از اعاظم مجتهدین قزوین و اکابر علمای متفقهین و شهدای سعدای اسعدین بود و مولدش برغان
که از قرای دار الخلافه طهران و مسکن و مدفنش قزوین است صاحب قصص العلماء بعد وصف
و ثنای بسیار موصوف آورده که ایشان سه برادر بودند حاجی ملا محمد تقی که برادر بزرگ بود و حاجی ملا محمد
صالح برادر وسط و هر دو فقیه و حاجی ملا علی برادر کوچک که او از شاگردان شیخ احمد احسائی بود و در زمان
واقعه میر علی محمد باب او نیز میل بباب داشته و پدر ایشان در نهایت تقدس و متقوی بود و نیز صاحب
قصص آورده که حاجی ملا محمد تقی خود بمن حکایت کرد که در بدو امر تحصیل در قزوین می‌نمودم بعد از آن
ببلده طیبه قم گذارم شد در آنجا بمجلس فاضل قمی صاحب قوانین حاضر شدم و آن درس مرا پسند
نیفتاد پس باصفهان رفتم و بخدمت علمای آنجا به تحصیل علوم دینیه مشغول گردیدم و غالباً در علم حکمت
اشتغال داشته‌ام و شواهد ربوبیه ملا صدرا را درس میگفتم از آن پس بعتبات عالیات تشرف
و در مجلس درس عالم علیم و قلزم خضم آقا سید علی طباطبائی صاحب ریاض حاضر شدم روزی او
آنجناب در مسئله نسخ وجوب و عدم بقاء جواز تدریس میفرمود و من او را بنقض بشجره مقطوعه نمودم
که فصل بعد و جنس باقی میماند ناگاه جوانی غیر ملتحی پیش سید نشسته بود او با من به تکلم درآمد بنهایت سخنان
محققانه میگفت با نهایت فصاحت و بلاغت و طلاقت لسان پس نزدیک بآن شد که مرا ملزم کند
و من نتوانستم که از عهده او برآیم و با او مقاومت کنم پس متغیر شدم و گفتم ای طفل چرا با من بی‌ربط
بگوئی پس آقا سید علی بمن تغیر فرمود و گفت سخن داری با او موافق قاعده تکلم کن او اگرچه بچه است

حاجی محمد تقی برغانی

اما شیر بچه است پس باز نسبت آنجوان سوال کردم گفتند که او آقا سید مهدی فرزند دلبند و خلف با شرف آقا سید علی
است پس من سکوت نمودم مجملا حاجی موصوف نماز جمعه میخواندند و خطبه ادا میکرد و در نهایت تبحر و جودت تقریر
و در موعظه گوئی سبق از مضمار واعظین آن اعصار ربوده موعظه او در نهایت فصاحت و بلاغت و سلاست و
جزالت و عذوبت و ملاحت موثر در قلوب و حکایات غریبه نقل می فرمود و سخنان علمیه و مسائل اعتقادیه
عنوان میفرمود و آیات بسیار را تاویل و تفسیر بر وجه اتم و اکمل بیان میکرد و در مجلس وعظ او علماء و طلاب
بسیار می نشستند و تقریرات وعظ او را می نوشتند عبادت آنجناب بدان نحو بود که از نصف شب علی الدوام
تا طلوع صبح صادق بمسجد خود میرفت و بمناجات و ادعیه و تضرع و زاری و بیقراری و گریه و ناله اشتغال داشت
و مناجات خمسه عشر را از حفظ میخواند و بر این نحو و شیوه سنیه استمرار داشت تا آنشب که شربت شهادت نوشید
و مکرر در میان زمستان دیدند که آنجناب در شب بر بام مسجد خود در عین شدت آمدن برف در نیمه شب پوستینی
بر دوش و عمامه بر سر مشغول تضرع و مناجات بود و استاده و دستها را بآسمان برداشته تا اینکه برف قامت
مبارکش را سراسر از پای تا سر سفید و پوشانیده بود و برادر کوچک او حاجی ملا علی نیز در ایام تحصیل همه شبها
گریست اگر دون خود زنجیر میانداخت و بر سر زنجیر میخی بود که بزمین میکوبید و تا صبح مشغول عبادت بود بالجمله
آنجناب پس از فراغ از تحصیل بطهران آمد و در آنجا اشتهار پیدا کرده و این در اواخر زمان فاضل قمی بود
بعد چندی مرة ثانیه باز بزیارت عتبات عالیات مشرف و از استاد عالیمقدارش آقا سید علی و شیخ جعفر
نجفی اجازه گرفت و به ایران آمد و نقاری میان ایشان و فتحعلی شاه واقع شد پس بدار السلطنه قزوین
نزول اجلال نمود و مرحوم حاجی ملا عبد الوهاب قزوینی که از علماء آن دیار و شهره امصار و از رؤساء اعصار
بوده در مقام کفالت و رواج و اشتهار حاجی ملا محمد تقی موصوف از هر جهت برآمد نقل است که شخصی ملا صفر علی لاهیجی
و آخوند ملا محمد تقی را با جمعی از طلبه مهمان کرد در اثنا شخصی از ملا صفر علی سوال کرد که بز زکوة دارد یا نه او گفت بقاعده باید
نداشته باشد پس آخوند ملا محمد تقی وارد مجلس شد از او هم سوال کردند فرمود بلی زکوة دارد ملا صفر علی گفت بقاعده باید
زکوة نداشته باشد زیرا که اصل برائت فتوی میدهد وجوب زکوة است گفتند این اصل خارج شد بدلیل و حدیث عنوانش لفظ غنم است
و احکام دائر مدار اسماء است و بز را معز گویند و غنم نمیگویند آخوند گفت شما شرح لمعه نخوانده اید که میگوید الغنم والمعز من جنس واحد

اجماعاً و کذا البقر والجاموس پس محقق در شرایع که کتاب فتوی است دعوای اجماع نموده است ملا صفرعلی ساکت شد غرض آخوند
در مسائل چنان مهارت داشت که گویا او صاحب زبان بود و از تصانیف اوست کتاب عیون الاصول در دو مجلد اکثر
در آن کتاب بر قوانین ایراداتی وارد و کتاب منهج الاجتهاد در فقه استدلالی در بیست و چهار مجلد در شرح شرایع الاسلام
از طهارت تا دیات تقریباً بقدر جواهر الکلام است نقل است زمانیکه شیخ محمد حسن جواهر الکلام را می نوشت
چون بکتاب جهاد رسید اسباب چندان نداشت چون فقها کتاب جهاد را کمتر نوشته اند آقا محمد مرحوم
نجل مولانا محمد تقی برغانی مشغول بتحصیل بود پس شیخ محمد حسن مجلد جهاد منهج الاجتهاد را برسم عاریت گرفت
و از اسباب کار او بود تا فارغ از تالیفات کتاب جهاد شد دیگر از تصانیف مولانای موصوف رساله
در قضاء صلوة فائته و رساله در نماز جمعه و رساله در طهارت و نماز و صوم و کتاب مجالس المتقین که آنرا بنام
سلطان عصر خود محمد شاه در سنه یکهزار و دویست و پنجاه و هشت هجری بتالیف آن مشغول گردید و آن کتاب
مشتمل است بر مواعظ و حکم و حل احادیث و تفسیر آیات و تطبیق آن بمصائب حضرت سید الشهداء
بلکه عمده مقصودش در آنکتاب ذکر مصائب آنحضرت است و در مجلس سابع و عشرین از کتاب مذکور بجواز
غنا در مراثی فتوی داده اگرچه سابق بران بحرمت قائل بود و از جمله اسباب تبدیل و انقلاب رای خود در این
باب این خواب تحریر فرموده وهذا لفظه الشریف و این خادم الشریعت در اوائل اجتهاد خود
بشدت نهی مینمودم از مجالس روضه خوانهای صاحبان صوت را تا آنکه فی سنه ۱۲۳۰ شب بیست و یکم ماه رمضان
که همان یوم نیز منع نموده بودم در مسجد از خواندن تعزیه که در عالم رویا دیدم که اندرون مسجد شاه اصفهان وسط
میدان ازدحام عظیم است از خلق و صدای شیون بلند است سوال نمودم چه واقع شده جواب گفتند جناب
امیرالمومنین علیه السلام در مسجد تعزیه فرزند خود میخوانند بجدی جمعیت بود که با مجتهدان ایشان گذشتم تا خود را
بمنبر آنجناب رسانیدم دیدم آنجناب را عمامه سبز در سر و قامت مایل بکوتاهی و بطرح چون مرد نوجوان گرم مرده
شیون کنان و دو چشم گریان تعزیه میخوانند از گریه بیطاقت شدم استماع نمودم دیدم که بعضی فقرات
بقسمی ادا میفرمایند که در اعتقاد من غنا بود عرض کردم یا مولای من این قسم را غنا میدانم آنجناب توجه التفات
باین عبد نموده فرمودند ما خوند شما تعزیه فرزند مرا بیاد آرید بهر قسمیکه باشد و منع نکنید همان ساعت بیدار شدم

و در مسجد بودنین احیا سید اعظم فرستادم که مجلس تعزیه بپا داشتند من منع میکنم شما را انتهی کلامه مؤلف گوید
که فتوی بجواز غنا در مراثی از مختصات مولانا موصوف است واحدی از علما قائل بجواز نشده و همچنین در دیگر
مسائل هم فتاوای غریبه دارد از انجمله عصیر عنبی را بعد از غلیان و قبل از ذهاب ثلثین پاک میداند است
و از جمله فتاوای غریبه آنجناب اینکه جائز میداند است که مترافعین ادعا را بالقسم صلح نمایند و جائز میداند است
که متولی آن حلف و صلح متقلد باشد و از جمله فتاوای آنجناب اینکه جائز است که حاکم شرع برای خود در
مرافعه در نوشتن حکم اجرت بگیرد و مکرر بالای منبر میفرمود که حکم کردن بر من لازم است لکن نوشتن لازم نیست
و برای نوشتن اجرت میگیرم و نقل است که فاضل هندی صاحب کشف اللثام نیز اجرت میگرفت باین نحو
که او فقیر و صاحب عیال بود و بکتابت امر خود را میگذرانید و اگر برای مرافعه نزد او می آمدند میگفت من
من فقیرم و خرج یومیه را از کتابت تحصیل مینمایم و در مرافعه نمودن باید معطل شد و از تحصیل قوت عاجر میمانم
بالجمله صاحب قصص العلما بسیاری از حکایات و کرامات اخوند ملا محمد تقی نقل کرده و کیفیت شهادت
آنمرحوم بدین عنوان نوشته و گفته که از جمله کرامات آن بزرگوار شهادت او بود که با سیر سوسنان تاستی نموده و
بمحراب مسجد خون مبارکش را ریختند و در سال آخر بجهت شیوع مذهب باب آنجناب غالبا بر بالای منبر بوعظ
انام اشتغال و مردم را از سوء حال باب تحذیر و الطائفه را تکفیر میفرمود میرزا جواد نامی که اصل او از عرب
و مسکنش در قزوین بود گوید که چند روز پیش از شهادتش بخدمت آن بزرگوار رسیدم آنجناب فرمود
که از تو التماس دعا دارم من عرض کردم که خداوند عالم نعمتهای دنیا و آخرت را بشما کرامت فرموده از عزت
و ثروت و اولاد و علم و نشر شریعت و تالیف در علوم اکنون برای شما چه آرزو مانده فرمود که آرزوی من
شهادت است عرض کردم که شما همیشه درجه شهادت بلکه برتر از آن مایه دارید زیرا که بنص خبر مداد علما
بهتر از دماء شهدا است آنجناب فرمود بلی چنین است ولکن من طالب شهادت یعنی در خون آغشته شدن را
میخواهم و در همان شب که شربت شهادت را نوشید چون نیمی از شب گذشته خواست که بمسجد برود و بعبادات
مستمره دیرینه بعبادت مشغول شود عیالش باو گفتند که شما امشب و یا این شبها رفتن بمسجد را ترک کنید
آنجناب فرمود که اگر تیر رسید که مرا بکشند من بسیار طالب شهادتم ولکن این سعادت دور است که مرا [illegible]

پس در سنه هزار و دویست و شصت و چهار در نیمه شب از خانه بیرون آمد و بمسجد خود رفت و در محراب
عبادت ایستاد و تضرع و زاری و گریه و بیقراری بدرگاه حضرت باری اشتغال داشت و چون نزدیک
بصبح شد بلکه گویا صبح کاذب بود و عجوزه که بعادت خود آمد که چراغ مسجد را روشن کند و او هم بروشن
کردن چراغ مشغول و شهید ثالث در ان هنگام سر بسجده گذاشته و مناجات خمسة عشر را بنهایت
خضوع و خشوع میخواند و می گریست که بناگاه چند نفر از فرقه غاویه ضاله مضله بابیه داخل مسجد
شدند در اول نیزه بر گردن مبارک آنجناب زدند آنجناب هیچ متعرض نشده زخم دوم را
زدند که آنجناب سر از سجده برداشته فرمود که چرا مرا میکشید پس نیزه بدهان مبارکش زدند
که دهان آنجناب شگافته شد مجملاً آن جمع هشت زخم باو زدند که ناگاهان عجوزه فریاد برآورد و قتله
ظلمه گریختند آنجناب از محراب برخواست که از مسجد بیرون آید تا خون میان مسجد ریخته نشود و
محراب بدر مسجد نزدیک بود پس آن بزرگوار تا نزدیک در مسجد رسید از شدت زخمها و پیری و
عبادت در شب ضعف بر او مستولی شد پس نزدیک در افتاد و غش کرد و در خون غوطه می زد
عیال و اطفالش باخبر شده آمدند و جسد انورش بخانه بردند تا دو روز زنده بود و بسبب شگافتن
زبان درست قدرت بر سخن گفتن نداشت و بسیار تشنه می شد و قدرت بر آشامیدن آب نداشت
زیرا که آن زخم سوزش برسیده اشت و طاقت شرب آب نمی آورد و مکرر در انحالت تشنگی سید الشهداء
بیاد می آورد و قطرات عبرات از دیدگان خود می ریخت و می فرمود یا اباعبدالله جانم بفدائی تو
آیا از تشنگی بر تو چه گذشت الحاصل بعد از دو روز روح مبارکش جانب جنان در خدمت سید جوانان
اهل جنان شتافت و خواستند که جسد مبارکش را بجانب ارض اقدس عتبات نقل دهند
اهل قزوین راضی نشدند و هجوم عام کردند و بدنش را در قزوین بجوار شاهزاده حسین در مقبره
سفر ده که حاجی میرزا ابو القاسم شیرازی برای خود تعمیر کرده بود دفن کردند و بعد از چند ماه یا چند
سال برای تعمیر قبرش را شگافتند همان جسد اطهر مانند ایام زندگانی باحوال خود باقی بوده و اکنون
آن مرقد مزار معروف است آخوند ملا صفر علی لاهجانی القزوینی اصلش از بلده لاهیجان

واز فضلای بانام ونشان امّا در بلدهٔ قزوین سکونت داشت وی از تلامذه علّامهٔ آقا سید محمد طباطبائی بوده واز حجة الاسلام آقا سید محمد باقر اجازه دارد صاحب قصص العلماء که از تلامذه ومستفیدین خدمت آخوند مزبور است نوشته که آخوند در بدو امر بعلم حکمت اشتغال داشته وشواهد ربوبیه ملا صدرا را درس میداد وقتی در اصفهان خوابی دید که بعد مشاهده آن از درس وتدریس علم حکمت تائب شد وبعلم فقه واصول اشتغال ورزید شرحی بر کتاب معالم الاصول ورساله در درایت وبرخی از فقه را نوشته وایضاً صاحب قصص در ضمن احوال ملا محمد تقی برغانی صاحب مجالس المتقین بتقریب ذکر آخوند نموده وگفته چندی در خدمت او در اصول تلمذ می نمودم فاضل وجامع واز شاگردان مرحوم آقا سید محمد صاحب مفاتیح الاصول بود آخوند ملا عبد الکریم ایروانی از مشاهیر فضلا واعاظم علما وتلمیذ رشید آقا سید علی طباطبائی طاب ثراه بود صاحب قصص العلماء که از تلامذه آخوند موصوف بود نوشته که آخوند ملا عبد الکریم ایروانی ساکن قزوین از معاریف علمای عالیمقدار واز مشاهیر فضلای روزگار محور دائرهٔ فهم وکمال وخورشید فضل واشتهار وحید اعصار وفرید امصار حجت حقیقت سید مختار وی از تلامذه آقا سید علی صاحب شرح کبیر لکن بسیار کم تقریر تالیفی از آن عالم علیم بروز نیافته مگر رساله در اصل برائت که آنهم ناقص است ودر علم اصول در عراق عرب وعجم برتر از و نیافتم بسیار کم تدریس میکرد ودماغ تدریس نداشت ومیگفت که میان تلامذه آقا سید علی ما سه نفر سرآمد اهل زمان بودیم واو را ازین سه نفر برتر شاگردی نبود من وشریف العلماء ومیرزا احمد ترک ونیز صاحب قصص آورده که آخوند ملا عبد الکریم در جبل عجز داشت باین اسباب آخوند ترقی نکرده والا در تدقیق یگانهٔ دیار عرب وعجم بوده ودر آن اعصار بلکه سابق بران مانند او مدقق در علم اصول بنظر نرسیده شاهد بر امور مذکوره اینکه در زمانیکه در دار السلطنت قزوین تحصیل اشتغال داشتیم آخوند اصول را تدریس نمی فرمود ودر فقه ریاض استادش را درس میگفت آن هم بنحو اختصار پس چند نفر از طلاب باهم صحبت داشتیم که مثل آخوند ملا عبد الکریم که وحید اعصار است درین شهر باشد وما از و استفاضه ننمائیم ودرس اصول او را مشاهده نکنیم نهایت خلاف مروت است پس

چند نفر بدین عزم خدمت آخوند رفتیم و از و درخواست تعیینی نمودیم در جواب گفت درس مرا شرائط
چند است اول اینکه باید تلامذه صد نفر باشند پس اگر کمتر باشند درس نمیگویم دوم اینکه کسی
ایرادی در میان درس نکند و اگر اشتباهی دارد بعد از اتمام درس شبهه خود را بگوید تا جواب او را
گفته باشم سوم اینکه باید بزبان عربی بگویم چهارم اینکه مجلس نگوید که کافی است و بس است
بلکه هر جائیکه محل کفایت است من خود سکوت میکنم پنجم اینکه همین جمعیت اگرچه بفهمند لا اقل
تا ششماه بیایند آنوقت اگر نفهمیدند نیایند مجملا این شرائط را متحقق ساختم چندی بدرس او میرفتیم
هر روز بدون تکرار بمقدار یک ساعت از روز گذشته بنای درس را میگذاشت تا دو ساعت
بظهر مانده فراغت حاصل میشد بدون تکرار و بزبان عربی که اگر همه تحریر میشد تقریبا بقدر بیست
تحریر می آمد طلاب در تحریر آن عاجز بر آمدند و هر روز برای یک مطلب جزئی استدلالات بسیار
میکرد فردا آن ادله را ردّ میکرد روز دیگر باز اثبات میکرد و میفرمود که من در علم استقامت دارم
و تکثیر ایرادات و ردود و اجوبه برای تشحیذ اذهان طلاب است و از حکایات عجیبه
آنکه آخوند میفرمود زمانیکه من در بلده اردبیل در مدرسه بتحصیل اشتغال داشتم در آن شهر
تاجری بود معروف بدنائت و بخل و خساست نفس بحدیکه هرگز قطیری بفقیری از سفره احسانش نرسید
و غالبا در اوقات غذا مهمان کسانی می شد که مدیون او بودند و از مال خود اکل نمی نمود بنحویکه وقتی از
اوقات از مال او بدون علم و اطلاع او طبخ کردند و او را مهمان ساختند چون خواست که بخورد در گلویش
ماند و قدرت بر اکل نداشت دانست که مال من در میان اینمال ست که به گلویم نمیرود پس شبی با طلاب
در باب آنمرد گفتگو داشتیم همه اتفاق کردند که ممکن نیست که چیزی از او کسی از برای فقرا بگیرد پس من گفتم
فردا نزد او خواهم رفت و چیزی برای طلاب خواهم گرفت ایشان انکار همینی نمودند آخر الامر عهد و نذر نمودیم که اگر
چنین کاری از پیش بردم طلاب هر کسی بمقداری از من داده باشند و آن شخص صاحب ثروت و دولت بی مثل
بود و همیشه بمقدار ده هزار تومان در زیر فرش در حجره کاروان سرا گذاشته بود که اگر مالی برای فروش بیاورند
وجه آن از خانه احضار نمودن طولی نداشته باشد پیش حاضری موجود باشد که انعقاد مبایعه شود و جمع

اصناف مدیون او بودند پس بعد از انعقاد نذر دامن همت بر کمر زدند و دور کاروانسرا حاضر شدم و سلام کردم جواب گفت و در گوشه نشستم تواضع جزئی و تحیت قلیله ادا کرد از آن پس گفتم که مرا با شما مکالمه ای هست موقوف بآنکه حواس را جمع داشته استماع نمایند گفت بگو پس سخن شروع کردم از بی اعتباری روزگار غدار و فنای اعمار و هلاک و اضمحلال آثار و عذاب روز شمار و قهر و غضب حضرت جبار قهار از آیات و اخبار ائمه اطهار و حکایات بسیار مذکور داشتم بنحوی که دیدم اشک بر دور دیده اش حلقه زد چون رقت قلب او را مشاهده نمودم با خود گفتم که بالفعل وقت بکار زدن معاهده و احتمال تاثیر است پس گفتم که چه میشود که این صدمات و ظلمات و عقبات را دفع سازی بآنکه تنخواهی برای طلاب مدرسه فلانیه بمن داده که میان ایشان تقسیم نمایم تا حق تعالی در آن روز که روز خلت و شفاعت و ثروت نیست ترا ترحم نماید و از این شدائد خلاص نماید پس آنمرد بفاصله ای بی مسامحه و مساهله و مماکسه و مساومه یکصد تومان اشرفی بمن تسلیم نمود که این را اخذ کرده و میان طلاب المدرسه قسمت نموده باشید من با خود گفتم که باید فوراً برخواست و رفت که مبادا باغوای غیلان داخله و عفاریت خارجه و تسویلات ابالسه از این عمل پشیمان شود بلا فاصله برخواستم و روی بجانب مدرسه آوردم همین بدر کاروانسرا رسیدم دیدم آنمرد از پشت سر فریاد میکند که ای آخوند در همانجا باش و ترا ببینم من دانستم که پشیمان شده است پس از سرعت و شتاب من او هم سرعت نمود تا وسط بازار بمن رسید و مرا گرفت من هم او را گرفتم و بنای مغاربه و مشاجره و منازعه گذاشتم مصلحین خیراندیش از پس و پیش جمع شدند و از او استفسار نمودند که چرا با آخوند بیچاره مجادله داری گفت که آخوند امروز بمنزل من آمد و مرا فریب داد و مبلغ یکصد تومان تنخواه از من درخواست نمود و مال مرا می برد و چون مردم ماجرا را فهمیدند او را منع کردند که بعد از قربانی و عمری تنخواه جزئی باین شخص که فقیر و عالم است داده اکنون پشیمان شدن بی معنی است پس او را گرفتند و نگاه داشتند و نصیحت مینمودند من از دست او بیرون آمده و بمدرسه رسیدم و طلاب را جمع نمودم و آن تنخواه را میان ایشان قسمت نمودم و آن مبلغی که با نذر بحاجات منعقد ساختم از ایشان گرفتم

حاجی ملا محمد جعفر استرابادی ساکن طهران و از فضلای زمان و جامع علوم و از تلامذه آقا سید علی صاحب ریاض بود و او را تألیفات بسیار است

مانند شرح تجرید در علم کلام و کتاب مدائن العلوم که در علم عربیه است و در اصول و فقه تالیفات
بسیار دارد و او در خدمت و محضر آقا سید مهدی و شریف العلماء مجاجه با سید کاظم رشتی تلمیذ شیخ
احمد نموده و او را ملزم ساخت و کتابی در رد شیخ احمد نوشته و بسیار مختار بوده است و در درس میگفت
یکی اصول دیگر فقه که از تالیف بود و پیش از درس هر روز خطبه میخواند و بعد از درس دعا میکرد
کذا فی قصص العلماء آخوند ملا حسن یزدی از تلامذه آقا سید محمد طباطبائی طاب ثراه
بود مؤلف قصص العلماء آورده وی از معاریف مشاهیر فضلای خطهٔ ایران و در نهایت زهد
و ورع و تقوی و عبادت و در ابکاء بر حضرت سید الشهداء ع و اقامت عزاء ائمه هدی بی نهایت
مداومت و مواظبت داشت و اوائل حال مسکنش دار الخلافت طهران و در اواخر ساکن کربلای
معلی و مدفنش در همان ارض اقدس و از تالیفات او کتاب مهیج الاحزان است که اخبار معتبره مصیبات ع
در آن جمع نموده و نهایت اهتمام در اخبار داشته او از شاگردان مرحوم آقا سید محمد است و در نسبت
که آقا سید علی را هم ادراک کرده باشد و در جناب او آخر حال مبتلای مرض رعشه بود اطبا او را هر روز
یک مثقال ستم الفار اعتیاد داده بودند و سلطان اعظم فتحعلی شاه خواست که دختر خود ضیاء السلطنه را
به پسر او تزویج نماید آخوند راضی نشد بالجمله آخوند موصوف آخر عمر بکربلا سکنی نموده و همیشه در خانهٔ خود
مجلس عزای برای حضرت سید الشهداء ع داشت ذاکرین قرائت مصائب می نمودند و خودهم در آخر
ذکر مصیبت مینمود و در مسجد هم موعظه می فرمود و ذکر مصائب مینمود و این فقیر هم غالباً بمجلس عزا
حاضر میشدم و همان زمان که در کربلا بودم یا در ایام عزا بخانه او می رفتم و با اینکه آزار رعشه داشت و
سخن او را درست نمی شد فهمید معذلک بی اندازه گریه می داد و از جمله چیزها اینکه بالای منبر مشافهة
از او شنیدم اینکه می فرمود که من پیغمبر خدا را در خواب دیدم و بآنحضرت عرض کردم که در اخبار مقاتل
دیده ایم که حضرت سید الشهداء علیه آلاف التحیة و الثناء در زمان شهادت دو دفعه غش کرده بود آیا
این صحیح است یا نه آنحضرت فرمود که بلی ای آخوند فرزندم حسین در زمان شهادت چهار دفعه غش
نموده و نیز صاحب قصص آورده روزی از ایام محرم در خانه استاد آقا سید ابراهیم علیه الرحمه مجلس

بر پا بود با آن مجلس حاضر شدم اخوند ملا حسن نیز بلا فاصله آمده پهلوی استاد نشست و استاد زیاده احترام
او نمود پس ذاکری قصه آمدن شیر را بر سر اجساد شهدا بیان کرد و اینکه آن شیر امیر المومنین بود که بهیئت
اسد بقتلگاه حاضر شد چون ذاکر از منبر بزیر آمد اخوند ملا حسن او را پیش خود طلبید ذاکر دست اخوند بوسید
آخوند بآن ذاکر فرمود که این چیزی را در بالای منبر خواندی که آن شیر امیر المومنین بود دروغ است و
امیر المومنین بصورت شیر در نمی آید و بعد از این چنین چیزی را بالای منبر ذکر مکن و از گفته امروز هم توبه
کن آن ذاکر صیغه توبه را جاری ساخت و سید استاد استماع مینمود و در این باب هیچ تکلم نمود صاحب قصص
بعضی از کرامات جناب آخوند ملا حسن نقل فرموده بخوف تطویل در اینجا ثبت نشد ملا محمد صالح
برغانی قزوینی از تلامذه آقا سید محمد طباطبائی و برادر ملا محمد تقی برغانی صاحب مجالس المتقین
است مؤلف قصص العلما آورده که حاجی ملا محمد صالح نهایت عابد و زاهد و متتبع در اخبار بلکه سلمان
عصر بوده و در اصول راجل و در فقه همان اول درجه اجتهاد داشته و دائما مشغول کار و مطالعه و
تالیف و تصنیف و تدریس بوده و از بناهای او مدرسه عالی و مسجد متعالی است و در امر معروف و نهی از
منکر متصلب و راسخ بوده و شهر قزوین در عهد قدیم شراب خانه بود و از امر معروف او و برادرش شهید ثالث
مردمان آن شهر متدین تر از مردمان شهر دیگر شدند و در اکابر سید شهدا اهتمام تمام داشته و بسیار باکی بود
و نمیگذاشت کسی که ذکر مصیبت از اخبار غیر معتبره نماید و او از تلامذه مرحوم آقا سید محمد بوده و در خدمت
پدر بزرگوارش آقا سید علی نیز فی الجمله تلمذ کرده و اجازه از آقا سید محمد و سید عبدالله داشته و آنجناب
میفرمود که در سفر مکه چون بشهر حلب رسیدیم پادشاه حلب از امیر حاج افندی خواست که یک شب
ضیافت کند پس امیر حاج بمن تکلیف نمود من گفتم که آداب مجالس ایشان را نمیدانم و نمیروم امیر حاج
گفت که اجابت لازم است پس چند از حاجیان که آداب مجالس ایشان را آگاه بودند همراه من بر
داشت چون بنزد پادشاه رفتیم احترام بسیار نمود پس از من سوال کرد که دلیل شما بر خلافت علی چیست
من گفتم که من مذهب سنت و جماعت ام و شافعی مذهب میباشم پادشاه گفت که من میدانم شما شیعه
می باشید و شما را برای آن طلبیده ام که ادله شما را دانسته باشم پس من شروع باقامه ادله نمودم و

بر دلیلی که میگفتم پادشاه رومی نمود و نهایت ادراک بود پس با خود اندیشه کردم که اگر در ظاهر امر مجاب شوم
باعث ضعف اعتقاد ضعفا و عوام از شیعه خواهم بود پس در باطن متوسّل بباطن ائمه اطهار شدم از قوت
الهام و افاضه ربّانیه مراد دریافت پس استدلال بدلیلی نمودم پادشاه جواب نگفت و سکوت کرد
و در صباح آن شب پادشاه دراز گوشی مصری بمن ارزانی داشت با شال بزرسه و ماهوت و شیرینی و بهر یک
از آنان که همراه من بودند ماهوت و شیرینی بخشید پس من همان دراز گوش در حلب بچهل تومان فروختم
و آنجناب را تالیفات بسیار است کتاب غنیمة المعاد در شرح ارشاد و تمام آن در چهار مجلد است کتاب مسلک در شرح
ارشاد و در دو مجلد است کتاب تفسیر گویا در هفت مجلد است کتاب معدن البکا در مصیبت که فارسی و مختصر است
و کتاب مخزن البکا در مصائب که آنهم فارسی و مطول است و کتاب منبع البکا در مصیبت که عربی است و درین
کتاب نهایت دقت در تنقیح اخبار مصیبت کرده و روایات مجعوله را نگذاشته و در آخر کتاب بسیار از حکایات و
قصائد عربیه در مراثی ذکر نموده از جمله مطایبات او اینکه سالی بمشهد رضوی مشرف شدیم میرزا مشکور شاعر نیز با ما همراه
در میان راه گفتند که او زنا کرده پس او را خواستیم و ایراد کردیم که بزیارت میروی و زنا میکنی در جواب گفت که این چه
ایراد است زیارت را و نامه عمل و دست راست مینویسند زنا را در دست چپ پس چه منافاتی در میان این دو ام
است و حاجی ملا صالح مزبور در کربلای معلی خانه خریده بود در آخر عمر بکربلا اقامت نمود و وفات
او در کربلا بوده روزی بزیارت حضرت سید الشهدا ع مشرف شد پس از زیارت و نماز در بالای
سر مرقد مطهر ایستاده دعا می نمود که ناگاه افتاد و او را بدوش گرفتند و بخانه بردند که بلا فاصله
فوت شد رحمة الله علیه و حشره الله مع موالیه المعصومین مؤلف گوید که از بعض فضلای
عراق شنیدم که از تصانیف ملای موصوف تفسیری است عربی در بیست مجلد و در آن هرچه از
روایات اهلبیت علیهم السلام یافته نقل فرموده و غالب روایاتش از کتاب کنز الفوائد کراجکی
علیه الرحمه است و غالبا این همان تفسیر است که صاحب قصص آنرا ذکر فرموده

اخوند ملا اسمعیل

عقدائی یزدی عقدا دهی است قریب یزد که سی فرسخ فاصله در میان و ارد و وی از
معاریف علما و فقها و شاگرد بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی طاب ثراه بود و در علم فقه و

اصول سرآمد فضلا و در ادب از ماهرین و مکملا بود مسجدی در یزد بنا کرده الحال معروف است از
تصانیف شریفه او کتابیست در اصول و از جمله شاگردان اخوند موصوف فاضل کامل میرزا سلیمان
طباطبائی نائینی یزدی است که بعد اخوند ریاست دینی و دنیوی بوی منتهی شده وفات آخوند
در حدود سنه اربعین بعد الالف و المائتین اتفاق افتاد آقا سید حیدر یزدی وی
در عهد بادشاه جم جاه محمد شاه قاجار طاب ثراه والد سلطان دین پناه ناصر الدین شاه خلد الله
ملکه در بلده یزد علم فقه و اجتهاد بر افراشته از معاصرین اخوند ملا اسمعیل عقدائی سابق الذکر
است حاجی ملا محمد بن ملا احمد نراقی وی عالمی نحریر و مجتهدی خبیر در بلده کاشان مرجع
خلائق بود راقم الحروف را بر تصانیف آنجناب اطلاعی بهم نرسیده حاجی مزبور در سنه خمس و خمسین بعد المائتین
و الالف ازین دار فنا بعالم بقا ارتحال فرمود آقا سید احمد اردکانی یزدی از ساکنین بلده یزد در عصر
فتح علی شاه مغفور بوده وقتی شیخ احمد احسائی وارد بلده یزد شد جمله علما بتعظیم شیخ احمد
بر خاستند مگر سید احمد موصوف بالجمله وی حکیم و فقیه و محدث بوده مصنفات عدیده دارد از انجمله
کتابی است در فضائل شیعه موسوم به فضائل الشیعه و کتابی در احوال جناب امیر علیه السلام
مسمی به سرور المومنین و رساله در فضائل صلوات بر حضرت پیغمبر و آل اطهار نوشته و کتابی
در انساب سادات مشتمل بر جدولها و شجره ها و نیز چند مجلد کتاب عوالم را ترجمه کرده ملا علی اکبر
اژیه‌ای از توابع اصفهان است در عهد سلطان فتح علی شاه در بلده یزد منصب امامت
جمعه و جماعت باو مفوض بوده فاضلی محدث و حکیم و باسلیقه بود از تصانیف اوست زبدة المعارف
در علم اصول و آن کتابیست مبسوط که بدار الخلافه طهران طبع شده و مرغوب اهل فضل و کمال است
ملا علی اکبر داریجی یزدی ساکن یزد و داریج دهی است سه فرسخی یزد ملای موصوف در کربلای
معلی ادراک صحبت جناب آقا سید علی طباطبائی صاحب ریاض فرموده وی از مجتهدین
عظیم الشان و فقهای اعیان و بغایت متواضع و شکسته و آرمیده خصال بود در بلده یزد منصب
امامت جمعه و جماعت قیام داشت وفات ملای موصوف در حدود ستین بعد المائتین و الالف

اتفاق افتاد ملا اکبر زمان کرمانی از افاضل زمان و علمای با نام و نشان خاصه در علوم
ادبیه و فن تفسیر و حدیث و حفظ ادعیه و کتاب نهج البلاغه و غیره نظیر خود نداشت و مرجع اهل یزد بود چندی
در یزد و از کرمان آمده متوطن شد و کثیر الطعن بر شیخیه و کشفیه بر منابر بود سعاة سعایت وی پیش
پادشاه محمد شاه کردند که مطمح نظرش افساد و فتنه است شاه او را بپای تخت در طهران طلب داشت
و در ان بلده محبوس بود و در آخر عمر اذنش دادند که بمشهد مقدس برود قضای کار در مشهد
مقدس یا با همین راه ارتحال فرمود آقا سید اسمعیل تونی ساکن تون که از اعمال
خراسان است وی از فضلای عصر و مجتهدین زمان محمود بود جمیع اهل خراسان و معاصرین با نام و
نشان معترف بفضل و اجتهاد وی بوده اند در حدود سنه ستین بعد المائتین و الالف انتقال فرمود
سید جعفر کشفی نجفی دارابی داراب مقامیست نزدیک شیراز وی از فضلای عالیمقدار
و علمای با وقار و صاحب التصانیف بسیار بود لاسیما در تفسیر عدیل نداشت از تصانیف او
کتاب بیت در آثار و اخبار عقل و جهل که بفارسی نوشته و کتاب اجابة المضطرین بفارسی در مواعظ و
دیگر منظومه در علم کلام — سید موصوف طور شیخ احمد احسائی طریقه داشت اگرچه با شیخ احمد معاند
بود وفات سید موصوف در حدود سنه ستین بعد المائتین و الالف اتفاق افتاد قبرش در
بروجرد است سید صدر الدین عاملی نجفی وی از فقهای اعیان و مجتهدین جلیل الشان و
داماد شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الغطا بود ملا شفیعا در روضه بهیه آورده که سید صدر الدین از
جبل عامل بمشاهد مشرفه برای تحصیل فقه و حدیث سفر اختیار کرد و از جناب شیخ المشایخ العظام شیخ جعفر
نجفی تحصیل علوم فرموده و صبیه جناب شیخ در حباله عقد سید موصوف بود و بعد چندی باصفهان مراجعت
فرموده در انجا حجة الاسلام آقا سید محمد باقر رشتی اعلی الله مقامه بسیار باعانت او پرداخت و
مردمان را برجوع در مسائل بطرف او مامور ساخت سید موصوف صاحب تصانیف کثیره است و
از شیخ سلیمان عاملی تلمیذ جناب شیخ جعفر نجفی و نیز از عالم جلیل و فقیه نبیه نبیل جناب سید محسن کاظمی
بغدادی اعرجی روایت دارد و مولانا المفتی السید محمد قلیخان بن السید محمد حسین

حامد حسین بن السید زین العابدین الموسوی النیشاپوری از اکابر متکلمین عظام و اجلهٔ علمای اعلام و اساطین مناظرین فخام جد وجهد و کد و کداو در اعلای لوائی شریعت و حمایت دین و ملت کالنور علی شاهق الطور بر السنهٔ جمهور مذکور و نوادر تحقیقات و غرائب تدقیقات و محامد صفات و معالی کرامات آن رفیع الدرجات در مصنفات مولفات متاخرین مرقوم و سطور صیت فضل و کمال آن محیی طریقهٔ آل در شش جهت احاطه نموده در سائر علوم دینی و انواع فنون یقینی جامع و در فن تفسیر و علم کلام بی نظیر و امام همام بود کتاب مستطاب تقریب الافهام در تفسیر آیات الاحکام از مصنفات آنجناب بر غزارت علم و فضل و تبحر و علو مرتبه او در علم تفسیر دلیلی است روشن و حجتی است مبرهن بالجمله توصیف و تعریف آن مستجمع الکمالات از حیز تقریر و تحریر بیرون است

زبانش مظهر اسرار تحقیق	ضمیرش مطلع انوار توفیق
ز توضیح بیانش گشته روشن	بر اهل علم هر مشکل ز هر فن

از اجداد کرام آن عالی مقام مولانا سید شرف الدین که در حادثهٔ هلاکو خان از وطن مالوف خود بجانب هندوستان رسیده بود چنانچه صاحب مرآة الاسرار آورده که سید شرف الدین با یک برادر که سید محمد نام داشت در حادثهٔ هلاکو خان از ملک خراسان برآمده در دیار هندوستان رسیدند و هم درین تاریخ مسطور است که میر شرف الدین که از کمالات صوری و معنوی در قصبهٔ کنتور مقیم گشته تا آنکه ازین عالم نقل کرد و بعد از وی پسر سید عز الدین پسرش بجای پدر قائم مقام شد از وی پسر رشید میر سید علاؤ الدین در قصبهٔ کنتور متولد گشت و بعد از بلوغ انواع علوم صوری و معنوی حاصل کرده انتهی بالجمله میر سید حسین بن عز الدین ملقب بسید علاء الدین که بمدارج دینی و دنیوی و در مرتبه ارشاد و بذل و عطا مشهور بود و صاحب تصانیف لائقه است در قصبهٔ کنتور نشو و نما یافت و در همانجا وفات یافت و همگی سادات نیشاپور که در انجا رحل اقامت انداخته از نسل سید علاء الدین مذکور اند و الحال هم اکثر اعیان و اشراف از نسل سید مزبور در قصبهٔ کنتور موجود اند و مرقد پاک سید علاء الدین مذکور در قصبهٔ کنتور زیارتگاه خلائق نزدیک و دوردست ولادت باسعادت علامه موصوف روز دوشنبه

وقت صبح صادق پنجم ماه ذیقعده سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری بود و بتاریخ بیست و دوم همان ماه
و سال نواب شجاع الدوله مرحوم رحلت فرمود و تحصیل کتب درسیه از فضلای عصر خود نموده و اکتساب
علوم دینی و معارف یقینی پیش جناب غفرانماب مولانا السید دلدار علی طاب ثراه فرموده تا اینکه
در اکثر علوم و فنون محقق بی نظیر و مدقق نحریر گردید سیما در علم کلام مشهور آفاق بوده صاحب تذکرة العلما
بتقریب ذکر اعاظم تلامذهٔ جناب غفرانماب مولوی سید دلدار علی طاب ثراه بذکر شریف آن علامه پرداخته
و گفته هم از جملهٔ ایشان بود مدقق محقق فاضل لوذعی سید جلیل المعی مولوی سید محمد بن محمد بن
حامد کنتوری مشهور بسید محمد قلی که یکه تاز معرکه فضل و کمالات و مناظر میدان مناظرات و مباحثات
بود تصانیف انیقه اش بر نصرت مذهب حق را دلیلیست ساطع و برهانیست قاطع اکثر کتب
درسیه را بفکر و مطالعه خود بر آورده بغایت ذکی الطبع و حدید الذهن بود انتهی علامه موصوف مدتی
در بلدهٔ میرٹهه بمنصب عدالت قیام داشت و مفتی در انجا بود و رساله عدالت علویه در بیان احکام قضا
و افتا متضمن شرائط قاضی و مفتی که شاهد عدل بر حزم و احتیاط آنجناب است در همان احیان تالیف
نموده و حکایات قضا و افتا و فیصله جات آن ذو الاصفات بر السنه و افواه عام و خاص سائر و دائر
اند و از جمله کرامات باهرات آنجناب است آنچه از بعض ناقلین بسمع راقم الحروف رسیده اینکه وقتیکه
آنجناب در قضایای مرفوعه نظر میفرمود و در فصل خصومات شروع مینمود و بعد امعان نظر حق را بسوی
احد المتخاصمین ظاهر می فرمود چنان بوقوع می پیوست که اگر یکی از آن دو شیعی است او را بر مقابلش
که از مخالفین می بود ظفر حاصل می آمد و همچنین اگر یکی از ایشان از اهل اسلام می بود و خصم او از کفار
حق بسوی اسلامی ظاهر و آشکار می شد و در اواخر عمر خود ببلدهٔ لکهنؤ مراجعت فرموده و در ینجا بتالیف
مشغول شد و تمامی اوقات خجسته ساعات را بصرف طاعات و عبادات داشت تا آنکه مدت عمر
بآخر رسید و جناب باری استیطان عالم باقی را از برای او اختیار فرمود و از جمله کرامات آنجناب است
آنچه قبل از ولادتش پدر نامدارش که او هم از فضلای عصر خود بود و تحصیل علوم از مولوی عبد الرب خضرعموری
بستفاضی ولی محمد بانی خضر تیور نموده گویند که مولوی عبد الرب مذکور بذات خود شیعه بود و بالجمله والد ماجد

العلامه روزگار کتب بسیار از احادیث و اخبار بخط خود نوشته بود بخواب دید که حضرت صاحب العصر
والزمان عجل الله فرجه او را سه ثمر عنایت فرمودند از جمله آن دو ثمر ناقص و یکی کامل بود بنابر آن
اوّل فرزندی که متولد شد او را مهدی قلی و دوم را هادی قلی و فرزند سوم را محمد قلی نام نهاد چنانچه
مهدی قلی در اوایل شباب درگذشت و هادی قلی در صغر سن فوت شد و العلامه را حق سبحانه و تعالی
بفضل و کمال فائق علی الامثال گردانید و تعبیر خواب آن عالیجناب بظهور انجامید و آنجناب
از اولاد ذکور سه پسر داشت اکبر الشان عالیجناب مولانا السید سراج حسین که فاضل جلیل و حکیم
عصر و فیلسوف ماهر بود و خلف اوسطش جامع الکمالات منبع الافادات سید عالی قدر و فاضل
وسیع الصدر جناب المولوی السید اعجاز حسین صاحب التصانیف العدیدة و التآلیف المفیده
که در اثنای تحریر این کتاب برحمت حق پیوست و فرزند ثالث آن علامه روزگار وحید الاعصار
فرید الادوار دریای ناپیدا کنار علوم عقلی و نقلی و سحاب مدرار فنون اصلی و فرعی المقتفی آثار آبائه
الاطیبین و الحامی لذمار اجداده الاکرمین آیة الله فی العالمین و حجة الحق علی الخلق اجمعین مولانا
و استادنا جناب السید حامد حسین ادام الله ظله العالی بدوام الایام و اللیالی که احوال خیر مآلش در
اوراق آینده مرقوم میشود از مصنفات جناب المفتی العلامه در علم کلام کتاب تشیید المطاعن و
کشف الضغائن ست در رد باب هشتم تحفه اثنا عشریه شاه عبد العزیز دهلوی و آن کتابیست بنهایت
مبسوط در دو مجلد کبیر که مثل آن در حسن بیان و رشاقت عنوان و لطف تقریر و متانت تحریر و استیعاب
اقوال و ضبط احوال رجال و افحام معاندین و قطع لسان جاحدین و استیصال شبهات متکلمین
مخالفین و افضاح عوار غلطات این جماعه زائغین از سابق الزمان تا این اوان از تصانیف
احدی از علمای اعلام و افاضل عالیمقام بظهور نرسیده و کتاب سیف ناصری جواب باب اول
تحفه اثنا عشری و کتاب تقلیب المکائد جواب باب دوم تحفه و کتاب برهان السعادت جواب
باب هفتم تحفه که تخمیناً سی هزار بیت خواهد بود و نسخ این کتاب در حیات آنجناب باکناف و اقطار
مشتهر گشته علمای اعیان و جهابذه عالیشان عصرش به وصف آن کتاب رطب اللسان بوده

جناب سلطان العلما مولانا السید محمد طاب مرقده در بعض مکاتیب خود که بانجناب نوشته مدح و ثنای بلیغ در حق کتاب مذکور فرموده و معاصرش عین الاعیان مرحوم سبحان علیخان هم در مکتوبیکه بانجناب نوشته مدح فرموده و صورت مکتوب مذکور انیست ابر مدرار عنایت بحر زخار رافت محیط معقول و منقول حاوی فروع و اصول مولوی صاحب مخدوم نیازکیشان تحریر زمان دام مجدکم سرلوح نیاز نامه تقدیم به نیازمند بها نموده گذارش میدهد که رساله رد تحفه اثنا عشری تصنیف ملازمان دیدم سبحان الله چه قدر درر غرر جوابهای دندان شکن از بحر طبع گرامی سر بر زده و الحق چنین جواب کمتر از فضلای سابق هم سرانجام یافته باشد هر فقره اش ذو الفقاریست برای قطع رؤس ادلّه مخالفان اگر غلط نکنم بجناب ارث از جناب حیدر کرار علیه التحیة و الثنا رسیده بر وجود سراپا خیر و برکت سامی امروز اهل حق هر قدر که نازش نمایند زیبد خامه مقصور اللسان چندانکه مدح طرازی جناب پرداخته کیست از بیان زیاده نیاز سبحان علی دیگر از تصانیف انجناب است کتاب مصارع الافهام جواب یازدهم باب تحفه کتاب تقریب الافهام تفسیر آیات الاحکام در فارسی احکام عدالت علویه رساله نفاق الشیخین رساله تطهیر المومنین رساله اجوبه فاخره وفات علامه مذکور بتاریخ نهم شهر محرم الحرام سنه یکهزار و دوصد و شصت هجری در بلده لکهنو واقع شده و در حسینیه جناب غفرانمآب طاب ثراه مدفون گشت افاضل عصر در تاریخ وفاتش قصائد غرّا و قطعات بدیعه نظم فرموده اند از انجمله علامة المتاخرین مولانا و استاذنا السید محمد عباس التستری دام علاه در مرثیه آنمرحوم این قصیده که مشتمل بر بعض حالات انجنابست فرموده

أُريدُ ذكرَ محمد قلي ورحلته ... وانّي بيراعي لانفخ الصورا

هُوَ المهاجر بالكهنوُ مدفنه ... وكان مسكنه الاولى كنتورا

كانّه هو نور الهدى وحين بدا ... سناه هداه بكنتور قباكر طورا

وفي بطلنه مولى الزمان مجتهد ... الورعى محمد الطهر كان مذكورا

لقد تفقّه في الدين قادسا ورعا ... وكان مشتغلا بالكلام نحريرا

ابان جادة الحقّ بالبراع كما ... ترى المجرّة ليلا تفتقن نورا

جزاك ربك عن اهل دينه خيرا	وكان سعيك عند الاله مشكورا
مضى وخلف ولدا له اولى فضل	كذاك عاش حميدا ومات مغفورا
وحين سبحى صلى عليه مجتهدان	كان فضلهما في الانام مشهورا
محمد وحسين فداهما روحي	فانما بهما الشرع صار منصورا
ومن يشم شذا خلقهم بطيب نفسا	ولا يشم اذا عنبرا او كافورا
كذاك اقبر في روضهم وحائطهم	وفي القيمة فيهم يكون محشورا
مضى لتاسع شهر غداة عاشره	رحيل خامس آل العبا منحورا
مصابه بمصاب الحسين مقرون	وانه لتلقى الحسين مسرورا
طفا وقلت لتاريخ يوم رحلته	لموته هو اقبال يوم عاشورا

١٢٦٠ هـ

وله دام ظله بالفارسية

چون فاضل متقی پسندیده خصال	بگذشت ز عالم و به یزدان پیوست
در بلدهٔ لکهنو رسید از کنتور	پس رخت سفر بسوی جنت بربست
در ماتم او سپهر زد جامه به نیل	رنگ رخ لاله در گلستان بشکست
با مجتهد العصر که همنام نبی ست	سر رشتهٔ اختصاص بودش در دست
زین راه توان گفت که تقوی و ورع	فریاد کشیده ورعایش بشکست

بر مرقد او نوشته شد تاریخش
این قبر مقدس محمد قلی ست

بعون الله المنعام وتائید النبی المعام وآله الکرام علیهم السلام جلد اول کتاب فیض نصاب نجوم السماء فی تراجم العلماء صورت اختتام پذیرفت وانشاء الله المستعان جلد دوم هم عنقریب طبع کرده میشود وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب

اعلان حسب قانون ۲۰ بستم کسی از اهل مطابع قصد طبع این کتاب نفرماید که در بهی گورنمنٹ داخل شده

مطبوعات مطبع جعفری

۱	عمدۃ الطالب فی نسب آل ابیطالب در نسب سادات از سید جمال الدین حسنی عربی	؏/
۲	مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول از محمد بن طلحہ شافعی عربی۔	؏
۳	رطب العرب دیوان عربی جناب علامہ زمان مفتی آقا سید محمد عباس صاحب دام ظلہ	عہ/
۴	صادح و باغم در مناظرہ حیوانات بطور کلیلہ دمنہ عربی۔	۴/
۵	موجہ کوثری شرح قصیدہ سید اسمٰعیل حمیری از جناب مفتی سید محمد عباس صاحب قبلہ دام ظلہ	عہ/
۶	من لا یحضرہ الطبیب در معالجات مجربہ تصنیف محمد بن زکریا رازی۔	۸/
۷	حق الیقین از اخوند ملا محمد باقر مجلسی بعبارت فارسی در اصول خمسہ بدلائل شافیہ	؏/
۸	مشکوۃ الانوار در خواص سورہای قرآنی و اذکار مختصرہ از اخوند مزبور۔	۴/
۹	مجموعہ رسائل سبعہ مجلسی مرحوم مشتمل بر رسالہ نکاح و رسالہ متعہ و رسالہ صفات فعلی باریتعالی و رسالہ جبر و تفویض و رسالہ بداء و رسالہ رضاع و رسالہ شکیات۔	۲/
۱۰	ضربت حیدریہ ہر دو جلد تصنیف سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب ثراہ۔	للعہ/
۱۱	تنقید الکلام فی احوال شارع الاسلام مصنفہ آنریبل مولوی سید امیر علی صاحب۔	؏/
۱۲	نزہہ اثنا عشریہ جلد اول در حدوث مذاہب زیر طبع۔	ے/
۱۳	سفینۃ النجاۃ در علم کلام زیر طبع۔	عہ/
۱۴	تخریج الآیات موسوم بہ نجوم الفرقان زیر طبع۔	عہ/
۱۵	اخلاق احمدی در اخلاق و آداب معاشرت۔	ے/
۱۶	تاریخ دکھن تصنیف جناب مولانا محمد عباس صاحب خلف شیخ احمد شیروانی۔	۱۲/

راقم

مرزا محمد علی مالک مطبع جعفری ساکن نخاس جدید لکھنو